

พระธรรมเทศนา

โดย

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์

กฎหมายตรอบครว - มฤตก

แก้และใหม่

เนติบัณฑิตยสภา

พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

ท่านผู้พิพากษาธิบดี มหิธร พ.จ., พ.ช.

ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส

วันที่ ๑๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๔

พระธรรมเทศนา

โดย

พระอุบาลีคุณูปมาจารย์

กฎหมายตรอบตรวิ - มฤตก

เจ้าแสน

พลอากาศเอก หะริน หงสกุล

มอบให้พิมพ์สมุดรื้อดกา

เนติขันธ์ทิพยสงฆา

พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

ท่านผู้พิพากษาธิบดี มหิธร ข.จ., ข.ช.

ณ เมรุหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส

วันที่ ๑๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๔

คำนำ

ท่านผู้หญิงกลีบ มหิธร ได้ถึงแก่อนิจกรรมเมื่อวันที่ ๓ เมษายน พ.ศ. ๒๕๐๔ แม้จะเป็นเรื่องธรรมดาที่ทุกคนที่เกิดมาจะพึงประสบโดยไม่มีทางหลีกเลี่ยงให้พ้นใดก็ตาม ถึงเช่นนั้น บรรดาผู้เกี่ยวข้องก็อดไม่ได้ที่จะรู้สึกเศร้าสลดเสียดยาด้ายถึง เนติบัณฑิตยสภาขอแสดงความเสียใจด้วยอย่างสุดซึ้งกับบรรดาบุตร ธิดา ภรรยา มิตร ของท่าน

เนติบัณฑิตยสภา ซึ่งประกอบด้วยมดลสมาชิกที่เป็นนักกฎหมาย ย่อมกล่าวได้อย่างแน่นอนว่า มีส่วนเกี่ยวข้องกับท่าน เพราะท่านเจ้าพระยา มหิธรผู้ล้ามี ได้เป็นทั้งเนติบัณฑิตไทยคนแรก และนายกรรมการเนติบัณฑิตยสภาคนแรก หนึ่งบุตรของท่านเจ้าพระยามหิธรและท่านผู้หญิงกลีบ คือหลวงจักรพานศรีสวัสดิ์ฤทธิ์ (วิสุทธี ไกรฤกษ์) และนายวิจิตร อัครวิจิตร ไกรฤกษ์ ซึ่งได้ถึงแก่กรรมไปก่อนแล้ว ก็ได้เป็นอดีตสมาชิก และกรรมการของสภานี้

ภายหลังเมื่อท่านเจ้าพระยามหิธร ได้ถึงแก่อนิจกรรมแล้ว ท่านผู้หญิงกลีบ มหิธร ได้มีหนังสือถึงนายกรรมการเนติบัณฑิตยสภาลงวันที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๐๐ อุทิศที่ดินโฉนดที่ ๓๐๔๘ ตำบลตลาดร่มห่อ อำเภอ คลองด่าน ชนบท เขต ๕๐๐ ตารางวา ราคาประมาณ ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งล้านบาท) ให้แกenneติบัณฑิตยสภา สำหรับเป็นทุนเก็บสะสมผล ได้เริ่มการศึกษาวิชากฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อเนติบัณฑิตยสภา

ตั้งเนติบัณฑิตไปศึกษาวิชากฎหมายต่อในต่างประเทศ พจน ไซเป็น
อนุสรณ์แก่ท่านเจ้าพระยามหิธรและเป็นเกียรติแก่สกุลไกรฤกษ์ โดยให้
ชื่อมูลนิธิว่า “มูลนิธิเจ้าพระยามหิธร (ลออ ไกรฤกษ์) และท่านผู้หญิง
กลีบ มหิธร” เรียกย่อว่า “มูลนิธิ มหิธร กลีบ ไกรฤกษ์” อยู่ในความ
อำนวยการของเนติบัณฑิตยสภา ทางเนติบัณฑิตยสภาได้มีหนังสือส่งของ
รับเจตนาซึ่งเป็นกุศลอันยิ่งใหญ่ของท่าน ด้วยฉันทน์ใน พระคุณเป็น อย่างยิ่ง
ครั้นถึงวันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๐๒ ท่าน ผู้หญิงกลีบได้ทำพิธีมอบเงิน
ที่ติดังกล่าวให้แก่เนติบัณฑิตยสภา ณ บ้านมหิธร ถนนราชวิถี พระนคร
เนติบัณฑิตยสภาได้เรียนไปยังท่านรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม ถึง
การเสียดสละอันยิ่งใหญ่ เพื่อพิจารณาดำเนินการขอพระราชทานเครื่อง
ราชอิสริยาภรณ์ ในที่สุดทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานเครื่อง
ราชอิสริยาภรณ์ทวิติยาภรณ์ช้างเผือกแก่ท่านผู้หญิงกลีบ มหิธร (ราชกิจจา
นุ.บ.กษาเล่มที่ ๗๖ ตอนที่ ๑๓๕ หน้า ๙๘ ลงวันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๕๐๒)

ในสมัยที่ท่าน ถึงแก่อนิจกรรม เนติบัณฑิตยสภาได้ขอโอกาส
ร่วมบำเพ็ญกุศลในวันสัตมวารที่ ๘ ตรงกับวันที่ ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๐๔
อุทิศส่วนบุญกุศลให้ท่านครองหนึ่ง ครั้นมาบัดนี้เจ้าภาพกำหนดจะประกอบ
พิธีการพระราชทานเพลิงศพ กรรมการเนติบัณฑิตยสภาได้ปรึกษาเห็นพ้อง
กันว่าควรจัดพิมพ์หนังสือช่วยในงานนี้ เพื่อเป็นอนุสรณ์ระลึกถึงท่านผู้ถึง
แก่อนิจกรรมซึ่งมีคุณงามความดี และอุทิศส่วนกุศลอันเกิดจากวิทยาทาน
นี้แด่ท่าน

แม้ท่านผู้หนึ่งจะไม่ได้ศึกษากฎหมายโดยตรง แต่ในขณะที่ท่านมีชีวิตอยู่ ท่านสนใจในวิชากฎหมายมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎหมายว่าด้วยครอบครัวและมรดก เนติบัณฑิตยสภาจึงได้ปรึกษากับทางฝ่ายเจ้าภาพ เห็นสมควรพิมพ์ทบกฎหมายว่าด้วยครอบครัวและมรดก กฎหมายทั้งสองลักษณะนี้เป็นกฎหมายเกี่ยวเนื่องมาจากประเพณี จึงได้จัดพิมพ์ทั้งทบกฎหมายเก่าและใหม่ เพื่อท่านผู้อ่านจะได้ทราบถึงความเป็นมาของกฎหมายทั้งสองนี้ และจะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่ประสงค์จะศึกษาดูด้วย

อนึ่ง ในโอกาสที่เนติบัณฑิตยสภาได้ประกอบกุศลทำบุญตัดมวารดังกล่าวแล้ว เนติบัณฑิตยสภาได้อารารนาพระคุณเจ้า ท่านเจ้าคุณพระอุปาสถุณูปมาจารย์แห่งวัดราชบพิธสถิตยมหาสมาราม มาแสดงพระธรรมเทศนา บุตรธิดาและญาติมิตรของท่านผู้ล่วงลับไปแล้วต่างเลื่อมใสศรัทธา หว้างใจในอรรถรสดีของพระธรรมเทศนากันจนเป็นพิเศษ ทางฝ่ายเจ้าภาพขอให้เนติบัณฑิตยสภาพิมพ์พระธรรมเทศนานี้ด้วย เนติบัณฑิตยสภาสนองเจตนาของท่านเจ้าภาพด้วยความยินดี ได้ขอต้นฉบับจากพระคุณเจ้าท่านเจ้าคุณผู้เป็นองค์ธรรมกถึก ท่านก็ได้กรุณาจัดส่งมาให้ สภาจึงขอแสดงความขอบพระคุณอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

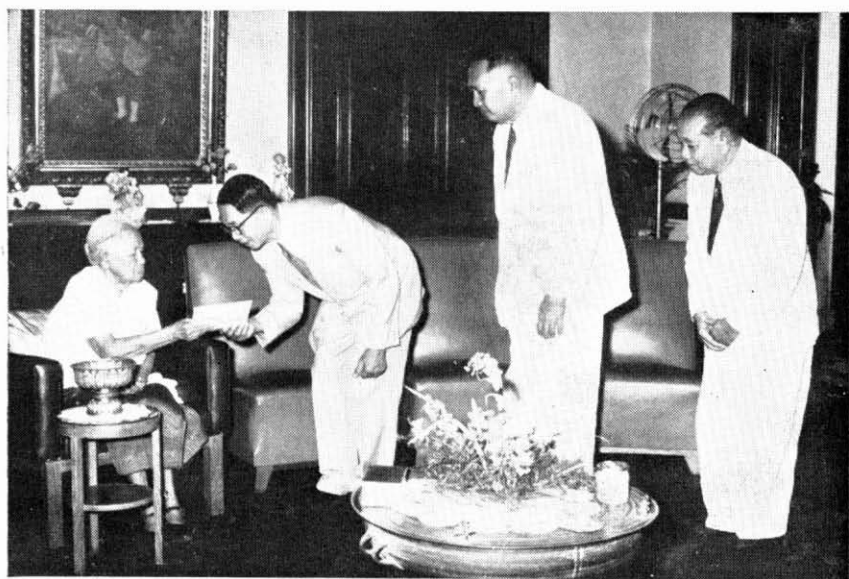
การพิมพ์หนังสือเล่มนี้ ได้กระทำเป็นการเร่งด่วน เพื่อให้ทันกำหนด จึงอาจมีข้อผิดพลาดเล็กน้อยตามธรรมดา เนติบัณฑิตยสภาหวังว่าคงจะได้รับการอภัย

เนติบัณฑิตยสภา ขออภัยที่คัดลอกกุศลทั้งหมดบรรดามิที่กล่าวได้

ประกอบชนด้วยน้ำใสใจจริงในครั้งนั้นแต่ท่านผู้หญิงกตัญญู มหิธร ผู้ถึงแก่อนิจกรรม ท่านสถิตอยู่ในสวรรค์แดนใด หากมีญาณวิเศษทางใดจะพึงทราบได้ ก็ขอได้โปรดอนุโมทนาเพื่อได้รับส่วนกุศลและความสุขในดัม-
ปรายภพณด้วย เทอญ

เนติบัณฑิตยสภา

๒๗ มิถุนายน ๒๕๐๔

วันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๐๒
 ท่านผู้หญิงกัลป์ มหิธร มอบโฉนดที่ดินเลขที่ ๑๐๔๘
 ตำบลสมเด็จเจ้าพระยา ธนบุรี ให้เนติบัณฑิตยสภา
 เพื่อจัดตั้งเป็น “มูลนิธิ มหิธร กัลป์ ไกรฤกษ์”

หน้าว่าง

ประวัติย่อ

ท่านผู้หญิงกลีบ มหิธร

ท่านผู้หญิงกลีบ มหิธร เกิดเมื่อวันอาทิตย์ ขึ้น ๙ ค่ำ เดือนยี่
ปีชวด พ.ศ. ๒๔๓๙ บิดาชื่อ หมื่นนราอักษร (ปิ่น) มารดาชื่อ หุ่น บุธของ
ท่านผู้หญิงชื่อ หมวก เป็นคนหัดชาวบางตำหรุ ย่าชื่อ คำ เป็นคนปลาน
ชาวบางยี่ขัน มารดาของท่านผู้หญิงเป็นบุตรหลวงวรามณรงค์ (โฮม) ซึ่ง
เป็นบุตรหลวงพระเนนทร์ผู้เป็นน้องเจ้าพระยารัตนาพิพิธ (ถน) พระเจ้าบรม
วงศ์เธอ พระองค์เจ้าประคิษฐาสารัตร์ดีเลาว่า ภรรยาของหลวงพระเนนทร์
ชื่อเจ้าสุพพา ภรรยาของเจ้าพระยารัตนาพิพิธ (ถน) ชื่อเจ้าดมณฑา เป็น
น้องของยาเจ้าจอมมารดาตวงคำ และเจ้าพระยารัตนาพิพิธกับหลวง
พระเนนทร์ รับมาเป็นเอกภรรยา เมื่อกลับจากตามเสด็จพระบาทสมเด็จพระ
พุทธยอดฟ้าจุฬาโลกไปราชการสงคราม ณ เมืองเวียงจันทน์ เจ้า
พระยาธรรมมา (เลื้อ) บุตรเจ้าพระยารัตนาพิพิธ (ถน) จึงเป็นญาติกับมารดา
ท่านผู้หญิงทั้งทางฝ่ายบิดาและมารดา ส่วนเจ้าพระยาธรรมมา (ละมั่ง) นั้นเป็น
บุตรภรรยาอื่นของเจ้าพระยารัตนาพิพิธ จึงเป็นญาติกับมารดาของท่าน
ผู้หญิงแต่ทางฝ่ายบิดา ท่านผู้หญิงเล่าว่า เจ้าพระยาธรรมมา (เลื้อ) ถึง
อติบุญกรรมก่อนท่านเกิด ท่านจำได้แต่เจ้าพระยาธรรมมา (ละมั่ง) ซึ่งได้ให้
ความเมตตาปราณีแก่ท่านเป็นอย่างมาก

ท่านผู้หญิงกตัม มหิธร เกิดและอยู่ในบ้านของเจ้าพระยารัตนาพิพิธ ที่ตำบลตำบลดำรงราษฎร์ ซึ่งเป็นบ้านใหญ่ที่มีทาสทาสีอยู่หลายรายด้วยกัน ส่วนที่เป็นกรรมสิทธิ์ของมารดาของท่านผู้หญิงกตัมนั้น ท่านเพิ่งขายเสียเมื่อทางราชการเริ่มรื้อกำแพงเมืองในแถบนั้น ท่านผู้หญิงมีน้องร่วมบิดามารดา ๓ คน คือ นางมาลัย ไกรฤกษ์ คุณหญิงเปตอง ด้วยกรรมชาติ และมีน้องชายอีกคนหนึ่ง ชื่อเปลี่ยน ได้ตั้งแก่กรรมเสียแต่เพิ่งวันหนุ่ม

ในปฐมวัยท่านผู้หญิงมิได้มีโอกาสดิเสาะจับญาติฝ่ายบิดาเลย อาจเป็นเพราะการคมนาคมไม่สะดวก และเมื่อบิดาของท่านทำการสมรสแล้ว ก็มาอยู่กับมารดาของท่านที่บ้านตำบลดำรงราษฎร์ ท่านผู้หญิงจึงได้มีการวิสาสะกับญาติฝ่ายมารดาอย่างสนิทสนมตลอดมา โดยเฉพาะเจ้าจอมพุ่ม ในรัชกาลที่ ๓ บุตรีของท่านเจ้าพระยาธรรมวดี (เล็ก) ซึ่งเป็นบุตรผู้พี่ของมารดาของท่านผู้หญิงมีความเมตตาใคร่ที่ท่านมาก

เมื่อท่านผู้หญิงอายุ ๗ ปี พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจามรี ในรัชกาลที่ ๓ ซึ่งเจ้าจอมมารดาเป็นบุตรของเจ้าพระยารัตนาพิพิธทรงรับท่านเข้าไปอยู่ในพระบรมมหาราชวังด้วย ต่อมาเจ้าดวงคำ เจ้าจอมมารดาในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้านารีรัตนา และพระองค์เจ้าประจักษ์ฐาจารย์ ซึ่งนับทางสายเจียนกันทรงเป็นบุตรผู้พี่ของมารดาของท่านผู้หญิง ได้ขอตัวท่านไปอยู่ด้วยที่ตำหนัก พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าประจักษ์ฐาจารย์ ครั้นได้ประทานบุตรธิดาของท่านผู้หญิงอยู่บ่อย ๆ ว่า เมื่อท่านผู้หญิงอยู่ที่ตำหนักของพระองค์คงแต่เฝ้าคอยจนถึงแก่วันนั้น ท่านผู้หญิงเป็นผู้ที่มีรูปร่างหน้าตางดงามและมีอัธยาศัยใจคนน่ารักมาก ท่านเจ้าจอมมารดาจึง

ตำรวจนำชนกมายังตัวในรัชกาลที่ ๕ แต่เมื่อบิดาของท่านผู้หญิงได้ทราบข่าวก็ไม่พอใจ จึงอุบายให้มารดาไปขอรับตัวท่านผู้หญิงกลับไปเยี่ยมบ้าน แล้วบิดาพาหนีเข้าสวนบางยี่ขัน ไปฝากไว้กับมารดาของท่านเอง บิดาของท่านผู้หญิงได้ถึงแก่กรรมลงในระหว่างนั้น แต่ได้ส่งมารดาของท่านผู้หญิงไว้ว่า เพื่อความปลอดภัยทั้งปวงมิให้รับท่านผู้หญิงกลับเข้าไปอยู่ในพระนคร จนกว่าจะได้ครอบครองเป็นหลักฐาน ท่านผู้หญิงกลับ มหิธร จึงต้องอยู่ในสวนบางยี่ขันของท่านเป็นเวลาประมาณ ๓ ปี และได้มีโอกาสได้รู้จักสละ กับญาติทางฝ่ายบิดาเป็นครั้งแรกเมื่อท่านอายุ ๑๕ ปีเศษ

เมื่อท่านผู้หญิงมีอายุได้ ๑๘ ปี ท่านเจ้าคุณเพชรรัตน์ (โสมวา ไกรฤกษ์) ผู้เป็นบิดาของเจ้าพระยามหิธร และคุณหญิงจำเริญ ได้ทราบกิตติศัพท์ความดีและความงามของท่านผู้หญิง ก็ปรารถนาจะได้ไว้เป็นสะใภ้ จึงได้จัดให้คุณหญิงจำเริญ ประเสริฐคู่ภักดิ์ ซึ่งขณะนั้นมีอายุ ๓๓ ปี และคุณหญิงเยี่ยม จรรยาบุคคฤชาย บุตรสะใภ้คนใหญ่กับคุณเทวณารวีรรคณารักษ์ (แจ่ม ไกรฤกษ์) หลานสาวของท่านเจ้าคุณพากันไปตัวตัวท่านผู้หญิง โดยแสร้งทำเป็นว่าจะไปขอขอผลไม้ที่ในสวน คุณหญิงจำเริญเล่าว่า เมื่อไปถึงบ้านสวนของท่านผู้หญิง ก็ได้แต่เห็นความสะอาดและความมีระเบียบเรียบร้อยอยู่ทุกไป ทั้งตัวท่านผู้หญิงเองก็มรูปร่างน่าตางดงามและมีกิริยามารยาทเรียบร้อย ผิดกับคนทางปวงในตำบลนั้น จึงกลับมาเรียนท่านเจ้าคุณเพชรรัตน์ว่า ท่านผู้หญิงเป็นผู้ที่สมควรแก่การที่จะเป็นพี่สะใภ้ของท่าน ท่านเจ้าคุณเพชรรัตน์จึงจัดการไปสู่ขอท่านผู้หญิงกลับให้แก่เจ้าพระยามหิธร ผู้บุตรชาย ซึ่งขณะนั้นยังเป็นคนละขอและเป็นเสมียนอยู่ทอรวก-

วิจารณ์คำสา ทานผู้หญิงเล่าเรื่องการแต่งงานของท่านว่า เจ้าพระยามหิธร
กับท่านได้หมั้นกันด้วยทองหมั้นหนัก ๒๐ บาท กองทุนแต่งงานฝ่ายละ ๕ ชั่ง
มีดินสอ ๒ ชั่ง ผ้าไหม ๓ ตำรับ ฝ่ายเจ้าบ่าวปลูกเรือนหอให้ในพี่ของ
มารดาท่าน

เมื่อแต่งงานได้ ๖ เดือน ท่านเจ้าคุณเพชรรัตนต้องการให้บุตรชาย
ของท่านกลับไปอยู่บ้านกับท่านที่ตำบลตึกแดงตามเดิม ท่านผู้หญิงกลับ
มหิธร จึงต้องย้ายตามสามีไปอยู่ในบ้านของเจ้าคุณเพชรรัตน ขณะนั้น
ท่านผู้หญิงอายุได้ ๓๘ ปีเศษ ท่านผู้หญิงตั้งตุงบ้านเรือนตลอดจนทำ
อาหารสำหรับสามีด้วยตนเอง และได้ทำตนให้เป็นที่รักใคร่เอ็นดูของท่าน
บิดาและมารดาของสามีเป็นอันมาก นอกจากนั้นยังต้องวางตนให้เข้ากับ
ญาติและผู้น้อยที่อาศัยอยู่ในบ้านเดียวกัน ประมาณ ๓๐๐ คนนั้นได้เป็นอย่างดี

เมื่อท่านบิดาของสามีถึงแก่อนิจกรรมใน พ.ศ. ๒๔๔๕ นี้ เจ้า
พระยามหิธรซึ่งขณะนั้นมีบรรดาศักดิ์เป็นพระจักรปาณ มีตำแหน่งเป็นปลัด
ทูตฉลอง กระทรวงยุติธรรม ต้องทำหน้าที่ผู้จัดการศพพร้อมกับพระยา
จรรยาฤกษ์ฤทัยผู้เป็นพี่ชาย ท่านผู้หญิงก็ต้องเป็นแม่งานจัดเตรียมการเกี่ยว
กับงานพระราชทานเพลิงศพตลอดจนรับรองแขกซึ่งมีใจเอื้อเฟื้อมาช่วยเหลือ
เป็นจำนวนมากมาย เมื่อพระราชทานเพลิงศพท่านบิดาของสามีแล้ว สามี
ของท่านผู้หญิงจึงได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เลื่อนขึ้นเป็นพระยาจักรปาณ
ศรีศรีลลิต

ในระหว่างที่สามีเป็นปลัดทูตฉลอง กระทรวงยุติธรรมนั้น ท่าน
ผู้หญิงได้เฝ้าและคุ้นเคยกับพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอัครพรหม

รัชกัญญา เชษฐาภิกษีของกรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ผู้ทรงเป็นเจ้านาบดี
พระองค์เจ้าอัครพรณีได้ทรงนำท่านผู้หญิงชนเฝ้า สมเด็จพระศรีพัชรินทรา
บรมราชินีนาถ สมเด็จพระศรีศรัทธวิธยารามราชเทวี และเฝ้าเจ้านายฝ่ายใน
พระองค์อื่น ๆ ในพระบรมมหาราชวังเนื่อง ๆ

พระองค์เจ้าประติษฐาจารย์ตรัสเล่าว่า เมื่อพระองค์เจ้าอัครพรณี
ทรงแนะนำให้ทรงรู้จักท่านผู้หญิงในฐานภรรยาปลัดทูลฉลองนั้น พระองค์
ทรงตกพระทัยมากด้วยไม่ทรงคิดว่าเด็กหญิงผู้เป็นหลาน ของเจ้าจอมมารดา
ของพระองค์และที่มารดาพาหนีไปจากตำหนักของพระองค์ เมื่อ ๑๐ ปีกว่า
มานี้เองจะได้ติดตามภัยภัยดังกับเป็นภรรยาเจ้าคุณปลัดทูลฉลอง กระทั่ง
ยุติธรรม

ในปลาย พ.ศ. ๒๔๔๗ ได้เกิดกาฬโรคขึ้นที่ตำบลตึกแดง กรม
หลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ เจ้านาบดียุติธรรม จึงทรงชวนให้เจ้าพระยามหิธร
และท่านผู้หญิงอพยพไปพักอยู่ที่ตำหนักซึ่งทรงปลูกไว้สำหรับเจ้าจอมมารดา
ของพระองค์ทรงแข็งแรงปานเท่าใดเป็นเวลาหลายเดือน

ในระยะเวลาใกล้เคียงกันนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว กำลังทรงขยายพระนครมาทางทิศเหนือและทรงสร้างพระราชวัง
ล้อนดิลเป็นที่พักประทับอีกแห่งหนึ่ง เจ้าพระยามหิธรได้ขอที่ดินนอก
ซึ่งบัดนี้เรียกว่าถนนราชวิถี และไปปลูกสร้างบ้านเรือนใหม่ชนบทนั้น บ้าน
ถนนราชวิถีนี้เคยอยู่เยื้องกับล้อนนอก ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราช
ทานแก่เจ้าจอมมารดาชุ่มในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทรทิพนิภา
ซึ่งเป็นบุตรผู้พี่ของเจ้าพระยามหิธร และอยู่ตรงข้ามกับบ้านที่ทรง

พระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานแก่ พระยาบุรุษรัตนราชพัลลภ และ
พระยาประเสริฐสุคตกิจนักราชทั้งสองของท่านเจ้าจอมมารดาชุ่มด้วย ท่าน
ผู้หญิงจึงมีโอกาสดำเนินเคียงกับท่าน เจ้าจอม มารดาชุ่ม ตลอดจนญาติอื่น ๆ
ของลำนี้นบ้านใหม่ ณ ขณะนั้นคุณหญิงจำเริญประเสริฐสุคตกิจ ได้ทำการ
สมรสกับพระยาประเสริฐสุคตกิจ (เพิ่ม ไกรฤกษ์) ลูกพี่ของท่านเองและ
ย้ายมาอยู่บ้านถนนราชวิถีแล้ว ท่านผู้หญิงจึงไปมาหาสู่ที่ตำหนักท่าน
เจ้าจอมมารดาชุ่มในพระราชวังดุสิตอยู่เนือง ๆ ท่านได้มีโอกาสนำทูล
ละอองธุลีพระบาท โดยเจ้าจอมมารดาชุ่ม ได้กรุณา กราบบังคมทูลเบิกตัวขึ้น
เฝ้าในฐานะน้องสะใภ้หนึ่งของท่าน

๕ ๕
ดังแต่นั้นมา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ได้ทรง
แผนพระเมตตาบารมีปกเกล้าท่านผู้หญิงเป็นชนกประการ ใน พ.ศ. ๒๔๔๘
ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ท่านผู้หญิงได้รับพระราชทานตราจุลจอม
เกล้าฝ่ายใน โดยประการนี้ท่านจึงพึงได้เป็นคุณหญิงโดยสมบูรณ์

๕ ๕
เมื่อต้นรัชกาลที่ ๕ เจ้าพระยามหิธร ย้ายจากตำแหน่งปลัดทูลฉลอง
กระทรวงยุติธรรม ไปเป็นกรรมการศาลฎีกา ซึ่งเป็นศาลที่รับผิดชอบตรง
ต่อองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และเมื่อได้ทรงอ่านคำพิพากษาศาลฎีกา
ซึ่งเจ้าพระยามหิธรได้เขียนหลายเรื่อง ก็ได้ทรงเห็นความสำรวมและความ
สุจริตเที่ยงตรงของท่าน จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเครื่อง
ราชอิสริยาภรณ์ ทุตติยจุลจอมเกล้าวิเศษ และพานทอง เครื่องยศ ท่าน
ผู้หญิงจึงได้รับพระราชทานตราจุลจอมเกล้าฝ่ายในเลื่อนขึ้นเป็น ตติยจุล
จอมเกล้าใน พ.ศ. ๒๔๕๓

ในปี พ.ศ. ๒๔๖๒ ปาณีนบุตรของท่านซึ่งได้รับพระราชทาน
บรรดาศักดิ์เป็นนายจ่วยวด และกำลังมีความเจริญรุ่งเรืองในทางราชการ
เป็นอย่างดีนั้น ได้ประสบอุบัติเหตุในขณะที่กำลังนั่งรถจักรยานยนต์จะมา
เยี่ยมบ้านพร้อมด้วยหม่อมทอวงศ์ด้วยศักดิ์ หม่อมทอวงศ์ได้รับบาดเจ็บ
สาหัส แต่จ่วยวดบุตรของท่านถึงแก่กรรมกรรม ซึ่งทำให้ท่านผู้หญิงได้รับความ
ความวิปโยคแสนสาหัส

ใน พ.ศ. ๒๔๖๓-๒๔๖๔-๒๔๖๕ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้
วิสูตร วิจิตร และ ภูษณาภรณ์ บุตรชายทั้งสามไปศึกษาวิชา ณ ประเทศ
อังกฤษ ตามลำดับ ท่านผู้หญิงก็ต้องว่าห่วงใยอยู่หลายปี ท่านจึงใช้เวลา
ให้เป็นประโยชน์โดยเริ่มอบรมบุตรหญิงในวิชากิจการบ้านเรือน ท่าน
ทดลองประกอบอาหารแปลกๆ และเสาะหาผู้มีคุณพิเศษ เช่น ในวิชาเลง
ขนมเบ๊อง วิชาปอกมะพร้าวเป็นลวดลายแปลกๆ และขนมไทยโบราณต่างๆ
ให้มาสอน สำหรับอาหารฝรั่งนั้นท่านเจ้าคุณชอบรับประทาน และต้องรับ-
ประทานวันละ ๓ ถึงทุกวัน ท่านจึงต้องจ้างผู้ที่มีฝีมือหัดลงราชบุรีทรง
ฝึกได้เดื่องนมาเป็นพ่อครัวฝรั่งเป็นประจำ ท่านเรียนวิชาทำอาหารฝรั่งจาก
กูกิจนชำนาญ และสามารถทำอาหารฝรั่งๆ ได้อย่างดี

ใน พ.ศ. ๒๔๖๕ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนาท่าน
เจ้าคุณขึ้นเป็นเจ้าพระยา และท่านผู้หญิงได้รับพระราชทานเครื่องราช-
อิสริยาภรณ์เดือนขึ้นเป็นทุติยจุลจอมเกล้าในงานพระราชพิธีฉัตรมงคลปีนั้น
ต่อมาอีกสองปี จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ท่านผู้หญิงได้รับพระ-
ราชทานเครื่องยศ คือ หีบหมากทองคำ กระโถนทองคำ กาน้ำทองคำ และ

ผ้าตะไบกรองทอง และมีประกาศในราชกิจจานุเบกษาว่า “ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้คุณหญิงมหิธร (กสิป ไกรฤกษ์) เป็นท่านผู้หญิง”

เมื่อสิ้นรัชกาลที่ ๖ แล้ว การละครในกรุงเทพฯ มีไม่มากนัก และท่านผู้หญิงมีใจรักในศิลปะและวรรณกรรมเป็นอย่างยิ่ง ท่านจึงเรียกครูละครเก่าของคุณท่านารัตนารักษ์มาหาและหัดให้เด็ก ๆ ที่ท่านเลี้ยงไว้แสดงละครว่าเรื่องต่าง ๆ เช่น ศกุนตลา อีเหนา ดังชทอง และไกรทอง เป็นต้น ท่านผู้หญิงมีความสุขในการเป็นผู้จัดการละครว่าของท่านมาก ท่านให้รัตนารักษ์ตาคนเล็กแสดงเป็นท้าวทษณันต ในเรื่องศกุนตลา และต่อมา ได้ให้บรรดาของของท่านเจ้าคุณแสดงเป็นต๋วนายโรงลำห้วยรุ่นเล็ก ละครว่าของท่านผู้หญิงมหิธรว่าได้ดีพอใช้และท่านจัดให้เล่นในห้องรับแขกใหญ่ โดยเชิญญาติมิตรมาดูบ่อย ๆ ตัวท่านเองเป็นผู้สร้างเครื่องละครและกำหนดบทที่จะให้แสดง โดยใช้ดินสอขีดท่าการวงไว้เป็นตอน ๆ นอกจากฝึกหัดละครแล้วท่านผู้หญิงยังสามารถเล่นกีฬากลางแจ้ง เช่น แบดมินตันได้อย่างดี ส่วนกีฬาในร่มนั้นท่านเป็นเพื่อนเล่นบิลเลียดกับท่านเจ้าคุณทุกวัน ภายหลังอาหารค่ำและแท่งได้เม้าน้ำพอใช้ทีเดียว

เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นทรงราชย์ใหม่ ๆ ได้โปรดให้เชิญข้าราชการผู้ใหญ่ชั้นเสนาบดี ปลัดทูตฉลอง สมุหเทศาภิบาล อธิบดี และผู้ว่าราชการจังหวัดมณฑลเปลี่ยนกันไปร่วมโต๊ะเสวย คราวละประมาณ ๓๒ คน ทุก ๆ วันเสาร์ เพื่อได้ทรงมีโอกาสดูทราบความคิดเห็นของข้าราชการผู้ใหญ่เหล่านั้น การพระราชทานเลี้ยงเช่นนี้เป็นงานส่วนพระองค์ และโปรดให้ท่านเจ้าคุณกับท่านผู้หญิงเข้าไปร่วมโต๊ะเสวยใน

ฐานะเป็นเสนาบดีและภรรยาเสนาบดี เช่นเดียวกับเสนาบดีอื่นๆ ส่วนงาน
 เลี้ยงแขกเมืองนั้น ท่านเจ้าคุณมักต้องนั่งตรงข้ามกับที่ประทับและท่าน
 ผู้หญิงต้องจูบกับพระบรมวงศ์ เพราะท่านเจ้าคุณเป็นเสนาบดีอาวุโส แต่
 ยังคงโปรดให้เรียกว่าราชเลขาธิการอยู่จนถึงวันที่ ๗ เมษายน ๒๔๗๕ จึง
 ประกาศเปลี่ยนนามราชเลขาธิการเป็นเสนาบดีมุขราช

ในเดือนมิถุนายน ๒๔๗๕ เมื่อท่านเจ้าคุณตามเสด็จพระราชดำเนิน
 แปรพระราชฐานไปยังพระราชวังไกลกังวล และได้ไปพักอยู่ที่บ้านสันแถว
 อันเป็นบ้านชายทะเลส่วนตัวของท่านนั้น ท่านผู้หญิงก็ได้ไปพักอยู่ด้วย จน
 ถึงวันที่ ๒๔ มิถุนายน อันเป็นวันที่คณะราษฎรยึดอำนาจการปกครอง
 เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานรัฐธรรมนูญชั่วคราว
 เพื่อเปลี่ยนการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยแล้ว คณะผู้ทำการเปลี่ยน
 การปกครอง มีความเห็นว่าเมื่ออำนาจบริหารราชการแผ่นดินทั้งปวงได้ตก
 เป็นหน้าที่ของรัฐบาลใหม่หมดสิ้นแล้ว ราชเลขาธิการหรือเสนาบดีมุขราช
 ย่อมไม่มีราชการสำคัญที่จะปฏิบัติมากนัก จึงหลุดล้าถอยความเห็นให้
 ยุบตำแหน่งเสนาบดีมุขราช และให้เปลี่ยนนามราชเลขาธิการเป็นราช-
 เลขาธิการ และจะลดฐานะลงให้เทียบเท่ากับปลัดกระทรวง เจ้าพระยามหิธร
 จึงจำใจต้องกราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่งราชเลขาธิการ ทั้งที่
 ความจงรักภักดีเป็นอันเถลิดต่อพระองค์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไม่
 เลื่อมคลายสักขณะเดียว ขณะนั้น บุตรชายทั้งสามของท่านกลับจากต่าง-
 ประเทศแล้ว แต่ท่านผู้หญิงยังมีห่วงเป็นห่วงใหญ่อยู่ คือ ห่วงเรื่องกิจการ

บ้านเมืองซึ่งได้ผันแปรไปจากวิถีทาง ที่ท่านได้เคยรู้จักมาตลอดชีวิตของท่าน

ใน พ.ศ. ๒๔๗๘ พระยาพหลพลพยุหเสนา ซึ่งเป็นหัวหน้าคณะราษฎรผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง และเป็นนายกรัฐมนตรีในขณะนั้น มีความเห็นว่าท่านเจ้าคุณมีความสามารถในวิชากฎหมายอย่างยอดเยี่ยม จึงขอร้องให้ท่านร่วมในคณะรัฐบาล โดยดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม

ในเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๔๗๘ ท่านผู้หญิงมีชายครบ ๕ รอบ บุตรธิดาจึงจัดการทำงานฉลองอายุให้แก่ท่าน โดยวิธีที่ บุตรชายใหญ่ของท่านในขณะนั้นเป็นผู้อำนวยความสะดวก ซึ่งมีทั้งพิธีสงฆ์ การเลี้ยงญาติมิตรและการบันเทิง เมื่อตกลงกันว่าจะทำรูปนางฟ้าไปยกรับดอกไม้เป็นตราที่หน้าโรงละครในการฉลองอายุของท่านนั้น ลูกๆ ได้หารือกันว่าจะควรทำเป็นกลีบดอกไม้หรือไม่ ท่านผู้หญิงจึงแจ้งว่าควรจะเป็นกลีบดอกจำปา เพราะท่านชอบกลีบจำปา ซึ่งยังความยินดีและประหลาดใจให้แก่บุตรธิดาเป็นอันมาก จึงเรียนถามท่านว่าเมื่อท่านชอบกลีบจำปา เหตุใดจึงไม่เห็นมีผู้ใดเรียกท่านเช่นนั้น และลูกๆ ก็ได้ทราบมาก่อนเลย ท่านผู้หญิงหัวเราะและตอบว่าท่านเจ้าคุณเป็นผู้ตลกขบขันของท่านให้เหลือเฟือพียงคนเดียว ตั้งแต่แรกแต่งงาน โดยให้เหตุผลว่าการมีชื่อยาวเกินกว่าสองพยางค์นั้นเป็นการทำเทียมเจ้านาย

ในปลาย พ.ศ. ๒๔๘๐ รัฐบาลชุดพระยาพหลพลพยุหเสนากราบ

ถวายบังคมลาออกจากตำแหน่งตามวิถีทางแห่งรัฐธรรมนูญ ท่านเจ้าคุณ
จึงออกจากราชการและรับพระราชทานบำนาญตลอดอายุวัย

ในระหว่างที่สงครามโลกครั้งที่ ๒ เริ่มขึ้นในยุโรปและกำลังลุกลาม
มายังทวีปเอเชีย ใน พ.ศ. ๒๔๘๔ นั้น ท่านผู้หญิงได้ป่วยหนัก จนถึงกับ
ท่านเจ้าคุณเริ่มตระเตรียมงานเพื่อการศพ และโทรเลขเรียกบุตรซึ่งกำลัง
รับราชการอยู่ที่สิงคโปร์ให้กลับเข้ามา แต่ด้วยความสามารถของนายแพทย์
ไซ ยูนีพันธ์ บุตรเขยคนเล็กของท่าน ท่านผู้หญิงก็กลับหายป่วยได้อย่าง
ประหลาด ในระหว่างที่ประเทศไทยประสบภัยสงครามและน้ำท่วมกรุงเทพฯ
ท่านผู้หญิงต้องอำนวยความสะดวกคนขายสมบัติที่นำมาไปรักษาไว้ในที่ๆปลอดภัย
ทั้งต้องอำนวยความสะดวกสร้างหลุมหลบภัย เพื่อความปลอดภัยของผู้ที่อยู่ในบ้าน
ทุกคนด้วย เพราะขณะนั้นสุขภาพของท่านเจ้าคุณเสื่อมโทรมลง และ
ท่านผู้หญิงแข็งแรงมากกว่า

เมื่อเสร็จสงครามโลกแล้วท่านผู้หญิงปรารถนาถูกหลานหาแม่ครัว
ยาก ท่านจึงเรียบเรียงหนังสือกับชาวสอนลูกหลานชนเดิมหนึ่ง โดยบอก
คำบอกให้หลานเขียน และพิมพ์จนแจกผู้มารับแจกไปต่างแคว้นคุณค่า
ครบ ๗๒ ปี ใน พ.ศ. ๒๔๙๒ หนังสือผู้ที่ได้รับแจกไปต่างแคว้นคุณค่า
เป็นอย่างมาก เพราะนำไปประกอบอาหารได้อย่างดีจริงๆ เป็นเหตุให้มี
ผู้ซึ่งแม่แต่ท่านไม่เคยรู้จักเลยก็ไปหาท่าน หรือบุตรของท่าน และขอหนังสือ
กับชาวสอนลูกหลานไปเป็นสมบัติของตนหลายสิบราย ต่อมาท่านได้พิมพ์
หนังสือว่าด้วยการปกแผ่ไม้ ทำของว่างและขนมชนอกเดิมหนึ่ง โดยขอ
คำบอกให้หลานจดเช่นเดียวกัน การที่สตรีไทยสมัยเก่าซึ่งแก่ชราจนอายุ

กว่า ๗๒ ปี และในตอนหลังถึง ๘๐ ปี สามารถเรียบเรียงหนังสือชนเป็นตำราได้ถึง ๒ เล่ม เช่นนี้ เป็นของน่าประหลาดที่สุด แต่ก็ได้เป็นความจริงที่เกิดขึ้นแล้ว จึงนับว่าท่านผู้หนึ่งเป็นอัจฉริยบุคคลอันยากที่จะพึงหาได้

ใน พ.ศ. ๒๔๘๕ วิจิตรบุตรชายของท่านซึ่งกำลังรับราชการเป็นผู้พิพากษา มีความเจริญรุ่งโรจน์และกำลังจะได้เลื่อนเป็นชั้นพิเศษ ได้ประสบอุบัติเหตุถึงแก่กรรมอีกคนหนึ่ง ท่านผู้หนึ่งต้องรับความวิปโยกแสนสาหัสเนื่องจากมรณกรรมของบุตรเป็นครั้งที่สอง แต่เนื่องจากท่านเป็นผู้ทศ-
คาศึกษานักขัตติยในพระบรมวงศานุวงศ์ จึงสามารถข่มความทุกข์ได้ ท่านได้ใช้เวลาในระบอบมรณกรรมดูแลงานศพอย่างดีที่สุด เพราะม.ล. ประชุมพรภริยาของวิจิตรได้ถึงแก่กรรมไปก่อนหน้านั้น ๔-๕ ปีแล้ว

ใน พ.ศ. ๒๔๘๘ เจ้าพระยามหิธรได้ถึงอสัญกรรม แม้ท่านผู้หนึ่งขณะนั้นมิใช่ถึง ๗๘ ปี ก็ยังดำรงเป็นแม่จ่านอย่างเข้มแข็งจัดงานศพของท่านเจ้าคุณตามที่ได้อำนวยชีวิตกันมานานถึง ๖๑ ปี เมื่อได้แบ่งมรดกให้บุตรธิดาของท่านเจ้าคุณโดยยุติธรรมทั่วทุกคนแล้ว ท่านผู้หนึ่งได้โอนกรรมสิทธิ์บ้านตำบลกกแดง อันเป็นบ้านที่ท่านได้อยู่ร่วมกับท่านเจ้าคุณมาตั้งแต่แต่งงานได้ ๖ เดือนให้เนติบัณฑิตสภา ซึ่งเป็นมูลนิธิเจ้าพระยามหิธร และท่านผู้หนึ่งก็สืบ เพื่อเป็นทุนการศึกษาแก่นักเรียนของเนติบัณฑิตสภา โดยให้เหตุผลว่า ท่านเจ้าพระยามหิธรได้อยู่ร่วมกับท่านที่บ้านนั้น ในขณะที่ท่านเจ้าคุณเริ่มเรียนกฎหมาย จนสอบไล่กฎหมายได้เป็นเนติบัณฑิตคนแรกของประเทศไทย การเสียสละทรัพย์สินมรดกส่วนตัวเป็นราคาไม่ต่ำกว่า ๑ ล้านบาท เพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวมของท่านในครั้งนั้น กระทรวงยุติธรรมได้นำ

ความกราบบังคมทูลพระกรุณาขอพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ทวีติ-
ยาราชนางเฝ้าให้

เมื่อเสร็จการพระราชทานเพลิงศพท่านเจ้าคุณแล้ว วิสุทธบุตรของ
ท่านได้ย้ายมาอยู่กับท่านที่บ้านถนนราชวิถี และ ถิ่นตู่ จักรปาณี บุตรสะใภ้
ของท่านก็ได้ปรนนิบัติดูแลท่านเป็นอย่างดีประดุจท่านเป็นมารดาบังเกิดเกล้า

ท่านผู้หญิงมีอายุครบ ๘๐ ปี เมื่อเสร็จงานพระราชทานเพลิงศพ
ท่านเจ้าคุณได้ ๒ เดือน แต่ท่านขอร้องไม่ให้จัดงานฉลองโดยอ้างว่าจะ
เหน็ดเหนื่อยเกินไป บุตรธิดาจึงจัดการฉลองให้ท่านเมื่อท่านมีอายุ ๘๑ ปี
เต็ม ในงานนั้นพระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์เจ้าอาทรทิพนิภา ได้เสด็จมา
ทรงร่วมด้วยหลายตอน พระองค์เจ้าชานนดดี กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร
พระองค์เจ้าหญิงศิริวิรัตน์บุษบงศ์ กับ หม่อมเจ้าไอรชิตาในหม่อมเจิม ดิศกุล
ก็เสด็จมาทั้งทูลองค์ ซึ่งทำให้ท่านมีความปลื้มปิติมาก เพราะท่านกล่าว
เสมอว่า หม่อมเจิม ดิศกุล เป็นญาติข้างแม่ที่ท่านรักมากเพราะได้คุ้นเคยกัน
มาแต่วัยเยาว์จนล่วงเข้าวัยชราด้วยกัน

ในเดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๑ ท่านผู้หญิงได้รับความวิปโยคจาก
การเสียชีวิตกะทันหันด้วยความเจริญรุ่งเรืองในราชการเป็นครั้งที่สาม โดย
วิสุทธบุตรของท่านซึ่งได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นหลวงจักรปาณีนั้น
ได้ถึงแก่กรรมโดยกะทันหัน ในครั้งนั้นนายแพทย์ใช้ ยูนินซ์ บุตรเขยซึ่ง
เป็นนายแพทย์ประจำตัวได้ให้ท่านรับประทานยารงับประสาธน์ เพราะเกรง
ว่าท่านจะไม่สามารถอดทนต่อความทุกข์โศกเศร้าได้ ในระยะนี้สุขภาพของ

ท่านเริ่มเลื่อมลงเป็นลำดับ หูกตงและนัยตากเป็นตอกระຈກມິດมัวลงโดยเร็ว
ทั้งสองข้าง

ท่านผู้หญิงกลีบ มหิธร มีความจงรักภักดีเป็นอย่างยิ่งต่อพระองค์
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทุกรัชกาล และมีความปรารถนาที่จะได้เข้า
เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทเพื่อชมพระบารมีอยู่เสมอ แต่ในยามชราท่านเดิน
ไม่ค่อยไหว จะนั่งนานก็ไม่ได้ แม้กระนั้นท่านก็ยังขอให้บุตรของท่านจงไป
เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท เมื่อเสด็จพระราชดำเนินไปพระราชพิธีศพ
ท่านเจ้าคุณด้าม

ในงานพระราชทานเพลิงศพหลวงจักรปาณิศร์ศิริวิสุทธิบุตรของ
ท่านนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีนาถ เสด็จ
พระราชดำเนินมาประทับเป็นประธาน เพราะทรงมีพระมหากรุณาต่อท่าน

ในงานพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา พ.ศ. ๒๕๐๒ ท่านได้แต่ง
ตัวเต็มยศเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทที่พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ขณะ
นัยตาของท่านเลี่ยมมากแล้ว และได้เห็นพระพักตร์ไม่ถนัด แต่ท่านก็แสดง
ความปลาบปลื้มเป็นอันมากที่ได้ได้เห็นพระองค์ ท่านได้เข้าเฝ้าทูลละออง
ธุลีพระบาทเป็นครั้งสุดท้ายเมื่อไปรับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์
ทิตติยาภรณ์ ข้างเผือกที่ตำแหน่งจัตวาจัตราวุธฐาน ในขณะนั้นได้ทรงพระ
กรุณาตรัสถามถึงนัยตาของท่านซึ่งท่านมีความปลาบปลื้มเป็นที่ยิ่งที่ได้ฟัง
กระแสพระราชดำรัส

ในระหว่างรัชสมัยนาภรณ์บุตรชายเพียงคนเดียวของท่าน ต้อง
ไปรับราชการ ณ สถานเอกอัครราชทูตไทยในกรุงวอชิงตัน ถึงแม้ว่าสังวร

ผู้ริยาจะเดินทางไปด้วยซึ่งทำให้ท่านค่อยคลายห่วง แต่ผู้ใกล้ชิดทุกคนก็
 ดังเกิดได้ว่า ท่านผู้หญิงรู้สึกว้าเหวโงมมาก แม้กระนั้นท่านก็มิได้แสดงความ
 ปรารถนาที่จะขอร้องทางการแต่ประการใด เพราะท่านเป็นคนเข้มแข็งและ
 มีคติซึ่งเคยสอนบุตรธิดาอยู่เสมอว่า การปฏิบัติกรณงานของพระเดชพระคุณ
 พระมหากษัตริย์ เป็นสิ่งสำคัญที่สุด บรรพบุรุษของท่านเคยสอนไว้ว่า แม้
 พ่อแม่กำลังจะตายก็ต้องไป ถ้าตายแล้วก็ให้เอาผ้าคลุมไว้และต้องไป
 ปฏิบัติราชการก่อน

ท่านผู้หญิงเป็นผู้ที่มีมรรยาทดีเยื่อใยแผ่ไพศาลเรียบร้อย และ
 เมตตาอารี ท่านให้ความรักใคร่เอ็นดูแก่บุตรธิดาอย่างเต็มอหิณกัน แม้แต่
 หลานหรือผู้ที่ไม่ใช่ญาติ แต่บิดามารดานำมาฝากไว้ ท่านก็รักใคร่ห่วงใย
 เหมือนลูกหลาน ใครมีทุกข์ร้อนมาหาท่านท่านก็ช่วยเหลือตามอัธยาศัย
 ทุกรายไป คุณธรรมอันเห็นประจักษ์ผลในเมื่อท่านชราหรือประสพความ
 ทุกข์ร้อนเจ็บไข้ เพราะมีลูกหลานญาติมิตรและบริวาร มาปวารณาตัวขอรับ
 ใช้ท่าน ในกิจการต่าง ๆ ด้วยความเต็มใจ เพราะท่านได้เคยเป็นทั้งพี่ทั้งแม่
 ของเขา

ท่านผู้หญิงถึบ มหิธร เป็นผู้ที่มีใจเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาเป็น
 อย่างมาก นอกจากการทำบุญตามเทศกาลและกาลสมัยต่าง ๆ แล้ว ท่าน
 ยังตั้งบาตรที่บ้านวันละ ๒๐ องค์ไม่เคยขาด และจัดข้าวหม้อแกงหม้อไป
 ถวายพระสงฆ์วัดทุกเดือนด้วย ท่านอ่านหนังสือธรรมะต่าง ๆ หมดทุกเล่ม
 ที่มีอยู่ในครอบครอง เพราะท่านรักการอ่านหนังสือเป็นอย่างยิ่ง นอกจาก
 ธรรมะท่านยังอ่านหนังสือพงศาวดารประวัติศาสตร์ วรรณคดี ประเพณี

ตลอดจนชาวราชการเมืองต่าง ๆ และข้าราชการกิจจานุเบกษาเป็นประจำ แม้แต่ข้าราชการต่าง ๆ ท่านก็สนใจ โดยเฉพาะกฎหมายลักษณะผัวเมียและมรดก ท่านมีความรู้ดีมากไม่แพ้กฏหมายบางคน สำหรับหนังสือที่ได้รับแจกจากงานศพ ท่านก็อ่านจบเล่มภายในเวลา ๒-๓ วันทุก ๆ เล่ม เพราะท่านใช้สอยตามากในการอ่านหนังสือเช่นนั้น ในยามชราท่านจึงเป็นคอกระຈก และไม่สามารຈจะอ่านหนังสือด้วยตนเองได้ามาเป็นเวลา ๒-๓ ปี ท่านแสดงควมร้าคาญเป็น อย่าง มากเพราะการอ่านหนังสือเป็นความสุขอย่างหนึ่งของท่านจึงได้พยายามดิ้นหาจักษุแพทย์ทุก ๆ เพื่อจะให้รักษาให้ส้าย-ตายท่านกลับดีขึ้น จักษุแพทย์แนะนำให้ท่านไปลออกค้ที่โรงพยาบาลศิริราช ตั้งแต่วันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๔ แต่ไม่เป็นผลส้าเร็จเพราะท่านชรามาก ท่านป่วยหนักอยู่ที่โรงพยาบาล ๑๐ วัน เมื่อเห็นว่าไม่มีทางจะรักษาได้ บุตรธิดาจึงพาท่านกลับมาเฝียวยาระค้บประคองต่อไปที่บ้านได้อักราว ๑๕ วัน ในระหว่างที่ท่านป่วยครั้งล้ดท้ายนี้ ท่านมีล้ดดีตลอดเวลาท่านชอบใจลูกหลานและผู้เอนทุกคนที่ไปเยี่ยม และให้การปฏิบัติรักษาพยาบาลท่านโดยใช้ถ้อยคำล้านนวนได้ไพเราะเหมาะสม เป็นที่น่าชื่นใจแก่ทุก ๆ คนอย่างน่าประหลาดที่ล้ดสุด ท่านผู้หญิงกลีบ มหิธร ถึงฉนิจกรรมด้วยอาการอันล้ดบในท่ามกลางธิดา บุตรธิดา และหลาน เมื่อเวลา ๑๘.๑๕ น. ในวันที่ ๓ เมษายน ๒๕๐๔ ที่บ้านมหิธร ถนนราชวิถี ในวันที่รุ่งขึ้นได้รับพระราชทานนาอาบศพ และได้รับพระราชทานโกศโกศพร้อมด้วยฉัตร ๖ ตามเกียรติยศท่านผู้หญิงภรรยาเสนาบดี ในการบำเพ็ญกุศลล้ดมวาร ล้ดมเด็จพระนางเจ้าร้าไพ-พรวณี พระบรมราชินีในรัชกาลที่ ๗ และล้ดมเด็จพระเจ้าฟ้าเพ็ชรรัตนราชล้ดดา

โปรดประทานพวงมาลา พระวรองค์เชอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร
 ประธานองคมนตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ พระ-
 ราชมงคลอื่นๆ องคมนตรี และรัฐมนตรีหลายท่านได้มาแสดงความกระตือรือร้น
 ท่าน สมเด็จพระราชชนนีศรีสังวาลย์ ซึ่งประทับพักผ่อนพระอิริยาบถอยู่ ณ
 ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ได้ทรงพระเมตตาโปรดประทานลายพระหัตถ์ทรง
 แสดงความเลื่อมใสพระทัยมายังบุตรของท่านผู้หญิง และในงานบำเพ็ญกุศล
 ปัญญาธรรม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรม-
 ราชินีนาถทรงพระกรุณาโปรดเกล้าพระราชทานพวงมาลามาวางที่หน้าโกศ
 ศพ ทรง เป็นพระมหากษัตริย์คุณเด่นกล้าหาญที่สุดมิได้ แก่บุตร ธิดา ของ
 ท่านผู้หญิงกลีบ มหิธร

ท่านผู้หญิงเป็นผู้มีปัญญาท่านจึงมองเห็นการไกล และพยายาม
 ให้การศึกษาแก่บุตรหลานอย่างดีที่สุดที่สามารถจะทำได้ ขณะที่ยังอนิจกรม
 หลานยายและหลานย่าของท่านกำลังศึกษาวิชาอยู่ในทวีปยุโรป และอเมริกา
 ถึง ๖ คน ในจำนวนนี้หลานย่าคนหนึ่ง คือ ประมวลรัตน์ ได้ไปศึกษาวิชาการ
 บัญชีต่อที่อเมริกาโดยทุนส่วนตัวของท่านเอง และหลานย่าอีกคนหนึ่ง คือ
 วิจินดา สามารถสอบชิงทุนพิริยพอเพียงได้ไปศึกษาวิชารัฐศาสตร์ที่อเมริกา
 ท่านผู้หญิงได้เคยว่าฟังถึงบุตรทั้ง ๓๒ คนของท่าน และได้แสดงความพอใจที่
 บุตรที่อยู่รอดจนเจริญวัยสามารถสร้างตัวเองได้เป็นหลักฐานคือ

๑. จักร ถึงแก่กรรมแต่ยังเยาว์

๒. ปาณี ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นนายจายอด และ

ถึงแก่กรรมเมื่ออายุ ๒๑ ปี ได้รับพระราชทานเกียรติยศพลเรือนชั้นเอก
ชั้นโทหมื่น

๓. ศรี ได้เป็นคุณหญิงไชยยศดมบัต

๔. ศีล ถึงแก่กรรมแต่ยังเยาว์

๕. วิสุทธิ ได้รับพระราชทานตราจุลจอมเกล้าตั้งปลัดทูลโทรมบิดา
และได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นหลวงจักรปาณิศร์ศิสวิสุทธิ ได้รับ
พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นสูงสุด คือ ปณมการณช้างเผือก ถึง
อนิจกรรมเมื่ออายุ ๕๕ ปี

๖. ดุษฎีมาลา ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นสูงสุด
ในขณะนั้น คือ ทุตยจุลจอมเกล้าฝ่ายใน

๗. วิจิตรภรณ์ เป็นบุตรชายคนเดียวที่ได้อุปสมบทในพระบวร-
พุทธศาสนา ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นสูงสุด คือ ทวติ-
ยาภรณ์มงกุฎไทย ถึงแก่กรรมเมื่ออายุ ๕๕ ปี

๘. ภูษณาภรณ์ ได้บรรพชาเป็นสามเณรให้ทานชนชมเมื่ออายุ
๑๕ ปีเศษ ขณะกำลังรับราชการเป็นอัครราชทูต ประจำสถานทูตไทยใน
กรุงวอชิงตัน

๙. นิภาภรณ์ ได้ทำการสมรสกับศาสตราจารย์ จรูญ นิมิตศิริ
คนเบ็ดคณณะพานิชยศาสตร์ และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

๑๐. มณฑนาภรณ์ ถึงแก่กรรมแต่ยังเยาว์

๑๑. ดารา เป็นลูกหญิงคนแรกของสกุลไกรฤกษ์ที่ได้รับปริญญา
อักษรศาสตร์บัณฑิต และอนุปริญญาวิชาครูพิเศษมัธยม

๑๒. รัตนภรณ์ ได้อนุบริญญาวิชาครูพิเศษมัธยม ประกาศนียบ

บัตร (Senior Cambridge) School Certificate วิชาผู้แทนผู้หญิง

เคยเป็นห่วงเพราะเป็นบุตรสุดท้อง แต่ภายหลังท่านก็หายห่วงเพราะได้

ได้เห็นว่าดามารตงครอบครัวได้มีผลดีพื้นฐานมั่นคง

เนื่องจากท่านผู้หญิงได้เคยทราบถึงความยุ่งยากอันเกิดขึ้นจากการ
ไม่ทำพันธกรรมของผู้มรณะ หรือพันธกรรมหายอยู่เนื่อง ๆ ท่านมีความ
เป็นห่วงว่าบุตรธิดาของท่านจะได้รับความยุ่งยากภายหลัง ท่านจึงพยายาม
ป้องกันความยุ่งยากนั้นโดยได้ทำพันธกรรมไว้อย่างเรียบร้อย ระบบให้แบ่ง
สมบัติให้ลูกและหลานทุกคนอย่างใช้ความคิดถองและยุติธรรม ทั้งได้ตั้ง
ให้เงินจำนวนหนึ่งไว้ทำศพของท่านด้วย ทั้งนเป็นการสมดังคำเทศนาที่
ท่านเจ้าคุณอุปาสดคุณเปมาจารย์วัดราชบพิตรแสดงในวันเพ็ญเดือนเพ็ญที่วัดสุทัศน์มา
บ่าเพ็ญกุดตักภิกษุณานสูตรนี้ให้แก่ท่านผู้หญิง ว่าท่านผู้หญิงเป็นผู้มีความ
ซื่อสัตย์สุจริตและรักความยุติธรรม จึงสมควรสมบัติส่วนตัวของท่านให้แก่
เนติบัณฑิตยสภาเพื่อเป็นการส่งเสริมสถาบันซึ่งผลิตผู้รักความยุติธรรม

ขณะถึงอนิจกรรมท่านผู้หญิงมีอายุได้ ๘๕ ปี ๓ เดือน มีบุตร

เหลืออยู่ ๑ คน ธิดา ๕ คน มีหลานชาย ๑๐ คน หลานยา ๕ คน และ
มีเหลน ๖ คน.

คุณหญิงดุนฎมาลา

หน้าว่าง

สารบัญ

พระบรมเทคนา

กฎหมายว่าด้วยครอบครัว

๑. กฎหมายลักษณะผัวเมีย
๒. กฎหมายลักษณะลักพา
๓. ประกาศ พ.ร.บ. ดัฎกา จ.ศ. ๑๒๒๗
๔. ประกาศ พ.ร.บ. ผัวชายเมีย จ.ศ. ๑๒๒๘
๕. ประกาศ พ.ร.บ. ดัฎกา จ.ศ. ๑๒๓๐
๖. พ.ร.บ. สำหรับแต่งงานคนต่างประเทศในกรุงสยาม ร.ศ. ๑๑๖
๗. ประกาศเรื่องดินสอดัดของมณในระหว่างผัวเมีย ร.ศ. ๑๑๘
๘. กฎมณเทียบรบาลว่าด้วยครอบครัวแห่งข้าราชการในพระราช-
สำนัก พ.ศ. ๒๔๕๗ พร้อมด้วยฉบับเพิ่มเติม และกฎเณนาบค
กระทรวงวัง
๙. กฎมณเทียบรบาลว่าด้วยการเค้กดั้มรคแห่งเจ้านายใน
พระราชวงศ์ พ.ศ. ๒๔๖๑
๑๐. พ.ร.บ. แก้ไขเพิ่มเติม กฎหมายลักษณะผัวเมีย พ.ศ. ๒๔๗๓
๑๑. ประกาศงดการใช้ พ.ร.บ. แก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายลักษณะ
ผัวเมีย พ.ศ. ๒๔๗๓ ไว้พลางก่อน
๑๒. กฎมณเทียบรบาลว่าด้วยการดั้มรคพระราชวงศ์ แก้ไขเพิ่มเติม
พ.ศ. ๒๔๗๕

๑๓. พ.ร.บ. ให้ใช้บทบัญญัติบรรพ ๕ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. ๒๔๗๗
๑๔. กฎข้อบังคับสำหรับปกครองบริเวณเจ็ดหัวเมือง ร.ศ. ๑๒๐ และตำรวจกระทรวงยุติธรรมที่ ๓๐/๔๓๕๓
๑๕. พ.ร.บ. ยกเลิกอำนาจและหน้าที่ คณะยุติธรรมในการพิจารณาพิพากษาคดี พ.ศ. ๒๔๘๖
๑๖. พ.ร.บ. ว่าด้วยการใช้กฎหมายอิสลาม ฯ พ.ศ. ๒๔๘๘
๑๗. พ.ร.บ. จัดระเบียบนครบวร พ.ศ. ๒๔๗๘ พร้อมด้วยกฎกระทรวงและคำสั่ง
๑๘. พ.ร.บ. ยักเลิก พ.ร.บ. สำหรับแต่งงานคนต่างประเทศในกรุงสยาม ร.ศ. ๑๑๖ พ.ศ. ๒๔๘๐

กฎหมายว่าด้วยมรดก

๑. กฎหมายลักษณะมรดก
๒. ประกาศ พ.ร.บ. มรดกดินเดิมแลดินดมรดก จ.ศ. ๑๒๑๓
๓. ประกาศให้เจ้าพนักงานรับฟ้องความมรดก
๔. กฎเสนอบัติกระทรวงยุติธรรมที่ ๑๓ ว่าด้วยฟ้องมรดกไม่ต้องนำทูล
๕. พ.ร.บ. แก้ไขเพิ่มเติมลักษณะมรดก ร.ศ. ๑๒๑
๖. ประกาศกำหนดอายุความมรดกในระหว่างคนถือศาลนาอิสลาม

๗. กฎเกณฑ์กระทรวงยุติธรรมที่ ๕๑ ว่าด้วยบุตรบุญธรรมไม่ได้มรดกเว้นแต่มีพินัยกรรม
 ๘. กฎเกณฑ์กระทรวงเกษตรธิการที่ ๓๗ ว่าด้วยเรื่องแก้ไขเบี้ยนชื่อในโฉนดแผนที่โดยได้รับมรดก
 ๙. กฎเกณฑ์กระทรวงเกษตรธิการที่ ๑๙ เรื่องมรดกผู้รับจำนำและผู้รับช้อฝาก
 ๑๐. ประกาศยกเลิกกฎหมายลักษณะมรดกมาตรา ๒๑
 ๑๑. พ.ร.บ. ว่าด้วยการทำพินัยกรรม พ.ศ. ๒๔๗๕ และกฎกระทรวง
 ๑๒. พ.ร.บ. อากรมฤตกและการรับมรดก พ.ศ. ๒๔๗๖ และกฎกระทรวง
 ๑๓. พ.ร.บ. ให้ใช้บทบัญญัติบรรพ ๖ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. ๒๔๗๗ และ กฎกระทรวงกับระเบียบที่เกี่ยวข้องกับบทบัญญัติในบรรพนี้
 ๑๔. พ.ร.บ. ยกเลิก พ.ร.บ. อากรมรดกและการรับมรดก พ.ศ. ๒๔๗๖ พ.ศ. ๒๔๗๗
-

หน้าว่าง

พระกรรมเทศนา

โดย

เจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์

พระธรรมเทศนา

โดย

เจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์

แห่งวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

เนติบัณฑิตยสภา ร่วมบำเพ็ญกุศลอุทิศให้ท่านผู้หญิงกลับ มหิธร

วันที่ ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๐๔

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

สขจํ เว อมตํ วาจา

เอส ธมฺโม สนนฺตโน

สขเจ อตุเถ จ ธมฺเม จ

อหํ สนฺโต ปติมุจฺจิตาติ

บัดนี้จะได้แสดงพระธรรมเทศนา อุโมทนาในกุศลราศีที่กษนิธานอุป-
ทานกิจ ซึ่งเนติบัณฑิตยสภา อันมีท่านประธานศาลฎีกา เป็นประธาน มี
สวัสด์นันทน์บำเพ็ญเป็นการแสดงกตเวทิตาธรรม สันของพระคุณแต่ท่านผู้หญิง
กลับ มหิธร ผู้ถึงอนิจจกรรมดวงดับไปตามธรรมดาของสังขาร ทั้ง
อาศัยอุปการคุณของท่านเป็นเหตุเตือนใจ เร่งเร้าให้ผู้นั้นอยู่ในกตัญญู
กตเวทิตาธรรมจะเพิกเฉยละเลยเสียมิได้ ย่อมแสวงหาทางเชิดชูตอบสนอง
พระคุณตามกำลังสามารถเสมอไป ท่านผู้หญิงกลับ มหิธร นับว่าเป็นผู้หนึ่ง
ที่มีสติปัญญาเห็นการณ์ไกล มุ่งมั่นสนับสนุนกตบุตรธิดาให้เจริญด้วยวิชา
ความรู้ ซึ่งจะเป็เครื่องประดับเชิดชูตน ให้สามารถดำเนินชีวิตในทาง
แห่งความดีดีเป็นเบื้องหน้า และนับว่าเป็นท่านผู้หญิงที่สนใจเข้มแข็ง

เด็กเดียว ที่จะยอมพล่าประโยชน์ส่วนตน หรือเรียกว่าประโยชน์ส่วน
น้อย ออกเป็นทานบริจาค เพื่อประโยชน์สาธารณะ หรือเรียกว่า
ประโยชน์ส่วนใหญ่ ประโยชน์ส่วนรวม ได้อย่างสนิทใจ ท่านจึงอุทิศผล
ประโยชน์ของท่าน อันเป็นมูลค่าถึงจำนวนล้าน ให้เนติบัณฑิตยสภาจัดหา
ผลประโยชน์ เพื่อบำรุงนักศึกษาทางนิติศาสตร์ โดยท่านปรารภถึงท่าน
เจ้าคุณ เจ้าพระยามหิธร ผู้สามี่ ที่ได้สำเร็จการศึกษาในวิชาแขนงนี้เป็น
คนแรก เพื่อจะได้สนองพระคุณเทิดทูลเกียรติท่านเจ้าคุณผู้สามี่ ไว้ตลอด
กาลนานด้วย และเป็นคุณประโยชน์อันใหญ่ยิ่งที่จะส่งเสริมให้นักศึกษา
ผู้สามี่มาตลอด วิชาของประเทศไทยชาติอย่างไม่ขาดสายอีกด้วย จึงนับว่าท่าน
ผู้หญิงเป็นผู้เริ่มแรกก่อคุณประโยชน์แก่เนติบัณฑิตยสภาอย่างไม่มีวันเสื่อม
ผลานิสงค์ในการบริจาคทรัพย์ เพื่อหา ดอกผลมาบำรุง นักศึกษาของเนติ
บัณฑิตยสภา ร่วมกับอานิสต์แห่งกศลจวิทยาที่เนติบัณฑิตยสภาบำเพ็ญ
สนองคุณูปการบัดนี้ ย่อมจะเป็นผลส่งเสริมให้ท่านถึงความจำเริญสุขใน
ดัมปรายภพเป็นแท้ เพราะท่านแสดงว่า ผู้ใดบำเพ็ญกุศลความดีไว้ในโลกนี้
ย่อมได้รับความรื่นเริงบันเทิงใจ เมื่อแตกกายทำลายขันธ์ไปสู่ปรโลกก็ยัง
จะรื่นเริงบันเทิงยังขึ้น ด้วยประการฉะนี้

ท่านผู้หญิงกลีบ มหิธร ได้บริจาคทุนทรัพย์บำรุงเนติบัณฑิตยสภา
ซึ่งเป็นสภารักษาความยุติธรรมในทางอรรถคดี ถือว่าท่านย่อมมีอชยาศัย
นิยมในความดี ความจริงของเหตุการณ์นั้น ๆ จึงเป็นผู้ที่น่าเคารพ
นับถือของนิคชนทั่วไป

อันบุคคลผู้ประกอบกิจการงานทั้งส่วนตัวและส่วนรวม ถ้าเป็นผู้

ขยันหมั่นเพียรในระหว่างการทำงาน ขอด้วยต่อหน้าการทำงานและบุคคลตามลำดับชั้น ยังกิจการงานให้ดำเนินดำเนินต่อไปด้วยดี ย่อมเชื่อว่าผู้ดำรงตบเป็นคุณธรรมประจำตนอันน่าสรรเสริญประการหนึ่ง และยังเป็นหัวใจของผู้นำมาจเห็นตน ที่บำเพ็ญตนให้สมกับตำแหน่งหน้าที่ที่ใหญ่โต ใจกว้างใจมอบหมายให้อีกประการหนึ่งด้วย บุคคลเช่นนี้จึงนับว่า เป็นผู้มีความคุณธรรมอันดีประจำตน ดำรงตนให้สูงเด่นด้วยเกียรติคุณ เป็นผู้ได้รับความไว้วางใจเมตตาจากผู้ใหญ่ ทำความเข้าใจ ไม่ต้องให้เจ้าจ้จ้ไป และยอมปกครองผู้ได้บังคับบัญชาให้สามารถดำเนินงานไปด้วยความเรียบร้อยราบรื่น ก้าวขึ้นสู่ความเจริญเป็นลำดับ ทั้งยังเป็นที่เคารพยำเกรงของผู้น้อยด้วยความดีใจ จึงเป็นผู้ที่ใคร ๆ พึงปรารถนาเข้าร่วมการทำงาน และพึงพาอาศัยตลอดไป นับว่าเป็นผู้มีมงคลคุ้มครองตน อันนำไปสู่สิ่งดีสิ่งงาม

ผู้มีความคุณธรรม คือความขยันหมั่นเพียร ขอด้วย สัจจิต เช่นนี้ จึงเป็นที่ปรารถนาคบหาสมาคมทั้งของผู้น้อยกับผู้น้อย เพราะเป็นผู้เหมือนธรรมาโล่สะอาด ย่อมเป็นที่แวะเวียนเข้าหาของผู้กระหายน้ำ เพราะเหตุนี้ ความซื่อสัตย์สุจริต จึงนับเป็นคุณสมบัติอันสำคัญที่บุคคลทั่วไปปรารถนา ยิ่งในบุคคล ยิ่งจำเป็นปรารถนายิ่งขึ้น เพราะเมื่อจำเป็นต้องอยู่ใกล้ชิดร่วมกิจการงานกัน ในฐานะครอบครัวที่ดี ในฐานะการงานที่ดี การไว้วางใจได้สนิท เชื่อใจได้แน่นอนว่า จะไม่มีการคดโกง บิดพลิ้วฉ้อฉล ดับดับแต่แล้ว ความสงบสุขก็จะเกิดเจริญในครอบครัวนั้น ในวงการณ์ ๆ ทั่วต่อหน้าและลับหลัง นำให้กิจการทั้งหลายก้าวหน้ายิ่งขึ้น

โดยลำดับ แต่ถ้าใจวางใจในความซื่อสัตย์สุจริตต่อกันไม่ได้เสียอย่างเดียว มีแต่ระวังระวัง จับไหวจับพริบ คอยต่งแง่หาผิด ที่เขาที่เรา มีลัษณคมในกันอยู่แล้ว จะหมดความสุขใจด้วยประการทั้งปวง เหมือนอยู่ในท่ามกลางศัตรู ท่านจึงกล่าวว่าสมาคมกับคนพาลเหมือนอยู่ในวังวนคนไม่เป็นมิตร เพราะจะต้องคอยระแวงระวังตัวรอบด้าน ไม่ทราบว่าจะอันตรายจะเกิดขึ้นเมื่อใด

อันศัตรูภายนอก ยังพอคาดคะเนจับไหวจับพริบ เล่ห์เหลี่ยมกลอุบาย ให้ได้คอยตระเตรียมตัวระวังป้องกันไม่สู้ยากนัก ส่วนศัตรูภายใน ยากอย่างยิ่งที่จะทราบว่าใครบ้างเป็นศัตรู ยิ่งชนิดเข็ดตัวว่า หน้าเนื่อใจเลื้อย หรือปากปราศรัย น้ำใจเชือดคอ ด้วยแล้ว เท่ากับเป็นคนอมโรคร้าย ซึ่งแพทย์ตรวจยังไม่พบสมุฏฐานทำการรักษาโรคได้ตรงโรค เข้าทำนองได้เป็นหนอน จึงหมิ่นเหม่ต่ออันตรายมิใช่น้อย ทำให้หนองตาไม่หลับสนิทได้เลย กิจการพอที่จะเจริญก้าวหน้า ก็พินิจงักอยู่ เพราะมัวแต่คอยคิดป้องกันผู้ขาดความซื่อสัตย์ ที่ก่อกวนความกาลลอลหม่านอยู่เท่านั้นเอง เสียเวลาโดยไร้ประโยชน์

ตามบรรยายมานี้ เพื่อแสดงให้เห็นผลของความซื่อสัตย์ สุจริต ที่มีลัษณคมอยู่ในอริยาสัยของบุคคลใด บุคคลนั้นย่อม สุขกายสบายใจตนเอง ด้วยไม่มีเวรภัยแก่ใคร ๆ ตั้งหน้าแต่ดำเนินกิจการในหน้าที่ของตน ให้เจริญไปจนถึงผลที่ปรารถนา และแผ่ความสุขกายสบายใจแก่ผู้ใกล้ชิดสมาคมคบหาอีกด้วย ไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงความซื่อสัตย์ สุจริต ต่อหน้าที่

การงาน หรือมีปรีชาสามารถ รู้เท่าทันสภาพความจริงของชีวิตและพลัง
ทั้งหลาย เพียงคำจริง พูดตามทฤษฏีเห็นเท่าความจริง พูดความผิดว่าเป็น
ผิด ความถูกว่าเป็นถูก หรือพูดแต่เรื่องจริงที่เป็นคนประโยชน์ ไม่
เหลาะแหละ หยาบคาย ล้อเลียด ยุยง เพ้อเจ้อ ท่านก็ควรเจริญว่าเป็น
คุณงามความดีอย่างสูง ดังเกราะจิตของท่านพระวงศ์สระเถระ ตามนิกเชปบท
เบองตนเทศนานว่า สัจจะ เว อมตา วาจา เป็นต้น ความว่า “คำสัตย์
เป็นคำไม่ตาย นนเป็นธรรมเก่า ดัดบุรุษทั้งหลาย เป็นผู้ตั้งมั่นในคำสัตย์
ที่เป็นอรรถและเป็นธรรม ดังนี้

เกราะจิตนี้ ได้แสดงไว้ตั้งแต่ ๒๕๐๐ ปีเศษมาแล้ว คำสัตย์ก็ยังเป็น
นิยมยกย่องสรรเสริญอยู่ทั่วไป ทุกบุคคล กิจการ หน้าที่ และถึงก่อน
๒๕๐๐ ปี ขึ้นไปอีกเท่าไรก็ตาม คำสัตย์ยังมีนิยมยกย่องไม่เสื่อมคลาย
เหมือนว่า ยังมีบุคคลอยู่ที่ไหน ตราบใด คำสัตย์ยังมีผู้ปรารถนายกย่อง
สรรเสริญ ตราบนั้น เพราะเหตุนี้ ท่านจึงกล่าวว่า “คำสัตย์เป็นวาจาไม่ตาย
คำสัตย์เป็นธรรมเก่า” ขอน ย่อมมีข้อสำคัญได้มากมายหลายประการ ยิ่ง
บุคคลไม่พึงปรารถนาการไปปดมดเท็จ การดัดจริต การหน้าไหว้หลังหลอก
หรือท่านองต้อหน้าอำมะพลับ ดัดหลังว่าตะโก มากขึ้นเพียงไร ก็เท่ากับ
เป็นการสรรเสริญคำสัตย์ให้คำสัตย์ขึ้นตามกาลสมัย คำสัตย์ท่านจึงว่าเป็น
อมตะไม่รู้จักตาย เป็นธรรมเก่าแก่ที่เสมอกับกาลสมัยทุกเมื่อ

เพราะเหตุนี้ พระวงศ์สระเถระ ท่านจึงกล่าวชมเชยเนื้อความในตอน
ท้ายว่า “ดัดบุรุษทั้งหลาย เป็นผู้ตั้งมั่นในคำสัตย์ ที่เป็นอรรถและเป็น
ธรรม” ไฉน เพื่อยกความว่า ดัดบุรุษคือคนดี คนรักสงบโดย ธรรม

หรือคนประพฤติตามธรรมอยู่เป็นปกติ หมายถึงบรรพชิตและคฤหัสถ์ เด็ก
ผู้ใหญ่ชายหญิง ล้วนแต่มีมรรคละวัตร คำดี คำจริง ทอกลั่น คำดี คำจริง
ที่จริงพร้อมทั้งไตรทวาร เราต้องการจากคนอื่นใด ส่วนเราจะต้อง
ประพฤติตนให้คำดี คำจริง แก่คนอื่นจนเหมือนกัน มิใช่แต่ให้ผู้อื่น
มอบ ความดี ความจริง แก่ตนฝ่ายเดียว ส่วนตนไม่มีความดีความจริง
ตอบแทน ดังนี้ ท่านไม่เรียกว่า ดัดบุรุษ จะเรียกได้แต่เพียงคำเดียวว่า
พาลชนเท่านั้น

และคำดีคำจริงนั้นเล่า ต้องเป็นอรรถะ ธรรมะ คือทั้งเป็นคน
ทั้งประโยชน์ควบคู่กันด้วย มิใช่ได้อย่างเดียว อย่าง เช่นเล่นอชัฏราชการ
ตามความคิดเห็นของตนโดยดีจริง ซึ่งเป็นความเจริญแก่ทางราชการนั้น
นี้เรียกว่า เป็นอรรถะเป็นธรรม มิใช่เล่นอย่างหาความดีได้ตัว บัดความ
ชั่วให้คนอื่น หรือเพื่อเพียงให้เจ้านายรักใคร่ตนเป็นทင့် แต่จะขาดก
บกพร่อง ส่วนทางราชการอย่างไรก็ไม่คำนึงถึง อย่างนี้เรียกว่าเป็นคน
แก่ตน แต่ไม่เป็นธรรม วิสัยดัดบุรุษแล้ว ถึงเป็นคนแก่ตน แต่เสียประโยชน์
ราชการ ท่านจะไม่ปฏิบัติเป็นอันขาด ยอมเสียชีวิตดีกว่ายอมเสียธรรม
ด้วยประการฉะนี้

เนติบัณฑิตยสภา ซึ่งเป็นสภารักษาความยุติธรรมในด้านอรรถคดี
มีมานานนับห้าพันปี ก่อตั้งขึ้นโดยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช
ผู้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งขึ้นโดยมีพระบรมราชโองการ
ให้ตั้งขึ้นเมื่อปีพุทธศักราช ๒๓๖๕ มีหน้าที่พิจารณาพิพากษาอรรถคดี
ทั้งคดีแพ่งและคดีอาญา ซึ่งมีความสำคัญยิ่งต่อความยุติธรรม
ของชาติมาแต่บัดนี้

กลีบ มหิธร ถึงความจำเริญด้วยอิฏฐารมณอันประกอบด้วยฉัฏฐกรรม ตาม
ควรแก่คติวิสัยในสัมปรายภพ สัมเจตนาปวารณอุทิศถึงของเนติบัณฑิตย-
สภา อันมีท่านประธานศาสตราจารย์กา เป็นประธาน ทุกประการ

ในโอกาสแห่งพระธรรมเทศนา พระสังฆะจะได้บรรยายปกิณณก
คาถาโดยสรณัญญวิธี เพิ่มพูนฉัฏฐกรรมปฏิบัติ แก่สมาชิกอื่น อีกส่วนหนึ่ง
ณ กาดบดิน

หน้าว่าง

กฎหมายลักษณะฉ้อโกง

คดีจาก

ฉบับพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์

กฎหมาย ลักษณะฉ้อโกง

ในลักษณะฉ้อโกง มีบทบัญญัติว่า ผู้ใดที่กระทำความผิด
เช่นนี้จะต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกิน
ห้าหมื่นบาท หรือทั้งจำและปรับ อนึ่งถ้าผู้กระทำความผิด
นั้นเป็นเจ้าพนักงานซึ่งปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริตแล้วกระทำความผิด
ตามลักษณะนี้ จะต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสิบปี หรือปรับไม่เกิน
หนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำและปรับ

มาตรา ๑๖๖ ผู้ใดที่กระทำความผิด
ตามลักษณะนี้จะต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปี หรือปรับไม่เกิน
ห้าหมื่นบาท หรือทั้งจำและปรับ อนึ่งถ้าผู้กระทำความผิด
นั้นเป็นเจ้าพนักงานซึ่งปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริตแล้วกระทำความผิด
ตามลักษณะนี้ จะต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสิบปี หรือปรับไม่เกิน
หนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำและปรับ

ก.

อนึ่งถ้าผู้กระทำความผิดตามลักษณะนี้
กระทำความผิดโดยทุจริตแล้วกระทำความผิด
ตามลักษณะนี้ จะต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสิบปี หรือปรับไม่เกิน
หนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำและปรับ

เปนมีย ได้ชื่อว่าเมียกลางทาสี ถ้าชายใดทำชู้ด้วยเมียกลางเมือง ให้
ใหม่จนเต็มโดยพระราชกฤษฎีกา ถ้าชายใดทำชู้ด้วยเมียกลางนอก ให้
ใหม่โดยพระราชกฤษฎีกาเดิม ทำ ๕ ส่วนยกเสียส่วน ๓ เอา ๔ ส่วน ถ้า
ชายใดทำชู้ด้วยเมียกลางทาสีให้ใหม่โดยพระราชกฤษฎีกา ทำ ๕ ส่วน
ยกเสีย ๒ ส่วนเอา ๓ ส่วน (ส่วนหญิงอันร้ายให้เอาเฉลวประหน้าตัดดอก
กระเบาแดงสองหู ร้อยดอกกระเบาเปนมามาโดยไล่คิ้วระไล่คอ ให้นายฉะมอญ
ตีชองนำหน้าประจาน ๓ วัน ถ้าจะไล่โทษประจาน ให้ไล่ตามเกษียณอายุ
หญิงเป็นค่าหนี้ข้างหลวง ถ้าชายมันยังรักเมียมัน มันมิให้ประจานไซ้
ให้เอาสินไหมเข้าพระคลังหลวง) ถ้าหญิงนั้นยังทำชู้ด้วยชายผู้เดียวกัน
ถึงสองถ้าเล่าไซ้ ให้ใหม่ทั้งคู่ณ ถ้าทำชู้เปลี่ยนชายอื่น ให้ใหม่ชายชู้
นั้นโดยประณมิตเมีย (ส่วนหญิงนั้นให้โกนคิ้วระเป็นตะแดงแกง เอาชน
ชಾಯ่างประจานแล้วให้ตระเวนรอบตลาด ให้ทวนด้วยดวดหนึ่ง ๒๐ ที ถ้า
ผัวมันยังรักเมียมัน แลมิให้ลงโทษแก่เมียมันไซ้ ให้เอาสินไหมเข้า
พระคลังหลวง) ถ้าหญิงนั้นยังทำชู้ด้วยชายอื่นเล่าไซ้ ท่านมิให้ใหม่
ชายชั้นนี้เลย (ส่วนหญิงนั้นให้ลงโทษดุจเคยแล้วให้คัดรูปชายหญิงไว้
ณ แกม ถ้าชายผัวมันยังรักเมียมันแลมิให้ลงโทษไซ้ ให้คัดทั้งหญิงทั้ง
ชายนั้นแล)

(เมียกลางเมืองนั้นเป็นเมียหลวง อนุภรรยา^๕ คือที่เรียกว่า
ภรรยาน้อย เมียกลางทาสีฤๅทาสภรรยาที่ชายได้ช่วยทุกข์ยากมานั้น คือ
ได้มาเปนทาสมีสารกรม ถ้าชายช่วยได้มา แต่หาได้ทำสารกรมเปนทาสชาย
ไม่ หญิงคนนั้นหาเปนทาสภรรยาไม่ ในบทนี้กล่าวว่ามี ๓ ประการ

แต่ในลักษณะมรฎกบทที่ ๕ แด่ ๖ พรรณาอีก ๒ อย่าง คือภรรยาพระ
ราชทาน แดภรรยาอันทูลขอพระราชทาน

ใหม่โดยพระราชกฤษฎีกา ให้ผู้พระราชกำหนดเก่าบทที่ ๖๕
โทษประจานนั้นในสมัยนั้นเลิกแล้ว ให้ผู้ฎีกาที่ ๘๘ ปี ๑๑๗ แด่ที่ ๑๕ ปี ๑๑๘
เรื่องชนิดของเมีย มีบทมาตราที่เกี่ยวข้องอยู่ในลักษณะต่างๆ
คือ เมียกลางเมือง กลางนอก กลางทาสี ดู ๑๐๒, ๑๐๕, ๔๖ ใน
ลักษณะผัวเมีย ๕๖, ๕๘, ๕๙ ในลักษณะทาสี ๕, ๖, ๗ ในลักษณะมรฎก
ด้วย แม่เจ้าเรือน ดู ๓ ในลักษณะมรฎก เมียได้เสียกันเอง ดู ๓๓, ๗๒,
๘๔, ๘๕, ๘๖, ๑๒๑, ๑๒๓, ๑๒๙, ๑๓๐, ๑๓๓, ๑๔๐, ๑๔๑ ในลักษณะ
ผัวเมีย ถูกเป็นชั้นหมาก ดู ๘๔, ๘๖ ในลักษณะผัวเมีย ลงมาเป็นเมียดู
๑๑๒, ๑๔๑ ในลักษณะผัวเมียทาสภรรยาต้องวางเงินแต่ไม่ต้อง ดู ๔๖ ใน
ลักษณะผัวเมีย ๕๖, ๕๘, ๕๙ ในลักษณะทาสี ๗ ในลักษณะมรฎก ขาดมจร
ด้วยกัน ดู ๔๘ ในลักษณะผัวเมีย ชายเอาเข้าทานเป็นภรรยา ดู ๔๔, ๔๕, ๘๑
ในลักษณะผัวเมีย ๕๔, ๑๐๐ ในลักษณะทาสี เอาหญิงขี้บร้าแถมชู้เป็น
เมียดู ๖ ในลักษณะผัวเมีย)

อันว่าลักษณะผิดภรรยาทานยังมีถึงห้าประการ
ประการหนึ่งชายขโมยอนมหยอกเมียทาน
ประการหนึ่งด่าทานมิอยู่ขึ้นไปหาเมียทานถึงในเรือน
ประการหนึ่งไปหาเมียทานในที่ลับ
ประการหนึ่งชายลักลอบพุดจาด้วยเมียทาน

ประการหนึ่งไปหาเมียท่านถึงในห้องนอน & ประการ^{นี้}ใดชื่อว่า
ผิดภรรยาท่านยังมีถึงข้าเรา ให้ปรับไหมโดยอันดับ

(ไปหาเมียท่าน ให้ดูลักษณะอาญาหลวง บทที่ ๑๒๔ ให้ไหมโดย
อันดับ ให้ดูลักษณะผัวเมียบทที่ ๒ แด่ที่ ๔๖ แด่ ๗๕)

๑

มาตรา ๑ (ชายใดข่มขืนภรรยาท่านถึงข้าเรา ให้ไหมโดย
ประณมผิตเมียทั่วคุณ ถ้าข่มขืนมิได้ถึงข้าเรา ให้ไหมโดยประณมผิตเมีย

(พระราชกำหนดลักษณะข่มขืนลงพระชนิเมษายน ๑๑๘ มาตรา
๒ แด่ ๔ มีความทับ

เรื่องผิตเมียมีบทมาตราที่เกี่ยวข้อง คือ ผิดภรรยา & ประการ
ดู ก่อน ๑ ในลักษณะผัวเมีย พระโถมเมียท่าน ดู ข. ๒ ในลักษณะผัวเมีย
ขึ้นข้าเรา ดู ๓๘, ๔๖, ๗๑ ในลักษณะผัวเมียด้วย ชู้กับเมียที่ใดเดียวกับ
ผัวเอง ดู ๓๓, ๘๔ ในลักษณะผัวเมีย ชู้กับเมียที่หนีผัวไปบวช ดู ๓๘
ในลักษณะผัวเมีย พระแต่เนรเปนชู้ ดู ๔๐ ในลักษณะผัวเมีย ทาสเปนชู้
ดู ๔๗ ในลักษณะผัวเมีย ชู้กับเมียที่ได้อยากกับผัวแล้วคืนกัน ดู ๖๖ ในลักษณะ
ผัวเมีย ชู้กับเมียที่พ่อแม่ยกให้ผัว ดู ๑๑๕, ๑๑๖ ในลักษณะผัวเมีย ชู้
กับหญิงร้าง ดู ๕๑, ๕๖ ในลักษณะผัวเมีย ๒๘ ในลักษณะทาส ชู้กับ
ภรรยาท่านที่ตกทรัพย์มาให้ ดู ๖ ในลักษณะลักพา ชู้กับหญิงที่เขาได้ลัก
พามา ดู ๑๒๑, ๑๒๘, ๑๓๓ ในลักษณะผัวเมีย ทำชู้ๆตีผัว ดู ๑๖ ใน
ลักษณะผัวเมีย ชู้กับเมียผู้ไปราชการหรือผัวไม่อยู่ ดู ๓, ๑๔, ๖๒, ๖๓
ในลักษณะผัวเมีย ๑๒๔ ในลักษณะอาญาหลวง เจ้ากรมจรรด้วยเมียข้า ดู

๔๒ ในลักษณะผัวเมีย เจ้ากรมจรรยด้วยหญิงทาสที่มีผัว ๔๓ ในลักษณะ
ผัวเมีย)

มาตรา ๒ ผู้ใดเอาโฉมฉบับมือถอนมกอดจวบเมียท่านกต ผัวท่าน
ไม่อยู่ไปหาเมียท่านถึงในเรือนแต่ในสัณฐานกต ไม่มีผู้ใดอยู่ด้วยเป็นค่านับ
กต ไปหาเมียท่านถึงท่อนในท้องอยู่แต่สองต่อสองกต ท่านให้ไหมชาย
หนึ่งเบยประถมผัดเมีย ถ้าผู้ใดกล่าวคำแพะโลมเมียท่านกต ตอบด้วย
พุดจาดด้วยเมียท่านกต พิจารณาเป็นสัจไซ้ ให้ไหมชายหนึ่งเบยชกมือ
ถอนมกอดจวบ

(ให้ดูลักษณะผัวเมีย บท ๖, แด ๔๖ แด ๗๕ แดลักษณะอาญา
หลวง บท ๑๒๔)

มาตรา ๓ ผู้ใดไปการณวงศ์สงครามกต โดยเด็ดจพระผู้เป็น
เจ้ากต ไปราชการกต อยู่ภายหลังมีผู้มาทำชู้ด้วยเมียท่านไซ้ ให้ไหม
ทวิคุณ

(ให้ดูลักษณะผัวเมียบทที่ ๖๓ ทำชู้ด้วยภรรยาผู้ไปณสงคราม
บางที่จะปรับจตุรคุณ)

มาตรา ๔ ชายใดทำชู้ด้วยเมียท่านไซ้ ให้ไหมโดยประถมผัด
เมีย ถ้ามีชู้สอง ให้ไหมชู้สองผัดเมีย ถ้าผู้ใดเป็นใจสมัครให้ทำ

ผู้ด้วยเมียท่าน ให้ใหม่กับผู้ชกถือ ถ้าเจ้าใช้ให้ชาวชกถือ ท่านว่าชาวชก
 เจ้ามิได้ อย่าให้ใหม่ทาสนั้นเลย ให้ใหม่เจ้ามันนั้นโดยชกถืออีกถาหนึ่ง
 กล่าวลักษณะเมีย ๓ ประการแต่ปรับใหม่ผิดเมียโดยดังเชปแต่ท่าน
 (ชกถือให้คู่ลักษณะผัวเมีย บทที่ ๕๒ เป็นใจสมัครให้คู่ลักษณะผัว
 เมีย บทที่ ๒๑ ลักษณะลักพา บทที่ ๘

เรื่องรู้เห็นเป็นใจมีบทมาตราที่เกี่ยวของคือ ชกถือ และผู้สมัคร
 เป็นใจในการทำ ชก ๒๑, ๕๒, ๘๒, ๑๒๘ ในลักษณะผัวเมีย ๘, ๑๘ ใน
 ลักษณะลักพาด้วย แม่สื่อ ชก ๕๒, ๘๒ ในลักษณะผัวเมียด้วย รู้เห็นใน
 การดุดากเมียท่าน ชก ๘ ในลักษณะลักพา)

มาตรา ๕ หญิงอันแรงวาค ทำชู้เห็นผัว ผัวนั้นเอาสินไหมถึง
 ต้องถ่าแล้ว มันยังทำชู้ดูช่ายเห็นผัวมันอีกเล่าไซ้ ท่านว่ามีให้ใหม่ช่าย
 ชู้มันเลย

(ต้องถ่า แปลว่าต้องครึ่ง)

เรื่องแก้ฟ้องชู้ มีบทมาตราที่เกี่ยวของ คือ ชกกับชกสมัครกัน
 ฟ้องชู้ไม่ได้ ชก ๔๘ ในลักษณะผัวเมีย แพศยา ชก ๗ ในลักษณะผัวเมีย คบ
 ช่ายชู้ ๒ คน ชก ๗ ในลักษณะผัวเมีย ผัวได้สินไหมชู้ถึง ๒ ครั้ง ชก ๕ ใน
 ลักษณะผัวเมีย ช่าเมียแต่ยังฟ้องชู้ได้ ชก ๑๑ ในลักษณะผัวเมีย ผัวรู้ว่า
 เมียทำชู้ไม่ว่า หรือยอมให้มีชู้ ชก ๖ ในลักษณะผัวเมีย เป็นชู้ทเวอนชู้ ชก
 ๑๗ ในลักษณะผัวเมีย ไม่รู้ว่าหญิงมีผัว ชก ๒๘ ในลักษณะผัวเมีย ผัวไม่ทำ
 ตามทาบบ ชก ๖๘, ๑๐๗, ๑๔๑ ในลักษณะผัวเมีย ช่ายเป็นใจ ชก ๑๐๘

๓

ในลักษณะผิวเมียบี ลงมาเป็นเมียบี ดู ๑๑๒, ๑๔๑ ในลักษณะผิวเมียบี ไม่เลียง
ฉันทกรรยา ดู ๑๗ ในพระราชนิพนธ์ ขยานี้กลับดักกัน ดู ๖๖, ๑๓๗ ใน
ลักษณะผิวเมียบี)

๖

มาตรา ๖

(ประกาศวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๑๑๗ ขกเล็ก เดิมมีความว่า ผู้ใด
เอาหญิงคนชั่วมาแห่หญิงนครโสเภณีเป็นภรรยา มีชู้แล้วไม่ให้ฟ้อง จะดู
ให้ดูหมอบลัดเต หน้า ๒๒๖)

๗

มาตรา ๗

กล่าวลักษณะหญิงแพศยา ปรับมิได้โดยตั้งเขยยุดแต่เท่านั้น
(ประกาศวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๑๑๗ ขกเล็ก เดิมมีความว่า ถ้า
หญิงมีชู้คนเดียว ๒ คนขึ้นไปเรียกว่าหญิงแพศยา ไม่ให้ปรับชายชู้ จะดู
ให้ดูหมอบลัดเต หน้า ๒๒๗)

๘

มาตรา ๘

(ประกาศวันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๑๑๗ ขกเล็ก เดิมมีความว่า ถ้า
ชายจับชู้ได้ จะฆ่าชู้ให้ฆ่าหญิงด้วย จะดูให้ดูหมอบลัดเต หน้า ๒๒๗)

๙

มาตรา ๙ หญิงใดทำชู้เหนือผ้า ผัวจับชายชู้ได้ มีทุนพิจารณา
บันดานโกรธตีฆ่าฟันแทงชายชู้ให้ตายไซ้ ให้พิจารณา ถ้าเป็นลัทธิชู้ชาย

ทำชู้ด้วยเมียมันจริง มิให้มีโทษแก่ชายเจ้าเมียนนเลย ถ้าชายผู้ฉวยมัน
ฆ่าตีหญิง หญิงหนีรอดไซ้ ให้เอาหญิงนั้นเป็นคนหลวง ท่านจะให้ลงโทษ
ประการใดตามพระราชอาญาท่านนั้นแล

(เพราะเป็นเหตุว่าข้อยโทษะ ผัวฆ่าชู้ ให้ผู้ลักชนผัวเมีย บทที่ ๑๑,
๑๒, ๑๐๒, ๑๑๖ ฎีกาที่ ๓๐๗ ปี ๑๒๒)

๑๐

มาตรา ๑๐ หญิงใดทำชู้นอกใจผิด พิจารณาเป็นดั้ ให้ปรับ
ใหม่ชายหญิงโดยพระราชกฤษฎีกา แล ช่างมา } แลทาสกรรมกรชาย
เรือนเรือน }

หญิงตั้งครรภ์พัวพันงมีมากน้อยเท่าใดก็ตี ท่านว่าให้แก่ชายผัวเก่าจึงดี
ถ้าชายผัวใหม่มีดมคเคียงหญิงต่อไปไซ้ ให้หญิงนั้นไปแต่ผ่านึงผืนหนึ่ง
หมผืนหนึ่ง

(ถ้าผัวใหม่มีดมคเคียงหญิงต่อไปดังที่กล่าวในบทนี้ ชักกับลักษณ
ผัวเมีย บทที่ ๒๕ แด ๑๘ แดบานแพนง ให้ผู้ฎีกาที่ ๑๕ ปี ๑๑๘ ธิบทพัว
ให้ผู้ลักษณผัวเมียบทที่ ๔๘ แด ๘๔

เรื่องปรับชู้บทมาตราที่เกยของ คือ เบยปรับชายชู้ ดู ก. ใน
ลักษณผัวเมีย ๖๕ ในพระราชกำหนดเก่า หญิงมีชู้จะให้ไปแก่ชู้หรือไม่ ดู
๑๘, ๒๐, ๒๕, ๕๖ ในลักษณผัวเมีย แดบานแพนงด้วย)

๑๑

มาตรา ๑๑ ชายใดทำชู้ด้วยเมียผู้มบรรดาคักดี หาบบรรดาคักดีมิได้

กต ผัวมันจับได้ พันแทงชายชั้นนตาย ยังแต่หญิงให้เอาหญิงนั้นเป็นคนหลวง
ถ้าพันแทงหญิงนั้นตาย ยังแต่ชาย ให้ใหม่ชายชั้น โดยปลอมผิดเมียทักคุณเป็น
พี่น้องหลวง

(ผัวฆ่าชาย ให้ดูลักษณะผัวเมียบทที่ ๘, ๑๒, ๑๐๒ และ ๑๑๖)

๑๒

มาตรา ๑๒ ผู้ใดว่าชายผู้หนึ่งทำชู้ด้วยเมียตน เอาแต่ชายซึ่งว่า
เป็นชู้หนีไปฆ่าฟันตาย ถ้าเป็นสัจว่าผิดเมียมันจริงกต มันเดิมดให้ลงโทษ
โดยโทษานุโทษ แลให้ใหม่โดยดีคนตาย คนซึ่งไปด้วยให้ใหม่จนถ้วนคน
ถ้ามิได้ผิดเมียมันไซ้ ให้หามันคนร้ายซึ่งทำแก่ท่านให้ตกไปตามกัน

(ผัวฆ่าชาย ให้ดูลักษณะผัวเมียบทที่ ๘, ๑๓, ๑๐๒ แล ๑๑๖)

๑๓

มาตรา ๑๓ ชายใดทำชู้ด้วยเมียท่าน ท่านจับได้ทั้งหญิงทั้งชาย
ถ้าจะเอาสินไหม ให้เอามายังแพ่งให้พิจารณา ถ้าผัวเห็นว่าสินไหมนั้นน้อย
จะขอพันแทงเสีย ท่านมิให้ฟัง

๑๔

มาตรา ๑๔ หญิงใดผัวไปราชการ แลไปกิจระค้าขายต่างเมือง
อยู่ภายหลังมีชู้ผู้ชายอื่น แลพี่น้องแห่งผัวจับชายชู้นั้นได้ไซ้ ท่านว่าให้
กฎหมายไฉ่ยังแพ่งแห่งสภาเจ้าเมืองให้รู้ ต่อเมื่อใดผัวมาจะหาความให้หา
โดยขนาด ถ้าพ่อแม่พี่น้องชายผู้ผัวดัดพันแทงชายชู้มบาดเจ็บไซ้ ให้ใหม่
โดยด่าตีบาดเจ็บ ถ้าถึงตายให้ฆ่าผู้พันแทงนั้นให้ตกไปตามกัน

(ในความฟ้องชายชู ผู้ผู้เดียวมีอำนาจฟ้อง ญาติพี่น้องห้ามอำนาจ
ไม่ เห็นได้แต่จะตรงกับลักษณะผู้เมียบทที่ ๓๐)

๑๕

มาตรา ๑๕ หญิงใดทำชู้นอกใจผัว ผัวรู้เห็นประการใดให้สู่ภา-
ตราการพิจารณา เมื่อสอบสวนจับแท้เป็นจริงว่า ชายทำชู้ด้วยเมียมันจริง
ไชว์ ยังมีได้ทอดสินไหมพิไณย แด่ชายผู้ผัวนั้นได้สู้หาเมียตนในตราการ
ไชว์ ท่านว่าชายผู้ผัวนั้นมิชอบระบอบความเมืองท่าน แด่ให้พระสภาคดี
ใหม่ชายชู้ขึ้นงเดิม แด่สินไหมซึ่งเจ้าผัวจะได้ขึ้น อย่าให้แก่เจ้าผัวเลย
ให้เอาเข้าพระคลังหลวงจนขึ้น เพราะมันรักเมียมัน จะมาหาความแก่ท่าน
เยียด ชายชู้ผู้ผัวนั้นไชว์อย่าให้เคยทำร้ายเมียท่านอันอยู่ในแผ่นดิน
พระเจ้าอยู่หัว

๑๖

มาตรา ๑๖ หญิงใดนอกใจผัวมีชู้ ชายชู้	ดี พัน แทง	} ชายผู้เป็นผัว

ตาย ท่านว่าให้ฆ่าชายชู้แลหญิงนั้นให้ตกไปตามกัน ถ้ามีตายแต่บาดเจ็บ
ไชว์ ให้ใหม่ชายชู้เป็นประณมผิตเมียทวิคุณ แด่ให้ใหม่โดยบาดเจ็บอีก
โสดหนึ่ง (ส่วนหญิงไชว์ให้ประจานโดยพระราชาฤทธิกา
(โทษประจานไม่ใช่แล้ว ให้ฤทธิกาที่ ๘๘ ปี ๑๑๗)

๑๗

มาตรา ๑๗ หญิงใดมีผัวแล้ว มันไปถึงเย้าเรือนชาย ชายทำชู้

ด้วยหญิงนั้น ผู้มีนรุษชายทำชู้ด้วยเมียมัน พิจารณาเป็นลัทธิไว้ ท่านว่า
ให้ใหม่ชายชู้ให้แก่เจ้าเมีย (แต่ให้ประจานหญิงนั้นโดยพระราชกฤษฎีกา
(โทษประจานไม่ใช่แล้ว ให้ชู้ฎีกาที่ ๘๘ ปี ๑๑๗)

มาตรา ๑๘ หญิงทำชู้เหนือผัว ใหม่ชายชู้ให้แก่เจ้าเมียแล้ว
เจ้าเมียมิได้หญิง จะชายหญิงนั้นเจ้าชู้มิได้ ท่านว่าชายเจ้าผัวได้คืนใหม่
แล้วจะมาชายหญิงเก่า ชายผู้ผัวจะได้ต้องดั่งดั่งนั้นมิชอบมิควรยิน ให้ชาย
ผู้ผัวได้แต่คืนใหม่เท่านั้น ถ้าชายช่วยหญิงนั้นมาเลี้ยงเป็นเมีย มีค่าตัวมาก
น้อยเท่าใด หญิงหาบตรมิได้ ก็ให้หญิงนั้นดั่งค่าตัวจริงถ้วน แล้วเวนตัว
หญิงแก่พ่อแม่พี่น้องพ้องพ้องพ้องเจ้านานหมื่นขุนมูลนายหญิงนั้น

(ให้ดูลักษณะผัวเมียบทที่ ๑๐, ๒๕ แลบานแพนงแลฎีกาที่ ๑๕ ปี

๑๑๗ ทาสภรรยาสมบัติหลุดค่าตัวตามลักษณะทาสมาตรา ๘๖, ๘๗ เพราะ
เหตุฉนั้นแล ก็เหมือนกับภรรยาธรรมดา เว้นแต่กำหนดเงินปรับต้อง
ตามลักษณะผัวเมียบท ก.)

มาตรา ๑๙ ชายใดผิดภรรยาท่านทอดคืนใหม่พิไนยแล้ว หากินจะ
เสียมิได้ ตกอยู่ในตระลาการก็ดี ยอมไปเป็นทาสแห่งชายเจ้าผัวแทนคืนใหม่
ก็ดี อยู่มาชายผู้ผัวนั้นถนัดแก่ภรรยาแล้ว ชายผู้นั้นพ้นจากทาสแห่งท่าน
ลูกหลานญาติพี่น้องผู้ใดมรฎก จจะว่าชายผู้นั้นเป็นทาสแห่งบิดามารดาญาติ
พี่น้องนั้นมิได้ เพราะเหตุว่าผู้เป็นอัครภาพนั้นถนัดแก่ภรรยา หาโทษมิได้
แล้ว ใช้ทรัพย์ดินแดนยกย่องแห่งผู้มรฎกนั้น

มาตรา ๒๐ หญิงมีสามีเกิดบุตรด้วยกัน แลหญิงนั้นหนีไป
 สถานที่ไกลที่ไกลก็ หญิงนั้นไปมีผัวใหม่เกิดบุตรก็ หาบตรมได้ก็ ให้
 ปรับไหมชายหญิงโดยพระราชกฤษฎีกา ถ้าหญิงนั้นอยู่ด้วยผัวเก่ายังหาบตร
 มิได้ แลหนีผัวไปมีผัวอื่นเกิดบุตรแต่คนหนึ่งสองคน ให้ไหมชายหญิงโดย
 ประถมผิดเมีย ถ้าหญิงมีบุตรด้วยผัวใหม่ ตั้งแต่สามีคนนั้นไป จะปรับไหม
 เอาโทษชาย } นั้นมิได้ ถ้าผัวเก่าสู้ขอมิ } ถิ่นล่อต } ถิ่นช่วยได้ไ้มากก็
 หญิง } ข้นหมาก } ถิ่นมาก }
 แลหญิงนั้นเก็บเอาทรัพย์สินซึ่งของแห่งชายผัวเก่าไปด้วยก็ ให้หญิงนั้น
 ถิ่นล่อต } แลถิ่นไถ่เอาทรัพย์สินซึ่งเก็บเอาไปนั้นจงถ้วน ตัวผู้หญิงนั้น
 ข้นหมาก }
 ให้ตีทักแก่ผัวใหม่

(ให้ส่งถิ่นล่อตข้นหมากที่กล่าวในบทนี้ ในสมัยนั้นเห็นจะต้องตั้ง
 อยู่ดี เพราะประกาศเรื่องถิ่นล่อตแลของหมันในระหว่างผัวเมีย วันที่ ๒๑
 มิถุนายน ๑๓๘๗ นั้นใช้ได้แต่ในเรื่องจะอย่างกันอย่างเดียว นี้พูดถึงเรื่องฟ้อง
 ว่ามีชู้ เรื่องภรรยาหนีผัวไปมีผัวใหม่ ให้ดูลักษณะผัวเมียบทที่ ๒๗, ๕๓
 และ ๕๔

เรื่องเมียหนีผัว มีบทมาตราที่เกี่ยวของ คือ เมียหนีไปมีผัวใหม่ ดู
 ๒๗, ๕๓, ๕๔ ในลักษณะผัวเมียด้วย แนะนำให้เมียท่านหนี ดู ๗, ๓๑ ใน
 ลักษณะลักพา เมียลักทรัพย์ ดู ๑๔๖ ในลักษณะโจรด้วย)

มาตรา ๒๑ ชายใดพาเมียท่านไปดำเนินเรือนญาติพี่น้องเพื่อนฝูง
มัน แต่มันทำชั่วตู่หญิงนั้น เจ้าเรือนรู้เห็นเป็นใจให้ดำเนินกันได้บอกแก่ผู้
แต่นายบ้านนายเมืองให้ท่านรู้ด้วยประการใด พิจารณาเป็นดั่งไขว้ ท่านให้
ลงโทษกึ่งผู้ชักสื่อ

(โทษกึ่งผู้ชักสื่อ ให้ผู้ลักษณะผิดเมียบทที่ ๔ เจ้าดำเนินให้
ลักษณะลักพาบทที่ ๘

เรื่องลักพา มีบทมาตราที่เกี่ยวข้อง คือ ลักพาเมียท่าน ดู ๑, ๒, ๑๗
๒๖, ๒๘, ๓๐ ในลักษณะลักพา ลักพาเมียท่านแล้วคืนให้ดู ๒ ในลักษณะ
ลักพา ลักพามาอยู่ในเรือนท่านๆ ไม่รู้ ดู ๑๘ ในลักษณะลักพา)

มาตรา ๒๒ เมียท่านหนีมาอยู่ด้วยบิดามารดาพี่น้องๆ เอาหญิงนั้น
ไว้แต่เดือนหนึ่ง ถ้าแลเอาไว้พ้นเดือนหนึ่งไขว้ ท่านว่ามิชอบ ให้ส่งหญิง
นั้นให้แก่เจ้าเมีย ถ้าแลชายผู้มาตามหาอำพรางไว้กิด ชุ่มช่อนเสียกิด
เลือกไล่ไปเสียด้วยประการใดๆ กิด ให้ใหม่ผู้นั้นเป็นข้อเดิมใด เหตุมิได้
ว่ากล่าวตามผิดแลชอบเอาเมียท่านไปเลือกไล่เสียให้ยากแก่ความเมืองท่าน

(อำพราง แปลว่าปิดบังไว้ ให้ผู้ลักษณะผิดเมียบทที่ ๒๔ ลักษณะ
ลักพาบทที่ ๒๗, ๒๘, ๓๔)

มาตรา ๒๓ หญิงหนีผัวไปต่างเมือง มีผู้เอาไปขายถึงสามประทวน

ขึ้นไป ถ้าเจ้าเมียไปพบ ท่านว่าชายไปถึงตามประทอนแล้ว เจ้าเมียมีรู
ท่านว่าชาติแก่ผู้ใด ถ้าเจ้าเมียจะเอาตัวเมียมาไซ้ ให้ได้เอาตามมากแค่ไหน
แล้วให้หญิงนั้นนำไปหาความแก่ผู้ชาย ถ้าผู้ชายตายหนักดี เป็นอาภัพแก่
เจ้าเมียนั้นแล

๒๔

มาตรา ๒๔ เมียท่านหนีมาอยู่ด้วยในเรือนผู้ใด เจ้าเรือนเอาเมีย
ท่านไว้ ถ้าแต่เจ้าเมียมาตามหา แลอำพรางว่าหาได้มาอยู่ไม่ อยู่มาเจ้าเมีย
มาพบในเรือนตนเล่า ท่านให้ไหมเสมอลักพาเมียท่าน

(อำพรางเมียท่าน ให้ผู้ลักษณะผิดเมียบทที่ ๒๒ ลักษณะลักพาบทที่
๒๗, ๒๘, ๓๕ ให้ไหมเสมอลักพาเมียท่านให้ผู้ลักษณะลักพาบทที่ ๑)

๒๕

มาตรา ๒๕ ผู้ใดทำชู้ด้วยเมียท่าน แลชายชู้จะเอาเมียท่านมา
เป็นเมียตน ท่านว่าอย่าพึงให้ ให้ส่งหญิงนั้นให้แก่ผัวมันจงได้ ถ้าเมียแ
บาทเบียดเอาใด ให้ไหมเท่าอันให้แก่เจ้าผัวจงได้

(ให้ผู้ลักษณะผิดเมียบทที่ ๓๐, ๓๑ แลบานแพนทฎีกาที่ ๑๕ บิ
๑๑๗)

๒๖

มาตรา ๒๖ ชายใดเมียมิได้มีชู้ความชู้ จบัชู้มิได้ตเมียช่าแตกหัก
ถ้าหักถ้ากรรจ์ ท่านให้ไหมชายนั้นดังตนดังท่าน ถ้าชายกับหญิงมิเสียกันไซ้
คืนใหม่ให้นให้แก่พ่อแม่บ้านอาหญิงนั้น เพราะว่าเขาเลี้ยงหญิงนั้นมายาก
(ไหมดังตนดังท่าน คือตามกรรมศักดิ์ ให้ผู้ลักษณะผิดเมียบทที่ ๖๐)

มาตรา ๒๗

(ประกาศวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยกเลิก เอ็มพุดถึงหญิงไป
ผู้ผู้ท่านแล้วมาดำท่าน จะดูให้ดูหมอบประทัด นำ ๒๓๑)

มาตรา ๒๘ (ชายประมาณเมียท่านว่า หญิงนี้เป็นชู้ก่อน เมื่อ
พิจารณาเป็นดั่งว่า ชายนั้นเป็นชู้ด้วยหญิงนั้นไซ้ ท่านให้ไหมชายนั้น
ตัวหญิง ถ้าเป็นดั่งว่าหญิงนั้นเป็นชู้ด้วยชายนั้นก่อนจริงไซ้ ท่านให้ไหม
ชายนั้นแต่ถึงนั้นลงมาแล้ว เพราะชายมากด่าคำประมาณหญิงเด่นแต่พอจะ
ให้หญิงนั้นได้ยายมิชอบ

(เลิก ให้ดูพระราชกำหนดลักษณะหมั้นประมาณ เมษายน ๑๑๘

มาตรา ๓ แดมาตรา ๖)

มาตรา ๒๙ หญิงหนีไปต่างเมืองในขอบขันธสีมาจังหวัด ๑๖
หัวเมืองซึ่งกำหนดได้นั้น แดหญิงนั้นใดเดิมบอกชายว่ามีผัวหนีผัวมา ชาย
มิรู้ทำชู้ด้วยหญิง หญิงทำชู้ด้วยชายต่อหนึ่งต้องต่อขึ้นไป แดจะเอาโทษ
แก่ชายนั้นมิได้ ถ้าชายรู้ว่าหญิงนั้นมีผัวอยู่ หนีผัวมา รู้ด้วยประการใดๆ
แล้ว ทำชู้ด้วยไซ้ ให้ไหมชายนั้นโดยพระราชกฤษฎีกา (แดให้เอาโทษ
หญิงนั้นโดยฉกรรจ์มิฉกรรจ์ เหตุหญิงมิได้ว่ากล่าวตามผิดแต่ชอบว่า
ผัวเลี้ยงดูเป็นขรรรมมิเป็นขรรรมแล้วหนีไป

(หญิงหนีตัวไปมีตัวใหม่ ให้ดูลักษณะผิวเมียบทที่ ๒๐, ๕๓, ๕๔
ให้ลงโทษหญิงนั้น เด็ดขาดตามกฎหมายที่ ๘๘ ปี ๑๓๗)

๓๐

มาตรา ๓๐ ผู้ตายหงายไถ่^๕ทอง ศัพย์อยู่กับเรือนหญิง
เมียนหน้าตาดี แด่ค้อยใจกำหนดชักเอาชายมานอน แด่ผู้ตายหงายรับกัน
อยู่^๕ดั่งนั้น ถ้าพ้องชายผู้ตายรู้เห็นเอาความมาฟ้องร้องเมื่อส่นดัดจับแพะ
แพะจริงใช้ (ท่านให้ด่านตระกร้อตะกรวยครอบศีรษะหญิงนั้นลงเพียงตา
ให้ตระเวนรอบเรือนที่ผู้ตายอยู่^๕นั้นล้อมรอบแล้ว) ให้ไหม้ชายผู้เป็นเบียด
เบียนให้แก่ญาติผู้^๕ตาย

(โทษตระเวนไหม้แล้ว เบียดเบียนเป็นเงิน ๑๒๕ บาท นอกจาก
หนี้คดีฟ้องชายผู้ต่างผู้^๕ไม่ได้ ให้ดูลักษณะผิวเมียบทที่ ๑๔)

๓๑

มาตรา ๓๑ บุคคลผู้ใดพาบุตรภรรยาไปสถานที่ไกล แด่เกิดอุบัติเหตุ
เป็นจลาจลการณรังคังคราม แด่บุคคลซึ่งพาบุตรภรรยาไปในที่ผิดพราก
กัน มีผู้ใดพาไปพันนรังคังคราม ครั้นอยู่มาเขามาพบลูกเมียเขาใช้
ท่านให้ผู้ใดนั้นคนให้แก่เจ้าบุตรภรรยา ท่านว่าให้เจ้าผู้มันนั้นให้บำเหน็จ
แก่ผู้ใดนั้นโดยควร

(นำเมียท่านไปส่งให้ดูลักษณะตัวภาพทที่ ๒๖, ๒๗, ๓๐, ๓๔ แด่
๖๑ ในลักษณะทาศด้วย)

มาตรา ๓๒ ผู้ใดรบศึกได้หญิงเชลยมาเลี้ยงเป็น	ภรรยาหลวง	}
	อนุภรรยา	
	ทาสภรรยา	

๔๘ ชายใดมาทำชู้ด้วยนมไทย ให้ไหมโดยพระราชกฤษฎีกา
(ถ้ามันไปรบศึกจะขึ้นใจหญิงมาเป็นเชลยเช่นนี้ไม่ได้ ผิดกฎหมาย
ระหว่งประเทศ)

มาตรา ๓๓ หญิงชาวไทยก็ดี มาขออาศัยอยู่ด้วยชายก็ดี ชายรับ
ประกันไว้ก็ดี และชายนั้นเลี้ยงหญิงไว้ให้มันกิน ถ้ามันจะไปจากไซ้ จะคิด
ค่าเช่าแก่นมันนมได้ เพราะได้ไซ้มันแล้ว ถ้าชายไปมาหาสู่มัน เกิดลูก
ด้วยมัน มันนอกใจมีชู้ ให้ไหมชายชู้แต่หญิงนั้นโดยฉันทอนุภรรยา
(แปลว่าจะคิดค่ากินเอาแก่ทาสของตนไม่ได้อย่างหนึ่ง คนที่มา
อาศัยอย่างหนึ่ง ที่รับประกันไว้อย่างหนึ่ง)

มาตรา ๓๔ หญิงใดว่าหญิงอื่นมักผัวตน แลวานพ้องลูกหลาน
เพื่อนฝูงไปช่วยค่าหญิงซึ่งวามักผัวตนนั้น ถ้าพิจารณาเป็นจัจว่ามักผัวมัน
ไซ้ อย่าให้ไหมหญิงต้นเหตุคนเดียว เหตุเขาเป็นต้นประเวณี้ ให้ไหมแต่
พวกเพื่อนโดยพระราชกฤษฎีกา ถ้าถึงคตปีพันทาง พิจารณาเป็นจัจว่า
มักผัวมันไซ้ ให้ไหมหญิงต้นเหตุและพวกเพื่อนลาหนึ่ง โดยพระราช-
กฤษฎีกา ถ้ามันเป็นจัจว่ามักผัวตนไซ้ ให้ไหมหญิงต้นเหตุแลพวกเพื่อน

ทวัญญู ถ้าหญิงจะมาทำชู้ด้วยผัวตนถึงเรือนตน แลหญิงเจ้าผัวตาย
หญิงชู้มิถึงด่าห้ไช้ร อย่าให้ไหมหญิงเจ้าผัวนั้นเลย เหตุหญิงชู้ดลกลหญิง
เจ้าผัว ถ้าหญิงเจ้าผัวดับชีพแห่งหญิงชู้มีบาตเจ็บถึงด่าห้ไช้ร ให้ไหม
หญิงเจ้าผัว ให้แก่หญิงชู้ โดยบาตเจ็บนั้นลาหนึ่ง ให้ไหมชายเจ้าผัวอีก
ได้หนึ่ง โดยพระราชกฤษฎีกาเป็นคำอนุญาตว่า เหตุชายปราบเมียมิได้

๓๕

มาตรา ๓๕ หลานทำชู้ด้วยเมียลงตามอำนาจตนเอง มันผู้มิกลัว
เกรง มันมิอายแก่บาตงั้น ให้เอามันคนร้ายได้ ^{ตรวน} ^{ข้อ} ^{คา} } เอาหน้าหมัก
คักหน้าทางหญิงทงชาย เอาเชือกหนึ่งผูกคอ เอาเชือกตีตระเวนรอบตลาด
แล้วเอาชนขวาย่างยิงด้วยลูกสั้นโคต แล้วให้ตดด้วยดวดหนึ่งคนละ ^{๒๕} ^{๕๐} } ๕๐
แต่ให้ทำแพดอยเดี่ยวนอกเมืองอย่าให้คู่เบียงกัน ถ้าจะไต่ลูกสั้นโคตมิให้ยิง
เดิมละ ๓๐๐๐๐

(ให้ตุลัษณผัวเมียบทที่ ๓๖)

๓๖

มาตรา ๓๖ พ่อแม่พี่น้องยายหลาน ดุงนำหลานทำชู้กันไช้ร ให้
ทำแพดอยผัวเดียวในเขต ให้เจ้าพ่อแม่พี่น้องพลเมืองท่านทงด่ปะตู่ ไต่
แปดตัวให้นิมนต์พระสงฆ์พราหมณาจารย์ยี่สิบคนมาตกระทำพิธีการระงับ
การอุปาทวัจรรไว นำพาน้ำฝนจะตกเป็นประโยชน์แก่คนทงหลาย ฝ่าย

พ่อแม่พี่น้องรู้ว่าลูกหลานทำมิชอบมิได้ว่ากล่าว ท่านว่าเดิมที ให้ลงโทษ
โดยโทษนาโทษ

(ให้ดูลักษณะผัวเมียบทที่ ๓๕)

มาตรา ๓๗ ถ้ามีศรัทธาในพระคำสอนา ต่ถรรพยาแลทรวัยดังดิน
ถรรพเหตุ บวชเป็นภิกษุสามเณรแล้ว ดินเดิมดินสมัครของชายสิทธิ์แก่หญิง
พ่อแม่พี่น้องชายจะเอา อย่าฟังให้เลย ถ้าเมื่อแรกจะบวชนชายแหวก
แบ่งบ้นทรวัยดังดินไว้จริงได้ ถ้าหญิงยังครองตัวอยู่ตามผัว ผัวสึกออกมา
อยู่กินด้วยหญิงอีกเล่าไซ้ บุตรภรรยาแลทรวัยดังของทงบวงนภกัษ
แก่ชาย เหตุว่าเรือนท่านเคยอยู่ อยู่ท่านเคยนอน หมอนท่านเคยเรียง เดิมยัง
ท่านเคยกินถ้าหญิงทำขึ้นนอกใจผัวไซ้ ให้ใหม่โดยพระราชาภกษฎีกา

(ผัวเมียบวช ให้ดูลักษณะผัวเมียบทที่ ๓๘, ๓๙ ข้าราชการบวชให้
ดูพระราชกำหนดใหม่บทที่ ๑๔)

มาตรา ๓๘ หญิงชายราชฎอยู่กินเป็นผัวเมียกัน ถ้ามีศรัทธาต่
ภรรยาทรวัยดังของ บวชเป็นภิกษุสามเณรแล้ว แลสึกออกมาจะคืน
อยู่กินด้วยหญิงไซ้ ถ้าหญิงนั้นมีสามีเป็นภรรยาชายนต่อไปก็ตามใจ
หญิง เหตุว่าบวชแล้วขาดจากผัวเมียกัน ถ้าชายถูกดากข่มขืนหญิงนั้น
ท่านให้ใหม่ชายคงทำแก่หญิงหม้ายนั้น

(ผัวเมียบวช ให้ดูลักษณะผัวเมียบทที่ ๓๗ แด ๓๘ แดพระราช
กำหนดใหม่บทที่ ๑๔ คงทำแก่หญิงหม้าย ให้ดูลักษณะผัวเมียบทที่ ๗๑)

มาตรา ๓๘ ภรรยาสามีจะไปบวช สามีก็ยอมให้ภรรยาไปบวช
 ท่านว่าสามีภรรยาขาดจากผัวเมียกัน ถ้าภรรยาสึกออกมาจะมีสามีอื่นไว้
 ท่านว่าหาโทษมิได้ ถ้าสามีมิได้สละให้บวช ภรรยากระทำความผิดแล้ว
 หนีไปบวช ถ้าสึกออกมามีผัวไว้ ให้ใหม่โดยขนาด เพราะเหตุว่าสามี
 เขามิได้สละให้ไปบวช

(ผัวเมียบวชให้คู่ลักษณะผัวเมียบทที่ ๓๗ แด่ ๓๘)

มาตรา ๔๐ พระครูภิกษุสามเณรผิดเมียท่านถึงข้าเรา ชื่อว่า
 ปาราชิก ให้สึกออกเสีย แล้วให้ใหม่โดยพระราชกฤษฎีกา

(ปาราชิก ให้คู่ลักษณะผัวเมียบทที่ ๔๑ แด่พระราชบัญญัติรักษาด
 ที่ ๕ ห้ามคฤหบดีไม่ให้ล้มคบภิกษุสามเณรประพฤตินาจาร วัน ๖ เดือน ๓
 แรม ๓๓ ค่ำ ปีนักษัตรเบญจศก ศักราช ๑๒๑๕ ฉบับหนึ่ง แลวัน ๖ เดือน ๘
 แรม ค่ำ ๑ ปีมอกโทศกอีกฉบับหนึ่ง)

มาตรา ๔๑ ถ้าพระครูภิกษุสามเณรผู้อยู่ในศีล ทำทุจริตผิดกิจ
 วินัย ทำร้ายด้วยหญิงหาผัวมิได้ ถึงข้าเราเป็นดั่งไว้ ชื่อว่าปาราชิกให้
 สึกออกลงโทษ ๒๕ } ที่ ตั้งตัวลงหน้าข้างหลวง ล้วนหญิงนั้นให้ทำโทษ
 ๕๐ }
 ดูหญิงทำชู้นอกใจผัวนั้นแต่

๒๑

(ปราชิก ให้ผู้ลักษณะผัวเมียบทที่ ๔๐ แลพระราชบัญญัติ
รัชกาลที่ ๔ ห้ามคฤหรัไม่ให้ล้มคบบกษุตามเนรประพตือนาจาร วัน ๖
เดือน ๓ แรม ๑๓ ค่ำ ปีมดฺ เบญจศกศักราช ๑๒๑๕ แลวัน ๖ เดือน ๙
แรมคำ ๑ ปีมอก โทศกชกษุบทหนึ่ง)

กล่าวลักษณะมฺลูวาทแห่งผัวเมียด้วยเหตุต่าง ๆ โดยสังเขปแต่
เทาน

๔๒

มาตรา ๔๒ เจ้าสมจรด้วยเมียช้คนตนเองไซ้ ท่านให้ใหม่ให้
ผัวมันเปนไทย ล้วนเมียมันไซ้ ให้ไปแก่ผัวมันด้วย ถ้าหญิงนั้นมิไปด้วย
ผัวมันไซ้ ให้เจ้าคิดค่าตัวให้แก่ผัวมันด้วย ตามบทพระอัยการ

(เมียช้ แปลว่าเมียของทาส ถ้าหญิงนั้นมิไปกับผัวมัน คือถ้า
หญิงนั้นเปนทาสด้วย ถ้าหญิงมิได้เปนทาสแล้ว ก็ไม่มีค่าตัวจะคิด ให้ดู
ลักษณะผัวเมีย บทที่ ๔๓)

๔๓

มาตรา ๔๓ ชายช้อยได้หญิงมาเปนทาส แลหญิงนั้นมิผัวอยู่
เจ้าเงินเอาหญิงทาสนั้นเปนเมีย ท่านว่าใหม่โทษแก่ชายเจ้าเงินนั้นโดย
กระบิตผิตเมีย เหตุว่าเมื่อตนได้มิได้ว่ากล่าวให้ขาดจากชายผัวนั้นก่อน

(โดยกระบิตผิตเมีย ให้ดูลักษณะผัวเมีย บทที่ ๔๒)

๔๔

มาตรา ๔๔ ชายไทยพึงใจช้สาวท่านมิได้กล่าวขอ ทำชู้ด้วยกัน
แลชายไทยมิได้เอาขันหมากไปให้นายเงินแต่ให้พ่อแม่หญิงเล่าไซ้ ท่านว่า

ชายหาคำนับนายเงินแด่พ่อแม่หญิงนั้นได้ ถ้าชายวางหญิงเสียไว้ ให้เอา
 เบี้ยเงินในคำตัวทำเป็นสามส่วน ให้คงอยู่แก่หญิงตัวเบี่ยสองส่วน ให้ชายใช้
 ส่วนหนึ่ง เพราะทำบังอาจทำชั่วเพียงชั่วเท่านั้นมิได้จะมาแก้เจ้าเงินแด่พ่อแม่หญิง
 (ข้าสาว แปลว่าทาสผู้หญิง มิได้เอาขันหมากไปให้แปลว่าไม่ได้
 ไปคำนับ ให้ดูลักษณผิวเมียบทที่ ๔๕ แล ๘๑ แลลักษณทาส ๘๔ แล ๑๐๐)

๔๕

มาตรา ๔๕ ชายไทยพึงใจด้วยข้าสาวท่าน มิได้ช่วยไถ่ คบเอา
 ข้าสาวท่านไว้ ณ เรือนเลี้ยงเป็นเมีย มีสิ่งของท่านให้แก่เจ้าเงินไว้ เกิดบุตร
 กิด มิได้เกิดบุตรกิด แลเอาข้าไว้ให้บ่่วยการทำงานไว้ท่านว่าชายผู้นั้นบังอาจ
 มิได้กลัวเกรงพระราชบัญญัติกระบิดความเมืองท่าน ๆ ให้ใหม่ลาหนึ่งแล้ว
 ให้เอาเงินคำตัวหญิงทำสามส่วน ให้ชายซึ่งเอาหญิงของท่านไว้ใช้ส่วนหนึ่ง
 ไว้แก่หญิงตัวเบี่ยสองส่วน ถ้าลูกเกิดด้วยชายนั้นให้ได้แก่แม่นั้น เพราะเกิด
 ในเรือนเบี่ยท่าน

(ชายไทยเอาทาสท่านเป็นเมีย ให้ดูลักษณผิวเมีย ๔๔ แล ๘๑ แล
 ลักษณทาส ๘๔ แล ๑๐๐ ลูกเกิดให้ได้แก่แม่นั้นให้ดูลักษณทาสบทที่ ๘๔
 แล ๑๐๐ แลลักษณเบ็ดเตล็ด ๑๐๘)

๔๖

มาตรา ๔๖ เจ้าเงินกตพณของลูกหลานแห่งเจ้าเงินกต (ข่มขืนหญิง
 ทาสถึงข้าเรา หญิงร้องแรกมีดักขีพยานไว้ ท่านให้แบ่งคำตัวหญิงเสีย
 กึ่งหนึ่งให้มันส่งแก่เจ้าเงิน) ถ้าจับม่อถอนมกอดข่มขืนไม่ถึงข้าเรา
 พิจารณาเป็นดั่ง ให้แบ่งคำตัวเป็นสี่ส่วน ดดส่วนหนึ่งให้แก่เจ้าเงินสามส่วน

ถ้ายอมด้วยไร่ อย่าให้แบ่งทุนเขานเดียวเลย ถ้ามันมีส้มอยู่ด้วย แต่มัน
จะอย่าไร่ มันยังหาเกิดบุตรด้วยนายเงินแดงของลูกหลานแห่งเจ้าเงินไม่
จึงให้มันตั้งค่าตัวจกมัน

(ชมชื่นทำซ้ำเรา ให้พระราชกำหนดลักษณะชมชื่นร่วมประเพณี
เมษายน ๑๑๘ ซึ่งมีความทบแรงแ้ง ถ้าบุตรด้วยกันแล้ว ให้ดูลักษณะทาส
บทที่ ๘๖ แล ๘๘ ถ้ายังไม่มบุตรจะเอาค่าตัวได้กแต่ก่อน ให้ดูลักษณะทาส
บทที่ ๘๘ นายเงินกุมเกาะทาสชายฝากให้มั่ว ดู ๑๕ ในลักษณะทาส)

๕๗

มาตรา ๕๗ นายเงินหาความเก๋ทาสฝากว่า ผิดเมียทาสไทยตน
ไร่ ถ้าเป็นดังให้ใหม่ ถ้าหาดีใหม่จะเสียให้มิได้ ให้ทวนด้วยลวดหนึ่ง
แทนเบยปรับใหม่่น ถ้าแต่นายเงินหาเป็นดังไร่ให้ทาสฝากออกเป็นไทย
จะให้ปรับใหม่คจทาสไร่มิให้ เหตุอ่ายังเป็นไทยครึ่งทาสครึ่ง

(ให้ทวนแทนเบยใหม่่น ให้ดูกรมศักดิ์บทที่ ๒๘)

๕๘

มาตรา ๕๘ ข้าส้มจกด้วยกัน พ่อแม่แต่เจ้าข้ามิให้ แต่มันภากันหนี
ไปไกล หญิงนั้นเป็นเมียชาย เป็นแต่ชู้กัน แม้นชายผู้ใดมาทำชู้ด้วยหญิง
นั้นแล้ว จะใหม่ชายชู้ภายหลังนั้นมิได้ เพราะว่ายอมเป็นชู้ทั้งสอง แลทรวัย
สิ่งดินแห่งหญิงนั้น มิให้ชายชู้รับเอาเลย แม้นชู้ใหม่ฟัง เอาทรวัยสิ่งของ
หญิงไฉน ทานให้ลงโทษชานนด้วยลวดหนึ่งน

(ข้าส้มจกกันโดยรับอนุญาตนายแล้ว ฟ้องชายชู้ได้ เพราะกฎหมาย
เรียกว่าเป็นเมียแล้ว ดูทาส ให้ดูสารบานแห่งหมวดทาส)

กล่าวลักษณะมูลวิาทด้วยทาสภรรยาโดยตั้งเขแปแต่แทน

๔๘

มาตรา ๔๘ ชายอยู่ทางวันหนึ่งแดงทาง } ๓
๗
๑๕ วันเดือนหนึ่งมาสู่ขอ

ตูกสาวหลานสาวท่านเป็นเมียอยู่กินด้วยกัน วิาททำตักกันด้วยประการต่างๆ
ชายดงจากเรือนละหญิงไว้ ถ้าชายอยู่ทางวันหนึ่ง ให้มัดแต่ในสามเดือน
ถ้าชายอยู่ทางสามวัน ให้มัดแต่ในหกเดือน ถ้าชายอยู่ทางเจ็ดวัน ให้มัด
แต่ในแปดเดือน ถ้าชายอยู่ทางสิบห้าวัน ให้มัดแต่ในสี่หนึ่ง ถ้าชายอยู่ทาง
ไกลเดือนหนึ่ง ให้มัดแต่ในสี่หนึ่งกับสี่เดือน ถ้าชายมิได้รู้หาหญิงพันกำหนด

} ๓
๖
๗ เดือนหนึ่ง แดบหนึ่งกับสี่เดือนตามระยะทางไว้ ให้หญิงหาผู้แถมแก่

แต่ก้านันพินนายบ้านร้อยแขวงกรมการแลผู้บนดาคักกผู้ โดยหนึ่งให้ช่วยตั้ง

ทน
(ดินสอด) } แดตั้งของเดิมแห่งชาย ถ้าพบชายๆ รับกิด รับกิด ชายหญิง
ชนหมาก

ขาดจากผัวเมียกัน เหตุชายละหญิงไว้แกดั่งจะให้ลูกดลูกในโลเกีย แดจะ
ให้ยากแก่ความเมืองท่าน ถ้าไม่พบชาย ให้ตั้งแก้ตามารดาญาติพี่น้อง
แห่งชาย ถ้าบิดามารดาญาติพี่น้องแห่งชายมิรับ ให้หญิงนไปบอกแก่ก้านัน
พินนายบ้านผู้แถมแก่ร้อยแขวงกรมการผู้บนดาคักกผู้ โดยหนึ่ง ว่าตนได้ตั้ง

ทนน
(ดินสอด) } แด่สิ่งของเดิมให้ขายเป็นค่านับแล้วมิพบขาย แด่ได้สิ่งเก็บคา
ชั้นหมาก

มารดาผู้แก่ผู้แก่ญาติพี่น้องแห่งชายเป็นค่านับหารับไม่ ท่านว่าหญิงจึงขาด
จากผัวเมียกัน ถ้าชายหญิงอยู่ด้วยกันหาทุนดินชั้นหมากมิได้ก็ดี แลมีทุน
จำหน่ายจ่ายสิ้นไปด้วยกันก็ดี ให้หญิงไปบอกกล่าวไว้เป็นค่านับแล้วหญิง

ชายขาดจากผัวเมียกัน ถ้าหญิงมิได้สิ่ง (ดินสอด) } แด่สิ่งของเดิมมิได้ไป
ชั้นหมาก

บอกกล่าวไว้เป็นค่านับ ท่านว่าหญิงชายยังมีขาดจากผัวเมียกัน ถ้าหญิงมี
ฐัฒไชร ให้ใหม่โดยประณมผิดเมีย อนึ่งเกิดบุตรชายหญิงด้วยกัน ท่าน
มิให้สิ่งดินสอด สิ่งชั้นหมาก ให้สิ่งแต่ทุนแลสิ่งเดิมแก่ชายจงถ้วน ชายหญิง
จึงขาดจากผัวเมียกัน โดยพระราชกฤษฎีกา

(ให้ฎีกาที่ ๘๘ ปี ๑๑๗ ผัวร้างเมียให้คู่ลักษณะผัวเมียบทที่ ๕๐,
๕๑, ๕๒, ๕๕, ๕๖ ลักษณะทาสบทที่ ๓๓ อย่าปนกับผัวไปค้าขายในลักษณะ
ผัวเมียบทที่ ๖๒ ดินสอดไม่ต้องตั้งตามประกาศ เรื่องดินสอดของหมัน
วันที่ ๒๑ มิถุนายน ๑๑๘ ชั้นหมาก ให้คู่ลักษณะผัวเมียบทที่ ๑๓๕)

๕๐

มาตรา ๕๐ ผัวเมียอยู่ด้วยกัน หญิงนั้นหาความผิดมิได้ แลชาย
นั้นโกรธหญิง เก็บเอาทรัพย์สินสิ่งดินตนลงจากเรือนไป แลชายนั้นมิได้ไปมา

เป็นชำนานถึง $\left. \begin{array}{l} ๘ \\ ๙ \\ ๑๐ \\ ๑๑ \end{array} \right\}$ เดือนตามระยะทางพันกำหนดแล้ว จึ่งให้หญิงเอา

(ดินสอด) $\left\{ \begin{array}{l} \text{ชั้นหมาก} \\ \text{ทุนทรัพย์} \end{array} \right.$ ของชายนั้นไปตั้งให้แก่ชายแต่พ่อแม่ชายนั้นเป็นต้นเป็นประธาน

แล้วชายหญิงจึงขาดจากผัวเมียกัน อนึ่ง ถ้าชายไปด้วยสามารถโทโสมาแซก
ครวนหาญโกรธแล้วมันเสียเมียนมนมิได้ แลกลับมาหาเมียมันด้วยสุภาพสุจริต

แลให้ทรัพย์ตั้งของเยี่ยมเยียนแต่ใน $\left. \begin{array}{l} ๘ \\ ๙ \\ ๑๐ \\ ๑๑ \end{array} \right\}$ เดือนกดับหนึ่งกิต ถ้าหญิงนั้น

มิได้มีครักชาย แลตั้งข้อชนับกับคำชายเป็นอันมีดี มิให้ชายนั้นไปมาอีก
เล่าไร ท่านว่าจะให้มันขาดจากผัวเมียกันนั้นมิได้ ท่านว่าหญิงนั้นมัน
ทุจริตคิดเอาใจออกนอกใจผัวมัน ถ้าหญิงมีชู้ผัว ให้ปรับไหมโดยพระราช-
กฤษฎีกา

(ให้ดูลักษณะผัวเมียบทที่ ๔๘, ๕๑, ๕๒, ๕๕, ๕๖ ลักษณะโทษ
บทที่ ๓๑)

๕๑

มาตรา ๕๑ ภรรยาสามีซึ่งโกรธทุ้งเถียงเคียดกัน แลชายโกรธแก่

หญิงเก็บเอาดินเดิม แลทรัพย์สินสิ่งของลงจากเรือนหนีหญิงแล้วเอา มีด
พร้า
ขวาน } พัน

เจ้าหอเรือนหญิงเดียว แลชายไปอยู่ ณ เรือนบิดามารดาพี่ น้องพ้องพี่น้อง
แห่งชายก็ดี ท่านว่าชายไปวันเดียวจนขาดจากผัวเมียกัน ท่านมิให้หญิงนั้น
ตั้งขันหมากเลย ท่านว่าชายนั้นเอาใจออกหากจากหญิงแล้ว ถ้าหญิงจะมี
ชู้ผัว ท่านว่าหาโทษมิได้เลย ถ้าชายนั้นโกรธหญิง แลลงจากเรือนหนีหญิง

มิได้เก็บเอาดินเดิม แลชายนั้นเอา มีด
พร้า
ขวาน } พันเจ้าเรือนเจ้าหอหญิง ไปแต่

ตัวไปอยู่ ณ เรือนบิดามารดาพี่น้องพ้องพี่น้องแห่งชายใด ๓๕ } วัน ๔๔
๓๐ ชาย

มิได้กลับมา ให้หญิงนั้นตั้งดินเดิมให้แก่ชายจงถ้วน ถ้าชายหาดินเดิมมิได้
ท่านว่าชายหญิงขาดจากผัวเมียกัน ถ้าแลชายลงเรือนหนีหญิงไป แลมิได้
พันเจ้าเรือนเจ้าหอ แลมิได้เก็บเอาทรัพย์สินสิ่งของไป แลมาอยู่ ณ เรือนบิดา
มารดาพี่น้องพ้องพี่น้องแห่งชาย แลมิได้กลับมาอยู่ด้วยหญิงพันกำหนด ให้
หญิง (ตั้งดินตลอด) ตั้งขันหมาก ตั้งดินเดิม ให้แก่ชายจงเต็ม ให้คิดสินสมรค์
ให้แก่ชายตามลัษณผู้ชายผู้หญิงนั้น

(ให้ดูลักษณะผัวเมียบทที่ ๔๘, ๕๐, ๕๒, ๕๕, ๕๖ ลักษณะทาสบทที่
๓๑)

๕๒

มาตรา ๕๒ ถ้าชายหญิงมีทุนตั้งอยู่ด้วยกัน อยู่กินเป็นผัวเมียกัน

แล้ววิวาทเคียดฟุนกัน ชายไปจากเรือนหญิงมิได้นำพาชำนานพันกำหนด แต่
ทรัพย์สิ่งของๆ ชายยังระคนปนกันอยู่ ณ เรือนหญิง ชายมิได้อามา ท่าน
ว่าชายยังรักหญิงอยู่ จึงมิได้อาทรัพย์สิ่งของไป ท่านว่าชายเดิมดเป็นแต่
โทโธมาแซก จะเอาเป็นชาติจากผัวเมียกันมิได้ ถ้าหญิงนั้นท่านออกใจมีผัว
อื่นไช้ ให้ใหม่พ่อแม่พี่น้องหญิงโดยรักดี

(นำพานัน แปลว่ามาหา กำหนดร่าง ให้คู่ลักษณะผัวเมียบทที่ ๔๘,
๕๐, ๕๑, ๕๕, ๕๖ ลักษณะทาสบทที่ ๓๓ ให้ใหม่ผู้รักดี ให้คู่ลักษณะผัวเมีย
บทที่ ๔)

๕๓

มาตรา ๕๓ ผัวเมียตักกัน หญิงลงเรือนหนีไปอยู่ด้วยพ่อแม่ลุงตา
ยายยพี่บ้าน้อา แลชายไปเรียกหาจะรับกินมา หญิงมีมา ถ้าหญิงมีผู้
ไช้ ให้ใหม่โดยขนาด

(เมียหนีผัว ให้คู่ลักษณะผัวเมียบทที่ ๒๐, ๒๘ แล ๕๔)

๕๔

มาตรา ๕๔ ผัวเมียตักวิวาทกัน แลหญิงเคียดลงเรือนไปอยู่บ้าน
เรือนพ่อแม่ลุงตา แลชายตามแข่งหน้าไปสู้หาพ่อแม่ลุงตาแห่งหญิงนั้น แล
พ่อแม่ลุงตาหญิงมีเรียกหา มีเอาหากพสุมาสู้กัน แลหญิงนั้นมิชู้ผัวไช้
ท่านให้ใหม่ชายชู้แต่พ่อแม่ลุงตาหญิงโดยพระราชาฤทธิกา

(เคียด แปลว่าโกรธเคือง เมียหนีผัว ให้คู่ลักษณะผัวเมียบทที่ ๒๐,
๒๘, แล ๕๓)

๕๕

มาตรา ๕๕ หญิงชายอยู่กินเป็นผัวเมียกัน แลชายคิดเอาใจออก
 นอกใจหญิง ยักย้ายทรัพย์สินของเก็บเอาคืน ^{เดิม} _{สมัคร} } ไปไว้แก่บิดามารดา
 ญาติพี่น้องแห่งตน ไปมีเมียอื่นกิต แต่เก็บเอาทรัพย์สินของไปมีได้มีเมียอื่น
 ร่างหญิงไว้พันกำหนดกิต แลชายแกล้งขับไล่หญิงเสีย เก็บเอาทรัพย์สินของ
 ไว้แต่ผู้เดียวกิต หญิงมาร้องฟ้องพิจารณาเป็นดั้จ ท่านว่าชายนั้นเตยงหญิง
 มีเป็นกรรม ให้ชายส่งทรัพย์สินของซึ่งเก็บไปนั้นมาจงถ้วน ควรให้บัน
 ดินเดิมให้แก่หญิงแก่ชายตามเดิม ดินสมัครซึ่งชายเก็บเอาไปแลหญิงได้ไว้
 มีมากน้อยเท่าใด บันให้แก่หญิงชายคนละกึ่ง ให้หญิงชายขาดจากผัวเมียกัน
 เหตุชายมิได้เตยงหญิงโดยกรรม

(ชายทั้งหญิง ให้ผู้ลักษณะผัวเมียบทที่ ๔๘, ๕๐, ๕๑, ๕๒, ๕๖)

๕๖

มาตรา ๕๖ ชายใดทำชู้ด้วยเมียร้างท่าน ให้ใหม่ชายชู้ถึงประณม
 ผิดเมียเป็นดินใหม่กึ่งพิโนยกึ่ง (ส่วนหญิงร้ายให้มีโทษประจานจงเต็มตาม
 พระอัยการเดิม) เหตุหญิงเลมิดมิทำตามพระราชกำหนด มันจะสมัครอยู่แก่
 ผู้ใดก็ตามใจหญิงนั้นแล

(เมียร้างที่กล่าวนี้ จะเป็นเมียร้างอย่างไรไม่ทราบแน่ เมียที่ผัวร้าง
 ยังไม่ครบกำหนดตามลักษณะผัวเมียบทที่ ๔๘ นั้น จะปรับถึงประณมผิดเมีย
 ฤาจะปรับเต็ม ยังไม่เห็นมีคำพิพากษาเป็นตัวอย่าง เพราะบางทีบทนี้จะใช้

ได้แต่ในล่อนเมยที่ผวร้างเกินกำหนดแล้ว แต่เมยยังไม่ได้ส่งทรัพย์สินไป
ให้ดูอีกที ๘๘ ปี ๑๓๗)

กล่าวลักษณะผัวเมยวิวาทร้างกันโดยดั่งเขป่อยดแต่เท่านั้น

๕๗

มาตรา ๕๗ ชายใดไป^๕ลิก^๖ } ดำรงท่าน ให้ยำเกรงพ่อแม่
หลาน

ผู้เถาผู้แก่ แดญาติพี่น้องแห่งหญิงเสมอ พ่อแม่ผู้เถาผู้แก่ แดญาติพี่น้องแห่งตน
อย่าให้ทำความด่าประมาทอันมิชอบ ถ้าชายนั้นวิวาทตาตกรรยา แลจับ
หอกดาบชนนาไม้ดรรพอาวุธทั้งปวงจะฟันแทงกรรยา พ่อตาแม่ยายญาติ
พี่น้องหญิงห้ามมิฟังคิด แลชายหยาบเข้าตาดับตบลงฟันแทงพ่อแม่ผู้เถาผู้แก่
แห่งหญิงเจ็บปวดไม่ถึงสาหัสคิด ท่านว่าชายนั้นออกอาจณิก ให้เอาซึ่งสิ่ง
ของๆ มันคนให้แก่นัน ถองตั้งข่มมันเสีย อย่าให้บาทใหม่ตั้งฉนั้น ถ้า
มันยังรักเมยมันอยู่ มันขอแลกโทษว่าตัวมันผิดแล้ว ให้มันแต่งเข้าตอก
ตอกไม้รูปเทียนผาหวหนึ่งเหลาเข้าเบ็ดไก่ ให้พ่อตาแม่ยายดมคัสมาแล้ว
จึงให้มันกินอยู่ด้วยลูกสาวสืบไป ถ้ามันชกตฟันแทงตบลงพ่อตาแม่ยาย
ผู้เถาผู้แก่แห่งหญิง มีบาดเจ็บถึงสาหัสตากรรจกิด แลมันเปนโจรผู้ร้ายกิด
ท่านว่าชายนั้นทุจริตหยาบเข้าห้ามารยาตรมิได้ คบั้งเหตุให้พ่อตาแม่ยายริบ
เอาทรัพย์สินของๆ ชายนั้นไว้ให้แก่หญิงจงตั้ง ให้ข่มมันเสียอย่าให้มันอยู่
ด้วยลูกสาวสืบไป จะได้อความฉิบหายเสีย ถ้าดกล้าวยังรักผัวมันจะตามผัว
มันไปก็ตามใจมัน ทรัพย์สินของทงนั้นอย่าให้มันไปเลย ถ้ามันมีลูกไรให้
เอาทรัพย์สินนั้นไว้แก่ลูกมัน เพราะมันมีลูกท่านเลย

(ลูกเขยเลมิตพ่อตาแม่ยาย ให้คู่ลักษณะผิวเมียบทที่ ๕๗ แด ๖๑,

๑๓๘)

๕๗

มาตรา ๕๗ ชายไปเลี้ยงลูกสาวท่านให้ย่าเเกรงพ่อแม่ผู้แก่แด
ญาติแห่งหญิง ถ้าชายมีพยศกินเหล้าเมายาผิดเมตต พ่ตาแม่ยายห้ามปราม
มิฟัง มันว่ากล่าวเกินเลยหยาบช้า แดให้เครื่องอันมิดแก่พ่อตาแม่ยายกิด
แลมันดุกดหูกตเมียไปต้องพ่อตาแม่ยายกิด ให้มันแต่งเข้าตอกดอกไม้รูป
เทียนส่งมาพ่อตาแม่ยาย แดให้เรียกเอาทานบนไว้ พี่เมียนาเมียดูเดี่ยว
กันแด

(ให้คู่ลักษณะผิวเมียบทที่ ๕๗, ๖๑ แด ๑๓๘)

๕๘

มาตรา ๕๘ ผิวเมียวาตักัน จับหอกดาบเหตนหาวชนน้ำไม้
มีดพร้า แลมีผู้ช่วยห้าม ถ้าผู้ช่วยต้องหามนินบาดเจ็บไซ้ให้ใหม่เป็นดินใหม่
กึ่งปีในยง

(ใหม่ตามกรรมคัก)

๖๐

มาตรา ๖๐ ถ้ามีภรรยาอยู่ด้วยกัน ภรรยามีความผิด ถ้ามีจะ
ปราบปรามตีโบยหญิง ๆ จะเอาโทษแก่สามีนั้นมิได้ ถ้าภรรยาคำว่าหยาบช้า
แก่สามี ให้ภรรยาเอาเข้าตอกดอกไม้ขอโทษแก่สามีจึงควร

(ถ้ามีอำนาจโบยตีแต่พอสมควรเท่านั้น มากไปถูกร้ายไปไม่ได้
ให้คู่ลักษณะผิวเมียบทที่ ๖๒)

มาตรา ๒๓ ชายไปเลี้ยงลูกสาวหลานสาวท่าน แลมีสิ่งดินไปด้วย
เป็นค่านับ ถ้าชายหยาบขาดอดตัดพอตาเมยายแลผู้เฒ่าผู้แก่แห่งหนึ่ง
แลชายนนไม่ทำทานบนโศกต ไม่ต้มคัสมาพอตาเมยายผู้เฒ่าผู้แก่หนึ่ง
ความอยู่เป็นเมียชายนนสืบไป ให้เอาทรัพย์สินของทั้งปวงแห่งชายซึ่งยัง
บริคณห์อยู่ให้นั่งให้แก่ชายนนเสีย เหตุว่าทรัพย์สินทั้งนเป็นที่ค่านังพึงใจ
เด่นแก่ทวยราชฎรทงหลาย ท่านจึงว่าให้เอาสิ่งเดียวแก่นันจงแล้ว อย่าให้
เอาทรัพย์สินของมันไว้ให้เป็นบริคณห์สืบไปเลย แลให้ขับมันเสีย อย่าให้
มันอยู่ด้วยลูกสาวสืบไป ถ้าแลทรัพย์สินทั้งนยังบริคณห์อยู่แก่หญิง
หญิงมีสิ่งให้แก่นันใช้ ท่านว่าหญิงนยังเป็นเมียชายนนอยู่แด

(ให้ดูลักษณะผิวเมียบทที่ ๕๗, ๕๘ แล ๑๓๘)

กล่าวลักษณะผิวเมียวิวาทกันเกินเลยพอตาเมยาย โดยตั้งเขบแต่ท่าน

มาตรา ๒๒ ผัวไปค้าแต่จังหวัดหัวเมืองพระราชเดิมมณฑลเมือง
ชั้นแห่งพระเจ้าอยู่หัว แม้นไปพนกำหนดบี่หนึ่งชายมีมา ท่านว่าหญิงชาย
ขาดจากผัวเมียกัน ถ้าชายมีมา ผากของมาถึงเมียตนก็ด ให้หนังสือบอก
คู่ทุกข์ใช้เจ็บให้รักหวดแห่งตนก็ด กำหนดตามบี่ ถ้าพนกำหนดชายมีมา
พระราชกฤษฎีกาว่า หญิงนมิได้เป็นเมียชายนนเลย หญิงมีธุเอาผัวหาโทษ
มิได้ ทงชายผู้ผัวใหม่นักหาโทษมิได้เลย ถ้าชายผู้ใดเอาหญิงเป็นชู้เป็นเมีย
แต่ในกำหนดคน คือเมียท่านแด ให้ไหมโดยขนาด ถ้าแลพนกำหนดแล้ว
แลหญิงมีชู้ผัว แลชายผัวเก่าจะมาท้าวายแก่ชากดหญิงก็ด ท่านว่ามัน

ลวงอาญา ท่านให้ใหม่ทศคุณ แม้นว่าชายไปเมืองจีน ไปทะเล ไปเชียงใหม่
ไปพม่า ไประวาฟ้าแดงตั้นไชร์ ท่านให้หญิงอยู่ถ้า ๓ ปี ถ้าได้ข่าวว่า
ลัดจับชายผัวไปได้แลแล้วเอาชดไปตกคักให้อยู่ถ้า ๗ ปี ถ้าพ้น ๓ ปีแล้ว
หญิงมีชู้ผัว มีไหม้โทษแก่หญิงชานนเคย ถ้าผัวเก่ามาทำร้ายแก่เขาทางต้อง
ไชร์ ท่านให้ใหม่ตจเดียวแล

(อย่าปนกับเรื่องผัวโกรชเมียทั้งเมีย ในลักษณผัวเมียบทที่ ๔๘
ใหม่โดยขนาด คือลักษณผัวเมียบท ก. แดพระราชกำหนดเก่า ๖๕ ไม่ใช่
ลักษณผัวเมียบทที่ ๕๖)

มาตรา ๖๓ ถ้าพระผู้เป็นเจ้าใช้ไปการณรงค์สงคราม แดไปถือเมือง
ปดอมเมืองไกล ไกลกดี ภายหลังถ้าภรรยาชดส่งกังวลทุกข์ยากประการใด
ให้บอกมุนดาษาอาณานิพยาบาลให้ช่วยกราบทูลพระเจ้าอยู่หัว ถ้าหญิงมีชู้ผัว
ไชร์ ให้ใหม่จตุรคุณให้แก่เจ้าผัวจงสิ้น แล้วให้ลงโทษชายหญิงนั้น
โดยขนาด

(ให้ดูลักษณผัวเมียบทที่ ๓)

กล่าวลักษณผัวไปค้าแลไปราชการ กำหนดให้หญิงอยู่ท่าโดย
ดังเขปแต่แทน

มาตรา ๖๔ ชายหญิงก็ดี ได้ทาสเป็นทาสยัมมฎกแห่งพ่อแม่พี่น้อง
มากดี ไถ่มากดี แดได้รับพระราชทานพญาไถ่มาอากร เมื่อเขาผัวเมียยังอยู่

ด้วยกันไว้ ให้เอาเป็นส่มรค์ อนึ่ง ข้าเดิมแห่งหญิงแห่งชายกิด มาอยู่
เกิดลูกเมื่อเขาผัวเมียอยู่ด้วยกันแล้ว แดผัวเมียจะหย่ากันไว้ ให้บัน
เอาลูกทาสเป็นส่มรค์ แดตัวข้าเดิมในคองตามเดิมแห่งหญิงแห่งชายนั้น

(อธิบายส่มรค์ ให้ดูลักษณะผัวเมียบทที่ ๖๘, ๗๒ แล ๗๔ ก.
ลูกทาสส่มย่นไม่มาคอดแล้ว ให้ดูพระราชบัญญัติทาส ร.ศ. ๑๒๕ มาตรา ๓
ดินเดิมแลส่มรค์ดู ๗๒, ๗๓, ๗๔ แล ข้อ ก. ในลักษณะผัวเมียด้วย
ดินส่อด ดู ๑๐๘ ในลักษณะผัวเมีย ขึ้นหมาก ดู ๑๓๔ ในลักษณะผัวเมีย
แบ่งทรัพย์เมื่อหย่ากันตามธรรมดา ดู ๖๘ ในลักษณะผัวเมียกับเรื่องหย่า
ชายหาบหญิงคองดู ๑๒ ในลักษณะกู้หน้)

๖๕

มาตรา ๖๕ ถ้ามีภรรยาวิวาทจะหย่ากัน ถ้ามีให้หนึ่งถือแก้ภรรยา
ภรรยาให้หนึ่งถือแก้ถ้ามีคอดหน้าผาแก่แก่ ท่านว่าฟังเอาหนึ่งถือถ้ามีภรรยา
นั้นได้ เขาถ้ามีภรรยาขาดจากผัวเมียกัน

(ถ้ามีภรรยายินยอมหย่ากัน ให้ดูลักษณะผัวเมียบทที่ ๖๗ แล ๖๘
แลลักษณะทาสบทที่ ๘๘ ด้วย)

๖๖

มาตรา ๖๖ ถ้ามีภรรยาวิวาทกัน ถ้ามีให้หนึ่งถืออย่าแก้ภรรยา
ผู้คองรูเห็นหนหนึ่งแล้ว ถ้ามีกลับคืนไปอยู่แก้ภรรยา ภรรยาก็อยู่ด้วย
กับถ้ามีสืบไป แดผัวเมียเห็นว่าเขาคิดด้วยกันไว้ ท่านว่าเขาเป็นถ้ามี
ภรรยากันอยู่ ถ้าภรรยานมขุผัว ให้ตงโทษโดยขนาด

(อย่าแล้วกลับคืนกัน ให้ดูลักษณะผัวเมียบทที่ ๑๓๗)

หนังสือสัญญาทานบนไว้แก่ผู้เก็บตามราคาพื้นของแห่งหนึ่งแล้ว แล้ว
 ชายนั้นแปรปากหลดาคำว่ามีได้ทำตามหนังสือสัญญาทานบนให้ไว้^๕ ถ้า
 มันยังกระทำความชั่ว ว่ากล่าวมิฟังอีกเล่าใช้^๕ ท่านว่าให้กระทำตาม
 หนังสือสัญญาทานบนซึ่งทำให้ไว้แก่ท่านนั้น

(ทำทานบน ให้ผู้ลักษณะผิวเมียบทที่ ๑๐๗)

๗๐

มาตรา ๗๐ ผิวเมียบ่อยด้วยกัน ผิวไปค้าได้เมียบใหม่มาด้วย
 ชายทำเคียดแก่เมียบก่อน แดจะอย่ากันใช้^๕ ให้แบ่งดินนั้นทิ้งเพราะเมียบก่อน
 นั้นหาโทษมิได้ ชายนั้นอาชรรวม

(ให้ดู ๕๕ ในลักษณะผิวเมียบ่อย)

๗๑

มาตรา ๗๑ (ชายใดข่มขืนหญิงหม้ายถึงชำเรา ให้เอาเบี้ยใน
 ประถมผดเมียบทำ ๕ ส่วนยกเสียส่วนหนึ่งเอา ๔ ส่วนตั้งใหม่เป็นดินใหม่กั
 ษณียก ถ้าข่มขืนมิถึงชำเรา ให้ใหม่ถึงถึงชำเรา

(พระราชกำหนดลักษณะข่มขืนล่วงประเวณี เมษายน ๑๑๘ มี
 ความทับ)

ศักราช ๑๙๐๕ ศกฉลูกษัตริย์ เดือน ๑๐ ขึ้น ๘ ค่ำพมวาร
 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยาบรมมพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว
 เสด็จในบัดลังก่อคำค้นโดยที่ศุภราจินมหาสระ จึงพระสุภาวดีศรีมณฑลราช
 บังคมพุทธพระกรุณา ด้วยขุนไกรนารายณ์แด่แม่นางเกิดบุตรพรหมณาจารย์

ล้มรัศด้วยกัน แลทำปริศนให้กันไว้ว่า เดิมแม่นางเกิดมีข้าหญิงชาย
 ข้างมาโคกระบือ แก้วแหวนเงินทอง ผ้าผ่อนแพรพรรณสรรพทรัพย์สิ่งของ
 ทั้งปวงเป็นเงินแปดขั่ง ส่วนดินเดิมข้างขุนไกรนารายณ์เอาไปเล่นเบี้ยเสีย
 ส่วนดินเดิมแม่นางเกิดแต่งไปข้างเมืองนอกเสีย ยังแต่ดินล้มรัศ แลเขา-
 จะอย่ากันดังนี้ จะควรประการใด ข้าพระพุทธเจ้าขอเรียนพระราชประวัติดิ
 จังมีพระบรมราชโองการมารพระบัณฑูร ให้มนตรีมุขแลนักปราชญ์-
 ราชบัณฑิตยทั้งหลายพิพากษา ให้แต่งพระราชกฤษฎีกาไว้สืบไปเมื่อน่า

มาตรา ๗๒ ต้องล้มรัศด้วยกันมีปริศนทั้งสองข้าง คือความซำคน
 ข้างมาโคกระบือ แก้วแหวนเงินทองผ้าผ่อนแพรพรรณสรรพทรัพย์สิ่งใด ๆ กติ
 แลตัวทรัพย์สินเดิมนั้นหนตายกติ เรือลมไฟไหมกติ เฒ่าเบี้ยเสียกติ แต่งไป
 ค่าชายขาดทุนกติ แลดินเดิมนั้นหนีหายด้วยประการใด ๆ กติ ท่านให้
 เอาดินล้มรัศใช้เดิมอันหนีหายนั้นจงถ้วน เหลืออันเป็นล้มรัศ (ถ้าดินเดิม
 แต่เขียนหนังสือไว้เป่าว่า เป็นดินบิดามารดาให้กติ แลโคกระบือ
 สรรพทรัพย์ทั้งปวงนั้นหนีหายหนีหายโจรลัก ด้วยประการใด ๆ กติ ท่าน
 มิให้เอาดินล้มรัศใช้เดิมเลย) ถ้าแผ่นดินต้องอาญาเป็นถ้อยความกติ
 ต้องมรฎกแลท่านให้เอาเดิมเป็นมรฎกกติ อย่าเอาดินล้มรัศใช้เดิมนั้นเลย
 เพราะโทษเกิดแก่ตนเอง ถ้าเอาเดิมตนให้ลูกหลานพี่น้องพ้องพันธุ์ไปก็เสื่อม
 อดเดียว ถ้าเอาดินล้มรัศใช้เดิมไว้ใครมากให้ไต่ถาม ใครน้อยให้ไต่ถาม
 ถ้าล้มรัศหาไม่ได้เป็นพับเขาทางต้องฝ่าย ถ้าหาล้มรัศมิได้ มีแต่ดินเดิม
 ข้างหนึ่งยังมากไว้ ให้เอาใช้เดิมข้างขาดนั้นตามส่วนมากแลน้อย เพราะ

เขาอยู่กันด้วยกัน ถ้าดินเดิมหญิงกตชาชกต แห้งเขาจะต้องสิ้นเสียด้วยกัน
 ท่านมิให้ว่าแก่กันเลย (อนึ่งเขาแรกเคยกันเป็นผัวเป็นเมียยอมจำนน
 ค่าเหล่าแลหวาน เป็นบริคนหึงดองช้าง มัฒมฤณแก้วเหิน แดให้ทำ
 หนึ่งสือบริคนหึงชายไว้เก็บตามารดาพี่น้องช้างหญิง ให้ทำหนึ่งสือ
 บริคนหึงช้างหญิงไว้เก็บตามารดาพี่น้องช้างชาย จึงจะชอบ ถ้ามีดินเดิม
 หึงดองช้าง แดมีหนึ่งสือบริคนหึงอยู่แต่ช้างเดียวไซ้ร สิ่งสิ้นในบริคนหึง
 บมิเป็นบริคนหึงเลย ถ้าช้างหนึ่งพิพาทไซ้ร ให้แดงเอาก่งเป็นเดิม ถ้าเขา
 รับเอาเอกถารแก่กัน ให้เอาก่งเป็นเดิม ถ้าช้างหนึ่งหาทุนมิได้ ควรให้
 ช้างผู้ทุนนั้นเรียกเอาหนึ่งสือว่าหาทุนมิได้ได้เป็นคู่บริคนหึงกัน ถ้าช้างหนึ่ง
 ว่าเดิมช้างหนึ่งว่าดมรค์แลหาถักชพยานมิได้ ให้เอาเป็นเดิมก่งดมรค์ก่ง
 ถ้าบริคนหึงอยู่หนชาย บริคนหึงอยู่หนหญิงไซ้ร ให้เอาโดย
 บริคนหนนั้น ถ้าช้างหนึ่งมบริคนหึงหาบริคนหนนั้นมิได้ ช้างหา
 บริคนหึงได้มาว่าจะเอาสิ้นโดยบริคนหนนั้นมิได้) อนึ่ง บิดามารดาพี่น้อง
 ลูกหลานหนหญิงกตชาชกต แดเขาล้มตายไซ้ร หนชายได้สิ่งสิ้นมากน้อย
 เท่าใดกต หนหญิงได้สิ่งสิ้นมากน้อยเท่าใดกต ท่านว่าเขาผัวเมียใดด้วย
 บุญเขา ให้เอาเป็นสิ้นดมรค์ แม้นบิดามารดาญาติหนหญิงให้สิ่งสิ้นแก่หญิง
 กต บิดามารดาญาติหนชายให้แก่ชายกต เมื่อวันมีแขกให้เอาเป็นเดิม
 ถ้าให้เมื่อมาอยู่เป็นผัวเมียกันแล้ว ให้เอาเป็นดมรค์ แม้นได้โร้นาอากร
 เมื่ออยู่เป็นผัวเมีย ก็ให้คิดเอาเป็นดมรค์ อนึ่ง ดินท่อนแลเหล่าเจ้าของ-
 กันเคยงมฤณแก้วเหินมแขกมพอจะเอาแก่กัน ถ้าจะอย่ากันกต ตายจากกัน
 กต ท่านให้ยกเสีย

(อธิบายดินเดิมสมัคร ให้ผู้ลักษณะผิวเมียบท ๖๔ แด ๗๔ ก.

หนผิวแดเมย ผิวกับเมยเปนเจ้าหนแดวคนหนงตาย ดู ๑๓ ใน
ลักษณะกัณห์ ทวงหนแกเมยเวดามัวไม้อยู่ ดู ๑๐ ในลักษณะกัณห์ ผิวเมย
กัณห์ไปค้าขาย ดู ๑๑ ในลักษณะกัณห์ ผิวเมยยกัณห์แดวอยากัน ดู ๑๒, ๑๔
ในลักษณะกัณห์ ผิวมาเดยงเมยหรือช หรือเมยมาเดยงผิวหรือช ดู
๑๕, ๑๗ ในลักษณะกัณห์ ให้เมยทานกัณห์ ดู ๑๕, ๑๗, ๑๘ ในลักษณะกัณห์
กัณห์เปนผิวเมยกัน ดู ๑๖ ในลักษณะกัณห์ เมยกับผิวแดไม่วัด ดู ๑๕, ๑๗,
๑๘, ๒๐ ในลักษณะกัณห์ เจ้าหนลูกหนกลับเปนผิวเมยกัน ดู ๒๒ ในลักษณะ
กัณห์)

๗๓

มาตรา ๗๓ บัณห์ไปอยู่กับเมยแล้ว แดว่ามีดินบัณห์หมาก
เมื่อผู้ไชร หาดินในบัณห์หมากได้ แดมีแดนอยนนักด แดมันเข้าใน
ระวางอำพราง ถ้าอำพรางท้าวพระยา ให้ตัดปาก ถ้าอำพรางขุนนางผู้ใหญ่
ให้ตัดยลวดหน้งโดยฉกรรจ์แถมฉกรรจ์ ถ้าอำพรางผู้เฒ่าผู้แก่ไชร แม้น
ชายทำสมัครได้เท่าใดให้ไว้แก่หญิงจ้งสัน เปนโทษแต่ชายแด แม้นหญิงทำ
สมัครได้เท่าใดให้ไว้แก่ชายจ้งสัน เปนโทษแก่หญิงผู้พรางนั้ แม้นเขาทำ
บัณห์พรางท้งสองข้างไชร ให้บันกันแต่คนฉกร์ อยาบับดั่งสมัครนั้เดย

๗๔

มาตรา ๗๔ ราษฎรท้งหลายในแคว้นแคว้นเส้ามณฑล ให้เลยงดู
ลูกเมยพนองพองพนั้จริงชอบโดยธรรม บ้างคนมีเมยต้องคน ตามคนกัณห์

เมื่อเกิดลาได้ไว้แล้วเรียกส่งจนเสร็จพรวนให้แก่เมียเดิมต้องส่ง
ให้แก่เมียกลางส่งหนึ่ง ให้แก่เมียสุดส่งหนึ่ง

๗๔ ก.

ศักราช ๑๑๖๖ ขวตนักษัตรนอศกณคมาศกาพบกษัตริย์
จันทวารกาลฉวีเขตกำหนด พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร
บรมยุคลมหาจักรพรรดิเจ้าอยู่หัว ผู้ดำรงพิภพด้วยราชกรุงเทพ
ทวารวดีศรีอยุธยาพรมหาภิเศกพรรัตนราชธานีบรมมัย เสด็จออก ณ
พระที่นั่งบุษบกมาลามหาจักรพรรดิพิมาน พร้อมด้วยพยุพามาด้วยราชกระวี-
มนตรมีขลุ่ยซึงทองหลาย ทรงพระอุลสาห์ชำระพระราชกฤษฎีกาบทพระอัยการ
ลักษณผัวเมีย ว่าด้วยเรื่องซึงไกรนารายณ์กับแม่นางเกิดบุตรพราหมณาจารย์
จะอย่ากัน มีบทพระอัยการเดิมไว้ว่า ถ้าชายหญิงจะเลี้ยงกันเป็นผัวเมีย
แม่นมีดินเดิมมากน้อยเท่าใด ให้ทำหนังสือบริคณห์ไว้ต่อกันทั้งสองฝ่าย
จึงจะเชื่อฟังได้ ครั้นจะอย่ากัน ก็ให้แบ่งปันดินเดิมคืนตามมีหนังสือ
บริคณห์นั้น จึงมีพระราชโองการมาพระบัณฑูตสั่งถึงหน้าท คำนวณแ
มตรมีขลุ่ยซึงทองผู้พิพากษาภิเศกคณาประชาราษฎร์ทวงปวงว่า ซึ่งมีบท
พระอัยการอันโบราณราชกระษัตริย์บัญญัติไว้ ให้แบ่งปันดินโดยบริคณห์
นั้นเห็นเป็นยุติธรรมอยู่ จะเลิกหรือเสียมิชอบ ให้คงไว้ ครั้นจะให้ใช้หนังสือ
บริคณห์ตามบทพระอัยการโบราณ เหล่าทวยราษฎร์ทุกวันนี้ บิดามารดา
ประกอบบุตราบุตรใหม่ดามีภรรยา แดให้ วิญาณกะทรพัย
อวิญาณกะทรพัย } เป็นทุน
ก็มีแต่ผู้เกาผู้แกมานั่งเห็นเป็นค่านับ จะได้ทำหนังสือบริคณห์ให้ไว้แก่กัน

ตามประเพณีโบราณนั้นห้ามมิได้ อย่างธรรมเนียมโบราณเดิมนั้นเข้าไป
นานแล้ว ครั้นจะประกาศแก่ราษฎรให้รู้ทำหนังสือบริคณห์ตั้งแต่ก่อน
ก็เป็นอันยาก ก็ให้ใช้ตามกระบิลเมืองที่เคยใช้มา จะไม่มีหนังสือบริคณห์
ก็ตามเกิด ถ้าแต่เขาผิวเมียจะอย่ยากัน จะบันดินเดิมดินสมัครกัน ให้แบ่ง
พิจารณาโดยดีโดยธรรม ได้ทรัพย์ฝ่ายชายฝ่ายหญิงมากน้อยเท่าใดให้
ก็ให้แบ่งบันตามส่วนดินเดิมดินสมัคร โดยพระอัยการอันโบราณราช
กระษัตริย์บัญญัติให้แบ่งบันนั้นเกิด

(อธิบายดินเดิมสมัคร ให้ดูลักษณะผิวเมียบทที่ ๖๔ แด่ ๗๒)

กล่าวลักษณะมูลจิตวาทแห่งผิวเมียจะอย่ยากันโดยดังเชบแต่เท่านั้น

๗๔ ข.

อันว่าหญิงอันชายมิได้คำนับสู่ขอแต่ชายกระทำทราจารย์ให้มีโทษนั้น
มี ๗ ประการ มาตุรักขิตา ประการหนึ่ง คือหญิงอันอยู่ด้วยมารดาฯ หาก
รักขา ปิตุรักขิตา ประการหนึ่ง คือหญิงอันอยู่ด้วยบิดาฯ หากรักขา มาตา
ปิตุรักขิตา ประการหนึ่ง คือหญิงอันอยู่ด้วยบิดามารดาฯ หากรักขา โคต
ตระกูลรักขิตา ประการหนึ่ง คือหญิงอันอยู่ด้วยโคตรฯ หากรักขา ภาตตระกูลรักขิตา
ประการหนึ่ง คือหญิงอันอยู่ด้วยพี่ชายพี่สาวฯ หากรักขา ญาติตระกูลรักขิตา
ประการหนึ่ง คือหญิงอันอยู่ด้วยญาติฯ หากรักขา สาลักขาประการหนึ่ง
คือหญิงอันอยู่ด้วยท่านผู้ใดคนหนึ่ง ท่านหากรักขาบ้องกันได้ หญิง ๗ ประการ
นี้ ถ้าชายผู้ใดมิได้คำนับสู่ขอแต่อกอาจไปกระทำทราจารย์หญิงก็ดี แดชชาย
ไปดอบลักทำขู้ แดชขันชักพาหญิงไปก็ดี ท่านว่าชายนั้นมิโทษ ถ้าหญิง

นั้นไปหาชายถึงเคหะสถานบ้านเรือนชาย ยอมให้ชายทำชู้ด้วยไซ้^๕ และ
กล่าวโทษแก่ชายนินมิได้โดย

(ที่ชายไม่มีโทษนั้น เมื่อบุตรสาวท่านมาหาคนที่บ้านแล้วกลับ
ไปถ้าอยู่ด้วยกับตนเลยแล้ว เป็นลักพา)

๗๕

มาตรา ๗๕ บุรุษผู้ใดจับมือหยอกบุตรท่าน^{๕๕} ชนไปถึงท่อน
บุตรท่าน^{๕๕} แล้วดุลากบุตรท่านไปจับกอดทำชู้แล้วทำประการใดก็^{๕๕} ท่านว่า
ชายนิน^{๕๕} ให้ตั้งโทษโดยโทษานุโทษ

(ตั้งโทษโดยโทษานุโทษนี้ บางทีจะเป็นโทษอาญา ให้ดูลักษณะ
ผิดเมียบท ข. แถบที่ ๒ แล ๔๖

ขึ้นซ้ำเราบุตรท่าน ดู ๗๖, ๗๗, ๗๘ ในลักษณะผิดเมียด้วย)

๗๖

มาตรา ๗๖ (ชายใดมีเมียแล้ว ช่มขึ้นลูกสาวหลานสาวท่านถึงซ้ำเรา
ให้ไหมชายนนถึงประณตเมีย ถ้าช่มชมนถึงซ้ำเรา ให้ไหมถึงถึงซ้ำเรา

(พระราชกำหนดลักษณะช่มขึ้นล่วงประเวณีเมษายน ๑๑๘ มีความทัບ)

๗๗

มาตรา ๗๗ (ชายหาเมียมิได้ช่มขึ้นลูกสาวหลานสาวท่านถึงซ้ำเรา
ให้ไหมชายนนถึงเบยชายนมีเมียแล้ว ถ้าช่มชมนถึงซ้ำเราให้ไหมถึงถึงซ้ำเรา

(พระราชกำหนดลักษณะช่มขึ้นล่วงประเวณีเมษายน ๑๑๘ มีความทับ)

มาตรา ๗๘ (ชายใดข่มขืนหญิงเด็กไม่รู้เดียงชามิถึงชำเราให้ไหม
เท่าเบญจประณตผัดเมีย ถ้าข่มขืนถึงชำเราโลหิตไหล ให้ไหมเท่าเบญจประณต
ผัดเมียทั่วเรือน ถ้าตบตีหญิงทำให้มีบาดเจ็บด้วย ท่านให้ไหมชายนั้นโดย
บาดเจ็บอีกโสดหนึ่ง

(พระราชกำหนดลักษณะข่มขืนล่วงประเวณีเมษายน ๑๓๘ มีความทับ)

— กล่าวลักษณะหญิง ๗ ประการ แลปรับโทษชายข่มขืนหญิงโดย
ถึงเซบแต่เท่านั้น —

มาตรา ๗๙ บุตรีท่านบิดามารดายังมีได้ประกอบสามีภรรยาให้ใช้
บิดามารดาเป็นอิสระแก่บุตร ถ้าชายใดพึงใจด้วยบุตรีท่าน ให้คำนับ
บิดามารดาตามประเพณี ถ้าบิดามารดาขกให้สามีจึงจะเป็นอิสระแก่ภรรยา
ถ้าชายมิได้ไปสู่ขอคำนับบิดามารดาหญิง ๆ ชายตอบรักใคร่ทำชู้กันในสถาน
บ้านเรือนบิดามารดาหญิงบิดามารดาหญิงจับได้ ตีโบยทำโทษชายมิได้ถึง
ห้าหัด จะเอาโทษแก่บิดามารดาหญิงนั้นมิได้ ถ้าชายใดไปสู่ขอมีคำนับบิดา
มารดาหญิงแล้ว พ่อแม่ญาติพี่น้องหญิงแกดถึงตีโบยชายใช้ ให้ตั้งโทษแก่
บิดามารดาแลญาติพี่น้องแห่งหญิง โดยพระราชกฤษฎีกา

(อิสระในบุตร ให้ดูลักษณะผัวเมียบทที่ ๑๓๘ แลลักษณะมรฎก
บทที่ ๒๐

อิสระในภรรยา ให้ดู ๑๑๓, ๑๑๗, ๑๓๖, ๑๓๗, ๑๓๘, ๑๔๐ ใน
ลักษณะผัวเมีย ๒๐ ในลักษณะมรฎกด้วย)

มาตรา ๘๐ ชายใดมิได้ขู่อหึงเป็นค่านับ แลตอบทำชู้ด้วย
ลูกสาวท่านๆ จับได้ ท่านมิให้ฆ่าฟันชาย แต่ให้ผู้นั้นไว้อีกว่าถ้าวกันตาม
กระบิตเมืองความเมืองท่าน

(ว่าถ้าวกันตาม กระบิตเมืองแล้ว จะมีโทษ หรือจะปรับอย่างไรนั้น
ให้ดูลักษณะผัวเมียบทที่ ๘๗)

มาตรา ๘๑ ชายตอบดักดมรักทำชู้ด้วยลูกสาวท่านก็ดี หึงทาส
ท่านก็ดี แลพ่อแม่เจ้าเงินแห่งหึงมิรู้ ชายมิรับ หึงมีกรรมตาย พิเคราะห์
เป็นดีจว่าชายตอบทำชู้ด้วยหึงจริงไฉน ท่านให้ไหมชายจนเต็มค่าตัวหึง
ฉกรรจ์ แลหึงทาสนั้น แลให้ลงทัณฑ์โทษ $\left. \begin{array}{l} ๓๐ \\ ๒๕ \end{array} \right\} \text{ ทัณฑ์}$

(ให้ดูลักษณะผัวเมียบทที่ ๑๒๘ ชายทำชู้ด้วยทาสท่านมีกรรมตาย
ดู ๘๔ ในลักษณะทาสด้วย)

มาตรา ๘๒ ชายใดลอบไปทำชู้ด้วยลูกสาวหลานสาวท่านมิได้กล่าว
ถาม แลพ่อแม่หึงรู้ ชนลงไปมาหาลูกตนดั่งนั้นไฉน ท่านว่าคือเมียมัน
ให้มันแต่งมาพ่อแม่หึง ฟังให้พ่อแม่หึงรับสะมา ให้มันอยู่เป็นคู่สังวาส
เพราะเขาทั้งสองเป็นคู่สร้างกันมาแต่กาลก่อน เป็นดีศรีภาพ อย่าให้มิชาย
ดักมดักต้องตัวถึงต้อง ถ้าชายมิแต่งมาสะมาพ่อแม่ผู้ใดแห่งหึง แล
มิได้เลี้ยงหึงตั้งทานเลี้ยงลูกเมียท่านทั้งหลาย แลมิทำชู้แลมิทนทอดหึง

นั้นเสีย ท่านว่ามันทำให้ลูกหลานท่านนมบกกพร่อง ให้ไหมชายผู้เดิม
 พ่อแม่ผู้เฒ่าผู้แก่กันโดยขนาด ถ้าแต่งมาละมาพ่อแม่หญิงมีรับ แลพวาก
 ลูกสาวไปให้แก่ชายอื่น ให้เสียประเพณีธรรมไซ้ ท่านว่าผู้มาเอาเมียมัน
 แลพ่อแม่ทำมิชอบนั้น ท่านให้ไหมพ่อแม่หญิงแลชายผู้มาเอาเมียมันโดย
 ขนาด

(ไหมพ่อแม่หญิงโดยขนาดนั้น ยังไม่ทราบว่าจะไหมอย่างไร
 ชายทำชั่วด้วยบุตรท่านแลเองเสีย ดู ๓๒๔ ในลักษณะผัวเมียด้วย)

๘๓

มาตรา ๘๓

(ประกาศวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๑๑๗ ยกเลิก จะคู่ให้คู่หมอบรัดเล
 หน้า ๒๕๐)

๘๔

มาตรา ๘๔ ต้องตอบสมัครด้วยกัน มิได้คู่ขอมีขันหมากเป็นค่านับ
 แลพ่อแม่หญิงมี คู่มีทองลูกจิ้งรี ถ้าชายนนช่วชาติทรพด พ่อแม่หญิง
 มิให้ก็ตามใจพ่อแม่หญิง ถ้าพ่อแม่หญิงนตาย ถ้าชายหญิงสมัครอยู่ด้วยกัน
 เกิดลูกชายหญิง ท่านว่าลูกนั้นเป็นขันหมาก หญิงทำชั่วไซ้ท่านให้ไหมชาย
 ชุนนให้แก่ชายทรพด ซึ่งเป็นผัวนั้น แลให้ริบเอาทรัพย์ตั้งต้นให้แก่ชายผู้
 เป็นผัวนั้นด้วย

(ริบทรัพย์ ให้คู่ลักษณะผัวเมียบทที่ ๑๐ แด ๔๘)

๘๕

มาตรา ๘๕ ผู้งไพรฟ้าชาคนทั้งหลายหาขันหมากมิได้ รักใคร่กัน

อยู่ด้วยกันเปล่า ๆ พ่อแม่พี่น้องแห่งหญิงรู มีใครร้องฟ้องว่ากล่าว แต่มัน
ปลุกเรือนบ้านต่างเรือนแฝงอยู่กันด้วยกัน โดยฉนั้นฉวีเมีย หาบตรมิได้กั
หญิงดีทรเป็นเมียชาย ถ้าแต่ผู้ใดมิได้ปลุกเรือนอยู่มิได้ทำเสียกันโดยฉนั้นฉ
ฉวีเมีย ท่านว่ามีได้เป็นเมียดีทรแก่ชายเลย

(ฉวีเมียที่ได้เสียกันเอง ให้คู่สารบานแพ่งหมวดฉวีเมีย)

มาตรา ๔๖ ฝ่ายทหารฝ่ายพลเรือนไพร่ฟ้าทั้งปวง เขาสมัครด้วยกัน
หาชนหมากมิได้ พ่อแม่หญิงรูว่ามีได้กั แต่มันปลุกเรือนอยู่กันด้วยกัน
กั ยังมีทันได้ปลุกกั แต่มันเลี้ยงดูอยู่กันด้วยกันโดยฉนั้นฉวีเมีย แต่เกิด
ลูกหญิงลูกชายด้ายสืบตังนั้น ท่านว่าเกิดลูกเป็นชนหมากแล้ว หญิงเป็นเมีย
ดีทรแก่ชาย แม่นหญิงทำชั่วผู้ชาย ท่านว่าให้ไหมชายชู้ให้แก่ชายผู้เป็นฉ
โดยขนาด

(ฉวีเมียที่ได้เสียกันเอง ให้คู่สารบานแพ่งหมวดฉวีเมีย)

มาตรา ๔๗ ผู้ใดชักชู้ให้แก่ลูกสาวหลานสาวท่าน พ่อแม่แห่งหญิง
มิรู แลช้อย่านมาจรู ท่านให้ไหมชายโดยยศถาคั กั พ่อแม่หญิงแต่มัน
ผู้ชักช้อย่านให้ทวนด้วยหวายโดยฉนั้นฉวีเมีย เพราะมันเห็นแก่ตาเขา
ฉนั้นฉวีเมีย ทำให้ลูกสาวท่านเสียตัว

มาตรา ๔๘ (ชายใดมิได้ขอลูกสาวหลานสาวท่านแต่บังอาจว่าตน
เร็วแรงผู้ใดยอกกั พาพวกเพื่อนไปกั เขากุมเกาะเบาะฉนั้นฉวีเมีย

ล่าวแต่เมียท่านไปด้วยแรงตน หญิงนั้นร้องเรียกชู้ขวางมีคนรู้เห็นได้ยิน
 ชู้ขึ้นหญิงนั้นได้ถึงชั่วเรากดี มีได้ถึงชั่วเรากดี หญิงนั้นมาหาความเป็นดัง
 ไซ้ ให้ใหม่โดยพระราชกฤษฎีกาเดิม ถ้าชู้ขึ้นหญิงมีบาดเจ็บ ให้ใหม่
 โดยบาดเจ็บอีกได้หนึ่ง พวกซึ่งไปด้วยนั้นให้ใหม่ทั้ง ถ้าชายหลายคน
 ชู้ขึ้นโทรมเอาหญิงนั้นไซ้ ให้ลงโทษแก่ชายนันด้วยลวดหนึ่งคนละ ๖๐ ที่
 ให้ใหม่ตามบรรดาศักดิ์ที่ควร เพราะมันบังอาจหยาบชู้ต่อแผ่นดินเมืองท่าน
 (พระราชกำหนดลักษณะชู้ขึ้นต้องประเวณี เมษายน ๑๓๘ มีความทัບ)

๘๘

มาตรา ๘๘ หญิงคนเดียวทำชู้ด้วยชายสองคน แลชายนั้นมาพบ
 กัน จิวาทด่าพันแทงกันมีบาดเจ็บไซ้ ท่านให้ใหม่หญิงแลชายผู้พันแทง
 นั้นให้แก่ชายผู้บาดเจ็บนั้นโดยความเมืองท่าน
 (หญิงเป็นเหตุให้ชายวิวาท ให้คู่ลักษณะผัวเมียบทที่ ๘๐)

๘๙

มาตรา ๘๙ หญิงคนเดียวมันทำชู้ด้วยชายคนหนึ่งก่อน แลหญิง
 นั้นมาทำชู้ด้วยคนหนึ่งเดา ชู้ก่อนมันพันแทงชู้หลังตายกดี ชู้หลังมันพันแทง
 ชู้ก่อนตายกดี ท่านว่าเป็นหญิงร้าย ให้ทอนมัน ๓๐ ที่ แลให้โกนศีรษะ
 หญิงนั้นแปดแฉก ทัดดอกกะบาด่องหูขนขาอย่างประจาน ๓ วัน แล
 ให้ฆ่าชายชู้ผู้พันแทงนั้นให้ตกไปตามกัน ถ้าทรงพระกรุณามิให้ฆ่าไซ้
 ผู้ทำดา ๔๐๐ ลงมา ให้ปรับใหม่ทักคุณ โดยพระราชกฤษฎีกา ดินใหม่
 ให้แก่บามารดาญาติพี่น้องแห่งชายชู้ผู้ตาย

(หญิงเป็นเหตุให้ชายวิวาท ให้คู่ลักษณะผัวเมียบทที่ ๘๘)

มาตรา ๑๐๐

(ประกาศวันที่ ๒๘ พฤศจิกายน ๑๓๗ ให้ยกเลิก จะดู่ให้หมอบ
ปรัดเด น้า ๒๕๒)

๑๐๑

มาตรา ๑๐๑ ชายใดพูดจาเกี้ยวพาราสีหญิง แลชายได้กล่อมลวง
หญิง หญิงยอมเป็นเมียชาย ชายลวงเอาแต่ทรัพย์เข้าของ ๆ หญิง แล
ฆ่าหญิงเสียไซ้ ท่านว่าชายนั้นหาดีจมิได้ ให้ฆ่าชายนั้นเสียให้ตกไป
ตามกัน

—กล่าวลักษณะหญิงชายลอบทำขู้มิได้สู้ขอ แลชายลวงหญิง
เป็นมลูวิบาทโดยสังเขปแต่เท่านี้ —

๑๐๒

มาตรา ๑๐๒ ชายชอลูกสาวท่านถึงหลบฝาก ยังแต่จะทำงานแล
พ่อแม่หญิงให้ชายฝากบ่าวเรอ แลทำกินด้วยกันเป็น ^๒ _๓ } บิ แลพ่อแม่หญิง
ให้ชายอยู่ด้วยกันไซ้ ท่านว่าเป็นเมียดีทรแก่เจ้าผัวเหมือนเมียทำงาน ถ้า
แลชายผู้ใดทำขู้ด้วยเมียตั้งนั้น ณ ถิ่นถานใดก็ดี แลชายเจ้าผัวพันแทงชาย
หญิงซึ่งทำขู้ด้วยกันตายทั้งสองไซ้ ท่านว่าอย่าเอาโทษแก่ชายผู้พันแทง
เลย เพราะผู้ตายนั้นท่านออกประเวณีแผ่นดินท่าน

(หลบฝากนั้น คือให้เป็นผัวเมียกันแล้ว แต่ยังไม้ออกน้า ฝาก
บ่าวเรอนั้น คือให้เลี้ยงดูเป็นดามีภรรยา

७०६

มาตรา ๓๐๔ ชายผู้ชอลูกสาวท่าน ชายนั้นทำอาชีพ ยังมีได้แต่ง
การมงคล ชายหญิงสมรสกัน พ่อแม่หญิงรู้ แต่ชายอื่นมาทำด้วยหญิง
นั้นได้ พ่อแม่หญิงไม่รู้ หญิงไปอยู่กับชายชู้ภายหลังนั้นท่านว่าหา
โทษแก่พ่อแม่หญิงนั้นไม่ได้ ส่วนชายชู้หลังนั้นให้ใหม่เต็มอดีตเมียท่าน

(ขุ) เหนืออันหมาก ให้ดูลักษณะผิวเมีย บทที่ ๑๑๔, ๑๑๖ และ ๑๒
 เรืองขุเหนืออันหมาก ทำซอกบึงที่ชายอันหม่นได้ ให้ ดู ๑๐๕,

๑๑๕, ๑๑๖ ในลักษณะผัวเมียด้วย ทำชู้กับหญิงที่ชายอื่นหมั่นใจแลลักพาไป (ดู ๑๒๐ ในลักษณะผัวเมีย)

๑๐๕

มาตรา ๑๐๕ ชายให้ผู้อื่นขอลูกสาวหลานสาวท่าน บิดามารดาหญิงยินยอมให้ ชายได้ให้หมั้นหมากหมั้นนั้นจะทำการ ยังมีได้ทำการ ชายอื่นบ้างอาจว่าตนเรียวแรงกมเกาะเบาะระเลงหญิงนั้นด้วยแรงตน ช่มชู้หญิงนั้นลงช้าเรากติ มิได้ลงช้าเรากติ พิจารณาเป็นตัจไซว์ ท่านว่าดั่งพระราชอาญาความเมืองท่าน ให้ตั้งหญิงนั้นแก่บิดามารดาแล้ว (ให้ทวนชายต้นเหตุด้วยลดทอน ๕๐ ที่ ถ้ามีพวกไปด้วยให้ทวนคนละ ๒๕ ที่จึงทุกคน) ให้ใหม่ชายต้นเหตุโดยผิดเมียท่านในชั้นหมากหมั้นจึงควร

(พระราชกำหนดลักษณะช่มชู้ดั่งวงบริเวณนี้เมษายน ๑๑๘ มีความทับซ้อความในวงเล็บ)

๑๐๖

มาตรา ๑๐๖ ชายได้ให้ไปขอลูกสาวหลานสาวท่าน ชายได้ให้สินสอดแลชั้นหมากใหญ่แล้ว ยังมีได้อยู่กินด้วยกัน ชายลอบทำทราจารแก่หญิง ๆ นั้นพ้นทางตายไซว์ หาโทษมิได้ แลชั้นหมากสินสอดแลเครื่องอันแต่งมานั้น ให้ได้แก่พ่อแม่หญิงนั้น

(ไม่มีโทษเพราะเหตุว่าป้องกันตนเอง กับให้ดู ๑๑ ในลักษณะอาญาราชฎาด้วย)

๑๐๗

มาตรา ๑๐๗ ชายขอลูกสาวหลานสาวท่าน ท่านว่าชายนมนม

พิยศ ท่านมิให้หญิงแก่ชาย ๆ ทำทานบนให้ต่อหน้าผู้เฒ่าผู้แก่ว่า จะละ
ความร้าย ไม่เด่นเบียดคบหาด้วยโจร แลบิดามารดาหญิงจึงยกหญิงให้
เป็นเมียชาย ถัดไปเมื่อนำนั้นมีละความร้ายไว้ ให้ข่มมันเสีย ให้เงิน
ทุนแด่ขันหมากแก่มันจึงแล้ว เพราะมันทำผิดต้องด้วยหนังสือทานบนมันเอง
ดังนี้

(ไม่ทำตามทานบน ให้ผู้ลักษณะผิวเมียบทที่ ๖๙)

๑๐๘

มาตรา ๑๐๘ ชายมาสู่ขอลูกสาว หลานสาวท่าน ๆ ให้หญิงเป็น
เมียชายแล้ว ชายนั้นคบหาโจรผู้ร้ายกต ท่านว่ามันเป็นคนพาล ให้
พ่อตาแม่ยายข่มมันไป อย่าให้อยู่ด้วยลูกสาวหลานสาวไปเมื่อนำจะฉิบหาย
เสีย ให้เงินทุนแด่ขันหมากแก่มันจึงแล้ว ถ้าชายรักกตมิรักกต ให้ไปบอก
บิดามารดาญาติพี่น้องแห่งชายแลนายนายอำเภอร้อยแขวงกรมการ แล
ผู้มบนตาคักกต ผู้ใดผู้หนึ่งให้รู้ว่าชายคบหาโจรผู้ร้าย แล้วหญิงชายขาด
จากผิวเมียบัน

๑๐๙

มาตรา ๑๐๙ ชายใดขอลูกสาวหลานสาวท่านเป็นเมีย ชายได้ให้
สินสอดแล้ว ยังมีได้แต่งการมงคล ชายนั้นยังมีได้ไปอยู่หลับนอนด้วยหญิง
แลชายนั้นตาย ท่านให้ทำสินสอดนั้นเป็นสองส่วน คืนให้ชายส่วนหนึ่ง ตก
อยู่แก่หญิงส่วนหนึ่ง ถ้าหญิงตาย ท่านว่าสินสอดนั้นให้ไว้แก่บิดามารดา
หญิงจงสิ้น ถ้าหญิงได้เสียตัวแก่ชาย ๆ ตาย สินสอดนั้นให้ตกอยู่แก่หญิง
จงสิ้น เพราะว่าสินนั้นเป็นสินหิ้วบ่วงนาง ให้ไว้แก่หญิงแต่

มาตรา ๑๑๐ ผู้ใดไปลู่ขอลูกสาวหลานสาวท่าน บิดามารดาญาติ
 แห่งหญิงตกปากให้ ได้กินขันหมากท่านแล้ว ชายหาผิดมิได้ บิดามารดา
 แห่งหญิงคิดกินแห่งแคลงใจ แกล้งจะมีให้หญิงนั้นแก่ชาย แปรปากหลอก
 คำหาทักถามได้ ครั้นชายผู้นั้นมาลู่ขออีก บิดามารดาหญิงนั้นกรับ กลับ
 คั้นขันหมากชายนั้นแล้ว ถ้าชายทั้งสองเป็นความกัน ท่านว่าให้ลูกสาวนั้น
 แก่ชายผู้มาลู่ขอก่อน แล้วให้เอาขันหมากชายภายหลังนั้นตั้งใหม่ บิดามารดา
 หญิงทั้งสองคน ยกทุนให้เจ้าของ เหลือนั้นเป็นสินไหมกึ่งพินัยกึ่ง แล้วให้
 ใช้ค่าฤชาธรรมเนียมให้แก่ชายภายหลังด้วย เพราะมันทงคัดค้านว่าหลวง
 ความเมืองท่าน ถ้าบิดามารดาหญิงตกปากให้บุตรเป็นภรรยาชาย บิดา
 มารดาหญิงรับ ดั้นล่อขันหมากแห่งชายไว้แล้ว แกล้งด้อยคำมิให้เล่า
 ไซ้ ให้คิดเอาค่าตัวหญิงตามเกษียณอายุ แล้วให้คืนดั้นล่อตนนั้นจึงถอน
 เหตุพลงปากเสียดั้นพลงตนตกตนไม่

(ให้ดูลักษณะผู้เมียบทที่ ๑๑๔

ตั้งญานว่า จะให้เป็นเมียแล้วไม่ทำตาม ดู ๑๑๔, ๑๓๐ ในลักษณะ
 ผู้เมียด้วย)

มาตรา ๑๑๑ ชายใดลู่ขอลูกสาวหลานสาวท่านเป็นเมีย ชายมิ
 เอาเป็นเมีย แลไปลู่ขอหญิงอื่นเป็นเมียแล้ว แลหญิงซึ่งลู่ขอไว้ก่อนนั้นไป
 ตีไปด่าหญิงภายหลังไซ้ ท่านว่าหญิงคนร้ายด่าหา ให้ไหมหญิงผู้ตี
 นั้นให้หญิงผู้บาดเจ็บ โดยพระราชกฤษฎีกา

(ใหม่ตามลักษณะวิวาทแลกรรมคัด)

๑๑๒

มาตรา ๑๑๒ ชายใดมีเมียแล้วพรางว่าหาเมียมิได้ ให้ผู้ขอหญิง
 อื่นมาเป็นเมีย แลเมื่อก่อนตาดำหญิงซึ่งผู้ขอมาเป็นเมียนั้นเจ็บปวดไขว้ ถ้า
 หญิงผู้เจ็บมีสามีอยู่ด้วยชายนั้น ก็ให้ว่ากล่าวยังสุภาพระดาการให้ขาดจาก
 ผัวเมียกัน จึงให้ใหม่ชายผู้พรางเท่าพ่อดองท่าน แลให้ใหม่ผู้ช่วยกล่าวขอ
 นั้นแก่ชายผู้พรางให้แก่หญิงผู้ขาดเจ็บ เหตุหญิงเสียตัวเพราะชายพ่อดอง
 ถ้าหญิงเกิดบุตรด้วยชายนั้นแล้ว ให้สิทธิ์เป็นเมียชาย หญิงจะกล่าวอย่า
 ฟังฟังเลย

(ใหม่เท่าพ่อดอง ให้ดูลักษณะผัวเมียบทที่ ๑๔๑)

๑๑๓

มาตรา ๑๑๓ ชายใดไปส่งขอลูกสาวหลานสาวท่าน บิดามารดาหญิง
 ให้หญิงผู้บุตรผู้หลานแก่ชาย ชายยังมีได้คำนับทำงานบิดามารดาหญิงยังมี
 ได้เอนล้าดหมอนก่อน หญิงยังสิทธิ์อยู่แก่บิดามารดา ถ้าชายนั้นลำหาวคบ
 พวกเพื่อนไปถูกลูกสาวหลานสาวท่านมา ท่านว่าเดิมดพระราชาณาความ
 เมืองท่าน ท่านให้ส่งหญิงนั้นให้แก่บิดามารดา แลให้ใหม่ชายคนเหตุโดย
 พระราชกฤษฎีกา แลให้ทวนชายคนเหตุนั้นด้วยลวดหนึ่ง ๓๐ ที่ ส่วนพวก
 ซึ่งไปด้วยกันนั้น ให้ทวนด้วยลวดหนึ่งคนละ ๑๕ ที่ โดยเดิมดพระราชาณา
 นั้น ถ้าจะไถ่ลวดหนึ่ง ๓ ที่ต่อแค้น เป็นแต่พินัยหลวง

(อิศระในบุตรภรรยา ให้ดูสารบานแห่งหมวดเบ็ดเตล็ด ใหม่โดย
 พระราชกฤษฎีกา ให้ดูลักษณะวิวาทบทที่ ๓๑ ดูดูลักษณะอาญาหลวง
 บทที่ ๑๔ แล ๔๘ ลักษณะผัวเมียบทที่ ๑๐๓ แล ๑๒๓)

มาตรา ๑๑๔ ชายใดไปสู้ขอถูกล่าวดานล่าสัตว์ท่าน และเอาขันหมาก
 ล่ามขันไปกล่าวดามพ่อแม่พี่น้องหญิงรับเอาไว้ ว่าให้ถูกล่าวดานล่า
 แก่ท่าน ๆ คำนับไว้ในกำหนดซึ่งว่ากล่าวกันไว้นั้นยังเป็นเมียชาย ถ้าชายใด
 ทำชั่วหญิงนั้น ท่านว่าผิดเมียท่านในขันหมาก ท่านให้เอาขันหมากตั้งใหม่
 ขันหมากกล่าวดามนั้น ๑๑ ขัน ขันหมากหมั้น ๕๐ ขัน เป็น ๖๑ ขัน ให้
 ตีเอาขันหมากกล่าวดามนั้นขึ้นจะเฟื่อง ให้ตีขันหมากหมั้นขึ้นจะดัง
 เอาขันหมากทงหนบวกันเข้า แล้วให้ใหม่ทุกคน ยกทุนให้เจ้าของ
 เหลือนั้นเป็นสินไหมก่งพิไนยกัน ถ้าถึงกำหนดซึ่งว่ากล่าวนัดหมายกันไว้นั้น
 ชายมิได้เอาขันหมากใหญ่มาแต่งงานตามสัญญานัด ท่านว่าหญิงนั้นมิได้
 เป็นเมียชายเลย หญิงมีผู้ต้องหาโทษมิได้ แลขันหมาก ๓ ขันนั้นชาย
 จะคืนเอามิได้ เหตุว่าพ้นกำหนดซึ่งว่ากล่าวนั้นแล้ว

มาตรา ๑๑๕ ชายให้ขันหมาก ๓ ขันไปสู้ขอถูกล่าวดานล่าสัตว์ท่าน
 พ่อแม่หญิงกับผู้เฒ่าผู้แก่ข้างชายยินยอมพุดจาชนลงปลงใจ แลให้หญิงอยู่
 ด้วยกันก็ดี แลชายช่วยทุกข์ยากหญิงด้วยประการใด ๆ ก็ดี พ่อแม่หญิง
 ยกหญิงผู้เป็นลูกหลานให้เป็นภรรยาชายก็ดี แลชายหญิงสละเลิกกัน พ่อแม่
 หญิงรักษาลูกหลานให้เป็นภรรยาที่ดี ท่านว่าหญิงนั้นลัทธิเป็นเมียชาย
 แลชายผู้ใดทำชู้ด้วยหญิงนั้น ให้ใหม่ชายชู้ตามบันดาคักกั ให้แก่เจ้าผัว
 โดยพระราชกฤษฎีกา

มาตรา ๑๑๖ ชายให้ผู้ชอถูกล่าวหลานสาวท่านถึงหลบฝาก แล
หญิงมีชู้ด้วยชายอนกิด ตามชายอื่นไปกิด ท่านว่าให้ชายผู้ชอคิดเอาค่า
ขันหมากแต่แรกมาสู่ขอเท่าถึงขันหมากหมั้น เอาหนึ่งเป็นสอง ถ้าชายผู้ชอ
เห็นหญิงทำชู้ด้วยชายอื่น พันแทงหญิงชายบาดเจ็บถึงตายไซ้ ท่านว่าชาย
ผู้ชอนั้นเดิมิด ให้ลงโทษตามพระอัยการผู้ร้ายพันแทงโดยบาดเจ็บถึงตายนั้น
(ถ้ามีฆ่าชายชู้ ให้ผู้ลักษณะผิดเมียบทที่ ๙, ๑๑, ๑๒ แล ๑๐๒)

มาตรา ๑๑๗ ชายผู้ชอหญิง แลชายเข้ามาฝากบำเรอ แล้วมันละ
เสียไปได้เมียอื่น มันกิดขึ้นมาทำหนังสือกล่าวความเป็นประมาทประจาน
พ่อแม่หญิง ให้เรียกให้ส่งหญิงนั้น แลหญิงนั้นพ่อแม่มิได้ทำงานเวน
ล้าดหมอน หญิงนั้นยังดิษฐ์กับบิดามารดา จะส่งหญิงให้แก่มันมิได้โดย
(เข้ามาฝากบำเรอ คือเข้าไปกินอยู่ในเรือนบิดามารดาหญิง)

มาตรา ๑๑๘ ชายผู้ชอถูกล่าวหลานสาวท่าน แลชายได้ไปฝาก
บำเรอ ยังมีได้ทำงานเวนล้าดหมอนก่อน ชายผู้นั้นมันทำทงองอาจ
หยาบซำดักได้ชู้มเหษถูกล่าวหลานสาวท่าน มันมีเกรงพ่อตาแม่ยายแด
พี่น้องหญิงจริงไซ้ ท่านให้ขับไล่มันผู้นั้นเสีย อย่าให้ถูกล่าวแก่นมัน
(เข้าไปฝากบำเรอ คือเข้าไปกินอยู่ในเรือนบิดามารดาหญิง
เดิมิดพ่อตาแม่ยาย ให้ผู้ลักษณะผิดเมียบทที่ ๕๗, ๕๘ แล ๖๑)

มาตรา ๑๑๙ ชายใดพึงใจลูกสาวหลานสาวท่าน ให้ผู้เฒ่าผู้แก่
ไปลู่ขอเป็นค่านับแก่บิดามารดาหญิง บิดามารดาหญิงยกลูกสาวหลานสาว
นั้นให้แก่ชายผู้ลู่ขอ ทำการมงคลแล้ว ชายนั้นมิกจลาจลไป ยังมีได้
มาอยู่ด้วยหญิง ถ้าชายกลับมาไฉ้ ท่านให้ส่งตัวหญิงนั้นให้แก่ชาย

มาตรา ๑๒๐ ชายใดให้ไปลู่ขอลูกสาวหลานสาวท่านต่อบิดามารดา
พี่น้องพี่น้องแห่งหญิงเป็นค่านับ แลชายนั้นยังมีได้อยู่กับด้วยหญิง
มีชายอื่นมาทำชู้ด้วยหญิง ลักพาเอาหญิงนั้นไปพ่อแม่หญิงมิได้รู้ ท่านว่า
อย่าให้มีโทษแก่พ่อแม่พี่น้องหญิงนั้นเลยล่อนชายชู้ผู้ลักพาไปนั้น ท่านให้
ไหม้เล่มือผิดเมียท่านในชั้นหมาก

(ไหม้เล่มือผิดเมียท่านในชั้นหมาก คือเหมือนอย่างว่าไ้เป็นภรรยา
แล้ว เพราะเหตุว่าไม่แต่ทำชู้ ได้ลักพาไปด้วย)

มาตรา ๑๒๑ (ชายใดให้มีชั้นหมากไปลู่ขอลูกสาวหลานสาวท่าน
เป็นค่านับ พ่อแม่หญิงมิให้หญิงนั้นแก่ชาย ชายหญิงเป็นชู้กัน พ่อแม่
หญิงมิรู้ ชายหญิงมันภักกันหนีท่านไป เกิดบุตรด้วยกันก็ดี หากตรมได้
ก็ดี ถ้าชายนั้นมาขอระมายมแปลงบิดามารดาหญิง บิดามารดาหญิงยกให้
หญิงจึงดีทั้งเป็นเมียชาย ถ้าชายมิได้มาด้มักดะมาบิดามารดาหญิง บิดา-
มารดาหญิงมิได้ยกให้ หญิงไม่ดีทั้งเป็นเมียชาย เป็นแต่ชู้กัน ถ้าหญิงนั้น

นอกใจมีฐ ให้โหมชายชั้นเป็นค่าหาญ้าง ด้วยบิดามารดาไม่ได้ยกหญิง
นั้นให้แก่ชายนนเด

(ให้ดูพระราชบัญญัติรัชกาลที่ ๕ ว่าด้วยลักพาณับหนึ่ง วัน ๒
เดือน ๒ ชัน ๑ ค่า บิดดูลัปตักจตุศักราช ๑๒๒๗ อีกฉบับหนึ่ง วัน ๕
เดือน ๗ ชัน ๗ ค่า บีมะโรงลัมฤทธิศก จตุศักราช ๑๒๓๐ ซึ่งเปลี่ยน
กฎหมายเรื่องลักพา)

๑๒๒

มาตรา ๑๒๒ ชายผู้ชอบบุตรีท่าน ท่านให้แต่งมีเรือนอยู่กินด้วยกัน
ต่างหากแล้ว อยู่มาบุตรท่านเกิดอุบัติเหตุ แลสามีนั้นเอามาตั้งให้แก่บิดา
มารดาหญิง บิดามารดาหญิงรักษาโรคบุตรนั้นจนหายป่วยใช้ บิดา-
มารดาจะเอาหญิงนั้นไปยกให้เป็นภรรยาชายอื่นนั้นมิได้ บิดามารดาหญิง
รักษาโรคนั้นจนหายป่วยเท่าใดให้สามีนั้นใช้ทรัพย์ให้แก่บิดามารดาหญิงท่านนั้น
เหตุบุตรทั้งหลายเมื่อชอบบิดามารดา รักษา ครนมีเรือนแล้วผู้เป็นสามีหาก
รักษา

—กล่าวลักษณะแห่งชายผู้ชอบลูกสาวหลานสาวท่าน โดยตั้งเขบแต่ท่าน—

๑๒๓

มาตรา ๑๒๓ ชายผู้ถูกจากภัยพาลพ่อหลวงลูกสาวหลานสาวท่าน
พาไปทำชู้เมีย แลพ่อแม่พี่น้องหญิงมีรู้ มั่นคนเอาหญิงนั้นมาไว้เรือน ถ้า
ชายนนั้นมาสู่ขอสะมายมแปลงท่าน ๆ ให้จงได้ ท่านมิให้อย่าให้มีโทษแก่ชาย
นั้นเลย ถ้าชายเอาหญิงนั้นไว้ให้มาสู่ขอหญิง แลพ่อแม่พี่น้องมิให้หญิงนั้น
แก่ชาย หญิงนั้นหนีชายมายังพ่อแม่พี่น้องหญิง แล้วชายมาถูกลากเอา

หญิงนั้นไปกีด หญิงนั้นหนมายังพ่อแม่พี่น้องหญิง ชายนั้นให้มาดูลูกหญิง
พ่อแม่หญิงมิให้ ชายนั้นมาดูจากเอาหญิงนั้นไปกีด ท่านว่าเดิมที ให้ทวน
ถามพวกเพื่อนไปด้วยให้ทวนกังจงทุกคน แล้วให้ใหม่ให้แก่หญิงนั้นอีก
โสดหนึ่ง โดยพระราชาฤๅษีกา

(อุฎาก ให้ดูลักษณะผิวเมียบทที่ ๑๐๓ แล ๑๑๓ แลดูลักษณะอาญา
หลวงบทที่ ๑๔ แล ๔๘)

๑๒๔

มาตรา ๑๒๔ หญิงตามชายไป แลชายมิได้สมัครมาไหวพ่อแม่
ไหวแม่หญิง แลชายเอาหญิงนั้นไว้เป็นเมียอยู่บ้านเรือนอื่น บ้านละคน
ต้องคืนถึงสองบ้านสามบ้านแล้ว แลชายมิเลี้ยงหญิง เอาหญิงมาดั่งให้แก่
พ่อแม่หญิงเล่าไซ้ ท่านว่าชายบังอาจเอาลูกสาวท่านไปไว้เลี้ยงประจาน
ถ้าเขาไปเลี้ยงสองบ้าน ให้เอาค่าตัวหญิงนั้นดั่งใหม่ทวนคุณ ถ้าเขาไปเลี้ยง
สามบ้านขึ้นไปให้ใหม่ทวนคุณ เป็นดินใหม่กึ่งพิไนยง

(ค่าตัวตามกรรมศักดิ์ ถ้าพาแล้วดั่งกดับ ให้ดูลักษณะผิวเมียบ
บทที่ ๑๒๕ แล ๑๓๔)

๑๒๕

มาตรา ๑๒๕ ชายลักพาลูกสาวหลานสาวท่าน หนีไปต่างบ้านต่างเมือง
ถึงดืบปีแล้ว มันเอาลูกสาวหลานสาวท่านคืนมาบ้านเมืองเล่าไซ้ หญิงไม่
สมัครอยู่ด้วยชาย ให้ชายเวนลูกสาวให้แก่พ่อแม่หญิงบพึงให้มีโทษแก่ชาย
นั้นเลย เหตุชายพาหญิงนั้นกลับมาเอง

(ลักพาแล้วคืน ให้ดูลักษณะผิวเมียบทที่ ๑๒๔ แล ๑๓๔)

มาตรา ๑๒๖ ชายหญิงสมักรักใคร่เป็นชู้กัน พ่อแม่หญิงมีรู้ ชาย-
หญิงนั้นพากันไป ชายมิได้มาสมักรักใคร่มาพ่อแม่หญิงไซ้ ให้ส่งหญิงให้
แก่บิดามารดาแล้วให้ใหม่ชายผู้หาคำนั้นมิได้ พาหญิงไปเป็นชู้เดิม
ให้แก่บิดามารดาหญิง

(ให้ดูพระราชบัญญัติรักษากฎ ๔ ว่าด้วยลักพาณับหนึ่ง วัน ๒
เดือน ๒ ชน ๑ คำ บิดผู้ตั้งปดศก จตุศักราช ๑๒๒๗ ฉบับหนึ่ง วัน ๔ เดือน ๗
ชน ๗ คำ บิดะโรงลำนฤทศิก จตุศักราช ๑๒๓๐ ซึ่งเปลี่ยนกฎหมายเรื่อง
ลักพา บทปรับให้ดูลักษณะผัวเมียบทที่ ๑๓๕ แลดูลักษณะลักพาบทที่ ๑ แล
ที่ ๒๘

ปรับลักพา ดู ๑๒๗, ๑๓๕ ในลักษณะผัวเมียด้วย ปรับอำพราง ดู
๒๘ ในลักษณะลักพา บุตรหนีให้คิดค่าชานม ดู ๑๓๘ ในลักษณะผัวเมีย)

มาตรา ๑๒๗ ถ้าหญิงตามผู้ชายไซ้ (ให้ทวนหญิงด้วยไม้หวาย
โดยดกรรจมิติดกรรจแล้วให้ส่งหญิงให้แก่บิดามารดาหญิง) แลชายนนั้นหา
คำนั้นบิดามารดามิได้ ให้ใหม่โดยพระราชกฤษฎีกา

(หญิงตามชาย ให้ดูลักษณะผัวเมีย บทที่ ๑๓๘ หญิงตามชายกับ
ลักพานั้น พิจารณาดูไม่เห็นแปลกกัน ทวนไม่ใช่แล้ว)

มาตรา ๑๒๘ ชายพาลูกสาวท่านไปทำชู้ อยู่มาหญิงนั้นมิควรรัก

พ่อแม่หญิงนั้นมัว หญิงนั้นตาย ท่านให้ชายใช้ค่าหญิงนั้นจนเต็ม แล้วให้
 ดงโทษแก่ชายนั้นเป็นข้อเดิมติดอีกโสดหนึ่ง
 (ให้ดูลักษณะผิวเมีย บทที่ ๘๑)

๑๒๘

มาตรา ๑๒๘ (ชายพลาดกล้าวหลานสาวท่านไป ชายหญิงได้สมัค
 รักกัน ให้ชายส่งหญิงนั้นคืนมาให้แก่บิดามารดาพี่บ้าน้ำอาหญิง ให้ชาย
 ะมายมแปลงแต่งการงานโดยสมควรตามประเพณี ฟังให้ชายหญิงอยู่กิน
 เป็นผัวเมียกัน ถ้าชายมิได้มีความร้ายเป็นข้อหมิ่นตะโทษแต่เป็นคนทักดี บิดา
 มารดาพี่บ้าน้ำอาหญิงมิได้ใจ ดีโทษแต่ว่าชายมีพยศเด่นเบี่ยงกันเหล่า
 หยาบข้าวประการใดก็ดี ท่านให้บิดามารดาพี่บ้าน้ำอาหญิงเรียกเอาทานบน
 ชายแล้วให้ชายหญิงอยู่กินเป็นผัวเมียกัน เหตุชายหญิงได้สมัครักกันก่อนแล้ว
 จะตัดประเพณีเขานั้นมิชอบ อนึ่ง ถ้าชายส่งหญิงให้แก่บิดามารดาพี่บ้าน้ำอา
 หญิง ชายได้ะมายมแปลงเป็นค่านับ บิดามารดาพี่บ้าน้ำอาหญิงมิรับ
 แกล้งว่าอุบายด้วยประการใด ๆ แลเอาหญิงนั้นไปยกให้เป็นเมียชายอื่น ท่าน
 ว่าบิดามารดาพี่บ้าน้ำอาหญิงนั้นมิชอบ ให้ไหมชายชู้โดยประณมผิดเมีย
 ให้ไหมผู้ยกให้ทั้งชายชู้ ถ้าชายมิส่งหญิงให้ ไปละมาแต่พ่อเป็นที่ บิดามารดา
 พี่บ้าน้ำอาหญิงมิรับ ชายบังอาจเอาหญิงไว้ ให้ทวนชายหญิงคนละสามสิบที่
 แล้วให้ไหมชายนั่นเป็นข้อเดิมติดโดยศักดิ์บิดามารดาหญิง หญิงมิได้สิทธิ์เป็น
 เมียชาย ถ้าชายสมัครักลักพาหญิงไปชายหญิงเสียเล่า ท่านให้ไหมชายนั่น
 เป็นลักพาโดยขนาดหญิงมิได้สิทธิ์เป็นเมียชาย ให้เร่งเอาเงินแก่ชายส่งให้

นายเงินจงถวน แล้วให้ทวนชายห้าสิบ ทวนหญิงยี่สิบห้า เหตุหญิงร้าย
ชายพาลให้ยากแก่ความเมืองท่าน

(ให้ดูคำอธิบายลักษณะผัวเมีย บทที่ ๑๒๖

ลักพาบุตรท่าน ดู ๑ ในลักษณะลักพา ลักพาแล้วตั้งคืน ดู ๑๒๙,
๑๓๔ ในลักษณะผัวเมีย ๒ ในลักษณะลักพา เอาลูกท่านลงเรือ ดู ๑๕ ใน
ลักษณะลักพา หนีไปกับขู้ให้ละมา ดู ๑๒๑ ในลักษณะผัวเมีย หญิงตามชาย
ดู ๑๒๗, ๑๓๙ ในลักษณะผัวเมีย หญิงพี่ชายลักพาพ่อแม่ได้ด้วยยกให้ชายอื่น
ดู ๑๒๙ ในลักษณะผัวเมีย ลักพาหญิง ๆ เอาของมาด้วย ดู ๑๓๐, ๑๓๒ ใน
ลักษณะผัวเมีย ลักพาหญิงที่มีบุตรอื่นหมั้น ดู ๑๓๐ ในลักษณะผัวเมีย แนะนำ
ให้ลูกท่านหนี ดู ๗, ๒๙, ๓๑ ในลักษณะลักพา เจ้าสำนักชายขู้แต่บุตรท่าน
ดู ๘, ๑๘ ในลักษณะลักพา ลักพามาอยู่บ้านท่านท่านไม่รู้ ดู ๑๘ ในลักษณะ
ลักพา)

๑๓๐

มาตรา ๑๓๐ ชายหญิงพรหมจารีรักใคร่กัน พ่อแม่มี^๕ แลชาย
อื่นมาขอหญิงนั้น พ่อแม่ยกให้แก่ชายผู้^๕ขอ ให้แต่งงานมี^๕ขันหมาก ครน
ถึงกำหนดให้หญิงนั้นลงเรือน แลหญิงนั้นมิ^๕ดลงแลชาย^๕ซึ่งพ่อแม่หญิงมิได้^๕
ยกให้^๕นั้นพาเอาหญิงไป แลมันเก็บเอาทรัพย์สิน^๕ซึ่งของไป^๕ด้วยชาย^๕นั้น ท่าน
ให้เอาขันหมากนั้น^๕ดงใหม่พ่อแม่หญิง^๕ทวงคืน แลให้ใช้ค่าหอ^๕แดง^๕ของท่าน
จงเต็ม เพราะพ่อแม่หญิงมิได้ตามลูกสาว^๕ตน ส่วนชายผู้พาไป^๕นั้นให้ใหม่
ให้พ่อแม่หญิงนั้น^๕เป็นเบียด^๕ระมายม^๕แปลงให้หญิง^๕ดี^๕กับ^๕ชายผู้พา^๕ เพราะอา
หญิงชาย^๕นั้นรักใคร่กันอยู่^๕ก่อน^๕แล้ว

(พ่อแม่หญิงไม่มีอำนาจขึ้นใจบุตรให้^๕ผัว)

๑๓๑

มาตรา ๑๓๑ หญิงขายตามกันไป แด่ชายเอาหญิงไว้ก็ดี แด่ชายเอาหญิงมายังแพ่งๆ หมายไป แด่พ่อแม่หญิงตกดินสอดไป แด่พ่อแม่ชายก็ตกตัวชายก็ตก เงินมากน้อยเท่าใดๆ แด่พ่อแม่ชายก็ตก ตัวชายเองก็ตกกันแล้ว ชายเอาลูกสาวท่านไปขายเสีย เอาเงินไปให้เจ้าลูกสาวผู้ตกมานั้นไว้ ท่านว่าชายบังอาจ ให้เอาเบยซึ่งชายขายหญิงนั้นตั้งใหม่ทุกคนเป็นสินไหมทั้งพิไยทั้ง แด่ให้รับชานนเสีย อย่าให้เสียงหญิงสืบไป

(ชายบุตรท่านที่ตนลักพามา ให้ดูลักษณะลักพา บทที่ ๒๖, ๒๗ และ ๓๔ จำพวรางแต่เลือกได้ลูกท่าน ดู ๒๘, ๓๔ ในลักษณะลักพา)

๑๓๒

มาตรา ๑๓๒ (ชายหญิงรักใคร่เป็นชู้กัน แด่พ่อแม่หญิงมีภรรยาเกินไปอยู่ ณ เรือนพ่อแม่พี่น้องพ้องพันธุ ชาย แด่หญิงพาเอาทรัพย์ซึ่งของพ่อแม่หญิงไปด้วย พ่อแม่หญิงจะเอาทรัพย์คืนท่านให้คืนให้แก่พ่อแม่หญิงนั้นจนเต็ม เพราะว่ามันมิได้อยู่ในโอวาทพ่อแม่ มิควรให้ทรัพย์แก่มัน

(ให้ดูคำอธิบายลักษณะผิดเมีย บทที่ ๑๒๖)

๑๓๓

มาตรา ๑๓๓ (ชายหญิงชอบดัดจริตด้วยกัน บิดามารดาหญิงนั้นมรุษ ชายลักพาหญิงหนีไปอยู่ ณ เรือนพี่น้องแห่งชายในที่ไกลที่ไกลก็ตก แด่ลูกเรือนอยู่มีลูกก็ตก หาลูกมิได้ก็ตก ท่านว่าหญิงไม่เป็นดิดกับแก่ชาย เป็นแต่ชู้กัน แม่นหญิงทำชู้ชายอนไสร ให้ปรับไหมหญิงแด่ชายชู้ภายหลังนั้น โดยประณมผิดเมีย เหตุชายชู้ดัดจริตประณม ท่านให้เอาสินไหมพิไยเป็น

ค่าหญ้าข้างหลวง แล้วให้หญิงสิทธิ์เก็บตามารดาหญิง จะให้สิทธิ์เป็นเมีย
ชายผู้ตกพานหมได้ เหตุชายหาคำนับเก็บตามารดาหญิงมิได้ แดทพัย
ตั้งของหญิงนั้นท่านมิให้รับเอาไว้ แม้นชายชู้ก่อนรับเอาตั้งสินหญิงนั้นไว้
ไซ้ร้ เด่มอกันไซ้กแผ่นดินท่าน ๆ ให้ทวนด้วยดวดหนึ่งตามบันดาศักดิ์ ถ้านา
๒๐๐ ชนไป ท่านให้จำได้ค่าไว้ ตามบันดาศักดิ์โดยมากแต่น้อย

(ให้คำอธิบายลักษณะผัวเมีย บทที่ ๑๒๖ ชายชู้เอาของไว้ คู่บทที่
๔๘ ค้อย)

๑๓๔

มาตรา ๑๓๔ ชายได้ลักพา ^{ลัก}
หลาน } ดำทอนไปทำชู้เมีย ครั้น

พ่อแม่พี่น้องพ้องพันชู้หญิงนั้นรู้ ชายนั้นมันคืนเอาหญิงมาไว้บ้านเรือนไซ้
ท่านว่าไซ้ชะโมย เพราะว่ามันรักใคร่กันพากันไป มันมิได้เสียสินदानบ้าน
เรือนของพ่อแม่ มันพากันมาเอง ท่านให้ระมายุ้มแปลงพ่อแม่บ่อย่าอาหญิงนั้น

(ลักพาแล้วเอามาตั้ง ให้ดูลักษณะผัวเมีย บทที่ ๑๒๔ แด ๑๒๕)

๑๓๕

มาตรา ๑๓๕ ถ้าชายพาถูกดำทอนไปมิได้คำนับ ให้ปรับโดยถาน
เดิมคพระราชาญา ทำตามส่วนลดเสียส่วนหนึ่ง เอาสองส่วน เป็นเดิมค
ให้เก็บตามารดาหญิง

(ให้คำอธิบายลักษณะผัวเมีย บทที่ ๑๒๖)

กดำทอนลักพาหญิงชายสมรักลักพากันไปโดยดั่งเขปแต่ท่าน

๑๓๖

มาตรา ๑๓๖ บุตรหญิงโอรสบิดามารดา ไปอาศัยอยู่ ณ เรือน
ท่านในสถานใดเถิด เจ้าเรือนนั้นแต่งบุตรท่านใหม่สามี ครนอยู่มาบิดา
มารดาว่า ท่านจะคืนเอาบุตรของท่านมาไซ้ ท่านว่าคืนเอาหญิงนั้นมาได้
ชายผู้ใดจะกล่าวเอาโทษบิดามารดาได้เลย เพราะว่าเป็นบุตรท่าน ท่าน
มิได้ตกแต่ง แลสิ้นสัดผ้าให้วันน ท่านให้ผู้ตกแต่งคืนให้แก่เขา

(จัดให้บุตรท่านมีผัว ท่านไม่รู้ ให้ผู้ลักขณผัวเมีย บทที่ ๑๓๗)

๑๓๗

มาตรา ๑๓๗ บุคคลผู้ใดเอาบุตรแห่งญาติมาอยู่ ณ เรือนด้วย
แลประกอบสามีให้แก่บุตรนั้น ถ้าบิดามารดาว่า เขามิพึงพอใจเอาสัดนั้น
คืนไปได้ สามีนั้นจะเอาโทษแก่บิดามารดาว่าลักเอาภรรยาไปว่ามีได้
ควรให้ผู้ตกแต่งนั้นคืนแก่ชายนั้นให้แก่ชาย เพราะสามีรู้ว่าสัดนั้นมิได้เป็น
บุตรแห่งญาติผู้ตกแต่ง ถ้าผู้เป็นญาตินั้นเอาบุตรท่านมาประกอบให้อยู่แก่
บุตรตน แลทรัพย์สิ้นสัดตนควร ให้แก่บิดามารดาแห่งบุตรนั้นทั้งหนึ่ง เพราะ
เหตุบิดามารดารักษาบุตรนั้นมิได้

(จัดให้บุตรท่านมีผัวท่านไม่รู้ ให้ผู้ลักขณผัวเมีย บทที่ ๑๓๘)

๑๓๘

มาตรา ๑๓๘ บุตรผู้ใดบิดามารดาตกแต่งใหม่เอาเรือน ทำมา
หากินอยู่ต่างหาก อยู่มาสามีภรรยาอยากันบนทรัพย์ต่อผู้แก่แก่แล้ว ภายหลัง
สามีแฉกภรรยาซึ่งอยากันบนกลบยอมมีคนมาอยู่ด้วยกันนั้นเจ้า หาโทษ
มิได้ ถ้าภรรยาหนีไปอยู่ ณ เรือนบิดามารดาฯ มิได้ยินยอมให้อยู่กันด้วยกัน

แม่นตัวหญิงยินยอมก็ดี ท่านว่าหญิงนั้นไม่ดีทั้งเป็นภรรยา เพราะหญิงกลับ
มาอยู่ในเรือนบิดามารดาแล้วดีทั้งเก็บบิดามารดา
(ให้ดูลักษณะผิวเมีย บทที่ ๖๖)

๑๓๙

มาตรา ๑๓๙ บิดามารดาหญิงเลี้ยงหญิงผู้บุตรมาเติบโตใหญ่ได้ทุกข
ยากประการใด จะเอาบุตรสาวไปขายเอาเงินแก้ความยากแต่หญิงบุตรนั้น
ไม่รู้จักคน นอกใจพ่อแม่ตามชายไป มิได้มาสระมาไหว้พ่อไหว้แม่ พ่อแม่ได้
ความเจ็บชายนั่น ให้คิดเอาค่านานมเข้าบ่อนค่าเลี้ยงรักษาแก่นั่น แลชาย
ซึ่งพาเอาหญิงไปเลี้ยงนั้น ให้มันช่วยหญิงเลี้ยงทั้งหนึ่ง ถ้ามันพากันมาร้อง
ฟ้องยังโรงศาลให้เร่งว่าให้แก่นั่นจงเสร็จ อย่าให้ขาดไหมมัน เพราะมัน
เป็นพ่อลูกกันอยู่ ถ้ามันเกิดลูกหลานไปภายนอก จะมาขึ้นดีกันเล่า
(หญิงตามชาย ให้ดูลักษณะผิวเมีย บทที่ ๑๒๗)

๑๔๐

มาตรา ๑๔๐ บุคคลผู้ใดให้บุตรเป็นภรรยาท่านแล้ว อยู่มาภายหลัง
ได้คิดจะกลับคืนเอาบุตรมาเล่าไซ้ ท่านว่าจะคืนเอานั้นมิได้เลย
(ให้ดูอิสระในบุตรแลภรรยาในตำราแพ่งหมวดเบ็ดเตล็ด ยก
ภรรยาให้ท่าน ดู ๑๓๐ ในลักษณะเบ็ดเสร็จ)

๑๔๑

มาตรา ๑๔๑ หญิงใดมีทุกข์ยาก ชายจะช่วยทุกข์ยากหญิง
เชื่อกันได้ ร่วมประเพณีด้วยชายช่วยทุกข์ยากหญิงได้ หญิงนั้นคงดีทั้ง

เปนเมียชาย ถ้าชายพ่อดองหญิง ๆ ร่วมประเวณีเสียตัวแก่ชาย ๆ มิได้ช่วย
 ทุกชายากหญิง ๆ มิได้ช่วยกันนั้น ให้ร้องฟ้องว่ากล่าวยังสภาตระลาการ ๆ
 พิจารณาเป็นดีว่าชายพ่อดองหญิงจริงไฉ่ ให้ไหม้ชายผู้พ่อดองเท่าค่าตัว
 หญิงแล้วยกให้หญิงหนึ่ง หนึ่งนั้นเป็นดินใหม่กึ่งหนึ่งกึ่ง เหตุชายดอง
 หญิงให้ชายหญิงขาดจากผัวเมียกัน ถ้าชายได้เสียเงินช่วยทุกชายากหญิงนั้น
 บ้างแต่พอเป็นที่ มิได้ช่วยหญิงให้พ้นจากทุกชายากโดยสุจริต หญิงยังหา
 บุตรมิได้ ไม่ได้มีค้อยู่ด้วยชายไฉ่ ให้หญิงคืนเงินซึ่งชายเสียไปนั้นให้แก่ชาย
 จงถวน ชายหญิงจึงขาดจากผัวเมียกัน ถ้าชายได้เสียเงินช่วยทุกชายากหญิง
 นั้นบ้าง แลหญิงได้เกิดบุตรด้วยชายนั้นแล้ว หญิงนั้นคงดีทเป็นเมียชาย
 ถ้าชายมิได้ช่วยทุกชายากหญิง ดองทำชั่วให้หญิงเสียตัว แล้วเอาหญิงไปขาย
 ผูกตอกเบยกิด ขายให้เขาใช้ต่างตอกเบยกิด แลหญิงคิดนึกใจว่าชายช่วย
 ทุกชายากมิได้ แลมิได้มีค้อยู่ด้วยชายไฉ่ ท่านให้เรียกเอาเงินแก่ชายนนั้น
 ตั้งให้นายเงินจกรบ แล้วให้ทวนหญิงสิบที เหตุหญิงใจเบาอมช่ายก่อน
 แล้วให้ชายขายต่อไป จึงได้ยากแก่ความเมื่องท่าน ๆ ให้หญิงขายขาดจาก
 ผัวเมียกันโดยพระราชกฤษฎีกา

(พ่อดองมาเป็นเมีย ให้ดูลักษณะผัวเมีย บทที่ ๑๑๒)

— กล่าวลักษณะแห่งบิดามารดาหญิงแลชาย

อันให้เกิดมูลวิวาทโดยสังเขปแต่ท่าน —

กฎหมายลักษณลักพา

คัดจาก

ฉบับพระเจ้าสุทิดาเยอ กรมหมื่นนราชนปิตเรกฤทธิ

ลักษณะลักพา

จะกล่าวถึงลักษณะลักพา ผู้คน } ท่านไป เป็นมุลคคีฉิฉาทให้บังเกิด
ลูก }
เมีย }

ความต้องตามบำเพ็ญในคำภีร์พระธรรมศาสตร์โดยตั้งเขปตั้งนี้ ปุคตาถึง
อาทายะ คตะตา สะเหอะ อธิบายเนื้อความดังพรรณนามาแล้ว จะกล่าว
ถึงพระคค คือถึงความตามพระธรรมศาสตร์อันโบราณราชกระษัตริย์
บัญญัติเป็นบทมาตราสืบ ๆ กันมาดังนี้

ศักราช ๑๘๘๘ มะแมณัษัทร เดือนอ้ายขึ้นเจ็ดค่ำพุทธवार
บริเณทกถากาหนด จึงนายดำมชดาเส่มย่นพระสุภาวดี บังคมทูลแด่
สมเด็จพระเจ้ารามาธิบดีบรมจักรพรรดิราชาธิราช บรมมพิตร
พระพุทธเจ้าอยู่หัว ประสงค์ด้วยข้าพเจ้าไพร่ท่นนาย แด่มผู้เอาไปถึง
เจดียงสุโขไทย ทั้งย่าง บางยม ต้องแก้ว สระหลวง ขาวดงราวกำแพง
เพชร เมืองท่านเป็นอนทงอนตียอทนดงน แด่มผู้เอาทนายเอาไพร่ท่าน
มาขาย แด่เจ้าทนายเจ้าไพร่แห่งพระนครศรีอยุธยาพบ แด่มากล่าว
พิพาทว่า ให้ผู้ใดได้เอาเบยแก่ผู้ขายนั้นคน ข้าพระพุทธเจ้าขอเรียน
พระราชปฏิบัติ จึงสมเด็จพระบรมมพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัวเสด็จจุฑากฤตย์
ในเจดียงบนอาคันธคัน แปรพระภักตร์ โดยปราจิณภูมิขสมบูรณ
มีพระราชโองการพิพากษาด้วยพฤตมาตยารามนครทงหลายว่า ขาย
กันแต่ในพระนครศรีอยุธยาตงน แด่ผู้รับบังคับให้ผู้ใดได้เอาเบยกับผู้ขาย

ดียิ่งยาก อย่าว่าข้าหน้เจ้าไพร่หน้ นาย แดเขาลักไปขายถึงเจดียงทุ่งยาง
บางยม สรรหดวงต้องแก้วชาวคงราวกำแพงเพชร ศุโขไทยได้ดำฟ้าเขียว
ชาดจากมือเจ้าทาสเจ้าไพร่ไปไกล จะมาพิพากณเมืองเพชรบุรี เมือง
ราชบุรี, เมืองสุพรรณบุรี, สรรพคตของพลับแปรก ศัรราชอาชีราช
พระนครพรหมนณ บมืชอบเคย ฉิแดเจ้าทาสเจ้าไพร่จะเอาทาสเขาไพร่
คนคั่น แดจะไถ่หาผู้ลักผู้ซ่อน ให้เจ้าทาสเจ้าไพร่ให้เบยค่าคนเท่าผู้ไถ่
มานัน ฉิแดได้ไฉ่หากำค่วมิได้ให้พิกคตลาด ให้เจ้าทาสไถ่เอาทาสนคน
อันเจ้าทาสเจ้าไพร่มาพบทาสพบไพร่จะเอาโดยระดอกร จะให้ผู้ไถ่ไถ่เอา
เบยแก่ผู้ขาย ฉินขายกันในพระนครศัรอยุธยาณมิได้เคย ฉิแดผู้ใด
มิทำตามพระราชกฤษฎีกานี้ไฉ่ ผู้นั้นเจมิตพระราชอาญา ให้ใหม่โดย
ยศถาศักคิ

(กฎหมายเรื่องลักพาบุตรสาวนัน คงแคว้นกาต ๕ ฉิดกับ
กฎหมายนมาก ให้ศุพระราชบัญญัติลักพานัน ๒ เดือน ๒ ขัน ๓ คำ บมื
ฉิปลศกศักราช ๑๒๒๗ แดอีกฉบับหนึ่งฉิน ๕ เดือน ๗ ขัน ๗ คำ บมืโรง
ฉาฤทธิศก ศักราช ๑๒๓๐)

๓

มาตรา ๓ ผู้ใดลักไพร่ฟ้าข้าคนลูกเมียท่านพาหน้ แดมิทั้น
พาหน้ ยังแคว้นนาคันท่า ในตาดคพิศาตแห่งใด ๆ มีฉักขัพยานว่าเอา
ข้าคนท่านพาหน้จริง ท่านว่าผู้นั้นเป็นโจร ให้ใหม่ถึงค่า ถ้าเอาทาส
ท่านไปซ่อนไว้ในเรือน แดมิทั้นพาหน้ ยังอยู่ในเรือนให้ใหม่เท่าท่าน
ถ้าพาหน้ออกไปนอกเมืองข้ามไปปากน้ำปากท่า แดเจ้าคนมาพบ ให้ใหม่

ค้าง ถ้าส่งเฉพาะหน้ตามทาง ไปต่างเมืองก็ดี เอาไปขายก็ดี ถ้าได้
ตัวคนมาให้ใหม่ส่งค่า ถ้ามิได้ตัวมาไซ้ ให้ใช้ทุน แล้วให้ใหม่
ส่งค่า ให้ทวนโดยสักรรจ์ มีสักรรจ์ (แล้วให้สักรูปคนไว้) แดคนซึ่ง
ไปด้วยเขานั้น ถ้ามันเป็นใจไปด้วยเขา ถ้าเด็กอายุ ๑๒ ปีลงมา อย่าให้มี
โทษแก่เด็กนั้นเลย ถ้าอายุ ^{๑๓}_{๑๔} } บังคับไป ถึงอายุ ๑๖ ปี ให้ตัดด้วยไม้หวาย

๒๐ ที่ ถ้าอายุ ๑๗ ปีขึ้นไป ^{๒๕}_{๓๐} } ปี ให้ตัดด้วยไม้หวาย ๓๐ ที่ ส่งให้แก่
เจ้า } มนคน
นาย }

(ปรับลักพาตูก้าว ให้ดูประกาศรัชกาลที่ ๔ ลักษณะฉ้อฉล
บทที่ ๑๓๕ ลักพาภรรยา ให้ดูลักษณะลักพาบทที่ ๒๘ แด ๓๐ ลักพาทาส
ให้ดูบทที่ ๑๖, ๒๓, ๒๘ แดลักษณะทาสบทที่ ๗๗)

๒

มาตรา ๒ ถ้าผู้ใดพาเข้าคนถูกเมียท่านหนึ่ง เจ้าทาสเจ้าเมียมิได้รู้

แห่งที่ไป แดมันพาเขา ^{ทาส}_{เมีย} } ท่านกลับมาแล้ว ท่านว่าให้เอาแต่ตัว ^{ทาส}_{เมีย} } ส่ง

คืนแก่เจ้า ^{ทาส}_{เมีย} } อย่าให้มีโทษแก่มันเลย เพราะมันคิดกลัวอาญาบ้านเมือง
ท่าน มันเอาคนมาเอง

(ลักพาบุตรสาวท่านแล้วเอามาตั้ง ให้ดูลักษณะฉ้อฉล บทที่ ๑๒๔,
๑๒๕, ๑๓๔)

มาตรา ๓ บังคับเจ้าคนท่านไ้เรือนคนกั้ เจ้าคนท่านหน้มาสู่หา
 คน ๆ เด้าโถมเอาเจ้าคนท่านไ้กั้ ในเวียง ๓ วัน นอกเวียง ๕ วัน ทานว่า
 คนรู้ไปมาหากัน ถ้าใน ๕ วัน ผู้เอาคนท่านไ้ไ้ไปบอกแก่เจ้าข้าเจ้าคน
 ทานว่าบั้งเอาโทษแก่ผู้เอาไ้หน้เลย ถ้าพันกำหนดมิได้บอกไ้ให้ไหม
 เป็นเบยวันละ ๓๓๐๐๐ ถ้าพันเดือนหนึ่งขึ้นไป ให้ไหมชวบข้าคนนั้น ถ้า
 คนนั้นอยู่นานมิถก ดังลูกมันให้แก่เจ้าข้าเจ้าคนนั้น ถ้าเรไปอยู่หลายแห่ง
 ให้เรียกเขาท่งนั้นมาพิจารณา ถ้าเป็นดักไ้ให้ช่วยกันเดี้ยค่าบังกั
 อยู่ด้วยผู้ใดมากให้เดี้ยตามมาก อยู่ด้วยผู้ใดน้อย ให้เดี้ยตามน้อย ถ้า
 อยู่เป็นวันเท่าใดจนเดือนหนึ่ง ถ้าในเวียงยกเดี้ย ๓ วัน ถ้านอกเวียง
 ยกเดี้ย ๕ วัน เป็นสินไหมกั้พันยัก

(บังกั แปลว่า อำพรางฤๅบิคมบัง ในเวียง แปลว่า ในเมือง
 ทุนายเงินให้ทาสอยู่ เบย ๓๓๐๐๐ นั้น พันตะเพียง ให้ดักษณดักพา
 บทที่ ๒๗, ๓๔ ดักษณทาสบทที่ ๓๐)

มาตรา ๔ เจ้าคนท่านหน้มาสู่หาคน มาขออนกั้ มาขอเข้ากัน
 กั้ เอาเจ้าคนท่านช่อนไ้เรือนคน แด้มได้บอกแก่เจ้าข้าเจ้าคน
 ดังคามกันไ้ในเรือน มายันค่อเถียง เมื่อส่สวนดัมจับแท้ว่า เอาเจ้าคน
 ทานช่อนไ้จริง ให้ไหมเท่าค่าคนนั้น

(ให้ค้ออำพรางในสารบาน)

มาตรา ๕ ข้าคนท่านหนึ่งมาสู่หาคน ๆ ให้ได้บั้ง
 เข้าเกดอ
 เรือภาย
 เงินทอง

สรรพเหตุสิ่งใด ๆ แดเจ้าจวนให้ ข้า } ท่านเป็นกำลัง ให้หนีไปนอกบ้าน
 คน } นอกเมือง ต่างบ้าน ต่างเมือง ท่านว่าให้ใช้ค่าคนท่าน หนึ่ง ผู้มาสู่
 สำคัญแกงไดยังอยู่ มันหาหนีไปเอง จะเอาแกผู้ให้กำลังนั้นได้
 เพราะสำคัญแกงไดยังอยู่ ถ้าส่งไป ให้ได้ค้นคอเอาบนไว้ ถ้าได้คนนั้นมา
 มันว่าจักไปซ่อนไปฝากไว้ชายกัณฑ์ ให้ใหม่เป็นลัก

(ให้ตุลภษณลักพา บทที่ ๒๒)

มาตรา ๖ ผู้ใดไปเจรจาซบซิบด้วยเมียไพร่ฟ้าข้าคนท่านให้
 ลักทรัพย์สิ่งใดไปแล้วขาดเสีย เอาแต่ทรัพย์สิ่งนั้น ท่านให้ฆ่าผู้ร้าย
 พื่อตวงแนะนำนั้นให้ตกไปตามกัน ถ้าเขาไปขายกัณฑ์ มีทนายกัณฑ์ เขาไป
 ทำชู้กัณฑ์ เขาไปแทงฟันบาดเจ็บกัณฑ์ ให้ใหม่โดยพระราชกฤษฎีกา
 ตามคตินั้น ถ้าได้ตัวผู้ร้ายนั้นมา มีค่าแก่ความได้แนะนำ ท่านว่าให้เอา
 ค่าเขาบนไว้ ถ้าได้ตัวคนซึ่งหนีนั้นมา มันว่าแนะนำ พิจารณาเป็นลัก
 ให้ใหม่ทูลคุณตรูคุณ ควรด้วยสถานใด ให้เอาสถานหนึ่ง

มาตรา ๗ ข้าคนถูกเมียท่านหนึ่ง ครนเจ้า ข้า } พบควมมันผู้
 คน }

แถมว่ามีผู้ตั้งสอนให้หนี มีลักษณะยานว่าตั้งสอนให้หนีจริง ท่านให้ปรับ
ในระวางแนะนำ ถ้ามันไปขาดเจ็บล้มตาย โทษนั้นตกหนักอยู่แก่มัน
ผู้ตั้งสอนลงไปในขาดเจ็บล้มตายนั้น แต่ส่วนตัวมันท่านว่ามันหากใคร
ไปด้วยเขา ให้ทวนโดยพระราชกฤษฎีกา

(ให้ดูลักษณะลักพา บทที่ ๓๓)

มาตรา ๘ ถ้าชายชู้ลักพาตุ้มเมียท่านไปอาศัยเรือนญาติพี่น้อง
พ่อพี่น้องเพื่อนฝูงมัน ๆ มีบอกเจ้าพ่อ เจ้าแม่ เจ้าตัว นายบ้าน นายเมือง
อำพรางไว้ให้อยู่เรือน ให้ตั้งโทษเจ้าเรือนทั้งผู้ชักสื่อ ถ้าชาย
คุมพวกเพื่อนไปลุดคร่าเอาตุ้มเมียท่านมาไว้เรือนพี่น้องญาติเพื่อนมัน แต่
เจ้าเรือนมิได้บอกแก่เจ้าพ่อ เจ้าแม่ เจ้าตัว แตนายบ้านนายเมืองให้รู้
อำพรางไว้ให้สำนักนอยู่เรือน ให้ตั้งโทษเจ้าเรือนเท่าพวกไปด้วย โดย
พระราชกฤษฎีกานั้น

(ให้ดูลักษณะลักพา บทที่ ๔ และ ๒๓ ลักษณะลักพา บทที่ ๑๗)

มาตรา ๙ ถ้าคนท่านได้ตั้งชะดิกับญชรไว้ หนีจาก

เจ้า	}	มาสู่
นาย		

 หาดน ๆ เอาตั้งชะดิกับญชรนั้นออก แดเขาชักคนนั้นมาบอกแก่

เจ้า	{	เจ้าทาส
		เจ้าคน

 นั้น ท่านว่าหาโทษแก่ผู้เอาออกนั้นมิได้ ส่วนบ่าวเห็นจะได้อย่าให้โดย

ถ้าเอามาทั้งตั้งพระฉัพพัชร์ ท่านว่าให้ๆ บำเหน็จโดย

ไถ่ } ๕
 ไถ่ } นนแด

(ตั้งพระฉัพพัชร์ คืออะไรตรวจเป็นต้น ให้ดูลักษณะฉัพพัชร์ บทที่ ๒๖, ๒๗, ๓๔)

มาตรา ๓๐ ใครลักเอาข้าวคนท่านไปขายถึงได้ค่าข้าวแล้ว แต่มี
 ผู้ใดได้ ถ้าเจ้าข้า } มาพบ ท่านว่าให้เจ้าข้า } ไถ่เอาคืนโดยค่าคนนั้น
 คน } แล้วให้ข้าวคนนั้นไปนำหาเอาโจรผู้ลักนั้น

มาตรา ๓๑ เอาคนไปขายแห่งหนึ่งกดี ต้องแห่งกดี แต่มีผู้
 พินาศคนนั้น ท่านว่าให้ผู้ใดได้เอาเบี้ยแก่ผู้ขายโดยอันคืบ แล้วให้ตั้งโทษ
 แก่ผู้ขายนายประกันแต่เรียนเบี่ยนนั้น โดยพระราชกำหนด
 (ให้ดูลักษณะทาส บทที่ ๕๔ และ ๕๘ แลฉัพพัชร์ บทที่ ๓๓)

มาตรา ๓๒ ถ้ารวพรวพิณสิ่งของแล้ววัดควาย เรือเกวียน ข้าวคน
 หินหาย ผู้ร้ายลัก แต่มีผู้บอกแก่เจ้าของว่าพบ จะเอาให้จึงได้ แลเอา
 ดินจ้างเงินทองแก่ท่านแล้ว แลรับทำหนังสือให้แก่นักกดี แลคนเอาของ
 ท่านมาให้แก่ท่านมิได้ ท่านว่าให้คนไข้ของท่านอันหนึ่งอันหายนั้น ถ้าได้
 ดมดังถ้อยคำ ให้เจ้าของเสียบำเหน็จตามสัญญาแก่นักกดีนั้น ถ้าเจ้าทรัพย์

มาตรา ๓๕ จอดเรือด้วยกัน ถูกหลานเข้าคนทำนองเรือตน
 ให้เจ้าเรือนบอกแก่เจ้าเข้าคน } ถ้ามีบอกแต่เขาไป ให้ใหม่เต็มอดักท่าน
 ลูกสาว

มาตรา ๓๖ ชายใดกล่าวได้ว่า จะช่วยไถ่เอาเข้าคนท่าน
 เป็นเมีย หญิงนั้นก็ตั้งใจด้วยชายๆ สมรสด้วยทาสนั้น ชายมิได้ช่วยไถ่
 พาทาสท่านหนีไปซ่อนเร้นไว้ จับได้ให้ใหม่หนุ่หนุ่ ถ้ามิได้ทาสคืน
 ให้ใหม่สองค่า

มาตรา ๓๗ มีผู้ถูกถูกเมียผู้คนพี่น้องท่านไปไถ่เรือนพี่น้องญาติ
 เพื่อนฝูงมัน แต่มันก็ทำซุกซนๆ แล้วมันเอาไปขายต่างบ้านต่างเมือง
 เจ้าเข้าเรือน } รู้เห็นมีบอกเจ้าพ่อแม่ } นายบ้าน } อำพรางไว้ ท่านรู้
 ลูกคน

ด้วยประการใด ท่านให้ลงโทษแก่เจ้าเรือนในระวางอำพรางรู้เห็น
 ด้วยใจ

มาตรา ๓๘ บุคคลผู้ใดมีทาสชาย } แด่ญาติพี่น้อง แต่มุหนุ่
 หญิง

ลักพาเขาไปไว้ในเรือนท่านผู้หนึ่ง เจ้าเรือนมิใคร่ว่ามั่นคงมาท่านผู้นั้น
 ในเรือนคน จะกล่าวเขาโทษแก่เจ้าเรือนนั้นมิได้เลย เพราะว่าเจ้าเรือน
 มิใคร่ ถ้ามั่นคงเขาคนท่านมาไว้ในเรือน เจ้าเรือนว่ามั่นคงเขาคน
 ท่านมา แต่ให้มันอยู่ด้านกัน ณ เรือนคน ถ้าสืบสวนเป็นดังใหม่ผู้คน
 เท่าใด ให้ใหม่เจ้าเรือนถึงผู้ลัก เหตุใดจึงกล่าวดังนี้ เหตุว่ามั่นคงเป็นใจ
 ให้ไว้ชักท่านในเรือนนั้น

มาตรา ๑๘ ลูกเมียผู้คนทาสไทยผู้ใดหนีไปถึงด่านแดนแคว้น-
 แคว้นราชเสมา มีผู้ช่วยไถ่มา ท่านว่าไถ่เชิงเบียดขาด มีผู้มาพิพากษาใช้
 ผู้ไถ่ว่าไถ่ได้มาแต่เมืองไกล มีกรมธรรม์แกงโค ลักขฬยานรู้เห็นเป็น
 คำนับ ส่วนคำคนก็รับว่าไถ่มาจริง ถ้าเจ้าเงินเก่าจะเอาชักคนคนนั้น
 ก็ให้เงินแก่ผู้ไถ่มาตามมากแลน้อย

มาตรา ๒๐ ชักคนลูกหลานผู้ใดลักไปพร้าชาวหลวงศักดิ์ หนีไป
 ถึงนอกจังหวัดแคว้นแคว้นราชเสมาท่าน ตกไปถึงต่างด่านแดนบ้านอื่น
 แลมีผู้ไถ่เอามารอดมาถึงจังหวัดด่านแดนเมืองท่านคนเก่า อยู่มาเจ้า
 ทาส }
 ลูก } มาพบ ให้ยกกระบัตรความคำให้โจ่งเต็มคำ ถ้าแต่พร้า
 หลาน }
 ชักคนหลวงใช้ ให้มีตนยาอาณาประชาบาลพิททุกเงินพินัยไถ่เอาด้วย
 ราชการไปเมื่อนำ ถ้าชักคนหลวงผู้ร้ายพ้อดวงลักส่งไป ให้กระฎาการ

พิจารณาเอาผู้ร้ายจงได้ ให้บริวารบาทว์แล้วมาเสีย ส่วนตัวคนทอวงนั้น
ให้ไปเอาคืน

(ให้ดูลักษณะลักพา บทที่ ๒๕ แลลักษณะโจร ๕๘)

๒๑

มาตรา ๒๑ ผู้ใดพบทาสทาสีทาสท้าว และผู้หนีรับทาสท้าว
ให้หนีไป มีผู้รู้เห็น ให้คิดเอาค่าตัวทาสแก่ผู้หนีจนเต็มค่า

๒๒

มาตรา ๒๒ ทาสซื้อเชื้อมีทรัพย์สินของ ๆ ท่านไปขายเอากำไร
แลผูกดอกเบี้ยแก่เจ้าเงินไป ถ้าทาสนั้นหนี จงว่าเขาให้เบี้ยยืมแก่ข้าคน
นั้นมิได้ ถ้าเจ้าของจะใคร่เอาของซึ่งคนให้ไปนั้น ให้ไปหาเอา ส่วน
เจ้าทาสนั้นเจ้าจะเอาข้าคน ก็ให้ไปหาเอาเอง

๒๓

มาตรา ๒๓ บุรุษผู้หนึ่งเป็นทาสท่านแห่งหนึ่ง แลทาสนั้นเป็น
ทาสท่านแห่งหนึ่ง ทั้งสองนั้นพากันหนีไป นายเงินคือนายเงินจะว่ากัน
นั้นมิได้ เพราะคนทั้งสองนั้นเป็นโจร ลักเอาค่าตัวหนีไปเอง อนึ่งถ้า
บุรุษนั้นมิได้เป็นทาส แลสัตว์นั้นเป็นทาสท่าน แลทั้งสองพากันหนีไป
ควรลงโทษบุรุษ คือโจรลักทาสท่านไป แล อนึ่งสัตว์นั้นมิได้เป็นทาส
ท่าน แลบุรุษนั้นเป็นทาสท่าน แลทั้งสองนั้นพากันหนีไป ควรลงโทษ
แก่สัตว์นั้น คือโจรลักทาสท่านไป

(ให้ดูลักษณะทาส บทที่ ๗๗)

มาตรา ๒๔ ทนายท่านหนึ่ง เจ้าไปพบ มีผู้ชักชวนลักไก่ทำให้
 ข้าราชการท่านหนึ่งไปกัก ซึ่งได้มีหนังสือไปกัก ให้หาข้าราชการตั้งให้แก่ท่าน
 ถ้าหาไม่ได้ ให้ใช้ข้าราชการท่าน

(ซึ่งคนกลาง ให้ผู้ชักชวนลักไก่ บทที่ ๓๕)

มาตรา ๒๕ ผู้ใดลักไพร่ฟ้าข้าคนท่าน ขยายแก่ประเทศต่างเมือง
 ขยายลงเรือ ลงดำเภากัด เขาเงินจ้างแต่ส่งคนให้แก่ประเทศต่างเมืองก็
 จับได้รู้ด้วยประการใด พิจารณาเป็นดั้ ท่านให้ฆ่าผู้ร้ายนั้นเสีย ส่วน
 ต่างประเทศนั้นให้เกาะจำไว้ ให้ไหมฉนโจร ส่วนตัวมันผู้ไปด้วย

ต่างประเทศนั้น ถ้าอายุ ๑๒ ขวบขึ้นไปถึง ๑๕ } ขอบ ให้ทวนด้วย
 ๑๖ }

ตลอดทั้ง ๓๐ ที่ ส่งตัวมันให้เจ้า ข้า } คน ถ้ามีทนายมีทนายตั้ง มีผู้
 ไพร } จับได้โจรแต่คนนั้น ท่านให้ทวนแต่ไหมถึงโทษขยายลงดำเภาก็
 ให้ไหมโจรให้แก่เจ้าคนส่วนหนึ่ง คนกลางนั้นให้กระทำการพิจารณาค
 ใหญ่หน่อย ถ้ามันใหญ่เป็นใจไปด้วยโจร ก็ให้ทวนด้วยไม้หวายเต็มอด
 แก่โจร ถ้าได้ตัวคืน ให้ไหม ๒ ค่า ถ้าเจ้าข้าคนเดียวบ่าหนัก จึงได้
 ตัวคนมาบ่าเห็นจนตกอยู่แก่ผู้ลัก

(ให้ผู้ชักชวนโจร บทที่ ๕๘)

มาตรา ๒๖ ผู้ร้ายพดจําพ้อดวงดักพบบุตร์ภรรยาทาสชายหญิง
 ทานไปขายประการใดก็ดี มีผู้หนึ่งได้ตัวลูกเมียทาสชายหญิงท่านมาให้
 ท่านให้ทำค่าตัวคนนั้นเป็น ๓ ส่วน ให้ผู้ได้มานั้นส่วนหนึ่ง ๒ ส่วน โดย
 โกลดแลโกลด ถ้าแต่มีค่าทาสนั้นว่ามาเองเป็นสัจใช้ อย่าให้บ่าเห็นแก่
 ผู้ได้มานั้นเลย จะกล่าวเอาโทษว่าเป็นผู้ร้ายก็ได้

มาตรา ๒๗ ได้บุตร์ภรรยาทาสท่านใน ๓๐ วันเค้นหนึ่ง
 โดยโกลดแลโกลด ควรให้ผู้ได้นั้นได้ถามบุตร์ภรรยาทาสให้เอาไป
 ส่งให้แก่เจ้าทาสทาสบุตร์ภรรยาขึ้น ถ้าอำพรางไว้ มิได้เอาไปส่ง
 เอาใช้การงานเองใช้ ให้ใหม่กึ่งหนึ่ง ถ้าเอาไปขาย ให้ดังโทษดังใจ
 ถ้าเอาไปส่งแก่เจ้าใช้ ให้ชดค่าคนนั้นเป็น ๓ ส่วน ให้ได้แก่ผู้เอามาส่ง
 ส่วนหนึ่ง ๒ ส่วน โดยโกลดแลโกลด

มาตรา ๒๘ ผู้ใดสั่งแต่ให้หนึ่งถือแก่ท่านว่า ทาสคนหนึ่งไปถ้าพบ
 ให้เอามา จะให้บ่าเห็นแก่ท่านๆ พบซึ่งคนหนึ่งได้มา จะเอามาเห็นแก่
 แก่เจ้าทาสๆ ก็มิให้แก่ผู้เอามาๆ ก็เอาคนนั้นไว้ พิจารณาเป็นสัจว่า
 พ้อดวงท่านจริง ให้เขาเบียบบ่าเห็นซึ่งสัญญาคนนั้นตั้งใหม่ทัวคุณ ให้แก่
 ผู้เอาทาสมาให้นั้น แล้วให้มันเสียค่าฤชาแทนด้วย เหตุใดจึงว่าดังนี้
 เหตุนี้ค้นหาความสัจมิได้ ให้ยากแก่ความเมื่องท่าน

มาตรา ๒๘ ผู้ใดเอาผู้คนทาสไทยถูกเมียท่านไปเสือกได้ซุ่มซ่อน
 แห่งใด ๆ กัด จับได้พิจารณาเป็นลัก ท่านให้เอาค่าตัวตั้งใหม่ทอคุณ
 ยกทุนค่าตัวให้แก่เจ้าของ เหลือนั้นเป็นสินไหมก่งพินยง

มาตรา ๓๐ ผู้คนถูกเมียท่านหนองกัด มีผู้พาหนกัด ไป
 ฝ่ายเหนือฝ่ายใต้สุดหล้าฟ้าเขียว ชาวพระทวารด่านทางจับโจรได้ ท่าน
 ให้ตั้งโทษโจรโดยขนาด ส่วนคนนั้นให้เป็นบำเหน็จแก่ผู้จับ ถ้าเจ้า ทาส
 พบ จะไล่ให้ไล่เท่าค่าตัว คน }

มาตรา ๓๑ ผู้ใดถูกรุกษยามเจรจาแนะนำข้าคนถูกเมียท่านให้
 หนี เจ้า ทาส } เดี่ยวบำเหน็จ จงได้ตัวมา บำเหน็จนั้นตกแก่ผู้ถูกรุกษยาม
 คน }
 เจรจาแนะนำแก่ข้าคนถูกเมียท่านแล

มาตรา ๓๒ ทาสหนีแถมผู้มาว่า จะเอาทาสนั้นมาตั้งนายเงิน
 แด่ไปมีทันเวนทาสนั้นแก่นายเงิน ๆ กมีทันพบตัวทาสนั้น แด่ทาสนั้นหนี
 แต่หนีทางไปจากผู้ใดนั้น แม้นนายเงินได้ทาสนั้นมา แด่มันรับว่าหนี
 แต่หนีทางจริงไซ้ จะเอาโทษแก่ผู้ได้ทาสแถมมาบอกให้รู้หนีมิได้โดย

มาตรา ๓๓ ทายท่นายเงินไป มีผู้เอาไปขายหลายประทอน
 นายเงินพบใช้ ท่านว่าขายไปถึงสามประทอนแล้ว นายเงินมีฐนเป็น
 ชาติแก่ผู้ใด ถ้าแต่จะเอาเข้าคนคนมา แต่มีคำทายนนว่าขายหลาย
 ประทอนมาแล้ว แต่พิจารณาเป็นดัง ท่านว่าให้นายเงินไถ่เอาเข้าคนคน
 มาตามมากแต่่น้อย แล้วให้ทายนนนั้นนำไปหาผู้ขาย ถ้าผู้ขายตายท่น
 ท่านว่าเป็นพบบแก่นายเงิน

(ให้ตุลัษณทาช บทที่ ๕๔ ฎีกาท ๓๐๐๖ ปี ๑๒๓)

มาตรา ๓๔ ผู้ใดได้ทาชทาชท่านกต ได้บุตรภรรยาท่านกต
 ใน ๓๐ วันกต เดือนหนึ่งกต โดยโกลนแต่โกล ควรให้ผู้ใดนั้นไถ่ถาม
 ทาชทาชบุตรภรรยาท่านอันใดนั้นแล้ว แต่ควรให้เขาไปส่งให้แก่เจ้าทาช
 ทาชบุตรภรรยาณ ถ้าแต่บุคคลผู้นั้นอำพรางมิได้เขาไปส่ง เขาได้
 ทำการเองใช้ ควรให้ใหม่แต่กตหนึ่ง ถ้าเขาไปขายกินใช้ ควรให้
 ดงโทษโดยโจรกรรม ถ้าเขาไปส่งให้แก่เจ้าของใช้ ควรให้ชาคค่าคน
 นั้นทำเป็น ๓ ส่วน แต่ได้แก่ผู้ใดไว้เอามาส่งให้มันส่วนหนึ่ง ถ้าพรางว่า
 มิได้คนนั้นไว้ แต่ท่านมาพบตัวคนนั้นใช้ บมควรให้บำเหน็จแก่ผู้นั้น
 แต่พ้นโทษแต่โจรกรรมนแต่

(ให้ตุลัษณตักพาทบทที่ ๒๗)

มาตรา ๓๕ ผู้คนท่าน ๆ จำไว้ แต่ผู้ใดอยู่บ้านเดียวด้วยกัน

แต่ไปถอดคนท่านซึ่งจำไว้แน่ ออกจากข้อหาไซ้ทรัพย์สิน ถ้าคนท่าน
หนีไป ควรผู้นั้นใช้ค่าคนท่านจนเต็มค่า อนึ่งผู้คนท่าน ๆ เกาะเขาไป
แต่มีผู้มาพบกตางถนนหนทาง เข้าซึ่งเขาคนท่านซึ่งเกาะมานั้นปล่อย
เสียแต่ ควรให้บุคคลผู้นั้นใช้ทรัพย์สินท่าน ต่างคนซึ่งปล่อยไปนั้น

กล่าวมาด้วยลักษณะลักษณะ } ท่านหนี ๓๕ มาตรา ตั้งแต่
ถูกหมาย
เท่านั้น

(ซึ่งคนกลาง ให้ดูลักษณะลักษณะที่ ๒๔)

จักกล่าวมรดกคือว่า อันจะให้บังเกิดความด้วยแบ่งปันบาน
แผนก หมู่ } กันตามฝ่ายทหารพลเรือน โดยบำเพ็ญในพระบรมมหาราช

พระนิเวศน์ เป็นคนต่งนี้ มอรรณวิชัยคังพระนามาแล้ว

แต่จะสืบสาละวาท คือกองความตามพระราชบัญญัติอันโบราณ
ราชกระษัตริย์คานงตามคัมภีร์พระบรมมหาราช เป็นบทมาตราสืบมาต่ง
วันศุกร์เดือนห้าขึ้นค่ำหนึ่ง จุลศักราช ๓๐๕๒ ปีมะเมียชกษัตริย์
โทศก สืบแต่บรมมหาราชเจ้าอยู่หัวองค์เจ้าพระราชดำเนินออก
พระที่นั่งศรีสุริยาสันตโฆมนิทร มีพระราชโองการมารพระมณฑล
ถึงหนาทคำรัสแก่ผู้เฝ้าทูลว่า มีพระราชกำหนดกฎหมายไว้แต่ก่อน
สืบ ๆ กันมา ให้เจ้าพระยาแลพระยาพระมหาราชครุ พระหลวงเมือง
เจ้าราชินิกุล ขุนหมื่นพันทนายฝ่ายทหารพลเรือน สืบในสมณออกตั้งกัก

พันทั้งปวง ให้ยื่นเทียบพทางว่าหมุ่ไพร่หุดวง แดพรคพอกดมก้าง
 เหวไทยเหวทาชชนไว้แก่พระด้คดีซ้ายขวาจกทุกหมุ่ทุกกรม ตามประเพณี
 แต่ก่อน ถ้าแดเจ้าหมุ่ฝ่าย ทหาร } ผู้ใด มิได้ยื่นเทียบพทางว่า
 พลเรือน

แดบงหมุ่ไพร่หุดวงพรคพอกดมก้างเหวไทย } มิเอามาใช้ราชการ
 ทาช

แดเลือกใส่ไพร่หุดวงซึ่งท่านมอบไว้ ไปตาง หมุ่ } กัด จะเอาผู้นั้นเป็น
 กรม

โทษตามพระอัยการ แดให้พระด้คดีซ้ายขวามังคัมบัญชาว่ากล่าวให้

ดำเริงตามพระราชกำหนดกฎหมาย แดให้เจ้าหมุ่ฝ่าย ทหาร } ะ
 พลเรือน

เร่งพิจารณาหาบ่าวไพร่จกทุกหมุ่ทุกกรม แดให้ยื่นเทียบพทางว่า
 ชนไว้แก่พระด้คดี ตามซ้ายตามขวาให้สิ้นเชิง อย่าให้หุดงหลดอยู่ได้
 ถ้าแดสืบไปเบื้องหน้า เจ้าหมุ่ ๆ ไต ๆ กรมใด ๆ เอาไพร่หมุ่ หม้ายหมุ่
 ลูกหลานหมุ่ มาพิจารณาตามดำมะโนครว แดผู้นั้นให้การว่า พ่อแม่
 พ้องญาติคนเป็นหมุ่ชนกรมนั้น แดดมด้วยผู้นั้นให้การ จึงให้คงหมุ่
 อยู่ตามหมุ่ตามกรม ถ้าแดผู้ให้การว่า พ้องญาติคนต่างหมุ่ต่างกรม
 ต่างบ้านต่างอำเภอประการใด ๆ คตนั้นให้พระด้คดีพิจารณาตเทียบพ
 ทางว่าตามคำผู้นั้นให้การ ถ้าแดพบข้อพ้องข้อของข้อตาชอนาอา
 ตามฝ่ายพ่อฝ่ายแม่แต่คนใดคนหนึ่งสมคจหนึ่งคำผู้นั้นให้การ จึงให้
 พระด้คดีแบ่งปันตามพระอัยการบานแผนก ถ้าสมคจหนึ่งผู้นั้นให้การ
 หาข้อพ้องข้อของข้อตาชอนาอาในเทียบพทางว่ามิได้ชน ด้วยผู้นั้น

จะหักแก่ราชการ ผู้เป็นเจ้าของ ๆ ผู้นั้นจึงให้การให้ผดบ้านผดตำบล
นั้น อย่าให้พัง แต่ให้พระด้ยคังคังให้คงอยู่แก่เจ้าหมื่นผู้เมียบพทางว่า
นจนจน แล้วให้ใหม่แต่มีโทษแก่ผู้ให้การตามทาบบนมนผู้หาเมียบ
ทางว่ามิได้ โดยพระอัยการ อนึ่ง ถ้าเจ้าหมื่นใดกรมใด ๆ วิชาทกัน
ด้วยไพร่หมื่น แต่ข้างหนึ่งความเมียบพกต ข้างหนึ่งความแต่ทางว่าต่าง
เมียบพกต ให้พระด้ยคังคังให้แก่เจ้าหมื่นผู้เมียบพน แต่ผู้ทางว่า
ต่างเมียบพนมิให้พัง แต่ให้คงไพร่อยู่แก่เจ้าหมื่นผู้เมียบพทางว่าก่อน
นั้น อนึ่ง ถ้ามีเมียบพทางว่าด้วยกัน มีเดือนวันตของกัน ข้างหนึ่งฝ่าย
ทหาร ข้างหนึ่งฝ่ายพลเรือน ให้พระด้ยคังคังให้แก่เจ้าหมื่นฝ่ายทหาร
ถ้าแต่ฝ่ายพลเรือนมีเมียบพทางว่า แต่ข้างฝ่ายทหารหาเมียบพทางว่า
มิได้ ให้พระด้ยคังคังให้แก่ฝ่ายพลเรือนผู้เมียบพทางว่า ถ้าแต่
เจ้าหมื่นฝ่ายทหาร } ด้วยกันกต มีเมียบพทางว่าด้วยกัน และมีเดือน
พลเรือน }

วันคณตของกัน ให้พระด้ยคังคังให้แก่เจ้าหมื่นผู้ราชการหนักกว่า
ข้างหนึ่งนั้น ถ้าแต่ไพร่หนึ่งสองคน ให้พระด้ยคังคังให้แก่เจ้าหมื่นข้างละ
คน ถ้าแต่มากกว่านั้นไป ให้แบ่งมันตามพระอัยการบ้านแผนก ถ้าแต่
นายฝ่ายแม่นั้นให้มีชื่อตาของชื่อนั้น ถ้าแต่นายฝ่ายพอนั้น ให้มีชื่อ
ของชื่อนั้นในเมียบพทางว่านั้น จึงให้แบ่งมัน ถ้าแต่หาชื่อข้างฝ่ายพ
ฝ่ายแม่นั้นในเมียบพทางว่ามิได้นั้น อย่าแบ่งมันให้แก่ฝ่ายข้างหนึ่งน
เลย อนึ่ง ถ้าแต่ไพร่หมื่นใดกรมใด ๆ หอบหักหนี้ราชการไปจากบ้าน
จากตำบลกต แต่เจ้าหมื่นเมียบพทางว่าไว้กต หนี้ในคตเมียบพกต

ตายหายเป็นประการใด ๆ ก็ดี แต่เจ้าหนูสืบสาวจับตัวได้ก็ดี แต่พ่อแม่
 พ้องลูกเมียญาติคนใดคนหนึ่งมาพิจารณาถามด่ามะโนครวญ แต่ผู้นั้นมา
 ให้การว่า พ่อแม่พ้องลูกเมียญาติแต่ผู้นั้นมิได้เป็นหมั้นนกรมนั้น แลมิได้
 อยู่บานนาคาบนัน แลเจ้าหนูอ้างให้ตบทยพกต หางว่าต่างตบทยพกต
 มีข้อพอข้อบรู้อลงข้อนำอาตามฝ่ายพ่อฝ่ายแม่กต พบข้อแต่คนหนึ่งใน
 ตบทยพกต ในหางว่าต่างตบทยพกต ให้เอาเป็นส่มข้างเจ้าหนู ถ้าแล
 ผู้ให้การนั้นคิดใจว่าผิดที่บานทแฉวง ว่าสูงคำอายุ ว่าหาดีกหมายมิได้
 เป็นประการใด ๆ ก็ดี อย่าให้ฟัง ด้วยผู้นั้นจะหลกหนักราชการพระผู้เป็นเจ้า
 แลให้พระดีศักดิ์บังคับให้คงอยู่ในหมั้นนกรมนั้นจงถัน อนึ่ง เจ้าหนู
 พิจารณาไพร่หลวงโดยกำหนดกฎหมาย แลมีผู้ใด ๆ ว่ากล่าวแก่เจ้าหนู
 ว่าเป็นบ่าวไพร่ของผู้นั้นกต ว่าเป็นทาสของผู้นั้นกต แลว่ามถนายใช้มา
 ให้ว่ากล่าวเป็นประการใด ๆ ก็ดี แลมายังย่นว่า ผู้ให้การนั้นมิได้เป็นหม
 ั้นนกรมนั้นหามิได้ แลให้พระดีศักดิ์เรียกเอาทาบนโดยคั่นนแล้ว จึงให้
 พิจารณาตบทยพทางว่าตามคำผู้มาว่ากล่าว ถ้ามีส่มด้วยทาบนผู้นั้น
 ว่ากล่าว แลหาตบทยพทางว่ามิได้นั้น ให้ใหม่โดยขนาดใจทย์ไพร่หลวง
 แลผู้ให้การนั้น ให้ใหม่โดยระวางอำพรางตามพระอัยการ ถ้าแลส่มด้วย
 ทาบนผู้นั้น จึงให้ฟัง อนึ่ง ถ้าแลเจ้าหนูทั้งสองฝ่าย แลผู้ให้การนั้น
 หาตบทยพทางว่ามิได้ด้วยกัน มีแต่ว่านเครือในหมั้นนกรมนั้น แลให้
 พระดีศักดิ์เอาร่องราวนั้นเข้ากราบบังคมทูลพระกรุณาแต่ส่มได้จบรมบพิตร
 พระพุทธเจ้าอยู่หัว

หน้าว่าง

ประกาศ พ.ร.บ. ลักขณา จ.ศ. ๑๒๒๗

ประกาศ พัวชายเมียบ จ.ศ. ๑๒๒๘

ประกาศ พ.ร.บ. ลักขณา จ.ศ. ๑๒๓๐

พ.ร.บ. สำหรับแต่งงานคนต่างประเทศ ในกรุงสยาม

ร.ศ. ๑๑๖

ประกาศเรื่องสินสอดเลขของมั่นในระหว่างพัวเมียบ

ร.ศ. ๑๑๘

ประกาศ

พระราชบัญญัติลัทธิ

มีพระบรมราชโองการมหาราชบัณฑิตยสถาน ให้ประกาศ
แก่ลูกขุนตระการโรงศาล แลราชครูในกรุงแลหัวเมืองให้ทราบทั่วกันว่า
เมื่อวันอาทิตย์ เดือนอ้าย แรมเจ็ดค่ำ ปีชวด ตรีศก เสด็จออก ณ พระ
ที่นั่งสุทไธสวรรย์ มีหญิงสาวคนหนึ่งทำเรื่องราวมาทูลเกล้าฯ ถวายความ
ในฎีกาตั้ง ข้าพระพุทธเจ้าอ้าแวงเหมือน เป็นบุตรนายเกตุอ้าแวงนุ้ย อายุ
ข้าพระพุทธเจ้าได้ ๒๒ ปี ตั้งบ้านเรือนอยู่บางม่วง แขวงเมืองนนทบุรี มี
ความทุกข์ร้อน ขอพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัย ถวายเรื่องราวให้
ทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทพระราชอาญาเป็นดังนี้เกล้าฯ เติมนายพระพุทธเจ้า
กับนายวิรัตน์ไกรเป็นชั้นกัน บิดามารดาข้าพระพุทธเจ้าหาไม่รู้ ครั้นอยู่มา
ณ เดือน ๕ ปีชวดตรีศก นายภู่ให้เกตุอ้าแวงมาขอข้าพระพุทธเจ้าแต่บิดามารดา
ข้าพระพุทธเจ้า บิดามารดาขยอม จะให้ข้าพระพุทธเจ้าเป็นภรรยา นายภู่
ข้าพระพุทธเจ้ารู้ความว่าบิดามารดาจะยกข้าพระพุทธเจ้าให้เป็นภรรยา นายภู่
ข้าพระพุทธเจ้าไม่ยอม บิดามารดาโกรธด่าว่าทุบตีข้าพระพุทธเจ้า ครั้น
ณ เดือน ๕ แรม ๑๑ ค่ำ ปีชวดตรีศก เวลาพลบค่ำ บิดามารดาข้าพระ-
พุทธเจ้าให้นายภู่ดัดตัวข้าพระพุทธเจ้าไปที่บ้านเรือนนายภู่ ให้ข้าพระพุทธ-
เจ้าเข้าไปในห้องเรือน ข้าพระพุทธเจ้าไม่ไป ข้าพระพุทธเจ้าก่นอยู่ที่ชาน
เรือนนายภู่ จนรุ่งขึ้นเวลาเช้า ชายหญิงชาวบ้านได้รู้เห็นเป็นอันมาก แล้ว

ข้าพระพุทธเจ้ากลับมาบ้านเรือนบิดามารดาข้าพระพุทธเจ้า บิดามารดา
 คำนวณว่าทบทข้าพระพุทธเจ้าออก จะให้ข้าพระพุทธเจ้ายอมเป็นภรรยานายภู่ให้
 จงได้ แล้วยังบิดามารดาข้าพระพุทธเจ้าให้นายภู่ดัดตัวข้าพระพุทธเจ้าไปที่บ้าน
 เรือนนายภู่อีกครั้งหนึ่ง ข้าพระพุทธเจ้าก็หาได้ขึ้นไปบนเรือนนายภู่ไม่ แล้วยัง
 ข้าพระพุทธเจ้ากลับมาบ้านเรือนบิดามารดาข้าพระพุทธเจ้า บิดามารดา
 โกรธว่าทบทข้าพระพุทธเจ้าแล้วว่า ถ้าข้าพระพุทธเจ้าไม่ยอมเป็นภรรยา
 จะเอาสิ่งของข้าพระพุทธเจ้าให้ตาย ข้าพระพุทธเจ้ากลัว ก็หนีไปหานายริด
 ขุนเดิมข้าพระพุทธเจ้าได้สองสามวัน บิดามารดาข้าพระพุทธเจ้าจึงผู้มขอ
 ให้บอกนายริดให้เอาดอกไม้มารูปเทียน มาชะมา บิดามารดาข้าพระพุทธเจ้า
 นายริดก็ให้ผู้มขอเอาดอกไม้มารูปเทียนมาชะมา บิดามารดาข้าพระพุทธเจ้า
 บิดามารดาข้าพระพุทธเจ้าจึงพาเอาดอกไม้มารูปเทียนไปที่บ้านกำนัน
 ในเวลานั้นนายภู่ไปคอยอยู่ที่บ้านกำนัน นายภู่จึงอายัดตัวเอาแก้วแก้วกำนัน
 ครั้น เดือน ๗ ปีฉลูปีปัตศ^๕ มีหมายหลวงสยามนทเขตระชนันต์
 ไปเกาะข้าพระพุทธเจ้ากับนายริดกับบิดามารดานายริดมา ที่ศาลากลาง เมือง
 นนทบุรี หลวงปลัดแลกรมการถามข้าพระพุทธเจ้าๆ ให้การว่า ข้าพระ
 พุทธเจ้าหาได้รักใคร่ยอมเป็นภรรยานายภู่ไม่ พระนนทบุรีและกรมการ
 เปรียบเทียบตัดสินว่า ถ้านายภู่สาบานตัวได้ว่า ข้าพระพุทธเจ้าได้ยอมเป็น
 ภรรยานายภู่ให้นายริดแพ้ความ นายภู่ๆ ไม่ยอมสาบาน แล้วยังกรมการ
 เปรียบเทียบว่า ถ้าข้าพระพุทธเจ้าสาบานตัวได้ว่าไม่ได้ยอมเป็นภรรยานายภู่
 ให้นายภู่ยอมแพ้ความแก่กัน นายภู่ก็หายอมให้ข้าพระพุทธเจ้าสาบานไม่
 ครั้นเดือน ๘ ขุน ๒ ค่ำ ปีฉลูปีปัตศ^๕ นายภู่กับพ่อกล่าวโทษนายริด

กับบิดามารดานายริด กับผู้มช่อเถาแก่ ๒ คน ความมีแจ่มอยู่ในพ้องนายภู
 นนแล้ว พระนันทบุรีแดกรมการเกาะใต้ตัวนายริดกับบิดามารดานายริด กับ
 ผู้มช่อเถาแก่สองคนมาแล้ว บังคับให้นายริดลงตัวข้าพระพุทธเจ้า นายริด
 ก็ลงตัวข้าพระพุทธเจ้าให้ตระลาการ นายริดกับบิดามารดานายริดและผู้มช่อ
 เถาแก่ ๒ คน ก็เป็นคู่คู่ความกับนายภู แต่ตัวข้าพระพุทธเจ้าได้ให้การไว้
 ต่อตระลาการเป็นความสัตย์ความจริง ข้าพระพุทธเจ้าหาได้เป็นภรรยานาย
 ภูไม่ แจ่มอยู่ในคำให้การนั้นแล้ว นายเปี่ยมพจามรงค์คุมตัวข้าพระพุทธเจ้า
 กักขังไว้ที่ตราง แล้วมารดาข้าพระพุทธเจ้าก็มาคำขู่จะให้ข้าพระพุทธเจ้า
 ยอมเป็นภรรยานายภูให้จงได้ ข้าพระพุทธเจ้าไม่ยอม ข้าพระพุทธเจ้า
 เต็มใจให้ตระลาการชำระความต่อไปก็ไม่ชำระให้ นายเปี่ยมพจามรงค์คุมตัว
 ข้าพระพุทธเจ้ากักขังไว้ แกล้งใช้การงานต่าง ๆ เหลือทนได้ความทุกขร้อน
 นั้ ข้าพระพุทธเจ้าจึงได้หนีมาทำฎีกาทูลเกล้าฯ ถวาย พระราชอาญาเป็น
 ล้นเกล้าฯ ข้าพระพุทธเจ้าไม่ยอมเป็นภรรยานายภู ข้าพระพุทธเจ้าสมัคร
 เป็นภรรยานายริดผู้เดิมของข้าพระพุทธเจ้าต่อไป ขอพระบารมีปกเกล้าฯ
 เป็นที่พึ่ง ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ พระ

ฎีกาทูลเกล้าฯ จึ่งทรงพระราชหัตถเลขาตั้งหลักหลังฎีกาดัง ถ้าความ
 เรื่องที่กล่าวในฎีกานี้ไม่ผิดไต่จากกรที่เปนจริงนัก ให้มีนราขามาตยกับ
 นายรอดมณูมหาดเล็ก ขึ้นไปจัดการตัดสินให้หญิงผู้ร้องฎีกาตกเป็นภรรยา
 ชายผู้เดิมตามสมัคร เพราะหญิงนั้นอายุก็มากถึง ๒๐ ปีแล้วแล้ว ควรจะเลือก
 หาผู้ตามชอบใจตัวได้ แต่ให้ชายผู้เดิมเสียเบียดเมิดให้บิดามารดาหญิง

ช่งหน่ง ให้ชายผู้ใดหญิงนั้นด้วยบิดามารดายอมยกให้สิบตำลึง รวมเป็น
 เงินสามสิบตำลึง ค่าฤชาธรรมเนียมให้ชายผู้เดิมเสียแทนบิดามารดาหญิง
 แลชายทว่าเป็นเจ้าของหญิงนั้นด้วย ให้ความเป็นเด็กแล้วแก่กันทั้งเรื่อง แต่
 ถ้าความแปลกจะมีนอกจากทว่าในภูพาน จะต้องตัดสินตามดั่งสองอย่าง
 คือกิริยาที่บิดามารดายอมยกให้บุตรหญิงของตนไปแก่ชายที่มาขอ แล
 ยอมให้เขาบุตรสาวบุตรหญิงของตนถึง ๒ ครั้งนั้น แลเด็กอยู่ เป็นที่แคลง
 ว่าบิดามารดาจะทำหนังสือขายบุตรหญิงของตนไปแก่ชายนนกระมัง จึง
 ต้องยอมให้เขาดู ถ้าการเป็นดั่งนี้ ให้ตัดสินว่า บิดามารดาไม่ได้เป็น
 เจ้าของบุตรชายบุตรหญิง ดังหนึ่งคนเจ้าของโค กระบือ ช้าง ม้า จะ
 ตวงราคาขายตามชอบใจได้ ถ้าตั้งนายเงินเป็นเจ้าของทาสที่มีค่าตัวจนจะ
 ขายทาสนั้นตามค่าตัวเดิมได้ เมื่อบิดามารดาอยากจนจะขายบุตรต่อบุตรยอม
 ให้ชายจึงขายได้ ถ้าไม่ยอมให้ชายก็ขายไม่ได้ ถ้ายอมให้ชาย ถ้าบุตรยอม
 รับราคาตัวเพียงเท่าไร ก็ขายได้แต่เพียงเท่านั้น กฎหมายเก่าอย่างใดผิดไปจาก
 อย่างนี้อาเขา เพราะฉนั้นในความเรื่องนี้ ถ้าบิดามารดาเอาชื่อหญิงนั้น
 ไปขายให้แก่ชายที่มาดูเท่าไร ก็ให้บิดามารดาใช้เงินตัวเอง อย่าให้ชาย
 ผู้เดิมแลตัวหญิงต้องใช้ เพราะเห็นชัดว่าตัวหญิงไม่ยอมให้ชาย แลหญิง
 นั้นเมื่อหนีบิดามารดาตามชายผู้ไป ถ้าเอาเงินทองสิ่งของ ๆ บิดามารดาติด
 ตัวไปด้วย ถ้าบิดามารดาไม่ยอมให้ก็ให้เร่งคืนให้ เว้นไว้แต่ผ้าถุงห่มแลเบี่ยง
 เงินถ้ำของราคาถ้ำสามตำลึง ให้บิดามารดาตักให้หญิงเพื่อจะเป็นเดิมยัง
 เดียงตัวอยู่ถ้ำเดือนหนึ่งสองเดือน กว่าจะมีพิกามาหาเกินกับชายที่ตัวหญิง
 นั้นยอมเป็นเมียเขา ความวิเวทชายยัดแลพ้องเก่าแก่ให้เด็กเสียให้หมด ะ

ตามลัทธิผู้ชายในบ้านในเมืองทุกวันนี้ ภาวใจถือว่ามีคนใดชาย
ได้พาเข้าไปในที่ลับจับต้องถึงตัวแล้ว ก็ภาวใจถือตัวว่าเป็นเจ้าผัว ตัวความ
ก็ว่าอย่างนั้น ผู้ตัดสินก็ว่าอย่างนั้น แล้วตัดสินให้ผัวเป็นเจ้าของแต่ให้เมีย
เป็นดังสัตว์เดียรฉานเพราะลัทธิอย่างนั้นแล จึงได้ตัดสินในเวลาหนึ่ง ให้เด็ก
กฎหมายเก่าว่าหญิงหย่าชายหย่าได้นั้นให้ยกเลิก แต่เมื่อพิเคราะห์ดูว่า
อย่างนั้นผิดยุติธรรมไป หญิงจะหย่าชายก็หย่าได้ตามกฎหมายนั้นต้อง
ยุติธรรมอยู่ให้เอาเป็นประมาณ ความเรื่องนี้เทียบเคียงพิจารณาว่า
เป็นเมีย ว่าไม่ได้เป็นเมียให้ยกเลิก เอาแต่ตามใจหญิงที่สมัครไม่สมัครเป็น
ประมาณ ะ

หญิงใดมีชายมาขอบิดามารดาขากให้ ด้วยยอมแต่ไปอยู่ด้วยกัน มี
ผู้ผู้เห็นด้วยกันมาก ว่าเขาต้องคนเป็นผัวเมียกัน ร่วมคู่ชุกทุกชนรอนเดียว
กันอยู่นานหลายวันหลายเดือน ประจักษ์แจ้งแก่คนรอบบ้านรอบเมือง ไม่มี
ใครขัดใครเถียง จึงควรตัดสินว่าเป็นผัวเมียกัน ในความเรื่องนี้จะให้
เป็นถึงอย่างนั้นจะไม่ได้ จึงต้องให้เป็นไปตามใจหญิงสมัคร ความคล้าย
กับอย่างเรื่องนีก่อนที่เคยตัดสินมา แต่ก่อนมีผู้มีชื่อภาบุตรหญิงไปขาย
ไว้แก่พระยาลิงหาราชฤทธิไกรผู้บิดาหลวงเสนารักษ์ แต่หญิงนั้นยังเป็นคน
ครนหญิงนั้นเจริญเป็นสาว หลวงเสนารักษ์ก็สมัครเป็นภรรยา ครนภายหลัง
บิดามารดาของหญิง มายูงหญิงให้ ถอนตัว จากหลวงเสนารักษ์ก็ไม่ยอมเป็น
ภรรยา จะสมัครคืนไปกับบิดามารดา หลวงเสนารักษ์ก็ยอมปล่อย บิดา
มารดาจึงเอาเงินค่าตัวมาส่งหลวงเสนารักษ์ แล้วรับตัวหญิงไปไว้ ไม่ช้า
ก็ไปบอกชายให้ผู้อื่น ยอมยกหญิงนั้นให้เป็นภรรยาผู้อื่น หญิงนั้นไม่สมัคร

มารองทุกซ์ จะขอกลับคืนมาเป็นภรรยาหลวงเสนาภักดิ์ ๆ ก็ยอมให้เงินแรง
 กว่าค่าตัวเดิม แต่ย้งน้อยกว่าจำนวนเงินที่บิดามารดาขึ้นใจบุตรไปขายให้
 ผู้อื่น ความเรื่องนั้นก็โปรดตัดสินให้ตามใจหญิง แลหลวงเสนาก็ยอม
 ไม่ให้ตามใจบิดามารดา แลชายซึ่งจะเข้ามาเป็นเจ้าของใหม่ ความต้อง
 เรื่องนี้โปรดตัดสินให้ตามใจหญิงแลชายที่รักใคร่กัน ไม่ตามใจบิดามารดา

ชรอยคนบางจำพวกที่มคตของตัว ที่ตัวสำคัญว่าคล้ายกับความ
 ต้องเรื่องนี้ แต่ได้ถูกตัดสินไปอย่างอื่นแต่ก่อนแล้ว จะว่าปะนั้นๆจะคิดว่า
 ทรงตัดสินความต่าง ๆ ครังก่อนก็เหมือนกัน การนั้นทรงพระราชดำริห์
 ทราบแล้วว่าจะมีผู้ว่าอย่างนั้นจะคิดอย่างนั้น ขอให้ผู้ซึ่งเกิดคดีถอยความ
 พิจารณาดูให้ละเอียด ซึ่งทรงตัดสินต่าง ๆ ไปนั้นตามบันดาคักัดชาติตระกูล
 ของหญิงแลชาย แลเกี่ยวข้องในที่ซึ่งกำหนดคดีกันอยู่ จึงทรง
 ตัดสินยกเยี่ยงไป ชักเรื่องเทียบให้เห็นว่าแต่ก่อนนี้ไป นายไทยมหาดเล็ก
 ซึ่งแต่ก่อนเป็นนายรองขิด บัดนี้เป็นขุนนครเขตรเกษมศรี รองปลัดกรม
 กองตระเวนขวา แต่งเถ่าแก่ไปขอทรมัยบุตรพระยาเทพวรชน เป็นภรรยา
 ได้ปลูกหอปลูกเรือนอยู่ด้วยกัน แล้วได้ให้ท้าวส้มคักตนภภาพัยภรรยา
 เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทข้างใน ได้พระราชทานเงินตราให้ทรมัยเมื่อ
 เวลาเข้าไปเฝ้าบ้าง ครั้นภายหลังทรมัยกับนายรองขิดโกรธซึ่งขุนเคืองกัน
 นายรองขิดมาอยู่บ้านเดิม ไปมาหาสู่ทรมัยแต่ห่าง ๆ ภายหลังทรมัยมี
 คีอพันศรีลัทธิขึ้นในกรมพระตำรวจ และเมื่อพระยาเทพวรชนไม่ได้อยู่บ้าน
 ไปราชการเมืองนครศรีธรรมราช นายรองขิดไปหาทรมัยจับได้พันศรีลัทธิ

ชายชู้ ในที่นอนเตียงไม่ได้ นายรองชิตเห็นว่าทรัพย์สินเคยได้เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาททรงรู้จักอยู่ จึงนำความขึ้นกราบทูลพระกรุณา จึงมีพระบรมราชโองการให้ลูกขุนปรับชายชู้ตามคดีที่นายรองชิตเสร็จแล้ว หญิงตัวนั้นจะไปอยู่กับชายชู้ ๆ ก็ล้มลุกจับไป เพราะได้เสียเบียดเบียนมากแล้ว มีพระบรมราชโองการดำรัสว่า ททรัพย์สินเป็นบุตรขุนนางมีบันดาศักดิ์ ไม่เป็นหญิงบุตรีตามารดาถ้ามีญ์เต็มอร่าม จะโปรดให้เป็นไปตามใจทรัพย์สินแต่ชายชู้ของทรัพย์สินไม่ได้ พระยาเทพวรชุนบิดาของทรัพย์สินก็ไปราชการอยู่ไกล ภายหลังเกิดความเรื่องนั้น พระยาเทพวรชุนจะว่าอย่างไรก็ยังไม่ทราบ จึงโปรดให้หาตัวนายพิศาลหุ้มแพรในพระบวรราชวัง แลบุตรพระยาเทพวรชุนที่เป็นมหาดเล็กหลายนายมาแล้ว มีพระบรมราชโองการดำรัสถามว่า ททรัพย์สินบุตรพระยาเทพวรชุนนอกใจนายรองชิตผู้ผัวยอมให้พ้นศรีตัทธิตำชู้ จนนายรองชิตผู้ผัวจับได้ บัดนี้ชายชู้ก็เสียเบียดเบียนเสร็จแล้ว ตัวทรัพย์สินล้มลุกจะไปอยู่กับชายชู้ ญาติพี่น้องจะยอมให้ฤาไม่ คาดเห็นว่าพระยาเทพวรชุนจะยอมยกให้ชายชู้ฤาไม่? บุตรพระยาเทพวรชุนทุกนายกราบทูลพระกรุณาว่าไม่ยอม คาดใจพระยาเทพวรชุนว่าเห็นจะไม่ยอมให้ ไปกับชายชู้ จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสสั่ง ให้มอบตัวทรัพย์สินให้นายพิศาลพิชายของทรัพย์สินรับตัวทรัพย์สินไปจำใจคอยถ้าพระยาเทพวรชุน การต่อไปข้างน่าสุดแต่พระยาเทพวรชุนผู้บิดา

อนึ่งกฎหมายเก่าว่า ผัวเมียหย่าร้างกันแยกย้ายกันไป บุตรชายให้ได้แก่มารดา บุตรหญิงให้ได้แก่บิดา กฎหมายบทนี้มีพระบรมราชโองการ

คำว่า ให้ใช้ได้แต่ในบุตรของบิดามารดาที่เป็นศักดิ์ ถ้าว่าบุตรของ
 บิดามารดาที่เป็นศักดิ์สูงศักดิ์กว่า ๔๐๐ ชนไปให้ตามใจบิดา ถ้าบิดาไม่
 รับเลี้ยงขับไล่บุตรเสียด้วย บุตรจึงตกเป็นของมารดา ถ้าบิดารักษาดีตระกูล
 ยศศักดิ์อยู่ไม่ยอมให้ไปกับมารดา บุตรก็ต้องเป็นของบิดาหมด

ด้วยนั้น ถ้าในบางที่บางคราวหญิงที่มีศักดิ์สูงจะไปได้ผัวใหม่
 บุตรด้วยกัน บุตรนั้นก็ต้องเป็นของมารดาทุกของตา แลญาติข้างมารดา
 หมดตามบันดาศักดิ์ เมื่อตัดดินดังนี้ จะว่าเขาช่างผู้ตบขมิ้นไพร่เกินไปอีกตาม
 แต่เห็นว่าผู้ตบขมิ้นบันดาศักดิ์เป็นอันมากจะเห็นชอบด้วย ถ้าจะไม่ตัดดินอย่างนั้น
 จะว่าไปตามกฎหมายเก่าก็จะเป็นที่เสียใจแก่ผู้มีบันดาศักดิ์มากนัก ชักเรื่อง
 ว่ามาทงนี้ จะให้เห็นหลักความที่ทรงพระราชดำริแล้วตัดดินอย่างความบาง
 เรื่องคล้ายๆกับความทรงฎีกาต้องเรื่องนี้ คือผู้หญิงสมัคจะไปกับผู้ชาย
 ผู้ชายก็สมัคจะรับ แต่ญาติพี่น้องของหญิงเป็นผู้มีบันดาศักดิ์สูงเขาไม่ยอม
 ให้เลย ก็ในความเรื่องนั้นตามรูปความ ก็ควรจะทรงตัดสินให้ตามใจ
 หญิงสมัคเหมือนกับความฎีกาต้องเรื่องนี้ ท่านทั้งหลายเป็นอันมากที่ไม่ได้
 พิจารณาการให้เลยก็ดูเหมือนจะเห็นไปอย่างนั้นด้วย แต่เมื่อพิจารณาให้
 ให้เลยก็ไป รุกฎการแต่หลังมา เห็นว่าหญิงในตระกูลนั้นไม่เคยตกไป
 เป็นภรรยาผัวตกาศักดิ์เดิมกับชายที่หญิงนั้นรักกันเลย ชายคนนั้นมักใหญ่
 ไม่สูงเออเข้าไปด้วยคบหญิงในตระกูลสูงเช่นนี้ เป็นที่แปลกใจคนในตระกูล
 นั้นทงต้น ถ้าจะตัดสินให้ตามใจหญิงแล้วคนในตระกูลนั้นทงต้นเขาคงคิดว่า
 ผู้ครองแผ่นดินลดศักดิ์ตระกูลเขาให้ต่ำไปเป็นตัวอย่าง จะเป็นทำให้เขาเสียใจ

ไม่รู้หาย ถึงจะบังคับขายให้เสียเบียดเบียนให้แก่เขาตามกฎหมาย ขย่ำว่าเลย
 ถึงจะเสียให้เขาลัก ๑๐๐ ช่งเป็นเบี้ยปรับ เขาก็นึกว่าเขาจะไม่ยอมยินยอมรับ
 เป็นอันขาดทีเดียว อนึ่งถ้าจะตัดสินให้ขายหญิงคนนั้นได้อยู่ด้วยกันตามใจ
 สัมภักดิ์ใครกันแล้ว ผู้ตัดสินก็ดูเป็นโง่งมหนักไม่รู้เท่าไรทั้งคน เสียคนเสีย
 ภาย ถูกหลอกถูกหลวงกลาดายเข้ามาในพระราชวังโทษเต็มชบด แต่
 แผ่นดินเก่ามาจนแผ่นดินใหม่ ก็จะเป็นอันไม่รู้เท่าอายชบดชบดเสีย การ
 ที่ปรากฏว่าไม่รู้เท่าไรนั้น ก็จะเป็นทางที่จะให้คนตาม ๆ ต่าง ๆ เดินทางนั้นมา
 ลุยลายพระราชทานต่อไปในภายหน้า จึงประกาศมาขอให้ผู้บัญชาตริตรอง
 ดู ๖

แต่ความดำนุญในโรงศาลในกรุงแลหัวเมืองทั้งปวง ให้ตระการ
 พิจารณาดังเกิดตระกูลหญิงตระกูลชาย แลเปรียบเทียบให้คล้ายกับกระแด้
 พระราชดำริเห็น ก็ซึ่งถือดทิวาชายถูกต้องหญิงแล้วก็ชื่อว่าไม่เป็นอันใช้
 ไม่ได้ ให้บังคับตามใจสมัครในตระกูลหญิงที่ต่ำ แลตามใจบิดามารดา
 ญาติพี่น้องของหญิงในตระกูลที่สูงศักดิ์ตามบังคับให้เกิด

วิสัยคนตระกูลต่ำแต่คิดจะหาเงินหาทอง ย่อมข่มขืนบุตรหลาน
 ของตัวแล้วเอาไปขายเขาไปให้ ให้ไปต้องทนยากอยู่ในที่ ๆ ตัวจะได้เงิน
 ได้ทองมาก แต่บุตรไม่ควรที่จะต้องยากเพราะบิดามารดา จึงต้องตัดสินให้
 ตามใจบุตรสมัคร ประการหนึ่งหญิงก็ไม่ควรจะต้องถูกรอมากไปหลายแห่งใน
 ตระกูลต่ำ ถ้าตัดสินให้เป็นของบิดามารดาแล้วก็จะทำให้เสียหอรอมากไป
 ดังเช่นเป็นในความฎีกาสองเรื่องนี้ ก็ในตระกูลสูงโดยว่าหญิงพลัดไปเสียหอรอ

ในสถานที่ดี เป็นที่สบายชายหน้าแก่ญาติพี่น้อง ก็เมื่อคนมาให้ญาติพี่น้อง ถึงไปต้องสึกหรือเปลืองค่าสามชา ญาติพี่น้องทั้งปวงคงจะไม่ยอมให้ไปสึกหรือในตระกูลต่ำ โดยจะต้องสึกหรือเขาคงจะให้ไปสึกหรือในที่มีศักดิ์สูง เป็นที่ยาเยงเกรงกลัวของคนเป็นอันมาก จนคนทั้งปวงเกรงใจไม่ออกปากพูดถึงความเรื่อนั้นได้ ก็เป็นอันแก้ภัยให้หายไปได้โดยลำดับ เพราะจะทำให้คนทั้งหลายให้หมดความนับถือ

พระ

ประกาศมา ณ วันจันทร์ เดือนยี่ ขึ้นค่ำหนึ่ง ปีฉลูตัดศก
ศักราช ๑๒๒๗ ฤาเป็นวันที่ ๕๓๓๒ ในรัชกาลปัจจุบัน

พระ

ประกาศ

พระราชบัญญัติซื้อขายเมีย

มีพระบรมราชโองการมหาราชพระบิณฑูรสดึงหนาท ให้ประกาศแก่
ข้าทูลลอองธุลีพระบาท ผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายนำฝ่ายใน แลราษฎรในกรุง
นอกกรุงให้ทราบทั่วกันว่า เมื่อ ณ วันพฤหัสบดี แรม ๑๔ ค่ำ เดือนสี่ ปีเถาะ
นพศก อำแดงจันทำกาทูลเกล้าฯ ถวาย ถัดมาโทษนายเอี่ยมผัว ว่าลัก
เอาชื่ออำแดงจันทำไปขายไว้แก่ผู้ซื้อ อำแดงจันทำไม่รู้ ไม่ได้เห็นด้วย ครั้น
ความทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทดังนี้ จึงทรงพระราชดำริห์ว่า ผัวลักเอา
ชื่อภรรยาไปขายภรรยาไม่ได้เห็นด้วยจะเรียกว่าเป็นเรือนเบยไม่ควร แต่
กฎหมายกำหนดไว้อย่างไร ยังหาทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทไม่ ณ วัน
อังคาร แรม ๑๐ ค่ำ เดือน ๓ ปีเถาะนพศก จึงมีพระราชหัตเลขาให้พระ-
อินทรเทพเชิญไปถามลูกขุนฯ พร้อมกันคืบทกฎหมายเก่าทูลเกล้าฯ ถวาย
เข้ามำดังนี้ (ถ้าผัวแลกพอแม่นายเงินเอาชื่อลูกเมียขาคกลงในกรมธรรมขาย
ท่านว่าเป็นสิทธิ แม่นว่าเจ้าดินบอกกิด มิได้บอกกิด แลตัวเรือนเบยซึ่งมช่อ
อยู่ในกรมธรรมนั้น ท่านว่าเป็นสิทธิได้โดยบริบูรณ์เมืองท่าน เหตุว่าเจ้าผัว
แลกพอแม่นายเงินนั้นเป็นอัครภาพ) (บทหนึ่งว่า เมียกิด ลูกกิด เอาชื่อพอ
แม่ผัวลงในกรมธรรมขาย ท่านว่ามีเป็นสิทธิ เหตุว่าเมียลูกนั้นมิได้เป็นอัคร
ภาพแลกพอแม่นั้น) กฎหมายเดิมมีอยู่เช่นนั้น จึงทรงพระราชดำริห์ว่า
กฎหมายนี้เมื่อพิเคราะห์เหมือนผู้หญิงเป็นคนขาย ผู้ชายเป็นคนไป หาเป็น
ยุติธรรมไม่ไห้ยกเสีย จึงมีพระราชบัญญัติใหม่ว่า ถ้าผัวจะเขียนชื่อเมียใน

ดำรงกรรมกรรมชาย ถ้าเมียมิใช่เมียทาสมีค่าตัวมีดำรงกรรมกรรมในมือผัวแล้ว
 ต่อเมียยอมให้ขาย ลงลายมือแดงใดด้วยเป็นสำคัญ ผู้เขียนดำรงกรรมกรรม
 ฤๅมิผู้หนึ่งเป็นพยานรู้เห็นด้วย จึงเป็นอันขาย ควรถือว่าเป็นตัวเรือนเบี้ยได้
 ถ้าเมียไม่ยอมให้ขาย ฤๅลักเอาชื่อไปขายไม่มีพยานรู้เห็น ไม่เป็นอันขาย
 แต่ถ้าเมียอยู่กับผัวไม่ได้ย่ำร้างค้างขายแยกย้ายกัน ผัวลักเอาชื่อเมียไปทำ
 ดำรงกรรมกรรมชายแล้วหนีไป นายเงินจะมาร้องฟ้องให้เกาะครองเมียมาเร่ง
 ให้ส่งตัวผัวตามรับในเมืองได้ ถ้ามันยอมเป็นจำนำแทนผัวมันให้ใช้ต่างกะยา
 ดอกเบี้ยค่าบวดยการ ฤๅยอมเป็นทาสต่อภายหลังดังแดงใด ทำโดยยอมให้
 จะยึดเอาตัวเป็นทาสก็ได้ ถ้าไม่ยอมจะเกาะเป็นจำนำได้แต่ในโรงศาลจะยึด
 เอาเป็นตัวทาสไม่ได้ ถ้าเมียอยู่ร้างขาดจากผัวเมียกันก่อนแต่มันหนี ถึงมี
 ชื่อในดำรงกรรมกรรมมันไม่รู้เห็นด้วยก็ด ฤๅเมียผัวมันไปขายเป็นทาสทำ
 ผู้อื่นไว้แต่ก่อน ยอมเป็นทาสให้อยู่ในเรือนนายเงินแล้ว ก่อนแต่ผัวลักเอา
 ชื่อมาทำดำรงกรรมกรรมชายท่อนอกนั้นกต จะเกาะมันเอามาเป็นจำนำไม่ได้
 ให้เกาะเอาแต่ผู้ขายประกันและผู้รับเรือนนายประกันเงินของตัวในการเรื่องผัว
 ดักเอาชื่อเมียมาขายนั้นเกิด ในการอย่างนี้ต้องเป็นความลำบากแก่ผู้มักง่าย
 เชือกกฎหมายเก่าว่าผู้หญิงเป็นควาญผู้ชายเป็นคน

ถ้าเมียเป็นทาสมีค่าตัว ผัวยังไม่ได้ฉีกดำรงกรรมกรรมยกค่าตัวให้
 ถึงเป็นเมียไม่ให้ ว่าเมียให้ ว่าเป็นทาสทาสเป็นเมียก็ด ไม่ได้เป็นเมียก็ด
 ดำรงกรรมกรรมมีนายเงินซึ่งเป็นผัวแต่ไม่ได้เป็นผัว จะเอาชื่อไปขายไม่ยิ่งกว่า
 ค่าตัวเดิม เพียงแต่ขอค่าตัวเดิมฤๅหย่อนกว่าค่าตัวเดิมก็ได้ ต้องมอบสาร
 กรรมกรรมเก่าให้ไปแก่ผู้ขายเงินใหม่เป็นสำคัญ ทาสที่ยอมเป็นเมียนายเงิน

ตำรวจกรมธรรมยังไม่ได้ฉีกยกให้ จะผิดกับทาสที่ไม่ได้เป็นเมียนายเงิน แต่เมื่อถ้านายเงินผู้เป็นผัวควรจะได้มรดกบ้างเล็กน้อยในฉันทนภรรยา โดยที่ทรัพย์มรดกไม่มีผู้รับทรัพย์มรดกจากเจ้าหนี้ของผู้ตาย จะต้องลดค่าตัวเป็น ๑๐ ลต ๑๒ ลต ๑๕ ลต สัมมตว่าเปนมรดกของผู้ตายยกให้แก่นั่นที่เป็นเมีย แต่ในการขายนั้นเหมือนกับทาส ถ้าผัวขายเมียทาสถาพนายเงินขายทาสแรงกว่าค่าตัวเดิมไป ไม่ให้ตำรวจกรมธรรมเดิมไปเป็นสำคัญ ถ้ามันลงแกงไต่ ยินยอมด้วยดังว่าก่อน ก็เป็นอันขายได้ ถ้ามันไม่ได้รับเห็นยินยอมด้วย ต้องพิจารณาเอาความจริงชำระเร่งรัดเอาตามค่าตัวเดิม เงินที่เกินให้เร่งเอาแต่ผู้ชายผู้รับเงินไป ถ้านายเงินเอาชื่อทาสที่เป็นเมียกต ไม่ได้เป็นเมียกตก็หลบหลีกหนีแล้วมาขายแล้วช่วยถ้ายไว้ได้ตัวเรือนเบียมมา ให้เรียกค่าตัวเดิม แด่ค่าบ่วยการตงแต่หนีไปได้ แต่ตนชนตอกเบยตามกฎหมาย

ถ้าพ่อแม่เอาชื่อลูกมาขาย ถ้าลูกอายุยังไม่ถึง ๑๕ ปีแต่อยู่กับพ่อแม่มัน ถึงไม่มีแกงไต่แต่ค้ายอมด้วยก็เป็นอันขายได้ แต่ถ้าลูกแยกย้ายไปจากพ่อแม่ที่เป็นผู้ขายแล้ว คือพ่อแม่โกรธอย่าร้างกัน ลูกตกไปอยู่ข้างอื่นจากผู้ขาย หรือญาติของฝ่ายอื่นจากผู้ขาย จะลอบเอาชื่อมาขายไม่ได้ ไม่เป็นอันขาย ให้เร่งเงินเอาแก่ผู้ขาย แต่ผู้ขายประกันจะเกาะเรือนเบียมไม่ได้ ถ้าลูกขายกต ลูกหญิงกต อายุถึง ๑๕ ปีขึ้นไปแล้ว ถ้าพ่อแม่มันจะเอามาขาย ต่อมันลงแกงไต่ยินยอมผู้รับเห็นด้วยจึงเป็นอันขาย การก็เหมือนกับเมียที่ไม่ค่าตัว ถ้าพ่อแม่มันผู้ขายนั้นหนี่ มันยังอยู่ในเรือนพ่อแม่มันจะเกาะเอาตัวมันมาเป็นจำนำในโรงศาลได้ ถ้ามันลงแกงไต่ทำไยยอมเป็นทาสแทนพ่อแม่มันให้ใช้ จะเอาเป็นทาสตามตำรวจกรมธรรมก็ได้ ถ้ามัน

ไม่ยอมจะเกาะเป็นจำนำไว้ในโรงศาล ให้มันนำตัวพ่อแม่นันทน์ แต่ถ้ามันแยกย้ายตกไปฝ่ายอนชาตไปแล้ว จากพ่อแม่ผู้ชายจะเกาะเขาเป็นจำนำก็ไม่ได้ ต้องเร่งเอาแต่ผู้ชายประกัน แล้วผู้ประกันฝ่ายเดียว

ถ้าผู้ชายตาย ผู้รับมรดกเป็นผัว ฤาเป็นเมีย ฤาเป็นลูก ฤาเป็นญาติของผู้ตาย ต้องรับใช้หนี้แทนผู้ตายโดยสมควรแก่กฎหมายมรดก ถ้าเมียชายผัวๆ เป็นทาสของเมีย มีค่าตัวดั่งกรรมกรรมยังไม่ได้ชดเชยให้ก็เหมือนกับชายทาส จะเอาเรื่องที่เป็นผัวมาเกี่ยวไม่ได้ เมียชายผัวก็ ลูกชายพ่อแม่อีก พี่น้องชายถนัด พี่น้องชอบพอกันก็ ถ้างำแงงได้ยินยอมด้วย มีผู้เห็น ก็เป็นอันชาย ถ้าไม่ยินยอมเห็นด้วยไม่เป็นอันชาย ลูกที่ไม่พอแม่ ผู้ชายเอามาเลี้ยงเหมือนลูกของตัวเอง แต่ได้อายุ ๗ ขวบลงมา สักซัดไม่มีใครเลี้ยง ก็ขายได้เหมือนกับลูกตัว เพราะมันจะได้มรดกด้วยความเป็นลูกเลี้ยงชายได้ในอายุ ๑๕ ปีลงมา เมื่อพ้นอายุ ๑๕ ปีขึ้นไปแล้วขอเรือนเบยมันยอมด้วยจึงขายได้ ลูกผู้หนึ่งที่ผู้ชายเอามาเลี้ยง เมื่ออายุมันกว่า ๗ ขวบถึงอายุได้ ๑๕ ปีลงมา มันไม่ยอมด้วย จะเอาไปขายไม่ได้ เพราะมันไม่ควรได้มรดกของตัวเอง ให้ลูกชนตระลาการซึ่งจะพิพากษาความต่อไปเบองนำว่า ตามพระราชบัญญัติซึ่งประกาศไว้ อย่าให้เอากฎหมายเดิมมาว่าเป็นอันขาด ถ้าลูกชนตระลาการผู้ใดยังว่าตามกฎหมายเดิมอยู่ไม่พิพากษาความตามพระราชบัญญัติ จะให้โทษตามโทษานุโทษแต่ผู้นั้นๆ

ประกาศมา ณ วันเสาร์ เดือน ๔ แรม ๑๓ ค่ำ จุลศักราช ๑๒๒๙
ปีเถาะนพศก

ประกาศ

พระราชบัญญัติลัทธิ

มีพระบรมราชโองการมาพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ให้ประกาศ
ให้ทราบทั่วกันว่า คนมีแผ่นดิน ถ้าจะห้ามไม่ให้เกยยังมีทว่า ควรจะ
ห้ามอยู่เพราะว่าเกยเข้าหน้าถลอก ถ้าที่นั้นจะเป็นเมตตอดำคัญก็ให้
โทษมาก ถ้าผู้บุตรหญิงจะมาขังไว้ไม่ให้มีฉนวนต้องการอะไร ก็ผู้
บิดาคักก็จะต้องกับบุตรหญิงไว้ไม่ให้มีฉนวน เพราะกลัวจะปนคนด้วยชาติ
ต่ำช้า เพราะบุตรเกิดมาเขานับถือชนชื้อตามหมับดา ถ้าชายชาติต่ำช้า
มาเป็นฉนวนหญิงบุตรผู้ดี ผู้บุตรเกิดขึ้นมาคงจะต้องรู้ ต้องเรียกว่า
เป็นบุตรไพร่ตามตระกูลบิดา จะเชิดชูตามฝ่ายมารดาไม่ได้ ด้วยเหตุ
บิดาของหญิงที่มีบิดาคักก็จะต้องกับบุตรหญิงของตัวไว้ด้วยกลัวจะปน
รคนด้วยคนต่ำๆ ก็ควร เพราะฉะนั้น ถ้าบิดาหญิงถามารดาหญิงมีศักดิ์
สูงตั้งแต่ ๔๐๐ ขึ้นไป ถ้าฝ่ายตระกูลชาย คือ ตัวชาย ถ้าบิดาของหญิง
ถามุขต่ำ ข้างขึ้นๆ ของชายมีบิดาคักก็สูงเสมอบิดาหญิง ถ้าสูงกว่า
บิดาหญิง ถ้าไม่เสมอก็ยังมีตัวอยู่มาเปรียบเทียบตกลงกับบิดาของหญิง
ก็ไม่ได้ ถ้ามีตกลงก็ต้องตัดสินว่าตามแต่ใจหญิงสมควร เพราะฝ่ายชาย
เป็นบุตรผู้มีบิดาคักมิใช่ไพร่ ถ้าฝ่ายชายถามุขต่ำของชายต่ำคัก
กว่าบิดาของหญิง ต้องตัดสินแต่ใจบิดาของหญิง เมื่อบิดาของหญิง
ไม่รังเกียจเสียใจด้วยบุตรชายชื้อแล้วนั้น จะเรียกเอาตัวคนก็ได้เพื่อจะ

เอาตัวมากักขังไว้ รักษาตระกูลบันดาศักดิ์ศักดิ์สุดแต่ใจของบิดาหญิงที่มี
 บันดาศักดิ์ จะยอมยกให้ก็ได้ ไม่ยอมยกให้ก็ได้ จะเรียกตัวคืนมาแล้ว
 ไปยอมยกให้คนอื่นก็ได้ ชายที่ตัวคักคมาดองเกิน จะให้ทำโทษให้
 ญาจะให้ปรับไหมเป็นเบี้ยเดิมคืนให้ก็ได้ ถึงมาขอแต่งงานแล้วก็ไม่ค่อย
 เดิมคืนได้ แต่การอย่างนี้ว่าแต่ในเรื่องฝ่ายข้างบิดาหญิงมีบันดาศักดิ์
 ฝ่ายชายมีบันดาศักดิ์ ถ้าฝ่ายชายฝ่ายหญิงมีบันดาศักดิ์สูงด้วยกันก็
 บันดาศักดิ์เท่าด้วยกันก็ให้ตัดสินเอาตามใจหญิงสมควรอย่างเดียว ถ้า
 หญิงสมควรจะกลับมาอยู่กับบิดามารดาให้กลับมาก็ได้ ถ้าสมควรจะไปกับชาย
 ก็ให้ไป ถ้าได้มาขอแต่งงานแล้ว ข้างบิดาข้างมารดาหญิงรับสมการ
 ไม่รับก็ไม่ได้ เบี้ยเดิมคืน แต่สิ่งของ ๆ ฝ่ายบิดามารดาหญิงหายไปเมื่อ
 เวลาแต่งงานกันเท่าใด ให้เจ้าทรัพย์สำบาตรคืนไว้ โดยไม่ตราคืน
 ด้วยเข้าใจว่ามีผู้ร้ายอื่น เมื่อมาให้การกำหนดของแม่นยำนว่าเฉพาะ
 หายในวันนั้นเวลานั้นเท่าใดสำบาตรได้ เมื่อจะยอมให้แก่นครหญิงเท่าใด
 ก็ให้ยอม เหลืออื่นให้ชายผู้ตกภาคต้องใช้ทั้งสิ้น แต่ผู้ชกสื่อแดงพวกเพื่อน
 ที่มากับชายและเจ้าสำนักที่ต่าง ๆ ถ้าเมื่อดังกล่าวสูญหายไปไม่ได้ตัวหญิง
 ไม่ได้ตัวชาย ญาไม่ได้ทั้งสองคน จึงควรต้องฟ้องต้องเกาะครองเร่งรัด
 ให้ส่งให้นำ ถ้าได้ตัวหญิงตัวชายมาแล้ว โทษผู้ชกสื่อแดงผู้มาเป็นเพื่อน
 ผู้ตกภาคแต่เจ้าสำนักให้ยกเสีย แต่การข้างผู้มีบันดาศักดิ์ยังมีนัยที่จะว่า
 ไปหลายอย่างอยู่ ถ้าที่อยู่ของบิดามารดาเป็นวังเจ้าบ้านขุนนางผู้ใหญ่
 มีช่างนำช่างในกำหนดคดขามันคง คนผู้ดองเกินเข้าไปก็จะต้องให้มีโทษ
 สมควรแก่วังใหญ่วังน้อย ตามบันดาศักดิ์ใหญ่ของท่านเจ้าของวัง

เจ้าของบ้าน อนึ่ง ผู้มีบัณฑิตก็ดั่งตำราว่าตามศักดินาเป็นแม่นยากไม่ได้
 เพราะผู้ศักดินาดังตำราพวกรักเป็นแต่ผดขุ่นเดียว เมื่อมาของมาเกี่ยว
 กับผู้มีบัณฑิตก็ดั่งพระภูตมาหลายชั่วแผ่นดินก็จะต้องรู้ว่า ผู้มีบัณฑิต
 ขุ่นเดียวเหมือนกับไฟ แต่การในเรื่องอย่างนี้ไม่เป็นด้วยที่ลูกขุนจะ
 คัดสินได้ ต้องเรียนท่านเสนาบดีให้ตัดสินฎากราบทูลพระกรุณาให้ทรง
 คัดสิน เพราะในการในทิศในทางที่ไม่เคย ถ้าตัดสินไม่ชอบกลก็จะเป
 ยียงเป็นอย่างไป ต้องให้ผู้หลักผู้ใหญ่ตัดสินจึงจะควร แต่ในการผู้
 มีบัณฑิตก็ดั่งผู้มีบัณฑิตด้วยกัน ในการที่เหมือน ๆ กัน เคยสมาคม
 กันอยู่แล้ว ให้ตัดสินว่าสุดแต่ใจหญิง ฤๅสุดแต่ใจบิดามารดาฝ่ายหญิง
 แลบิดามารดาทั้งสองข้างประนีประนอมกันตามยศบัณฑิตก็ดั่งต้องฝ่าย
 บิดามารดาหญิงเป็นสูงศักดิ์คดอโดยไม่เอาเป็นพระไม่พอใจที่จะว่าถึง
 ถ้าผู้หญิงคบชายที่ไม่ควรแท้ พระเจ้าอยู่หัวก็จะทรงพระราชดำหริ
 คัดสินให้ทำโทษชายแลจำจองหญิงตามอำนาจแผ่นดิน ไม่ให้เสื่อมเสีย
 เกียรติยศแก่ราชตระกูล แต่ในการเช่นนี้ไฟผู้ไม่มีบัณฑิตก็ดั่งเชื้อสาย
 ตระกูลสูงที่ได้อยู่ทั่ว ๆ กันแล้ว แลมีศักดินาต่ำกว่า ๕๐๐ ไร่ลงไปทั้ง
 สองฝ่ายไม่ควรที่จะมาทางอันวายเขาอย่างท่านผู้มีบัณฑิตสูงเลย บุตร
 หญิงของใคร ๆ จงระวังรักษาเอง จงหาผัวให้เป็นที่ชอบใจให้เร็ว ๆ เกิด
 ถ้าเกิดเหตุติดตามผู้ชายไป ก็จะต้องคงดงให้ถามตามใจหญิงสมัคร ผู้ตอบ
 ถกภาถ้าไม่ได้ข้อดีมา ก็ให้เมียเดิมค ของซึ่งหายในเวลาหญิงหนีตาม
 ชายไป เจ้าทรัพย์สาบดได้ว่าหายในเวลานั้น ผู้ถกภาก็ต้องใช้ต้องเร่งรัด
 ให้ใช้เจ้าของทรัพย์จึงเต็มฤตามใจเจ้าทรัพย์ จะยอมอดยอมให้บ้าง

จะให้อำนาจกันไปไม่ได้ เพราะบิดามารดาและญาติผู้ใหญ่เลี้ยงบุตร
หลานไม่ดี ว่านตามการปรกติ ถ้าการอุปการิต คือชายหลงกลวงดักภ
าหญิงไป แล้วไปฆ่าพันรนต์แย่งชิงดังของ ๆ ไปชวนชายอื่นมาชู้มัน
ทำยบเย็นแต่เอาไปขายเป็นคนชั่ว ถ้าหญิงไม่สมัครใจก็พาหนีมาฉุดคว้า
เอาตัวไปด้วยผลการเช่นนั้น ถึงผู้บนดาศักดิ์สูงเป็นเจ้าเป็นนายทำกัมมโทษ
มีความผิดต่อแผ่นดินระบิณเมือง ควรต้องลงพระราชอาญาเสมอ ๆ
ใกล้กับโทษผู้ร้ายปล้น บันดาศักดิ์แต่ตระกูลไม่คุ้ม ผู้ที่ถูกพิพาทอย่าง
นี้ถึงจะไม่ได้ฟ้องโรงศาล ด้วยเห็นการว่าจะเนิ่นช้าไปจะมาร้องถวายฎีกา
ก็เดี๋ยวก็จรวบ แต่การจะเป็นอันยุติถ้าไม่เป็นอันยุติจะต้องฟังเอาคำหญิง
คนกลางเป็นประมาณ เพราะการลงเรื่องผิด ๆ กันก็มี ถ้าหญิง
สมัครอยู่กับชายแล้วจะเอาเรื่องผิดนั้นว่าไม่ได้

อนึ่ง หญิงซึ่งตามชายไปโดยความสมัครใจใคร่กันเอง บิดา
มารดาไม่ได้ยอมยกให้ ไม่ได้ดักแด้มีทุนมีสินสอดด้อย่างนั้น ก็ชื่อว่า
หญิงไม่ดี ชายจะถือว่าเปนเมียไม่ได้ ก็เมื่อไม่สมัครอยู่กับชาย จะหนี
กลับมาหาบิดามารดาและญาติพี่น้องของกต จะตามชายออกไปกต ชายก็
เรียกว่าเป็นผัวนั้น จะตามฟ้องเร่งรัดเอาตัวก็จะเอาเบียบปรับแก่ชายช
ใหม่ไม่ได้ เพราะมันมาฉันทให้มันไปฉันทนั้น จะตามว่ากล่าวได้แต่ดัง
ของ ๆ ตัวหญิงผิดดักไปเมื่อฉันทนั้น แต่ได้ทำตราสินสาบาลไว้ หรือ
หนังสือของแก่ผู้อื่นอย่างไรเมื่ออยู่ด้วยกัน ก็ถ้าเมื่อหญิงอยู่ในเรือน
ชายคบชายอื่นเป็นชู้เข้ามาในเรือนตัวชายที่เป็นผัว จับได้หรือจับความได้
ชายที่เป็นผัวควรจะร้องฟ้องว่ากล่าวใหม่เบียบปรับใหม่เหมือนอย่างผู้ร้าย

ชนเรือน แต่เรื่องทำฐในเมียให้ยกเสีย เพราะเมียเป็นหญิงไม่ดีมา
แต่เดิมแล้ว ถ้าบิดามารดาของหญิงกลับมาด้วยบุตรหญิง อุปถัมภ์
คำฐให้ทุนรอนหาบวชกรรมกร เครื่องเยาเรือน หรือหญิงนมบุตรกับชาย
ที่คว่ตามมา บิดามารดาถกถกใครว่าเป็นหลานคงแต่การเมือหญิงนั้น
ด็กกับบิดามารดา แต่บิดามารดาของหญิงนั้นถือชายนั้นว่าเป็นเขย เรียก
ใช้ด้วยกิจการต่างๆ เปนปรกติไป เมื่อนั้นจะว่าชายหญิงนั้นเป็นเมีย
ถ้าหญิงนั้นมช จะฟ้องร้องชายช้ตามลักษณะผิดเมียก็ได้ เพราะโทษ
ที่ให้เป้นร้ายกตายเป้นดไปเสียแล้ว ประกาศให้รู้ทั่วไปทุกโรงทุกศาล
ว่าเป้นพระราชกำหนดใหม่ ให้ส่ภาตระดาการถือตาม แลอย่าให้ถกชน
เก็บเอาการที่ว่าในกฎหมายเก่าๆ ซึ่งเป็นอันขัดแก่พระราชบัญญัตินั้นมา
ว่าจู้ เป้นดำเนินจนท่งเถียงวุ่นวายไป

ประกาศพระราชบัญญัติใหม่ มาณวันพุม เดือนเจ็ด ชนเจ็ดคำ
บมโรงสัณฤทธิศก จุศักราช ๑๒๓๐ ฤาเป้นวันที่ ๖๒๒๔ ในราชการ
ประจุนัน.

หน้าว่าง

พระราชบัญญัติ สำหรับแต่งงานคนต่างประเทศในกรุงเทพฯ

มีพระบรมราชโองการ ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรัสเหนือเกล้าฯ ให้ประกาศให้ทราบทั่วกันว่า

ด้วยทรงพระราชดำริเห็นว่า เสนาบดีว่าการต่างประเทศ ได้นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบ ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทว่า คนต่างประเทศที่เข้ามาอยู่ในพระราชอาณาเขตนั้น บางคนมีความขัดข้องอยู่ เมื่อได้คบแต่งงานแล้ว ฤๅคิดจะตบแต่งงานแล้ว จะมีการและพิธีที่ทำได้แต่งงานเป็นสามีภริยากัน ถูกต้องตามกฎหมายแห่งพระราชอาณาจักรนั้น แล้วเพราะเหตุฉนั้นการจึงปรากฏว่า ควรที่จะประกาศเป็นพระราชบัญญัติอธิบายความให้คนเหล่านั้นทราบไว้ว่า มีข้อความตามกฎหมายว่า แต่งงานเป็นสามีภริยากันถูกต้องอย่างไร แต่เมื่อผู้ที่จะแต่งงานกันทั้งสองฝ่ายเกิดฤๅแต่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดเกิดเป็นคนต่างประเทศแล้ว จะควรพิธีให้เป็นหลักฐาน ในการแต่งงานอย่างไรด้วย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นสืบไปดังนี้

มาตรา ๑ การแต่งงานตามกฎหมายและธรรมเนียมฝ่ายสยามนั้น เป็นการปฏิญาณสัญญากันในระหว่างสามีกับภริยา ซึ่งมีข้อสำคัญตามปกติ ใช้ได้เหมือนกับข้อสัญญาเป็นอย่างอื่น ๆ แต่เหตุฉนั้นเมื่อแสดงถ้อยคำปฏิญาณต่อกัน ฤๅได้ทำการมงคลพิธี ให้เป็นที่ปรากฏชัดเจนว่า

ชายหญิงทั้งสองฝ่ายนั้นยินยอมพร้อมใจกันสมัครที่จะเป็นสามีภริยาต่อกัน
แต่ฝ่ายชายเกิด ฤๅฝ่ายหญิงเกิด ไม่ได้กระทำการอันเป็นที่ต้องห้ามตาม
กฎหมายนั้นแล้ว ก็นับว่าเป็นอันได้กระทำการแต่งงานกันถูกต้องใช้ได้
ตามกฎหมาย

มาตรา ๒ เมื่อชายและหญิงทั้งสองฝ่ายเกิด ฤๅแต่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด
เกิด เป็นผู้ที่อยู่ในกรุงสยามแล้ว การที่ตกลงปรองดองพร้อมใจกันที่จะ
เป็นสามีภริยาซึ่งกันและกันนั้น จะพึงพิชิตให้เป็นที่หลักฐานตามกฎหมาย
ได้ ในเวลาที่กระทำการแต่งงานกัน ฤๅในเวลาที่แต่งงานแล้วโดยแสดง
คำปฏิญาณอันนั้น ให้ปรากฏต่อหน้าผู้มชอ ซึ่งรู้จักกันมากเป็นพยาน
อย่างน้อยที่สุด ๔ คน ถ้าแต่งงานในกรุงเทพฯ ก็ให้แสดงคำปฏิญาณ
เฉพาะหน้าเสนาบดีกระทรวงนครบาล ฤๅผู้แทนเสนาบดีนั้น ถ้าเป็นการ
นอกกรุงเทพฯ ก็ให้แสดงต่อผู้ว่าราชการเมือง ซึ่งชายหญิงฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด
อยู่ในขณะนั้นอยู่เมืองนั้น

มาตรา ๓ ให้เจ้าพนักงานผู้รับคำแสดงนั้น เขียนคำปฏิญาณ
ดังกล่าวในมาตรา ๒ เป็นภาษาดังต่อไปนี้ ฤๅถ้าชายหญิงคู่นั้น
จะต้องให้การมีคำแปล ให้เขียนเป็นภาษาไทยกับภาษาอังกฤษให้ถูกต้อง
กันในความหมาย แลความประสงค์ทั้งสองภาษา ให้มีคู่มาคั่นบตี
แต่งงานกัน มีชอชายและเกิดของชายและหญิงนั้นทั้งสองฝ่าย ถ้าเจ้าพนักงาน
ที่กล่าวมาแล้ว จะขอให้ส่งหลักฐานอันใดซึ่งจะเป็นพยานยืนยันความที่
กล่าวไว้ให้เป็นที่พอใจ ก็ต้องให้มีมาแสดงด้วยเหมือนกัน แลคำปฏิญาณ
เช่นนั้น ให้ทำเป็นสองฉบับ ลงชื่อเจ้าพนักงานที่กล่าวมาแล้ว ลงชื่อชายหญิง

ทั้งนี้ ดงข้อพยานทั้งหลายกับทั้งในที่สุดลงข้อบิดามารดาของชายแลหญิงทั้งสองฝ่าย ฤๅแต่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ซึ่งอยู่ในพื้นด้วยทุกฉบับ ต้นฉบับปฏิญาณให้เก็บรักษาแจกบาณชีไว้ในห้องเก็บหนังสือของกระทรวงที่ทำการนั้น ฉบับหนึ่ง อีกฉบับหนึ่งให้ส่งไปเก็บรักษาแจกบาณชีไว้ในห้องเก็บหนังสือกระทรวงว่าการต่างประเทศ

มาตรา ๕ ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดต้องการ แลขอคำแนะนำปฏิญาณดังกล่าวมาในมาตรา ๓ แต่โดยลับซบ ฤๅโดยได้มีความบริบูรณ์ก็ดี ให้คัดสำเนาแสดงข้อเจ้าพนักงานให้เป็นสำคัญ ว่าคัดถูกต้องกับต้นฉบับ ว่าเรียกค่าธรรมเนียมที่คิดตั้งเขปฤๅดำนานนี้ ภาษาไทยฉบับละ ๕ บาท ภาษาอังกฤษฉบับละ ๕ บาท

ประกาศมา ณ วันที่ ๘ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๖ เป็นวันที่ ๑๐๖๕๒ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

หน้าว่าง

ประกาศ

เรื่องสิ้นสุดเลขของมันในระหว่างพั่วเมีย

มีพระบรมราชโองการในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรัสเหนือเกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศให้ทราบทั่วกันว่า ด้วยแต่เดิมมาเมื่อผัวเมียจะอย่าขาดจากกันด้วยประการใดประการหนึ่ง ก็มักกฎหมายบังคับให้คนสิ้นสุดดให้แก่ชายบ้างบางคราว ไม่ให้คืนบ้างบางคราว แลส่วนทองมันญาของมันนั้น ก็ได้วินิจฉัยไปว่าเป็นส่วนสิ้นสุดดที่ชายได้ให้ไว้แก่ฝ่ายหญิงเป็นวงประจำ ตั้งแต่นั้นต่อไปจำเพาะแต่ในเรื่องผัวเมียจะอย่ากันด้วยประการใด ๆ ก็อย่าให้ฝ่ายหญิงต้องคืนสิ้นสุดดทองมันญาของมันนเลย หญิงจะมีบุตรก็ดี ไม่มีบุตรก็ดีให้เหมือนดๆ เดียวกัน แม้ถ้าบิดามารดาผู้ปกครองฝ่ายหญิงจะได้ให้สิ้นสุดดทองมันคนไว้แก่ชายหญิงนั้นแล้ว ก็ให้นับว่าเป็นของรับไว้ให้แก่หญิงชายนั่นแล

ประกาศมา ณ วันที่ ๒๑ มิถุนายน รัตนโกสินทรศก ๑๑๙ ฤาเปนวันที่ ๑๑๕๔๕ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

หน้าว่าง

กฎหมายแพ่ง

ว่าด้วยครอบครัวแห่งข้าราชการในพระราชสำนัก พ.ศ. ๒๔๕๗

พร้อมด้วยฉบับเพิ่มเติมและกฎหมายเสนาบดีกระทรวงวัง

กฎมณเฑียรบาล ว่าด้วยกรอบครว้แห่งข้าราชการในพระราชสำนัก

ครุฑมศักดิ์ พระพุทธศาสนาญาณกาล เปนอดีตภาค ๒๔๕๗ พรรษา
เมษายนมาศ วิสัฏิมสูตรทิน จันทวาร โดยกาลนิยม

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล เอกอัครมหาราช
บรมนาถราช พิณิตประชานารถมหาสมมตวงศ์ อติศัยพงศ์วิมลรัตน์ จร-
ชาติดิยราชนิกรโธม จาตุรนต์บรมมหาจักรพรรดิราชสังกาศ บรมธรรมิก
มหाराชาธิราช บรมนารถบพิตร พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระ
ราชดำริว่า

อันเหล่าเสวกามาตย์ราชบริพาร ผู้ที่หน้าพระราชการในกระทรวง
และกรมในพระราชสำนักนั้น ย่อมเป็นผู้ที่ปฏิบัติราชการอยู่ในหน้าที่ใกล้ชิด
พระองค์ เพราะฉะนั้น จึงสมควรที่จะเป็นผู้ที่ติดไม่เป็นที่ทรงรังเกียจ และทรง
เป็นผู้ที่ประพฤติดมมาจารี ไม่ควรที่จะให้มีผู้ใดนินทาได้ว่า พระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงชบเลี้ยงตงแด่คนที่ไม่ดีไว้ในที่ใกล้ชิดพระองค์ ซึ่ง
ถ้าเมื่อผู้กล่าวใดเช่นนั้น ก็ย่อมเป็นที่ทรงรำคาญพระราชหฤทัย ทั้งอาจที่จะ
มีผลให้เสื่อมเสียพระเกียรติยศได้ด้วย

ข้าราชการในพระราชสำนักเป็นบุคคลจำพวกที่สุดที่ควรจะกล่าวว่
กิจส่วนตัวไม่เกี่ยวแก่หน้าที่ราชการ เพราะถ้าจะว่ากันอย่างสามัญชน คนใช้
ที่ประพฤติดนไม่ให้เป็นที่ยึดอัยยาไศรยนาถแล้ว ถึงแม้ว่าจะมีสติปัญญา
สามารถฉลาดเฉลียวสักปานใด ก็คงไม่สามารถจะอยู่ร่วมเคหะสถานกันได้

ตั้งหน้าใจ ส่วนราชการในพระราชสำนักก็เป็นฉันนี่ เมื่อราชเลขาผู้ใด
ทราบอยู่แล้วว่าถึงไรไม่เป็นที่ต้องด้วยพระราชอัธยาไคร่ขนิม แต่ขึ้น
พระพุทิตั้งหน้าเพื่อความพอใจแห่งตนเอง โดยถือความเป็นกิจส่วนตัว ไม่
เนื่องด้วยหน้าที่ราชการดังนี้ ก็คงเป็นอันว่าเป็นผู้ที่ไม่สมควรจะคงรับราชการ
อยู่ในพระราชสำนัก ควรจะต้องย้ายไปแห่งอื่นดีกว่า

ทางที่จะให้ทรงรังเกียจในส่วนตัวราชเลขาผู้ใด ผู้ใดนั้น นอกจาก
ความประพฤติเป็นคนขี้เมา หรือนักเลง หรือคนมักพูดปด ซึ่งเป็นความเสีย
ในส่วนตัวเอง ยังอาจจะเป็นไปได้ โดยมีครอบครัวอันเป็นที่ทรงรังเกียจ
ได้อีก

ในเรื่องการสมคบคิดแห่งคนในสมัยนี้ ทรงสังเกต ดูกันไปโดย
อาการอันดำล้น ไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่ใคร่เลือกหญิงที่เรียบร้อย
แท้จริง ชายหนุ่มมักพอใจสมจรด้วยหญิงแพศยาหาเลี้ยงชีพโดยทางบำเรอ
กามคุณ แต่มักเข้าใจไปว่าการสมจรเช่นนั้นเป็นของควรนิยม เพราะคล้าย
คลึงกับแบบแผนแห่งยุโรปประเทศ ซึ่งเป็นความเข้าใจเอาเองโดยพอใจ
ใครให้เป็นเช่นนั้น แลการมีภรรยาแต่งงานสมรสอย่างโบราณประเพณี
มักถือกันว่า เป็นของพื้นสมัยเสียแล้ว แม้ใครประพฤติได้ชื่อว่าคนภูมิเก่า
คร่ำครว หรือโง่งมแต่บูปลาไม่รู้จักประเพณีนิยมอย่างสมัยใหม่ ดังนี้
เป็นต้น

โดยปรกติในประเทศมีสมเด็จพระราชาธิบดีเป็นผู้ทรงปกครอง ความ
นิยมในทางจริยาต่าง ๆ มหาชนมักพึงเล็งดูตามพระราชนิยมเป็นที่ตั้ง แต่ผู้
ที่มีโอกาสได้เข้าเฝ้าทอดของชุดีพระบาทในที่ใกล้ชิดเพียงพอมิอาจที่จะ

ทราบพระราชนิมิตได้โดยนัย ก็ต้องพึงเล็งดูทางปฏิบัติและจรรยาแห่ง
ข้าราชการในพระราชสำนักเป็นหลัก เพื่อดันพื้นฐานทางแห่งพระราชนิมิต
ความจริงมีอยู่ดั่งนี้เหมือนกันหมด ไม่ว่าในประเทศใดๆ ทั้งในรูปคดี แต่
ปรัศัณณิมิต พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเข้าพระราชหฤทัยในข้อนี้ชัดเจน
อยู่ จึงได้ทรงพระอุตสาหพระราชทานพระบรมราโชวาทแก่ข้าราชการใน
พระราชสำนักอยู่เสมอๆ ในเรื่องจรรยาและความประพฤติอันควรแก่ราชเสวก
ซึ่งแท้จริงบรรดาราชเสวกควรที่จะรู้จักพระมหากรุณาธิคุณ และที่แท้ควร
ที่จะมีใจรู้จักความกตัญญูต่อบุคคลที่ ตั้งใจปฏิบัติให้ตรงตามพระบรมราโชวาท
และพระราชนิมิตอันได้ทรงแสดงให้ปรากฏมาหลายคราวแล้วนั้น โดยความ
เคารพต่อพระบรมเดชานุภาพ ฝ่ายผู้ใหญ่นั้นเป็นผู้มีหน้าที่บังคับบัญชา
ราชการต่างพระเนตร พระกรรณ ก็ควรที่จะหมั่นเอาใจได้วากถาวร ดังเตือน
ผู้น้อยที่ไว้สติให้ อุตสาห พยายามประพฤติตนให้เป็น ที่พอพระราช อธิบายไ้ครย
เช่นนี้จะถูก

แต่การหาเป็นไปเช่นนั้นทั่วถึงไม่ เพราะราชเสวกที่เป็นคนหนุ่มคนอง
เมื่อมีความปรารถนาจะใคร่ประพฤติตามใจตนเอง ก็พอใจວວດดีทำตนเป็น
คนสมัยใหม่ ประพฤติส่งเบเล้งมอยู่แต่เฉพาะเวลาที่อยู่น่าพระที่นั่ง พอดับ
หลังไปแล้วก็ไปเที่ยวประพฤติตามเลเทเมตามนั้ได้ยอันทราบของตน แลที่
ผู้น้อย ประพฤติอยู่ได้เช่นนี้ ก็เพราะผู้ใหญ่ บางคน ซึ่งรู้แล้วว่าผู้น้อยประพฤติ
เป็นถึงหลอกเจ้าอยู่ยนั้น ก็หาว่ากล่าวตักเตือนโดยอาการอันเข้มงวดอย่าง
ผู้ใหญ่ไม่ กลับไปพูดจาและแสดงกิริยาอาการให้เห็นปรากฏว่า การที่
ว่ากล่าวนั้นโดยเสียไม่ได้ คือขัดพระราชบริหารไม่ได้เท่านั้น แท้จริง

เห็นใจกัน ดังนั้นทำให้ผู้น้อยกำเริบได้ใจ ฝ่ายผู้ใหญ่จะว่าผู้น้อยไม่ได้
เต็มปากก็เพราะตนเองก็ประพุดิเหลวไหลอยู่เช่นนั้นเหมือนกัน ตรงกับ
โบราณภาษิตว่า “โกเห็นตื้นเขิน ฐเห็นนมโก” ไม่มีใครกล้าทำอะไรใครได้

การที่ประพุดิผิดพระราชนิยมในข้อใด ๆ ก็ไม่สำคัญเท่าในข้อที่
เกี่ยวกับการมีครอบครัว เพราะหญิงดีย่อมเป็นศรีแก่ชาย แต่หญิงร้ายย่อม
นำความพินาศฉิบหายมาสู่ผู้ที่สมพงศ์ หาเลี้ยงดัจฉน์ไว้อย่างใดเสมอเหมือน
ได้โดยยาก เพราะฉะนั้นจึงทรงพระราชดำริห์ว่า เป็นการสมควรอย่างยิ่ง
ที่จะต้องทรงกวดขัน เรื่องครอบครัว แห่งข้าราชการใน พระราชสำนัก ให้ยัง
เพื่อมิให้เป็นเหตุฉฉินินทาแก่ผู้อื่นได้ แต่ครั้นว่าจะเป็นแต่เพียงพระราชทาน
พระบรมราโชวาทอย่างเช่นที่เคยมาแล้วนั้น ข้าราชการบางคนก็อดฉฉาด
อดดี ก็ละหนทางหลักเลี้ยงไม่ปฏิบัติตามกระแสพระบรมราโชวาท ก็
เป็นเครื่องเสื่อมเสียพระบรมเดชานุภาพ ทั้งจะเป็นหนทางให้คนฉฉอด
ฉฉาดมีความกำเริบได้ใจยิ่งขึ้น จึงเป็นความจำเป็นที่จะต้องจัดวางระเบียบ
ลงไว้ให้เป็นหลักฐานมั่นคง อันจะไม่มีหนทางหลักเลี้ยงได้

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้เจ้าพระยาธรรม
รักษาธิบดีศรีรัตนมณฑลเสวยบาล บรมราโชประการกิจจาภิรมย์ สรร
โพนมราชฐานประดิษฐ์ ธรรมสุจริตวิบุลย์ มาลากุลดิวิวัฒน์บำรุงรัตน
ราชประเพณี นิตยภัตดินอุปนารถ อันเตปรีกามาคตย์มหานายก อรรคเสวก
นนทิพาหุมรชาทร กิตติขจรเสนาบดี ศรีรัตนไตรสรณชาติตา อุดมอาชาวนาย
ไศรย อภัยพิริยบรากรมพาหุ เสดนาบดีกระทรวงวัง รับพระบรมราชโองการ

ได้เกล้า ฯ ประกาศกฎมณเฑียรบาล ว่าด้วยครอบครัวแห่งข้าราชการ
ในพระราชสำนัก ดังต่อไปนี้

หมวดที่ ๑ ว่าด้วยนามและลักษณะกฎมณเฑียรบาล

มาตรา ๑ “กฎนี้เรียกว่า กฎมณเฑียรบาล ว่าด้วยครอบครัวแห่งข้าราชการในพระราชสำนัก พระพุทธศักราช ๒๔๕๗”

มาตรา ๒ ให้เริ่มใช้กฎนี้ตั้งแต่วันที่ ๑ สิงหาคม พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ เป็นต้นไป

มาตรา ๓ บรรดากฎข้อบังคับ ซึ่งมีอยู่แล้วสำหรับพระราชสำนัก ข้อใดที่ขัดกับข้อความในกฎนี้ ให้ยกเลิกเสีย

มาตรา ๔ ต่อไปภายหน้า ถ้าแม่ทัพพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้แก้ไขหรือเพิ่มเติมข้อใดข้อ ๑ ในกฎนี้ และเสนาบดีกระทรวงวังได้ประกาศโฆษณาให้ข้าราชการในพระราชสำนักทราบทั่วกันแล้ว ให้นับว่าข้อที่แก้ไขหรือเพิ่มเติมใหม่นั้นเป็นส่วน ๑ แห่งกฎนี้

หมวดที่ ๒ ว่าด้วยผู้ที่จะต้องปฏิบัติตามกฎ

มาตรา ๕ ผู้ที่นับว่าอยู่ในกฎนี้ และจำเป็นต้องปฏิบัติตามกฎนี้ มีอยู่คือ

๑ ข้าราชการแลราชบุรุษในกระทรวงวัง

๒ พระตำรวจ ขุนตำรวจ นายตำรวจ นายเวรแลพลในกรมพระตำรวจ

- ๓ ข้าราชการแลราชบุรุษในกรมศิลปากร
- ๔ นายทหารชั้นสัญญาบัตร ชั้นประทวน แลนายสิบ ในกรมทหาร
รักษาวังของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
- ๕ ข้าราชการแลราชบุรุษในกรมราชเลขาณูการ
- ๖ ข้าราชการแลราชบุรุษในกรมพระคลังข้างที่
- ๗ ข้าราชการแลมหาดเล็กทุกชั้นในกรมมหาดเล็กหลวง
- ๘ ข้าราชการแลนักเรียนในโรงเรียนมหาดเล็กหลวง
- ๙ ข้าราชการแลมหาดเล็กในกรมมหรศพ
- ๑๐ ข้าราชการแลมหาดเล็กในกรมชาวท
- ๑๑ ข้าราชการแลมหาดเล็กในกรมพระอัครราช
- ๑๒ ข้าราชการในกรมตำรวจ

มาตรา ๖ ผู้ที่อยู่ในกฎนี้ ให้พึงเข้าใจว่าเป็นแต่เฉพาะผู้รับ
ราชการประจำอยู่เท่านั้น ผู้ที่เป็นกองหนุนหรือนอกราชการ หรือซึ่งได้ย้าย
ไปรับราชการอยู่ในกระทรวงทบวงอื่นแล้ว ไม่นับว่าอยู่ในกฎนี้

หมวดที่ ๓ อธิบายคำในกฎนี้

มาตรา ๗ เพื่อมิให้ต้องลำบากในข้อที่จะต้องกล่าวความให้ยืดยาว
ในที่บางแห่ง ให้พึงเข้าใจคำที่ใช้อยู่ในกฎนี้บางคำ ดังต่อไปนี้

- ๑ คำว่า “เสนาบดี” ให้เข้าใจว่า เสนาบดีกระทรวงวัง
- ๒ คำว่า “ข้าราชการ” ให้เข้าใจว่า บรรดาบุคคลซึ่งอยู่ในกฎนี้
ดังได้กล่าวมาแล้วในหมวดที่ ๒

๓ คำว่า “ผู้บังคับบัญชาโดยตรง” ให้เข้าใจว่า ผู้ที่มีอำนาจบังคับบัญชาในกรมใดกรม ๑ ซึ่งเป็นกรมชั้นต่อกรมใหญ่ขึ้นชั้น ๑

๔ คำว่า “ผู้บังคับบัญชาสูงสุด” ให้เข้าใจว่า ผู้ที่มีอำนาจบังคับบัญชาเป็นใหญ่ในพแนกโตพแนก ๑ ในพระราชสำนัก กล่าวคือ

- (ก) ในกระทรวงวังแลกรมชั้น คือ เสนาบดี
- (ข) ในกรมมหาดเล็กแลกรมชั้น คือ ธาจางวาง
- (ค) ในกรมราชเลขาณการ คือ ราชเลขาณการ
- (ฆ) ในกรมพระคลังข้างที่ คือ อธิบดีกรมพระคลังข้างที่

๕ คำว่า “เจ้าพนักงาน” ให้เข้าใจว่า เจ้าพนักงานทะเบียน เว้นไว้แต่เพียงที่มีข้อความกล่าวไว้อย่างอื่น จึงให้เข้าใจไปตามข้อความในท่อนโดยเฉพาะ

๖ คำว่า “หญิงนครโลภณี” ให้เข้าใจว่า หญิงที่ได้รับอนุญาตจากเจ้านาที่ปกครองท้องที่ ตามพระราชบัญญัติป้องกันสัญจรโรค

๗ คำว่า “หญิงแพศยา” ให้เข้าใจว่า หญิงที่มีใช้หญิงนครโลภณี แต่มักสัมพันธ์กับชายหลายคนโดยอากรอันต่ำล่อนไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย

หมวดที่ ๔

ว่าด้วยการจดทะเบียนครอบครัวและเคหะสถาน

มาตรา ๗ ให้ผู้บังคับบัญชาสูงสุดในกรมต่างๆ จัดเจ้าพนักงานไว้เป็นผู้จดทะเบียนครอบครัว และเคหะสถานแห่งข้าราชการในบังคับบัญชาของตน กล่าวคือ ให้มหัทกระทรวงวังแห่ง ๑ ที่ทำการธากาจางวางกรม-

มหาดเล็กแห่ง ๑ ทักรมราชเลขาณการแห่ง ๑ ทักรมพระคลังข้างที่แห่ง ๑
กับให้เสนาบดีจัดตั้งเจ้าพนักงานไว้คน ๑ เป็นนายทะเบียนใหญ่สำหรับ
พระราชดำนึกทวไป

มาตรา ๘ ในสมุดทะเบียนให้มรายการดังต่อไปนี้

๑ ยศบรรดาศักดิ์

๒ นามเดิม

๓ นามสกุล

๔ ตำแหน่งราชการ

๕ นามบิดามารดา (แห่งตน)

๖ เภระสถาน (ถ้ามีกว่า ๑ แห่งต้องจดไว้ให้ปรากฏ แต่ต้อง
บอกให้ชัดเจนว่าอยู่ถนนใด เลขที่เท่าใด ฯลฯ ตัวเป็นเจ้าของเองหรือ
อาศัยใคร หรือเช่าใคร)

๗ นามภรรยา (ถ้ามีกว่า ๑ คน ต้องจดทุกคน)

๘ นามบิดามารดา (แห่งภรรยา)

๙ นามบุตร (ต้องจดเรียงตามลำดับอายุ และถ้าเกิดด้วยภรรยา
หลายคน ให้จดแห่งเป็นท้องๆ ไป ให้เข้าใจง่ายๆ)

๑๐ หมายเหตุ (ในช่องนี้สำหรับบรรยายการเบ็ดเตล็ด ซึ่งจะ
ได้กล่าวต่อไปข้างหน้า)

มาตรา ๑๐ บรรดาข้าราชการ ซึ่งมีครอบครัวและเคหะสถานอยู่
แล้วเมื่อประกาศใช้กฎนี้ ต้องรีบไปลงทะเบียนเจ้าพนักงานสำหรับกรม
ซึ่งตนสังกัดชยอนัน ภายใ้นกำหนดวันเวลาซึ่งผู้บังคับบัญชาสั่งได้

แจ้งความให้ทราบ และถ้ายังไม่ครบครว มีแต่เคหะสถานก็ให้ไปจด
แต่ในส่วนเคหะสถาน

มาตรา ๑๑ ให้เป็นหน้าที่ผู้บังคับบัญชาสูงสุดที่จะกำหนดวันเวลาที่
จะให้เจ้าพนักงานรับจดทะเบียน และให้กำหนดด้วยว่าเมื่อใดจะเป็นอันหมด
เขตเวลาที่จะรับจดทะเบียนของผู้ที่ครบครวและเคหะสถานอยู่แล้วแต่เมื่อ
ก่อนประกาศให้ใช้กฎ

มาตรา ๑๒ เมื่อพ้นกำหนดเวลาอันกล่าวแล้วในมาตรา ๑๑ นั้น
ผู้ใดยังมีได้ไปจดทะเบียนครบครวหรือเคหะสถานไว้ ให้ถือว่าผู้นั้นยัง
ไม่มีทั้งครบครวและเคหะสถาน เป็นได้โดยอยู่ จนกว่าจะได้มาจดอย่างใด
อย่าง ๑ ต่อไปภายใน

มาตรา ๑๓ ผู้ที่มีภรรยาแล้ว แต่ภรรยานั้นถึงมรณภาพแล้ว หรือ
ได้อพยพกันไปแล้ว ตั้งแต่ก่อนที่ประกาศใช้กฎ ไม่ต้องจดนามภรรยา
ผู้นั้นลงในช่องที่สำหรับจดชื่อภรรยาในทะเบียน แต่ถ้าแม่ได้มีบุตรด้วย
ภรรยานั้น จึงให้จดนามมารดาแห่งบุตรลงไว้ในช่องสำหรับจดนามบุตร
ดังได้กำหนดไว้ในมาตรา ๘ ข้อ ๘ นั้น

มาตรา ๑๔ ผู้ที่ยังไม่ได้มีครบครวหรือเคหะสถานเลย ในขณะที่
เมื่อประกาศใช้กฎไว้ ถ้าต่อไปเมื่อมีครบครวหรือเคหะสถานเมื่อใด
ให้ไปจดทะเบียนที่กรมตมสังกัด ภายในกำหนดบัญชี ๑ (หนึ่งเดือน)

มาตรา ๑๕ ผู้ใดที่มีครบครวหรือเคหะสถาน อันได้จดทะเบียน
แล้ว ถ้ามีเหตุเปลี่ยนแปลงอย่างใดอย่าง ๑ ดังต่อไปนี้ กล่าวคือ

๑ ภรรยา หรือบุตร มรณภาพ

๒ ยากับภรรยาตามกฎหมาย หรือไม่ยากแต่แยกเคหะสถานกัน

๓ ย้ายเคหะสถาน

ถ้ามีเหตุอย่าง ๑ อย่างใดใน ๓ อย่างนี้ไซ้ ต้องไปแจ้งความแก่เจ้าพนักงานภายในกำหนดบัญชี ๑ นับแต่วันที่มีการเปลี่ยนแปลงนั้นได้เป็นไปแล้วเป็นต้นไป

การที่จะแจ้งความในเรื่องยากับภรรยา หรือแยกเคหะสถานกันนั้น ต้องแจ้งด้วยว่า บุตรที่มีด้วยกันนั้น ได้ตกลงจะให้อยู่กับใคร และถ้าภรรยามีได้ยากัน เป็นแต่แยกเคหะสถานกัน ต้องแจ้งว่าภรรยาอยู่แห่งใด อาศัยอยู่ที่ใดอยู่ หรืออยู่โดยลำพัง

มาตรา ๑๖ ผู้ใดที่มีภรรยาหรือเคหะสถานอันได้จดทะเบียนแล้ว ถ้าจะมีภรรยาหรือเคหะสถานเพิ่มขึ้นมากกว่าเก่า ต้องไปจดทะเบียนเพิ่มเติมในกำหนดบัญชี ๑ นับแต่วันที่ได้ภรรยาใหม่ หรือได้เป็นเจ้าของเคหะสถานใหม่นั้นเป็นต้นไป

หมวดที่ ๕

ว่าด้วยหน้าที่เจ้าพนักงานทะเบียน

มาตรา ๑๗ เจ้าพนักงานทะเบียนประจำกรม มีหน้าที่รับผิดชอบครอบครองและเคหะสถานแห่งข้าราชการที่สังกัดในกรมของตน ตามข้อความอันกล่าวมาแล้วในหมวดที่ ๔ นั้นทุกประการ และให้ทำการติดต่อกับนายทะเบียนใหญ่ ตามระเบียบซึ่งเสนาบดีจะได้กำหนดให้ตามที่สมควรแก่ราชการ

มาตรา ๑๘ นายทะเบียนใหญ่ไม่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงเลย

ให้เป็นแต่ผู้ร่วมทะเบียนกรมท่ง & นั้นไว้เป็นแห่งเดียวกันเท่านั้น เพราะฉะนั้น
แปลว่า ทะเบียนซึ่งนายทะเบียนให้อำนาจอยู่หนึ่ง เป็นแต่ตำแหน่งทะเบียน
กรมเท่านั้น และต้องหมั่นคอยแก้ไขให้ถูกต้องตรงกับทะเบียนกรมอยู่เสมอ

มาตรา ๑๘ การรับจดทะเบียนครอบครัวคดี หรือเคหะสถานคดี
มีเงื่อนไขอันเจ้าพนักงานจะต้องปฏิบัติตามดังต่อไปนี้

๑ ภรรยา คือหญิงที่ได้กระทำการแต่งงานสมรสตามประเพณี
เมือง หรือชายเดียวโดยให้อยู่ร่วมเคหะสถานและยกย่องเชิดหน้าชูตา
โดยเปิดเผย เพราะฉะนั้น ห้ามมิให้รับจดทะเบียนหญิงนกรได้เงื่อนไขหรือหญิง
แพศยา หรือหญิงซึ่งชายสมรสด้วยเป็นครั้งคราวนั้น เป็นอันขาด
อนึ่ง หญิงที่ชายสมรสอยู่ด้วยโดยอาภรณ์ที่เรียกว่าเป็น “เมียลับ”
คือไม่ออกหน้า และมีได้อยู่ร่วมเคหะสถานกัน ห้ามมิให้รับจดทะเบียน
เป็นภรรยาเป็นอันขาด

๒ เคหะสถาน คือที่อันสำนักอาศัยหรือเป็นหลักแหล่งแน่นอน
อันจะเป็นที่ซึ่งตำรวจและนักการจะไปตามชำระราชการผู้เจ้าของนั้นได้ในเมื่อ
มีราชการ

เรื่องจะนับว่าเป็นเคหะสถานไม่ได้ นอกจากที่จะได้รับอนุญาตพิเศษ
จากผู้บังคับบัญชาสูงสุดให้ถ้อยเช่นนั้น

มาตรา ๒๐ ถ้าผู้ใดปรารถนาจะให้จดทะเบียนอันต้องด้วย
ข้อห้ามในมาตรา ๑๘ นั้นเป็นภรรยา และเมื่อนายทะเบียนขแจ้งข้อห้ามให้
เข้าใจแล้ว ก็ยังจะยืนยันขอจดทะเบียนอยู่กระนั้นไซ้ ให้นายทะเบียน
รายงานข้อความต่อผู้บังคับบัญชาโดยตรงของตน เพื่อนำเสนอขึ้นไปเป็น-

ลำดับสุดท้ายแต่ผู้บังคับบัญชาสูงสุดจะวินิจฉัย และในระหว่างที่คำสั่งยังไม่ตก
ห้ามมิให้บรรดทะเบียนเป็นอันตราย

อนึ่งความในมาตรา ๑๙ และ ๒๐ นี้ ให้พึงเข้าใจว่าใช้สำหรับผู้ที่
ครอบครองและเคหะสถานอยู่แต่เมื่อก่อนที่ประกาศใช้กฎนี้แล้วเท่านั้น ส่วน
ผู้ที่ยังมิได้ครอบครองหรือเคหะสถานอยู่ก่อนนั้น ถ้าแม้จะมาขอจดทะเบียน
ต่อไปให้เจ้าพนักงานปฏิบัติดังได้กำหนดไว้ในมาตรา ๒๑ ต่อไปนี้

มาตรา ๒๑ บรรดาข้าราชการที่ยังมิได้มีครอบครองหรือเคหะสถาน
อยู่แล้วแต่ก่อนที่ประกาศใช้กฎนี้ไว้ ถ้าต่อไปจะมาขอจดทะเบียนภรรยา
หรือเคหะสถาน ให้เจ้าพนักงานเรียกเอาใบอนุญาตซึ่งผู้บังคับบัญชาจะได้ทำ
ให้ตามระเบียบอันกำหนดไว้ในหมวดที่ ๖ แห่งกฎนี้ ถ้าผู้ใดไม่มีใบอนุญาต
มาขึ้นแล้ว ห้ามมิให้เจ้าพนักงานรับจดทะเบียนเป็นอันตราย

มาตรา ๒๒ นอกจากข้อที่ได้บัญญัติไว้แล้วในหมวดนี้ ให้เจ้า
พนักงานปฏิบัติหน้าที่ให้ถูกต้องตามข้อความอันมีอยู่ในหมวดอื่น ๆ แห่งกฎนี้
และถ้าแม้เห็นว่าสมควรจะได้ออกกฎหรือข้อบังคับเพิ่มเติมต่อไป ก็ให้ปฏิบัติให้
ถูกต้องจงทุกประการ

หมวดที่ ๖

ว่าด้วยการอนุญาตให้มีครอบครองและเคหะสถาน

มาตรา ๒๓ บรรดาข้าราชการในพระราชสำนักที่ยังมิได้มีครอบครอง
หรือเคหะสถานของตนเองแต่เมื่อก่อนประกาศใช้กฎนี้ไว้ เมื่อต่อไปจะมี
ครอบครองหรือเคหะสถานต้องได้รับอนุญาตจากผู้บังคับบัญชาสูงสุดในกรม
ของตนก่อน จึงจะได้

มาตรา ๒๔ การขออนุญาต ให้ทำเป็นหนังสือยื่นต่อผู้บังคับบัญชาโดยตรงของตน เพื่อนำเสนอเป็นลำดับ ดังจะได้กล่าวต่อไป และถ้าเมื่อใบอนุญาตยังไม่ตกมา ห้ามมิให้ไปมีภรรยา หรือไปอยู่ ณ เเคหะสถานใหม่จนเป็นอันขาด

มาตรา ๒๕ ข้าราชการที่มีครอบครัวหรือเเคหะสถานอันได้จดทะเบียนตามกฎหมายแล้วไซ้ ถ้าต่อไปเมื่อนำ จะมีภรรยาเพิ่มเติมใหม่อีกกิติ หรือจะมีเเคหะสถานเพิ่มซึ่ซ่กิติ ต้องขออนุญาตอย่างเดียวกันกับที่กล่าวมาแล้วในมาตรา ๒๓ และ ๒๔

มาตรา ๒๖ ในหนังสือขออนุญาต ให้มีข้อความละเอียด คือ

(ก) ขออนุญาตมีภรรยา ให้มีข้อแสดงดังต่อไปนี้

- ๑ ยศบรรดาศักดิ์ และนามเดิมนามสกุล กับตำแหน่งราชการ
- ๒ อายุ ปีเกิด
- ๓ รับพระราชทานเงินเดือน ๆ ละเท่าใด
- ๔ ได้รับผลประโยชน์นอกจากทางราชการอย่างใดบ้าง
- ๕ ได้มีภรรยาอยู่แล้วหรือไม่ ถ้ามีชื่อไร
- ๖ ผู้ที่จะตกแต่งหรือเป็นภรรยาใหม่นั้น ชื่อไร
- ๗ นามบิดามารดาของหญิง และชาติใด ในบังคับรัฐบาลใด
- ๘ หลักฐาน คือ บิดามารดาหรือตัวหญิงนั้นมาหาเลยซึ่งอย่างไรอยู่หรือไม่ มีทรัพย์สินมรดกอย่างไรบ้าง
- ๙ หญิงนั้นมีอายุเท่าไร เกิดปีอะไร
- ๑๐ หญิงนั้นเคยมีผัวแล้วหรือยัง ถ้าเคยมีแล้ว ให้ชี้แจงด้วยว่า

ผัวหรือเป็นหม้ายโดยมรณภาพแห่งผัว

๑๑ ความประพฤติของหญิงนั้น เท่าที่รู้เห็นอยู่เป็นอย่างไร

(๗) ขออนุญาตมีเคหะสถาน ให้มีข้อแสดงดังต่อไปนี้

๑, ๒, ๓, และ ๔ เหมือนอย่างขออนุญาตมีภรรยา

๕ เป็นคนโสด หรือมีครอบครัว

๖ ในขณะอยู่ที่ไหน คืออยู่ประจำในสถานที่ภายในพระราชฐาน หรือเรือนหลวงแห่งใด หรือเช่าอยู่ หรืออยู่กับบิดามารดา หรืออาไศรยผู้ใด และที่อยู่นั้นอยู่แห่งใด

๗ บ้านที่จะไปอยู่ใหม่ สร้างขึ้นใหม่ด้วยทุนทรัพย์ของตนเอง หรือขอ หรือเช่า หรือใครให้ หรือจะอาไศรยอยู่กับผู้ใด

๘ บ้านใหม่นั้นอยู่แห่งหนตำบลใด ต้องบอกนามถนน และเลข (ถ้ามี)

๙ เมื่อย้ายไปอยู่ที่บ้านใหม่แล้ว บ้านเก่าจะยังคงเป็นบ้านของตนอยู่ หรือจะไม่ใช่เป็นที่พักอาศัยต่อไป

มาตรา ๒๗ ระเบียบการที่จะพึงปฏิบัติในเรื่องขออนุญาตมีภรรยา หรือมีเคหะสถานนั้น เมื่อผู้ขออนุญาตได้ยื่นหนังสือขอรับบัญชาโดยตรงแล้ว เป็นหน้าที่แห่งผู้บังคับบัญชาโดยตรงที่จะต้องสอบสวนดูให้ได้ความแน่นอน ว่าตามรายการที่อยู่ในหนังสือนั้นเป็นการถูกต้องแล้วหรือยัง ถ้ายังไม่ถูกต้องให้ผู้พ้นจากจากลาวให้ผู้ขออนุญาตแก้ไขข้อความเสียให้ถูกต้อง เมื่อถูกต้องแล้วให้ผู้บังคับบัญชาโดยตรงลงความเห็นของตนกำกับลงในหนังสือขึ้นว่า “เห็นสมควร” หรือ “ไม่เห็นสมควร” สดแต่ความเห็น แต่ถ้าไม่เห็นสมควรต้องอธิบายด้วย ว่าเพราะเหตุใด และถ้าความเห็นนั้นจะมีข้อ

ความยืดยาก ก็ให้เขียนลงในกระดาษอีกแผ่น ๑ ต่างหากแนบไปกับหนังสือขออนุญาต เมื่อได้ตรวจและลงความเห็นแล้ว จึงให้ส่งหนังสือพร้อมด้วยความเห็นนั้นไปยังผู้บังคับบัญชาโดยตรงเห็นชอบขึ้นไปอีกชั้นหนึ่งจนแต่ให้ปฏิบัติเช่นเป็นลำดับไปจนถึงผู้บังคับบัญชาชั้นสูงสุดในกรมแห่งผู้ขออนุญาต

มาตรา ๒๘ ผู้ที่มีอำนาจอนุญาตได้นั้น ถ้าผู้ขอเป็นข้าราชการตงแตชั้นเสวกเอก หรือนายพันเอก หรือหัวหมื่นลงมา ผู้บังคับบัญชาชั้นสูงสุดในกรมนั้นมิอำนาจอนุญาตได้ แต่ถ้าผู้ขอเป็นข้าราชการชั้นเสวกเอก หรือตงแตชั้นเสวกเอก หรือนายพันเอก หรือหัวหมื่นขึ้นไป ต้องได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาต ผู้อื่นจะอนุญาตมิได้เป็นอันขาด

อนึ่ง มหาตมเล็กกองห้อยที่พระบรมมหาราชวัง มิอาจจะเพนยศบรรดาศักดิ์ชั้นใดต้องได้รับพระบรมราชานุญาต ผู้อื่นจะอนุญาตมิได้เป็นอันขาด

มาตรา ๒๙ ผู้ที่มณฑลจะอนุญาตตามมาตรา ๒๘ นั้น เมื่อได้รับหนังสือขออนุญาตแล้ว และก่อนที่จะอนุญาต ต้องพิจารณาให้เห็นชัดแล้วว่าผู้ขออนุญาตนั้นเป็นผู้ที่สมควรจะได้รับอนุญาตแล้ว จึงคอยอนุญาต ในข้อควรมิควรให้ถือเอาพระราชนิยมเป็นเกณฑ์ ดังต่อไปนี้

(ก) ในส่วนที่จะขอมิกราบ

๑ ผู้ขอเป็น ผู้ที่มี พลิก ฐาน มนคง พอคกร แกยศ บรรดาศักดิ์ และตำแหน่ง

๒ ได้รับพระราชทานเงินเดือนพอสมควรจะเลี้ยงครอบครัวได้

๓ มีอายุเกินกว่า ๑๘ ปีบริบูรณ์ อย่างเข้าปี ๑๘ แล้ว

๔ เป็นผู้บริสุทธิ์และชอบ ไม่เหลวไหลดังเด

- ๕ เป็นผู้ทรมเคหสถานเป็นหลักแหล่ง หรือจะได้มีเมื่อมีภรรยา
- ๖ เป็นผู้ที่ไม่มีการมั่วสุมหรือประพฤติชั่วอย่างมิหาย
- ๗ หญิงที่จะเป็นภรรยาเป็นผู้มีหลักฐาน ไม่ใช่หญิงนครโสเภณี หรือหญิงแพศยา หรือหญิงที่มักดื่มจรต่ำสอน
- ๘ หญิงนั้นมีอายุเกินกว่า ๑๖ ปีบริบูรณ์ อย่างเข้าปีที่ ๑๗ แล้ว
- ๙ หญิงนั้นมีใช่เป็นภรรยาผู้อยู่ในขณะที่ยังอนุญาต
- ๑๐ หญิงนั้นมีใช่ผู้ที่ยากกับสามีเพราะมีบุตร

(๖) ในส่วนขอมเคหสถาน

- ๑, ๒, ๓, และ ๔ เหมือนการขอมภรรยา
- ๕ ถ้าผู้ขอมภรรยาแล้ว หรือได้ขออนุญาตจะมีภรรยาอยู่แล้ว ควรอนุญาต
- ๖ คนได้ค คือไม่มีภรรยาและครอบครัวยัง ถ้าจะอนุญาตได้ก็แต่ที่แต่เห็นปรากฏชัดว่าเป็นผู้มีหลักฐานมั่นคง เป็นผู้สมควรครองเรือนได้แท้จริง และมีอายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ อย่างเข้าปีที่ ๒๑ แล้ว
- ๗ เคหสถานต้องตั้งอยู่ในที่ซึ่งเป็นหลักแหล่ง มีทางไปมาได้โดยสะดวกพอควร

มาตรา ๓๐ เมื่อผู้บังคับบัญชาได้พิจารณาโดยถ้อยคำแล้ว ถ้าไม่เห็นเป็นการสมควรด้วยประการ ๕ ทงปวงหรือเพื่อเหตุหลายประการกีดให้เขียนลงไปในหนังสือขออนุญาตนั้นว่า “ไม่อนุญาต” และให้ลงนามกำกับไว้เป็นสำคัญ แต่ถ้ามีข้อขัดข้องอยู่เพียงแต่เล็กน้อย ซึ่งเห็นว่าพอจะว่ากล่าวให้แก้ไขได้ ก็ให้เรียกตัวผู้ขออนุญาตขึ้นมาชี้แจงให้เป็นที่เข้าใจ ถ้าแม่เขา

ยอมรับรองจะแก้ไขข้อขัดข้องนั้นให้หมดไป ก็จึงยอมให้โอกาสให้เขามอง
เวลาแก้ไข แต่ถ้าเขาไม่ยอมที่จะแก้ไข ก็ให้ตัดกลางว่า “ไม่อนุญาต” ที่เดียว
แต่ถ้าเห็นว่าเป็นการสมควรด้วยประการทั้งปวงที่จะอนุญาต ก็ให้
ทำใบอนุญาตให้เป็นสำคัญ ลงนามและประทับตราตำแหน่งผู้อนุญาต ใบ
อนุญาตให้ทำเป็น ๓ ฉบับ ความต้องกัน ฉบับ ๑ ให้ผู้อนุญาตรักษาไว้
อีก ๒ ฉบับให้ส่งลงไปเป็นลำดับ จนถึงผู้บังคับบัญชาโดยตรงของผู้ขอ
อนุญาต ให้ผู้บังคับบัญชาโดยตรงมอบใบอนุญาตทั้ง ๒ ฉบับให้แก่ผู้ขอ
ให้ผู้ขอนำใบอนุญาตไปให้แก่เจ้าพนักงานทะเบียนเพื่อเป็นพยานฉบับ ๑ ใน
เมื่อไปขอจดทะเบียน และให้เจ้าพนักงานเก็บใบอนุญาตฉบับนั้นไว้เป็น
หลักฐานสืบไป อีกฉบับ ๑ ซึ่งยังเหลืออยู่กับผู้ขออนุญาตนั้น ให้ผู้ขอรักษา
ไว้เองเป็นสำคัญสืบไป

มาตรา ๓๑ ข้าราชการไม่ว่าชั้นใด ๆ ถ้าจะมีภรรยาเป็นชาวต่าง-
ประเทศ หรือคนในบังคับรัฐบาลต่างประเทศ ต้องได้รับพระราชทาน
พระบรมราชาอนุญาตก่อนจึงจะมีได้ ผู้อนุญาตไม่ได้เป็นอันขาด

มาตรา ๓๒ ให้พึงเข้าใจว่า การพระราชทานหรือไม่พระราชทาน
พระบรมราชาอนุญาต แก่ผู้ขอ มีครอบครัว หรือ เคยเสกสมรส ดังกล่าวแล้วใน
มาตรา ๒๘ และ ๓๑ นั้น ไม่จำเป็นต้องพระราชทานพระบรมราชาธิบาย
อย่างไร เป็นแต่พระราชทานพระราชกระแสว่า “อนุญาต” หรือ “ไม่
อนุญาต” เท่านั้น

อนึ่งใบพระราชทานพระบรมราชาอนุญาต ซึ่งจะเป็นส่วนพระราชทาน
ตามมาตรา ๓๐ นั้น ให้เป็นหน้าที่ราชเลขาธิการส่วนพระองค์รับพระบรมราช-
โองการออก ให้ลงนามและประทับตราตำแหน่งราชเลขาธิการส่วนพระองค์

หมวดที่ ๗

ว่าด้วยคนโสด, คนหม้าย และคนไม่มีเคหะสถาน

มาตรา ๓๓ ผู้ซึ่งมิได้มีภรรยาอันได้กระทำการสมรสก็ดี มิได้มีภรรยาอันอยู่กินรวมเคหะสถานโดยออกหน้าออกตากก็ดี ท่านว่าเป็นคนโสด

มาตรา ๓๔ ผู้ใดซึ่งยังมีได้จดทะเบียนภรรยาตามที่กำหนดไว้ในกฎหมาย ท่านว่าให้ถือเอาเป็นคนโสด

มาตรา ๓๕ ผู้ใดได้มีภรรยาแล้ว แต่ได้ย่ำร้างกับภรรยาแล้วกิดหรืออยู่แยกกับภรรยาโดยความยินยอมพร้อมใจกันกิด ท่านว่าให้ถือเอาเป็นคนโสด

มาตรา ๓๖ ผู้ใดได้มีภรรยาแล้ว แต่ภรรยาถึงมรณภาพ และยังมีได้มีภรรยาใหม่ ท่านว่าเป็นคนหม้าย

มาตรา ๓๗ ผู้ใดซึ่งมิได้มีบ้านเรือนอันตนเป็นเจ้าของ คือมิได้เป็นผู้ถือหุ้นซึ่งสำคัญสำหรับเป็นเจ้าของที่ หรือมิได้เป็นผู้เช่าที่หรือเรือนหากอาไศรยผู้นั้นเขาอยู่กิด ท่านว่าเป็นคนไม่มีเคหะสถาน

มาตรา ๓๘ ผู้ใดซึ่งยังมีได้จดทะเบียนเคหะสถานตามที่กำหนดไว้ในกฎหมาย ท่านว่าให้ถือเอาเป็นคนไม่มีเคหะสถาน

มาตรา ๓๙ คนโสดและคนไม่มีเคหะสถาน ถ้าผู้บังคับบัญชาสูงสุดเห็นสมควรจะกำหนดให้อยู่ประจำในสถานที่ราชการแห่งใด ๆ เพื่อสะดวกแก่บริหารราชการแห่งนั้นไซ้ ผู้นั้นจำจะต้องอยู่ประจำเฉพาะแต่ในที่ซึ่งผู้บังคับบัญชากำหนดให้อยู่ จะไปเลือกอยู่แห่งอื่นไม่ได้ นอกจากที่จะได้รับอนุญาตเป็นพิเศษ ดังกล่าวไว้ในมาตรา ๔๐

มาตรา ๔๐ คนโสดและคนไม่มีเคหะสถาน ถ้ามีกิจจำเป็นจะต้อง

มาตรา ๔๑ คนใดหรือคนไม่มีเคหสถาน ซึ่งผู้บังคับบัญชาสูงสุดได้กำหนดให้อยู่ในเขตวัดถานที่ราชการ ดังกล่าวมาแล้วในมาตรา ๓๙ นั้น ถ้าหากจะไปนอนค้างอยู่แห่งใดนอกจากที่ซึ่งกำหนดให้ปนลำนักนั้น ถึงแม้จะไปแค่คนเดียวก็ต้องได้รับอนุญาตจากผู้บังคับบัญชาโดยตรงก่อน จึงจะไปได้ และถ้าจะไปค้างเกินกว่า ๑ คืน ต้องได้รับอนุญาตจากผู้บังคับบัญชาสูงสุดก่อนจึงจะไปได้ ห้ามมิให้ไปค้างนอกที่ลำนักโดยมิได้รับอนุญาตเป็นอันขาด

มาตรา ๔๒ คนหาย ซึ่งอายุต่ำกว่า ๓๐ ปีบริบูรณ์ลงมา ถ้าผู้บังคับบัญชาสูงสุดเห็นสมควรจะกำหนดให้อยู่ประจำในสถานราชการเพื่อสังเกตเกณฑ์ราชการกำหนดได้ และต้องปฏิบัติเช่นเดียวกับคนโสด ดังได้กล่าวมาแล้วในมาตรา ๓๘, ๔๐ และ ๔๑ นั้นจนทุกประการ

อธิบายด้วยชั้นความผิดและการลงทัณฑ์

มาตรา ๔๓ ผู้ที่อยู่ในกรณี อาจที่จะประพาศผิดผิดมากและน้อยต่าง
สถานที่กัน คงจะได้แสดงต่อไปในหมวดที่ ๕ แต่ในทนายจะได้อ้างด้วยชน
แห่งความผิดซึ่งมีเป็น ๓ ชั้น คือ

- ๑ ชนกรกรรม คือเป็นความผิดอย่างหนัก
- ๒ ชนมขยมกรรม คือเป็นความผิดอย่างกลาง
- ๓ ชนลหุกรรม คือเป็นความผิดอย่างเบา

มาตรา ๔๔ การลงทัณฑ์แก่ผู้ประพฤติดังด้วยกฎหมาย ท่านกำหนดให้มีเป็นหลายสถาน สุดแต่ความหนักและเบาแห่งความผิด ดังจะได้แสดงต่อไปในหมวดที่ ๕ แต่ในที่นี้จะได้อธิบายลักษณะแห่งทัณฑ์อันมีเป็นนานาสถานดังต่อไปนี้

๑. ภาคทัณฑ์ คืองดการลงโทษไว้ครั้ง ๑ ก่อน โดยฐานกรณ ผู้ที่สมควรจะได้รับทัณฑ์ คือ ผู้ที่กระทำผิดแต่เพียงเล็กน้อยโดยความโง่เขลา มิได้มีเจตนาชั่วร้ายหรือจงใจจะฝ่าฝืนกฎหมาย และผู้ที่ได้รับภาคทัณฑ์แล้ว นับว่าเหมือนได้ล้างบาป หาโทษติดตัวต่อไปมิได้

๒. ติโทษ คือชี้แจงให้ผู้ผิดเข้าใจชัดเจนว่า ตนได้กระทำความผิดเช่นนั้น ๆ ควรได้รับโทษเช่นนั้น ๆ แต่หากมีข้อควรกรณอยู่บ้างอย่างนั้น ๆ จึงรอกการลงโทษไว้ครั้ง ๑ แต่ถ้ายกไปกระทำความผิดอีก จะต้องเอาโทษเดิมบวกเข้ากับโทษที่จะพึงต้องรับใหม่

๓. กัก คือให้ผู้ต้องโทษอยู่ในจังหวัดใดจังหวัด ๑ อันเป็นจังหวัดสถานพินิจ และต้องรายงานต่อผู้บังคับบัญชาโดยตรงทุกวัน

๔. กักเงินเดือน คือจ่ายให้เพียงส่วน ๑ ใน ๔ หรือกึ่ง ๑ เป็นอย่างมาก นอกนั้นให้เจ้าพนักงานพินิจปลดบัญชีจ่ายให้เมื่อพ้นกำหนดโทษ แต่โทษนี้ให้ลงแต่เฉพาะคนโลด ซึ่งไม่ต้องเลี้ยงครอบครัว เพื่อบังคับการใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่ายหรือในการเที่ยวเตร่เป็นต้น

๕. ทัณฑ์กรรม คือให้ทำการงานอันต้องออกกำลังกายผิดกว่าปกติ แต่ทัณฑ์กรรมต้องเลือกให้กระทำการอันเป็นประโยชน์ ไม่ใช่เปลืองแรงเปล่า ทัณฑ์กรรมในวัน ๑ ห้ามมิให้กระทำเกินกว่า ๓ ชั่วโมง แต่ห้ามมิให้กระทำติด ๆ กันเกินกว่า ๗ วัน

๖. ขัง คือขังไว้ในห้องแห่งใดแห่ง ๓ อันเป็นที่มั่นคง เช่นที่
กรมตมพดเรือนเป็นตัวอย่าง หรือจะขังไว้ในที่ซึ่งของกรมเองก็ได้ ใน
ที่ห้องซึ่งนั้นต้องให้มีแสงสว่างและมีทางอากาศเดินได้สะดวก กับต้องให้ผู้
ถูกขังมีเวลาได้ออกมาเดินนอกห้องซึ่งวันละ ๑ ชั่วโมงเป็นอย่างน้อย กับ
ต้องให้ได้กินอาหารอิ่มหน้าทุกวัน วันละ ๒ มื้อเป็นอย่างน้อย

๗. จำขัง คือขังด้วย แลลงเครื่องพันธนาการด้วย

๘. พักราชการ คือต้องออกจากตำแหน่งหน้าที่ประจำโดยไม่ได้
รับพระราชทานเงินเดือนเบี้ยหวัดอย่างใด ๆ แต่ยังมีหนทางที่จะได้กลับ
เข้ารับราชการได้อีกในกาลเบื้องหน้า

๙. คัดออกจากราชการ คือให้ออกจากหน้าที่ประจำโดยไม่ได้
รับเบี้ยหวัดหรือเบี้ยบำนาญ

๑๐. ถอดจากยศบรรดาศักดิ์

มาตรา ๔๕ การลงทัณฑ์ จัดเป็น ๓ ประเภท ดังต่อไปนี้

ก. ประเภทครุทัณฑ์ เป็นพระราชอาญา ซึ่งจะมีพระบรมราช
โองการให้ลงแก่ข้าราชการ ผู้ประพฤติดีผิด ต่อจากนั้นโดย สถานที่ใด สถานที่ ๓ ใน
๓๐ สถานที่ซึ่งกล่าวมาแล้วในมาตรา ๔๔ นั้น หรือเป็นโทษซึ่งศาลรับสั่ง
ลงโทษตามบทตามกฎหมาย

ข. ประเภทมรยมทัณฑ์ เป็นอาญาสำหรับผู้บังคับบัญชาสูงสุด
มีอำนาจจะกระทำได้แก่ผู้ที่อยู่ในบังคับบัญชาของตน มีอยู่นานสถานที่ ดัง
ต่อไปนี้

๑. ภาคทัณฑ์

๒. ดิโทษ

๓. กัก ไม่เกินกว่า ๑ เดือน

๔. กักเงินเดือน ไม่เกินกว่า ๓ เดือน

๕. ทัณฑกรรม ไม่เกินกว่า ๗ วัน

๖. ชัง ไม่เกินกว่า ๑ เดือน

๗. ให้พักราชการ ไม่เกินกว่า ๖ เดือน

ถ้าผู้บังคับบัญชาที่มีความปรารถนาจะลงโทษแก่ผู้ใดให้ยื่นไปกว่าที่กำหนดไว้ ก็ให้ส่งคดีไปยังศาลรับสั่งเพื่อพิพากษาวางบทสืบไป

ค. ประเภททัณฑ์ เป็นอาญาสำหรับที่ผู้บังคับบัญชาโดยตรงมีอำนาจจะกระทำแก่ผู้ที่อยู่ในบังคับบัญชาของตน (คืออธิบดีกรมลงโทษแก่คนในกรมของตน) มีเป็นนानาสถาน ดังต่อไปนี้

๑. ภาคทัณฑ์

๒. ดิโทษ

๓. กัก ไม่เกินกว่า ๕ วัน

๔. ทัณฑกรรม ไม่เกิน ๓ วัน

ถ้าผู้บังคับบัญชาโดยตรงมีความปรารถนาจะลงโทษแก่ผู้ใดยื่นไปกว่าที่กำหนดไว้แล้ว ต้องขออนุญาตจากผู้บังคับบัญชาสูงสุด

มาตรา ๕๖ ห้ามมิให้ผู้ใดลงอาญาแก่คนในบังคับบัญชาของตนเกินอำนาจของตน ตามที่ได้กำหนดไว้ในมาตรา ๕๕ นั้นเป็นอันขาด ผู้มีอำนาจลงอาญาและผู้รับโทษ มีกำหนดเป็นลำดับโดยละเอียด ดังแจ้งอยู่ในตารางซึ่งแนบไว้ ณ ท้น ดังต่อไปนี้

มาตรา ๕๗ ฝ่ายผู้รับโทษ ถ้าไม่เห็นว่าการที่ผู้บังคับบัญชา โดยตรงลงโทษนั้นไม่เปนยุติธรรม หรือแรงเกินไปก็ดี อนุญาตให้ผู้ถูกลงโทษ ถึงผู้บังคับบัญชาสูงสุดได้ การอุทธรณ์ให้เขียนเปนลายลักษณ์อักษร และ ต้องยื่นต่อผู้บังคับบัญชาสูงสุดนั้นภายใน ๗ วัน และในระหว่างที่อุทธรณ์ ให้ผู้บังคับบัญชาโดยตรงรอการลงโทษไว้ก่อน ฝ่ายผู้บังคับบัญชาสูงสุด นั้นจะตั้งกรรมการสืบหรือจะตั้งแก้ไขโทษก็ได้ แต่ห้ามมิให้เพิ่มโทษให้หนักขึ้น เว้นแต่ที่เห็นว่าผู้บังคับบัญชาโดยตรงได้จับข้อความผิดนั้นผิดประเภทหรือไม่ตรงกับความเป็นกฎหมาย ก็ให้ตั้งแก้ไขไปตามความเห็นของตน ได้ ถ้าผู้รับโทษไม่พอใจในคำวินิจฉัยแห่งผู้บังคับบัญชาสูงสุด ก็ให้ทำฎีกาขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย เพื่อได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชวินิจฉัย หรือจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ศาลรับตั้งกระทรวงวังพิจารณา ก็สุดแท้แต่จะโปรด แต่ฎีกาต้องทูลเกล้าฯ ถวายภายในกำหนด ๑๕ วัน นับแต่วันทูลเกล้าฯ ของผู้บังคับบัญชาสูงสุดตกมานั้น เปนต้นไป และในระหว่างที่ยังมิได้มีพระราชกระแสสั่งในส่วนฎีกานั้น ให้รอการลงโทษแก่ผู้ถวายฎีกาไว้ก่อน

มาตรา ๕๘ ถ้าผู้ลงโทษเป็นผู้บังคับบัญชาชั้นสูงสุด แม้ผู้รับโทษ เห็นว่าการลงโทษนั้นไม่เปนยุติธรรมหรือแรงเกินไป อนุญาตให้ทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาได้ และระเบียบการให้เป็นไปเช่นกล่าวมาแล้วในมาตรา ๕๗ แล้วนั้นจนทุกประการ

มาตรา ๕๙ ศาลรับตั้งกระทรวงวังเป็นศาลสูงสุดในพระราชสำนัก เพราะฉะนั้นคดีซึ่งศาลรับตั้งได้วินิจฉัยเด็ดขาดไปแล้ว ทั้งโจทก์และจำเลย

จะอุทธรณ์ไม่ได้ ถ้าจำเลยจะทูลเกล้าฯ ถวายฎีกากราบบังคมทูลขอพระราชทานพระมหากรุณาลดหย่อนผ่อนโทษนั้นได้ แต่จะคัดค้านคำพิพากษาไม่ได้เป็นอันขาด

มาตรา ๕๐ คำพิพากษาศาลรับสั่ง ต้องได้รับพระบรมราชานุมัติก่อน จึงจะบังคับบัญชาให้ลงโทษตามคำพิพากษานั้นได้

หมวดที่ ๕

ว่าด้วยการกำหนดโทษสำหรับความผิด

มาตรา ๕๑ ผู้ใดซึ่งมีครอบครัวและเคหะสถานอยู่แล้ว เมื่อประกาศใช้กฎหมาย มิได้รับไปลงทะเบียนภายในกำหนดตามความในมาตรา ๓๐ แล้วไซ้ ท่านว่าผู้นั้นมีความผิดชั้นมัฆมกรรม ต้องรวางโทษชั้นมัฆมทัณฑ์

มาตรา ๕๒ ผู้ใดที่มีครอบครัวหรือเคหะสถานภายหลังวันที่ประกาศใช้กฎหมาย มิได้ ไปจดทะเบียนที่ กรมตบดั่งกัก ภายในเวลาที่กำหนดไว้ ในมาตรา ๓๔ ท่านว่าผู้นั้นมีความผิดเป็นชนครุกรรม ต้องรวางโทษชั้นครุทัณฑ์

มาตรา ๕๓ ผู้ใดที่มีครอบครัวหรือเคหะสถานอันได้จดทะเบียนแล้ว เมื่อมีเหตุเปลี่ยนแปลงอย่างใดอย่าง ๑ ตามที่กล่าวไว้ในมาตรา ๑๕ แห่งกฎหมาย มิได้ ไปแจ้งความแก่เจ้าพนักงานภายในกำหนดบักษหนึ่งท่านว่าผู้นั้นมีความผิดเป็นชนครุกรรม ต้องรวางโทษชั้นครุทัณฑ์

มาตรา ๕๔ ผู้ใดที่ยังมิได้มีครอบครัวหรือเคหะสถานของตนเอง แต่เมื่อก่อนประกาศใช้กฎหมาย ไปมีภรรยาหรือเคหะสถานโดยมิได้รับอนุญาต

จากผู้บังคับบัญชาสูงสุดในกรมของตนก่อน ตามความในข้อ ๒๓ และ ๒๔ แห่งกฎนี้ ท่านว่าผู้หนึ่งมีความผิดชนครุกรรม ต้องรวางโทษชนครุทัณฑ์

มาตรา ๕๕ ผู้ใดที่มีครอบครัว หรือเคหะสถาน อันได้จดทะเบียนแล้ว มีภรรยาเพิ่มเติมใหม่อีก หรือมีเคหะสถานเพิ่มขึ้นอีก โดยมีได้รับอนุญาตตามความในมาตรา ๒๕ กัตถิ หรือมิได้ไปจดทะเบียนภายในกำหนดบัญชี ๑ ตามความในมาตรา ๑๖ กัตถิ ท่านว่าผู้หนึ่งมีความผิดเป็นชนครุกรรม ต้องรวางโทษชนครุทัณฑ์

มาตรา ๕๖ ผู้ใดบังอาจมีภรรยาเป็นชาวต่างประเทศหรือคนในบังคับรัฐบาลต่างประเทศ ก่อนที่ได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาต ท่านว่าผู้หนึ่งมีความผิดเป็นชนครุกรรม ต้องรวางโทษจำขังไม่ต่ำกว่า ๑๒ เดือน

มาตรา ๕๗ คนโสดและคนไม่มีเคหะสถานหรือคนหม้าย ซึ่งผู้บังคับบัญชาสูงสุดได้กำหนดให้ อยู่ประจำใน สถานที่ราชการแห่งใด ๆ แล้ว ไซ้ร ไปเลือกอยู่แห่งอื่นโดยมิได้รับอนุญาตพิเศษจากผู้บังคับบัญชาสูงสุด ท่านว่าผู้หนึ่งมีความผิดชนมขยมกรรม ต้องรวางโทษชนมขยมทัณฑ์

มาตรา ๕๘ คนโสดและคนไม่มีเคหะสถานหรือคนหม้าย ซึ่งผู้บังคับบัญชาสูงสุดได้กำหนดให้อยู่ในเขตร์สถานที่ราชการแล้วไซ้ร ไปนอนค้างอยู่แห่งอื่นโดยมิได้รับอนุญาตตั้งว่าไว้ ในมาตรา ๕๑ แห่งกฎนี้ ท่านว่าผู้หนึ่งมีความผิด ตกอยู่ในสถานที่ใดสถานที่หนึ่งในสองสถานที่ กล่าวคือ ถ้าไปนอนค้างอยู่แห่งอื่นเพียงคั่นหนึ่ง ต้องรวางโทษชนดทุทัณฑ์ ถ้าเกินกว่า ๑ คั่น ต้องรวางโทษชนมขยมทัณฑ์

มาตรา ๕๘ ผู้ใดกล่าวความเท็จต่อเจ้าพนักงาน หรือผู้บังคับ
บัญชาด้วยข้อใดข้อ ๑ อันเนื่องด้วยกฎหมาย เป็นตนว่าผู้บังคับบัญชามี
เรื่องภรรยาหรือเคหะสถานของตนเองผิด หรือของข้าราชการผู้นอกดี นำ
ความไม่จริงหรือที่ไม่รู้ความจริงมากล่าว ท่านว่าผู้ใดกล่าวเท็จ มี
ความผิดฐานหลอกรumm หรือมั่วยมกรรม ต้องระวางโทษชดเชยหรือมั่วยม
ทัณฑ์ตามสมควรแก่เหตุผล

มาตรา ๖๐ ผู้ใดกระทำการอย่างใดอย่าง ๑ และการที่กระทำนั้น
เป็นการเลิ่ดกฎหมายหลายบทด้วยกัน ท่านให้ใช้บทที่มีโทษหนักถึงโทษแก่
ผู้
ผู้

มาตรา ๖๑ ผู้ใดกระทำความผิดหลายกึ่ง ท่านว่าผู้ใดต้องมีโทษ
ตามกึ่งความผิดทุกกึ่ง

มาตรา ๖๒ ผู้ใดเลิ่ดกฎหมายด้วยข้อใดข้อหนึ่ง และเมื่อได้พ้นโทษ
แล้วไปกระทำความผิดชนิดอื่น ท่านว่าผู้ใดไม่ซ้ำผิด

ผู้ใดไม่ซ้ำผิด ท่านว่าผู้ใดต้องรับโทษเป็นทวน

ประกาศมา ณ วันที่ ๑ สิงหาคม พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ เป็น
วันที่ ๓๓๖๐ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

ตารางกำหนดการลงโทษ

ผู้ลงโทษ	ผู้รับโทษ	กำหนดโทษอย่างมาก						หมายเหตุ
		กัก	กักเงินเดือน	ทัณฑกรรม	ขัง	จำขัง	ทักราชการ	
ศาลรับสั่งกระทรวงวัง	ข้าราชการในพระราชสำนักทั่วไป							ลงโทษได้เต็มตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายทุกประการ
<u>ชั้นผู้บังคับบัญชาสูงสุด</u> ก. เลขาธิการกระทรวงวัง ข. เลขาธิการกรมมหาดเล็ก ค. ราชเลขาธิการ ฌ. อธิบดีกรมพระคลังข้างที่	ก. ๑. ข้าราชการในกระทรวงวังแดกรมพระตำรวจ ๒. ข้าราชการในกรมศิลปากร ๓. ข้าราชการในกรมทหารวังจ้ง จ.ป.ร. ข. ๑. มหาดเล็ก ในกรมมหาดเล็กหลวง ๒. มหาดเล็กในโรงเรียนมหาดเล็กหลวง ๓. มหาดเล็กในกรมชาวที่ ๔. มหาดเล็กในกรมมหรศพ ๕. มหาดเล็กในกรมพระอัครราช ค. ข้าราชการในกรมราชเลขาธิการ ฌ. ข้าราชการในกรมพระคลังข้างที่	๑ เดือน	๓ เดือน	๗ วัน	๑ เดือน	ไม่ได้	๖ เดือน	
<u>ชั้นผู้บังคับบัญชาโดยตรง</u> ๑. อธิบดีกรมต่าง ๆ ในกระทรวงวัง ๒. สมุหพระตำรวจ ๓. ผู้บัญชาการกรมศิลปากร ๔. อธิบดีกรมมหาดเล็ก ๕. เลขาธิการกรมโรงเรียนมหาดเล็กหลวง ๖. อธิบดีกรมชาวที่ ๗. ผู้บังคับบัญชากกรมมหรศพ ๘. อธิบดีกรมพระอัครราช ๙. ราชเลขาธิการในพระองค์	๑. ข้าราชการในกรมของตน ๆ โดยเฉพาะ ๒. ข้าราชการในกรมพระตำรวจ ๓. ข้าราชการในกรมศิลปากร ๔. มหาดเล็กในกรมมหาดเล็ก ๕. ครู อาจารย์ พนักงาน และนักเรียนในโรงเรียนมหาดเล็กหลวง ๖. ก. มหาดเล็กในกรมชาวที่ ข. มหาดเล็กในกรมสวนหลวง ๗. ก. มหาดเล็กในกรมโซนหลวง ข. มหาดเล็กในกรมพิณพาทย์หลวง ค. มหาดเล็กในกรมช่าง ๘. มหาดเล็กในกรมพระอัครราชและยานยนต์ ๙. มหาดเล็กในกรมราชเลขาธิการในพระองค์	๑๕ วัน	ไม่ได้	๓ วัน	ไม่ได้	ไม่ได้	ไม่ได้	

กฎเสนาบดีกระทรวงวัง
 ว่าด้วยการจดทะเบียนและเบี่ยนนำที่ตามความ
 ในกฎมณเฑียรบาล ว่าด้วยครอบครัวแห่ง
 ข้าราชการในพระราชสำนัก
 พระพุทธศักราช ๒๔๕๗

ด้วยตามความในกฎมณเฑียรบาล ว่าด้วยครอบครัวแห่ง
 ข้าราชการในพระราชสำนัก พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ ซึ่งทรงพระกรุณา
 โปรดเกล้าฯ ให้เสนาบดีกระทรวงวังเป็นหน้าที่ออกฎข้อบังคับประกอบ
 และเมื่อกฎหรือข้อบังคับนั้นได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้
 ประกาศโฆษณาแล้ว ให้นับว่าเป็นส่วนหนึ่งแห่งกฎมณเฑียรบาลนั้น

บัดนี้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้เจ้าพระยาธรรมานุภิธานบดี เสนาบดีกระทรวงวัง คราวกฎ
 ขึ้นไว้ดังนี้

ข้อ ๑) ตำแหน่งนายทะเบียนใหญ่สำหรับในพระราชสำนักทั่วไป
 นั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มหาเสวกตรี พระยาอภัยภักดี
 เป็นนายทะเบียนใหญ่ ส่วนสถานที่ทำการนั้นให้รวมอยู่ที่กรมทะเบียน
 กระทรวงวังในพระบรมมหาราชวัง

ข้อ ๒) กำหนดเวลาจดทะเบียนนั้น ให้บรรดาเจ้าพนักงาน
 ทะเบียนตามซึ่งมีบังคับบัญชาชั้นสูงสุด^๕ ในกรมต่าง ๆ จะได้จัดตั้งขึ้นตาม
 ความใน มาตรา ๗ เป็นหน้าที่คอยรับจดทะเบียนบรรดาข้าราชการในกรม

นั้น ๆ แล้ววันประกาศใช้กฎเป็นต้นไป ส่วนระเบียบการที่เจ้าพนักงาน
ทะเบียนกรมต่าง ๆ จะต้องปฏิบัติอย่างไรนั้น ให้เป็นหน้าที่ของผู้นั่งคัม-
มัญชาแห่งกรมนั้น ๆ จะส่งเจ้าพนักงานทะเบียนประจำกรมของตนมา
รับคำสั่งและแนะนำจากนายทะเบียนใหญ่ตามเวลาที่ควร ซึ่งนายทะเบียน
ใหญ่จะได้ค้นหามา และเมื่อนายทะเบียนได้รับคำสั่งและแนะนำไปประการใด
ให้บรรดาเจ้าพนักงานทะเบียนกรมนั้นเชื่อฟัง และปฏิบัติตามจริง
ทุกประการ เหมือนหนังสือคัมมัญชาโดยตรงของคน และดำเนินการ
เป็นระเบียบอันหนึ่งอันเดียวกันทั่วไป

ข้อ ๓) สมุดสำหรับจดทะเบียนครอบครัวและเคหะสถานนั้น
ให้ใช้ตามแบบ ว.๓ ซึ่งมีอยู่ข้างท้ายกฎ และให้เป็นที่นายทะเบียน
ใหญ่จะจำหน่ายสมุดให้แก่เจ้าพนักงานทะเบียนกรมต่าง ๆ เป็นกำหนด
กรมละ ๒ เล่ม คือสำหรับให้เก็บเป็นหลักฐานที่กรมนั้น ๆ เล่ม ๑ และ
สำหรับที่จะได้คัดสำเนาส่งให้นายทะเบียนใหญ่เล่ม ๑ ส่วนวิธีที่จะต้อง
จดอย่างไรนั้น ให้เป็นหน้าที่นายทะเบียนใหญ่จะวางกำหนดให้เป็นระเบียบ
เรียบร้อย

ข้อ ๔) บรรดาข้าราชการในพระราชสำนักที่มีครอบครัวแต่
เคหะสถานอยู่แล้ว เมื่อประกาศใช้กฎฉบับนี้ ให้รับไปจด
ทะเบียนยังเจ้าพนักงานในกรมที่ตนสังกัดให้แล้วเสร็จภายในกำหนด
๓ เดือน นับแต่วันที่ประกาศใช้กฎเป็นต้นไป เมื่อพ้นเขตวัน
ตุลาคม พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ ไปแล้ว ให้เป็นอันหมดเขตที่รับ
จดทะเบียน แล้วให้เจ้าพนักงานทะเบียนกรมต่าง ๆ รวมสำเนาทะเบียนส่ง
ยังนายทะเบียนใหญ่ให้สิ้นเชิง

อนึ่ง เมื่อต่อไปการเปลี่ยนแปลงประการใด ก็ให้เจ้าพนักงาน
ทะเบียนกรมนั้นๆ ทำการติดต่อรายงานให้นายทะเบียนใหญ่ทราบเสมอไป
ภายในกำหนด ๗ วัน นับแต่วันที่ได้มีการเปลี่ยนแปลง เพือนายทะเบียน
ใหญ่จะได้แก่ทะเบียนให้เป็นถูกต้อง

ข้อ ๕) บรรดาข้าราชการในพระราชสำนัก ซึ่งมีประสงค์จะมี
ภรรยาหรือมีเคหะสถานนั้น ให้ทำเรื่องราวยื่นต่อผู้บังคับบัญชาโดยตรง
ของตนตามแบบ ๑.๒ และ ๑.๓ ซึ่งมีอยู่ท้ายกฎนี้ ส่วนผู้บังคับบัญชา
เมื่อได้รับเรื่องราวดูและสอบดูเห็นควรประการใด ก็ให้ส่งความเห็นที่
ชักกระคายเบื้องซ้ายของเรื่องราวดูฉบับนั้น แล้วนำเสนอก่อไปตามลำดับ
ชั้นจนถึงผู้บังคับบัญชาชั้นสูงสุด

แบบเรื่องราวดูของอนุญาตมีภรรยาหรือเคหะสถาน ให้เป็นหน้า
นายทะเบียนใหญ่จะจัดพิมพ์ขึ้นแล้วจำหน่ายให้แก่กรมต่าง ๆ ตามควร

ข้อ ๖) ในการที่จะตั้งอนุญาตให้มีภรรยาหรือเคหะสถานนั้น
เมื่อผู้บังคับบัญชาเห็นสมควรจะอนุญาตได้ ก็ให้ออกใบอนุญาตตามแบบ
๑.๔ และ ๑.๕ ซึ่งมีอยู่ท้ายกฎนี้ ใบอนุญาตนี้ให้มติดของแต่บุคคล
ประจำติดต่อกัน และมีเครื่องหมายตามลำดับสำหรับกรมนั้นๆ ทงนให้เป็น
หน้าให้นายทะเบียนใหญ่จะจัดพิมพ์ใบอนุญาตขึ้น และจำหน่ายให้แก่กรม
ต่าง ๆ สำหรับดำรงใช้ตามควร

ประกาศมา ณ วันที่ ๖ สิงหาคม พระพุทธศักราช ๒๔๕๗

(ประกาศในราชกิจจานุเบกษา วันที่ ๑๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๕๗)

หมายเหตุ แบบพิมพ์ต่างๆ ที่กล่าวถึงในกฎเสนานี้กระทรวงวัง ไม่ได้นำมาพิมพ์ไว้

หน้าว่าง

กฎมณเฑียรบาล

ว่าด้วยราชการในพระราชสำนักเพิ่มเติม

มีพระบรมราชโองการ ในพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหา
อานันทมหิดล พระมฤคกุลเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรัสเหนือเกล้าเหนือกระหม่อม
สั่งว่า ตามที่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตรากฎมณเฑียรบาล
สำหรับราชการในพระราชสำนักขึ้นไว้ ก็โดยพระราชประสงค์จะ
กวดขันความประพฤติของข้าราชการในพระราชสำนักให้งามดีในทุก
สถาน ทั้งให้มีการบังคับบัญชาในระหว่างผู้ใหญ่ผู้น้อยให้เป็นระเบียบกัน
เพื่อผู้ใหญ่จะได้มีโอกาสตรวจตราความประพฤติของผู้น้อยได้ทั่วถึง
แต่โดยเหตุที่ความนิยมของบุคคลบางคนบังเกิดมีขึ้นใหม่แปลกๆ กฎ-
มณเฑียรบาลที่มีอยู่แต่ยังไม่เพียงพอ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
ให้เจ้าพระยาธรรมมาภิบาลกราบบังคมทูลเกล้าฯ ถวายร่างกฎมณเฑียรบาล
เพิ่มเติมขึ้นใหม่เพิ่มเติมว่า

มาตรา ๑ ตั้งแต่นี้ต่อไป ข้าราชการในพระราชสำนักผู้
ต้องปฏิบัติตามกฎมณเฑียรบาลว่าด้วยครอบครัวแห่งข้าราชการใน
พระราชสำนัก พ.ศ. ๒๔๕๗ ตามที่ได้บัญญัติไว้ในหมวดที่ ๒ มาตรา ๕
จะทำการโฆษณาประกาศข้อความอย่างใด ๆ คือด่าทอรณชน เช่นดั่ง
แจ้งความในหนังสือพิมพ์ ฤ็าประกาศไว้ในที่แห่งใดก็ดี ก่อนที่จะทำ
เช่นนั้นต้องนำความร้องเรียนขออนุญาตต่อผู้บังคับบัญชา เมื่อได้รับ

อนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรแล้ว ผู้ขออนุญาตจึงจะนำความนั้นออก
โฆษณาได้

มาตรา ๒ ถ้าข้าราชการผู้ใดนำความที่ตนมิได้รับอนุญาตจาก
ผู้บังคับบัญชาออกโฆษณาให้มีโทษเช่นมีขมกตที่คงที่บัญญัติไว้ใน
หมวดที่ ๘ มาตรา ๔๕ (๒) แห่งกฎหมายนี้ว่าด้วยครอบครัวแห่ง
ข้าราชการในพระราชสำนัก พ.ศ. ๒๔๕๗ นั้น

ประกาศมา ณ วันที่ ๔ ตุลาคม พระพุทธศักราช ๒๔๕๗ เปน
วันที่ ๑๗๗๙ ในรัชกาลปัจจุบัน

กฎหมายแพ่ง

ว่าด้วยครอบครัวแห่งข้าราชการในพระราชสำนักเพิ่มเติม

(ครั้งที่ ๓)

มีพระบรมราชโองการในพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรัสเหนือเกล้าเหนือกระหม่อมว่า ตั้งแต่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตรากฎหมายแพ่งว่าด้วยครอบครัวแห่งข้าราชการในพระราชสำนักขึ้นไว้แล้ว การครอบครัวเป็นระเบียบเรียบร้อยขึ้นเป็นลำดับมา บัดนี้ทรงพระราชมติว่าตามความใน มาตรา ๑๘ ข้อ ๑ ซึ่งห้ามมิให้ชายนำหญิงที่ชายสมรสด้วยเป็นครั้งคราว ฤ็หญิงที่เรียกว่าเมียดิบจดทะเบียนนั้น ความยังบกพร่องอยู่ เพราะบางที่ชายสมรสกับหญิงจำนวนหนึ่งนับครั้ง แต่หญิงนั้นต้องด้วยลักษณะเมียดิบที่จะจดทะเบียนไม่ได้ บุตรอันเกิดมาก็เลยไม่ได้จดทะเบียนและไม่ใคร่จะได้รับความอุปถัมภ์เลี้ยงดูจากแม่เป็นบิดาตามสมควร ทรงพระกรุณานำร่างดำรัสแก้ไขที่เกิดขึ้นเป็นโพธิ์ฟ้าฯ แผ่นดิน และเพื่อจะบำรุงให้มีครอบครัวอย่างงามแพร่หลายมากไป

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาธรรมานุรักษ์ บัดนี้เสนาบดีกระทรวงวัง รับพระบรมราชโองการประกาศกฎหมายแพ่งเพิ่มเติมฉบับเพิ่มเติมว่า

มาตรา ๑ บุตรอันเกิดแต่หญิงที่ชายสมรสด้วยเป็นครั้งเป็นคราว ฤ็หญิงที่ชายสมรสด้วยโดยอาการที่เรียกว่าเมียดิบก็ตาม ถ้าความไม่

ปรากฏว่าหญิงที่เป็นมารดานั้น ได้สมัครประพันธด้วยชายอื่น เด็กที่เกิด
มาเป็นบุตรของชายผู้นั้นโดยแท้แล้ว ให้ชายผู้เป็นบิดามารดาของเลี้ยงดู
บำรุงรักษาให้กินอยู่หนึ่งหมื่น และเจ้าเรียนตามสมควรแก่ถ้านานรูปจนกว่า
เด็กนั้นจะมีอายุครบ ๑๖ ปี

มาตรา ๒ การเลี้ยงดูดังกล่าวใน มาตรา ๑ นั้น ชายผู้เป็นบิดา
จะรับตัวเด็กมาเลี้ยงดูเองก็ได้ ถ้าจะให้มารดาปกครองเลี้ยงดูไว้ก็ได้
แต่แต่ความตกลงแก่พ่อประโยชน์แก่เด็กเป็นประมาณ

ถ้าเด็กต้องอยู่กับมารดาแล้ว ให้ชายผู้เป็นบิดาออกเงินค่าเลี้ยงดู
ให้ตามสมควรแก่ถ้านานรูป (แต่อย่างไรก็ตามมารดาของเด็กถ้าผู้ปกครอง
จะเรียกค่าเลี้ยงดูเกินกว่า ๑ ใน ๔ ของเงินเดือนไม่ได้)

ประกาศมา ณ วันที่ ๕ มิถุนายน พระพุทธศักราช ๒๔๖๐ เป็น
วันที่ ๒๓๘๘ ในรัชกาลปัจจุบัน

ประกาศเพิ่มเติม
กฎมณเฑียรบาลว่าด้วยครอบครัวแห่งข้าราชการใน
พระราชสำนัก พระพุทธศักราช ๒๔๕๑

มีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าเห็นชอบกรมมั่งว่า
ตามที่ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายกรมธรรมการมารวมอยู่
ในกระทรวงวังแล้วนั้น สมควรจะให้ข้าราชการในกรมธรรมการอยู่ใน
กฎมณเฑียรบาลอย่างข้าราชการในพระราชสำนักทั่วไปด้วย จึงโปรด
เกล้าฯ ให้เพิ่มเติมข้อความในหมวดที่ ๒ ของกฎมณเฑียรบาลว่าด้วย
ครอบครัวข้าราชการในพระราชสำนัก พ.ศ. ๒๔๕๑ มาตรา ๕ ว่าด้วยผู้ที่
จะต้องปฏิบัติตามกฎมณเฑียรบาลนั้น ต่อจากข้อหมายเลข ๑๒ เดิมขึ้น
คือ “๑๓ ข้าราชการในกรมธรรมการ”

๕๕๕
ทรงลงแคว้นที่ประกาศนานเป็นต้นไป

ประกาศมา ณ วันที่ ๒ กุมภาพันธ์ พระพุทธศักราช ๒๔๖๒

หน้าว่าง

กฎหมายเต็ยบาลว่าด้วยการเสกสมรสเจ้านาย

ในพระราชวงศ์ พ.ศ. ๒๔๖๑

พ.ร.บ. แก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายลักษณะพัวเมีย พ.ศ. ๒๔๗๓

ประกาศงดการใช้ พ.ร.บ. แก้ไขเพิ่มเติม

กฎหมายลักษณะพัวเมีย พ.ศ. ๒๔๗๓ ไว้พลางก่อน

กฎหมายเต็ยบาลว่าด้วยการสมรสพระราชวงศ์

แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๔๗๕

ว่าด้วยการเสกสมรสแห่งเจ้านายในพระราชวงศ์

มีพระบรมราชโองการ ในพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรัสเหนือเกล้าเหนือกระหม่อมว่า
การเค็ดมรดกแห่งเจ้านายในพระราชวงศ์ตามธรรมดาได้ทรงทราบ และได้
พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้โดยสมควรแก่พระเกียรติยศ แต่ก็มี
บางรายที่ไม่ได้กราบบังคมทูลให้ทรงทราบก่อน โดยทรงว่าเป็นการ
บกพร่องไม่มาตองของข้าพระพุทธเจ้า โดยเหตุนี้บาง บางรายได้ทรงทราบว่า
การได้ขึ้นไปโดยสมควรแก่พระเกียรติยศ ฯ มีพระราชประสงค์จะอุปถัมภ์
บำรุงพระบรมราชตระกูลไว้ให้สูงศักดิ์ กับจะดำแดงให้พระราชวงศ์
ทรงทราบว่า มีพระราชหฤทัยประสงค์จะพระราชทานพระบรมราชานุญาต
แก่พระราชวงศ์ให้ทอดถึงกัน จึงพระราชดำรัสสั่งเกล้าเจ้าพระยาชนวนาภิกร
ณาธิบดี เสนาบดีกระทรวงวัง ให้ประกาศเป็นกฎหมายเพียรปฏิบัติไว้ว่า

๑ ตั้งแต่นั้นต่อไป เจ้านายในพระราชวงศ์ตั้งแต่ชั้นหม่อมเจ้าขึ้นไป
จะทำการศึกสงครามกับผู้ใด ให้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาขอ
พระราชทานพระบรมราชานุญาตก่อน เมื่อได้รับพระราชทานพระบรมราช
านุญาตแล้ว จึงจะกระทำการพิธีนั้นได้

๒ ที่ ๆ จะทำการพิธีแต่งงานจะต้องเป็นที่สมควรที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะพระราชทานนาถังขี้เฒ่า จะได้ทรงกำหนดตามที่ทรงพระราชดำริเห็นสมควร

๓ ถ้าผู้ใดทำฝ่าฝืนไม่ต้องคอยพระราชบัญญัติให้ถือว่าได้
ทำผิดละเมิด ต่อพระองค์ผู้ทรงเป็นกษัตริย์ในพระราชวงศ์

ประกาศมา ณ วันที่ ๓๐ มิถุนายน พระพุทธศักราช ๒๔๖๓

คุณหมื่นเจียรบาลว่าด้วยการสมรสพระราชวงศ์แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๔๗๕ (ป.ร.ศ.
เล่ม ๔๕ หน้า ๑๕๖) ประกอบ.

พระราชบัญญัติ
แก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายลักษณะหัวเมือง
พุทธศักราช ๒๔๗๓

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
มีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าฯ สั่งว่า

โดยที่ทรง พระราชดำริ เห็นสมควร แก้ไขเพิ่มเติม บทกฎหมาย อัน
เกี่ยวข้องลักษณะหัวเมืองซึ่งใช้อยู่ ณ บัดนี้ และบัญญัติให้มีการจดทะเบียน
สัมรส หย่า รับรองบุตร ฯลฯ

จึงทรง พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตรา พระราชบัญญัติ ขึ้นไว้ โดย
บทมาตราต่อไปนี้

มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้ให้เรียกว่า พระราชบัญญัติแก้ไข
เพิ่มเติมกฎหมายลักษณะหัวเมือง พุทธศักราช ๒๔๗๓

มาตรา ๒ ให้ใช้พระราชบัญญัตินี้ตั้งแต่วันที่ ๑ เมษายน พุทธ
ศักราช ๒๔๗๕ เป็นต้นไป

มาตรา ๓ บรรดาพระราชกำหนดกฎหมายที่เกี่ยวข้องลักษณะหัว
เมืองและมณฑลนั้น ให้คงใช้อยู่ต่อไปเพียงที่ไม่ขัดกับบทแห่งพระราชบัญญัติ

มาตรา ๔ ในพระราชบัญญัตินี้

“นายทะเบียน” หมายความว่า นายทะเบียนซึ่งได้มาตามมติของ
บัญชาการจดทะเบียนตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๕ บุคคลที่จะเป็นพยานได้ตามพระราชบัญญัตินี้ ต้อง
เป็นผู้บรรลุนิติภาวะแล้ว

มาตรา ๖ ภายในบังคับแห่งบทบัญญัติมาตรา ๕๓ (วรรค ๒) การจดทะเบียนสมรส แสดงฐานะภริยาหลวง หย่า และรับรองบุตรนั้น ท่านว่าจะทำ ณ สถานที่ใดแห่งใด ๆ ก็ได้ แต่ให้บันทึกหมายเหตุในทะเบียนที่เกี่ยวของโยงถึงกันได้ตามที่กำหนดในกฎเสนาบดี

มาตรา ๗ คำร้องขอจดทะเบียนนั้น จะแสดงด้วยหนังสือหรือด้วยวาจาก็ได้ หรือถ้าผู้ร้องเป็นใบ้ จะแสดงด้วยหนังสือหรือด้วยอาการกิริยาก็ได้

ถ้าคำร้องเป็นหนังสือ ดายมือชื่อของผู้ร้องนั้น ต้องมีพระยานจายมือชื่อรับรองสองคน พระยานสองคนคนหนึ่งต้องเป็นกำนัน หรือนายตำรวจ ซึ่งมียศไม่ต่ำกว่าชนนายร้อยตำรวจตรี หรือหัวหน้าสถานีตำรวจ ถ้าคำร้องแสดงด้วยวาจา หรือด้วยอาการกิริยา ผู้ร้องกับพระยานสองคนต้องมาพร้อมกัน และลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญในรายการที่ลงไว้ในทะเบียน ถ้าผู้ร้องไม่สามารถลงลายมือชื่อได้โดยวิธีหนึ่งวิธีใดให้ นายทะเบียนบันทึกข้อความไว้ในทะเบียน

มาตรา ๘ รายการที่กรายที่ลงในทะเบียน ตามพระราชบัญญัตินี้ ให้นายทะเบียนลง วัน เดือน ปี และลายมือชื่อนายทะเบียนไว้เป็นสำคัญ

มาตรา ๙ ในเมื่อรับจดทะเบียนสมรสหรือหย่าไว้แล้ว ให้นายทะเบียน คัดจำเนา และลงลายมือชื่อนายทะเบียน รับรองแล้ว มอบให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง โดยไม่ต้องเรียกค่าธรรมเนียม

มาตรา ๑๐ ผู้มีส่วนได้เสีย จะมาขอตรวจดูทะเบียน ณ สถานที่ทะเบียนหรือวางเวลาทำงานก็ได้ โดยไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียม จะขอจำเนา

รายการในทะเบียน ซึ่งนายทะเบียนลงชื่อบรรจงด้วยก็ได้ แต่ต้องเสียค่าธรรมเนียมตามอัตราที่กำหนดไว้ในกฎเด่นาบตี

มาตรา ๓๑ ท่านว่าการสมรส การแต่งฐานะภริยาหลวง และการหย่าโดยความยินยอมทั้งสองฝ่าย มีผลนับแต่เวลาจดทะเบียนเป็นต้นไป การหย่าตามคำพิพากษาของศาลนั้น มีผลแต่วันซึ่งคำพิพากษานั้นที่สุด แต่ทงนทานมิให้ยกขึ้นใช้เป็นเหตุเสื่อมสิทธิของบุคคลภายนอกผู้กระทำการโดยสุจริต เว้นแต่จะได้จดทะเบียนแล้ว

มาตรา ๓๒ การสมรสภายหลังวันใช้พระราชบัญญัตินี้ ท่านว่าจะสมบุรณต่อเมื่อได้จดทะเบียนแล้วเท่านั้น

มาตรา ๓๓ การจดทะเบียนสมรสนั้น ให้นายทะเบียนรับจดทะเบียนชายหญิงร้องขอ

การจดทะเบียนนั้นถ้าเขาทั้งสอง เจ้าพนักงานจะไปทำนอกสำนักงานทะเบียนก็ได้ แต่เจ้าพนักงานอาจเรียกค่าธรรมเนียมตามอัตราที่กำหนดไว้ในกฎเด่นาบตี

มาตรา ๓๔ ท่านว่าการสมรสนั้นจะจดทะเบียนได้ต่อเมื่อการใดเป็นไปถูกต้องตามบัญญัติต่อไปนี้ และภายในบังคับแห่งมาตรา ๓๖ เมื่อชายหญิงใดให้ถ้อยคำตามนั้นแล้ว ให้นายทะเบียนดำเนินการจดทะเบียน

(๑) ชายมีอายุ ๑๗ ปีบริบูรณ์ และหญิงมีอายุสิบห้าปีบริบูรณ์
(๒) ชายหญิงมิได้เป็นญาติสืบสายโลหิตชั้นหรือลงโดยตรง หรือเป็นพี่น้องร่วมบิดามารดา หรือเป็นพี่น้องร่วมบิดาหรือร่วมมารดา

(๓) หญิงมิได้เป็นภริยาชายอื่นอยู่

(๔) ชายหญิงยินยอมพร้อมใจเป็นสามีภริยากัน

ถ้าหญิงเป็นฝ่ายหรือหย่าจากสามี หญิงต้องให้ถ้อยคำอีกว่า การสมรสครั้งก่อนได้สิ้นไปแล้วไม่น้อยกว่าสิบเดือน แต่ความชอบทานมิให้บังคับ (ก) เมื่อมีบุตรเกิดในระวางนั้น หรือ (ข) เมื่อมีคำสั่งของศาลให้สมรสได้เพราะพ้นเขตตกจะเกิดบุตรกับสามีเดิม หรือ (ค) เมื่อเป็นการสมรสแห่งคู่หย่า

มาตรา ๑๕ ถ้าชายหรือหญิงมิอายุไม่ถึงสิบปีบริบูรณ์ ท่านว่าชายหรือหญิงนั้นต้องรับความยินยอมของบิดามารดาก่อน จึงจะจดทะเบียนสมรสได้ ถ้าบิดาหรือมารดาตายเสียคนหนึ่ง ต้องรับความยินยอมจากคนที่ยังอยู่ ถ้ามีผู้ปกครองต้องรับความยินยอมของผู้ปกครอง

ถ้าบิดามารดาไม่ตกลงกันให้ความยินยอมก็ดี หรือถ้าบิดามารดาหรือผู้ปกครองไม่ให้ความยินยอมก็ดี และชายหรือหญิงร้องต่อศาลให้ท่านว่าศาลจะสั่งอนุญาตการสมรสก็ได้ ในกรณีเช่นนี้ชายหรือหญิงต้องยื่นคำเนาคำพิพากษาหรือคำสั่งศาล จนถึงที่สุด ต่อนายทะเบียนแทนความยินยอม ถ้าเนานั้นต้องเป็นคำเนานั้นได้รับรองตามระเบียบแล้ว

มาตรา ๑๖ ถ้าชายหญิงให้ถ้อยคำไม่ถูกต้อง ตามที่กำหนดไว้ในมาตรา ๑๔ หรือถ้าเป็นเรื่องที่อยู่ในบังคับแห่งมาตรา ๑๕ ชายหรือหญิงไม่ได้รับความยินยอมตามที่กำหนดไว้ และไม่ยื่นคำดังศาลไว้ ท่านมิให้นายทะเบียนรับจดทะเบียนสมรส

ถ้าปรากฏชัด ต่อ นายทะเบียนว่า การมิได้เป็นไปตาม บังคับแห่งมาตรา ๑๔ วรรค ๑ และมาตรา ๑๕ กติ หรือถ้อยคำซึ่งให้ตามมาตรา ๑๔

วรรคสุดท้ายนั้นไม่เป็นความจริงก็ได้ หรือปรากฏชัดว่าชายหรือหญิงเป็นคน
วิกลจริตก็ได้ ท่านว่าไม่ให้อภัยโทษเป็น

มาตรา ๑๗ ถ้านายทะเบียนไม่รับจดทะเบียนสมรส ฝ่ายชายหรือ
หญิงจะยื่นคำร้องขอต่อศาลก็ได้

เมื่อศาลได้ลงความเห็นเป็นที่พอใจว่าการเป็นไปตาม บทบัญญัติ
แห่งกฎหมายครบถ้วนแล้ว ท่านว่าให้ศาลมีคำสั่งให้จดทะเบียน

มาตรา ๑๘ การสมรสอันได้จดทะเบียนแล้วโดยการ มิได้เป็นไป
ตามบัญญัติแห่งมาตรา ๑๕ (๑) นั้น ท่านว่าศาลอาจสั่งให้เพิกถอนได้
เมื่อผู้สมรสได้ลงเสียร้องขอขึ้น แต่ตามมาตราหรือผู้ปกครองผู้ให้ความ
ยินยอมแล้วจะร้องขอไม่ได้ ถ้าการสมรสนั้นศาลมิได้สั่งให้เพิกถอนจนชาย
หญิงมีอายุครบกำหนดบทบัญญัติไว้ในมาตราหนึ่งก็ดี หรือหญิงได้สมรส
ก่อนอายุครบกำหนดก็ได้ ท่านให้ถือว่าสมรสสมบูรณ์แล้วโดยจดทะเบียน

มาตรา ๑๙ การสมรสอันได้จดทะเบียนแล้วโดยการ มิได้เป็นไป
ตามบัญญัติแห่งมาตรา ๑๕ (๒) หรือ (๓) นั้น ท่านว่าเป็นโมฆะ

มาตรา ๒๐ การสมรสอันได้จดทะเบียนแล้วโดยการมิได้เป็นไป
ตามบัญญัติแห่งมาตรา ๑๕ (๔) นั้น ถ้าชายหญิงไม่ยินยอมพร้อมใจกัน
ไว้ ท่านว่าการสมรสนั้นเป็นโมฆะ ถ้าความยินยอมบกพร่อง (ก) เพราะ
สำคัญต่อกันผิดหรือ (ข) เพราะมีการข่มขู่หรือ (ค) เพราะคู่สมรส
ฝ่ายหนึ่งจงใจหลอกลวงอีกฝ่ายหนึ่งให้หลงเชื่อในข้อความอันเป็นสาระสำคัญ
(เว้นแต่ในข้อที่เกี่ยวกับดินทรัพย์) ซึ่งตามเดิมแล้ว ฝ่ายที่ถูกหลอกลวงก็
จะไม่ยอมสมรสด้วย ฉะนั้น ท่านว่าการสมรสนั้น ศาลอาจสั่งให้เพิกถอนได้

แต่เฉพาะเมื่อฝ่ายใดให้ความยินยอมอันบกพร่องหรือของชดเชย ขาดความ
ในคดีเช่นว่านั้นกำหนดขึ้น นับแต่เวลาที่ทราบความสำคัญผิด หรือ
ความหลอกลวงนั้น หรือเมื่อมีโอกาสดังฟ้องคดีได้

มาตรา ๒๑ การล้มล้างอันได้จดทะเบียนแล้ว ท่านว่าจะเลิกดัง
เสียจะเพราะเหตุทลยคำซึ่งให้ตามบัญญัติแห่งมาตรา ๑๔ ควรคัดท้ายไม่
เป็นความจริงไม่ได้ แต่บุตรซึ่งเกิดภายในเก้าเดือนนับแต่วันทวงรียาขาด
จากสามีคนก่อนนั้น ท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นบุตรของสามีคนก่อน

มาตรา ๒๒ ถ้าได้จดทะเบียนล้มล้างหรือหญิงอายุต่ำกว่ายี่สิบปี
โดยมิได้ ได้รับความยินยอมของบิดามารดาหรือผู้ปกครองชายหรือหญิง หรือ
คำสั่งของศาลไว้ ท่านว่าบิดามารดา หรือผู้ปกครองของชาย หรือ หญิง
เท่านั้นอาจร้องขอให้เพิกถอนการล้มล้าง และศาลเห็นสมควรก็สั่งเพิก
ถอนได้

การร้องขอให้เพิกถอนนั้น ท่านว่ามิใช่ร้องภายหลังเวลาหกเดือน
นับแต่ที่ทราบการจดทะเบียนล้มล้าง อนึ่ง เมื่อชายหรือหญิงมีอายุยี่สิบปี
บริบูรณ์ หรือเมื่อหญิงได้ครรภ์แล้วก็จะร้องไม่ได้เหมือนกัน

มาตรา ๒๓ การเพิกถอนล้มล้างนั้น ท่านว่าไม่เป็นเหตุให้เสื่อม
สิทธิอันผู้ล้มล้างโดยสุจริตได้มาเพราะการล้มล้างนั้น

เมื่อเพิกถอนการล้มล้างแล้ว การจัดแบ่งทรัพย์สินใหม่บังคับตาม
กฎหมายว่าด้วยการหย่า

ถ้าฝ่ายเดียวได้กระทำการล้มล้างโดยสุจริตไว้ ท่านว่าฝ่ายนั้น

มีสิทธิเรียกร้องค่าทดแทนได้ ถ้าฝ่ายผู้ผิดเป็นหญิง ท่านอาจจะเรียกร้อง
ค่าเลี้ยงดูอีกด้วยก็ได้

มาตรา ๒๕ บุตรเกิดแต่การสมรสอันได้เพิกถอนนั้น ท่านว่าเป็น
บุตรชอบด้วยกฎหมาย ความเป็นไประวางบิดามารดากับบุตรนั้น ท่านให้
บังคับตามกฎหมายว่าด้วยอารยญา

มาตรา ๒๕ การเพิกถอนสมรสนั้น ท่านว่าไม่เป็นเหตุกระทบ
กระเทือนถึงสิทธิอันบุคคลภายนอกผู้กระทำการ โดยสุจริตได้มาก่อนการ
เพิกถอนนั้น

มาตรา ๒๖ การสมรสซึ่งศาลแสดงว่าไม่มี หรือได้เพิกถอนเสีย
แล้วนั้น ท่านว่าผู้ส่วนใดเสียจะขอให้นายทะเบียนบันทึกข้อความไว้ใน
ทะเบียนสมรสได้ แต่ต้องยื่นสำเนาคำพิพากษาหรือคำสั่งศาลอันถึงที่สุด
ต่อนายทะเบียน ถ้าแนวนั้นต้องมีการรับรองด้วย

การที่ศาลแสดงว่าไม่มีการสมรส หรือได้เพิกถอนสมรสนั้น ท่าน
ว่าโดยเอกชนอาจเป็นเหตุเสื่อมสิทธิ ของบุคคลภายนอก ผู้กระทำการ โดยสุจริต
เว้นแต่จะได้บันทึกข้อความไว้ในทะเบียนแล้ว

มาตรา ๒๗ ฐานะภริยาหลงในการสมรสที่ได้จดทะเบียนตาม
พระราชบัญญัตินี้ ท่านว่ามิได้ต่อเนื่องถ้ามิได้จดทะเบียนแสดงไว้ในเวลา
จดทะเบียนสมรส หรือในเวลาใดที่ยังเป็นสามีภริยากันอยู่

ถ้าสามีภริยาหลงอยู่แล้ว ท่านว่าการจดทะเบียนภริยาอันเป็น
ภริยาหลงยกยอมไม่ผิด แต่ทว่าไม่เป็นเหตุให้เสื่อมสิทธิของบุคคล
ภายนอก

มาตรา ๒๘ ฉะเพาะแต่สามีกับภริยาหลงเท่านั้นที่จะมีสิทธิเรียกร้อง
ขอแบ่งสินสมรสระหว่างกันได้

มาตรา ๒๘ ถ้าชายหรือหญิงฝ่ายหนึ่งตกอยู่ในอันตรายใกล้ความตาย และโดยพฤติการณ์^{๒๘}เป็นอยู่ นายทะเบียนไม่สามารถจะไปได้ และผู้ใกล้ความตายจะทำคำร้องเป็นหนังสือ^{๒๙}ไม่ได้ไว้ ท่านว่าผู้นั้นจะเสนอคำร้องขอจดทะเบียนสมรสด้วยวาจา หรือด้วยกิริยา ต่อกำนัน หรือนายตำรวจซึ่งมีศรัทธา^{๓๐}ไม่ต่ำกว่าชนนายร้อยตำรวจตรี หรือหัวหน้าสถานีตำรวจก็ได้ แต่ต้องมีพยานสามคน

ถ้าผู้ร้องขอจดทะเบียนตาย ฝ่ายที่ยังอยู่พร้อมด้วยกำนัน หรือนายตำรวจกับพยานสามคน^{๓๑}ต้องรีบไปแจ้งต่อนายทะเบียน เพื่อนายทะเบียนจะได้จดทะเบียนสมรสให้ตามบทแห่งพระราชบัญญัติ^{๓๒} และเมื่อได้จดทะเบียนแล้ว ท่านว่าการสมรส^{๓๓}นั้นมผลตั้งแต่วันที่^{๓๔}ได้เสนอคำร้อง

ถ้ากรณีเช่นที่กล่าวมาในวรรคต้นเกิดในเรือเดินทะเลระหว่างเดินทางให้นายเรือเป็นผู้รับคำร้องเหมือนเป็นกำนันหรือนายตำรวจ และให้ใช้บทบัญญัติที่กล่าวมาข้างต้นบังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๓๐ การสมรสของคนในบังคับสยามจะทำได้ในเมืองต่างประเทศตามวิธีซึ่งกฎหมายของประเทศนั้นบัญญัติไว้^{๓๕} เมื่อทำแล้วฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดอาจขอจดทะเบียนในประเทศสยามได้ แต่ต้องยื่นพยานหลักฐานเป็นหนังสือ^{๓๖}มีคำรับรองถูกต้องพร้อมกับคำแปลเป็นภาษาไทย ซึ่งฝ่ายนั้นเป็นผู้ออกค่าใช้จ่าย

ถ้าเป็นคนในบังคับสยามทั้งสองฝ่าย การสมรส^{๓๗}นั้นจะจดทะเบียนโดยเจ้าพนักงานทูตหรือกงสุลฝ่ายสยามทำการในฐานะนายทะเบียน อนุโลมตามแบบที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติ^{๓๘}นี้

มาตรา ๓๑ ท่านว่าความตายหรือการหย่าท่านนั้นเป็นเหตุให้การ
สมรสสิ้นไป

มาตรา ๓๒ การหย่านั้น ท่านว่าสำเร็จได้แต่โดยความยินยอม
ทั้งสองฝ่าย หรือโดยคำพิพากษาของศาลเท่านั้น

มาตรา ๓๓ การสมรสที่จดทะเบียนตามพระราชบัญญัตินี้ ท่านว่า
จะหย่าโดยความยินยอมทั้งสองฝ่ายได้สมบูรณ์แต่โดยจดทะเบียนการหย่า

การจดทะเบียนหย่าโดยความยินยอมทั้งสองฝ่ายนั้น ให้นายทะเบียน
รับจดทะเบียนเมื่อสามวันบริบูรณ์ของทั้งสองคน

มาตรา ๓๔ เมื่อคำพิพากษาให้หย่าแล้ว ฝ่ายชายหรือหญิงจะ
ยื่นคำขอคำพิพากษาที่สุด ซึ่งเจ้าหน้าที่รับรองมาให้จดทะเบียนการหย่า
ด้วยก็ได้

มาตรา ๓๕ บุตรที่เกิดแต่หญิงอันมิได้จดทะเบียนเป็นภริยารายนั้น
ท่านว่าจะเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมาย ต่อเมื่อบิดามารดาทำการสมรสกันภาย
หลัง หรือได้จดทะเบียนว่าเป็นบุตรตามคำร้องขอของบิดา หรือคำ
พิพากษาของศาลว่าเป็นบุตร

มาตรา ๓๖ เมื่อบิดาร้องขอรับรองบุตร ก็นับว่าจดทะเบียน
ให้นายทะเบียนมีหนังสือส่งทางไปรษณีย์จดทะเบียนแจ้งไปยังบุตร แต่ถ้า
ทราบที่อยู่ของมารดาให้แจ้งไปยังมารดาด้วยโดยเร็ว

ถ้าบุตรและมารดาได้แจ้งว่าตกลงยินยอมด้วยแล้ว ให้นายทะเบียน
ดำเนินการจดทะเบียนโดยพลัน แต่ถามได้แจ้งมาดวงพื้นเวลาหนึ่งเดือน

นับแต่วันทมนั่งสวดไปก็ให้นายทะเบียนดำเนินการจดทะเบียน เว้นแต่บุตร
หรือมารดาอยู่นอกพระราชอาณาจักร หรือรอจนถึงวันเวลาสามเดือน

ถ้าในระบะเวลาดังระบุไว้ในวรรคก่อน บุตรหรือมารดาคัดค้าน
การขอรับรองบุตรนั้น เพราะเหตุว่าผู้ร้องขอมิใช่บิดาอันแท้จริงไซ้ ให้
นายทะเบียนแจ้งคำคัดค้านไปยังผู้ร้องขอ และห้ามมิให้จดทะเบียน เว้นแต่
ศาลจะมิตาตั้ง

บุคคลผู้มีส่วนใดเสียจะขอให้ศาลตั้งเพิกถอนการจดทะเบียนเช่นนั้น
เพราะเหตุว่าผู้จดทะเบียนมิใช่บิดาได้ แต่ต้องฟ้องภายในสามเดือน
นับแต่เวลาที่ได้ทราบการจดทะเบียนนั้น

เมื่อมีการเพิกถอน ท่านให้ใช้มาตรา ๒๖ บังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๓๗ คดีฟ้องขอให้รับรองบุตร ท่านให้รับไว้พิจารณา
เฉพาะแต่ในกรณีดังต่อไปนี้

(๑) เมื่อมีการข่มขืนทำชำเราหญิงมารดา หรือมีการฉ้อคร่ำพาไป
โดยทุจริต หรือหนองเหนียวกักขังโดยมิชอบด้วยกฎหมายในระบะเวลา
ซึ่งหญิงนั้นอาจตั้งครรภ์ได้

(๒) เมื่อมีการลักพา หรือล่อร่วมประเวณีกับหญิงมารดาใน
ระบะเวลาซึ่งหญิงอาจตั้งครรภ์ได้ แต่ต้องมีพยานหลักฐานประกอบเป็น
หนังสือซึ่งบิดาทำไว้

(๓) เมื่อมีจดหมายหรือหนังสืออื่นใดซึ่งบิดาทำไว้ขอความอัน
ปราศจากสงสัย ว่าเป็นบุตรของตน

(๔) เมื่อบิดาได้เลี้ยงดูอยู่กับมารดาอย่างเปิดเผยในระยะเวลาซึ่งมารดาอาจทรงครรภ์ได้ หรือ

(๕) เมื่อบิดาได้ให้ความอุปการะเลี้ยงดูและการศึกษาทั้งชั้น หรือแต่บางส่วนนับกับบุตร

คดีฟ้องขอให้รับรองบุตรนั้น ถ้าความปรากฏว่า ในระยะเวลาซึ่งอาจตั้งครรภ์ได้ หญิงมารดาได้ร่วมประเวณีกับชายอื่น หรือประพฤติดนlád้อยในทางประเวณีเป็นทรวต่อไป หรือชายไม่อาจเป็นบิดาได้เพราะอยู่ห่างไกล หรือเพราะเหตุไม่ลำมารถอย่างอื่นดังในไว้ทานว่า ไหยกฟ่งเลี้ยง

คดีฟ้องบุคคลผู้ถูกอ้างว่าเป็นบิดาเช่นนี้ ผู้ซึ่งอ้างว่าเป็นบุตรจะฟ้องเองหรือเมื่อตายไปแล้ว ผู้สืบสันดานของผู้นั้นจะฟ้องก็ได้

มาตรา ๓๗ บุตรซึ่งมีสิทธิในนามสกุลและรับมรดกของบิดานั้น ทานว่าเฉพาะแต่บุตรชอบด้วยกฎหมาย

มาตรา ๓๘ เมื่อศาลได้พิพากษาว่าเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายตามความในมาตรา ๓๗ แล้ว ทานว่าบุตรหรือผู้สืบสันดานของบุตรแล้วแต่กรณี จะยื่นคำเนาคำพิพากษาที่สุดซึ่งเจ้าหน้าทรวรับรองมาให้จดทะเบียนการรับรองบุตรนั้นก็ได้

มาตรา ๔๐ การรับรองบุตรนั้น ทานว่า

(๑) ถ้าเป็นกรณีทรวตามารดาทำการสมรสกันภายหลัง ให้มีผลนับแต่วันสมรส

(๒) ถ้าเป็นกรณีทรวขอรับรองบุตร ให้มีผลนับแต่วันที่ได้จดทะเบียนหรือ

(๓) ถ้าเป็นกรณีความพิพาทภาษาของศาลว่าเป็นบุตร ให้มีผลนับแต่วันคำพิพากษาถึงที่สุด แต่ทงท่านมิให้ยกขึ้นใช้เป็นเหตุเสื่อมสิทธิของบุคคลภายนอกผู้กระทำการโดยสุจริตแล้วแต่จะได้จดทะเบียนแล้ว

มาตรา ๕๑ ให้เด็บบิดีกระทรงวงมหาตมเป็นเจ้าหน้าทบัญญัติการจดทะเบียนตามพระราชบัญญัติ และเพื่อการนั้น ให้มีอำนาจออกกฎเด็บบิดีและกำหนดอัตราค่าธรรมเนียมที่จะเรียก กฎเด็บบิดีนี้ได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

พระราชวงศ์แดนนหม่อมเจ้านโป การจดทะเบียนตามพระราชบัญญัติ ท่านให้จดทะเบียนวง มีเจ้าพนักงานผู้บดงเหทาการเป็นนายทะเบียนเป็นผู้รับผิดชอบ

มาตรา ๕๒ การสมรสซึ่งมีอยู่ก่อนใช้พระราชบัญญัตินี้ ดั้มพนัในครอบครัวอันเกิดแต่การสมรสนั้นกั ท่านว่าไม่อยู่ในบังคับแห่งพระราชบัญญัติ

ถ้ามีวชิยาซึ่งทาการสมรสดั้มบรรณตามกฎหมายเก่านั จะขอให้บันทึกการสมรสของตนในทะเบียนสมรสได้ ถ้าได้บันทึกแล้ว ท่านว่าเดนนสืบไปให้ใช้บทแห่งพระราชบัญญัติบังคับ แต่ทงนัไม่เป็นเหตุให้เสื่อมสิทธิของบุคคลภายนอกหรือผู้ซึ่งได้ใจก่อนแล้ว

ประกาศมา ณ วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๔๗๓ เป็นปีที่ ๒ ในรัชกาลปัจจุบัน

(๔๗ ร.ค. ๓๘๘๘ ลงวันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๔๗๓)

พ.ร.บ. นี้มีประกาศลงวันที่ ๑๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๔ ให้งดการใช้ไว้ทงก่อน

ประกาศ

งดการใช้พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม
กฎหมายลักษณะฉ้อโกง พุทธศักราช ๒๔๗๓ ไว้พลางก่อน

มีพระบรมราชโองการ ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา-
ประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรัสเหนือเกล้า ฯ ตั้งว่า ตามความ
ในมาตรา ๒ แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายลักษณะฉ้อโกง
พุทธศักราช ๒๔๗๓ ให้นำพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวมาแก้ไขเพิ่มเติม
บทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติฉบับนี้ว่าไม่เป็นเวลาที่จะพึงให้เกิดรายจ่ายใหม่ขึ้น
เนื่องจากการจดทะเบียนตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ จึงทรงพระกรุณา
โปรดเกล้า ฯ ให้งดการใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ไว้พลางก่อน จนกว่าจะ
ประกาศให้ทราบต่อไป

ประกาศมา ณ วันที่ ๑๘ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๔๗๔ เป็น
ปีที่ ๗ ในรัชกาลปัจจุบัน

หน้าว่าง

กฎมณเฑียรบาล

ว่าด้วยการสมรสพระราชวงศ์แก้ไขเพิ่มเติม

พุทธศักราช ๒๔๗๕

พระราชโปลก ป.ร.

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าฯ ตั้งว่า กฎมณเฑียรบาลว่าด้วยการสมรสพระราชวงศ์นั้น ได้ทรงพระราชดำริมาก่อนที่ได้ตราพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ. ๒๔๗๕ แล้วว่า ควรจะเปลี่ยนแปลงให้เหมาะแก่สมัย สถาปนาพระราชวรได้ลงมติเห็นชอบด้วยพระราชดำริ

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตรากฎมณเฑียรบาลขึ้นไว้ดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ ให้ใช้กฎมณเฑียรบาลนี้ตั้งแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา ๒ ตั้งแต่วันที่ใช้กฎมณเฑียรบาลนี้ไป ให้ยกเลิกบรรดากฎหมาย กฎมณเฑียรบาล กฎและข้อบังคับอื่น ๆ ในส่วนที่มีบัญญัติไว้แล้วในกฎมณเฑียรบาลนี้ หรือซึ่งแย้งกับกฎมณเฑียรบาลนี้

มาตรา ๓ พระราชวงศ์ตั้งแต่หม่อมเจ้าขึ้นไป ถ้าจะทำการสมรสกับผู้อื่น ท่านว่าต้องนำความกราบบังคมทูลขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตเสียก่อน

มาตรา ๕ เจ้าหญิงองค์โต ถ้าจะทำการสมรสกับผู้อื่นซึ่งมิใช่
เจ้าในพระราชวงศ์ อันเป็นการไม่ต้องด้วยพระราชประเพณีนิยมตงน
ไซร์ ท่านว่าต้องกราบบถวายบังคมลาออกจากฐานันดรศักดิ์แห่งพระราช
วงศ์เสียก่อน

มาตรา ๕ ถ้าพระราชวงศ์องค์โตฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามที่กำหนด
ไว้ในมาตรา ๓ และมาตรา ๕ ไชร์ ท่านว่าให้ถอดเสียจากฐานันดรศักดิ์
แห่งพระราชวงศ์

ประกาศมา ณ วันที่ ๘ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๗๕ เป็นปีที่ ๘
ในรัชกาลปัจจุบัน

ผู้รับพระบรมราชโองการ

พระยามโนปกรณนิติธาดา

ประธานคณะกรรมการราษฎร

(๔๘ ร.จ. ๒๕๖ ลงวันที่ ๓๑ สิงหาคม ๒๔๗๕)

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

บรรพ ๕

กฎข้อบังคับสำหรับปกครองบริเวณจังหวัดหัวเมือง ร.ศ. ๑๒๐
และสารตรากระทรวงยุติธรรม ที่ ๓๐/๔๓๕๓

พ.ร.บ. ขกเลิกอำนาจและหน้าที่ คณะตุลาการในการ
พิจารณาพิพากษาคดี พ.ศ. ๒๔๘๖

พ.ร.บ. ว่าด้วยการใช้กฎหมายอิสลาม ฯ พ.ศ. ๒๔๘๖

สารบัญ

บรรพ ๕

ครอบครัว

มาตรา

ลักษณะ ๑ การสมรส

หมวด ๑ การหมั้น	๑๔๓๕-๑๔๔๔
หมวด ๒ เงื่อนไขแห่งการสมรส	๑๔๔๕-๑๔๕๒
หมวด ๓ ดัชนีแห่งสามีภริยา	๑๔๕๓-๑๔๕๗
หมวด ๔ ทวิษณระหว่างสามีภริยา	๑๔๕๘-๑๔๗๗
หมวด ๕ เพิกถอนการสมรส	๑๔๗๘-๑๔๘๖
หมวด ๖ การขาดจากการสมรส	๑๔๘๗-๑๕๑๗

ลักษณะ ๒ บิดามารดากับบุตร

หมวด ๑ บิดามารดา	๑๕๑๘-๑๕๓๒
หมวด ๒ สิทธิและหน้าที่ของบิดามารดา	
และบุตร	๑๕๓๓-๑๕๕๔
หมวด ๓ ความปกครอง	๑๕๕๕-๑๕๗๑
หมวด ๔ บุตรบุญธรรม	๑๕๗๒-๑๕๘๓

ลักษณะ ๓ คำอุปการะเลี้ยงดู

๑๕๘๔-๑๕๘๗

หน้าว่าง

พระราชบัญญัติ
ให้ใช้บทบัญญัติบรรพ ๕ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
พุทธศักราช ๒๔๗๗

ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล

คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

(ตามประกาศประธานสภาผู้แทนราษฎร

ลงวันที่ ๗ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๗)

อนุญาตจตุรนต์

อาทิตย์ทพธามา

เจ้าพระยายมราช

ตราไว้ ณ วันที่ ๒๗ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๗๗

เป็นปีที่ ๒ ในรัชกาลปัจจุบัน

โดยที่สภาผู้แทนราษฎรลงมติว่า การประมวลกฎหมายแห่ง
บ้านเมืองได้ดำเนินการมาถึงคราวที่ควรใช้บรรพ ๕ แห่งประมวลกฎหมาย
แพ่งและพาณิชย์

จึงมีพระบรมราชโองการให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดย
คำแนะนำและยินยอมของสภามหาเถรราชวงศ์ ดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติ
ให้ใช้บทบัญญัติบรรพ ๕ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
พุทธศักราช ๒๔๗๗”

มาตรา ๒ ให้ใช้พระราชบัญญัตินี้ตั้งแต่วันประกาศในราชกิจจานุ
เบกษาเป็นต้นไป

มาตรา ๓ ให้เพิ่มบทบัญญัติบรรพ ๕ ตั้งแต่มาตรา ๑๔๓๕ ถึง
มาตรา ๑๕๕๗ ตามที่ได้ตราไว้คือท้ายพระราชบัญญัติฉบับหนึ่ง
แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และให้ใช้บทบัญญัติแห่งบรรพ
๕ แห่งที่ ๑ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๗๗ เป็นต้นไป

มาตรา ๔ บทบัญญัติแห่งบรรพนี้ไม่กระทบกระเทือนถึง

(๑) การสมรส ซึ่งได้มีอยู่ก่อนวันใช้ประมวลกฎหมายบรรพนี้
และทั้งสัมพันธ์ในครอบครัว อันเกิดแต่การสมรสนั้นๆ

(๒) การใช้อำนาจปกครอง ความปกครอง การอนุญาต
การรับบุตรบุญธรรมซึ่งมีอยู่ก่อนวันใช้ประมวลกฎหมายบรรพนี้ หรือ
สิทธิและหนี้ที่เกิดขึ้นก่อนวันใช้ประมวลกฎหมายบรรพนี้

มาตรา ๕ ฐานของกรียาก่อนใช้ประมวลกฎหมายบรรพนี้
อาจพิสูจน์ได้โดยบันทึกในทะเบียนตามแบบที่กฎหมายกำหนดไว้

* มาตรา ๖ บทบัญญัติแห่งบรรพชน ไม่กระทบกระเทือนถึง
กฎข้อบังคับสำหรับปกครองบริเวณจังหวัดหัวเมือง ร.ศ. ๑๒๐ ในส่วนที่
เกี่ยวข้องกับครอบครัว

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

นายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา
นายกรัฐมนตรี

* ความในมาตรา นี้ ถูกยกเลิกโดยมาตรา ๓ แห่งพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราช
บัญญัติให้ใช้บทบัญญัติบรรพ ๕ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. ๒๔๓๓ พ.ศ. ๒๔๘๖
แต่ไม่ให้เกิดกระทบกระเทือนถึงการสมรสของบุคคลซึ่งนับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งได้มีอยู่ก่อนวันใช้
พระราชกำหนดนั้น และทั้งสัมพันธ์ในครอบครัวอันเกิดแต่การสมรสนั้น ๆ

นอกจากนี้ อำนาจและหน้าที่ของตะไต้ะยุติธรรมก็ถูกยกเลิกไปด้วย โดยพระราชบัญญัติ
ยกเลิกอำนาจและหน้าที่ของตะไต้ะยุติธรรมในการพิจารณาพิพากษาคดี พ.ศ. ๒๔๘๖

ครั้นต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๘๘ ก็มีพระราชบัญญัติเกี่ยวกับเรือนอกใช้บังคับใหม่อีก
ฉบับหนึ่ง คือพระราชบัญญัติว่าด้วยการใช้กฎหมายอิสลามในเขตจังหวัดปัตตานี นราธิวาส
ยะลา และสตูล พ.ศ. ๒๔๘๘ พระราชบัญญัติ ๒ ฉบับหลังนี้ พร้อมด้วยกฎข้อบังคับสำหรับ
ปกครองบริเวณจังหวัดหัวเมือง ร.ศ. ๑๒๐ และสารตรากระทรวงยุติธรรมที่ ๓๐/๔๓๕๓ ซึ่งเห็น
กฎหมายที่เกี่ยวข้องเรื่องนี้ ได้พิมพ์ไว้ท้ายบรรพ ๕ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แล้ว.

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

บรรพ ๕

ครอบครัว

ลักษณะ ๑

การสมรส

หมวด ๑

การหมั้น

มาตรา ๑๕๓๕ การหมั้น จะทำได้ต่อเมื่อชายมีอายุสิบเจ็ดปีบริบูรณ์ และหญิงมีอายุสิบห้าปีบริบูรณ์

ถ้าชายหรือหญิงยังไม่บรรลุนิติภาวะ ต้องได้รับความยินยอมของบิดามารดาก่อนจึงจะหมั้นได้ ถ้าบิดาหรือมารดาตาย ต้องได้รับความยินยอมจากผู้ทงอยู่

ถ้าชายหรือหญิงอยู่กับบิดาหรือมารดา ต้องได้รับความยินยอมของบิดาหรือมารดานั้น

ถ้าผู้ปกครอง ต้องได้รับความยินยอมของผู้ปกครอง

มาตรา ๑๕๓๖ ของหมั้น คือ ททรัพย์สินซึ่งฝ่ายชายให้ไว้แก่ฝ่ายหญิง เพื่อเป็นหลักฐานและประกันว่าจะสมรสกับหญิงนั้น

เมื่อคู่หมั้นได้สมรสแล้ว ของหมั้นย่อมตกเป็นสิทธิแก่หญิง

สิ้นสุด คือ ททรัพย์สินซึ่งฝ่ายชายให้แก่บิดามารดาหรือผู้ปกครอง

ฝ่ายหญิง เพื่อตอบแทนการที่หญิงยอมสละมรดก ถ้าไม่มีการสละมรดก
ชายเรียกคืนได้

มาตรา ๑๕๓๗ การหมั้นนั้น ไม่เป็นเหตุที่จะร้องขอให้ศาล
บังคับให้สละมรดกได้

ถ้าได้มีความเห็นว่า จะให้เปลี่ยนแปลงในเมื่อผลิตสัญญาหมั้น คำนั้น
นั้นเป็นโมฆะ

มาตรา ๑๕๓๘ เมื่อมีการหมั้นแล้ว ถ้าฝ่ายใดผลิตสัญญาหมั้น
ฝ่ายนั้นต้องรับผิดชอบค่าทดแทน

มาตรา ๑๕๓๙ ค่าทดแทนนั้น อาจเรียกได้ดังต่อไปนี้

(๑) ทดแทนความเสียหายต่อกาย หรือชื่อเสียงแห่งชายหรือ
หญิง

(๒) ทดแทนค่าใช้จ่ายซึ่งคู่หมั้น บิดามารดา หรือผู้ปกครอง
ของผู้นั้นได้ใช้จ่ายไปโดยสุจริตเนื่องในการเตรียมการสมรส

(๓) ทดแทนความเสียหายเนื่องจากการที่ชายหรือหญิงได้
จัดการทรัพย์สินหรือกิจธุระของตนไป โดยมุ่งหมายว่าจะได้สมรส

ในกรณีที่หญิงเป็นผู้เสียหาย ให้ของหมั้นนั้นตกเป็นสิทธิแก่
หญิง แต่ศาลอาจชี้ขาดว่า ของหมั้นนั้นเป็นค่าทดแทนเพียงพอแล้วก็ได้

มาตรา ๑๕๔๐ ถ้าคู่หมั้นฝ่ายหนึ่งตายก่อนสมรส อีกฝ่ายหนึ่ง
จะเรียกร้องค่าทดแทนมิได้ ส่วนของหมั้นนั้น ถ้าหญิงตาย ให้ฝ่ายหญิง
คืนแก่ฝ่ายชาย แต่ถ้าชายตาย ไม่ต้องคืนของหมั้น เว้นแต่มีสัญญาไว้
เป็นอย่างอื่น

มาตรา ๑๔๔๑ ถ้าชายไม่ยอมสมรสกับหญิงคู่หมั้น โดยมิเหตุผล
สำคัญอันเกิดแต่หญิงนั้น ให้หญิงคั่นของหมั้นแก่ชาย และชายหญิง
จะเรียกค่าทดแทนจากกันไม่ได้

มาตรา ๑๔๔๒ ถ้าหญิงไม่ยอมสมรสกับชายคู่หมั้น โดยมิ
เหตุผลสำคัญอันเกิดแต่ชายนั้น หญิงมีคั่นของหมั้น และชายหญิง
จะเรียกค่าทดแทนจากกันไม่ได้

มาตรา ๑๔๔๓ ชายคู่หมั้นของหญิงอาจเรียกค่าทดแทนจาก
ชายอื่นผู้ทำการฉ้อฉลเกินหญิงคู่หมั้นในทางประเวณี

มาตรา ๑๔๔๔ การฟ้องเรียกค่าทดแทนตามหมวดนี้ ให้ผู้
เสียหายเท่านั้นฟ้องได้ ทายาทจะฟ้องหรือรับมรดกความต่อไปไม่ได้
เว้นแต่ค่าทดแทนตาม มาตรา ๑๔๓๘ (๒)

ห้ามมิให้บุคคลมาฟ้องเมื่อพ้นกำหนดหกเดือน นับแต่วันผิด
สัญญาหมั้น

หมวด ๒

เงื่อนไขแห่งการสมรส

มาตรา ๑๔๔๕ การสมรสจะทำได้ต่อเมื่อ

(๑) ชายมีอายุสิบเจ็ดปีบริบูรณ์ และหญิงมีอายุสิบห้าปี
บริบูรณ์แล้ว

(๒) ชายหญิงมิได้เป็นญาติสืบสายโลหิตโดยตรงขึ้นไป หรือ
ลงมาหรือเป็นพี่น้องร่วมบิดามารดา หรือร่วมแต่บิดาหรือมารดา

(๓) ชายหรือหญิงมิได้เป็นคู่สมรสของบุคคลอื่นอยู่

(๔) ชายหญิงยินยอมเป็นสามีภริยากัน

(๕) ชายหรือหญิงไม่เป็นคนวิกลจริต

หญิงหม้ายจะสมรสใหม่ได้ เมื่อการสมรสครั้งก่อนสิ้นไปแล้ว
ไม่น้อยกว่าสามร้อยสิบวัน แต่ความชอบมิให้ใช้บังคับ เมื่อ

(ก) มีบุตรเกิดในระหว่างนั้น

(ข) สมรสกับคู่หย่าเดิม หรือ

(ค) มีคำสั่งของศาลให้สมรสได้

มาตรา ๑๔๔๖ ผู้รับบุตรบุญธรรม จะสมรสกับบุตรบุญธรรม
นั้นไม่ได้

มาตรา ๑๔๔๗ ชายหรือหญิงผู้ยังไม่บรรลุนิติภาวะจะสมรส ให้
นำมาตรา ๑๔๓๕ ตามวรรคท้ายมาบังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๑๔๔๘ ผู้ให้ความยินยอม จะให้ได้โดย

(๑) ลงลายมือชื่อในทะเบียนขณะจดทะเบียนสมรส

(๒) ทำเป็นหนังสือระบุนามผู้จะสมรส และลงลายมือชื่อผู้ให้
ความยินยอม หรือ

(๓) ถ้ามีเหตุจำเป็น จะให้ความยินยอมโดยแสดงด้วยวาจา
ต่อหน้าพยานอย่างน้อยสองคนก็ได้

ความยินยอม เมื่อให้แล้ว ถอนไม่ได้

มาตรา ๑๔๔๘ การสมัครตามประมวลกฎหมายนี้ จะสมบูรณ์
 เมื่อได้จดทะเบียนแล้ว

ดูแบบ ก.ร. ๑ ในท้ายกฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความใน พ.ร.บ. จดทะเบียน
 ครอบครัว พ.ศ. ๒๔๗๘ (ฉบับที่ ๒) และแบบ ก. ในท้ายกฎกระทรวงการต่างประเทศ
 ออกตามความใน พ.ร.บ. จดทะเบียนครอบครัว พ.ศ. ๒๔๗๘

มาตรา ๑๔๔๙ การสมัครระหว่างคนในบังคับไทย หรือคนใน
 บังคับไทยกับคนต่างประเทศ จะทำในเมืองต่างประเทศตามแบบที่
 กำหนดไว้ในกฎหมายไทย หรือกฎหมายแห่งประเทศนั้นก็ได้

การจดทะเบียนสมัครตามวรรคก่อนนั้น เจ้าพนักงานทูตหรือ
 กงสุลไทยจะเป็นผู้ทำตามแบบที่กำหนดไว้ในกฎหมายไทยก็ได้

มาตรา ๑๔๕๐ บุคคลใดจดทะเบียนสมัครแล้ว จะจดทะเบียน
 อีกไม่ได้ เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่า การสมัครครั้งก่อนได้หมดไปแล้ว
 เพราะ ตาย หย่า หรือศาลเพิกถอน

มาตรา ๑๔๕๑ เมื่อชายหญิงฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือทั้งสองฝ่าย
 ตกอยู่ในอันตรายใกล้ความตาย ถ้าชายหญิงนั้นได้แสดงเจตนาจะ
 สมัครกัน และถ้าต่อมาได้จดทะเบียนสมัครแล้ว ให้ถือว่า การสมัครนั้น
 มีผลตั้งแต่วันแสดงเจตนา

หมวด ๓

สัมพันธแห่งสามีภรรยา

มาตรา ๑๔๕๓ สามีภรรยาจะต้องอยู่กันด้วยกันจนสิ้นสามีภรรยา
 สามีภรรยาต้องช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูกัน

มาตรา ๑๔๕๔ ถ้ามีเป็นหัวหน้าในครอบครัว เป็นผู้เล็ดลอดท้อย และเป็นผู้อำนวยการในเรื่องช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดู

มาตรา ๑๔๕๕ ถ้าการอยู่รวมกันจะเป็นอันตรายแก่อนามัย หรือทำลายความผาสุกอย่างมากของสามีหรือภริยา ฝ่ายที่จะต้องรับอันตราย หรือความเสียหาย อาจร้องต่อศาลขอให้ส่งอนุญาตให้ตนอยู่ต่างหาก ในระหว่างที่เหตุนั้น ๆ ยังมิอยู่คดี ในกรณีเช่นนี้ศาลจะกำหนดจำนวนค่าอุปการะเลี้ยงดูให้ฝ่ายหนึ่งเสีย ให้แก่อีกฝ่ายหนึ่งตามควรแก่พฤติการณ์ก็ได้

มาตรา ๑๔๕๖ ถ้าภริยาประกอบวิชาชีพอยู่แต่ก่อนสมรส ภริยาอาจประกอบวิชาชีพนั้นต่อไปได้ โดยมีต้องรับความยินยอมของสามี

มาตรา ๑๔๕๗ ถ้าศาลสั่งให้สามีหรือภริยาเป็นคนไร้ความสามารถ หรือเสมือนไร้ความสามารถ ภริยาหรือสามีย่อมเป็นผู้ดูแล หรือผู้พิทักษ์โดยอำนาจกฎหมาย

เมื่อผู้มีส่วนได้เสีย หรือพนักงานอัยการร้องขอ และถ้ามีเหตุสำคัญ ศาลจะคงผู้อื่นเป็นผู้ดูแลหรือผู้พิทักษ์ก็ได้

หมวด ๔

ทรัพย์สินระหว่างสามีภริยา

มาตรา ๑๔๕๘ ถ้าสามีภริยามีได้ทำสัญญากันไว้ในเรื่องทรัพย์สิน เป็นพิเศษก่อนสมรส ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภริยาในเรื่องทรัพย์สินนั้น ให้บังคับตามบทบัญญัติในหมวดนี้

ถ้าข้อความใดในสัญญาก่อนสมรสขัดต่อความสงบเรียบร้อย
หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือทำให้ชักจูงหมายประเทศอัน
บังคับเรื่องทรัพย์สินนั้น ข้อความนั้น ๆ เป็นโมฆะ

มาตรา ๑๔๕๘ ข้อความใดในสัญญาก่อนสมรสไม่มีผลถึงถึง
บุคคลภายนอกผู้ทำการโดยสุจริต

เมื่อสมรสแล้ว จะเปลี่ยนแปลงสัญญาก่อนสมรสนั้นไม่ได้
นอกจากจะได้รับอนุญาตจากศาลในกรณีต่อไปนี้ด้วยเหตุผล

มาตรา ๑๔๖๐ สัญญาก่อนสมรสเป็นโมฆะ

(๑) ถ้ามิได้ทำเป็นหนังสือลงลายมือชื่อคู่สมรสและพยาน
อย่างน้อยสองคน

(๒) ถ้าได้ทำขึ้นแล้ว แต่ต่อมามิได้มีการสมรส

มาตรา ๑๔๖๑ สัญญาใดที่สามีภริยาได้ทำไว้ต่อกัน ในระหว่าง
เป็นสามีภริยากันนั้น ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะบอกล้างเสียในเวลาใดที่เป็นสามี
ภริยากันอยู่ หรือภายในกำหนดหนึ่งปีนับแต่วันที่เขาได้จากการเป็นสามี
ภริยากันก็ได้ แต่ไม่กระทบกระเทือนถึงสิทธิของบุคคลภายนอกผู้ทำการ
โดยสุจริต

มาตรา ๑๔๖๒ ทรัพย์สินระหว่างสามีภริยา นอกจากที่ได้แยก
ไว้เป็นสินส่วนตัว ย่อมเป็นสินบริภคิน

สินบริภคิน คือ สินเดิมและสินสมรส

มาตรา ๑๔๖๓ สินเดิมได้แก่ทรัพย์สิน

(๑) ที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีอยู่แต่ก่อนสมรส

(๒) ที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้มีระหวางเป็นดามักรยาโดยทาง
พินัยกรรมหรือยกให้โดยความเสนหา เมื่อพินัยกรรมหรือหนึ่งด้อยกให้
นั้นได้แสดงไว้ว่าเป็นดินเดิม

มาตรา ๑๔๖๔ ดินส่วนตัวได้แก่

(๑) ทรัพย์สินที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมียูก่อนสมรส และคู่สมรส
ได้ทำสัญญาก่อนสมรสแยกไว้เป็นส่วนตัว

(๒) ทรัพย์สินอันเป็นเครื่องใช้สอยส่วนตัวตามฐานะ หรือ
เครื่องมือเครื่องใช้ที่จำเป็นในการประกอบวิชาชีพของคู่สมรสฝ่ายใด
ฝ่ายหนึ่ง

(๓) ทรัพย์สินที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้มีระหวางเป็นดามักรยาโดย
ทางพินัยกรรม หรือยกให้โดยเสนหา เมื่อพินัยกรรมหรือหนึ่งด้อยกให้
นั้นได้แสดงไว้เป็นส่วนตัว

(๔) ดอกผลของดินส่วนตัว

(๕) ของหมั้น

มาตรา ๑๔๖๕ ถ้าดินเดิมหรือดินส่วนตัว

(๑) ได้ขายหรือแลกเปลี่ยน

(๒) ทำลายไปหมด หรือแต่บางส่วน แต่ได้ทรัพย์สินอย่างอื่น

มาทดแทนแล้ว

ให้เอาทรัพย์สินใหม่ที่ได้มานั้นแทนดินเดิมหรือดินส่วนตัวอันเก่า
แล้วแต่กรณี

มาตรา ๑๔๖๖ ดินสมรสได้แก่ทรัพย์สินทั้งหมดที่คู่สมรสได้มา

ระหว่างสมรส นอกจากที่ระบุไว้ว่าเป็นดินเดิมหรือดินส่วนตัวตาม

มาตรา ๑๔๖๓ หรือ ๑๔๖๔

ถ้ากรณีหนึ่งดังที่กล่าวไว้ข้างต้นว่า ทรัพย์สินอย่างหนึ่งเป็นดินสมรสหรือ
มีไว้ ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นดินสมรส

มาตรา ๑๔๖๗ ถ้าทรัพย์สินใดซึ่งรวมอยู่ในดินสมรสเป็นจำพวก
ที่ระบุไว้ในมาตรา ๔๕๖ แห่งประมวลกฎหมาย หรือที่มีเอกสารเป็น
สำคัญ ถ้ามีหรือภริยาจะร้องขอให้ลงชื่อตนเป็นเจ้าของร่วมกันใน
เอกสารนั้นก็ได้

มาตรา ๑๔๖๘ ถ้าเป็นผู้จัดการดินบริภัณฑ์ เว้นแต่ในสัญญา
ก่อนสมรสจะได้กำหนดให้ภริยาเป็นผู้จัดการหรือให้จัดการร่วมกัน

มาตรา ๑๔๖๙ ถ้ามีสิทธิฟ้องคดีเกี่ยวกับการส่งมอบบำรุง
รักษา หรือการใด ๆ เพื่อประโยชน์แก่ดินบริภัณฑ์ และถ้าภริยาจะฟ้อง
คดีเช่นนั้น ต้องได้รับอนุญาตจากสามีก่อน เว้นแต่สัญญาก่อนสมรส
กำหนดไว้เป็นอย่างอื่น และหมอนั้นเกิดแต่การฟ้องคดีนั้นต้องใช้จาก
ดินบริภัณฑ์

มาตรา ๑๔๗๐ แม้สามีเป็นผู้จัดการดินบริภัณฑ์ก็ตาม ภริยา
ก็ยังมิอาจจัดการบ้านเรือน และจัดหาสิ่งจำเป็นสำหรับครอบครัว
โดยควรแก่สภาพ ค่าใช้จ่ายเช่นนี้ย่อมผูกพันดินบริภัณฑ์

ถ้าภริยาจัดการดังกล่าวแล้วเกินแห่งเดียวถึงขนาด ถ้าสามี
ร้องขอศาลให้ห้ามหรือจำกัดอำนาจเช่นเดียวได้

มาตรา ๑๔๗๑ ถ้าสามีหรือภริยาซึ่งเป็นผู้จัดการดินบริภัณฑ์

จัดการให้เกิดเสียหายถึงขนาด ไม่อุปการะเลี้ยงดูอีกฝ่ายหนึ่ง มีหนี้สิน
จนพันตัว หรือทำหนี้เกินกงหน่งของสินบริคณห์ อีกฝ่ายหนึ่งอาจร้อง
ขอให้ศาลตั้งอนุญาตให้ตนเป็นผู้จัดการได้

มาตรา ๑๔๗๒ เมื่อเกิดพฤติการณ์ดังกล่าวในมาตราก่อน หรือ
ปรากฏว่าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะทำความเสียหายให้แก่สินบริคณห์ ฝ่ายที่มี
สิทธิจะร้องขอตามมาตราก่อน หรือฝ่ายที่จะได้รับความเสียหายอาจ
ร้องขอให้ศาลตั้งแบ่งสินบริคณห์ออกเป็นสองส่วน ได้

มาตรา ๑๔๗๓ นอกจากจะมีสัญญาก่อนสมรสได้เป็นอย่างอื่น
สามีมีอำนาจจำหน่ายสินบริคณห์ได้

แต่ในกรณีต่อไปนี้ สามีต้องได้รับความยินยอมของภริยาเสียก่อน
คือ

- (๑) สินเดิมของภริยา
- (๒) โอนโดยมีค่าตอบแทนซึ่งสินสมรสอย่างใดที่ภริยาได้มา
โดยทางยกให้หรือพินัยกรรม
- (๓) ให้โดยเสน่หา เว้นแต่การให้ตามสมควรในทางศีลธรรม
อันดีหรือในทางสมาคม

มาตรา ๑๔๗๔ ถ้าสินบริคณห์มีเอกสารตั้งชื่อสามีภริยาตาม
มาตรา ๑๔๖๗ การจำหน่ายสินบริคณห์นั้น ต้องเข้าชื่อด้วยกันทั้งสองคน

มาตรา ๑๔๗๕ เมื่อฝ่ายใดต้องให้ความยินยอมหรือลงชื่อกับ
อีกฝ่ายหนึ่งในเรื่องจัดการพินัยสิน แต่ไม่ให้ความยินยอมหรือไม่ยอมลงชื่อ
โดยปราศจากเหตุผล อีกฝ่ายหนึ่งอาจร้องขอต่อศาลให้ตั้งอนุญาตได้

มาตรา ๑๔๗๖ การใดที่ตำหรือภริยากระทำซึ่งต้องรับความ
ยินยอมจากกัน และถ้าการนั้นมักกฎหมายบัญญัติให้ทำเป็นหนังสือหรือให้
จดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ ความยินยอมนั้นคงทำเป็นหนังสือ

มาตรา ๑๔๗๗ ตำหรือภริยาไม่มีอำนาจทำพินัยกรรมยกดิน-
บริเวณที่ให้ผู้อื่นเกินกว่าส่วนของตน

มาตรา ๑๔๗๘ ในระหว่างที่เป็นสามีภริยากัน ฝ่ายใดจะยก
ทรัพย์สินของอีกฝ่ายหนึ่งไม่ได้ เว้นแต่ถ้าหามีการอุปการะเลี้ยงดูซึ่งมิได้
ชำระค่าพิพาทของศาล

มาตรา ๑๔๗๙ ถ้าสามีหรือภริยาต้องใช้หนี้เป็นส่วนตัว ให้ใช้
ด้วยเงินส่วนตัวของฝ่ายนั้นก่อน เมื่อไม่พอจึงให้ใช้จากเงินบริเวณที่
เป็นส่วนหนึ่งของฝ่ายนั้น

มาตรา ๑๔๘๐ ถ้าสามีภริยาต้องใช้หนี้ร่วมกัน ให้ใช้
จากเงินบริเวณที่และเงินส่วนตัวของทั้งสองฝ่าย

มาตรา ๑๔๘๑ หนี้สามีหรือภริยาก่อนไว้ก่อนสมรส ให้ใช้จาก
เงินส่วนตัว และส่วนเงินบริเวณที่ของฝ่ายนั้น

มาตรา ๑๔๘๒ หนี้ซึ่งเกิดขึ้นในระหว่างสมรสดังต่อไปนี้ ให้ถือ
ว่าเป็นหนี้ร่วมกัน

(๑) หนี้การอุปการะเลี้ยงดู รักษาพยาบาลครอบครัว และ
การศึกษาของบุตรตามสมควร

(๒) หนี้ที่เกิดขึ้นกับเงินบริเวณที่

(๓) หนี้ที่เกิดขึ้นเนื่องจากการงานซึ่งสามีภริยาทำด้วยกัน

(๕) หนี้สำหรับหรือภริยาของตนเพื่อประโยชน์ตนฝ่ายเดียว แต่
ออกฝ่ายหนึ่งได้ให้สัถยามี

มาตรา ๑๕๗๓ ถ้าสามีหรือภริยาดูแลทุกข์ภัยตามคำพิพากษา
และเจ้าหนี้ไม่ได้รับประโยชน์เต็มจำนวน เจ้าหนี้อาจร้องขอคำสั่งให้แยก
สินบริคนให้ออกเป็นส่วนของลูกหนี้เพื่อดำเนินการไปตามคำพิพากษาได้

มาตรา ๑๕๗๔ ถ้าสามีหรือภริยาต้องคำพิพากษาให้ล้มละลาย
สินบริคนหัยยอมแยกจากกันโดยอำนาจกฎหมาย นับแต่วันที่ศาลพิพากษา
ให้ล้มละลายนั้น

มาตรา ๑๕๗๕ เมื่อได้แยกสินบริคนให้โดยกรณีใดก็ตาม ถ้า
สามีหรือภริยาร้องขอ ศาลอาจสั่งให้รวมกันต่อไปได้

มาตรา ๑๕๗๖ เมื่อได้แยกทรัพย์สินไว้เป็นสินส่วนตัวโดยความ
ตกลงโดยอำนาจกฎหมาย หรือโดยคำสั่งศาลแล้ว ให้ใช้ข้อบังคับ
ดังต่อไปนี้

(๑) สามีหรือภริยาต่างมีกรรมสิทธิ์ มีอำนาจจัดการ และ
จำหน่ายสินส่วนตัวนั้นได้โดยลำพัง

ถ้าภริยาอนุญาตให้สามีจัดการสินส่วนตัวของตน ให้สันนิษฐาน
ไว้ก่อนว่าภริยาได้ยอมให้สามีเก็บดอกผลจากทรัพย์สินนั้นมาใช้สอยใน
การบ้านเรือนได้

(๒) ในกรณีที่สินบริคนทั้งหมดแล้ว สามีหรือภริยาต้อง
ออกค่าใช้จ่ายสำหรับการบ้านเรือนตามส่วนมากและน้อยแห่งสินส่วนตัว
ของตน

ถ้าจำหรือภரியามเห็นดินถนนหนทาง ฝ่ายหนึ่งต้องรับผิดชอบในหน้าที่
ออกฝ่ายหนึ่งได้ทำจนเนื่องในการใช้สอยสำหรับการบ้านเรือน

มาตรา ๑๔๘๗ เมื่อแยกดินบริเวณที่แล้ว ส่วนที่แยกออกเป็น
ของจำหรือภரியาคกเป็นดินส่วนตัวของฝ่ายนั้น

หมวด ๕

เพิกถอนการสมรส

มาตรา ๑๔๘๘ บุคคลใดจะอ้างว่า การสมรสเป็นโมฆะหรือ
โมฆะไม่ได้เนื่องจากสาเหตุทางกษาวาเป็นเช่นนั้น

มาตรา ๑๔๘๘ ถ้าการสมรสผิดบทบัญญัติแห่งมาตรา ๑๔๔๕ (๑)
เมื่อผู้ใดได้เสียร้องขอ ศาลอาจสั่งให้เพิกถอนเสียได้ แต่ความมรดก
หรือผู้ปกครองที่ให้ความยินยอมแล้ว จะร้องขอไม่ได้ ถ้าการสมรสนั้น
ศาลมิได้สั่งให้เพิกถอนจนรายชื่อหญิงมีอายุครบตามมาตรานี้ หรือหญิง
มีครรภ์ก่อนอายุครบกำหนดให้ถือว่าสมรสมาแต่เวลาสมรส

มาตรา ๑๔๘๙ การสมรสผิดบทบัญญัติแห่งมาตรา ๑๔๔๕ (๒)
(๓) หรือ (๕) ให้ถือว่าเป็นโมฆะ

มาตรา ๑๔๙๐ การสมรสผิดบทบัญญัติแห่ง มาตรา ๑๔๔๕ (๔)
ให้ถือว่าเป็นโมฆะ

ถ้าความยินยอมบกพร่อง เพราะล้าคัญตัวผิด หรือมีการข่มขู่
ให้ถือว่าเป็นโมฆะ เมื่อผู้ให้ความยินยอมนั้นบกพร่องนั้นร้องขอ ศาล
อาจสั่งให้เพิกถอนเสียได้

อายุความในคดีเช่นนี้ มีกำหนดหนึ่งนับแต่วันที่ทราบจำคุก
ตัวผิด หรือเมื่อมีโอกาสดังจะฟ้องคดีได้

มาตรา ๑๔๔๒ เมื่อสมรสแล้ว จะเลิกจ้างเสียเพราะเหตุอุบายคำ
ที่ให้ก่อนนายทะเบียนตามบทบัญญัติแห่ง มาตรา ๑๔๔๕ วรรคสอง ไม่เป็น
ความจริงนั้นมีได้ แต่บุตรซึ่งเกิดภายในสามร้อยสิบวันนับแต่วันที่ภริยา
ขาดจากสามีคนก่อนให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นบุตรของสามีคนก่อนนั้น

มาตรา ๑๔๔๓ ถ้าชายหรือหญิงยังไม่บรรลุนิติภาวะสมรสโดย
มิได้รับความยินยอมของบิดามารดาหรือผู้ปกครอง หรือโดยคำตั้งศาล
บิดามารดาหรือผู้ปกครองเท่านั้น อาจร้องขอให้ศาลตั้งเพิกถอนการ
สมรสได้ เว้นแต่

- (ก) ด่วงพันหกเดือนนับแต่วันทราบการสมรส
- (ข) ชายหรือหญิงมีอายุครบยี่สิบปีบริบูรณ์แล้ว
- (ค) เมื่อหญิงมีครรภ์แล้ว

มาตรา ๑๔๔๔ เหตุที่การสมรสถูกเพิกถอน ไม่เป็นผลให้ชาย
หรือหญิงผู้สมรสโดยสุจริตเสื่อมสิทธิที่ได้มาเพราะการสมรสนั้น

ถ้าฝ่ายเดียวทำการสมรสโดยสุจริต ฝ่ายนั้นมีสิทธิเรียกร้องค่า
ทดแทนได้ ถ้าหญิงเป็นฝ่ายสุจริต อาจเรียกร้องค่าอุปการะเลี้ยงดู
ได้อีกด้วย

มาตรา ๑๔๔๕ เหตุที่การสมรสถูกเพิกถอน ไม่เป็นผลให้บุคคล
ภายนอกผู้ทำการ โดยสุจริตเสื่อมสิทธิที่ได้มาก่อนการเพิกถอนนั้น

มาตรา ๑๔๙๖ เมื่อมีการเพิกถอนการสมรสให้นำบทบัญญัติ
อันว่าด้วยการขาดจากการสมรส โดยการหย่าตามคำพิพากษาของศาล
มาบังคับโดยอนุโลม

หมวด ๖

การขาดจากการสมรส

มาตรา ๑๔๙๗ ความตายหรือการหย่าเท่านั้นเป็นเหตุให้ขาดจาก
การสมรส

มาตรา ๑๔๙๘ การหย่านั้น จะทำได้แต่โดยความยินยอมทั้ง
สองฝ่าย หรือโดยคำพิพากษาของศาล

การหย่าโดยความยินยอม ต้องทำเป็นหนังสือและมีพยานลง
ลายมือชื่ออย่างน้อยสองคน

ดูแบบ ก.ร. ๕ ท้ายกฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความใน พ.ร.บ. จดทะเบียน
ครอบครัว พ.ศ. ๒๔๗๘ (ฉบับที่ ๒) และแบบ ข. ท้ายกฎกระทรวงการต่างประเทศ ออก
ตามความใน พ.ร.บ. จดทะเบียนครอบครัว พ.ศ. ๒๔๗๘

มาตรา ๑๔๙๙ เมื่อได้จดทะเบียนสมรสตามประมวลกฎหมาย
การหย่าโดยความยินยอมจะสมบูรณ์คือเมื่อสามีและภริยาได้จดทะเบียน
การหย่ากันแล้ว

มาตรา ๑๕๐๐ คดีฟ้องหย่านั้น ถ้า

(๑) ภริยามีสู่ สามีฟ้องหย่าได้

(๒) สามีหรือภริยาประพฤติชั่วอย่างร้ายแรง หรือทำร้าย

ร่างกายอีกฝ่ายหนึ่ง หรืออุปพการของอีกฝ่ายหนึ่งถึงบาดเจ็บ หรือ

หมิ่นประมาทอีกฝ่ายหนึ่ง หรือบพพการของอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งเป็นการร้ายแรง อีกฝ่ายหนึ่งฟ้องหย่าได้

(๓) ถ้ามีหรือภริยาจงใจทิ้งร้างอีกฝ่ายหนึ่งไปเกินกว่าหนึ่งปี หรือไม่ให้ความช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูตามสมควร หรือทำการเป็นปฏิปักษ์ต่อการที่ตนดำรงภริยากันอย่างร้ายแรง จนอีกฝ่ายหนึ่งไม่อาจอยู่กันเป็นสามีภริยาต่อไป อีกฝ่ายหนึ่งฟ้องหย่าได้

(๔) ถ้ามีหรือภริยาต้องคำพิพากษาลงโทษให้จำคุกฐานลักทรัพย์ ฉ้อฉล ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ โจรสลัด หรือปลอมแปลงเงินตรา หรือต้องคำพิพากษาลงโทษให้จำคุกในความผิดอย่างอื่นเกินกว่าสามปี อีกฝ่ายหนึ่งฟ้องหย่าได้

(๕) ถ้ามีหรือภริยาที่ถูกศาลตั้งว่าเป็นคนด่าป่วน และศาลยังไม่เพิกถอนคำตั้งนั้น อีกฝ่ายหนึ่งฟ้องหย่าได้

(๖) ถ้ามีหรือภริยาที่ถูกศาลตั้งให้เป็นคนไร้ความสามารถ เพราะเหตุวิกลจริตตลอดมาเกินกว่าสามปีนับแต่วันศาลตั้ง และความวิกลจริตนั้นไม่มีทางที่จะหายได้ ทั้งถึงขีดที่จะอยู่กันเป็นสามีภริยากันต่อไปอีกไม่ได้แล้ว อีกฝ่ายหนึ่งฟ้องหย่าได้

(๗) ถ้ามีหรือภริยาผิดกษัตริย์บททำให้ไว้เป็นหนังสือในเรื่องความประพฤติ อีกฝ่ายหนึ่งฟ้องหย่าได้

(๘) ถ้ามีหรือภริยาเป็นโรคจิตต่ออย่างร้ายแรง อันอาจเป็นภัยแก่อีกฝ่ายหนึ่ง และโรคนี้ไม่มีทางที่จะหายได้ อีกฝ่ายหนึ่งฟ้องหย่าได้

(๘) ถ้ามีหรือภริยามีอวัยวะส่วนสืบพันธุ์ ไม่สมบูรณ์จนมิสามารถจะอยู่ด้วยกันจนสามารถตั้งครรภ์ได้อีกฝ่ายหนึ่งฟ้องหย่าได้

มาตรา ๑๕๐๓ ถ้าสามียินยอมหรือรู้เห็นเป็นใจให้ภริยามีชู้ตาม มาตรา ๑๕๐๐ (๑) หรือสามีภริยามีชู้โดยฝ่ายหนึ่งยินยอมรู้เห็นเป็นใจในการกระทำผิดตาม มาตรา ๑๕๐๐ (๔) จะฟ้องหย่าไม่ได้

มาตรา ๑๕๐๒ ถ้าสามีภริยาหย่ากันเอง ความตกลงว่าฝ่ายใด จะปกครองบุตรคนไหน ให้ทำเป็นหนังสือ ถ้ามิได้ตกลงไว้เช่นนั้น ให้บิดาเป็นผู้ปกครอง

ถ้าหย่ากันโดยคำพิพากษาของศาล ให้ฝ่ายชนะคดีเป็นผู้ปกครอง เว้นแต่ศาลจะชี้ขาดให้อีกฝ่ายหนึ่งหรือบุคคลภายนอกเป็นผู้ปกครอง

มาตรา ๑๕๐๓ ถ้าปรากฏว่าผู้ปกครองตามความใน มาตรา ๑๕๐๒ ประพฤติคนไม่สมควร หรือภายหลังพฤติการณ์ได้เปลี่ยนแปลงไป ศาลมีอำนาจสั่งเปลี่ยนตัวผู้ปกครอง โดยฟังถึงถึงความผาสุกและประโยชน์ของบุตรนั้นเป็นประมาณ

แม้จะมอบให้ฝ่ายหนึ่งปกครองก็ตาม อีกฝ่ายหนึ่งมีสิทธิที่จะติดต่อกับบุตรของตนได้ตามสมควรแล้วแต่พฤติการณ์

มาตรา ๑๕๐๔ เมื่อสามีภริยาหย่ากัน ให้ต่างออกเงินค่าอุปการะเลี้ยงดูบุตร โดยกำหนดจำนวนไว้ในสัญญาหย่า หรือตามที่ได้กำหนดไว้ในคำพิพากษาของศาล

มาตรา ๑๕๐๕ เมื่อศาลพิพากษาให้หย่ากันโดยภริยามีชู้ สามีมีสิทธิได้รับค่าทดแทนจากภริยาและชู้

ถ้ามีจะเรียกค่าทดแทนจากผู้ต้องเกินภริยาไปในทำนองผู้สาว
ก็ได้

ถ้าสามีขมยอหรือรู้เห็นเป็นใจให้ภริยามชู้หรือให้ต้องเกินภริยา
ตนไปในทำนองผู้สาว ถ้ามีจะเรียกค่าทดแทนไม่ได้

มาตรา ๑๕๐๖ ในการหย่านั้น ถ้าศาลชี้ขาดว่าฝ่ายใดเป็นผู้ต้อง
รับผิดชอบฝ่ายเดียว และอีกฝ่ายหนึ่งยากจนจนไม่มีรายได้พอจากทรัพย์สิน
หรือจากการงานตามที่เคยทำอยู่ระหว่างสมรส ศาลจะสั่งให้ฝ่ายที่ต้อง
รับผิดชอบจ่ายค่าอุปการะเลี้ยงดูให้แก่อีกฝ่ายหนึ่งตามสมควรแก่ฐานะของ
ผู้รับและความสามารถของผู้ให้ก็ได้

มาตรา ๑๕๐๗ ถ้าหย่าขาดจากกันเพราะเหตุวิกฤตชีวิตของคู่สมรส
ฝ่ายหนึ่ง คู่สมรสอีกฝ่ายหนึ่งต้องออกค่าอุปการะเลี้ยงดูให้แก่ฝ่ายที่
วิกฤตชีวิตนั้นโดยอนุโลมตามมาตราก่อน

มาตรา ๑๕๐๘ ถ้าฝ่ายที่รับค่าอุปการะเลี้ยงดูคู่สมรสใหม่ ดิถี
รับค่าอุปการะเลี้ยงดูย่อมหมดไป

มาตรา ๑๕๐๙ ดิถีฟ้องร้องโดยอาศัยเหตุในอนุมาตรา (๑) (๒)
(๓) (๔) และ (๖) แห่งมาตรา ๑๕๐๐ หรือ มาตรา ๑๕๐๕ ย่อมระงับไป
เมื่อพ้นกำหนดสามเดือนนับแต่วันผูกฉันทาฉางรู้ หรือควรรู้ความจริงซึ่ง
ตนอาจยกขึ้นกล่าวอ้าง อย่างใดก็ตาม ห้ามมิให้ฟ้องเมื่อพ้นกำหนด
ต้องนับแต่วันเกิดเหตุขึ้น

เหตุอันจะยกขึ้นฟ้องหย่าไม่ได้แล้วนั้น อาจนำสืบสนับสนุนคดี
ฟ้องหย่า ซึ่งอาศัยเหตุอย่างอื่น

มาตรา ๑๕๓๐ ขณะคดีฟ้องหย่าอยู่ในระหว่างพิจารณา ถ้าฝ่ายใดร้องขอ ศาลอาจสั่งให้จัดการชั่วคราวตามที่เห็นควร เช่นในเรื่องสินบริคนห์ ทักทออาศัย การอุปการะเลี้ยงดูสามีภริยา และการพิทักษ์อุปการะเลี้ยงดูบุตรของเขา

มาตรา ๑๕๓๑ การตั้งมรดกที่จดทะเบียนตามกฎหมายนั้น การหย่าโดยความยินยอมของคู่สมรสทั้งสองฝ่ายมีผลนับแต่เวลาจดทะเบียนเป็นต้นไป

การหย่าตามคำพิพากษา มีผลแต่เวลาที่คำพิพากษาลงที่สุด แต่จะอ้างเป็นเหตุเสื่อมสิทธิของบุคคลภายนอกผู้ทำการโดยสุจริตไม่ได้ เว้นแต่จะได้จดทะเบียนการหย่าแล้ว

มาตรา ๑๕๓๒ เมื่อหย่ากันแล้ว ให้จัดการแบ่งทรัพย์สินของสามีภริยาแต่ในระหว่างสามีภริยา

(ก) ถ้าเป็นการหย่ากันโดยความยินยอมของทั้งสองฝ่าย ให้จัดการแบ่งทรัพย์สินของสามีภริยาตามที่อยู่ในเวลาจดทะเบียนการหย่า

(ข) ถ้าเป็นการหย่าโดยคำพิพากษาของศาล คำพิพากษาลงถึงบังคับ ทรัพย์สินระหว่างสามีภริยานั้น มีผลย้อนหลังไปถึงวันฟ้องหย่า

มาตรา ๑๕๓๓ เมื่อหย่ากัน

(๑) ให้คืนเงินเดิมแก่คู่สมรสทั้งสองฝ่าย

(๒) ถ้าเงินเดิมของฝ่ายใดขาดไป ให้เอาเงินสมรสใช้เงินเดิมเสียก่อน

(๓) ถ้าไม่มีดินสัมรด หรือเอาดินสัมรดใช้หมดแล้ว ดินเดิมยังไม่ครบจำนวน ให้ชักดินเดิมของฝ่ายที่ยังเหลือมากมาเฉลี่ยใช้ฝ่ายที่ดินเดิมขาดตามส่วนมากและน้อย

มาตรา ๑๕๑๔ ถ้าฝ่ายใดจำหน่ายที่ดินเดิมของคนเพื่อประโยชน์คนฝ่ายเดียวโดยมิได้รับความยินยอมจากอีกฝ่ายหนึ่ง หรือจงใจทำให้ศูนย์หายไป จะชักดินสัมรดหรือเฉลี่ยดินเดิมไม่ได้

มาตรา ๑๕๑๕ ถ้าฝ่ายใดมิได้รับความยินยอมจากฝ่ายที่เป็นเจ้าของที่ดินเดิม จำหน่ายเพื่อประโยชน์คนฝ่ายเดียวหรือจงใจทำให้ศูนย์หายไป ให้ชักดินเดิมของฝ่ายนั้นใช้เจ้าของ ถ้าดินเดิมไม่มีหรือมีไม่พอให้ชักดินส่วนตัวใช้ และฝ่ายนั้นจะชักดินสัมรดหรือเฉลี่ยดินเดิมมาใช้ไม่ได้

มาตรา ๑๕๑๖ เมื่อสามีภริยาขาดกัน และชายมีเรือนหอในที่ดินของฝ่ายหญิง ชายต้องรื้อเรือนนั้นไป แต่ถ้าวรื้อไปจะเสียหายเกินกึ่งราคาตลาดของเรือนหอในขณะนั้นให้นำมาตรา ๑๓๑๑วรรค ๑ แห่งประมวลกฎหมายนี้มาบังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๑๕๑๗ การแบ่งดินสัมรดนั้น ให้ชายและหญิงได้ส่วนเท่ากัน เว้นแต่ชายหรือหญิงมีที่ดินฝ่ายเดียว อีกฝ่ายหนึ่งไม่มีที่ดินก็ให้ชายหรือหญิงฝ่ายที่มีที่ดินได้สองส่วน ฝ่ายที่ไม่มีที่ดินได้หนึ่งส่วน

มาตรา ๑๕๑๘ ในระหว่างสามีภริยา ให้แบ่งความรับผิดชอบในหนี้ที่จะต้องรับผิดชอบด้วยกันตามส่วนที่จะได้ดินสัมรด

ลักษณะ ๒

บิดามารดากับบุตร

หมวด ๑

บิดามารดา

มาตรา ๑๕๑๘ เด็กเกิดแต่หญิงขณะเป็นภริยาชาย หรือภายใน
ในดามร้อยสิบวันนับแต่ขาดจากการสมรส ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็น
บุตรของชายผู้เป็นสามี

มาตรา ๑๕๒๐ เด็กตามลักษณะที่ระบุไว้ในมาตราก่อน ชายผู้
เป็นสามีจะไม่รับเป็นบุตรของคนก็ได้ โดยฟ้องมารดากับเด็กร่วมกันเป็น
จำเลย และพิสูจน์ว่าตนไม่ได้อยู่ร่วมกับมารดาเด็กในระยะเวลาดังกล่าว
คือ ระหว่างร้อยแปดสิบวันถึงดามร้อยสิบวันก่อนเด็กเกิด หรือคนไม่อาจ
เป็นบิดาของเด็กเพราะเหตุไม่ดามารดอย่างอื่น

มาตรา ๑๕๒๑ ถ้าสามีพิสูจน์ได้ว่าเด็กเกิดในระยะเวลาอันน้อยกว่า
ร้อยแปดสิบวันภายหลังที่ได้ทำการสมรส ก็ไม่ต้องนำพยานอื่นมาสนับสนุน
ประกอบอีกในข้อไม่รับเด็กเป็นบุตร

แต่ถ้าปรากฏว่าก่อนสมรส สามีร่วมประเวณีกับมารดาเด็กใน
ระยะเวลาซึ่งหญิงนั้นอาจตั้งครรภ์ ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า สามีเป็น
บิดาของเด็กนั้น

มาตรา ๑๕๒๒ การฟ้องคดีไม่รับเด็กเป็นบุตร ห้ามมิให้ฟ้อง
เมื่อพ้นกำหนดหนึ่งปี นับแต่วันที่สามีหรือควรรู้งการเกิดของเด็ก
แต่ห้ามมิให้ฟ้องเมื่อพ้นสิบปี นับแต่วันเกิดของเด็ก

มาตรา ๑๕๒๓ การฟ้องคดีไม่รับเด็กเป็นบุตร ผู้มีสิทธิได้รับมรดกพร้อมกันเด็ก หรือผู้จะเสียสิทธิรับมรดกเพราะการเกิดของเด็กนั้น อาจฟ้องได้ในกรณีต่อไปนี้

(๑) ถ้าสามีตาย หรือถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ ก่อนพ้นกำหนดที่สามีจะฟ้องได้

(๒) ถ้าไม่ปรากฏว่า สามียังมีชีวิตอยู่หรือตาย หรือ หาที่อยู่ไม่พบ

แต่ห้ามมิให้ฟ้องคดีเช่นนั้น เมื่อพ้นกำหนดสามเดือนนับแต่วันที่มีส่วนได้เสียหรือควรระวังการเกิดของเด็กนั้น

มาตรา ๑๕๒๔ การอ้างว่าเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมาย ย่อมพิสูจน์ได้จากทะเบียนคนเกิด

ถ้าไม่ปรากฏในทะเบียน พฤติการณ์ที่รู้กันทั่วไปตลอดมาว่าเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมาย ย่อมเป็นหลักฐานพอแล้ว

พฤติการณ์ที่รู้กันทั่วไปตลอดมาว่าเป็นบุตร ชอบด้วยกฎหมายนั้น ให้พิจารณาจากข้อเท็จจริงที่แสดงความเกี่ยวข้องของบิดากับบุตร ซึ่งปรากฏในระหว่างที่เด็กกับครอบครัวที่เด็กอ้างว่าตนสังกัดอยู่ เช่น บิดาให้การศึกษา ให้ความอุปการะเลี้ยงดู หรือยอมให้เด็กนั้นใช้นามสกุลของตน หรือโดยเหตุประการอื่น ๆ

มาตรา ๑๕๒๕ เด็กเกิดจากหญิงที่มีสามีการสมรสกับชาย ให้ถือว่าเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายของหญิงนั้น

มาตรา ๑๕๒๖ เด็กเกิดก่อนดมรดก จะเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมาย
ต่อเมื่อบิดามารดาได้ดมรดกกัน หรือบิดาได้จดทะเบียนว่าเป็นบุตร หรือ
ศาลพิพากษาว่าเป็นบุตร

ดูแบบ ก. ร. ๘ ทำกฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในพระราชบัญญัติ
จดทะเบียนครอบครัว พ.ศ. ๒๔๗๘ (ฉบับที่ ๒) และ แบบ ก. ทำกฎกระทรวงการต่างประเทศ
ออกตามความในพระราชบัญญัติจดทะเบียนครอบครัว พ.ศ. ๒๔๗๘

มาตรา ๑๕๒๗ บิดาจะจดทะเบียนเด็กเป็นบุตรได้ต่อเมื่อได้รับ
ความยินยอมของเด็กและมารดาเด็ก เด็กหรือมารดาอาจคัดค้านว่าผู้ร้อง
ไม่ใช่บิดา ในกรณีเช่นนั้นการจดทะเบียนว่าเป็นบุตรต้องมีคำพิพากษา
ของศาล

เมื่อเจ้าหน้าที่ได้แจ้งความการขอจดทะเบียนไปยังเด็กและมารดา
ถ้าไม่คัดค้านภายในหนึ่งเดือนนับแต่วันหรือควรรู้แจ้งความนั้น ให้ถือว่า
เด็กและมารดายินยอม ถ้าเด็กหรือมารดาอยู่นอกประเทศไทยให้ขยาย
กำหนดเวลาดังนั้นเป็นหกเดือน

มาตรา ๑๕๒๘ ผู้มีส่วนได้เสียจะขอให้ศาลถอนการจดทะเบียน
เด็กเป็นบุตร เพราะเหตุว่าผู้ขอให้จดทะเบียนนั้นมิใช่บิดาได้ แต่ต้อง
ฟ้องภายในสามเดือนนับแต่วันทราบบการจดทะเบียนนั้น อนึ่ง ห้ามมิให้
ฟ้องเมื่อพ้นสิบปีนับแต่วันจดทะเบียน

มาตรา ๑๕๒๙ การฟ้องคัดขอให้รับเด็กเป็นบุตร ให้มีได้แต่
ในกรณีต่อไปนี้

(๑) เมื่อมีการข่มขืนทำชำเรา ผิดครัว หรือหญิงเห็นยก

กักขังหญิงมารดาโดยมิชอบด้วยกฎหมายในระยะเวลาซึ่งหญิงนั้นอาจตั้งครรรภ์ได้

(๒) เมื่อมีการลักพาหญิงมารดาไปในทางชั่วหรือมีการฉ้อฉลร่วมประเวณีกับหญิงมารดาในระยะเวลาซึ่งหญิงนั้นอาจตั้งครรรภ์ได้ ในกรณีหลังต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือซึ่งบิดาทำไว้

(๓) เมื่อมีเอกสารของบิดาแสดงชัดว่า เด็กนั้นเป็นบุตรของตน

(๔) เมื่อบิดามารดาได้ขู่กันด้วยกันอย่างเปิดเผยในระยะเวลาซึ่งหญิงมารดาอาจตั้งครรรภ์ได้

(๕) เมื่อมีพฤติการณ์ที่รู้กันทั่วไปตลอดมาว่า เป็นบุตรชอบด้วยกฎหมาย

ถ้าปรากฏว่าในระยะเวลาตั้งครรรภ์ หญิงมารดาได้ร่วมประเวณีกับชายอื่น หรือดักฉ้อในทางประเวณีเป็นทวิชนทั่วไป หรือชายไม่อาจเป็นบิดาเด็กนั้นได้ ไหยกฟ้องเสีย

การฟ้องคดีขอให้รับเด็กเป็นบุตรในระหว่างที่เด็กเป็นผู้เยาว์ ผู้แทนโดยชอบธรรมของเด็กเป็นผู้ฟ้องแทน หรือถ้าเด็กจะฟ้องเองก็ต้องฟ้องภายในหนึ่งนับแต่วันบรรลุนิติภาวะ

ถ้าเด็กนั้นตาย ผู้สืบสันดานของเด็กจะฟ้องคดีขอให้รับเด็กเป็นบุตรก็ได้ แต่ต้องฟ้องภายในหนึ่งนับแต่วันหรือครบหกเดือนหลังจากขอให้รับเด็กเป็นบุตร อนึ่ง ห้ามมิให้ฟ้องคดีเช่นนั้นเมื่อพ้นสิบนับแต่วันที่เด็กนั้นตาย

มาตรา ๑๕๓๐ การเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายมีผล

(๑) ถ้าบิดามารดาสมรสกันภายหลัง ให้มีผลนับแต่วันสมรส

(๒) ถ้าบิดาจดทะเบียนเด็กเป็นบุตร ให้มีผลนับแต่วันจด

ทะเบียน

(๓) ถ้ามีคำพิพากษาว่าเป็นบุตร ให้มีผลนับแต่วันคำพิพากษาถึงที่สุด แต่จะอ้างเป็นเหตุเสื่อมสิทธิของบุคคลภายนอกผู้ทำการโดยสุจริตไม่ได้ เว้นแต่จะได้จดทะเบียนเด็กเป็นบุตรตามคำพิพากษาแล้ว

มาตรา ๑๕๓๑ เมื่อได้จดทะเบียนเด็กเป็นบุตรแล้วจะถอนมิได้

มาตรา ๑๕๓๒ บุตรเกิดระหว่างสมรสซึ่งได้เพิกถอนภายหลังนั้นให้ถือว่าเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมาย

หมวด ๒

สิทธิและหน้าที่ของบิดามารดาและบุตร

มาตรา ๑๕๓๓ บุตรชอบด้วยกฎหมายมีสิทธิใช้นามสกุลและรับมรดกได้

มาตรา ๑๕๓๔ ผู้ใดจะฟ้องบุพพการีของตนเป็นคดีแพ่งหรืออาญาไม่ได้ แต่เมื่อผู้นั้นร้องขอ พนักงานอัยการจะยกคดีนั้นว่ากล่าวก็ได้

มาตรา ๑๕๓๕ บุตรจำต้องอุปการะเลี้ยงดูบิดามารดา

มาตรา ๑๕๓๖ บิดามารดาจำต้องอุปการะเลี้ยงดูและให้การศึกษาตามสมควรแก่บุตรในระหว่างที่เป็นผู้เยาว์

บิดามารดาจำต้องอุปการะเลี้ยงดูบุตรซึ่งบรรลุนิติภาวะแล้วแต่
เฉพาะผู้ทุพพลภาพและหาเลี้ยงตนเองมิได้

มาตรา ๑๕๓๗ บุตรซึ่งยังไม่บรรลุนิติภาวะต้องอยู่ให้อำนาจ
ปกครองของบิดามารดา

อำนาจปกครองนั้นอยู่แก่บิดา

มาตรา ๑๕๓๘ อำนาจปกครองจะอยู่แก่มารดาในกรณีต่อไปนี้

เมื่อ

(๑) บิดาทาย

(๒) ไม่แน่นอนว่าบิดามีชีวิตอยู่หรือตาย

(๓) บิดาถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ หรือเสมือน
ไร้ความสามารถ

(๔) บิดามีจิตผิดปกติต้องรักษาตัวในโรงพยาบาล

(๕) บุตรเกิดนอกสมรส และบิดามีได้จดทะเบียนว่าเป็นบุตร

ชอบด้วยกฎหมาย

(๖) ศาลสั่งให้อำนาจปกครองอยู่แก่มารดา

มาตรา ๑๕๓๙ ผู้ใช้อำนาจปกครองมีสิทธิ

(๑) กำหนดที่อยู่ของบุตร

(๒) ทำโทษบุตรตามสมควรเพื่อว่ากล่าวสั่งสอน

(๓) ให้บุตรทำางานตามสมควรแก่ความสามารถ และ

ฐานะรูป

(๔) เรียกบุตรคนจากบุคคลอื่นซึ่งกบฏไว้โดยมิชอบด้วยกฎหมาย

มาตรา ๑๕๔๐ เมื่อบุคคลใดมีบุตรติดมาได้สมรสกับบุคคลอื่น อำนาจปกครองบุตรอยู่กับผู้บุตรนั้นคนใด

มาตรา ๑๕๔๑ ผู้ใช้อำนาจปกครองเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมของบุตร

ถ้าบุตรยังไม่บรรลุนิติภาวะถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถ ผู้ใช้อำนาจปกครองย่อมเป็นผู้ดูแลหรือผู้พิทักษ์ดูแล

มาตรา ๑๕๔๒ คำบอกกล่าวที่ผู้ใช้อำนาจปกครองแจ้งไปหรือรับแจ้งมา ให้ถือว่าเป็นคำบอกกล่าวที่บุตรได้แจ้งไปหรือรับแจ้งมา

มาตรา ๑๕๔๓ อำนาจปกครองนั้น รวมทั้งการจัดการทรัพย์สินของบุตรด้วย และให้จัดการทรัพย์สินนั้นด้วยความระมัดระวัง เช่น วิชาญจะพึงกระทำ

มาตรา ๑๕๔๔ ผู้ใช้อำนาจปกครอง จะกำหนดบุตรจะต้องทำเอง โดยมิได้รับความยินยอมของบุตรนั้น ไม่ได้

มาตรา ๑๕๔๕ ถ้าบุตรมีเงินได้ ให้ใช้เงินนั้นเป็นค่าอุปการะเลี้ยงดูและการศึกษาอื่น ส่วนที่เหลือผู้ใช้อำนาจปกครองจะเอาไปใช้ตามสมควรก็ได้

บทบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับถึงเงินได้ที่เกิดจากทรัพย์สินโดยทาง

ยกให้โดยเสน่หา หรือพินัยกรรมซึ่งมีเงื่อนไขว่ามีให้ผู้ใช้อำนาจปกครองได้ประโยชน์จากทรัพย์สินนั้น ๆ

มาตรา ๑๕๔๖ นิติกรรมใดอันเกี่ยวแก่ทรัพย์สินของเด็กดังต่อไปนี้ ผู้ใช้อำนาจปกครองจะทำได้ เว้นแต่ศาลจะอนุญาต

- (๑) ขาย แลกเปลี่ยน หรือจำนองอสังหาริมทรัพย์
- (๒) ให้เช่าอสังหาริมทรัพย์เกินกว่าสามปี
- (๓) ให้กู้ยืมเงิน
- (๔) ประณิประนอมยอมความ
- (๕) ให้โดยเสน่หา เว้นแต่จะเอาจากเงินได้ของเด็กให้แทนเด็กเพื่อการศาสนา หรือการสมาคมตามประเพณีพอควรแก่ฐานะรูปของลูก

(๖) ไม่รับมรดกหรือพินัยกรรม หรือการให้โดยเสน่หา ซึ่งไม่มีเงื่อนไขหรือค่าการคิดค้น

(๗) รับหรือไม่รับมรดกหรือพินัยกรรม หรือการให้โดยเสน่หา ซึ่งมีเงื่อนไขหรือค่าการคิดค้น

(๘) มอบทรัพย์สินให้อนุญาตตุลาการวินิจฉัย

มาตรา ๑๕๔๗ ถ้าในกิจการใด ประโยชน์ของผู้ใช้อำนาจปกครองขัดกับประโยชน์ของผู้เยาว์ ผู้ใช้อำนาจปกครองต้องได้รับอนุญาตของศาลก่อน จึงทำการนั้นได้ มิฉะนั้นเป็นโมฆะ

มาตรา ๑๕๔๘ บุคคลใดจะโอนทรัพย์สินให้ผู้เยาว์ โดยพินัยกรรมหรือโดยเสน่หาที่มีเงื่อนไขว่า ให้บุคคลอื่นนอกจากผู้ใช้อำนาจ

ปกครองเป็นผู้จัดการจนกว่าผู้เยาว์จะบรรลุนิติภาวะก็ได้ ผู้จัดการนั้น
ต้องเป็นผู้ซึ่งผู้โอนระบุชื่อไว้ หรือถ้ามิได้ระบุไว้ก็ให้ศาลตั้ง แต่การ
จัดการทรัพย์สินนั้นต้องอยู่ใต้มงคัมแห่งประมวลกฎหมายนี้ มาตรา ๖๐,
๖๑ และ ๖๓

มาตรา ๑๕๔๘ เมื่ออำนาจปกครองสิ้นไปแล้ว ผู้ใช้อำนาจ
ปกครองต้องรับส่งมรดกทรัพย์สินที่จัดการและบัญชีในการนั้นให้เด็ก
และถ้ามีเอกสารเกี่ยวกับเรื่องจัดการทรัพย์สิน ก็ให้ส่งมอบพร้อมกับ
บัญชี

มาตรา ๑๕๕๐ เด็กผู้บรรลุนิติภาวะแล้ว จะให้คัดค้านการ
จัดการทรัพย์สินของคนได้ ก็ต่อเมื่อได้รับมรดกทรัพย์สิน บัญชี และ
เอกสารตามที่บัญญัติไว้ใน มาตรา ๑๕๔๘

มาตรา ๑๕๕๑ คดีเกี่ยวกับการจัดการทรัพย์สินในระหว่างเด็ก
กับผู้ใช้อำนาจปกครองนั้น ห้ามมิให้ฟ้องเมื่อพ้นหนึ่งปีนับแต่เวลาที่
อำนาจปกครองสิ้นไป

ถ้าอำนาจปกครองสิ้นไปขณะเด็กยังเป็นผู้เยาว์อยู่ ให้เริ่มนับ
อายุความในวรรคก่อนตั้งแต่วันที่เด็กบรรลุนิติภาวะ หรือเมื่อมีผู้แทน
โดยชอบธรรมขึ้นใหม่

มาตรา ๑๕๕๒ ถ้าผู้ใช้อำนาจปกครองเป็นผู้ไร้ความสามารถ
หรือเสมือนไร้ความสามารถโดยคำสั่งของศาลก็ดี ใช้อำนาจปกครอง
เกี่ยวแก่ตัวเด็กโดยมิชอบก็ดี ประพฤติชั่วร้ายก็ดี ในกรณีเหล่านี้ศาล

จะตั้งเอง หรือจะตั้งเมื่อญาติสนิทของเด็กหรือพนักงานอัยการร้องขอ
ให้ถอนอำนาจปกครองเสียบางส่วน หรือทั้งหมดก็ได้

ถ้าผู้ใช้อำนาจปกครองล้มละลายกีด หรือจัดการทรัพย์สินของ
เด็กในทางที่ผิดจนอาจเป็นภัยกีด ศาลจะสั่งตามข้อในวรรคก่อนให้ถอน
อำนาจจัดการทรัพย์สินเสียก็ได้

มาตรา ๑๕๕๓ ผู้ถอนอำนาจปกครองบางส่วนหรือทั้งหมด
นั้น ถ้าเหตุดังกล่าวไว้ในมาตราก่อนสิ้นไปแล้ว และเมื่อตนเองกีด
หรือญาติสนิทของเด็กกีด ร้องขอ ศาลจะสั่งให้มีอำนาจปกครองดังเดิม
ก็ได้

มาตรา ๑๕๕๔ การที่ผู้ใช้อำนาจปกครองถูกถอนอำนาจ
ปกครองบางส่วนหรือทั้งหมด ไม่เป็นเหตุให้ผู้พ้นพ้นจากหน้าที่อุปการะ
เลี้ยงดูเด็กตามกฎหมาย

หมวด ๓

ความปกครอง

มาตรา ๑๕๕๕ บุคคลที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะและไม่มีความสามารถ
หรือมีความสามารถถูกถอนอำนาจปกครองเสียแล้วนั้น จะจัดให้มีผู้ปกครอง
ขึ้นในระหว่างที่เป็นผู้เยาว์ก็ได้

ในกรณีที่ผู้ใช้อำนาจปกครองถูกถอนอำนาจตาม มาตรา ๑๕๕๒
จะตั้งผู้ปกครองเพื่อจัดการทรัพย์สินเป็นพิเศษก็ได้

มาตรา ๑๕๕๖ ผู้ปกครองตามมาตรา ๑๕๕๕ จะตั้งโดย

พินัยกรรมของบิดาหรือมารดาซึ่งตายทันท่วงทีได้ หรือเมื่อญาติของ
ผู้เยาว์หรือพนักงานอัยการร้องขอ ศาลจะตั้งก็ได้

มาตรา ๑๕๕๗ บุคคลที่บรรลุนิติภาวะแล้ว อาจถูกตั้งเป็น
ผู้ปกครองได้ เว้นแต่

- (๑) ผู้ซึ่งศาลตั้งว่าเป็นคนไร้ความสามารถ หรือ เสมือนไร้
ความสามารถ
- (๒) ผู้ล้มละลาย
- (๓) ผู้ซึ่งประพฤติดุร้ายไม่เหมาะที่จะปกครองผู้เยาว์หรือ
ทรัพย์สินของผู้เยาว์
- (๔) ผู้ซึ่งมีหรือเคยมีคดีในศาลกับผู้เยาว์ หรือญาติสนิทของ
ผู้เยาว์
- (๕) ผู้ซึ่งบิดาหรือมารดาที่ตายทันท่วงทีได้ระบุชื่อห้ามไว้มิให้เป็น
ผู้ปกครอง

มาตรา ๑๕๕๘ บุคคลใดจะบรรลุนิติภาวะหรือไม่ก็ตาม ยัง
มิได้สมรส และศาลตั้งว่าเป็นผู้ไร้ความสามารถ หรือ เสมือนไร้
ความสามารถแล้ว ให้บิดามารดาเป็นผู้ดูแลหรือเป็นผู้พิทักษ์ดูแลแต่
กรณี เว้นแต่ศาลจะตั้งเป็นอย่างอื่น

มาตรา ๑๕๕๙ ผู้ปกครองมิได้คราวหนึ่งเพียงคนเดียว แต่ใน
กรณีพิเศษศาลจะตั้งผู้ปกครองหลายคนให้กระทำการร่วมกันหรือกำหนด
อำนาจให้เฉพาะคนหนึ่งๆก็ได้

มาตรา ๓๕๖๐ ความเป็นผู้ปกครองนั้น เริ่มแต่วันทราบคำบอกกล่าวการตั้ง

มาตรา ๓๕๖๑ ให้ผู้ปกครองรับทราบบัญชีทรัพย์สินของผู้อยู่ในปกครองให้เสร็จภายในหนึ่งเดือนนับแต่วันทราบการตั้ง แต่ผู้ปกครองจะร้องต่อศาลก่อนสิ้นกำหนดขอให้ยืดเวลาได้

บัญชีนั้นต้องทำต่อหน้าพยานอย่างน้อยสองคน ซึ่งต้องเป็นญาติสนิทของผู้อยู่ในปกครอง ถ้าหาญาติสนิทไม่ได้จะให้ผู้อื่นเป็นพยานก็ได้

มาตรา ๓๕๖๒ ให้ผู้ปกครองยื่นสำเนารับรองว่าถูกต้องต่อศาลฉบับหนึ่งภายในสิบวันนับแต่วันที่ได้ทำบัญชีทรัพย์สินเสร็จแล้ว และศาลจะสั่งให้ผู้ปกครองชี้แจงเพิ่มเติมหรือให้นาเอกสำรมาประกอบเพื่อแสดงให้เห็นว่าบัญชีนั้นถูกต้องแล้วก็ได้

เมื่อศาลเห็นว่าบัญชีถูกต้องแล้ว ให้แจ้งให้ผู้ปกครองทราบ ถ้าศาลมิได้แจ้งให้ทราบภายในสิบห้าวันนับแต่วันยื่นบัญชี หรือวันชี้แจงเพิ่มเติมหรือนาเอกสำรยื่นประกอบ ให้ถือว่าบัญชีนั้นถูกต้องแล้ว

ถ้าผู้ปกครองมิได้ทำบัญชีขึ้นภายในเวลาและตามแบบที่กำหนดไว้ หรือศาลไม่พอใจในบัญชีนั้นเพราะเหตุเงินเจ้ออย่างร้ายแรง หรือไม่สุจริต หรือเห็นได้ว่าผู้ปกครองหย่อนความสามารถ ศาลจะสั่งถอนผู้ปกครองนั้นเสียก็ได้

มาตรา ๓๕๖๓ ก่อนที่ศาลจะยอมรับบัญชีนั้น ผู้ปกครองจะทำ

กิจการใดมิได้ เว้นแต่จะเป็นการเร่งร้อนและจำเป็น แต่ทงนจะยกขึ้น
เป็นข้อต่อสู้บุคคลภายนอกผู้กระทำการโดยสุจริตไม่ได้

มาตรา ๑๕๖๔ ถ้าผู้หนึ่งเป็นคู่สัญญาแต่เป็นโฆษกต่อผู้
อยู่ในปกครอง หรือเป็นคู่สัญญาในปกครองแต่เป็นโฆษกต่อผู้ปกครอง
ให้ผู้ปกครองแจ้งข้อความเหล่านั้นต่อศาลก่อนลงมือทำนิติกรรม

ถ้าผู้ปกครองรู้ว่าผู้หนึ่งเป็นคู่สัญญาแต่เป็นโฆษกต่อผู้
อยู่ในปกครอง และมีได้แจ้งข้อความนั้นต่อศาล ทนของผู้ปกครองนั้นยอม
ศูนย์ไป

ถ้าผู้ปกครองรู้ว่าผู้หนึ่งเป็นโฆษกแต่เป็นคู่สัญญาใน
ปกครอง และมีได้แจ้งข้อความนั้นต่อศาล ศาลจะสั่งถอนผู้ปกครอง
เสียก็ได้

มาตรา ๑๕๖๕ เมื่อศาลเห็นสมควรโดยลำพัง หรือเมื่อผู้มีส่วน
ได้เสีย หรือพนักงานอัยการร้องขอ ศาลอาจสั่งให้ผู้ปกครอง

(๑) หาประกันอันสมควรในการจัดการทรัพย์สิน ของผู้
อยู่ในปกครองตลอดการมอบคืนทรัพย์สินนั้น

(๒) แลถึงถึงความเป็นอยู่แห่งทรัพย์สินของผู้ที่อยู่ในปกครอง

มาตรา ๑๕๖๖ ในระหว่างปกครอง ถ้าผู้ที่อยู่ในปกครองได้
ทรัพย์สินอันมีค่ามาโดยทางมรดกหรือยกให้ ให้ให้นำมาตรา ๑๕๖๑ ถึง
มาตรา ๑๕๖๕ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๑๕๖๗ ให้ผู้ปกครองทำบัญชีทรัพย์สินดังต่อไปนี้

ละครงับแต่จนเป็นผู้ปกครอง แต่เมื่อศาลได้รับบัญชีแรกแล้ว จะสั่งให้ส่งบัญชีเหล่านั้นในระยะเวลาเกินกว่าหนึ่งปีได้

มาตรา ๑๕๖๘ ผู้ปกครองมรดกและหน้าที่เช่นเดียวกับผู้ใช้อำนาจปกครองตามมาตรา ๑๕๓๖ วรรค ๑ และมาตรา ๑๕๓๘

มาตรา ๑๕๖๙ ผู้ปกครองเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมของผู้ที่อยู่ในปกครอง

ให้นำมาตรา ๑๕๔๒, ๑๕๔๓, ๑๕๔๔, ๑๕๔๖, ๑๕๔๗ และ ๑๕๔๘ มาบังคับแก่ผู้ปกครองและผู้อยู่ในปกครองโดยอนุโลม

มาตรา ๑๕๗๐ เงินได้ของผู้อยู่ในปกครองนั้น ผู้ปกครองย่อมใช้ได้ตามสมควร เพื่การอุปการะเลี้ยงดูและการศึกษาของผู้อยู่ในปกครองถ้ามีเหตุให้ใช้เพื่อแสวงหาผลประโยชน์เฉพาะในเรื่องต่อไปนี้

- (๑) ซื้อพันธบัตรรัฐบาลไทย
- (๒) รับจ้างของอสังหาริมทรัพย์ในลำดับแรก แต่จำนวนเงินที่รับจ้างของต้องไม่เกินถึงราคาตลาดของอสังหาริมทรัพย์นั้น

(๓) ฝากประจำในธนาคารที่ได้รับอนุญาตจากรัฐบาลไทยให้ประกอบกิจการในราชอาณาจักร

- (๔) ฝากคลังออมสินของรัฐบาลไทย
- (๕) ลงทุนอย่างอื่นซึ่งศาลอาจอนุญาตเป็นพิเศษ

มาตรา ๑๕๗๑ ถ้าผู้อยู่ในปกครองรู้จักผิดชอบและมีอายุไม่ต่ำกว่าสิบห้าปี เมื่อผู้ปกครองจะทำกิจการใดที่สำคัญ ให้ปรึกษาหารือผู้อยู่ในปกครองก่อนเท่าที่จะทำได้

การที่ผู้^{๕๕}อยู่ในปกครองได้ยินยอมด้วย^{๕๖}นั้นหากผู้ปกครองให้พ้น
จากความรับผิดชอบ

มาตรา ๑๕๗๒ ความปกครองสุด^{๕๗}ถึงเมื่อผู้^{๕๘}อยู่ในปกครอง
ตาย หรือบรรลุนิติภาวะ

มาตรา ๑๕๗๓ ความเป็นผู้ปกครองสุด^{๕๙}ถึงเมื่อผู้ปกครองตาย
ไว้ความสามารถ เสมือนไว้ความสามารถ ลาออก หรือถูกถอนโดย
คำสั่งของศาล

มาตรา ๑๕๗๔ ถ้าผู้ปกครองตะเลงไม่ทำการตามหน้าที่^{๖๐}
เงินเดือนอย่างร้ายแรงในหน้าที่^{๖๑} ใช้น้ำ^{๖๒}ในทางผลก^{๖๓} ประพฤติ
มิชอบให้เห็นว่าไม่สมควรแก่หน้าที่^{๖๔}อันต้องไว^{๖๕}ใจ^{๖๖}ก็ดี หรือล้มละลาย^{๖๗}
ให้ศาลสั่งถอนผู้ปกครองเสีย

ถ้าผู้ปกครองหย่อนความสามารถในหน้าที่^{๖๘} ถึงแม้ว่าจะมีถึง
กระทำผิด^{๖๙} เมื่อประโยชน์^{๗๐}ของผู้^{๗๑}อยู่ในปกครองน่าจะเป็นอันตราย ศาล
จะสั่งให้ถอนผู้ปกครองเสียก็ได้

มาตรา ๑๕๗๕ การร้องขอให้ถอนผู้ปกครองนั้น ผู้^{๗๒}อยู่ใน
ปกครองซึ่งมอายุ^{๗๓}ไม่ต่ำกว่าสิบห้า^{๗๔} หรือญาติ^{๗๕}กัน^{๗๖}ของผู้^{๗๗}อยู่ในปกครอง
หรือพนักงานอัยการจะเป็นผู้ร้องขอ^{๗๘}ก็ได้

มาตรา ๑๕๗๖ ในระหว่างพิจารณาคำร้องขอให้ถอนผู้ปกครอง
ศาลจะตั้งผู้^{๗๙}จัดการชั่วคราว^{๘๐}ให้จัดการทรัพย์สิน^{๘๑}ของผู้^{๘๒}อยู่ในปกครองแทน
ผู้ปกครองก็ได้

มาตรา ๑๕๗๗ ถ้าความปกครองหรือความเป็นผู้ปกครอง
 ต่อดันลง ให้ผู้ปกครองหรือทายาทรับส่งมอบทรัพย์สินที่จัดการ แก่ผู้
 อยู่ในปกครอง หรือทายาท หรือผู้ปกครองคนใหม่ และให้ทำบัญชีใน
 การจัดการทรัพย์สินส่งมอบภายในเวลาดังเดือน และถ้ามีเอกสาร
 เกี่ยวกับเรื่องจัดการทรัพย์สินนั้น ก็ให้ส่งมอบพร้อมกับบัญชี แต่เมื่อ
 ผู้ปกครองหรือทายาทร้องขอ ศาลจะสั่งให้ยึดเวลาได้

ให้นำมาตรา ๑๕๕๐ และ ๑๕๕๑ มาบังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๑๕๗๘ นับแต่วันส่งมอบบัญชี ให้เริ่มคิดดอกเบี้ยใน
 จำนวนเงินซึ่งผู้ปกครองหรือผู้อยู่ในปกครองจะต้องคืนให้แก่กัน

ถ้าผู้ปกครองใช้เงินของผู้อยู่ในปกครองนอกจากเพื่อประโยชน์
 ของผู้อยู่ในปกครองแล้ว ให้เสียดอกเบี้ยในจำนวนเงินนั้นตั้งแต่วันใช้
 เป็นต้นไป

มาตรา ๑๕๗๙ ผู้อยู่ในปกครองมีบุริมสิทธิเหนือทรัพย์สิน
 ทั้งหมดของผู้ปกครองเพื่อชำระหนี้ซึ่งค้างอยู่แก่ตน

บุริมสิทธินี้ให้อยู่ในลำดับที่หกถัดจากบุริมสิทธิสามัญอย่างอื่น
 ตามมาตรา ๒๕๓ แห่งประมวลกฎหมาย

มาตรา ๑๕๘๐ ผู้ปกครองไม่มีสิทธิจะรับบำเหน็จ เว้นแต่จะ
 ได้กำหนดไว้ในทางหรือตามคำสั่งศาล โดยพิเคราะห์ถึงรายได้และ
 ความเป็นอยู่ของผู้ปกครอง และผู้อยู่ในปกครอง

มาตรา ๑๕๘๑ ถ้าศาลสั่งให้บุคคลใดนอกจากที่มีบัญญัติไว้ใน

มาตรา ๑๔๕๗ และ ๑๔๕๑ เป็นคนไร้ความสามารถ และเมื่อได้มีผู้นุบาล
แล้ว ให้นำบทบัญญัติว่าด้วยความปกครองมาบังคับโดยอนุโลม

หมวด ๔

บุตรบุญธรรม

มาตรา ๑๔๖๒ บุคคลผู้มีอายุไม่ต่ำกว่าสิบปีจะรับบุคคล
ผู้เป็นบุตรบุญธรรมก็ได้ แต่ผู้นั้นต้องมีอายุต่ำกว่าผู้ที่จะเป็นบุตร
บุญธรรมอย่างน้อยสิบห้าปี

มาตรา ๑๔๖๓ ถ้าผู้ที่เป็นบุตรบุญธรรมยังไม่บรรลุนิติภาวะ
การรับผู้เป็นบุตรบุญธรรมจะทำได้ก็ต่อเมื่อได้รับความยินยอมของบิดา
มารดา ถ้าไม่มีบิดามารดา ผู้แทนโดยชอบธรรมจะให้ความยินยอม
ก็ได้

ถ้าผู้ที่จะเป็นบุตรบุญธรรมมีอายุไม่ต่ำกว่าสิบห้าปี ผู้นั้นต้องให้
ความยินยอมด้วย

มาตรา ๑๔๖๔ ผู้ที่จะรับบุตรบุญธรรม หรือผู้ที่จะเป็นบุตร
บุญธรรม ถ้ามีคู่สมรสอยู่ ต้องได้รับความยินยอมของคู่สมรสนั้นก่อน
เว้นแต่คู่สมรสนั้นจะตาย หรือสูญหายไปไม่น้อยกว่าหนึ่งปี

มาตรา ๑๔๖๕ การรับบุตรบุญธรรมจะสมบูรณ์ก็ต่อเมื่อได้จด-
ทะเบียนตามกฎหมาย

ดูแบบ ก.ร. ๑๓ ทำกฏกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในพระราชบัญญัติจ-
ทะเบียนครอบครัว พ.ศ. ๒๔๗๘ (ฉบับที่ ๒) และแบบ ง. ทำกฏกระทรวงการต่างประเทศ
ออกตามความใน พ.ร.บ. จทะเบียนครอบครัว พ.ศ. ๒๔๗๘

มาตรา ๑๕๔๖ บุตรบุญธรรมย่อมมีฐานะอย่างเดียวกับบุตร
ชอบด้วยกฎหมายของผู้รับบุตรบุญธรรมนั้น แต่ไม่ส่งนิติกรรมและหน้าที่
ในครอบครัวที่ได้กำเนิดมา ในกรณีเช่นนั้น ให้บิดามารดาโดยกำเนิด
หมดอำนาจปกครองนับแต่วันเวลาที่เด็กเป็นบุตรบุญธรรมแล้ว

ให้นำบทบัญญัติในลักษณะ ๒ หมวด ๒ แห่งบรรพณามังคัม
โดยอนุโลม

มาตรา ๑๕๔๗ การรับบุตรบุญธรรมไม่ก่อให้เกิดสิทธิรับมรดก
ของบุตรบุญธรรม

ถ้าบุตรบุญธรรมผู้ซึ่งไม่มีคู่สมรสหรือผู้สืบสันดาน ตายก่อน
ผู้รับบุตรบุญธรรม บรรดาทรัพย์สินที่ผู้รับบุตรบุญธรรมได้ให้แก่บุตร
บุญธรรม และซึ่งยังคงรูปเดิมอยู่ในขณะที่บุตรบุญธรรมตายนั้น ให้
กลับคืนมาเป็นของผู้รับบุตรบุญธรรม

มาตรา ๑๕๔๘ การรับบุตรบุญธรรม จะเลิกโดยความตกลง
กันในระหว่างคู่กรณีเมื่อใดก็ได้ และให้นำมาตรา ๑๕๔๓, ๑๕๔๔ และ
๑๕๔๕ มาบังคับโดยอนุโลม

ดูแบบ ก.ร. ทำัยกฎกระทรวงมหาดไทยออกตามความใน พ.ร.บ. จดทะเบียน
ครอบครัว พ.ศ. ๒๔๓๘ (ฉบับที่ ๒) และแบบ จ. ทำัยกฎกระทรวงการต่างประเทศ ออก
ตามความใน พ.ร.บ. จดทะเบียนครอบครัว พ.ศ. ๒๔๓๘

มาตรา ๑๕๔๙ คดีฟ้องเลิกการรับบุตรบุญธรรมนั้น เมื่อ

(๑) ฝ่ายหนึ่งทำการชวร้าย หรือหมิ่นประมาทในข้อร้ายแรง
ต่อกฝ่ายหนึ่ง หรือตอบพพการของเขา อีกฝ่ายหนึ่งฟ้องเลิกได้

(๒) ฝ่ายหนึ่งไม่อุปการะเลี้ยงดูอีกฝ่ายหนึ่ง ฝ่ายหลังฟ้องเด็กได้

(๓) ฝ่ายหนึ่งจงใจละทิ้งอีกฝ่ายหนึ่งไปเกินกว่าหนึ่งปี ฝ่ายหลังฟ้องเด็กได้

(๔) ฝ่ายหนึ่งตั้งคำพิพากษาให้จำคุกเกินกว่าสามปี อีกฝ่ายหนึ่งฟ้องเด็กได้

(๕) ผู้รับบุตรบุญธรรมทำผิดหน้าที่บิดามารดาอย่างมาก ตาม มาตรา ๑๕๓๖, ๑๕๔๓, ๑๕๔๕, ๑๕๔๖ และ ๑๕๔๗ บุตรบุญธรรมฟ้องเด็กได้

มาตรา ๑๕๔๐ ห้ามมิให้ฟ้องขอเลิกการรับบุตรบุญธรรม เมื่อพ้นกำหนดหนึ่งปีนับแต่วันที่ถูกกล่าวหา หรือควรขอความชดเชยเป็นเหตุให้เลิกการนั้น หรือเมื่อพ้นกำหนดสิบปีนับแต่เหตุอันเกิดขึ้น

มาตรา ๑๕๔๑ บุตรบุญธรรมซึ่งมีอายุต่ำกว่าสิบห้าปีจะฟ้องขอเลิกการรับบุตรบุญธรรมมิได้ เว้นแต่ได้รับความยินยอมจากผู้มีสิทธิให้ความยินยอมในการรับบุตรบุญธรรม

แต่กรณีจะเป็นอย่างไรก็ตาม พนักงานอัยการจะฟ้องคดีแทนบุตรบุญธรรมก็ได้

มาตรา ๑๕๔๒ การเลิกรับบุตรบุญธรรมโดยคำพิพากษาของศาลย่อมมีผลแต่เวลาที่คำพิพากษานั้นถึงที่สุด แต่จะอ้างเป็นเหตุเสื่อมสิทธิของบุคคลภายนอกผู้ทำการโดยสุจริตไม่ได้ เว้นแต่ได้จดทะเบียนแล้ว

มาตรา ๑๕๔๓ เมื่อการรับบุตรบุญธรรมเลิกแล้ว บุตรบุญธรรม

ยอมยกตนขึ้นสู่ฐานะอย่างสมบูรณ์ในครอบครัวเดิมของตน แต่ไม่เป็น
เหตุเสื่อมสิทธิ์ทับบุคคลภายนอกได้ไว้ก่อน โดยสุจริต

ลักษณะ ๓

คำอุปการะเลี้ยงดู

มาตรา ๑๕๔๔ บุคคลซึ่งมีสิทธิเรียกร้องคำอุปการะเลี้ยงดู ต้อง
เป็นผู้ไร้ทรัพย์สินและมีอำนาจหาเลี้ยงตนเองได้

ในการกำหนดคำอุปการะเลี้ยงดู ให้พิจารณาถึงพฤติการณ์
แห่งเรื่องตลอดถึงรายได้และฐานะของคู่กรณี

มาตรา ๑๕๔๕ บุคคลไม่จำต้องอุปการะเลี้ยงดูคนอื่น เมื่อตนมี
หนอื่น ๆ ไม่สามารถจะอุปการะเลี้ยงดูได้ โดยไม่เป็นภัยแก่การเลี้ยงดู
ตนเองตามสมควรแก่ฐานะ

มาตรา ๑๕๔๖ เมื่อผู้มีส่วนได้เสียแสดงได้ว่า พฤติการณ์
รายได้หรือฐานะของคู่กรณีได้เปลี่ยนแปลงไป ศาลจะสั่งให้เพิกถอน
อดีต เพิ่ม หรือกดยกคำอุปการะเลี้ยงดูออกก็ได้ แล้วแต่กรณี

มาตรา ๑๕๔๗ คำอุปการะเลี้ยงดูนั้น ให้ชำระเป็นเงินเป็น
ครั้งคราวตามกำหนด แต่หากมีเหตุพิเศษจะตกลงกันเอง หรือจะร้องต่อ
ศาลขอชำระด้วยวิธีอื่นก็ได้

มาตรา ๑๕๔๘ สิทธิที่จะได้คำอุปการะเลี้ยงดูนั้น จะสละ ยึด
หรือโอนมิได้

หน้าว่าง

กฎข้อบังคับ

สำหรับปกครองบริเวณจังหวัดเมือง ร.ศ. ๑๒๐

(เขตหัวเมืองที่ใ้กฎข้อบังคับฉบับนี้ คือ เมืองตานี เมือง
หนองจิก เมืองยะหริ่ง เมืองสายบุรี เมืองยะลอ เมืองรามันและ
เมืองระแงะ เมืองตังกถาวนตอมาก คือ จังหวัดปัตตานี นราธิวาส
และยะลา

ข้ออื่นๆ ของกฎข้อบังคับนี้ไม่เกี่ยวกับการพิจารณาพิพากษาคดี
ครอบครัวและมรดก คงมีแต่ข้อ ๓๒ ขึ้นเป็นข้อสุดท้ายเพียงข้อเดียว
ดังต่อไปนี้)

“ข้อ ๓๒ ให้ใช้พระราชกำหนดกฎหมายทั้งปวง ในความอาญา
แต่ความแพ่ง แต่ความแพ่งซึ่งเกี่ยวข้องกับด้านอาชญากรรมเรื่องผิดเมียกดี
แต่เรื่องมรดกคดี ซึ่งคนนับถือด้านอาชญากรรมเป็นทั้ง โจทก์จำเลยหรือเป็น
จำเลย ให้ใช้กฎหมายอาชญากรรมในการพิจารณาพิพากษา แต่ให้
โต๊ะกาดซึ่งเป็นผู้รู้แต่เป็นทนายในด้านอาชญากรรมเป็นผู้พิพากษาคตามกฎ-
หมายอาชญากรรม”

และต่อมาได้มีสารตรากระทรวงยุติธรรมที่ ๓๐/๔๓๕๓ ลงวันที่
๒๔ กันยายน ๒๔๖๐ ให้ปฏิบัติเช่นเดียวกันสำหรับศาลด้วย ดังสำเนา
ต่อไปนี้

(สำเนา)

ที่ ๓๐/๔๓๕๓

กระทรวงยุติธรรม

วันที่ ๒๔ กันยายน พุทธศักราช ๒๔๖๐

ตำรวจ มหาอำมาตย์เอกเจ้าพระยาอภัยราชามหายมุขมนตรี
 เสนาบดีกระทรวงยุติธรรม ถึง นายพลโทพระยาสุรินทราชา
 สมุหเทศาภิบาลสำเร็จราชการมณฑลภูเก็ต

ด้วยมีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าฯ ตั้งว่า ในจังหวัด
 สงขลา ราษฎรพลเมืองเป็นผู้ลอบลัทธิต่างนิกายอาศัยอยู่เป็นอันมาก มี
 พระราชประสงค์จะทรงทะนุบำรุงให้ได้บำเพ็ญลัทธิต่างนิกายนั้น โดยเสมอ
 ภาคมิได้ลำเอียง ดังนี้ เป็นพระราชกรณียกิจอันสืบมาแต่โบราณ
 มหากรุณาธิคุณจึงได้มีพระราชบัญญัติไว้ว่า ถ้าบุคคลผู้ลอบลัทธิต่างนิกาย
 พัวพันกันด้วยความแพ่งลักษณะผิดแผกและทรพยอมอุก ให้ตั้งการ
 พิจารณาและบังคับคดีนั้นคดีโดยลัทธิประเพณีอันสืบมาตามคัมภีร์
 โทหฐานพระมะหะมัด นั้น ดังปรากฏในกระทรวงมหาดไทยว่า
 ราชการกรมท่าขวา ขึ้นแก่จุฬาราชมนตรีขึ้นสืบมา และมุขนิยมนั้น
 เป็นกระบวนการพิจารณาความแพ่ง ประเพณีได้โปรดเกล้าฯ ให้ขยาย
 ออกมาบังคับใช้ทั่วพระราชอาณาเขตคามสมุทรทะเลทุกทิศ ซึ่งมี
 ราษฎรพลเมืองผู้ลอบลัทธิต่างนิกายอยู่หนาแน่น ให้ตั้งตำแหน่งโต๊ะกาซ
 เป็นผู้ปรับบังคับคดีตามประเพณีนั้น พระราชบัญญัติให้คงรักษา

ข้อ ๑ โศภิตราชผู้ประพันธ์โกทรานควรได้สมมตินิมิตของราชบุตร
ชาวอิสลามในแขวงนั้นเป็นผู้กอบด้วยคุณวิเศษสมควรแก่การพนมมือในฐานะ
ผู้ใหญ่ เป็นผู้กอบด้วยคุณวิเศษสามารถในภูมิโกทรานโดยสมควร เป็น
ผู้นำใจจงรักภักดีได้มาละของสูงพระบาท และสมควรภักดีต่อราชการ
ของพระเจ้าอยู่หัว ดังนั้นเป็นลักษณะสำคัญ ข้อที่พระยาสมุหเทศาภิบาล
มีใบบอกเข้าไปว่าได้ปรึกษาหารือพร้อมด้วยผู้ว่าราชการจังหวัด เห็นว่า
ฮะยีเต็น ๑ ฮะยีซัน ๑ กอบด้วยคุณวิเศษสามารถ และเป็นทีที่ประชาชน
พลเมืองนิยมนับถืออยู่เป็นอันมากเห็นปานดังนั้น สมควรที่จะยกย่อง
ขึ้นคงไว้ในหน้าทศดการฝ่ายอิสลามได้นั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
พระราชทานพระบรมราชานุญาตแล้ว

ข้อ ๒ แตนสืบไปให้เรียกตำแหน่งตุลาการนั้นว่า คณะตุลาการ
ธรรม เทียบค่าเงินยุติธรรมในมณฑลพายัพ มีหน้าที่เฉพาะเป็น
ราชผู้ปรับบทโกหราบ เป็นตุลาการบังคับคดีแพ่งประเพณีอิสลาม เทียบ
อำนาจศาลแขวงในพระบรมมณีสถยุติธรรม มาตรา ๒๕ อยู่ในบังคับ
บัญชาของศาลมณฑลที่เกิดขึ้นได้ครอบงำทั่วไป

ข้อ ๓ อำนาคะไตรยุตติธรรม^๕ ให้ฟังกล่าวบังคมใดแต่คดี
บุคคลผู้ก่อสงวนอธิปไตยตามพิพาทกันด้วยความแพ่งลักษณะผิวเผินและ

ทรัพย์สินมรดก อันจะพึงยกบทโกหวนชนปรับได้โดยชอบด้วยกระบวนการพิจารณา นอกจากที่จะว่ากล่าวเปรียบเทียบกับคดีอื่นๆ ให้ตะโตะยุติธรรม ทำคำตัดสินลงชื่อแต่ ๒ นาย หรือพร้อมด้วยผู้พิพากษาศาลจังหวัดรวมเป็น ๒ นาย จึงบังคับเป็นคำพิพากษาคัดแพ่งประเพณีได้ตามได้ และคู่ความพึงอุทธรณ์ฎีกาได้เป็นลำดับตามพระราชกำหนดกฎหมาย

ให้พระยาสุรินทราชา กับพระทิพย์คำสัตว์ราชธิดาปฏิบัติราชการตามกระแสพระบรมราชโองการนี้.

(ลงนาม) เจ้าพระยาอภัยราชา

ประทับตราพระคงพาหเป็นสำคัญ

พระราชบัญญัติ
ยกเลิกอำนาจและหน้าที่กระทรวงยุติธรรมในการ
พิจารณาพิพากษาคดี
พุทธศักราช ๒๔๘๖

ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล

คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์
(ตามประกาศประธานสภาผู้แทนราษฎร
ลงวันที่ ๕ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๘๐
และวันที่ ๓๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๘๔)

อาทิตยทิพอาภา

ปรีดี พนมยงค์

ตราไว้ ณ วันที่ ๓๔ กันยายน พุทธศักราช ๒๔๘๖

เป็นปีที่ ๓๐ ในรัชกาลปัจจุบัน

โดยที่สภาผู้แทนราษฎรลงมติว่า สมควรยกเลิกอำนาจและ
หน้าที่กระทรวงยุติธรรมในการพิจารณาพิพากษาคดีเสีย

จึงมีพระบรมราชโองการให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดย
คำแนะนำและยินยอมของสภานิติบัญญัติแห่งราษฎร ดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้ให้เรียกว่า “พระราชบัญญัติ
ยกเลิกอำนาจและหน้าที่ของตุลาการศาลฎีกาในการพิจารณาพิพากษาคดี พุทธ-
ศักราช ๒๔๗๖”

มาตรา ๒ ให้ใช้พระราชบัญญัตินี้ตั้งแต่วันประกาศในราชกิจจานุ-
เบกษาเป็นต้นไป

มาตรา ๓ ให้ยกเลิกอำนาจและหน้าที่ของตุลาการศาลฎีกา (ตุลาการ)
ในการพิจารณาพิพากษาคดีที่ใช้กฎหมายอิสลาม ซึ่งมีอยู่ตามกฏอรรถกถา
สำหรับปกครองบริเวณจังหวัดหัวเมือง ร.ศ. ๑๒๐ และความมั่นคงกฏหมาย
กฏและข้อบังคับอื่น ๆ เสียทั้งสิ้น

มาตรา ๔ ในกรณีที่ต้องใช้กฎหมายอิสลามบังคับคดี ให้
ความมั่นคงกฏหมายอิสลาม

มาตรา ๕ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมรักษาดำรงตาม
พระราชบัญญัติ

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

จอมพล ป. พิบูลสงคราม

นายกรัฐมนตรี

ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

รังสิต กรมชลประทานนคร

ให้ไว้ ณ วันที่ ๓๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๘

แบบที่ ๓ ในรัชกาลปัจจุบัน

โดยที่เป็นการสมควรให้ใช้กฎหมายอิสลาม ในการวินิจฉัย
 ชะคาดคตแพ่งเกี่ยวกับเรื่องครอบครัว และมรดก อิสลามว่าต้นก
 ของศาลชั้นต้นในจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล ซึ่งอิสลาม
 ว่าต้นก เป็นทั้งโจทก์จำเลย หรือเป็นผู้เสนอคำขอในคดีที่ไม่มีข้อพิพาท

พระมหากษัตริย์ โดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา จึงมี
พระบรมราชโองการให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้ ดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติว่าด้วยการใช้กฎหมายอิสลามในเขตจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล พ.ศ. ๒๔๘๘”

มาตรา ๒ พระราชบัญญัตินี้ ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป

มาตรา ๓ ในการวินิจฉัยขาดคดีแพ่ง เกี่ยวกับเรื่องครอบครัวและมรดกอิสลามดังนิกของศาลชั้นต้นในจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล ซึ่งอิสลามดังนิก เป็นทั้งโจทก์จำเลย หรือเป็นผู้เสนอคำขอในคดีที่ไม่มีข้อพิพาท ให้ใช้กฎหมายอิสลามว่าด้วยครอบครัวและมรดกบังคับแทนบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยการนั้น เว้นแต่บทบัญญัติว่าด้วยอายุความมรดก ทั้งนี้ไม่ว่ามรดกจะเกิดขึ้นก่อนหรือหลังวันใช้พระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๔ การพิจารณาคดีในศาลชั้นต้นตามความใน มาตรา ๓ ให้ตะโตะยุคติธรรมหนึ่งนายหนึ่งพิจารณาพร้อมด้วยผู้พิพากษา

ให้ตะโตะยุคติธรรมมีอำนาจหน้าที่ในการวินิจฉัยขาดข้อกฎหมายอิสลาม และลงลายมือชื่อในคำพิพากษาที่พิพากษาคำวินิจฉัยขาดนั้นด้วย

คำวินิจฉัยขาดของตะโตะยุคติธรรมในข้อกฎหมายอิสลามให้เป็นอันเด็ดขาดในคดีนั้น

มาตรา ๕ ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา

ความแพ้งว่าด้วยการ คัดค้านผู้พิพากษามา ใช้บังคับแก่การคัดค้านคณะไตร-
ยุดติธรรมโดยอัตโนมัติ

เมื่อมีเหตุที่คณะไตรยุดติธรรมปฏิบัติหน้าที่ไม่ได้ ให้คู่ความตกลง
กันเลือกผู้ตามลำดับหนึ่งนายปฏิบัติหน้าที่แทนคณะไตรยุดติธรรมเฉพาะคดี
ถ้าตกลงกันไม่ได้ ให้ต่างเสนอชื่อผู้ตามลำดับหนึ่งที่สมควรต่อผู้พิพากษา
หัวหน้าศาลฝ่ายละเท่า ๆ กัน แต่ไม่ให้เกินฝ่ายละสามนาย เมื่อผู้พิพากษา
หัวหน้าศาลเลือกผู้ใดจากรายชื่อที่คู่ความเสนอขึ้น ให้ผู้นั้นปฏิบัติหน้าที่
แทนคณะไตรยุดติธรรมเฉพาะคดีนั้นได้

มาตรา ๖ บทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้ ไม่กระทบถึงคดี
ที่กำลังพิจารณาอยู่ในศาลในวันใช้พระราชบัญญัตินี้ เว้นแต่คดีนั้นเป็น
คดีที่กำลังพิจารณาอยู่ในศาลชั้นต้น และคู่ความหรือผู้เสนอคำขอในคดี
ไม่มีข้อพิพาทแล้วแต่กรณี ได้ร้องขอต่อศาลภายในสามสิบวันนับแต่
วันที่ใช้พระราชบัญญัตินี้ ให้ใช้บทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้บังคับ
ในกรณีเช่นนั้นให้ศาลตั้งให้มีการเสนอคำฟ้องหรือคำขอใหม่ และให้
ดำเนินการพิจารณาพิพากษาต่อไปตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๗ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมรักษาการ
ตามพระราชบัญญัตินี้

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

พลเรือตรี ถ. ชำรงนาวาสวัสดิ์

นายกรัฐมนตรี

หน้าว่าง

พ.ร.บ. จดทะเบียนครอบครัว

พ.ศ. ๒๔๗๕

พร้อมด้วยกฎกระทรวงและคำชี้แจง

พระราชบัญญัติ

จดทะเบียนครอบครัว พุทธศักราช ๒๔๗๘

ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล

คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

(ตามประกาศประธานสภาผู้แทนราษฎร

ลงวันที่ ๒๐ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘)

อาทิตย์ ทิพอาภา

เจ้าพระยายมราช

เจ้าพระยาพิษเยนทรโยธิน

ตราไว้ ณ วันที่ ๓๐ กันยายน พุทธศักราช ๒๔๗๘

เป็นปีที่ ๒ ในรัชกาลปัจจุบัน

โดยที่สภาผู้แทนราษฎรลงมติว่า สมควรวางวิธีการจดทะเบียน
ครอบครัว ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
บรรพ ๕

จึงมีพระบรมราชโองการให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้ โดยคำ
แนะนำและยินยอมของสภาผู้แทนราษฎร ดังต่อไปนี้

มาตรา ๓ พระราชบัญญัติ^{๕๕}นี้ให้เรียกว่า พระราชบัญญัติ^{๕๖}
จดทะเบียนครอบครัว พุทธศักราช ๒๔๗๘

มาตรา ๒ ให้ใช้พระราชบัญญัติ^{๕๕}นี้ ตั้งแต่วันที่ ๓ ตุลาคม
พุทธศักราช ๒๔๗๘ เป็นต้นไป

มาตรา ๓ ในพระราชบัญญัติ^{๕๕}นี้

(๑) “นายทะเบียน” หมายความว่า เจ้าพนักงานซึ่งรัฐมนตรี^{๕๖}
ผู้^{๕๕}มหาด^{๕๖}รักษาการตามพระราชบัญญัติ^{๕๕}นี้ได้แต่งตั้งขึ้น

(๒) “การจดทะเบียน” หมายความว่า การจดทะเบียน^{๕๖}ความ
ลงในทะเบียนเพื่อความสมบูรณ์ตามกฎหมาย

(๓) “การบันทึก” หมายความว่า การจดทะเบียน^{๕๖}ความลงใน
ทะเบียนเพื่อเป็นหลักฐานในการพิสูจน์

มาตรา ๔ บุคคลที่จะเป็นพยานตามพระราชบัญญัติ^{๕๕}นี้ ไม่ได้^{๕๖}
คือ

(๑) บุคคลซึ่งยังไม่บรรลุนิติภาวะ

(๒) บุคคลวิกลจริต หรือ บุคคลซึ่งศาลสั่งให้เป็นผู้เสมือน^{๕๖}
ไร้ความสามารถ

(๓) บุคคลที่หูหนวก เป็นใบ้ หรือจักษบอดทั้งสองข้าง

มาตรา ๕ การจดทะเบียนตามพระราชบัญญัติ^{๕๕}นี้ จะทำด้าน^{๕๖}ก
ทะเบียนแห่งใด ๆ ดังที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวงก็ได้ ในกรณีที่มีการ^{๕๖}
จดทะเบียน^{๕๖}ของ^{๕๖}ถึงกันมากกว่าแห่งหนึ่ง ให้หมายเหตุในทะเบียน^{๕๖}
ต่าง ๆ ถึงการเกี่ยวของนั้น ๆ ดังที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง

ให้ใช้บทบัญญัติในวรรคก่อนบังคับตลอดถึงการบังคับด้วย

มาตรา ๖ ภายใต้บังคับแห่งบทบัญญัติ มาตรา ๑๔ คำร้องขอ
จดทะเบียนต้องทำเป็นหนังสือตามแบบที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง

เมื่อนายทะเบียนรับจดทะเบียน ผู้ร้องต้องลงลายมือชื่อไว้เป็น
สำคัญในทะเบียนต่อหน้านายทะเบียน และต่อหน้าพยานสองคน
ซึ่งต้องลงลายมือชื่อไว้ในทะเบียนในขณะนั้นด้วย แต่หาผู้ร้องไม่สามาร
ลงลายมือชื่อได้โดยวิธีหนึ่งวิธีใดให้นายทะเบียนหมายเหตุไว้ในทะเบียน

(พระราชบัญญัติจดทะเบียนครอบครัว (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๔๘๒ มาตรา ๓ ให้เพิ่ม
ความต่อไปนี้เป็นวรรค ๓-๔ และ ๕ ของมาตรา ๖ แห่ง พ.ร.บ. จดทะเบียนครอบครัว
พ.ศ. ๒๔๗๔ ก่อ)

“โดยเฉพาะการจดทะเบียนสมรส นอกจากจะปฏิบัติตามความ
ในวรรคก่อน ถ้าทั้งที่ใด ข้างหนึ่งประจำจังหวัดเห็นสมควรจะประกาศ
โดยอนุมัติของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ขอมให้ยื่นคำร้องขอ
จดทะเบียนสมรสต่อท่านรองทนายหรือหญิงฝ่ายใด หรือทั้งสองฝ่าย
พร้อมกันต่อยกได้

คำร้องเช่นว่านต้องมีลายมือชื่อของผู้ร้องและพยาน ๒ คน ลง
ต่อหน้าท่านใด แต่พยานคนหนึ่งนั้นต้องเป็นเจ้าพนักงานฝ่ายปกครอง
ซึ่งมีตำแหน่งคงแต่ชั้นผู้ใหญ่ขึ้นไป หรือนายตำรวจชั้นมัธยมตั้งแต่
ชั้นนายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป หรือหัวหน้าสถานตำรวจ หรือผู้แทนราษฎร
เทศมนตรี สมาชิกสภาเทศบาล สมาชิกสภาจังหวัด หรือทนายความ

เมื่อได้รับคำร้องโดยถูกต้องแล้ว ให้กำหนดคำร้องนั้นต่อไป
ยังนายทะเบียนโดยเร็ว เพื่อพิจารณารับจดทะเบียน ในการจดทะเบียน

ให้นายทะเบียนลงชื่อผู้ร้องและพยานในทะเบียนถือเป็นแทนการลงลายมือชื่อ และให้ถือว่าการสมัครได้สมบูรณ์แล้วจนทันทีก่อนรับคำร้องนั้น

มาตรา ๗ รายการที่ลงไว้ในทะเบียนนั้นให้นายทะเบียนลงวัน เดือน ปี และลายมือชื่อนายทะเบียนไว้เป็นสำคัญ

มาตรา ๘ เมื่อได้รับจดทะเบียนสมัครหรือหย่าโดยความยินยอม นายทะเบียนต้องออกไปสำคัญแจ้งการจดทะเบียนนั้นมอบให้นายทะเบียนโดยไม่เรียกค่าธรรมเนียม

มาตรา ๙ ผู้มีส่วนได้เสียจะขอจดทะเบียนได้โดยมีต้องเสียค่าธรรมเนียม แต่ถ้าจะขอจำหน่ายรายการในทะเบียน ซึ่งนายทะเบียนรับรองต้องเสียค่าธรรมเนียมตามอัตราที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง

มาตรา ๑๐ เมื่อมีการร้องขอให้จดทะเบียนสมัครแล้วให้นายทะเบียนรับจดทะเบียนสมัครให้

การจดทะเบียนสมัครนั้น จะขอให้นายทะเบียนไปทำนอกสำนักทะเบียนก็ได้ แต่ต้องเสียค่าธรรมเนียมตามอัตราที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง

มาตรา ๑๑ ถ้าบุคคลใดได้รับอนุญาตให้สมัครได้โดยคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล ให้ยื่นคำขอคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลรับรองว่าถูกต้องแล้วก่อนนายทะเบียน ในเมื่อร้องขอจดทะเบียน

มาตรา ๑๒ ถ้าผู้ที่จะฟังให้ความยินยอมได้ให้ความยินยอม โดยทำเป็นหนังสือตามบทบัญญัติแห่ง มาตรา ๑๔๔๘ (๒) แห่งประมวล

กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ให้ผู้ร้องขอ นำหนังสือบนนทค่อนายทะเบียน
เพื่อบันทึกในทะเบียนจดทะเบียนสมรส

ถ้าผู้ฟ้องจะให้ความยินยอมได้ให้คามยินยอมด้วยวาจา ต่อหน้า
พระยานตามบทบัญญัติแห่ง มาตรา ๑๔๔๗ (๓) แห่งประมวลกฎหมายแพ่ง
และพาณิชย์ ให้ผู้ร้องขอ นำพระยานไปให้ถ้อยคำต่อนายทะเบียน ถ้อยคำ
ซึ่งพระยานให้ไว้ นั้น ให้นายทะเบียนจดลงไว้แล้วให้พระยานลงลายมือชื่อ
ไว้เป็นสำคัญ

มาตรา ๓๓ ห้ามมิให้นายทะเบียนจดทะเบียนสมรส เมื่อปรากฏ
ต่อนายทะเบียนว่าการมีได้เป็นไปตามเงื่อนไขแห่ง มาตรา ๑๔๔๕ มาตรา
๑๔๔๖ และ มาตรา ๑๔๔๗ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

มาตรา ๓๔ เมื่อชายหรือหญิงฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือทั้งสองฝ่าย
ตกอยู่ในอันตรายถึงแก่ความตาย และโดยพฤติการณ์ที่เป็นอยู่นายทะเบียน
ไม่สามารที่จะไปจดทะเบียนให้ได้ และผู้ใกล้ความตายจะทำคำร้องตาม
แบบก็ไม่ได้ ผู้นั้นจะร้องขอจดทะเบียนสมรสด้วยวาจาหรือด้วยกิริยาก็ได้
แต่ต้องร้องต่อพนักงานฝ่ายปกครอง ซึ่งมีตำแหน่งตั้งแคชชันกานขึ้นไป
หรือต่อนายตำรวจซึ่งมีศักดิ์ตั้งแต่นายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป หรือหัวหน้า
สถานตำรวจหรือคอบุคคล ซึ่งเป็นพระยานได้ตามพระราชบัญญัติอย่าง
น้อยสองคนซึ่งอยู่พร้อมกัน

ถ้าชายหรือหญิงฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือทั้งสองฝ่ายตาย ให้ผู้
ได้รับคำร้องขอจดทะเบียนตามความในวรรคก่อน พร้อมด้วยชายหรือ

หญิงที่ยังคงมีชีวิตอยู่ ถ้าหากมี ไปแสดงตนต่อนายทะเบียนโดยไม่ชักช้า เพื่อให้ลดหย่อนค่าแสดงพหุติการณแห่งการร้องขอแล้วขอจดทะเบียนสมรส

ถ้ากรณีดังกล่าวในวรรคต้นเกิดในเรือเดินทะเลระหว่างเดินทาง จะร้องต่อนายเรือเสมือนเป็นเจ้าของพนักงานดังกล่าวในวรรคต้นก็ได้ และให้นำบทบัญญัติในวรรค ๒ มาบังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๑๕ ถ้านายทะเบียนไม่ยอมรับจดทะเบียนสมรส ผู้มีส่วนได้เสียจะยื่นคำร้องต่อศาลก็ได้ โดยไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมศาล

เมื่อศาลไต่สวนได้ความว่า การใดเป็นไปตามเงื่อนไขแห่งกฎหมายครบถ้วนแล้ว ก็ให้ศาลมีคำสั่งไปให้นายทะเบียน

มาตรา ๑๖ เมื่อศาลได้พิพากษาให้เพิกถอนการสมรส หรือให้หย่ากันแล้ว ผู้มีส่วนได้เสียจะขอให้นายทะเบียนบันทึกไว้ในทะเบียนก็ได้ แต่ต้องยื่นคำพิพากษาจนถึงที่สุดที่รับรองว่าถูกต้องแล้ว ต่อมา-
นายทะเบียน

มาตรา ๑๗ ถ้าการใด ๆ อันเกี่ยวกับฐานะแห่งครอบครัว ได้ทำขึ้นในต่างประเทศตามแบบซึ่งกฎหมายแห่งประเทศที่ทำขึ้นนั้นบัญญัติไว้ ผู้มีส่วนได้เสียจะขอให้บันทึกในประเทศไทยก็ได้ แต่ต้องยื่นเอกสารอันเป็นหลักฐานแห่งการนั้น โดยมีคำรับรองถูกต้องพร้อมทั้งคำแปลภาษาไทย ซึ่งฝ่ายนั้นต้องเป็นผู้ออกค่าใช้จ่าย

ถ้าการดังกล่าวแล้วได้ทำขึ้นในต่างประเทศตามแบบซึ่งกฎหมายไทยบัญญัติไว้ ให้เจ้าพนักงานทูตหรือกงสุลไทยส่งคำแนะนำทะเบียนหรือ

บันทึก ซึ่งได้รับรองถูกต้องแล้ว ไปยังกระทรวงการต่างประเทศเพื่อส่งต่อไปยังกระทรวงมหาดไทย

มาตรา ๓๘ การจดทะเบียนการหย่าโดยความยินยอมนั้น ให้
นายทะเบียนรับจดทะเบียนเมื่อสามีและภริยาร้องขอ และได้นำหนังสือตามที่
ระบุไว้ในมาตรา ๓๘๘๘ วรรค ๒ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
มาแสดงต่อนายทะเบียนด้วย

มาตรา ๓๙ ในกรณีที่บุตรร้องขอรับรองบุตร เมื่อบุตรและ
มารดาหากมีมารดา มาแจ้งด้วยตนเองว่ายินยอมด้วยแล้ว ก็ให้
นายทะเบียนรับจดทะเบียน

การจดทะเบียนการรับรองบุตรนั้น จะขอให้นายทะเบียนไปทำ
นอกสำนักงานทะเบียนก็ได้ แต่ต้องเสียค่าธรรมเนียมตามอัตราที่กำหนด
ไว้ในกฎกระทรวง

ถ้าบุตรหรือมารดา หรือทั้งสองไม่มาด้วยตนเอง ให้นายทะเบียน
แจ้งไปให้ผู้ที่ไม่มาทราบ เมื่อทั้งสองได้แจ้งว่ายินยอมด้วยแล้ว ก็ให้
นายทะเบียนรับจดทะเบียน แต่ถ้านายทะเบียนมิได้รับแจ้งความยินยอม
ภายในหนึ่งเดือน นับแต่วันที่ได้รับแจ้งข้อความของนายทะเบียนนั้น
ก็ให้นายทะเบียนจดทะเบียนได้ เว้นแต่ถ้าบุตรหรือมารดาอยู่นอก
ประเทศไทย ให้ขยายกำหนดเวลาดังนี้เป็นหกเดือน

ถ้าในระยะเวลาดังระบุไว้ในวรรคก่อน บุตรหรือมารดาคัดค้าน
การขอรับรองบุตรนั้น ให้นายทะเบียนแจ้งคำคัดค้านไปยังผู้ร้องขอ และ
ห้ามมิให้จดทะเบียน เว้นแต่คำคัดค้าน

มาตรา ๒๐ เมื่อศาลได้พิพากษาว่า ผู้ใดเป็นบุตรชอบด้วยกฎหมายแล้ว ผู้ส่วนใดเสียจะยื่นคำนำคำพิพากษานั้นถึงที่สุดซึ่งรับรองถูกต้องแล้วมาให้บันทึกในทะเบียนก็ได้

มาตรา ๒๑ เมื่อมีการเพิกถอนการรับรองบุตรให้นำมาตรา ๑๖ มาบังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๒๒ การจดทะเบียนรับบุตรบุญธรรม ให้ผู้รับบุตรบุญธรรม และบุตรบุญธรรมเป็นผู้ร้องขอ

ให้นายทะเบียนรับจดทะเบียนเมื่อทั้งสองฝ่ายให้ถ้อยคำว่าได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขแห่งกฎหมายในเรื่องรับบุตรบุญธรรมดังที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แล้ว ถ้าปรากฏต่อนายทะเบียนว่า การนี้ได้เป็นไปตามเงื่อนไขที่วางไว้ หรือถ้อยคำที่ได้ให้ไว้ไม่เป็นความจริง ห้ามมิให้จดทะเบียน

ถ้านายทะเบียนไม่ยอมรับจดทะเบียนการรับบุตรบุญธรรม ผู้ร้องขอจดทะเบียนฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดจะยื่นคำร้องต่อศาลก็ได้ โดยไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมศาล เมื่อศาลได้ส่วนใดก็ความว่าการได้เป็นไปตามเงื่อนไขแห่งกฎหมายครบถ้วนแล้ว ก็ให้ศาลมีคำสั่งไปให้รับจดทะเบียน

มาตรา ๒๓ การจดทะเบียนเลิกรับบุตรบุญธรรมโดยความตกลงนั้นให้นายทะเบียนรับจดทะเบียนเมื่อทั้งสองฝ่ายร้องขอ

ถ้าศาลพิพากษาให้เพิกถอนหรือเลิกการรับบุตรบุญธรรมให้นำมาตรา ๑๖ มาบังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๒๔ ถ้าผู้มีภริยาซึ่งได้ทำการสมรสกันโดยสมบูรณ์
ก่อนวันใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕ ร้องขอให้บันทึก
ฐานะของภริยาตาม มาตรา ๕ แห่งพระราชบัญญัติให้ใช้บทบัญญัติ
บรรพ ๕ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. ๒๔๗๗ ให้นาย-
ทะเบียนบันทึกไว้ในทะเบียน

มาตรา ๒๕ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยและรัฐมนตรี
ว่าการกระทรวงการต่างประเทศ มีหน้าที่รักษาการเท่าที่เกี่ยวกับ
กระทรวงนั้นๆ ให้การเป็นไปตามพระราชบัญญัติ และให้มีอำนาจ
ออกกฎกระทรวงเพื่อการนั้น และกำหนดอัตราค่าธรรมเนียมที่จะเรียก
กฎกระทรวงนั้น เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ให้
ใช้บังคับได้

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ
(ตามมติคณะรัฐมนตรี)
นิติศาสตร์ไพศาลย์
รัฐมนตรี

(๕๒ ร.จ. ๓๓๒๘ ตอนที่ ๔๓ ลงวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๔๗๘)

กฎกระทรวงมหาดไทย

ออกตามความในพระราชบัญญัติจดทะเบียนครอบครัว

พุทธศักราช ๒๔๗๘

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๒๕ แห่งพระราชบัญญัติจดทะเบียนครอบครัว พ.ศ. ๒๔๗๘ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ออกกฎไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑. ให้ถือว่า การอำเภอและกิ่งอำเภอเป็นสำนักงานทะเบียน ตามความในมาตรา ๕ แห่งพระราชบัญญัติจดทะเบียนครอบครัว พ.ศ. ๒๔๗๘ และให้กองทะเบียน กรมมหาดไทย เป็นสำนักงานทะเบียนกลาง

“ข้อ ๒ ให้ผู้อำนวยการกองทะเบียน หรือหัวหน้ากองทะเบียน กรมมหาดไทยเป็นนายทะเบียนกลาง

ให้นายอำเภอเป็นนายทะเบียนประจำสำนักงานอำเภอ

ให้ปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอเป็นนายทะเบียนประจำสำนักงานกิ่งอำเภอ

ในกรณีทนายทะเบียนไม่อาจไปจดทะเบียนนอกสำนักงานทะเบียนได้ ให้ปลัดอำเภอเป็นนายทะเบียน และไปดำเนินการจดทะเบียนได้”

(ข้อ ๒ นี้เป็นความใหม่ในกฎกระทรวง ฉบับที่ ๔ (พ.ศ. ๒๔๘๘))

ข้อ ๓. คำร้องขอจดทะเบียนสมรส ให้ทำตามแบบ คร. ๓

คำร้องขอจดทะเบียนการหย่า ให้ทำตามแบบ คร. ๕

คำร้องขอจดทะเบียนการรับรองบุตร ให้ทำตามแบบ คร. ๘
คำร้องขอจดทะเบียนการรับบุตรบุญธรรม ให้ทำตามแบบ

คร. ๑๓

คำร้องขอจดทะเบียนเลิกการรับบุตรบุญธรรม ให้ทำตามแบบ

คร. ๑๖

ข้อ ๔. คำร้องขอจดทะเบียนนั้น ถ้านายทะเบียนเห็นว่าทำไม่
ถูกแบบกีด หรือเขียนข้อความบกพร่องกีด หรือมีเหตุอันควรสงสัยว่า
การมีได้เป็นไปตามเงื่อนไขแห่ง มาตรา ๑๔๔๕ มาตรา ๑๔๔๖ และ

มาตรา ๑๔๔๗ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์กีด นายทะเบียน
อาจเรียกผู้ร้องขอจดทะเบียนมาสอบสวนเสียก่อนที่จะรับจดทะเบียนก็ได้

ข้อ ๕. การร้องขอจดทะเบียน ในกรณีที่ผู้ร้องขอจดทะเบียน
ตายตามความใน มาตรา ๑๔ วรรค ๒ แห่งพระราชบัญญัติจดทะเบียน
ครอบครัว พ.ศ. ๒๔๗๗ เมื่อนายทะเบียนสอบสวนเห็นสมควรรับจด-
ทะเบียนแล้ว ให้นายทะเบียนบันทึกถ้อยคำและพฤติการณ์แห่งการร้อง
ขอนั้นไว้ในทะเบียนด้วย

ข้อ ๖. การจดทะเบียนการหย่า ให้นายทะเบียนบันทึกไว้ใน
ทะเบียนสมรสด้วย และถ้าการจดทะเบียนสมรสนั้น ได้ทำไว้ ณ สำนัก
ทะเบียนแห่งอื่น ก็ให้นายทะเบียนผู้รับจดทะเบียนการหย่า ส่งสำเนา
ทะเบียนหย่าไปยังนายทะเบียนผู้รับจดทะเบียนสมรสเพื่อจะได้บันทึกไว้
ในทะเบียนสมรสได้เป็นสำคัญ

ข้อ ๗. การจดทะเบียนเลิกการรับบุตรบุญธรรม ให้นำข้อ ๖ แห่งกฎหมายบังคับโดยอนุโลม

ข้อ ๘. การบันทึกทุกอย่าง ให้นายทะเบียนบันทึกเหตุผล แล้วลงวันเดือนปี และลงมือชื่อไว้เป็นสำคัญทุกครั้ง

ข้อ ๙. การจดทะเบียนและการบันทึกทุกอย่าง ให้นายทะเบียนคัดสำเนาส่งสำนักงานทะเบียนกลางด้วย

“ข้อ ๑๐. ผู้มีส่วนได้เสียอาจขอจดทะเบียน ณ สำนักงานทะเบียนที่รับจดทะเบียนได้หรือทะเบียนกลางได้ โดยไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียม และถ้าจะขอสำเนาให้นายทะเบียนคัดสำเนาลงลายมือชื่อรับรองให้ โดยคิดค่าธรรมเนียมฉบับละสิบบาท”

(ข้อ ๑๐ นี้เป็นความใหม่ในกฎกระทรวง ฉบับที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๐๓) ออกตามความในพระราชบัญญัติจดทะเบียนครอบครัว พุทธศักราช ๒๔๗๘)

“ข้อ ๑๑. ผู้มีส่วนได้เสียอาจยื่นคำขอต่อนายทะเบียนใด ๆ เพื่อขอให้ส่งมอบหมายทะเบียนกลางได้ แต่คำขออนุญาตทำตามแบบที่สำนักงานทะเบียนกลางได้จัดพิมพ์ขึ้น และต้องเสียค่าธรรมเนียมรายละสิบบาท เมื่อได้ชำระค่าธรรมเนียมต่อนายทะเบียนต้นทางแล้ว จึงให้นายทะเบียนรับคำขออนุญาตไปยังนายทะเบียนกลางโดยเร็ว”

(ข้อ ๑๑ นี้เป็นความใหม่ในกฎกระทรวง ฉบับที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๐๓) ออกตามความในพระราชบัญญัติจดทะเบียนครอบครัว พุทธศักราช ๒๔๗๘)

“ข้อ ๑๒. ถ้านายทะเบียนไปจดทะเบียนล้มรณ หรือจดทะเบียนการรับรองบุตรนอกสำนักงานทะเบียน โดยมีผู้ขอ ให้นายทะเบียนเรียก

ค่าธรรมเนียมรายละหนึ่งร้อยบาท ส่วนพาหนะให้ผู้ขอจัดให้ต่างหาก
เว้นแต่การจดทะเบียนสมรส ณ สถานทสมรสซึ่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวง
มหาดไทยอนุมัติให้ขึ้น ให้นายทะเบียนเรียกค่าธรรมเนียมรายละ
สิบบาท”

(ข้อ ๑๒ นี้เป็นความใหม่ในกฎกระทรวง ฉบับที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๐๓) ออกตามความ
ในพระราชบัญญัติจดทะเบียนครอบครัว พุทธศักราช ๒๔๗๘)

กฎให้ไว้ ณ วันที่ ๓๐ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๐๗

ธำรงนาวาสวัสดิ์

รักษาการแทน

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

(๕๒ ร.จ. ๓๓๕๕ ตอนที่ ๔๓ ลงวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๐๗)

แบบ กร. ต่างๆ ให้ดูท้ายกฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในพระราชบัญญัติ
จดทะเบียนครอบครัว พ.ศ. ๒๔๗๘ (ฉบับที่ ๒) ซึ่งใช้แทนแบบ กร. ท้ายกฎกระทรวงฉบับนี้
จึงไม่นำของเก่ามาพิมพ์ไว้เพราะไม่ใช่ต่อไปแล้ว

กฎกระทรวงมหาดไทย
ออกตามความในพระราชบัญญัติจดทะเบียนครอบครัว
พุทธศักราช ๒๔๗๘ (ฉบับที่ ๒)

อาศัยอำนาจตามความใน มาตรา ๒๕ แห่งพระราชบัญญัติจดทะเบียนครอบครัว พุทธศักราช ๒๔๗๘ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยออกกฎกระทรวงไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ในกรณีที่ยื่นคำร้องขอจดทะเบียนสมรสต่อกันนั้น เมื่อนายทะเบียนได้รับจดทะเบียนสมรสไว้แล้ว ให้ออกไปสำคัญแสดงการจดทะเบียนนั้นแก่กำนันเพื่อส่งมอบให้คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

(ข้อ ๒-๓-๔ ยกเลิกความในข้อ ๑๐-๑๑-๑๒ เดิมตามลำดับและให้ใช้ใหม่แทนได้นำไปพิมพ์แทนไว้ในกฎกระทรวงฉบับแรกข้างต้นแล้วจึงไม่นำมาพิมพ์ลงไว้อีกให้เป็นการซ้ำ)

ข้อ ๕ ให้ยกเลิกแบบ คร. ๓, คร. ๕, คร. ๘, คร. ๑๓, คร. ๑๖ ท้ายกฎกระทรวงมหาดไทย ให้ไว้ ณ วันที่ ๓๐ กันยายน พุทธศักราช ๒๔๗๘ และให้ใช้แบบ คร. ๓, คร. ๕, คร. ๘, คร. ๑๓, คร. ๑๖ ท้ายกฎฉบับนี้แทน

กฎให้ไว้ ณ วันที่ ๒๕ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๗๓

เชวงศักดิ์สงคราม
 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

ลงนามแทน

(๕๗ ร.จ. ๖๖ ตอนที่ ๖ ลงวันที่ ๓๐ เมษายน ๒๔๗๓)

ทว่าการอำเภอ.....

จังหวัด.....

อักษร.....

ลำดับหน้า.....

เลขทะเบียน.....

คำร้องขอจดทะเบียนสมรส

ผู้ نام ข้าง ทาย น ขอ ทา คาร ้อง ขอ จด ทะ เบิ ย น ส ม ร ส ต่ อ เจ า พ น ก าน
ตาม ความ ใน มา ตรา ๑๕๔๘ แห่ง ประ ม อ ด ก ฎ ห ม า ย แ พ่ ง แ ละ พ าน ิ ช ย์ ต ัง
ขอ ความ ต่ อ เ ป น

รายการ	ชาย	หญิง
๑. นาม		
๒. เชื้อชาติ สัญชาติ		
๓. ถิ่นที่อยู่		
๔. อายุ เกิด วัน เดือน ปี		
๕. ที่เกิด		
๖. อาชีพ		
๗. นามบิดา		
๘. ประเทศที่เกิดของบิดา		
๙. นามมารดา		
๑๐. ประเทศที่เกิดของมารดา		
๑๑. รายชื่อผู้ร้องขอจดทะเบียน		

คำร้องขอจดทะเบียน ไตรพบเพ็ญวันที่..... พุทธศักราช.....
และได้จดทะเบียนสมรสไว้แล้ว

นายทะเบียน

หนังสือแสดงความยินยอม

หนังสือแสดงว่า ข้าพเจ้าผู้มีนามข้างท้ายนี้ ยินยอมให้

(นามผู้จะสมรสซึ่งยังไม่บรรลุนิติภาวะ)

ซึ่งเป็น..... ของข้าพเจ้า และซึ่งมีอายุ..... ปี ทำการสมรสกับ
(บุตรหรือผู้อยู่ในปกครอง)

ได้ลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญ วันที่..... พุทธศักราช.....

(ลายมือชื่อบิดามารดาหรือผู้ปกครอง)

หนังสือแสดงว่า ข้าพเจ้าผู้มีนามข้างท้ายนี้ ยินยอมให้

(นามผู้จะสมรสซึ่งยังไม่บรรลุนิติภาวะ)

ซึ่งเป็น..... ของข้าพเจ้า และซึ่งมีอายุ..... ปี ทำการสมรสกับ
(บุตรหรือผู้อยู่ในปกครอง)

ได้ลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญ วันที่..... พุทธศักราช.....

(ลายมือชื่อบิดามารดาหรือผู้ปกครอง)

การยื่นคำร้องต่อท่าน

ข้าพเจ้าท่านตามต..... ได้รับคำร้องขอจดทะเบียน
เมื่อวันที่..... พุทธศักราช..... โดยผู้ร้องและพยาน ๒ คน ได้ลง
ลายมือชื่อต่อหน้าข้าพเจ้า

ลายมือชื่อ..... พยาน

ลายมือชื่อ..... พยาน

ลายมือชื่อ..... ท่านผู้รับคำร้อง

คร. ๕

ที่ว่าการอำเภอ.....

จังหวัด.....

อักษร.....

ลำดับหน้า.....

เลขทะเบียน.....

คำร้องขอจดทะเบียนการอย่า

ผู้พยานข้างท้ายนี้ ขอทำคำร้องขอจดทะเบียนการอย่าโดยความ
ยินยอมต่อเจ้าพนักงาน ได้นำหนังสือตามที่ระบุไว้ในมาตรา ๔๕๘๘ วรรค
๒ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาแสดงพร้อมกับการยื่นแล้ว

ได้ลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญ วันที่..... พุทธศักราช.....

(ลายมือชื่อบิตามารดาหรือผู้ปกครอง)

การยื่นคำร้องต่อท่าน

ข้าพเจ้าท่านตำบล..... ได้รับคำร้องขอจดทะเบียน
เมื่อวันที่..... พุทธศักราช..... โดยผู้ร้องและพยาน ๒ คน ได้ลง
ลายมือชื่อต่อหน้าข้าพเจ้า

ลายมือชื่อ..... พยาน

ลายมือชื่อ..... พยาน

ลายมือชื่อ..... ท่านผู้รับคำร้อง

กร. ๕

ที่ว่าการอำเภอ.....

จังหวัด.....

อักษร.....

ลำดับหน้า.....

เลขทะเบียน.....

คำร้องขอจดทะเบียนการอย่า

ผู้ नाम ข้างท้ายนี้ ขอทำคำร้องขอจดทะเบียนการอย่าโดยความ
ยินยอมต่อเจ้าพนักงาน ได้นำหนังสือตามที่ระบุไว้ในมาตรา ๑๔๘๘ วรรค
๒ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาแสดงพร้อมทั้งคำร้องแล้ว

รายการ		ชาย	หญิง
๑. นาม			
๒. เชื้อชาติ สัญชาติ			
๓. ถิ่นที่อยู่			
๔. อายุ เกิด วัน เดือน ปี			
๕. จดทะเบียนสมรส	ณ สำนักทะเบียน		
	เลขทะเบียนที่		
	วัน เดือน ปี		
๖. ถายมื่อขอผูรองขอจดทะเบียน			

คำร้องจดทะเบียนนี้ ได้รับเมื่อวันที่..... พุทธศักราช.....
และได้จดทะเบียนการอย่าไว้แล้ว

นายทะเบียน

คร. ๕

ที่ว่าการอำเภอ.....
จังหวัด.....

อักษร.....
ลำดับหน้า.....
เลขทะเบียน.....

คำร้องขอจดทะเบียนการรับรองบุตร

ผู้มาขานขาน ขอนทำคำร้องขอจดทะเบียนรับรองบุตร ตาม
ความในมาตรา ๑๕๖ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ดั่งมี
ข้อความต่อไปนี้

รายการ	บุตร	บิดา	มารดา
๑. นาม			
๒. เชื้อชาติ สัญชาติ			
๓. ถิ่นที่อยู่			
๔. ที่เกิด			
๕. บุตรเกิด วัน เดือน ปี			
๖. ถายมื่อหรือผู้รองของจดทะเบียน			

คำร้องของจดทะเบียน ได้รับเมื่อวันที่..... พุทธศักราช.....
และได้จดทะเบียนไว้แล้ว

นายทะเบียน

หนังสือแสดงความยินยอมของบุตร

หนังสือแสดงว่า ข้าพเจ้าผู้มนามข้างทายม
ยินยอมให้..... จดทะเบียน

(นามบิดา)

รับรองว่าข้าพเจ้าเป็นบุตร

ได้ลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญ วันที่..... พุทธศักราช.....

ลายมือชื่อบุตร

หนังสือแสดงความยินยอมของมารดา

หนังสือแสดงว่า ข้าพเจ้าผู้มนามข้างทายม

ยินยอมให้..... จดทะเบียน

(นามบิดา)

รับรองว่า..... บุตรของข้าพเจ้า เป็นบุตรของ

(นามบุตร)

..... โดยชอบด้วยกฎหมาย

(นามบิดา)

ได้ลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญ วันที่..... พุทธศักราช.....

ลายมือชื่อมารดา

หมายเหตุ.....

กร. ๑๓

ที่ว่าการอำเภอ.....

จังหวัด.....

อักษร.....

กำกับหน้า.....

เลขทะเบียน.....

คำร้องขอจดทะเบียนการรับบุตรบุญธรรม

ผู้มีนามข้างท้ายนี้ ขอทำคำร้องขอจดทะเบียนรับบุตรบุญธรรม
ตามความในมาตรา ๑๕๘๕ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ดัง
ข้อความต่อไปนี้

รายการ	ผู้ที่จะรับ บุตรบุญธรรม	ผู้ที่จะเป็น บุตรบุญธรรม
๑. นาม		
๒. เชื้อชาติ สัญชาติ		
๓. ถิ่นที่อยู่		
๔. อายุเกิด วัน เดือน ปี		
๕. ที่เกิด		
๖. นามคู่สมรส		
นามบิดามารดาหรือผู้แทนโดย		
๗. ชอบธรรมของผู้ที่จะเป็นบุตร บุญธรรม		
ถิ่นที่อยู่ของบิดามารดาหรือ		
๘. ผู้แทนโดยชอบธรรมของผู้ จะเป็นบุตรบุญธรรม		
๙. ฉายมณฑลของผู้ร้องขอจดทะเบียน		

การร้องขอจดทะเบียนนี้ ได้รับเมื่อวันที่..... พุทธศักราช.....
และได้จดทะเบียนไว้แล้ว

.....
นายทะเบียน

หนังสือแสดงความยินยอมของคู่สมรสของผู้ที่จะรับบุตรบุญธรรม

หนังสือแสดงว่า ข้าพเจ้าผู้นามข้างท้าย
 ยินยอมให้.....ซึ่งเป็น.....ของข้าพเจ้า
 (นามผู้ที่จะรับบุตรบุญธรรม) (สามีหรือภรรยา)
 จดทะเบียนรับ.....เป็นบุตรบุญธรรมได้
 (นามผู้ที่จะเป็นบุตรบุญธรรม)
 ได้ลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญ วันที่.....พุทธศักราช.....

ลายมือชื่อผู้ให้ความยินยอม

หนังสือแสดงความยินยอมของคู่สมรสของผู้ที่จะเป็นบุตรบุญธรรม

หนังสือแสดงว่า ข้าพเจ้าผู้นามข้างท้าย
 ยินยอมให้.....จดทะเบียน
 (นามผู้ที่จะรับบุตรบุญธรรม)
 รับ.....ซึ่งเป็น.....ของข้าพเจ้า
 (นามผู้ที่จะเป็นบุตรบุญธรรม) (สามีหรือภรรยา)
 เป็นบุตรบุญธรรมได้
 ได้ลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญ วันที่.....พุทธศักราช.....

ลายมือชื่อผู้ให้ความยินยอม

หนังสือแสดงความยินยอมของบิดามารดาหรือผู้แทนโดยชอบธรรม

ของผู้ที่จะเป็นบุตรบุญธรรม (ยังไม่บรรลุนิติภาวะ)

หนังสือนี้แสดงว่า ข้าพเจ้าผู้มีนามข้างท้าย

ยินยอมให้..... จดทะเบียน

(นามผู้ที่จะรับบุตรบุญธรรม)

รับ..... ซึ่งเป็น..... ของข้าพเจ้า

(นามผู้เป็นบุตรบุญธรรม)

(บุตรหรือผู้อยู่ในปกครอง)

เป็นบุตรบุญธรรมได้

ได้ลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญ วันที่..... พุทธศักราช.....

ลายมือชื่อผู้ให้ความยินยอม

กร. ๑๖

ที่ว่าการอำเภอ.....

จังหวัด.....

อักษร.....

ลำดับหน้า.....

เลขทะเบียน.....

คำร้องขอจดทะเบียนเลิกการรับบุตรบุญธรรม

ผู้มีนามข้างท้ายขอทำคำร้องขอจดทะเบียนเลิกการรับบุตรบุญธรรม ตามความในมาตรา ๓๕๘ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
จึงขอความต่อไป

รายการ		ผู้รับบุตร บุญธรรม	บุตร บุญธรรม
๑. นาม			
๒. เชื้อชาติ สัญชาติ			
๓. ถิ่นที่อยู่			
๔. อายุ เกิด วัน เดือน ปี			
๕. นามคู่สมรส			
๖. นามบิดามารดาหรือผู้แทนโดย ชอบธรรมของบุตรบุญธรรม			
๗. ถิ่นที่อยู่ของบิดามารดาหรือผู้แทน โดยชอบธรรมของบุตรบุญธรรม			
๘. จดทะเบียนรับ บุตรบุญธรรม	ณ ตำนกทะเบียน		
	เลขทะเบียนที่		
	ตั้ง ณ เดือน ปี		
๙. ฉายมือชื่อผู้ร้องขอจดทะเบียน			

คำร้องขอจดทะเบียน ครอบครองบุตรบุญธรรม..... พทศศักราช.....
และได้จดทะเบียนไว้แล้ว

นายทะเบียน

หนังสือแสดงความยินยอมของคู่สมรสของผู้รับบุตรบุญธรรม

หนังสือแสดงว่า ข้าพเจ้าผู้สมนามข้างทายาท
 ยินยอมให้.....ซึ่งเป็น.....ของข้าพเจ้า
 (นามผู้รับบุตรบุญธรรม) (สามีหรือภรรยา)
 จดทะเบียนเด็กการรับ.....บุตรบุญธรรมได้
 (นามบุตรบุญธรรม)
 ได้ลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญ วันที่.....พุทธศักราช.....

.....
 ลายมือชื่อผู้ให้ความยินยอม

หนังสือแสดงความยินยอมของคู่สมรสของบุตรบุญธรรม

หนังสือแสดงว่า ข้าพเจ้าผู้สมนามข้างทายาท
 ยินยอมให้.....จดทะเบียน
 (นามผู้รับบุตรบุญธรรม)
 เด็กการรับ.....บุตรบุญธรรมซึ่งเป็น.....ของข้าพเจ้า
 (นามบุตรบุญธรรม) (สามีหรือภรรยา)
 ได้ลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญ วันที่.....พุทธศักราช.....

.....
 ลายมือชื่อผู้ให้ความยินยอม

หนังสือแสดงความยินยอมของบิดามารดาหรือผู้แทนโดยชอบธรรม

ของบุตรบุญธรรม (ยังไม่บรรลุนิติภาวะ)

หนังสือแสดงว่า ข้าพเจ้าผู้มีนามข้างท้ายนี้

ยินยอมให้..... จดทะเบียน

(นามผู้รับบุตรบุญธรรม)

เด็กการรับ..... บุตรบุญธรรมซึ่งเป็น..... ของข้าพเจ้า

(นามบุตรบุญธรรม) (บุตรหรือผู้อยู่ในปกครอง)

ได้ลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญ วันที่..... พุทธศักราช.....

.....
ลายมือชื่อผู้ให้ความยินยอม

กฎกระทรวงการต่างประเทศ

ออกตามความในพระราชบัญญัติจัดระเบียบนครนคร

พุทธศักราช ๒๔๗๘

อาศัยอำนาจตามความใน มาตรา ๒๕ แห่งพระราชบัญญัติจัดระเบียบนครนคร พ.ศ. ๒๔๗๘ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศออกกฎกระทรวงไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ เพื่อประโยชน์แก่การจัดระเบียบในเมืองต่างประเทศให้ที่ทำการสถานทูตหรือสถานกงสุลไทยเป็นสำนักทะเบียนตามความใน มาตรา ๕ แห่งพระราชบัญญัติจัดระเบียบนครนคร พ.ศ. ๒๔๗๘

ข้อ ๒ ให้เจ้าพนักงานทูตหรือกงสุลไทยเป็นนายทะเบียนประจำสำนักทะเบียน ณ ที่ทำการสถานทูตหรือสถานกงสุลไทยนั้น

ข้อ ๓ คำร้องขอจดทะเบียนสมรส ให้ทำตามแบบ ก.

คำร้องขอจดทะเบียนการหย่า ให้ทำตามแบบ ข.

คำร้องขอจดทะเบียนการรับรองบุตร ให้ทำตามแบบ ค.

คำร้องขอจดทะเบียนการรับรองบุตรบุญธรรม ให้ทำตามแบบ ง.

คำร้องขอจดทะเบียนเลิกการรับรองบุตรบุญธรรม ให้ทำตาม

แบบ จ.

ข้อ ๔ คำร้องขอจดทะเบียนนั้น ถ้านายทะเบียนเห็นว่าทำไม่ถูกต้อง
แบบกค หรือเขียนข้อความบกพร่องกค หรือมีเหตุอันควรสงสัยว่า

การมีได้เป็นไปตามเงื่อนไขแห่ง มาตรา ๓๔๔๕ มาตรา ๓๔๔๖ และ
 มาตรา ๓๔๔๗ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์กิตติ นายทะเบียน
 อาจเรียกผู้ร้องขอจดทะเบียนมาสอบส่วนเล็กน้อยก่อนที่จะรับจดทะเบียนก็ได้

ข้อ ๕ การร้องขอจดทะเบียนในกรณีผู้ร้องขอจดทะเบียนตาย
 ตามความในมาตรา ๓๔ วรรค ๒ แห่งพระราชบัญญัติจดทะเบียนครอบครัว พ.ศ. ๒๔๗๗ เมื่อนายทะเบียนสอบส่วนเห็นสมควรรับจดทะเบียน
 แล้ว ให้นายทะเบียนบันทึกถ้อยคำและพฤติการณ์แห่งการร้องขอนั้น
 ไว้ในทะเบียนด้วย

ข้อ ๖ การจดทะเบียนการหย่า ให้นายทะเบียนบันทึกไว้ใน
 ทะเบียนสมรสด้วย และถ้าการจดทะเบียนสมรสนั้นได้กระทำไว้ ณ ตำแหน่ง
 ทะเบียนแห่งอื่นให้นายทะเบียนผู้รับจดทะเบียนการหย่าส่งสำเนาทะเบียน
 หย่าไปยังนายทะเบียนผู้รับจดทะเบียนสมรส เพื่จะได้บันทึกไว้ใน
 ทะเบียนสมรสเป็นสำคัญ

ข้อ ๗ การจดทะเบียนเลิกการรับบุตรบุญธรรม ให้นำข้อ ๖
 แห่งกฎหมายนี้มาใช้บังคับโดยอนุโลม

ข้อ ๘ การบันทึกทุกอย่าง ให้นายทะเบียนบันทึกเหตุผลแล้ว
 ลงในคือนับและลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญทุกครั้ง

ข้อ ๙ การจดทะเบียนและการบันทึกทุกอย่าง ให้นายทะเบียน
 คัดสำเนาซึ่งได้รับรองถูกต้องแล้ว ส่งไปยังกระทรวงการต่างประเทศ
 เพื่อส่งต่อไปยังกระทรวงมหาดไทย

ข้อ ๓๐ ผู้มีส่วนได้เสียอาจจะขอจดทะเบียน ณ ตำแหน่งทะเบียนที่

รับจดทะเบียนไว้ตามสถานที่และสถานที่ต่าง ๆ ได้โดยไม่ต้องเสีย
ค่าธรรมเนียม และถ้าจะขอตำแหน่งให้นายทะเบียนคัดตำแหน่งลงลายมือ
ชื่อรับรองให้ โดยคิดค่าธรรมเนียมฉบับละสองบาท ตามอัตราแลกเปลี่ยน
ณ สถานที่และในเวลาที่ใช้เงิน

ข้อ ๑๑ ผู้มีส่วนได้เสียที่อยู่ในต่างประเทศอาจยื่นคำขอต่อ
นายทะเบียนเพื่อขอทราบข้อความใด ๆ จากทะเบียนของสำนักทะเบียน
กลางก็ได้ แต่คำขออนุญาตทำตามแบบที่สำนักทะเบียนกลางได้จัดพิมพ์
ขึ้น และต้องเสียค่าธรรมเนียมรายละสามบาท ตามอัตราแลกเปลี่ยน
ณ สถานที่และในเวลาที่ใช้เงิน เมื่อได้ชำระค่าธรรมเนียมต่อนายทะเบียน
ต้นทางแล้ว จึงให้นายทะเบียนรับคำขอนั้นส่งไปยังกระทรวงการต่าง-
ประเทศ เพื่อส่งต่อไปยังกระทรวงมหาดไทยโดยเร็ว

กฎให้ไว้ ณ วันที่ ๑๒ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๗๗

พระยาศรีเสนา

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ

(๕๒ ร.จ. ๑๒๗๑ ตอนที่ ๔๖ ลงวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๔๗๗)

คำร้องขอจดทะเบียนน ผู้ร้องโดยนค่อข้าพเจ้าเมื่อวันที่.....
 พ.ศ..... ได้จดทะเบียนสมรสไว้แล้ว ในเขตทะเบียนที่.....

นายทะเบียน

หนังสือแสดงความยินยอม

หนังสือแสดงว่า ข้าพเจ้าผู้มีนามข้างท้ายนี้ ยินยอมให้.....

(นามผู้จะสมรสซึ่งยังไม่บรรลุนิติภาวะ)
 ซึ่งเป็น..... ของข้าพเจ้า และซึ่งมีอายุ..... ปี ทำการสมรสกับ
 (บุตรหรือผู้อยู่ในความปกครอง)

ได้ลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญ วันที่..... พ.ศ.....

(ลายมือชื่อบิดามารดาหรือผู้ปกครอง)

ข.

สถานที่.....

อักษร.....

ลำดับหน้า.....

เขตทะเบียนที่.....

คำร้องขอจดทะเบียนการหย่า

ผู้มีนามข้างท้ายนี้ ขอทำคำร้องขอจดทะเบียนการหย่าโดยความ
 ยินยอมต่อเจ้าพนักงาน ได้นำหนังสือตามระเบียบไว้ในมาตรา ๑๕๘๘ วรรค
 ๒ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาแสดงพร้อมกันกับคำร้องแล้ว

รายการ		ชาย	หญิง
๑. นาม			
๒. ชาติ บังคับ			
๓. ถิ่นที่อยู่			
๔. อายุ เกิด วัน เดือน ปี			
๕. จดทะเบียนสมรส	ณ ด้านจดทะเบียน		
	เลขทะเบียน		
	วัน เดือน ปี		
๖. ถายมือหรือของรองจดทะเบียน			

คำร้องขอจดทะเบียน ผู้รองโดยนิตยหาพเจ้าเมื่อนท.....
 พ.ศ. ได้จดทะเบียนการหย่าไว้แล้วในเลขทะเบียน.....

นายทะเบียน

ค.

สถานที่.....

อักษร.....

ลำดับหน้า.....

เลขทะเบียน.....

คำร้องขอจดทะเบียนการรับรองบุตร

ผู้พนามข้างทายน ขอทำคำร้องขอจดทะเบียนการรับรองบุตร
 ตามความในมาตรา ๑๕๖ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ดัง
 ข้อความต่อไปนี้

รายการ	บุตร	บิดา	มารดา
๑. นาม			
๒. ชาติ บังคับ			
๓. ถิ่นที่อยู่			
๔. ที่เกิด			
๕. บุตรเกิด วัน เดือน ปี			
๖. ถายมอชื่อผู้ร้องขอจดทะเบียน			

การร้องขอจดทะเบียน ผู้ร้องโดยนตอข้าพเจ้าเมื่อนท.....
 พ.ศ. ได้จดทะเบียนไว้แล้วในเขตทะเบียนท.....

นายทะเบียน

หนังสือแสดงความยินยอมของบุตร

หนังสือแสดงว่า ข้าพเจ้าผู้มนามข้างทายน
 ยินยอมให้..... จดทะเบียน

(นามบิดา)

รับรองว่าข้าพเจ้าเป็นบุตร

ได้ลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญ วันที่..... พ.ศ.

ลายมือชื่อบุตร

หนังสือแสดงความยินยอมของมารดา

หนังสือแสดงว่า ข้าพเจ้าผู้มนามข้างทายน

ยินยอมให้..... จดทะเบียน

(นามบิดา)

รับรองว่า..... บุตรของข้าพเจ้า เป็นบุตรของ

(นามบุตร)

..... โดยชอบด้วยกฎหมาย

(นามบิดา)

ได้ลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญ วันที่..... พ.ศ.....

ลายมือชื่อมารดา

หมายเหตุ.....

ง.

สถานที่.....

อักษร.....

กำกับหน้า.....

เลขทะเบียน.....

คำร้องขอจดทะเบียนรับบุตรบุญธรรม

ผู้หมานข้างท้ายนี้ ขอทำคำร้องขอจดทะเบียนรับบุตรบุญธรรม
ตามความในมาตรา ๑๕๘๕ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ถึง
ข้อความต่อไปนี้

รายการ	ผู้ถูกรับ บุตรบุญธรรม	ผู้ที่จะเป็น บุตรบุญธรรม
๑. นาม		
๒. ชาติ บังคับ		
๓. ถิ่นที่อยู่		
๔. อายุเกิด วัน เดือน ปี		
๕. ที่เกิด		
๖. นามคู่สมรส		
๗. นามบิดามารดาหรือผู้แทนโดยชอบธรรมของผู้ที่จะเป็นบุตรบุญธรรม		
๘. ถิ่นที่อยู่ของบิดามารดาหรือผู้แทนโดยชอบธรรมของผู้ที่จะเป็นบุตรบุญธรรม		
๙. ถิ่นที่อยู่ของผู้ของขอจดทะเบียน		

คำร้องขอจดทะเบียน... ผู้ร้องโดยยื่นต่อข้าพเจ้าเมื่อวันท...
 พ.ศ. ได้จดทะเบียนไว้แล้วในเลขทะเบียนท.....

นายทะเบียน

หนังสือแสดงความยินยอมของกลุ่มรสาของผู้ที่จะรับบุตรบุญธรรม

หนังสือแสดงว่า ข้าพเจ้าผู้รนามข้างท้าย
 ยินยอมให้.....ซึ่งเป็น.....ของข้าพเจ้า
 (นามผู้ที่จะรับบุตรบุญธรรม) (สามีหรือภริยา)
 จดทะเบียนรับ.....เป็นบุตรบุญธรรมได้
 (นามผู้ที่จะเป็นบุตรบุญธรรม)
 ได้ลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญ วันที่.....พ.ศ.....

ลายมือชื่อผู้ให้ความยินยอม

หนังสือแสดงความยินยอมของกลุ่มรสาของผู้ที่จะเป็นบุตรบุญธรรม

หนังสือแสดงว่า ข้าพเจ้าผู้รนามข้างท้าย
 ยินยอมให้.....จดทะเบียน
 (นามผู้ที่จะรับบุตรบุญธรรม)
 รับ.....ซึ่งเป็น.....ของข้าพเจ้า
 (นามผู้ที่จะเป็นบุตรบุญธรรม) (สามีหรือภริยา)
 เป็นบุตรบุญธรรมได้
 ได้ลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญ วันที่.....พ.ศ.....

ลายมือชื่อผู้ให้ความยินยอม

หนังสือแสดงความยินยอมของบิดามารดาหรือผู้แทนโดยชอบธรรม

ของผู้นี้จะเป็นบุตรบุญธรรม (ยังไม่บรรลุนิติภาวะ)

หนังสือนี้แสดงว่า ข้าพเจ้าผู้มีนามข้างท้ายนี้

ยินยอมให้..... จดทะเบียน

(นามผู้ที่รับบุตรบุญธรรม)

รับ..... ซึ่งเป็น..... ของข้าพเจ้า

(นามผู้ที่รับบุตรบุญธรรม) (บุตรหรือผู้อยู่ในปกครอง)

เป็นบุตรบุญธรรมได้

ได้ลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญ วันที่..... พ.ศ.....

ลายมือชื่อผู้ให้ความยินยอม

จ.

สถานที่.....

อักษร.....

กำกับหน้า.....

เลขทะเบียน.....

คำร้องขอจดทะเบียนเลิกการรับบุตรบุญธรรม

ผู้มีนามข้างท้ายนี้ขอทำคำร้องขอจดทะเบียนเลิกการรับบุตรบุญธรรม ตามความในมาตรา ๓๕๘ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ดังข้อความต่อไปนี้

รายการ		ผู้รับบุตร บุญธรรม	บุตร บุญธรรม
๑. นาม			
๒. ชาติ บังคับ			
๓. ถิ่นที่อยู่			
๔. อายุ เกิด วัน เดือน ปี			
๕. นามคู่สมรส			
๖. นามบิดามารดาหรือผู้แทนโดย ชอบธรรมของบุตรบุญธรรม			
๗. ถิ่นที่อยู่ของบิดามารดาหรือผู้แทน โดยชอบธรรมของบุตรบุญธรรม			
๘. จดทะเบียนรับ บุตรบุญธรรม	ณ สำนักทะเบียน		
	เลขทะเบียนท		
	ลง วัน เดือน ปี		
๙. ถายมือหรือผู้ลงชื่อจดทะเบียน			

คำร้องขอจดทะเบียน ณ _____ ผู้ร้องโดยนิตยวาพเจ้าเมืองหน
 พ.ศ. _____ และได้จดทะเบียนไว้แล้วในเลขทะเบียนท _____

นายทะเบียน

หนังสือแสดงความยินยอมของคู่สมรสของผู้รับบุตรบุญธรรม

หนังสือแสดงว่า ข้าพเจ้าผู้สมนามข้างท้าย
 ยินยอมให้.....ซึ่งเป็น.....ของข้าพเจ้า
 (นามผู้รับบุตรบุญธรรม) (สามีหรือภรรยา)
 จดทะเบียนเด็กการรับ.....บุตรบุญธรรมได้
 (นามบุตรบุญธรรม)
 ได้ลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญ วันที่.....พ.ศ.....

ลายมือชื่อผู้ให้ความยินยอม

หนังสือแสดงความยินยอมของคู่สมรสของบุตรบุญธรรม

หนังสือแสดงว่า ข้าพเจ้าผู้สมนามข้างท้าย
 ยินยอมให้.....จดทะเบียน
 (นามผู้รับบุตรบุญธรรม)
 เด็กการรับ.....บุตรบุญธรรมซึ่งเป็น.....ของข้าพเจ้า
 (นามบุตรบุญธรรม) (สามีหรือภรรยา)
 ได้ลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญ วันที่.....พ.ศ.....

ลายมือชื่อผู้ให้ความยินยอม

หนังสือแสดงความยินยอมของบิดามารดาหรือผู้แทนโดยชอบธรรม

ของบุตรบุญธรรม (ยังไม่บรรลุนิติภาวะ)

หนังสือแสดงว่า ข้าพเจ้าผู้มึนนามข้างท้ายนี้

ยินยอมให้..... จดทะเบียน

(นามผู้รับบุตรบุญธรรม)

เด็กการรับ..... บุตรบุญธรรมซึ่งเป็น..... ของข้าพเจ้า

(นามบุตรบุญธรรม) (บุตรหรือผู้อยู่ในปกครอง)

ได้ลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญ วันที่..... พุทธศักราช.....

.....
ลายมือชื่อผู้ให้ความยินยอม

คำชี้แจงในการจดทะเบียนครอบครัว

เนื่องแต่ได้ประกาศให้ใช้พระราชบัญญัติจดทะเบียนครอบครัว พ.ศ. ๒๔๗๘ วางวิธีการจดทะเบียนครอบครัวตามบทบัญญัติ บรรพ ๕ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แล้ว จึงสมควรที่จะชี้แจงในข้อสำคัญแห่งการจดทะเบียนไว้ คือ

๑ ตามพระราชบัญญัติให้ใช้ บรรพ ๕ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. ๒๔๗๗ มาตรา ๕ และมาตรา ๖ บทบัญญัติแห่ง

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕ อันว่าด้วยครอบครัวนั้น
ย่อมไม่กระทบกระเทือนถึง

ก. การสมรสซึ่งได้มีอยู่ก่อนวันใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและ
พาณิชย์บรรพ ๕ และทั้งความสัมพันธ์ในครอบครัว อันเกิดแต่การ
สมรสนั้น ๆ

ข. การใช้อำนาจปกครอง ความปกครอง การอนุญาต
การรับบุตรบุญธรรม ซึ่งมีอยู่ก่อนวันใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและ
พาณิชย์บรรพ ๕ หรือสิทธิและหน้าที่อันเกิดแต่การนั้น ๆ

ค. กฎข้อบังคับสำหรับปกครองบริเวณจังหวัดเมือง ร.ศ. ๑๒๐
ในส่วนที่เกี่ยวข้องด้วยครอบครัว

แต่อย่างไรก็ดี ถ้าสามีภริยาซึ่งได้ทำการสมรสกันก่อนวันใช้
ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ ๕ จะร้องขอให้นายทะเบียน
บันทึกฐานะของภริยากได้ โดยอนุโลมตามวิธีการของจดทะเบียนซึ่งจะ
กล่าวต่อไป

๒ ตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๗ อันเป็นวันเริ่มใช้ประมวล
กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕ กรณีดังต่อไปนี้ คือ

ก. การสมรส

ข. การหย่าโดยความยินยอมสำหรับคู่สมรสซึ่งได้จดทะเบียน
สมรสไว้แล้วตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๕

ค. การที่บิดาจะรับรองบุตรซึ่งเกิดก่อนสมรส และบิดามารดา
นั้นไม่ได้สมรสกัน

ง. การรับบุคคลผู้หนึ่งเป็นบุตรบุญธรรม

จ. การเลิกรับบุตรบุญธรรม

จะเป็นการล้มบรรณตามกฎหมายต่อเมื่อได้จดทะเบียนแล้ว

๓ ในกรณีดังต่อไปนี้

ก. เมื่อศาลสั่งให้เพิกถอนการล้มบรรณ

ข. การหย่าตามคำพิพากษาของศาล

ค. เมื่อศาลพิพากษาว่าเป็นบุตรอันชอบด้วยกฎหมาย

ง. การเลิกรับบุตรบุญธรรมตามคำพิพากษาของศาล

แม้จะมีได้จดทะเบียนก็ย่อมเป็นการล้มบรรณตามกฎหมายในระหว่างกัน แต่จะอ้างเป็นเหตุในเสื่อมสิทธิของบุคคลภายนอกผู้ทำการโดยสุจริตไม่ได้ เว้นแต่จะได้จดทะเบียนแล้ว

๔ การร้องขอจดทะเบียนล้มบรรณนั้น ถ้าปรากฏแก่นายทะเบียนว่า

ก. ชายมีอายุไม่ครบ ๑๗ ปีบริบูรณ์ และหญิงมีอายุไม่ครบ ๑๕ ปีบริบูรณ์ หรือ

ข. ชายหญิงเป็นญาติสืบสายโลหิตโดยตรงขึ้นไปหรือลงมา หรือเป็นพี่น้องร่วมบิดาและมารดา หรือร่วมแต่บิดาหรือมารดา หรือ

ค. ชายหรือหญิง เป็นคู่สมรสของบุคคลอื่นอยู่ หรือ

ง. ชายหญิงมิได้ยินยอมเป็นสามีภริยากัน หรือ

จ. ชายหรือหญิง เป็นคนวิกลจริต หรือ

ฉ. ฝ่ายหญิง เป็นหญิงหม้าย และการล้มบรรณครั้งก่อนได้สิ้นไป

ยังไม่ถึงสามร้อยสิบวัน (เว้นแต่จะมีบุตรเกิดขึ้นแล้วในระหว่างนั้นหรือ
เว้นแต่จะสมรสกับคู่หย่าเดิม หรือสมรสตามคำพิพากษาของศาล) หรือ

ข. ผู้รับบุตรบุญธรรมสมรสกับบุตรบุญธรรม หรือ

ข. ชายหรือหญิงมีอายุยังไม่ครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ และยังได้รับความยินยอมของบิดามารดาหรือผู้ปกครอง ตามความในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๓๕ ดำเนินการทักขัย และ
มาตรา ๑๕๔๗

นายทะเบียนจะไม่ยอมรับจดทะเบียนให้ และแม้ว่านายทะเบียน
จะได้รับจดทะเบียนให้เพราะคู่สมรสบิดบังความจริงไว้ก็ดี หรือเพราะ
เหตุใด ๆ ก็ดี การสมรสนั้นอาจเป็นโมฆะหรือโมฆียะ และอาจถูก
เพิกถอนเสียได้ตามบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
มาตรา ๑๕๗๗ ถึงมาตรา ๑๕๘๓ การจดทะเบียนได้ไม่เป็นเหตุให้ลบล้าง
บทบัญญัติดังกล่าว

๕ การจดทะเบียนนั้น ผู้ร้องขอจดทะเบียน จะต้องร้องขอจด
ทะเบียน ณ ที่ว่าการอำเภอหรือกิ่งอำเภออันเป็นสำนักทะเบียนตามนัย
แห่งพระราชบัญญัติจดทะเบียนครอบครัว มาตรา ๕ และกฎกระทรวง
ข้อ ๑ และต้องทำความแบบที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง ในการจดทะเบียน
นั้นไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียม เว้นแต่การจดทะเบียนสมรสหรือการจด
ทะเบียนรับรองบุตร ซึ่งผู้ร้องขอจดทะเบียนขอให้นายทะเบียนไป
จดทะเบียนนอกสำนักทะเบียน จะต้องเสียค่าธรรมเนียมรายละยี่สิบบาท
และจัดหาพาหนะให้ต่างหาก

๖ ผู้มีส่วนได้เสียอาจขอจดทะเบียน ณ สำนักงานทะเบียนที่ได้จดทะเบียนได้ หรือจะขอตั้งกองทะเบียน กรมมหาดไทย อันเป็นสำนักงานทะเบียนกลางก็ได้ โดยไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียม และจะขอให้นายทะเบียนคัดสำเนาลงลายมือรับรองให้ด้วยก็ได้ แต่ต้องเสียค่าธรรมเนียมฉบับละสองบาท

๗ เพื่อความสะดวกแก่ผู้ประสงค์จะขอจดทะเบียน ซึ่งไม่สามารถจะไปขอตั้งสำนักงานทะเบียนที่ได้รับจดทะเบียน หรือสำนักงานทะเบียนกลาง อาจยื่นคำขอต่อนายทะเบียนใด ๆ เพื่อขอให้สอบถามนายทะเบียนกลางก็ได้ แต่คำขอจะต้องทำตามแบบที่ทางราชการได้จัดพิมพ์ขึ้น และต้องเสียค่าธรรมเนียมรายละห้าบาท

๘ ควรเป็นที่เข้าใจว่า การจดทะเบียนสมรสตามกฎหมายหาได้เปลี่ยนแปลงจารัตประเพณีในการสมรสอย่างใดไม่ เคยจัดพิธีสมรสกันอย่างไรก็คงจัดการได้อย่างเดิม ข้อสำคัญอยู่ที่ว่าการสมรสตั้งแต่วันที่ ๓ ตุลาคม ศกนี้ เป็นต้นไป จะสมบูรณ์ตามกฎหมายก็ต่อเมื่อได้จดทะเบียนการสมรสกันด้วยแล้ว

กรมมหาดไทย กระทรวงมหาดไทย

วันที่ ๓๑ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘

(๕๒ ร.จ. ๒๒๐๖ ตอนที่ ๔๖ (แผนกรากกิจจ.๑) ลงวันที่ ๒๐ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘)

พระราชบัญญัติ
ยกเลิกพระราชบัญญัติสำหรับแต่งงาน
คนต่างประเทศในกรุงเทพฯ ร.ศ. ๑๑๖
พุทธศักราช ๒๔๘๐

ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล

คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

(ตามประกาศประธานสภาผู้แทนราษฎร

ลงวันที่ ๒๐ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๗๗)

อาทิตย์ทิพอาภา

พล. อ. เจ้าพระยาพิชเชนทโยธิน

ตราไว้ ณ วันที่ ๑๗ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๔๘๐

เป็นปีที่ ๔ ในรัชกาลปัจจุบัน

โดยที่สภาผู้แทนราษฎรลงมติว่า สมควรยกเลิกพระราชบัญญัติ
สำหรับแต่งงานคนต่างประเทศในกรุงเทพฯ ร.ศ. ๑๑๖

จึงมีพระบรมราชโองการให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำ
แนะนำและยินยอมของสภาผู้แทนราษฎร ดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ พระราชบัญญัติ^{๒๕๓๖}นี้ให้เรียกว่า “พระราชบัญญัติ-
ยกเลิกพระราชบัญญัติ^{๒๕๓๖}สำหรับแต่งตั้งงานคนต่างประเทศในกรุงสยาม ร.ศ.
๑๑๖ พุทธศักราช ๒๔๘๐”

มาตรา ๒ ให้ใช้พระราชบัญญัติ^{๒๕๓๖}นี้ตั้งแต่วันประกาศในราชกิจจานุ-
เบกษาเป็นต้นไป

มาตรา ๓ ให้ยกเลิกพระราชบัญญัติ^{๒๕๓๖}สำหรับแต่งตั้งงานคนต่าง-
ประเทศในกรุงสยาม ร.ศ. ๑๑๖ นั้นเสีย

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

พ.อ. พหลพลพยุหเสนา

นายกรัฐมนตรี

กฎหมายลักษณะมรณก

กัคจาก

ฉบับพระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์

หน้าว่าง

ลักษณะมรรก

จะกล่าวลักษณะมูลวิาท อันมีในคัมภีร์พระธรรมสาตวันว่า
อะธัมมะทาสัชชะ วิกิตตะภาคัน คือ ว่าส่วนที่จะแจกมรรกแก่นันมีได้เป็นธรรม
เกิดแต่เอกนะตังขมูลวิาท ๒๘ ประการ อันมีในตำราจารย์กล่าวไว้ ฝ่าย
สมเด็จพระบรมกระษัตริราชเจ้าผู้ผ่านพิภพด้วยราชในกรุงเทพมหานคร ทรง
ตราพระราชบัญญัติจัดเป็นบทพระอัยการว่าถ้าจะคดี มีมาตราออกไป
โดยยุติธรรม ควรแก่บุคคลที่จะได้ดินเดิมดินดมรงค์ อันเป็นทรัพย์สินมรรก
แห่งผู้มรณภาพ โดยมีบันดาคัด แลหาบันดาคัดมิได้ ตามพระราชกฤษฎี-
อันสืบ ๆ มาดังนี้

คัมภีร์ คักราช ๒๑๕๕ ศุกระตั้งวัจนะระเชษฐมูมาศ ศุภกัษเภา-
ทศมีติศุวาร พระบาทสมเด็จพระเอกาทศรวุธิศวร บรมนารถบรมบพิตร
พระพุทธเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงทศพิธราชธรรมอนันตสมบัติภาวาทิเรกเอกะตม
บรมพุทธานุสรณ์จักรพรรดิศรัทธมภิกราชราชบรมบพิตร เสด็จสถิตใน
พระที่นั่งพลับพลาทอง โดยอุตราภิมุขพระมหาวีหารพระไชยวัฒนาราม
บำเพ็ญพระราชกุศลสถาปนาพระมหาวีหาร แลพระเชตุพนแลพระมหาธาตุไว้
ให้รุ่งเรืองในวรพระพุทธศาสนาไปเมื่อนำตราใบเท่าถึง ๕๐๐๐ พระษา จึง
พระยาธมมบัณฑิตอนันตมโหฬารวราภิกัดพิริยพาหะ กราบบังคมทูล
พระกรุณาพระบาทสมเด็จพระเอกาทศรวุธิศวรบรมนารถบรมบพิตรพระพุทธเจ้า
อยู่หัว ว่ามรรกพระยาโคกขไทยผู้ถึงอนิจกรรม แลพระราชทานให้แบ่ง
บันแก่บิดามารดาบุตรภรรยาญาติพี่น้องทั้งปวง แลส่งลงไปให้ธรรมาภิกรณ

ได้ด้วยพระราชกฤษฎีกา ตามระหว่างลูกหญิงชาย บิดามารดาแต่งทรัพย์สิน
 สิ่งของแลทาสชายหญิงให้มีเรือนแล้ว แลบิดามารดาตาย แลบุตรชายหญิง
 ซึ่งบิดามารดาแต่งให้มีเรือนแล้วนั้น ยังจะเข้าส่วนแบ่งปันได้หรือมิได้
 โดยพระราชกฤษฎีกาว่า ราษฎรทั้งหลายอันมีบุตรชายหญิง ครั้นใหญ่
 บิดามารดาแต่งทรัพย์สินสิ่งใดให้มีเรือนแล้วนั้น จะเข้ามาบนเอาทรัพย์สินสิ่ง
 ใดบนบิดามารดาซึ่งมรณภาพก่อนนั้น ท่านมิให้บนให้ แลทรัพย์สินนั้นให้บนให้
 แลลูกหลานผู้มีได้ทรัพย์สินนั้น ถ้าหาลูกหลานมิได้ก่อนนั้นไซ้ จึงให้บนทรัพย์สิน
 นั้นให้แก่บุตรผู้มีเรือนแล้ว

จึงพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม มีพระราชโองการमार-
 พระมณฑลเจ้าเกาะแก่งพระยามหาอุปราช ขาดิวงวงษ์ภักดีบัณฑิตพรตฤทธิ
 เกลียวไชยมไหศุภย์ศักดิ์แล่นยาราช แลพระราชครูปะโรหิตาจารย์ราชสุภา-
 วดีศรีบรมหงษ์วงษ์บุรีโสดมพรหมพฤตมาจารย์ แลพระยาพระคลังศรี
 รวรมราชเดชะชาติอำมาตยานุชิตพิพิธรัตนราชโกษาธิบดี อภัยพิริยบรา-
 กรมพาหุให้แต่งพระราชกฤษฎีกา เสนอไปเมื่อวันที่

(วัน ๕ ขึ้น ๑๑ ค่ำ เดือน ๗ ปีชว ศักราช ๒๔๕๕)

มาตรา ๑ แลผู้มีบ้านตักตั้งแต่นั้น ๕๐๐ ขึ้นไป ถึงแก่มรณภาพ
 แลจะแบ่งบ้านทรัพย์สินมรดกเป็นสอง ซึ่งจะได้แก่บิดามารดาแลญาติพี่น้อง
 บุตรภรรยาหลานเหลนเหลือนั้น โดยได้รับราชการ แลมิได้รับราชการ

แลหำเห็ญำนำญ แลหำเห็ญำนำญมิได้ ให้ทำเป็นล่อน ดังพระ
ผู้เป็นเจ้ากล่าวไว้

(มรรคนาคำว่า ๔๐๐ ไว้ ให้ดูลักษณะมรรค บทที่ ๕๑, พระ
ราชบัญญัติมรรค ม. ๑

มรรคตามคักคินาแต่ ๔๐๐ ไว้ขึ้นไป ดูพระราชบัญญัติมรรค ม. ๑
ด้วย)

มาตรา ๒ (ผู้มรรคนำเห็ญำนำญแก่ราชการมิได้
ให้ทำทั้งพัทธาคงไว้ทั้งสองสถาน ถ้าผู้มรรคนำเห็ญำนำญแก่ราชการ
แลหำนำญมิได้ อย่าให้ทำมรรคเลย ให้ทำแต่พัทธาคงไว้ ถ้าผู้มรรค
นำเห็ญำนำญแก่ราชการ แลหำนำญมิได้อย่าให้ทำมรรคเลย ให้
ทำแต่พัทธาเกิด ถ้าผู้มรรคนำเห็ญำนำญแก่ราชการใช้ อย่า
ให้ทำพัทธาแลมรรคเลย ให้เอาทรัพย์อันเป็นสระวิญญานกะทรัพย์ แล
อวิญญานกะทรัพย์ทั้งสองประการนั้น แบ่งปันให้แก่บิดามารดาแลลูกหลาน
ชายหญิงแห่งผู้มรรคนำเห็ญำนำญ ถ้าแลหำบิดามารดาแลลูกหลานชายหญิงมิได้
อย่าให้ทำมรรคพัทธาเลย ให้คงไว้แก่ญาติพี่น้องผู้มรรคนำเห็ญำนำญเกิด) อนึ่ง
ผู้มรรคนำเห็ญำนำญเอาสระวิญญานกะทรัพย์แลอวิญญานกะทรัพย์ไปฝากไว้แห่ง
อารามกัถ แลสิ่งไว้ให้ทำบุญให้ทานกัถ แลจำเพาะให้แก่เจ้าภิกษุองค์ใด
กัถ ผู้ใดจะเอาออกจากอารามนมิได้ ท่านว่าผู้มรรคนำเห็ญำนำญจากจตุราบาย

(นำเห็ญำนำญแปลว่าความชอบ ในสมัยนั้นแบ่งมรรคเหมือนกัน
มีนำเห็ญำนำญไม่เป็นข้อต้องวินิจฉัย ให้ดูพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม

ลักษณะมรรค ร.ศ. ๑๒๑ มาตรา ๑ ได้พิมพ์ไว้ต่อท้ายลักษณะแล้ว ในการ
ที่พระจะรับมรรคนั้น ผู้ตายต้องอุทิศถวายจึงจะรับได้ นอกจากนั้นถึงจะ
เป็นญาติกับไม่ได้ ให้ดูลักษณะมรรค บทที่ ๓๖)

มาตรา ๓ เสด็จมณฑลมีมุขลูกขุนเจ้าราชนิคตขุนหมื่นพันทนายผู้
มีบันดาศักดิ์ทั้งปวง แลบิดามารดาแต่งใหม่เรือนแต่ชายควรจะมีเรือน แล
คนทงนมมทรพยตั้งต้นด้วยผลราชการอันพระราชทานให้คิด แลมีทรพย
ตั้งต้นขึ้นด้วยทำมาหากินด้วยกันคิด แลผู้แต่งแก้วมรณภาพลง ให้เอา
เครื่องสังฆารพาวุธข้างมาเครื่องพิทยาขาวไพร่แลเรือยาวแต่ ๗ วา ขึ้นไปยก
ไว้เป็นหลวง แลทรพยตั้งต้นหากรรมกรชายหญิงเรือกล่นไว้นานยัง
มากน้อยเท่าใด ให้ประมณญได้ ถ้าผู้มรณภาพนั้นมีหนน้อยเท่าใด
ก็ให้บิดามารดาบุตรภรรยาใช้หนี้จนครบถ้วน ถ้าผู้มรณภาพหาหนไม่ได้
ก็ให้เอาทรพยตั้งของทงปวงซึ่งยังอยู่นั้นแบ่งออกเป็นส่วน ให้ทำเป็น
๔ ภาคๆ หนึ่งเข้าพระคลังหลวง ภาคหนึ่งให้แก้บิดามารดา ถ้าแก้บิดา
ถึงแก้มรณภาพ ยังแต่มารดา ให้มารดานั้นได้ทรพยทงส่วน ถ้ามารดา
มรณภาพยังแต่บิดา ให้บิดานั้นได้ทรพยทงส่วน ถ้าบิดามารดาอย่าร้างกัน
แล้ว ให้ได้ทรพยคนละทงส่วน แลภาคหนึ่งให้แก้หนี้ของลูกหลานและญาติกา
ผู้ถึงมรณภาพ ภาคหนึ่งให้แก้ภรรยา ถ้าผู้มรณภาพนั้นหาแม่เจ้าเรือน
ไม่ได้ ให้ยกไว้เป็นหลวง

(พิทยา เคียงวนไม่เก็บถึงข้างมาถาเครื่องข้างมาขาวไพร่ เว้นแต่
เลขเรือยาวนั้นคือเรือยาวที่พายเช่นเรือกลั้น หนผู้ตาย ให้ดูลักษณะผู้

บทที่ ๑๖, ๒๖, ๓๒ แต่ ๓๓ ภาคหนึ่งของถูกหลานแต่ญาติกัน คือ ญาติผู้ใด
 โกลได้ส่วน แลปิดไม่ให้ญาติที่โกลได้ต่อไป ถ้าญาติที่โกลจะได้ก็ต้องได้
 แต่ในนามญาติที่โกล ให้ญาติที่ ๔๖ ปี ๑๑๘ แลพระราชบัญญัติแก้ไข
 เพิ่มเติมลักษณะมรฎก ร.ศ. ๑๒๑ มาตรา ๑. ได้พิมพ์ไว้ต่อท้ายลักษณ
 น์แล้ว. แลแบบเรียนต่างๆ ในภาคบิดามารดา ถ้าตายแล้วทั้ง ๒ แลในภาค
 ภรรยา ถ้าหาภรรยามิได้ ให้ดูลักษณะมรฎก บทที่ ๔ แม่เจ้าเรือนในบทนี้
 แปลว่า ภรรยาเท่านั้น

แบ่งภาคมรฎก ดู ๔, ๓๗, ๓๘, ๔๐, ๕๑ ในลักษณะมรฎก แล
 พระราชบัญญัติมรฎกด้วย ภาคบิดามารดา ดู ๔, ๓๗, ๕๑ ในลักษณะมรฎก
 และพระราชบัญญัติมรฎก ม. ๑ ด้วย ภาคสามี ดู ๒๓, ๓๕, ๕๑ ใน
 ลักษณะมรฎก แลพระราชบัญญัติมรฎก ม. ๒ ภาคภรรยา ดู ๔, ๓๗,
 ๓๘, ๔๐, ๔๒, ๕๑ ในลักษณะมรฎกแลพระราชบัญญัติมรฎก ม. ๑ ด้วย
 ภาคบุตรและญาติ ดู ๔, ๓๗, ๓๘, ๕๑ ในลักษณะมรฎก แลพระราช
 บัญญัติมรฎกด้วย ภาคหลวง ดู ๔, ๑๔, ๔๗ ในลักษณะมรฎก แล
 พระราชบัญญัติมรฎก ม. ๑ ด้วย

หนังสือที่ให้เอาจากมรฎก ดู ๑๖, ๒๖, ๓๒, ๓๓ ในลักษณะนี้
 ด้วย

มาตรา ๕ ถ้าบิดามารดาผู้มรณภาพนั้นหามิได้ แลทรัพย์สิ่งของ
 ทาสกรรมกรชายหญิงอันเป็นเครื่องบริโภคทั้งปวง นอกจากเครื่องสัรรพา
 วัตถุพยานที่เป็นของหลวงนั้น ให้แบ่งปันออกเป็น ๓ ภาค ๆ หนึ่งเข้าพระคลัง

หลวง ภาคหนึ่งให้แก่น้องลูกหลานแต่ญาติผู้ถึงมรณภาพ ภาคหนึ่งให้
แก่ภรรยา ถ้าแต่ผู้มรณภาพนั้นหาแม่เจ้าเรือนมิได้ ให้ยกไว้เป็นหลวง
(ภาคญาตินั้น ให้บุตรราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมลักษณะมรฎก
ร.ศ. ๑๒๑ มาตรา ๑ ได้พิมพ์ต่อท้ายลักษณะมรฎก)

๕

มาตรา ๕ ผู้สืบตาดังกล่าวแก่มรณภาพ มีภรรยาอันผู้ซึ่งมี
ชันหมากบิดามารดา ยกให้ด้วยกันกิต แต่มีภรรยาอันทรงพระกรุณา
พระราชทานให้ด้วยมีบำเหน็จเกียรชการกิต แลภรรยาอันทูลขอแลพระ-
ราชทานให้กิต แลมีนาๆ ภรรยา กิต แลมีภรรยา ทั้ง ๔ จำพวกนั้นได้อยู
กันด้วยกันตั้งแต่ ๓ ขวบขึ้นไป (แต่ได้รักษาไว้ปลงศพไว้) ภรรยาอันทรง
พระกรุณาพระราชทานนั้นให้ได้ทรัพย์ ๓ ส่วน กิต ภรรยาอันผู้ซึ่งมีชันหมาก
บิดามารดา ยกให้ นั้น ให้ได้ทรัพย์ ๓ ส่วน เหตุภรรยาอันพระราชทานให้
นั้นผู้ซึ่งกิตกว่าภรรยาอันมีชันหมากบิดามารดา ยกให้ ภรรยาอันทูลขอ
พระราชทานให้ แลนาๆ ภรรยา คือว่าอนุภรรยา นั้น ให้ได้ทรัพย์ ๒ ส่วน
กิต ถ้าแต่ภรรยา ๔ จำพวกนั้นอยู่ด้วยกันแต่ ๓ ขวบลงมา (แต่ได้รักษาไว้
ปลงศพไว้) ให้ได้ทรัพย์คนละกึ่งส่วนซึ่งแบ่งไว้ในเดิมนั้น แลทรัพย์ซึ่ง
แบ่งไว้กองหนึ่งนั้นให้เอาไปเพิ่มเข้าในทรัพย์ ๓ ภาค (ถ้าแต่ภรรยาทั้ง ๔
จำพวกนั้น มิได้รักษาไว้ปลงศพ ขย้าให้ได้ส่วนแบ่งนั้นเลย)

(เรื่องรักษาไว้ปลงศพเด็กแล้ว ให้บุตรราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม
ลักษณะมรฎก ร.ศ. ๑๒๑ มาตรา ๓

แบ่งส่วน ส่วนบิฑามารดา ศุ ๒๐, ๒๒, ๕๑ ในลักษณะมรรทุก
 ส่วนภรรยา ศุ ๖, ๗, ๔๐, ๔๒ ในลักษณะมรรทุกด้วย บุตรหรือผู้สืบสาย
 โลหิตตัดญาติชั้น คู่พระราชบัญญัติมรรทุก ม. ๑, ๒ ส่วนบุตร ศุ ๘, ๙,
 ๓๐, ๓๑, ๓๓, ๓๔, ๔๘ ในลักษณะมรรทุก พี่น้องที่สนิท ติดพี่น้องที่ห่าง
 คู่พระราชบัญญัติมรรทุก ม. ๑ ส่วนพี่น้อง ศุ ๑๖ ในลักษณะมรรทุก ส่วน
 ญาติ ศุ ๑๗ ในลักษณะมรรทุก บุตรที่มีเข้าเรือนแล้ว ศุ ก่อน ๑, ๑๔, ๑๘,
 ๑๙ ในลักษณะมรรทุก บุตรทั้งบิฑามารดา ศุ ๒๒, ๒๕ ในลักษณะมรรทุก
 พระราชบัญญัติมรรทุก ม. ๔ บุตรและญาติที่บิฑามารดาตัดขาด ศุ ๒๓, ๒๔
 ในลักษณะมรรทุก ญาติเป็นทาสผู้ตาย ศุ ๓๑ ในลักษณะมรรทุก ญาติเป็น
 ลูกหนี้ผู้ตาย ศุ ๓๒ ในลักษณะมรรทุก)

มาตรา ๖ ถ้าภรรยาอันพระราชทานให้ได้รับราชการ ให้ได้ทรัพย์สิน
 ๕ ส่วนถึง แลภรรยาอันมีชั้นหมากสู่ขอบิฑามารดาฯ ให้ได้รับราชการ
 ให้ได้ทรัพย์สิน ๕ ส่วน ภรรยาอันทูลขอพระราชทานให้แต่งงาน ภรรยาอัน
 ได้รับราชการ ให้ได้ทรัพย์สิน ๓ ส่วนถึง

มาตรา ๗ อนึ่ง ผู้มรณภาพที่มีทาสภรรยาเกิดลูกชายหญิง ด้วย
 กัน แลลูกนั้นตายก็ ยังเกิด ขอให้เอาทาสภรรยาของเขาส่วนแบ่งนั้นเลย
 ให้แต่ตัวมันรอดเป็นไทย ถ้าผู้มรณภาพนั้นให้ทรัพย์สินสิ่งของทาสหญิงชาย
 แก่ลูกซึ่งเกิดด้วยทาสภรรยาแล้ว แลลูกนั้นตายแล้ว แลทรัพย์สินสิ่งของทาส

หญิงชายซึ่งโหน่น มากน้อยเท่าใด ให้ได้แก่ทาสภรรยา ซึ่งเกิดตูกด้วยผู้
มรณภาพนั้น

๘ แลลักษณะบุตรอันจะได้ทรัพย์มรดกนั้น คือ บุตรอันเกิดด้วย
ภรรยาผู้ชราแลภรรยาพระราชทาน ๑ เกิดด้วยอนุภรรยา ๑ เกิดด้วยทาส
ภรรยา ๑ แลบุตรมาด้วยด่ามี ๑ มาด้วยภรรยา ๑ (แลบุตรบุญธรรมขอ
ทานเข้ามาเลี้ยงแต่่น้อย ๑) แลบุตร ๕ จำพวกนั้นควรจะได้ส่วนแบ่งปันทรัพย์
มรดกแห่งบิดามารดา

(บุตรบุญธรรมรับมรดกไม่ได้แล้ว ตามพระราชบัญญัติแก้ไข
เพิ่มเติมลักษณะมรดก ร.ศ. ๑๒๑ แลตามพระบรมราชโองการที่ปรากฏใน
ข.ศ. หน้า ๕)

มาตรา ๘ บุตรชายหญิงอันเกิดด้วยภรรยาซึ่งบิดามารดาผู้ชรา แล
เกิดด้วยภรรยาพระราชทาน (ถ้าได้รักษาไว้แต่

ปลงศพ)	บุตรได้ทรัพย์ ๓ ส่วน	ถ้าได้รับราชการได้ ๕ ส่วน
	หลานได้ทรัพย์ ๒ ส่วน	ถ้าได้รับราชการได้ ๓ ส่วน
	เหลนได้ทรัพย์ส่วน ๑	ถ้าได้รับราชการได้ ๒ ส่วน
	หลือได้ทรัพย์กึ่งส่วน	ถ้าได้รับราชการได้ ๑ ส่วน

(คือบุตรเมียที่ไม่ได้เป็นอนุภรรยา ตามลักษณะมรดกบทที่ ๑๐
เรื่องรักษาใช้ปลงศพเลิกแล้ว แลวิธีแบ่งส่วนผู้สืบสายโลหิตนั้นได้แก้ไข

แล้ว ให้ดูพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมลักษณะมรฎก ร.ศ. ๑๒๑ มาตรา ๓
แต่มาตรา ๓)

๑๐

มาตรา ๑๐ บุตรหญิงชายอันเกิดด้วยอนุภรรยา แลภรรยาอันหลุด
ขอพระราชทานให้ (ถ้าแต่ได้รักษาไว้

ปลงศพ)	บุตรได้ทรัพย์ ๒ ส่วน	ถ้าได้รับราชการได้ ๓ ส่วน
	หลานได้ทรัพย์ส่วนหนึ่ง	ถ้าได้รับราชการได้ ๒ ส่วน
	เหลนได้ทรัพย์ส่วน ๑	ถ้าได้รับราชการได้ ๒ ส่วน
	ห้อยได้ทรัพย์กึ่งส่วน	ถ้าได้รับราชการได้ ๑ ส่วน

๑๑

มาตรา ๑๑ บุตรหญิงชายอันเกิดด้วยทาสภรรยา (ถ้าได้รักษาไว้

แต่ปลงศพ)	บุตรได้ทรัพย์ ๒ ส่วน	ถ้าได้รับราชการได้ ๓ ส่วน
	หลานได้ทรัพย์ส่วนหนึ่ง	ถ้าได้รับราชการได้ ๒ ส่วน
	เหลนได้ทรัพย์ส่วนหนึ่ง	ถ้าได้รับราชการได้ ๒ ส่วน
	ห้อยได้ทรัพย์กึ่งส่วน	ถ้าได้รับราชการได้ ๑ ส่วน

(ถ้ามิได้รักษาไว้ปลงศพแล้ว อย่าให้มันทงนใดส่วนแบ่งมันทรัพย์มรฎกเลย)

(มาตรา ๑๐ แต่ ๑๑ เรื่องรักษาไว้ปลงศพเลิกแล้ว แลวิธีแบ่ง
ส่วนผู้สืบสายโลหิตนั้นได้แก้ไขแล้ว ให้ดูพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม
ลักษณะมรฎก ร.ศ. ๑๒๑ มาตรา ๓ แต่ มาตรา ๓)

๑๒

มาตรา ๑๒

(บุตรบุญธรรมรับมรดกไม่ได้แล้ว ตามพระราชบัญญัติแก้ไข
เพิ่มเติมลักษณะมรดก ร.ศ. ๑๒๑ แต่ตามพระบรมราชโองการที่ปรากฏใน
ข.ศ. หน้า ๔)

พระราชดำริ
มาตรา ๑๓ ชายหม้ายมีบุตรได้หญิงหม้ายมีบุตรด้วยกันเป็นภรรยา
เกิดบุตรด้วยกัน ถ้าบิดามารดาตาย บุตรอันเกิดด้วยกันนั้นได้ทรัพย์ ๕
ส่วนบุตรอันมาข้างสามี } นั่นคือส่วนหนึ่ง เหตุใดจึงกล่าวดังนี้ เพราะว่า
ภรรยา }
บิดามารดาถึงแก่วิบัติ ดังใด ๆ บุตรผู้มาข้างสามี } ก็จะต้องถึงแก่วิบัติด้วย
ภรรยา }
บิดามารดา

(ชายหม้ายหญิงหม้ายเป็นผัวเมียกัน กฎ ๑๔, ๔๐, ๔๑, ๔๒, ๔๓
ในลักษณะมรดกด้วย)

มาตรา ๑๔ บุตรอันเกิดด้วยกันนั้น มีเขาเรือนเลี้ยงชีพเองแล้ว
ให้เอาทรัพย์มรดกนั้นทำเป็น ๕ ส่วน ให้แก่บุตรอันเกิดด้วยกันนั้น ๔ ส่วน
ให้แก่บุตรอันมาข้างสามี } นั่นคือส่วนหนึ่ง ถ้าบุตรอันมาข้าง }
ภรรยา } นั้นม
เขาเรือนเลี้ยงชีพเองแล้ว เมื่อบิดามารดาตาย แลจะเอาทรัพย์มรดกนั้น
มิได้โดย บุตรอันเกิดด้วยกันนั้นได้ทรัพย์มรดกแต่ผู้เดียว ถ้าบุตรอันเกิด

ด้วยกันนั้นหามิได้ แลมีแต่ลูกชาย } ซึ่งมาข้างสามี } แลลูกนั้นควรหญิง } ภรรยา }

ได้ทรัพย์มรดก ๒ ส่วน ให้ได้แก่ญาติเผ่าพันธุ์อื่นจะสืบไปนั้น ๓ ส่วน ถ้า

บุตรอันเกิดด้วยกันเกิด แลลูกอันมาข้างสามี } ๔ ส่วน แลญาติพี่น้อง } เกิด แลญาติพี่น้องของพ่อภรรยา }

พันธุ์ห้ามใดกิด (มีแต่บุตรอันขอทานมาเลี้ยงทศวรรจะได้มรดกนั้น ให้ได้ทรัพย์ส่วนแบ่งนั้น ๒ ส่วน แลทรัพย์ ๓ ส่วนนั้นให้ส่งเข้าทอของพระคลัง) ถ้าหาบุตรชายหญิงญาติพี่น้องมิได้ ก็ให้เอาทรัพย์นั้นส่งเข้าพระคลังหลวงจงถน

(ไม่มีญาติที่จะรับมรดก ให้ผู้ลักษณะมรดก บทที่ ๓๘ แลบุตรบุญธรรมรับมรดกไม่ได้แล้ว ตาม พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมลักษณะมรดก ร.ศ. ๑๒๑ แลตามพระบรมราชโองการที่ปรากฏใน ข.ศ. หน้า ๔)

๑๕

มาตรา ๑๕ ถ้าทรัพย์บิดามารดาตกให้แก่บุตรผู้หนึ่งแล้ว ชยุม่าบิดามารดาถึงแก่กรรมภาพ แลบุตรทั้งหลายจะรับเอาทรัพย์นั้นมิได้ ควรบันได้แต่ทรัพย์ซึ่งอยู่แก่บิดามารดานั้นให้แก่บุตรทั้งหลาย

๑๖

มาตรา ๑๖ ผู้มรดกภาพพี่น้อง (แลได้รักษาใช้บังคับ) ให้บันบิดามารดาเดียวกันได้ทรัพย์ ๓ ส่วน ได้รับราชการได้ทรัพย์ ๔ ส่วน
 แลพี่น้อง บิดาเดียวกันมารดาได้ทรัพย์ ๒ ส่วน ได้รับราชการได้ ๓ ส่วน
 มารดาเดียวกันบิดาได้ทรัพย์ส่วนหนึ่ง ได้รับราชการได้ทรัพย์ ๒ ส่วน

(ผู้ถ่ายทอดฯ ระบุว่าเกิดเหตุกับพี่น้อง คือเรียกว่าญาติบท ๒
ให้ดูคำอธิบายในลักษณะมรรฐก บทที่ ๑๖ หลานเหลนที่พูดในนี้ ไม่ได้
ประสงค์ว่าหลานเหลนโดยตรง แลบทนั้นกฎหมายแก้ไข คือพระราชบัญญัติ
แก้ไขเพิ่มเติมลักษณะมรรฐก ร.ศ. ๑๒๓ (ท้ายลักษณะนี้)

มาตรา ๑๘ บิดามารดาแต่งให้บุตรหญิงชายมีเรือนแล้ว แต่ทว่า
ได้ทรพยสิ่งดินนน้อย และบิดามารดานมรณภาพ ทรัพย์สิ่งดินยังมี
มาก ให้แบ่งปันทรัพย์นั้นให้แก่บุตรอันมีเรือนแล้วแต่คงส่วนบุตรหญิง
ชายซึ่งยังมีไคแต่ใหม่เรือนน อนึ่ง ถ้าบิดามารดาแต่งให้บุตรหญิงชายมี
เรือนแล้ว ให้ได้ทรัพย์สิ่งดินมาก ทรัพย์สิ่งดินนั้นยังน้อย อย่าให้แบ่ง
ปันทรัพย์นั้นให้แก่ลูกหญิงชายซึ่งมีเรือนแล้วนเลย

มาตรา ๑๙ ถ้าเลขาธิการเทศมณฑล บัญชาตยาบายแต่งใหม่เรือนแถว
แต่ให้ทรัพย์สินที่ดินน้อย แลบัญชตยาบายนั้นมรณภาพ ทรัพย์สินที่ดินนั้นยัง
มีมาก ให้เลขาธิการเทศมณฑลผู้มรณกรรมได้ทรัพย์สินแตกที่ดินหลานเหลนซึ่ง
ยังมิได้แต่งใหม่เรือนนั้น อนึ่งถ้าเลขาธิการเทศมณฑล บัญชาตยาบายแต่งใหม่
เรือนแถว แต่ให้ทรัพย์สินมาก บัญชตยาบายนั้นมรณภาพ ทรัพย์สินที่ดิน
นั้นน้อย ข้าราชการบงกชทรัพย์สินให้แก่หลานเหลนซึ่งมรณกรรมโดย

มาตรา ๒๐ บุตรบุตร^{๒๒}ใด แด่ตามารดาประกอบใหม่^{๒๓}แล้ว

ภรรยาแล้ว แลยังอยู่กินด้วยกันกับเรือนบิดามารดา ยังเกิดบุตรด้วยกัน
 แดบุตรบุตรนั้นถึงเกิดบุตรบุตรหนึ่งบุตรหนึ่งคนนั้นมามากน้อยเท่า
 ไต ควรให้แก่บิดามารดาผู้มรณนั้น อนึ่งถ้าบุตรผู้ใดยังอยู่กับเรือน
 บิดามารดาฯ ให้ทรัพย์แก่บุตรผู้หนึ่งแล้ว แลคืนเอาได้เล่า เหตุบุตรผู้
 กับเรือนบิดามารดาฯ นั้นเป็นอิสระแก่บุตร ถ้าบุตรนั้นออกไปจากเรือนบิดา
 มารดาแล้ว บิดามารดาได้เป็นใหญ่แก่บุตรนั้นเลย ถ้ามีนั้นได้เป็นอิสระ
 แก่บุตรนั้นแต่

(ให้อำนาจอิสรในสารบานแห่งหมวดเบ็ดเตล็ด

ให้ดูพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมลักษณะ มรณ ร.ศ. ๑๒๑

มาตรา ๑ แด ๒ ด้วย

มรณเมีย ๑๑, ๒๒, ๓๕ ในลักษณะมรณ พระราชบัญญัติมรณ
 ม. ๒ ด้วย)

๒๑

มาตรา ๒๑ หญิงชายสมรสด้วยกัน แลเชานันตายจากกัน ท่าน
 ให้ยกดินเดิมให้แก่ญาติพี่น้องเขาตามมากแลน้อย แลสมรสทำได้ด้วยกัน
 เท่าใด ให้แบ่งปันโดยพระราชกฤษฎีกา

(บทหมกกฎหมายแก้ไข ในพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมลักษณ-
 มรณ ร.ศ. ๑๒๑ ถ้าตามบทนี้แลพระราชบัญญัตินั้น ให้แบ่งดินเดิมแด
 สมรสแล้ว คือให้แบ่งตามลักษณะมรณเมีย บทที่ ๖๘

(ให้ดูลักษณะมรณบทที่ ๓๔ แลที่ ๓๕ ด้วย)

มาตรา ๒๒ บุตรผู้ใดบิดามารดาได้ประกอบเข้าเรือนแต่สามีให้
บุตรนั้นสมัครไปอยู่ด้วยสามีเองก็ดี อนึ่งผู้ข่มเหงเอาไปก็ดี แต่บุตรนั้นยังไม่
เกิดบุตร อยู่มาบุตรนั้นลงแก่กรรม แลทรัพย์สินแห่งบุตรนั้นสมควรได้แก่สามี
นั้นเลย แลทรัพย์สินสมควรได้แก่บิดามารดาบุตรนั้นแล
(ให้ดูลักษณะมรฎก บทที่ ๒๕)

มาตรา ๒๓ ถ้าบุตรหญิงชายใจหายบชักกล้าแข็ง บิดามารดา
ตั้งสอนมิฟัง แลขับเสียมิไต่ถามว่าบุตร มิได้ให้อยู่ ณ บ้าน แลบิดามารดา
นั้นมรณภาพ แลจะกลับมาเอาส่วนแบ่งนั้นแล้ว ท่านว่าอย่าให้แบ่งนั้น
ทรัพย์สินให้เลย
(ให้ดูลักษณะมรฎก บทที่ ๒๔)

มาตรา ๒๔ ถ้าหลานหญิงชายแต่สาชาญาติอื่นใจหายบชักกล้า
แข็ง แลบุ๋ยตายายตั้งสอนมิฟัง ขับเสียมิไต่ถามว่าเป็น หลาน มิได้ให้
อยู่ ณ บ้าน แลบุ๋ยตายายนั้นมรณภาพ แลจะกลับมาเอาส่วนแบ่งนั้น
ท่านว่าอย่าให้แบ่งนั้นทรัพย์สินให้เลย
(ให้ดูลักษณะมรฎก บทที่ ๒๓)

มาตรา ๒๕ บุตรหญิงชายจะบิดามารดาไปอยู่ต่างเมือง บิดามารดาตาย จะกลับคืนมาเอาทรัพย์สินซึ่งได้เอาเรือนได้ ท่านว่าอย่าให้โดยท่านว่าให้แก่ผู้อยู่ปฏิบัติบิดามารดานั้น

(บุตรที่ตามชายไป บิดามารดาไม่ได้ด้วยเป็นต้น

ให้ดูพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมลักษณะมรฎก ร.ศ. ๑๒๑ มาตรา ๓ และ ๔)

มาตรา ๒๖

(พระราชบัญญัติลักษณะมรฎก ร.ศ. ๑๒๑ มาตรา ๓ ยกเลิกเดิมพูดถึงเรื่องรักษาใช้ปลงศพ)

มาตรา ๒๗ ถ้าแต่พี่น้องลูกหลานสาชาญาติไปรับราชการอยู่เมืองเกิด ให้เอาทรัพย์สินซึ่งเป็นส่วนแบ่งนั้นแห่งผู้จะได้นั้น ให้ผู้ได้พิจารณาจดหมายไว้ แล้วให้มอบทรัพย์สินใดแก่ญาติอันสนิทกว่าผู้จะมาแต่ราชการ จึงให้เอาทรัพย์สินซึ่งให้

มาตรา ๒๘ พี่น้องลูกหลานเหลนหื้อแต่สาชาญาติได้รับราชการอยู่ในพระราชวัง (จะออกไปรักษาใช้ปลงศพมิได้) ให้แบ่งทรัพย์สินให้ตามส่วนซึ่งจะได้นั้น อนึ่งถ้าพี่น้องลูกหลานเหลนหื้อแต่สาชาญาติไปรับราชการ

อยู่ ณ เมือง }
 เอก }
 โท }
 ตร }
 จัตุร }

แต่แขวงจังหวัดไซ ให้แบ่งทรัพย์สินตามส่วนซึ่งจะได้

นั้นไว้ ณ พระคลังก่อน ถ้าผู้นั้นมาแต่ราชการแล้ว จึงเอาทรัพย์สินซึ่ง
 ณ พระคลังนั้นให้ อธิบดีพาณิชย์ของตูลหถานเหลนหรือเจ้าอาณัติอยู่รับราชการ
 ณ กรุงเทพมหานคร แต่มิสามารถมาบัญชาตูลหถานไปอยู่รับราชการ ณ เมือง

เอก }
 โท }
 ตร }
 จัตุร }

แต่แขวงจังหวัดถึงแก่ภรรยานภาพ แลเงินของตูลหถานเหลนหรือได้รับ

ราชการ (และไปรักษาใช้ปลงศพมิได้) ก็ให้ได้อีกส่วนแบ่งตามส่วนซึ่ง
 จะได้นั้น

๒๘

มาตรา ๒๘

๓๐

มาตรา ๓๐

(๒๘, ๓๐ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมลักษณะมรฎก ร.ศ. ๑๒๑

มาตรา ๓ ยกเลิก เดิมพูดถึงเรื่องรักษาใช้ปลงศพ)

๓๑

มาตรา ๓๑ ผู้ใดไต่อาณัติหถานเหลนเจ้าอาณัติเป็นทาส ถ้าแต่
 ผู้ใดนั้นมรฎนภาพ ให้พิจารณาเงินซึ่งได้นั้นให้รู้จักมากแต่หน่อย ถ้าแต่เงินได้

นั้นควรด้วยส่วนแบ่งบ้านแก่งญาติหลานเหลนแต่สาชาญาตินั้นแล้ว ให้ญาติ
หลานเหลนสาชาญาติผู้เป็นทาสนั้นรอดเป็นไทย แลอย่าให้ส่วนแบ่งบ้าน
นั้นเลย ถ้าสิ้นไถ่นนมากกว่าส่วนแบ่งบ้านเท่าใด ให้เรียกเอาสิ้นไถ่ซึ่งเหลือ
กว่าส่วนแบ่งบ้านนั้น บ้านแก่งญาติทั้งปวง ถ้าสิ้นไถ่นนน้อยกว่าส่วนซึ่งจะได้
แบ่งบ้านนั้น ให้อีกจงครบตามส่วนญาติลูกหลานเหลนสาชาญาติซึ่งจะได้
(อย่างไรก็เป้นไทย ถ้าค่าตัวมากกว่าส่วนที่จะได้ ส่วนที่มาก
ก็เป้นเหมือนอย่างว่าหน)

มาตรา ๓๒ ถ้าญาติหลานเหลนสาชาญาติผู้เงิน แลญาติผู้เจ้าเงิน
นั้นมรณภาพลง ให้พิจารณาทรัพย์อันกนนั้นน้อยเท่าใด แต่หยักไว้
แก่งญาติหลานเหลนสาชาญาติแต่ตามจะได้ส่วนแบ่งบ้านนั้น แลคอกเบยนั้น
อย่าให้คิดเอา แลแต่เงินซึ่งกนนั้นมากกว่าส่วนแบ่งบ้านซึ่งจะได้นั้น ให้เอา
แต่เหลืออนนั้นมาแบ่งบ้านแก่งญาติทั้งปวงนั้น ถ้าทรัพย์อันกนนั้นน้อยกว่าส่วน
แบ่งบ้านซึ่งจะได้นั้น ให้แบ่งบ้านเพิ่มจนครบส่วนญาติซึ่งจะได้นั้นแล

มาตรา ๓๓ ถ่มเจ้าพระพุทเจ้าอยู่หัวพระราชทานช้างมาแต่
ทรัพย์สิ่งของแก่ผู้ใด ก็เป้นสิทธิ์แก่ผู้รับพระราชทานนั้น ถ้าแต่เมื่อนำไป
ฆ่าคนซึ่งพระราชทานนั้นเกิดลูกชายหญิงสืบไป ก็ให้เป้นสิทธิ์แก่ผู้นั้น แม้น
เขาผู้นั้นได้รับพระราชทานสิ้นทรัพย์พยานนตมตาย แลพิน้องลูกหลานเขายัง

แต่ชาคนดินทวียซึ่งมีมากน้อยเท่าใด นอกจากเครื่องพืษานัน ก็ให้เป็น
สิทธิแก่ผู้เป็นพนองลูกหลานน

(ให้ตุลक्षणแบ็ดเดรัจ บทที่ ๕๔)

๓๔

มาตรา ๓๔

(ยกเลิกโดยพระราชบัญญัติลักษณมรฎก ร.ศ. ๑๒๑ มาตรา ๒)

๓๕

มาตรา ๓๕ ภรรยาข้าราชการผู้สูงนา ๕๐๐ ขึ้นไป ถ้าเป็นภรรยา
พระราชทานถึงแก่มรณภาพ ญาติพนองผู้ตายพ้องหาทรัพย์มรฎก ให้
พิจารณาตามกฎหมาย (ถ้าเป็น ภรรยาหลวง } มีทุนแลสินเดิมมาอยู่กิน
อนภรรยา }
หญิงตาย ฝ่ายญาติพนองแห่งหญิงมาพ้องหาทรัพย์มรฎก ท่านให้แบ่งปัน
แต่ทุนแลสินเดิมแห่งหญิงนั้น ให้แก่ญาติพนองผู้ตาย ถ้าทุนแลสินเดิม
จำหน่ายสิ้นแล้ว จึงให้เอาสินสมรคคิไซ์สินเดิม แลสมรคเหลือมาจนน้อย
เท่าใดให้คงไว้แก่ชาย) ถ้า ภรรยาหลวง } หากทุนแลสินเดิมมิได้ อย่าให้
อนภรรยา }
แบ่งทรัพย์มรฎกนั้นเลย ให้คงอยู่แก่ชายจงดั้น เหตุทรัพย์นั้นจะได้เป็น
กำลังราชการแก่ชายผู้สืบไป

(ให้ตุลक्षणมรฎก บทที่ ๒๑ ในวงเล็บนั้นมีความแก้ ใน
พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมลักษณมรฎก ร.ศ. ๑๒๑ มาตรา ๒)

มาตรา ๓๘ พราหมณ์ผู้มรณภาพแล้ว แลบิดามารดาแต่ใหม่
 เรือนแต่ชายควรจะมีเรือน แลคนทั้งสองนั้นได้ด้วยมรดกการพระราชทาน
 แลทำมาหากินด้วยกัน แลทรัพย์สิ่งสินเกิดลูกชายหญิงด้วยกันก็ดี พราหมณ์
 ผู้มรณภาพ บุตรภรรยาญาติพี่น้องแต่งการปลงศพแล้ว ต้องเข้า
 ๓ }
 ๗ } วันแล้ว บ่าวไพร่ช่างมาเครื่องพิยาทั้งปวงให้ยกไว้เป็นหลดก่อน
 ๑๐ }

ถ้าแต่พราหมณ์ผู้มรณภาพนั้นมรณภาพน้อยเท่าใดไซ้ ให้บุตรภรรยาใช้หนี้
 จงครบ แลทรัพย์สิ่งสินหาชกรรมกรชายหญิงยังเหลืออยู่เท่าใด ให้ปัน
 เป็นสามภาค ๆ หนึ่งให้แก่บิดามารดา ภาคหนึ่งให้แก่พี่น้องลูกหลานญาติ
 ภาคหนึ่งให้แก่ภรรยา ถ้าบิดาตาย ยังแต่มารดา ให้มารดานั้นได้ทรัพย์
 ทั้งถ้วน ถ้าแต่มารดาตาย ยังแต่บิดา ให้บิดานั้นได้ทรัพย์ทั้งถ้วน ถ้าบิดา
 มารดาอยู่ร่วมกัน ให้บิดามารดาได้ทรัพย์นั้นคนละกึ่งถ้วน

(มรรทุกพราหมณ์ ให้ดูลักษณะมรรทุก บทที่ ๓๘ แล ๔๓ แล
 พระราชบัญญัติลักษณะมรรทุก ร.ศ. ๑๒๑ มาตรา ๑)

มาตรา ๓๙ พราหมณ์ผู้มรณภาพแล้ว แลบิดามารดาหาไม่ได้
 ให้แบ่งปันทรัพย์สิ่งสินของนั้นเป็น ๒ ภาค ๆ หนึ่งให้แก่พี่น้องลูกหลานญาติ
 ผู้มรณภาพ ภาคหนึ่งให้แก่ภรรยาตามส่วนแบ่งปันนั้น

(มรูกพราหมณ์ ให้ผู้ลักษณะมรูก บทที่ ๓๘ แด ๔๓ แด
พระราชบัญญัติลักษณะมรูก ร.ศ. ๑๒๑ มาตรา ๑)

๕๐

มาตรา ๕๐ หญิงหม้ายมีผัวคนหนึ่งและอยู่ด้วยกันเกิดบุตรหญิงชาย
ก็ได้เกิดบุตรหญิงชายก็ได้ และอยู่ด้วยกันเป็นช้านานพ้น ๓ ชวบขึ้นไป
แล้วหญิงนั้นได้เคยราชการ พ่อเจ้าเรือนนมมรณภาพ ให้เอาทรัพย์ยกได้
เป็นหลวงหนึ่งแต่ทรัพย์งนนั้นให้ได้แก่หญิงหม้าย

(แปลว่าหญิงหม้ายมีผัวใหม่ ให้ผู้ลักษณะมรูกบทที่ ๔๑, ๔๒, ๔๓)

๕๑

มาตรา ๕๑ หญิงหม้ายมีผัวคนหนึ่งอยู่ด้วยกันแต่ ๓ ชวบลงมา
แล้วพ่อเจ้าเรือนนมมรณภาพ อย่าให้ได้ส่วนแบ่งนมมรูกนั้นเลย

(ให้ผู้ลักษณะมรูกบทที่ ๕๐, ๔๒, ๔๓)

๕๒

มาตรา ๕๒ หญิงหม้ายชายหม้าย แดบิดามารดาผู้ขอให้อยู่ด้วย
กันเกิดบุตรหญิงชาย แดบุตรนั้นยังอยู่ พ่อเจ้าเรือนนมมรณภาพ ให้ภรรยา
นั้นได้ทรัพย์ทั้งส่วน แดบุตรซึ่งเกิดด้วยกันนั้นตาย ให้ได้ทรัพย์นั้นแต่
ถึงส่วน

(ให้ผู้ลักษณะมรูกบทที่ ๕๐, ๔๑ แด ๔๓)

๕๓

มาตรา ๕๓ หญิงหม้ายมีผัว ๒ คน หญิงหม้ายมีผัว ๓ คน หญิง

หม่ายมีผัว ๕ คน อย่าให้หญิงนั้นได้ทรัพย์มรดกพรหมณีนผู้มรณภาพนั้น
 ๑. โดยเหตุใดจึงมิได้ทรัพย์ส่วนแบ่งนั้น เหตุว่าหญิงนั้นเป็นแพศยา มีผัว

๓ } คนแรก มีควรแบ่งปันส่วนนั้นให้ๆ คงแต่ทรัพย์สินของหญิงที่เอา...มานั้น

(มรรคาพรหมมณฑลตนเอง)

ଉଣ ମି.

คุรุมีศักดิ์ ๒๑๕๕ คุกระดังวัจฉะระชนฐูมาศเอกาทศมีคิตัพพฉาว
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าเอกาทศธรฐิธิดวรมนารถบรมมพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัวผู้ทรง
 ทศพิธราชธรรมอันหาประเสริฐ เสด็จในพระที่นั่งทองพระโรงตรมขบงตรา
 ฝ่ายบูรพทิศ พร้อมด้วยหมู่เสนาพฤตมาตยราชมนตรีวาระวิมุขลกลุขทงหลาย
 ฝ่ายพระบาท สมเด็จพระบรมนารถบรมมพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว จึงทรงพิพากษา
 ด้วยพฤตมาตยราชมนตรีทงบวงว่า เสนาพฤตมาตยราชมนตรีผู้มับนดา-
 คักกตัก แด่เศรษฐิธคฤบตีอันมีอยู่ในพระมหานครบันดาเข้าเฝ้ากัต มีได้เข้า
 เฝ้ากัต มีแก้วแหวนทองเงินสรรรพพรพัยสิ่งใด ๆ และเศรษทงพัยทงบวง
 เปนอันมาก แด่ผู้มับนดาคักกตทงเปนโรคคาพาหนักถึงแก่นิจกรรมกัต
 มรณตัญญกัต ถึงแก่กรรมกัต (ให้สมุห่มรรฐกโดยกระทรวงการนั้นทำ
 บานฐิมรรฐกพัยหา แด่บานฐิแก้วแหวนทองเงินสรรรพพรพัยสิ่งใดแด่บานฐิ
 สมพลโดยขนาด ตามลัตยานุตตัย แด่ให้เอามาราบทูลพระกรุณา ถ้า
 มีพระราชโองการมารบพระมณเฑียรตวัดพระราชทาน ให้แต่งให้แกลลทธาน
 พนงพองพนชผู้ตงมรณภาพนนั้นใด ให้สมุห่มรรฐกเรียกพนงบุตรภรรยา

ผู้รักษาแก้แค้นเงินทองพญาทงป่องนั้น ออกมาตราเอาค่าผู้รักษาเอาของ
 นั้นไว้ แลให้ทำบาญชีมรฎกแลบาญชีส้มพล ให้จำเดิมย่นเอาหนึ่งลือ
 ทานบนแก่ผู้รักษามรฎกไว้จงมั่นคง ให้ญาติพี่น้องบุตรภรรยาทำบาญชี
 ทรัพย์มรฎกมาขึ้นแก่ลุ่มห่มรฎก ให้ทำบาญชีส้มพลมาขึ้นแก่พระสุภาวดีโดย
 ดัดยานุตั้ง ถ้าญาติพี่น้องบุตรภรรยาทำบาญชีมรฎก แลมรฎกนั้นแก้
 แหวนทองเงินสร้อยทรัพย์สิ่งใดนั้นมากก็ แลเครื่องสรรพาทุพพญาแล
 ส้มพลทงป่องนั้นมากก็ แลผู้รักษาทรัพย์มรฎกยกย้ายเสียดั่งไว้ทำบาญชี
 มรฎกนั้นน้อย แลลุ่มห่มรฎกนั้นสืบสวนเป็นดั่งว่า คงมีบาญชีมรฎกโดย
 มาก บุตรภรรยาญาติพี่น้องหากยกย้ายซ่อนเห็นไว้ ให้บาญชีคงแต่น้อย
 ท่านว่ามันโลก มีชื่อตรงต่อญาติพี่น้อง มันจึงยกย้ายอำพรางบังเอาไว้ว่า
 สิ่งของนั้นน้อย ท่านว่าอย่าให้ไล่สวนแบ่งปันซึ่งแบ่งไว้นั้นเลย ถ้ามีบาญชี
 ส้มพลมาขึ้นน้อย ให้ไปเผชิญบาญชีพระสุภาวดีสอบ ถ้าได้ส้มพลนอกกว่า
 บาญชีมาขึ้นแล้ว ให้ส่งออกมาพิจารณาโดยดัดยานุตั้ง จึงให้เอกราบ
 บังคมทูล ถ้ามีพระราชโองการมารพระบันฑิตทราบการใด พึงให้กระทำ
 ตามรับสั่ง แลลุ่มห่มรฎกขุนมูลนายจำเดิมย่นนั้น ถ้าพี่น้องบุตรภรรยาแห่ง
 พุฒามาตยราชชนนตรีผู้มีบันดาคักดิ์ เศรษฐีคฤหบดีถึงแก่มรณภาพ เขา
 บอกบาญชีมรฎกโดยดัดยานุตั้งแก่ชาวมรฎกก็ แก่ขุนมูลนายจำเดิมย่น
 แล้วมิได้ทำบาญชีมรฎกไว้ก็ แลผู้รักษามรฎกทำบาญชียกย้ายมรฎกไว้
 ก็ แลมิได้มาบอกบาญชีแก่ชาวมรฎกก็ ท่านว่าเดิมให้ใหม่ได้ต้นคอ
 โดยยศดาคักดิ์) แลเศรษฐีคฤหบดีผู้มีบันดาคักดิ์ หามันดาคักดิ์มิได้

ถึงแก่อาพาสแล้วมรณภาพ แลญาติพี่น้องบุตรภรรยาช่วยรักษา ^{ไว้} แล ^{ศพ}

ญาติพี่น้องบุตรภรณายังมิได้ช่วยปลงศพเผาผีก่อนแลญาติพี่น้องบุตรภรรยา
เก็บเอาแก้วแหวนเงินทอง ทรัพย์สินกรรมกรชายหญิงข้างมาโคกระบือทrophy
สิ่งใดไปก่อน ยังมีได้ปลงศพนั้น แลพี่น้องบุตรภรรยาซึ่งเก็บเอาทrophyมรฎก
ไปก่อน จะคืนมาหาทrophyจะนับเอาอีกนั้น ท่านว่าอย่าให้เลย เหตุมันใดก็
จะใคร่ได้ของท่าน ไม่คำนับเป็นฉันทาติ ถ้าทrophyท่านเก็บเอาไปนั้นน้อย
กว่าส่วนมันจะได้ ก็อย่าให้เลย ถ้าเต็มมันเก็บเอาทrophyมรฎกไปก่อนมิได้
ปลงศพนั้น เอาไปมากกว่าส่วนแบ่งนั้น ท่านให้เรียกเขาคืนมาบ้านให้ญาติ
พี่น้องบุตรภรรยาซึ่งยังมิได้รับส่วนแบ่งนั้นนั้น ให้ปันให้โดยพระราชาฤๅษฏีกา

(วัน ๔ เดือน ๗ เดือนเถาะ ปีชง ศักราช ๒๑๕๕)

สมเด็จพระมรฎกสัญญาเดียนานแล้ว ยกยกมรฎก ให้ผู้ลักษณะมรฎก
บทที่ ๔๔, แล ๔๖)

มาตรา ๔๔ ญาติพี่น้องบุตรภรรยาผู้มรณภาพ (ได้ช่วยกันปลง
ศพแล้ว) แลจะนับทrophyมรฎกแก่กันนั้น เขาญาติพี่น้องยินยอมพร้อมมูล
กัน มีผู้ตกลงเป็นค่านับ แลเอาทrophyมรฎกแก้วแหวนทองเงินทรัพย์สินกรรมกร
หญิงชายข้างมาโคกระบือ สรรพทrophyสิ่งใดมาแบ่งปันกันแล้ว ถ้าญาติ
พี่น้องบุตรภรณาคงได้ส่วนซึ่งแบ่งปันแล้วก็ดี ยังมีได้ส่วนแบ่งปันก็ดี รู้ว่า
ทrophyมรฎกผู้มรณภาพนั้น ให้แบ่งปันกันแล้วยังมีคืน แลผู้รักษาทrophyมรฎก
นั้นยกย้ายไว้ เขามาหาทrophyมรฎกกว่ายังอยู่ก็ ถ้าแลพิจารณาสืบสาวเป็น

ดังว่ายังเหลืออยู่อีกใช้ ท่านให้เอาทรัพย์สินนอกแบ่งปันให้ฉันทัวญาติ
ตามบทพระอัยการ แลผู้ยังมีได้ส่วนแบ่งปันนั้นจะควรได้เท่าใด ก็ให้ท่าน
แสดส่วนซึ่งญาติอันใดได้ฉนั้น ท่านว่าอย่าให้แก่นั้นเลย ให้เอามานั้นเป็น
๓ ส่วน ทรัพย์สิน ๒ ส่วนนั้นให้ทำบุญตั้งไปแก่ผู้มรณภาพ ทรัพย์สินหนึ่ง
ให้ (สมุห์มรรค) เอากราบบังคมทูลถวายแก่พระเจ้าอยู่หัว โดยกระทรวง
การที่ได้พิจารณา ถ้าไพร่ฟ้าอาณาประชาราษฎร์ก็ให้ทำบุญเดียวกัน

(ยกขอมรรค ให้ผู้ลักษณะมรรคบทที่ ๔๓ ก แล ๔๖)

๔๕

มาตรา ๔๕ ป่วยตายยักัด พ่อแม่พี่น้องบิดาอาวอาดาชาญาติแบ่ง
ปันแก่แหวนเงินทอง ทรัพย์สินสิ่งอื่นสิ่งใด ๆ ให้แก่ญาติพี่น้องลูกหลาน
แก่กันเองก็ดี เป็นสิทธิ์แก่ผู้รับนั้น จะคืนเอาอีกเล่า ท่านว่าอย่าให้คืนให้เลย
เหตุว่าเขาได้แบ่งปันให้แก่กันเองแล้ว

๔๖

มาตรา ๔๖ ญาติพี่น้องบุตรภรรยา (ซึ่งได้รักษาไว้ปลงศพนั้น)
ห้ามรวมแก่กัน โจทก์หาว่าสิ่งของนั้นมาก ผู้รักษาสืบของมรรคยกย้าย
ซ่อนไว้ ทำสิ่งของโดยคงนั้นน้อย พิจารณาเป็นดั่งโดยจริงใช้ ท่านให้ปัน
ให้แก่ญาติพี่น้อง ซึ่งผู้จะได้ทรัพย์สินมรรคแต่โดยคง ถ้าพิจารณาเป็นดั่ง
ท่านมิให้ปรับไหมมิโทษผู้ห้ามรวมให้แก่กันเลย เพราะว่าเป็นเขยเป็นสะใภ้
ญาติพี่น้องพ้องพันธุกันเอง แลหาสิ่งมรรคนั้นดูบ้างหอบฟาง ท่านมิให้
ปรับไหมให้แก่กัน

มาตรา ๔๗ ผู้เป็นลูกหลานญาติพี่น้องแห่งผู้มรณภาพ มิได้เข้า
ชื่อกันกล่าวหาทรัพย์สินมรดก แล้วเห็นว่าญาติคนใดคนหนึ่งร้องฟ้อง ยัง
พิจารณาอยู่คดี พิจารณาดำเนินแล้ว จะได้อ่อนแบ่งปันอยู่แล้วคดี มัน
จึงมาบอกกล่าวตระลาการว่าเป็นญาติมรณภาพ ได้รักษาไว้คงศพจะขอ
เข้าชื่อในอ่อนแบ่งปันด้วย ท่านว่าอย่าให้มันได้อ่อนแบ่งปันเลย

(ให้ตุ้พระราชบัญญัติลักษณะมรดก ร.ศ. ๑๒๑ มาตรา ๕ ที่ให้ศาล
เรียกมาถามว่าจะเอาอ่อนๆไหม)

มาตรา ๔๘ เครื่องใช้ศพของผู้มรณภาพสิ่งสิ้น และถึงมรณภาพ หา
ญาติพี่น้องพวงมาลัยได้ ท่านให้เอาทรัพย์สินสิ่งสิ้นแก้แค้นเงินทองข้างมาช้าน
เครื่องบริโภคมรดกของนางของพระคตังหลวง ถ้าเครื่องใช้ศพของผู้มรณพ
ยสิ่งสิ้นถึงแก่มรณภาพ แล้วญาติพี่น้องพวงมาลัยเอาทรัพย์สินสิ่งสิ้นข้างมาช้าน
เครื่องบริโภคมรดกมาถวาย ท่านให้เอาทรัพย์สินของนางของพระคตังหลวง ให้
แบ่งปันทรัพย์สินมรดกนั้นโดยสัตยาบัน ให้แก่ญาติพี่น้องบุตรชายหญิงลูกชาย
ลูกชื่อน้อยลูกชื่อนอกหลานเหลนเหล้อย ลูกชายลูกชื่อน้อย ๕ ลูกชื่อนอก ๒
ลูกชื่อนอกลูกชื่อนอกส่วนหนึ่ง นอกกว่านั้นแบ่งเขาให้เสมอกันโดยอันดับ ลูก
หลานอยู่ในครรภ์ให้ปันไว้แก่มันส่วนหนึ่ง เหตุใดจึงปันให้ลูกชื่อน้อย
ลูกชื่อนอก ๕ นั้น คือว่าผู้ใดหัวงานเอาราชการคุมญาติพี่น้องของทงหลายได้ ผู้นั้นคือ
ชายแดนน้อย แลอ่อนถวายอนเหตุใดจึงได้ ๒ ท่านว่ามันประมุขราชการ

แต่เขาเป็นเจ้าของสมบัติเอง แลเขาเอาทรัพย์สินสิ่งของข้างมาชักคนไร่นาเรือก-
สวน แลสรรพทรัพย์สินใด ๆ เรียกออกมาทำพันธกรรมไว้ให้ทำบุญให้
ทานให้แก่เจ้าไทยพระสงฆ์ก็ดี แลทำพันธกรรมไว้แก่บรรพชิตราชอาณา-
เมื่อขณะอาพาธอยู่นั้น ดังคาบได้เรียกเอาทรัพย์สินมาให้ถึงมือ บางคาบมิได้
เอาทรัพย์สินมาให้ถึงมือ ได้แต่ทำพันธกรรมไว้นั้น ข้าพระพุทธเจ้าทรงปวง
ขอพระราชทานปฏิบัติค่านับไว้ให้เป็นพันธกรรม แลนับไปเมื่อน่า จึง
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงริ่ครอบบรมนารถบรมบพิตรพระพุทธเจ้าอยู่หัว มี
พระราชโองการमारพระบันทูลเกล้าฯ ถวายนามตรัชมุขกลขน แลอาณานิเคราะห์
ราชฐาน ให้มีพระราชกฤษฎีกาพระราชบัญญัติให้ทำพันธกรรมไว้ว่า เสดา-
นามตรัชมุขกลขนแลอาณานิเคราะห์ราชฐานมีทรัพย์สินสิ่งใด แลมันเป็นเจ้าของ
สมบัติตนนี้ เรียกเขามาทำบุญให้ทานให้แก่เจ้าไทยพระสงฆ์ แลให้แก่บรร-
พชิตราชอาณาเขตนี้ ให้ตั้งกลขนทำพันธกรรม มี ๕ ประการ

คือ	พระสงฆ์ฆราวาส	ดังมาถึง ๔๐๐	๑	จะทำพันธกรรม
	พรหมมณ		๑	
	เสนาบดีนา ๑๐๐๐๐		๑	
	มุขมนตรีนา ๑๐๐๐๐		๑	
	ขุนหมื่นพันทนาย		๑	
	ประจากราชฐาน		๑	

ให้แก่เจ้าไทยพระสงฆ์ แลบรรพชิตราชอาณาเขตนี้ ซึ่งทำพันธกรรมไว้ประการ
ต่าง ๆ นั้น ให้มีเจ้าไทยพระสงฆ์ตถกถ์ ตามมีพระราชกฤษฎีกาพระราช-
บัญญัติไว้ แลนับไปเมื่อน่า

(วัน ๗ เดือน ๙ แรม ๙ ค่ำ ปีชาน ศักราช ๒๔๕๗)

มาตรา ๔๘ ผู้อาพารหนักจะทำพินัยกรรมไว้แก่ศิษย์โยม แลธำชานา
ญาติ แลทำบุญให้ทานให้แก่เจ้าไทยพระสงฆ์ชกดี ถ้าเป็นพินัยกรรม

ของ	พระสงฆ์ใหม่ผู้เฒ่าผู้แก่ง	๓ ๔	คน	ถ้าเป็น
	พราหมณ์ใหม่พระสงฆ์แดพราหมณ์ นง	๔ ๕		
	ผู้มบดาคักกนา ๑๐๐๐๐ ใหม่ผู้มบ	๘ ๑๐		
	ผู้มา ๑๐๐๐๐ ถึงนา ๘๐๐ ใหม่ผู้มบ	๗ ๘		
พินัยกรรมแห่ง	ผู้มบ ๒๐๐ ถึงนา ๔๐๐ ใหม่ผู้มบ	๕ ๖	คน	ท่านจึงให้
	พินัยกรรมแห่ง ชนหม่นพจนายใหม่ผู้มบ	๔ ๕		
	ไพร่เบนต์ ใหม่ผู้มบ	๓ ๔	คน	

พึงคงเป็นพินัยกรรมได้ แลให้ผู้มบนั้นให้เลงตุ้ออาพารหนักหนักฤาเบา ถ้อยคำ
ผู้อาพารซึ่งทำพินัยกรรมยังปรกติอยู่ฤาพ้นเพื่อน แลให้ผู้มบทั้งนถามผู้
อาพารหนักก่อน ถ้าผู้อาพารหนักนถอยคามได้เป็นปรกติพ้นเพื่อนอยู่ ท่านมิให้
คงเป็นพินัยกรรมได้เคย ถ้าแลผู้มบนั้นถามผู้อาพารหนัก ถึง ๓ มอ ๓ หน
ถ้อยคำผู้อาพารหนักปรกติมิได้พ้นเพื่อน แลทำพินัยกรรมไว้แก่บุตรภรรยา

ญาติพี่น้อง ให้ทำบุญให้ทานให้เจ้าไทยพระดังษ์ ถ้าผ่นดังกล่าวไว้น
 ทานให้ฟังเขาได้ เป็นสิทธคงโดยพินัยกรรม ถ้าผ่นทงนมใดตามผู้อาพาธ
 ผู้อาพาธทำแต่พินัยกรรมไว้แก่บุตรภรรยาญาติพี่น้อง เมื่อผู้อาพาธอยู่นั้น
 กำหนดทานไว้

ผู้มั่งคั่งคึกคัก ๓๐๐๐๐ ทำพินัยกรรมไว้พินเดือนหนึ่ง
 กับ ๑๕ วัน จึงถึงอนิจกรรม
 พรหมมณาทพพินัยกรรมไว้พินเดือนหนึ่งกับ ๓๐ วัน
 ถิ่น ๓๐๐๐๐ ถิ่น ๘๐๐ ทำพินัยกรรมไว้พินเดือนหนึ่ง
 กับ ๕ วัน ถิ่น ๒๐๐ ถิ่น ๕๐๐ ทำพินัยกรรมไว้
 พินเดือนหนึ่งกับ ๓ วันจึงถึงมรณภาพ
 พันทนายไพร่เป็นตาทพพินัยกรรมไว้พินเดือน ๑ จึงตาย

} ท่านว่า

ฟังเขาพินัยกรรมนั้นได้ อย่าให้เรียกเอามาแบ่งปันเลย เพราะว่าผู้อาพาธนั้น
 ถึงแก่มรณภาพพินกำหนด ถ้าแต่ผู้อาพาธนั้นทำพินัยกรรมไว้แก่ญาติพี่น้อง
 แด่ถึงมรณภาพ ยังมีพินกำหนดดังกล่าวไว้ ท่านมิให้ฟัง ท่านว่าเพราะ
 มนุษย์นั้นได้ตามผู้อาพาธๆ สัตว์พินเพื่อน ท่านให้เรียกคนเอาทรัพย์ดังของ
 ช่างมาชักคนไร่นาเรือกสวนในพินัยกรรมนั้น แบ่งปันให้บุตรภรรยาญาติพี่น้อง
 พ้องพินตามพระราชกฤษฎีกา ถ้าผ่นนั้นตามผู้อาพาธๆ มีปรกติโดยคำ
 ยิงนอนอยู่ถึง ๓ มื้อ ๓ วัน ผู้อาพาธถึงแก่มรณภาพแต่ใน ๒ วันก็ตาย

ว่าทรัพย์นั้นคงเป็นสิทธแก่ผู้รับ ถ้าแต่ผู้อาพาธนั้นได้ทำพินัยกรรม ให้ทำบุญ
 ให้ทานแก่เจ้าไทยพระดังษ์ แด่ผู้อาพาธนั้นมรณภาพลง ยังมีพินกำหนด
 ดังกล่าวมานั้น ท่านว่าอย่าให้เรียกเอาทรัพย์นั้นคนเลย เป็นสิทธแก่เจ้าไทย
 พระดังษ์แลทรัพย์ของเขาผู้มรณภาพนั้นให้ทำบุญให้ทานแก่เขา

๕๐

มาตรา ๕๐ ผู้อาพาธนั้นมรดกพึงตั้งของ แก้วแหวนเงินทอง
 ทรัพย์สิ่งใด ๆ แต่เรียกเอาทรัพย์นั้นออกมาขึ้นให้ถึงมือบุตรภรรยา
 ญาติพี่น้องของพ้องพัวมิตรดีหายทาสกรรมกรชายหญิง แต่ให้ท่านทรัพย์กับมือ
 ผู้อาพาธเองใช้ แต่บุตรภรรยาญาติพี่น้องของพ้องพัวมิตรดีหายได้รับเอาทรัพย์
 นั้นไปจากมือผู้อาพาธนั้นแล้ว แต่มีเจ้าไทยพระดังสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน
 ด้วยเป็นค่านับ ท่านว่าป็นสิทธิ์แก่ผู้ใดทรัพย์นั้น ถ้าแล้วผู้อาพาธถึงแก่
 มรณภาพใช้ ท่านมิให้เรียกเอาทรัพย์นั้นมาแบ่งปันเลย

(ให้โดยค้นหาเป็นสิทธิ์เมื่อถึงมือ ให้ดูลักษณะเบ็ดเสร็จบทที่ ๑๑๕)

๕๑

มาตรา ๕๑ ค่านา ๕๐๐ ลงมาถึงนา ๑๐ ไร่ตายใช้ ให้ปันทรัพย์
 มรดกเป็น ๓ ภาค ๆ หนึ่งให้แก่ บิดา } ภาคหนึ่งให้แก่ ถ้ามี } ผู้ตาย
 มารดา } ภรรยา }
 ภาคหนึ่งให้แก่ญาติพี่น้องลูกหลานเหลนเหลือผู้ตาย (ซึ่งได้รักษาใช้ปลงศพ)
 ตามฉันทแห่ง

(กฎหมายมรดกคนนาคต่ำกว่า ๕๐๐ ไร่มีอยู่แต่เดียวเท่านั้น เพราะ
 เหตุคนเมื่อยจะแบ่งเจียดอย่างไรต่อไป ค่าค่านินตามแบบคนนา ๕๐๐ ไร่
 เป็นประมาณ

ให้ดูพระราชบัญญัติลักษณะมรดก ร.ศ. ๑๒๑

ลักษณะมรดกอื่นแต่เพียงนี้

พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม

ลักษณะมรฎก

รัตนโกสินทร ศก ๒๒๐

มีพระบรมราชโองการ ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรัสเหนือเกล้าฯ ให้ประกาศทราบทั่วกันว่า กฎหมายลักษณะมรฎกที่ใช้อยู่ทุกวันนี้ บางมาตรามีข้อความขัดกับกาลสมัย เมื่อได้พิพากษาไปตามนั้นแล้ว พาให้เสียความยุติธรรมไปทรงพระราชดำริเห็นสมควรที่จะแก้ไขเพิ่มเติมเฉพาะข้อที่ควรแก้ไข เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่ความยุติธรรมยิ่งขึ้น

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติไว้ ดังข้อความที่จะได้อีกต่อไป

มรฎกภาคญาติ

มาตรา ๑ วิधिแบ่งมรฎก ภาคญาติที่ได้กล่าวไว้ในกฎหมายลักษณะมรฎกนั้น แด้นไปให้แบ่งปันระหว่างญาติดังนี้ คือ

ข้อ ๑ ถ้าผู้มีมรดกภาพมีบุตรแล้ว ย่าให้เอามรฎกภาคนี้ไปแบ่งปัน

ให้แก่ญาติผู้หนึ่ง ให้แบ่งมรดกภาคหนึ่งให้แก่บุตร ตามส่วนที่ได้กำหนดไว้ในกฎหมายลักษณะมรดกนั้นรายตัว ตามส่วนแต่ตามเกณฑ์ที่ใดกล่าวไว้ในกฎหมายนั้น

ถ้าบุตรบางคนมรดกภาพบางคนอยู่ ฤ็มรดกภาพทั้งหมดตก ให้เอาส่วนของบุตรมรดกภาพ แบ่งให้แก่หลานผู้มรดกภาพซึ่งเป็นบุตรของบุตรผู้มรดกภาพนั้น เหมือนอย่างว่าเป็นมรดกของบุตรผู้หนึ่งเองต่อๆ ลงไป จนกว่าจะถึงผู้สืบสายโลหิต ตามหมู่เหล่าของเขานั้น

ถ้าผู้มรดกภาพมีบุตรหลานหลานผู้สืบสายโลหิตอยู่แล้ว ญาติอื่นที่ไม่ได้สืบสายโลหิตจากผู้มรดกภาพ จะเรียกหาทรัพย์สินมรดกภาคญาติไม่ได้

ข้อ ๒ เมื่อกฎหมายให้แบ่งมรดกภาคญาติ แต่ผู้มรดกภาพไม่มีบุตรหลานหลานผู้สืบสายโลหิต ที่จะรับมรดกภาคญาติดังกล่าวมาแล้ว จึงให้แบ่งมรดกภาคหนึ่ง ให้แก่พี่น้องของผู้มรดกภาพที่ร่วมบิดามารดาเดียวกัน ถ้าแต่ในพี่น้องนั้นผู้ใดมรดกภาพ ฤ็มรดกภาพเสียทั้งหมดตก ก็ให้บุตรหลานหลานผู้สืบสายโลหิตในพี่น้องนั้น ได้รับส่วนตามหมู่เหล่าของเขา

ถ้าผู้มรดกภาพมีพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกันดังว่ามาแล้ว ผู้อื่นนอกจากพี่น้องเช่นนั้น จะเรียกร้องขอส่วนแบ่งจากภาคญาติไม่ได้

ข้อ ๓ ถ้าผู้มรดกภาพไม่มีบุตรหลานหลานผู้สืบสายโลหิต แต่ไม่มีพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน แต่บิดามารดาฤ็กคนใดคนหนึ่งยังมีชีวิตอยู่อย่าให้แบ่งภาคญาติออกเลย ให้แบ่งมรดกแต่ ๒ ภาค คือภาคบิดามารดา และภาคภรรยา เว้นไว้แต่คนที่หมักคักนา ๕๐๐ ไร่ ฤ็กว่านั้นขึ้นไป จึงให้แบ่งเป็น ๓ ภาค คือ ภาคหลวงอีกภาคหนึ่ง

ถ้าบิดามารดาก็มรณภาพเสียแล้วด้วย ภาคบิดามารดาเป็นอันยก
แต่ให้หม่ามยาคิดได้แก่พี่น้องร่วมบิดาอย่างเดียวกัน ถ้าร่วมมารดาอย่างเดียวกัน
แบ่งกันตามรายตัวฤๅถ้าผู้ใดมรณภาพไป ก็ให้แบ่งให้ผู้สืบสายโลหิตตาม
หมู่เหล่าของเขา

ข้อ ๔ ถ้าผู้มรณภาพ ไม่มีผู้สืบสายโลหิต แต่ไม่มีบิดามารดาแต่
พี่น้อง แต่ผู้สืบสายโลหิตของพี่น้องทุกชนิดแล้ว ภาคญาติให้เป็นภาค
ลุง, ป้า, น้า, อา, แบ่งให้เป็นรายตัวตามส่วน ถ้าหากว่าผู้ใดไม่มีชีวิตอยู่
ก็ให้บุตรหลานของเขาได้รับส่วนแบ่งตามหมู่เหล่า

ข้อ ๕ ถ้าผู้มรณภาพ ไม่มีญาติทั้งหมดยกแต่เพียงตัวเดียวดังที่บอกกล่าว
มาแล้ว ให้เอามรดกภาคนั้นไปรวมกับภาคภรรยา

มรดกหญิงที่เป็นภรรยาชาย

มาตรา ๒ หญิงมีสามีมรณภาพ แต่เมื่อมรณภาพสามีมีชีวิตอยู่
จึงแบ่งปันทรัพย์มรดกให้เป็นดังนี้

ข้อ ๑ ถ้าหญิงมีบุตรหลานเหลนผู้สืบสายโลหิตอยู่แล้ว ห้ามไม่ให้
แบ่งมรดกหญิงนั้นให้แก่ผู้ใด นอกจากสามีและบุตรหลานผู้สืบสายโลหิต
เท่านั้น

ข้อ ๒ ถ้าหญิงนั้น ไม่มีบุตรหลานเหลนผู้สืบสายโลหิตก็ ถ้ามีแล้ว
ตายหมดก่อนก็ ให้เรียกขอแบ่งมรดกได้แต่เมื่อหญิงได้มีสินเดิมมากินอยู่
กับแล้ว

ข้อ ๓ ถ้ามีสินเดิมแล้ว ให้พิจารณาว่าทรัพย์กระคนปนกันกับ
ทรัพย์ของสามีเมื่อตายนั้นมีอยู่มากน้อยเท่าใด ถ้ามีมากถึง ๒ เท่า ถ้ากว่า

ต้องเท่าที่ดินเดิมของสามีภรรยาด้วยกันแล้ว จึงให้ญาติข้างภรรยาเรียก
 ที่ดินเดิมส่วนของหญิงไปแบ่งเป็นมรดกก็ได้ ส่วนที่ดินส่วนนั้นให้คงไว้แก่
 สามีทั้งนั้น

วิธีพิจารณา

มาตรา ๓ ให้ยกเลิกลักษณะตัดฟ้อง ข้อที่ว่าด้วยญาติที่ไม่ได้รักษา
 ไร่แปลงพอไม่ได้มรดกนั้นเสีย เพราะข้อตัดญาติไม่นับว่าเป็นญาติมีอยู่ใน
 กฎหมายแล้ว

มาตรา ๔ ถ้าปรากฏในคำฟ้องว่าผู้มรดกพินัยญาติอื่นอีก ที่
 ควรได้รับมรดกตามกฎหมาย แต่คนพอกนั้นหาไม่ร้องขอไม่ให้ศาลมี
 อำนาจเรียกตัวมาถามว่าจะเอาส่วนๆไม่ ถ้าอยู่บ้านอื่นเมืองไกลจะเรียกมา
 ไม่ได้ ให้ผู้จัดการแบ่ง จะเป็นญาติใครๆ ก็ได้เก็บส่วนไว้ให้

ประกาศมา ณ วันที่ ๕ มิถุนายน รัตนโกสินทร ศก ๑๒๓ เป็น
 วันที่ ๑๒๒๕๘ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

ประกาศ พ.ร.บ. มรฎกสิ้นเดิมและสิ้นสมรส

ประกาศให้เจ้าพนักงานรับฟ้องความมรฎก

กฎเสนาบดักระทรวงยุติธรรมที่ ๑๓

พ.ร.บ. แก้ไขเพิ่มเติมลักษณะมรฎก ร.ศ. ๑๒๑

ประกาศกำหนดอายุความมรฎกในระหว่างคนถือศาสนา

อิสลาม

กฎเสนาบดักระทรวงยุติธรรมที่ ๕๑

กฎเสนาบดักระทรวงเกษตรราชการที่ ๑๗

กฎเสนาบดักระทรวงเกษตรราชการที่ ๑๕

ประกาศยกเลิกกฎหมายลักษณะมฤตค มาตรา ๒๑

ประกาศ

พระราชบัญญัติมรดกสันติแกลสินสมรศ

(คัดจากหมาบรืบสั่ง เดือน ๘ ปีกุนตรีศก จุลศักราช ๑๒๑๓)

ศุภมัศัต จุลศักราช ๑๒๑๓ ศุภวันจักรีระกติกมาศศุภวัน
ณัฐวิดิฤกษ์ครุวารปริเฉทกาลกำหนด พระบาทสมเด็จพระปรเมนท
รมหาภูมิพลอดุลยเดชมกุฎราชกุมารองค์ที่ ๑๐ แห่งราชวงศ์จักรี
เจ้าพระยาจักรีราชกิจพรตวิราชสังกาศ ราชาริราช บรมนารถบพิตร
พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงทศพิธราชธรรมอันนิตคุณวิบุลยปรีชาอัน
มหาประเสริฐ เสด็จออกเหนือสุวรรณมัตตังคภายใต้พระมหาบวร
เศวตฉัตร ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยมโหฬารวิมาน โดยเสด็จ
อุตราภิมุข พร้อมด้วยพระบรมวงศ์ แดงหน้าบคัมภีร์มนตรักระวีชาติ
ราชพฤตมาโหราจารย์เฝ้าเบื้องบาทบงกษมาศตามอันคัม

พระยามหาอำมาตย์นำข้อความนายภามาว่า้องถวายฎีกากล่าวโทษ
พระยาชลบุรื กรมการ กับขุนเทพอาญา ขุนศาล ขุนกรวยบังคมทูล
พระกรุณา ว่าเดิมข้าแดงอุมารดาจันทกให้เฝ้าแก่มาขออำแดงเจียม
ก่อนนายสุกข้าแดงคัมคามารดาอำแดงเจียม ให้เป็นภรรยาจันทก มีเงิน
สินสอด ๑๐ ตำลึง เงินทอน ๒ ชั่ง เรือนหอฝากระดานหลังหนึ่ง นายสุก
ข้าแดงคัมคามารดาเจียมให้อยู่กินเป็นผัวเมียกับจันทก เกิดบุตรด้วยกัน
คนหนึ่ง อยู่มาจันทกตาย ฝ่ายข้าแดงอุมารดาจันทกมาฟ้องต่อพระยา

ชตบุรีจะขอเอาดินเดิมคืน พระยาชตบุรีประทับฟ้องให้ขุนมหาดไทย
 เป็นตุลาการพิจารณาเสร็จจำนวน ตั้งตั้งเข้ามาให้พระกระแถมผู้รับ ๆ
 ตั้งไปว่า ให้เอาแดงเจียมคืนเงินทุน ๒ ซึ่งกับเรือนหอหลังหนึ่ง ให้กับ
 อำแดงอุมารดาจันทกตามกฎหมาย ฝ่ายอำแดงเจียมมีคำทูลเกล้าว่า
 อำแดงเจียมกับจันทกมีบุตรด้วยกันคนหนึ่ง จะไม่ได้ส่วนทรัพย์สินของบิดา
 บ้างฤๅ อำแดงเจียมไม่ยอมคิดใจอยู่ พระยาชตบุรีขุนมหาดไทยให้ยก
 คำเถียง จะเร่งเอาดินเดิมคืนให้อำแดงอุมารดาจันทกผู้ตายตามใบสั่ง

จึงมีพระบรมราชโองการมารพระบัณฑูรสรังหนาท คำว่า
 เห็นเกล้า ๆ ตั้งว่า ซึ่งพระกระแถมผู้รับตั้งว่าให้อำแดงเจียมคืน
 ดินเดิมให้อำแดงอุมารดาจันทกนั้นหาเป็นยุติธรรมไม่ ประเพณีบิดา
 มารดาประกอบให้บุตรมีภริยาสามีแล้ว บริจาคเงินทองทรัพย์สินสิ่งของ
 ห่วงปวงให้แก่บุตรชายบุตรหญิงปราถนาจะให้สืบสกุลวงศ์เป็นเชื้อสาย
 บริบูรณ์ไปภายหน้า บุตรเขยบุตรสะใภ้อยู่กินเป็นผัวเมียกันจนมีบุตร
 ด้วยกัน บุตรของผู้ตายนั้นก่นบเณงอยู่ในหลาน เป็นสัมพันธญาติทำให้
 ผู้อื่นไม่ ควรจะให้บุตรผู้ตายซึ่งเป็นหลานได้ส่วนแบ่งมรดกทรัพย์สินมรดก
 ในดินเดิมบ้างจึงจะเป็นยุติธรรม ดังแดนสืบไปเมื่อนำถ้าชายหญิง
 สมรสด้วยกัน เขาตายจากกัน ดินเดิมมาถ่น้อยเท่าใดให้ทำเป็น ๓๐ ส่วน
 ให้หลานซึ่งเป็นบุตรของผู้ตายได้ส่วนแบ่งนั้นคนหนึ่งให้ได้ส่วนหนึ่ง ถ้ามี
 บุตร ๒-๓-๔-๕-๖-๗-๘-๙ คน ก็ให้ได้คนละส่วนจงทุกคน ถ้าดินเดิม
 นั้นเหลืออยู่มาถ่น้อยเท่าใด จึงให้คืนดินเดิมให้กับบิดามารดาญาติพี่น้อง
 ของผู้ตายไป ถ้าผู้ตายมีบุตรถึง ๓๐ คน แล้วก็ให้ยกคืนดินเดิมเสียอย่าให้

คั้นดินเดิมให้แก่บิดามารดาญาติพี่น้องของผู้ตายเลย ถ้าผู้ตายมีดินสัสมรค
 มาก บิดามารดาญาติพี่น้องของผู้ตายหาแบ่งมันเอาดินสัสมรคไม่ จะขอ
 เอาดินเดิมคั้นคังนี้ ก็อย่าให้เอาเงินในดินเดิมมาแบ่งมันให้แก่หลานเลย
 ด้วยเหตุว่าหลานได้ส่วนแบ่งในดินสัสมรคมากกว่าที่จะได้ส่วนแบ่งมันใน
 ดินเดิมแล้ว ถ้าดินสัสมรคที่บิดามารดาญาติพี่น้องจะยกให้ให้แก่หลานไม่
 แบ่งมันเอาหน่น้อยกว่าที่จะได้ส่วนแบ่งมันในดินเดิม ก็ให้คิดแบ่งเฉลี่ย
 ในดินเดิมไปบรรจบกับดินสัสมรคให้ครบคนละส่วนทุกคน ถ้าบิดามารดา
 ฝ่ายชายกตัญญูกตัญญูถึงแก่ภรรยาทั้งบิดามารดา ยังแต่ญาติพี่น้อง
 จะขอเอาดินเดิมคั้น ก็ให้แบ่ง ๓๐ ส่วน ให้บุตรผู้ตายได้คนละ ๒ ส่วน
 เหลืออยู่เท่าใด จึงแบ่งมันให้ตามพระราชกฤษฎีกาดิเคิม ถ้าไม่มีบุตร
 ด้วยกัน มีดินเดิมมากน้อยเท่าใด ให้ทำเป็น ๒๐ ส่วน ถ้าอยู่กินเป็นผัว
 เมียกันใน ๓๐ ปีลงมา ฝ่ายชายกตัญญูกตัญญูตายจากกัน ดินเดิมมีมากน้อย
 เท่าใด ให้คั้นให้กับบิดามารดาญาติพี่น้องของผู้ตายตามมากน้อย ถ้าอยู่
 กินด้วยกันพัน ๓๐ ปีขึ้นไป ฝ่ายชายหรือหญิงกตัญญูตายจากกันตั้งแต่ ๓๑ ปี
 ขึ้นไปถึง ๓๘ ปี ให้คิดลดดินเดิมไว้ส่วนผู้ตายให้ผู้ยังมีตระกูล ถ้าอยู่กิน
 ด้วยกันถึง ๒๐ ปีขึ้นไป เขาตายจากกัน ก็อย่าคั้นดินเดิมให้แก่บิดามารดา
 ญาติพี่น้องของผู้ตายเลย ดินสัสมรคทำได้ด้วยกันมากน้อยเท่าใดให้
 แบ่งมันให้กับบิดามารดาญาติพี่น้องบุตรหลานเขาผู้ตาย ตามพระราช
 กฤษฎีกาดิเคิม

หน้าว่าง

ประกาศ

ให้เจ้าพนักงานรับฟ้องความมรฎก

ว่า พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
มีพระราชหฤทัยทรงพระเมตตากรุณาแก่อาณาประชาราษฎร์ไพร่ฟ้าข้า
แผ่นดินสมณพราหมณาจารย์ทั่วพระราชอาณาเขต ตั้งพระราชหฤทัย
จะทรงบำรุงให้อยู่เป็นสุข ได้ทรงทราบว่พระสงฆ์สามเณรทุกกระทรวง
ข้าราชการต่าง ๆ ตามเรื่องคดีของราษฎร ถูกต้องตามยุติธรรมบ้าง
มิถูกต้องตามยุติธรรมบ้าง อาไศรยโลกเห็นแก่ตาเล็กน้อย คดีสิน
ตกไปฝ่ายใดบ้างจำเลยบ้าง ที่ควรแพ้ให้เป็นชนะ ที่ควรชนะให้เป็น
แพ้ ตามความปราฐานของตน แลเยี่ยมส่องฝ่ายใดจำเลยให้มี
ถ้อยคำดำเนินคดีกัน เรื่องความควรจะตัดสินชักให้ขยายเนิ่นช้า ให้
ราษฎรบ่อยการหาผลประโยชน์เลี้ยงชีวิต อันเป็นกรรมตาของลูกขุน
พระสงฆ์ที่แต่หาผลผลิตในโรงในศาลเป็นการเกียจโง้งไม่ชอบ โดย
ยุติธรรมแลพระราชกำหนด มีตัวอย่างเหมือนความมรฎกเรื่องนายโจทย
อ่ำแดงจำเลย ที่พระสงฆ์ตัดสินว่าผู้ใดได้รักษาไข้ปลงศพ ให้ได้
ส่วนแบ่งบ้นทรัพย์มรฎกของผู้ตาย ไม่ได้ได้ถามหาเครือญาติที่สนิทแ
ห่าง ที่ควรจะได้ส่วนแบ่งตามมากน้อย ฤาไม่ควรจะได้ แลทรัพย์
มรฎกนั้นควรจะได้แบ่งปันแก่แต่บุตรภรรยา แลเครือญาติที่สนิท ซึ่งได้
รวมทุกข์ร่วมสุขทำมาหากินมาด้วยกันกับผู้ที่ถึงแก่กรรม จึงจะชอบ
โดยยุติธรรม เพราะฉะนั้นจึงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้พระยา
ประสิทธิ์ศุภการ เป็นพนักงานคดีเรื่องความของราษฎรที่ฟ้องร้อง ชน

ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายให้ทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท เมื่อทรง
 เห็นชอบประการใด จะได้ทรงตัดสินให้แล้วแก่กันโดยยุติธรรม เพื่อจะ
 ให้ราษฎรในพระราชอาณาจักรได้อยู่เย็นเป็นสุขทุกท่อนหน้า แลข้อซึ่ง
 พระยาประสิทธิ์ศุภการพุดอ้างว่า คอยหาข้อที่จะทูลเกล้าทูลกระหม่อม
 ถวายเรื่องความมรฎกนั้นไม่มีใครได้ความจึงเห็นช้าอยู่ การซึ่งพระยา-
 ประสิทธิ์ศุภการพุดเช่นนี้เห็นว่าเป็นอันแต่หาผลประโยชน์ฝ่ายตัว
 อย่างเดียวเท่านั้น เพราะฉะนั้น จึงได้ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย
 ให้เห็นช้า เรื่องหนึ่งถึง ๕ เดือน ๖ เดือน บ้างหนึ่งก็มีบ้าง จนมีผู้มา
 กล่าวโทษร้องถวายฎีกา ทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท จึงได้ทรง
 พระมหากรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ตั้งพระราชบัญญัติว่าคงแต่
 ๕ ปี ถ้ามีผู้ร้องฟ้องด้วยเรื่องความมรฎกแล้ว อย่าให้ขุนศรีธรรมราช
 จำศาลผู้รับฟ้องทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายให้เห็นช้า ให้คัดข้อความตามเรื่อง
 ดังให้พระยาประสิทธิ์ศุภการนำขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาให้ทรงทราบ
 ฝ่าละอองธุลีพระบาทแต่ในกำหนด ๑๕ วัน ถ้าแลขุนศรีธรรมราชจำศาล
 เห็นแก่จะให้ผลประโยชน์เล็ก ๆ น้อย ๆ ผิดเพี้ยนกตความของราษฎรให้
 เห็นช้าไปจนเกินกำหนด ๑๕ วัน ถ้าราษฎรผู้ได้ความเดือดร้อนมาฟ้อง
 หากกล่าวโทษ ฎีการ้องถวายฎีกาให้ทรงทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว
 จะให้ปรับใหม่วันละบาทนับแต่วันฟ้องแล้วมาจนถึงวันทรงทราบฝ่าละออง
 ธุลีพระบาท

ประกาศมา ณ วันจันทร์ เดือนเก้า แรมเก้าค่ำ ปีมแมเอกศก
 เป็นวันที่ ๓๐๗๕ ในราชกาลประจุบันนี้.

กฎที่ ๑๓

ว่าด้วยฟ้องมรฎกไม่ต้องนำทูล

ด้วยในเรื่องฟ้องมรฎก เดิมต้องนำความขึ้นกราบบังคมทูล
ขอรับพระราชทานพระบรมราชานุญาต เพื่อที่จะพิจารณาความนั้น
ต่อไป ณ บัดนี้ ได้มีพระบรมราชโองการโปรดให้ศาลชำระความมรฎก
โดยที่ไม่ต้องนำขึ้นกราบบังคมทูลก่อน จำเนายพระราชหัตถเลขา
ได้คัดมาให้ด้วยแล้ว

แต่เมื่อจะตัดสินความมรฎกตามกฎหมายตรงไปแล้ว จะเห็นว่า
เป็นการเคลื่อนคลาดแก่ความยุติธรรม ฉะนั้นพระราชหัตถเลขาข้างปด
ยยังพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ผู้พิพากษา มีอำนาจนำความขึ้น
กราบทูลอย่างเดิมได้

(จำเนายพระราชหัตถเลขา)

ที่ ๑๓/๒๗๒

พระที่นั่งจักรกริมหาปราสาท

วันที่ ๒๗ มิถุนายน รวันโกสินทรศก ๑๑๘

ถึงรพพัฒนศักดิ์

ด้วยดังเหตุตามความเห็นอย่างใหม่ ๆ ซึ่งแต่เห็นการแต่เฉพาะ
เวลานี้ ไม่ได้รู้แต่ไม่ได้ถึงการแต่ก่อนเป็นอย่างไร มักจะคิดเห็นว่า
การเสื่อมทรามอันโดยอ้อมเป็นจากเจ้าแผ่นดินไปเกี่ยวข้องข้องเกาะ
ด้วยถืออำนาจแอบซูด ไม่ปล่อยให้เจ้าหน้าที่ทำแต่โดยลำพัง การซึ่ง

สมัยแรกเริ่มการงานเก่าแก่ใหม่ผิดกัน ไม่พิจารณาโดยละเอียดว่าเป็น
เจตนาดีฤๅเจตนาชั่ว แต่ได้เคยใช้ได้มาในการครั้งหนึ่ง ฤๅเป็นแต่
ทำไปโดยปรานาชาชั่วร้าย แต่ไม่เคยเป็นการดีมาเลย ดังโทษโดยง่าย
เช่นน้อยช่างจะหนักมืออยู่

แต่ยอมรับว่าการทุกอย่าง ควรจะเปลี่ยนแปลงตามสมัยแห่ง
ความเรียบร้อยคณของการงานที่ได้เปลี่ยนแปลงมาโดยลำดับ

ในเรื่องความมรฎกซึ่งมีแบบว่า ทนทรัพย์เกิน ๘๐๐ บาท ให้
คดียกขึ้นกราบทูลก่อน ที่ได้เข้ามา ๔๐ ปีเศษแล้วนั้น ก็เป็นกาว
เจ้าแผ่นดินใช้อำนาจเกินกฎหมาย แต่ไม่เกินกำหนดพระบรมเดชานุภาพ
ของเจ้าแผ่นดินเมืองนี้ แต่ก่อนมาการที่ของคดียกนั้น ไม่เป็นการหนอง
ให้ความเข้าใจ เพราะศาลท่งปวงราชยังถือว่า แดการที่กราบทูลนั้น
เคยได้ผลอันดีในทางยุติธรรม คดีความลำบากได้ปดระมาเรื่อง แต่
บัดนี้ศาลท่งปวงไม่เข้าใจเหมือนแต่ก่อน การที่ของคดียกกราบทูลที่จะชัก
ให้ความเข้าใจ

อีกประการหนึ่ง แต่ก่อนๆ มาได้พบฟ้องที่คดีท่ง มีความ
ต้องคดีขึ้นยกฟ้องโดยบังคับใกล้เคียงอย่างแรงให้ถอนฟ้อง แต่ใน ๒๕
ถึงเกิดได้ว่า ความที่ต้องว่ากล่าวให้ถอนฟ้องเช่นนั้นไม่มี จะเป็นด้วย
ตัวความรู้ว่าถ้าจะฟ้องมรฎกเช่นนั้น จะถูกถอนถูกยกฟ้องแล้วไม่ฟ้อง
ฤๅจะเป็นด้วยผู้รับฟ้องไม่ตั้งฟ้องประการใดก็ตาม เห็นว่าไม่มีกรณีที่
ต้องว่ากล่าวถึง ๒ ปี มาแล้ว ก็ควรที่จะเลิกการคดีฟ้องมรฎกกราบทูล
เสียได้

เพราะฉะนั้น แดนต่อไปให้ยกเลิกธรรมเนียมคดฟ้องความ-
 มรฎกซึ่งมทนต์พยาน ๘๐๐ บาท ที่เคยคดจนกราบทุกแดกอนน่นเสีย
 ให้คำรบฟ้องบังคับบัญชาไปทีเดียว

เว้นไว้แต่ความบางเรื่องซึ่งเห็นแก่ความยุติธรรม ที่ควรจะนำ
 ความจนกราบทุก จึงให้นำความจนกราบทุก แล้วแต่เดี๋ยวนั้นจะ
 เห็นควร

หน้าว่าง

พระราชบัญญัติ

แก้ไขเพิ่มเติมลักษณะมรฎก รตนโกสินทรศก ๑๒๑

มีพระบรมราชโองการในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรัสเหนือเกล้าฯ ให้ประกาศทราบทั่วกันว่า กฎหมายลักษณะมรฎกที่ใช้อยู่ทุกวันนี้บางมาตราขัดกับความขัดกับกาลสมัย เมื่อได้พิพากษาไปตามนั้นแล้วพาให้เสียความยุติธรรมไป ทรงพระราชดำริเห็นสมควรที่จะแก้ไขเพิ่มเติมเฉพาะข้อที่ควรแก้ เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่ความยุติธรรมยิ่งขึ้น

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติไว้ดังข้อความที่ได้กล่าวต่อไปนี้

มรฎกภาคญาติ

มาตรา ๑ วิธีแบ่งมรฎกภาคญาติที่ได้กล่าวไว้ในกฎหมายลักษณะมรฎกนั้น แด้นไปให้แบ่งกันระหว่างญาติดังนี้ คือ

ข้อ ๑ ถ้าผู้มรณภาพมีบุตรแล้ว ย่ามให้เอามรฎกภาคนี้ไปแบ่งกันให้แก่ญาติผู้อื่นเลย ให้แบ่งมรฎกภาคนี้ให้แก่บุตรตามส่วนที่ได้กำหนดไว้ในกฎหมายลักษณะมรฎกนั้นรายตัว ตามส่วนแถมตามเกณฑ์ที่ได้กล่าวไว้ในกฎหมายนั้น

ถ้าบุตรบางคนมรณภาพ บางคนอยู่ ฤ็ามรณภาพทั้งหมดก็ให้เอาส่วนของบุตรที่มรณภาพแบ่งให้แก่หลานผู้มรณภาพ ซึ่งเป็นบุตรของ

บุตรผู้มรณภาพนั้น เหมือนอย่างว่าเป็นมรดกของบุตรผู้หนึ่งเอง คือ ๆ
ลงไปจนกว่าจะสิ้นผู้สืบสายโลหิต ตามหมู่เหล่าของเขา

ถ้าผู้มรณภาพมีบุตร หาดาน เหล่นผู้สืบสายโลหิตอยู่แล้ว ญาติอื่น
ที่ไม่ได้สืบสายโลหิตจากผู้มรณภาพ จะเรียกหาทรัพย์สินมรดกภาคญาติ
ไม่ได้

ข้อ ๒ เมื่อกฎหมายให้แบ่งมรดกภาคญาติ แล้วผู้มรณภาพ
ไม่มีบุตร หาดาน เหล่นผู้สืบสายโลหิตที่จะรับมรดกภาคญาติดังกล่าวแล้ว
จึงให้แบ่งมรดกภาคนี้ให้แก่พี่น้องของผู้มรณภาพพร้อมบิดาเดียวกัน ถ้า
แต่ในพี่น้องนั้นผู้ใดมรณภาพ ถ้าผู้มรณภาพเสียทั้งหมดก็ ถ้าให้บุตร
หาดาน เหล่นผู้สืบสายโลหิตในพี่น้องนั้นได้รับส่วนตามหมู่เหล่าของเขา

ถ้าผู้มรณภาพ มีพี่น้อง พร้อมบิดา มารดาเดียวกัน ดังว่า มาแล้ว
ผู้นั้นนอกจากพี่น้องจะเรียกของของตนแบ่งจากภาคญาติไม่ได้

ข้อ ๓ ถ้าผู้มรณภาพไม่มีบุตร หาดาน เหล่นผู้สืบสายโลหิต แต่
ไม่มีพี่น้องพร้อมบิดามารดาเดียวกัน แต่บิดามารดาทุกคนใดคนหนึ่งยังมี
ชีวิตอยู่ อย่าให้แบ่งภาคญาติออกเลย ให้แบ่งมรดกแต่ ๒ ภาค คือ
ภาคบิดามารดาและภาคภรรยา เว้นไว้แต่คนที่มียา ๕๐๐ ไร่ ถ้าจำนวน
นั้น จึงให้แบ่งเป็นสามภาค คือภาคหลวงอีกภาคหนึ่ง

ถ้าบิดามารดามีมรณภาพเสียแล้วด้วย ภาคบิดามารดาเป็นอันยก
แต่ให้ภาคญาติได้แก่พี่น้องร่วมบิดาอย่างเดียวกัน ถ้าร่วมมารดาอย่างเดียวกัน
แบ่งกันตามรายตัว ถ้าผู้ใดมรณภาพไปก็ให้แบ่งให้ผู้สืบสายโลหิต
ตามหมู่เหล่าของเขา

ข้อ ๔ ถ้าผู้มรณภาพไม่มีผู้สืบสายโลหิต แต่ไม่มีบิดามารดา
และพี่น้องและผู้สืบสายโลหิตของพี่น้องทุกชนิดแล้ว ภาควาณิชให้เป็นภาค
ลุง, บ้า, น้า, อา แบ่งให้เป็นรายตัวตามส่วน ถ้าหากว่าผู้ใดไม่มีชีวิต
อยู่ก็ให้บุตรหลานของเขาได้รับส่วนแบ่งตามหมู่เหล่า

ข้อ ๕ ถ้าผู้มรณภาพไม่มีญาติทั้งหมดเลยก็เลยดังที่ได้อ่าน
มาแล้ว ให้เอามรดกภาควาณิชไปรวมกับภาคภรรยา

มรดกหญิงที่เป็นภรรยาชาย

มาตรา ๒ หญิงมีสามีมรณภาพ แต่เมื่อมรณภาพ สามี
มีชีวิตอยู่ วิชาแบ่งปันทรัพย์มรดกให้เป็นดังนี้

ข้อ ๑ ถ้าหญิงมีบุตร หลาน เหตุผู้สืบสายโลหิตอยู่แล้ว ห้าม
ไม่ให้แบ่งมรดกหญิงนั้นให้แก่ผู้ใด นอกจากสามีและบุตร หลานผู้สืบ
สายโลหิตเท่านั้น

ข้อ ๒ ถ้าหญิงนั้นไม่มีบุตร หลาน เหตุผู้สืบสายโลหิตตกคฤหัสถ์
แล้วตายหมดก่อนก็ให้เรียกขอแบ่งมรดกได้ แต่เมื่อหญิงได้มีสินเดิม
มากินอยู่กับผัว

ข้อ ๓ ถ้ามีสินเดิมแล้วให้พิจารณาว่าทรัพย์ที่ระคนปนกันกับ
ทรัพย์ของสามี เมื่อตายนั้นมียามากน้อยเท่าใด ถ้ามีมากถึงสองเท่า
ถือว่าสองเท่าทุนสินเดิมของสามีภรรยาด้วยกันแล้ว จึงให้ญาติข้าง
ภรรยาเรียกทุนสินเดิมส่วนของหญิงไปแบ่งเป็นมรดกก็ได้ ส่วนสินเดิม
นั้นให้คงไว้แก่สามีทั้งสิน

วิธีพิจารณา

มาตรา ๓ ให้ยกเลิกลักษณะบังคับข้อที่ห้าด้วยญาคี ที่ไม่ได้
รักษาไว้บังคับ ไม่ให้ได้มรดกนั้นเสีย เพราะข้อคักญาคีไม่นับว่าเป็น
ญาคีที่อยู่ในกฎหมายแล้ว

มาตรา ๔ ถ้าปรากฏในจำนวนความว่า ผู้มรดกภาพมัญจาคี
อื่นนอกที่ควรได้รับมรดกตามกฎหมาย แต่คนพวกนั้นห้ามร้องขอไม่
ให้ศาลมีอำนาจเรียกตัวมาถามว่าจะเอาส่วนๆไม่ ถ้าอยู่บ้านอื่นเมือง
ไกลจะเรียกมาไม่ได้ ให้ผู้จัดการแบ่ง จะญาคีใดๆ ก็ดัดเก็บส่วนไว้ให้

ประกาศมา ณ วันที่ ๕ มิถุนายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๓ เป็น
วันที่ ๑๒๒๕๘ ในรัชกาลปัตยุมัน.

ประกาศ

กำหนดอายุความมรฎก ในระหว่างคนถือศาสนาอิสลาม

พระเจ้าัน้องยาเซอ กรมหลวงดำรงราชานุภาพ เสด็จมา
กระทรวงมหาดไทย รับพระบรมราชโองการได้เกล้าฯ ทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าฯ ให้ประกาศทราบทั่วกันว่า

๑ ด้วยความมรฎกในระหว่างคนถือศาสนาอิสลาม ซึ่งได้ทรง
พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ไต่ทักตั้งเป็นอนุญาโตตุลาการ ชำระอยู่ตาม
ศาสนาอิสลามนั้น กำหนดอายุว่าเท่าใดจึงจะฟ้องร้องกันได้ และ
เท่าใดปีจะพ้นกำหนด ช้อนตามประเด็นที่เป็นอยู่บางเมืองก็มากมี บาง
เมืองก็น้อยปี ไม่เสมอกัน เป็นการยากแก่ผู้มั่งคั่ง และไต่ทักที่เป็น
ตุลาการอยู่

๒ ข้าหลวงใหญ่ประจำบริเวณจึงได้ประชุมไต่ทักและไต่-
ฮิหมารวม ๔๑ นาย ณ ที่ศาลบริเวณเมืองตานี เมื่อวันที่ ๑๖ มิถุนายน
ศก ๑๒๒๒ ตกลงเห็นชอบพร้อมกันว่า ควรจะกำหนดอายุความมรฎก
ไว้เพียง ๓ ปี ถัด

๓ เพราะฉะนั้น บรรดาความมรฎกที่จะว่ากล่าวกันในเวลานี้
ให้ว่ากล่าวกันตามกำหนดอายุความตามประเด็นบ้านเมืองซึ่งมีมาแต่เดิม
แต่ความมรฎกที่จะฟ้องร้องต่อศาลตั้งแต่วันที่ ๑ พฤศจิกายน ศก ๑๒๔

ต่อไป ให้ศาลถือกำหนดอายุความมรฎกต่างกันได้แต่ภายในกำหนด
๑ ปี นับแต่วันผู้ตายได้ตายไป ถ้าพ้นกำหนด ๑ ปี ห้ามมิให้ศาลรับไว้
พิจารณา

ประกาศมา ณ วันที่ ๒๗ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๔ เป็น
วันที่ ๑๓๓๑๗ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

(ลงพระนาม) ดำรงราชานุภาพ

เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย

กฎที่ ๕๑

ว่าด้วยบุตรบุญธรรมไม่ได้มรดก
เว้นไว้แต่มีพินัยกรรม

ด้วยคงแต่ได้มีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมลักษณะมรดก ร.ศ. ๑๒๓ แล้ว มีข้อความว่าด้วยเรื่องบุตรบุญธรรมว่า “จะควรได้รับส่วนมรดกหรือไม่” ข้าพเจ้าจึงได้นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาเรียนพระราชบัญญัติ กระแสพระบรมราชโองการนั้นได้พิมพ์ไว้ตามพระราชดำริเห็นคงเป็นว่า บุตรบุญธรรมไม่ได้มรดก เว้นไว้แต่มีพินัยกรรม

วันที่ ๓๐ พฤษภาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๔

(ลงพระนาม) รพพัฒน์ศักดิ์

ประทับตราฉันทรมณฑลน้อยมาเป็นสำคัญ

(สำเนาพระราชหัตถเลขา)

ที่ ๓๗/๘๐๘

พระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน

วันที่ ๒๘ กรกฎาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๒

ถึงกรมหมื่นราชบุรินทร์

ด้วยได้รับหนังสือที่ ๓๓/๑๐๘๒ ลงวันที่ ๒๓ เดือนนี้ ถึงร่าง

พระราชบัญญัติแก้ไขลักษณะมรดก ร.ศ. ๑๒๒ เรื่องบุตรบุญธรรม

มาขอความเห็นด้วย

เห็นว่าขอที่จะพิจารณาเดี๋ยวนี้ มอญแต่เพียงว่า มาตรา ๑ ซึ่ง
 อ้างกฎหมายเก่า ในการที่จะพิจารณาว่าเป็นบุตรบุญธรรมหรือไม่
 กฎหมายเก่าเดี๋ยวนั้นยังไม่พอ เป็นข้อที่จะให้เด็กซึ่งผู้ตายรับมาเลี้ยง
 แต่ไม่ได้ตั้งใจที่จะให้รับมรดก ว่าก่ด้าวเอามรดกผู้ตายจากบุตร หาดาน
 ญาติ ของผู้ตายได้ ถ้าจะกำหนดมาตรา ๑ นี้ให้ชัดเจน คือ ให้มี
 หลักฐานในการที่รับมาเป็นบุตรบุญธรรมได้ จะคงบุตรบุญธรรมไว้
 ก็ควร ถ้าหากว่าจะคงไว้ ข้ออื่น ๆ ตามที่ร่างมานี้ ก็ถูกต้องเรื่อง
 พระราชบัญญัติที่ออกแล้ว แต่ถ้าไม่กำหนดลักษณะบุตรบุญธรรมให้
 ชัดเจนยิ่งกว่ากฎหมายเก่า ถึงจะไม่มีกฎหมายยอมให้รับเป็นบุตร
 บุญธรรม ถ้าพ่อของผู้ที่เป็นบุตรบุญธรรมนั้นประสงค์จะให้ทรัพย์
 จะทำพินัยกรรมส่งเสียไว้ก็ได้ ถ้ามีกฎหมายเปิดช่องไว้เช่นนั้นจะเป็น
 ทางให้พิจารณายาก ว่าเป็นบุตรบุญธรรมแท้ๆหรือไม่ ขอให้พิจารณา
 ดูว่าอย่างไรจะควร.

กฎเสนาบดีกระทรวงเกษตราธิการ ที่ ๑๑
ว่าด้วยเรื่องแกะทะเบียนข้อในโฉนดแผนที่โดยได้รับมรดก

ด้วยการออกโฉนดแผนที่และการแกะทะเบียนข้อเจ้าของที่ดินที่ได้
ตายไปนั้น เป็นหน้าที่ของกระทรวงเกษตราธิการ และได้มีพระราชบัญญัติ
รวบรวมกฎหมายในส่วนนี้ไว้แล้ว ใน ร.ศ. ๑๒๗ เป็นต้น เช่นใน
มาตรา ๕๒-๕๓ ซึ่งได้กล่าวถึงการลงชื่อผู้รับมรดกจากผู้มรดกภาพซึ่งเป็น
เจ้าของโฉนดแผนที่นั้น แต่ ๒ มาตราที่ได้กล่าวมาแล้วหาได้บังคับความ
ละเอียดว่าเจ้าพนักงานที่ดินของกระทรวงเกษตราธิการจะควรใช้วิธีใดในการ
แกะทะเบียนให้ถูกต้องกับมาตรา ๒ มาตราหนึ่ง จึงเป็นหน้าที่ของเสนาบดี
กระทรวงเกษตราธิการ ที่จะตั้งข้อบังคับให้เจ้าพนักงานหอทะเบียนทั้งหลาย
ทำการตามหน้าที่ให้ได้เหมือนกันทุกหอทะเบียนเป็นระเบียบ เพื่อดำเนิน
ความในพระราชบัญญัตินั้น

วิธีที่ได้ทำมาแล้วก่อนนั้น เป็นวิธีที่ปรากฏกันว่าบกพร่องด้วย
ไม่ถูกต้องตามยุติธรรมบางราย เป็นต้นว่าผู้ใดจะมาขอเปลี่ยนชื่อในโฉนด
และทะเบียนโดยฐานอ้างว่าเป็นผู้รับมรดกแล้ว ผู้นั้นต้องเป็นผู้นำโฉนด
มายังหอทะเบียน แต่ธรรมดาผู้รับมรดกในรายใดรายหนึ่งมักมีหลาย
คนด้วยกัน ผู้ใดที่ไม่ได้โฉนดไว้ในมือ ไม่มีทางที่จะมาขอแกะทะเบียนได้
ต้องรอไปจนกว่าผู้ที่ได้โฉนดไว้จะนำโฉนดนั้นมายังหอทะเบียนก่อนจึงจะ
มีโอกาสดำเนินได้ แล้วเจ้าพนักงานหอทะเบียนก็สั่งให้ผู้รับมรดกที่
ไม่ได้โฉนดไว้ในมือ และซึ่งเป็นผู้ใดแย้งนั้นเป็นโจทก์ไปฟ้องร้องในศาล

ทุกราย จึงเห็นได้ว่าไม่เป็นการยุติธรรมบางครั้งอาจเป็นต้นเห็นว่าผู้ทำ
 โฉนดมาขอประกาศมรดกเป็นผู้ที่ปรากฏชัดในเรื่องนี้เอง ว่าเป็นผู้
 รับมรดกผู้มรดกภาพไม่ได้ แต่ตามวิธีที่ทำมาแล้วเจ้าพนักงานหอทะเบียน
 ต้องสั่งให้ผู้ทควรได้รับมรดก แต่ซึ่งไม่ได้โฉนดไว้ในมือไปเป็นโจทก์
 ในศาลเสมอ ถ้าผู้ที่ไม่สามารถไปฟ้องร้องได้ในกำหนดเวลา ด้วยเหตุ
 ประการใดประการหนึ่ง เจ้าพนักงานหอทะเบียนก็โอนโฉนดให้แก่ผู้
 ได้โฉนดไว้ในมือ ซึ่งปรากฏแล้วว่าไม่ควรได้รับมรดกของผู้มรดกภาพ
 นั้นๆ เป็นอันผิดความประสงค์แห่งพระราชบัญญัติ ร.ศ. ๓๒๗ มาตรา ๗
 ตัวอย่างที่อาจมีขึ้นได้นั้น คือ

(๑) เจ้าของโฉนดได้วางโฉนดไว้แก่บริษัทหนึ่ง เจ้าของโฉนด
 ตาย บริษัทอาจนำโฉนดไปขอประกาศมรดกถึงชื่อบริษัทในทะเบียนเป็น
 เจ้าของ ถ้าผู้ทควรได้รับมรดกมาได้แย้ง ผู้ทควรได้ความลำบาก
 โดยต้องไปเป็นโจทก์ในศาล ในเรื่องที่ปรากฏชัดว่าไม่ควรต้องเป็น
 ความกัน ด้วยเหตุว่าบริษัทรับมรดกไม่ได้ ด้วยบริษัทมีญาติไม่ได้

(๒) โฉนดมี ๒ คน คือชอแฟรชอน้อง แดฟเป็นลูกโฉนด
 ไว้ ต่อมาน้องตาย แดฟปรากฏว่าของลูกมดเมย จึงเห็นได้ว่ามรดก
 ของน้องควรจะต้องตกอยู่แก่ลูกแก่เมยของน้องนั้น ลูกแดเมยของน้อง
 นั้นไม่มีทางที่จะมาขอถึงขอตนเองได้ในโฉนด ถ้าหากว่านำโฉนดมา
 ขอประกาศให้เปลี่ยนทะเบียนลงชื่อของพี่คนเดียวโดยอ้างว่าได้รับมรดก
 น้องแล้ว เจ้าพนักงานหอทะเบียนก็ต้องสั่งให้ลูกเมยของน้องนั้นไปเป็น
 โจทก์ แต่เห็นได้ชัดแล้วว่าคำขอของพินนแหดกเหลดทางต้น

ยังมีตัวอย่างอีกหลายที่ไม่ต้องพรรณนาให้ฟังเสีย ๕ ๕
 ต่อไปจึงให้เจ้าพนักงานจัดการดังนี้ เพื่อดำเนินการให้ใกล้คดีของยุติธรรม ๕ ๕
 ให้มากขึ้น

มรฎกทัมพนักรรม

ข้อ ๑ ผู้ใดมาขอลงชื่อตนเองในโฉนดโดยอ้างว่าได้รับมรฎกทัมพนักรรมเป็นสำคัญแล้ว ให้เจ้าพนักงานที่ดินเรียกพินัยกรรมมาดู เมื่อปรากฏว่าเป็นผู้มีส่วนได้ในมรฎกแล้ว ก็ให้ประกาศมรฎกตามเคย

ข้อ ๒ ถ้าผู้นั้นไม่สามารถนำพินัยกรรมและโฉนดมาได้โดยอ้างว่าอยู่กับผู้อื่น ก็ให้เจ้าพนักงานที่ดินเรียกโฉนดและพินัยกรรมมาดูตามอำนาจที่มีอยู่ในมาตรา ๓ แห่งพระราชบัญญัติออกโฉนดฉบับที่ ๒ เมื่อเจ้าพนักงานได้โฉนดกับพินัยกรรมมาดูแล้ว ให้คนที่ควรได้รับมรฎกตามพินัยกรรมนั้นมาพร้อมกัน เมื่อตกลงกันแล้ว ก็ให้ประกาศตามเคย และแก้ไขทะเบียนตามควร

ข้อ ๓ ถ้าไม่ตกลงกันด้วยประการใด ๆ ก็ให้เจ้าพนักงานสั่งให้ผู้โต้แย้งพินัยกรรมนั้นไปเป็นโจทก์ภายในกำหนดเวลาในพระราชบัญญัติ (คือ มาตรา ๕๒ แห่งพระราชบัญญัติออกโฉนดฉบับที่ ๑ และมาตรา ๖ แห่งพระราชบัญญัติฉบับที่ ๒) และออกประกาศมรฎกพร้อมกันไปด้วย เพื่อผู้คนที่ไม่ได้มาประชุมจะได้ทราบเรื่องไว้ด้วย ถ้าไม่ได้ฟ้องร้องกันพ้นกำหนดก็ให้เจ้าพนักงานแก้ไขทะเบียนให้ออกฝ่ายหนึ่งไป

ข้อ ๔ ถ้าผู้ได้โฉนดไว้ไม่นำโฉนดมาให้เจ้าพนักงานดู ให้

เจ้าพนักงานบอกไปยังอัยการ ให้ฟ้องเอาโทษตามมาตรา ๓ แห่งพระราชบัญญัติออกโฉนดฉบับที่ ๒

ถ้าเจ้าพนักงานไม่ได้พินัยกรรมมาด้วย ก็เป็นหน้าที่ของผู้อ้างถึงพินัยกรรมนั้น จะต้องชวนชวายสืบหาพินัยกรรมมาด้วยประการใดประการหนึ่ง แต่ว่าเขาจะเห็นสมควร เช่นเขาจะไปฟ้องเรียกร้องในศาลแผ่นดิน และในเวลาที่จะฟ้องนั้นไม่ได้เห็นพินัยกรรมแล้ว เจ้าพนักงานต้องถือว่าเหมือนหนึ่งเป็นมรดกไม่มีพินัยกรรม

ข้อ ๕ ถ้าในพินัยกรรม ผู้มรดกบางชื่อคนให้เป็นผู้จัดการแบ่งแยกมรดก (เอ็กเซคิวเตอร์) แล้ว ผู้จัดการแบ่งแยกมรดกนั้นอำนาจที่จะขอให้ส่งชื่อตนเองในโฉนดได้ เพื่อผู้แบ่งแยกมรดกนั้นจะได้โอนให้ผู้ที่จะได้รับมรดกต่อไปในเบื้องหน้า หรือผู้จัดการแบ่งมรดกจะขอให้โอนชื่อตรงไปยังผู้ที่จะได้รับมรดกนั้นก็ได้ แต่ควรให้มีลายลักษณ์อักษรไว้เป็นสำคัญ ถ้าจะต้องจดทะเบียนตั้งชื่อผู้จัดการมรดกในโฉนดแล้ว ให้ได้ชื่อผู้นั้น แลต่อชื่อผู้นั้นไปให้ถึงว่า “ในหน้าที่ผู้จัดการแบ่งมรดกของผู้นั้น ๆ”

มรดกไม่มีพินัยกรรม

ข้อ ๖ ถ้าผู้ใดมาขอตั้งชื่อในโฉนดและทะเบียน โดยอ้างว่าได้รับมรดกจากเจ้าของโฉนดเดิมแล้ว ให้เจ้าพนักงานที่คินถามว่าผู้นั้นเป็นญาติกันประเภทใด และให้เจ้าพนักงานที่คินจำว่าวิธีแบ่งมรดกนั้นกฎหมายแบ่งเป็นภาค แลในภาคหนึ่ง ๆ ญาติที่จะได้รับมรดกได้นั้น คือญาติที่ใกล้ชิดกว่าญาติที่ไกลเป็นชั้น ๆ เมื่อเจ้าพนักงานระฤกถึง

กฎหมายส่วนนี้^{*}ได้แก่จะรู้ได้ว่าผู้ใดควรได้รับมรดก และผู้ใดไม่ควรได้รับมรดก

ข้อ ๗ ถ้าผู้มาขอแก้ทะเบียนไม่ได้เป็นญาติหรือเป็นผัวเป็นเมีย หรือญาติของผัวเมียของผู้ตายแล้ว แต่ไม่มีโฉนดนำมาให้ดูด้วย เจ้าพนักงานไม่ต้องทำอะไร แต่ถ้ามีโฉนดนำมาให้ดูแล้วให้ประกาศมรดกเพื่อให้ญาติมีตัวมายังหอทะเบียน เจ้าพนักงานจะได้ไต่สวนให้รู้ว่าใครเป็นผู้รับมรดก ถ้าตกลงกันได้จะได้จดทะเบียนไปตามตกลงกันนั้น ถ้าตกลงกันไม่ได้ เจ้าพนักงานจะได้สั่งให้ผู้โต้แย้งที่กระหนว่าไม่มีอำนาจไปเป็นโจทก์ยังศาลภายในกำหนดเวลาในพระราชบัญญัติ (คือตาม มาตรา ๕๒ แห่งพระราชบัญญัติออกโฉนดฉบับที่ ๑ แด่ มาตรา ๖ แห่งพระราชบัญญัติฉบับที่ ๒) ถ้าไม่ได้ฟ้องร้องกันจนพ้นกำหนด ก็ให้เจ้าพนักงานแก้ทะเบียนให้อีกฝ่ายหนึ่งไป ถ้าไม่มีญาติมาโต้แย้งแล้ว เจ้าพนักงานต้องทำตามข้อ ๓๓ ของกฎหมาย

ข้อ ๘ ถ้าผัวหรือเมียหรือญาติมาขอแก้ทะเบียน แต่เจ้าพนักงานไต่สวนว่าเป็นผู้รับมรดกผู้ตายได้แล้ว ก็ให้ออกประกาศมรดก ถ้ามีใครโต้แย้งก็ให้เจ้าพนักงานเรียกไปประชุมพร้อมกัน ถ้าตกลงกันได้ก็ให้จดทะเบียนตามที่ตกลงกันนั้น ถ้าตกลงกันไม่ได้ก็ให้เจ้าพนักงานสั่งให้ผู้ขอไม่ถูกกฎหมายไปเป็นโจทก์ภายในเวลาในพระราชบัญญัติ (คือตาม มาตรา ๕๒ แห่งพระราชบัญญัติออกโฉนดฉบับที่ ๑ แด่ มาตรา ๖ แห่งพระราชบัญญัติฉบับที่ ๒) ถ้าไม่ได้ฟ้องร้องกันจนพ้นกำหนดก็ให้เจ้าพนักงานแก้ทะเบียนให้อีกฝ่ายหนึ่งไป

ข้อ ๘ ถ้าผัวหรือเมียหรือญาติที่มีอำนาจรับมรดกได้มาขอ
ประกาศแก่ทะเบียน แต่ไม่สามารคนำโฉนดมาได้ด้วยผู้อื่นใด โฉนดไว้
ก็ให้เจ้าพนักงานเรียกโฉนดมาดูตามอำนาจในมาตรา ๓ แห่งพระราช-
บัญญัติออกโฉนดฉบับที่ ๒ แลบอกให้ผู้ถือโฉนดไว้ให้รู้เรื่องด้วย
เมื่อได้โฉนดมาแล้วก็ให้ออกประกาศมรดกตามเคย ถ้าตกลงกันได้ก็ให้
จดทะเบียนตามตกลงนั้น ถ้าตกลงกันไม่ได้ก็ให้ตั้งให้คนหนึ่งขอไม่ถูกกับ
กฎหมายไปเป็นโจทก์ภายในกำหนดเวลาในพระราชบัญญัติ (คือ ตาม
มาตรา ๕๒ แห่งพระราชบัญญัติออกโฉนดฉบับที่ ๓ แลมาตรา ๖
แห่งพระราชบัญญัติฉบับที่ ๒) แม้ว่าไม่ได้ฟ้องร้องกันจนพ้นกำหนด
ก็ให้เจ้าพนักงานจดทะเบียนให้อีกฝ่ายหนึ่งไป ถ้าไม่ได้โฉนดมา ก็ให้
เจ้าพนักงานบอกไปยังอัยการให้ฟ้องเอาโทษตามมาตรา ๓ แห่งพระราช-
บัญญัติออกโฉนดฉบับที่ ๒

ข้อ ๑๐ ในมรดกของผู้ตายที่ไม่มณยกรรมนั้น อาຈມູນຜູ້ຈັດການ
ແບ່ງມຽກ (แอดมินิสเตรเตอร์) ได้เหมือนมรดกมณยกรรม ผู้จัดการ
แบ่งมรดกไม่มณยกรรมเช่นนี้ จะเป็นญาติของผู้ตายก็ได้ หรือเป็นผู้
ไม่เกี่ยวข้องกันก็ได้ ถ้ามีคนชนคนมาขอจดทะเบียนแล้ว ให้ออก
ประกาศมรดกบ่งบอกว่าผู้ชนมาขอในหน้าที่เป็นผู้จัดการแบ่งมรดก เพื่อ
ให้โอกาสแก่ญาติทั้งหลายมาได้แย้งต่าง ๆ ถ้าตกลงว่าเป็นผู้รับมรดก
จริงแล้ว ผู้ชนมาอาจขอจดทะเบียนลงชื่อตนเองได้ เหมือนอย่าง
ผู้จัดการมรดกมณยกรรมที่ตกลงมาแล้ว

ข้อ ๓๓ ถ้าปรากฏว่าที่ดินค่าใด ไม่มีผู้รับมรดกได้ตามกฎหมายแล้ว ที่ดินรายนั้นอาจตกเป็นหลวงได้ ต้องให้เจ้าพนักงานบอกมายังเจ้ากรมทะเบียน

มรดกมีพินัยกรรมแต่ไม่มีพินัยกรรม

ข้อ ๓๔ ที่กล่าวว่า “ตกถึงแต่ไม่ตกลง” ข้างบนนั้น ในเรื่องมรดกมีพินัยกรรมก็ดี หรือไม่มีพินัยกรรมก็ดี ไม่จำเป็นต้องตกลงละเอียดทุกประการ เมื่อตกลงว่ามรดกได้แล้ว ก็จัดข้อลงในโฉนดได้ส่วนมากน้อยประการใด ที่ผู้หนึ่งผู้ใดจะได้รับในกันแต่กันนั้นไม่ใช่กังวลของหอทะเบียน ต้องให้คู่ความไปว่ากันเอง เป็นต้นตกลงกันไว้ว่า ก. กับ ข. มีส่วนได้ทั้งสองฝ่าย แต่ ก. ว่าควรได้คนละครึ่ง ข. ว่า ข. ควรได้มากกว่า ก. เจ้าพนักงานจึงซื้อ ก. กับ ข. ลงในโฉนดได้ว่าเป็นเจ้าของทั้งสอง เป็นหน้าที่ของ ก. กับ ข. จะไปว่าความกันเองในศาลว่าส่วนของใครได้มากน้อยเท่าใด ถ้าไม่ตกลงว่าใครจะเป็นผู้ถือโฉนดต่อไปแล้ว ให้เจ้าพนักงานหอทะเบียนรับฝากไว้ได้ ในระหว่างที่เขจะเป็นความกัน

ข้อ ๓๕ ถ้ามีผู้มาขอแก้ทะเบียนทางมรดก และมีผู้โต้แย้งอ้างว่าผู้ขอถอนขาดปกครองแล้ว ให้เจ้าพนักงานระบุว่ากำหนดอายุความมรดกนั้น ๑ ปีนับแต่วันตาย ถ้าพ้นกำหนดไม่ฟ้องแล้ว เรื่องที่ว่าขาดปกครองนั้นต้องตกไป ถ้าเกินกว่า ๑ ปีแล้ว ให้ตั้งให้ผู้ที่อ้างเกินกำหนด ๑ ปี นั้นเป็นโจทก์ ด้วยเหตุว่าผู้ถูกอ้างเป็นเจ้าของที่ดินนั้นโดยได้ปกครอง

มาเกินปีแล้ว ควรต้องเป็นผู้มาขอแก้ทะเบียนทันทีตามมาตรา ๕๒ จะให้ยกความผิดของผู้ที่มาขอแก้ทะเบียนไม่ได้

ข้อ ๑๔ ในเรื่องมรดกใดๆ คงจะต้องมีเรื่องทองวาหนนทนน
เป็นดินเดิมของผัวหรือของเมีย ไม่ใช่มรดกผู้ตาย ถ้าฝ่ายหนึ่งเถียงว่า
เป็นดินเดิม ฝ่ายหนึ่งเถียงว่าเป็นมรดกเรียบร้อยแล้ว ให้เจ้าพนักงานพิทักษ์
ทะเบียนแห่งใดสำคัญต่างๆ ที่มีอยู่ในหอทะเบียนคดี หรือที่ผู้หนึ่ง
ผู้ใดจะนำมาให้ถูกต้อง ถ้าข้อในหนังสือเหล่านั้นปรากฏว่าเป็นชื่อของ
ฝ่ายใด หรือชื่อของญาติพี่น้องฝ่ายนั้น แต่ไม่ปรากฏว่าได้โอนให้กัน
โดยทางขาย หรือแลกเปลี่ยน หรือมีดินจ้างด้วยประการใดๆ แล้ว
ก็ให้ถือว่าที่ดินเดิมไม่ใช่มรดก เว้นไว้แต่ศาลหนึ่งศาลใดจะได้ตัดสิน
ไปทางอื่น ถ้าฝ่ายใดไม่พอใจแล้ว ก็ให้ตั้งผู้หนึ่งให้ไปเป็นโจทก์ยังศาล
ภายในกำหนดเวลาในพระราชบัญญัติ (คือ ตามมาตรา ๕๒ แห่งพระราช
บัญญัติออกโฉนดฉบับที่ ๑ ตามมาตรา ๖ แห่งพระราชบัญญัติฉบับที่ ๒)
ถ้าไม่ได้ฟ้องร้องกันจนพ้นกำหนด ก็ให้เจ้าพนักงานแก้ทะเบียน ให้อีก
ฝ่ายหนึ่งไป

กระทรวงเกษตรธิการ

ตั้งมา ณ วันที่ ๑๔ กันยายน พระพุทธศักราช ๒๔๕๘

(ลงพระนาม) รพี

เสนาบดีกระทรวงเกษตรธิการ

(ประกาศในราชกิจจานุเบกษา วันที่ ๑๑ กันยายน พ.ศ. ๒๔๕๘)

กฎเสนาบดีกระทรวงเกษตราธิการ ที่ ๑๕
เรื่องมรดกผู้รับจำนำและผู้รับขอฝาก

ด้วยเรื่องผู้รับจำนำหรือผู้รับขอฝากที่ดินมรดกแก่ผู้มาร้อง
ขอรับมรดกนั้น ให้เจ้าพนักงานที่ดินนั้นโดยจัดการอย่างเดียวกันกับ
เรื่องขอรับมรดกเจ้าของที่ดินนั้นทุกประการ

เช่นในเรื่องเช่นนี้ คือ ก. เป็นเจ้าของที่ดิน จำนำที่ดินของตน
ไว้แก่ ข. ๑ ต่อมา ข. ตาย ๑ ค. เป็นผู้รับมรดก ข. ๑ เจ้าพนักงาน
ทะเบียนที่ดิน ค. เป็นผู้รับมรดกได้
อย่างเดียวกันในเรื่องรับขอฝาก

กระทรวงเกษตราธิการ

ตั้งมา ณ วันที่ ๗ ธันวาคม พระพุทธศักราช ๒๔๕๘

(ลงพระนาม) รพี

เสนาบดีกระทรวงเกษตราธิการ

หน้าว่าง

ประกาศ

ยกเลิกกฎหมายลักษณะมฤตก มาตรา ๒๑

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าฯ สั่งว่า

กฎหมายลักษณะมฤตก มาตรา ๒๑ ซึ่งมีข้อความว่า “หญิงชายสมรสด้วยกันและเขานันตายจากกัน ท่านให้ยกสินเดิมให้แก่ญาติพี่น้องเขาตามมากและน้อย และสมรสได้ด้วยกันเท่าใด ให้แบ่งปันโดยพระราชกฤษฎีกา” นั้น เป็นบทบัญญัติอันล่งวงพันสมัย สมควรระงับยกเลิกเสีย

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกเลิกกฎหมายลักษณะมฤตก มาตรา ๒๑ เสียแต่บัดนี้ไป

ประกาศมา ณ วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๔๗๓ เป็นปีที่ ๖ ในรัชกาลปัจจุบัน

(๔๓ ร.จ. ๔๑๕ ลงวันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๔๗๓)

หน้าว่าง

พ.ร.บ. ว่าด้วยการทำพินัยกรรม

พ.ศ. ๒๔๗๕

และกฎกระทรวง

พระราชบัญญัติว่าด้วยการทำพินัยกรรม

พุทธศักราช ๒๔๗๕

พระราชบัญญัติ

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า

โดยที่สภาผู้แทนราษฎรถวายคำปรึกษาว่า สมควรรวบรวมกฎหมาย
บังคับเกี่ยวกับแบบพิธีอันต้องปฏิบัติในการทำพินัยกรรมขึ้นไว้ให้บริบูรณ์

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดย
คำแนะนำและยินยอมของสภาผู้แทนราษฎรดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้ให้เรียกว่า “พระราชบัญญัติว่าด้วย
การทำพินัยกรรม พุทธศักราช ๒๔๗๕”

มาตรา ๒ ให้ใช้พระราชบัญญัตินี้ตั้งแต่วันประกาศในราชกิจจานุ
เบกษา เป็นต้นไป

มาตรา ๓ ตั้งแต่วันใช้พระราชบัญญัตินี้เป็นต้นไป ให้ยกเลิกบท
กฎหมายพระราชบัญญัติ หรือข้อบังคับอันว่าด้วยเรื่องการทำพินัยกรรม
และแบบพิธีอันต้องปฏิบัติในการทำพินัยกรรมนั้นเสีย แต่พินัยกรรมที่
ทำขึ้นตามบทบัญญัตินั้น ๆ ก่อนวันใช้พระราชบัญญัตินี้ ท่านว่ายังคงสมบูรณ์
อยู่

มาตรา ๔ พินัยกรรมนั้น ท่านว่าจะทำขึ้นได้ก็แต่ตามแบบใดแบบ
หนึ่งดังที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๕ พันยกรรมน ทานว่าจะทำแบบต่อไปนี้ได้

- (๑) ต้องทำเป็นหนังสือ
- (๒) ผู้ทำพันยกรรมต้องลงลายมือชื่อ
- (๓) ผู้ทำพันยกรรมต้องลงลายมือชื่อต่อหน้าพยานอย่างน้อยสอง

คน

(๔) พยานอย่างน้อยสองคนต้องรับรองลายมือชื่อของผู้ทำพันยกรรมพร้อมทั้งจดลงไว้เป็นคำสัญญาพันยกรรมนได้ลงลายมือชื่อต่อหน้าตนในการพยานเหล่านั้นต้องอยู่พร้อมกัน ณ ที่นั้น และลงลายมือชื่อ กับทั้งระบุวันเดือนปีลงไว้ด้วย

การขุดลบเพิ่มเติมหรือการแก้ไขเปลี่ยนแปลงอย่างอนซึ่งพันยกรรมน ทานว่าไม่สมบูรณ์ เว้นแต่จะได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขอย่างเดียวกับพันยกรรมนเอง

มาตรา ๖ พันยกรรมน ทานว่าจะทำเป็นเอกสารเขียนเองทั้งฉบับก็ได้ กล่าวคือ ผู้ทำพันยกรรมต้องเขียนด้วยมือของตนเอง ซึ่งข้อความทั้งหมด วัน เดือน ปี และลายมือชื่อของตน

การขุดลบเพิ่มเติมหรือการแก้ไขเปลี่ยนแปลงอย่างอนซึ่งพันยกรรมน ทานว่าไม่สมบูรณ์ เว้นแต่ผู้ทำพันยกรรมจะได้ลงลายมือชื่อกำกับไว้

บทบัญญัติมาตรา ๘ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ทานมิให้ใช้บังคับแก่พันยกรรมที่ทำเป็นเอกสารเขียนเองทั้งฉบับ

มาตรา ๗ พันยกรรมน ทานว่าจะทำเป็นเอกสารมหาชนได้ในกรณีเช่น

(๑) ผู้ทำพินัยกรรมต้องไปแจ้งข้อความตามที่ประสงค์จะให้
ได้ไว้ในพินัยกรรมของตนก่อนนายอำเภอต่อหน้าพยานอย่างน้อยสองคน

(๒) นายอำเภอต้องจดข้อความที่ผู้ทำพินัยกรรมแจ้งให้ทราบจน
ลงได้ และอ่านข้อความนั้นให้ผู้ทำพินัยกรรมและพยานฟัง

(๓) เมื่อทราบแล้ว ข้อความที่นายอำเภอจดขึ้นเป็น การถูกต้อง
ตรงกันกับผู้ทำพินัยกรรมแจ้งไว้แล้ว ให้ผู้ทำพินัยกรรมและพยานลง
ลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญ

(๔) ข้อความที่นายอำเภอจดไว้ให้นายอำเภอลงลายมือชื่อ
และลง วัน เดือน ปี ทั้งจดลงไว้ด้วยตนเองเป็นสำคัญว่า พินัยกรรมนั้นได้
ทำขึ้นโดยถูกต้องตามบทบัญญัติตามมาตรา ๑ ถึง ๓ ข้างต้น แล้วประทับ
ตราตำแหน่งไว้เป็นสำคัญ

การชุดลบเพิ่มเติมหรือการแก้ไขเปลี่ยนแปลงอย่างอื่นซึ่งพินัยกรรม
นั้น ท่านว่าไม่สมบูรณ์ เว้นแต่ผู้ทำพินัยกรรม พยาน และนายอำเภอจะได้
ลงลายมือชื่อหรือลงนามยกากับไว้

มาตรา ๘ การทำพินัยกรรมแบบเอกถาวรมหาชนนั้น ท่านว่า
จะทำนอกทว่าการอำเภอก็ได้ เมื่อมีการร้องขอเช่นนั้น

มาตรา ๙ พินัยกรรมนั้น ท่านว่าจะทำเป็นเอกถาวรก็ได้ในกรณี
เช่นนี้

(๑) ผู้ทำพินัยกรรมต้องลงลายมือชื่อในเอกถาวร

(๒) ผู้ทำพินัยกรรมต้องผนึกเอกถาวรนั้น แล้วลงลายมือชื่อครอบ
รอยผนึกนั้น

(๓) นำเอกสารแนบนั้นแสดงต่อ นายอำเภอ และพะยาน อย่างน้อยสองคน และให้ลงคำตอบคดีทั้งหมดเหล่านั้นว่า เอกสารนั้นเป็นพยานกรรมของตน ถ้าเอกสารนั้นผู้ทำพยานกรรมมิได้เป็นผู้เขียนเองโดยตลอดไว้ ผู้ทำพยานกรรมจะต้องแจ่มนามและภูมิลำเนาของผู้เขียนให้ทราบด้วย

(๔) เมื่อนายอำเภอจดล้อยคำของผู้ทำพยานกรรม วัน เดือน ปี ที่นำเอกสารมาแสดงไว้บนซองเอกสารนั้น และประทับตราตำแหน่งแล้ว ให้ นายอำเภอ ผู้ทำพยานกรรมและพยานลงลายมือชื่อบนซองนั้น

ท่านให้ใช้บทบัญญัติมาตรา ๖ บรรทัด ๒ บังคับแก่การทำพยานกรรมแบบเอกสารลับด้วย

มาตรา ๓๐ ถ้าบุคคลผู้เป็นทั้งไปและหนวก หรือผู้ทพดไม่ได้มีความประสงค์จะทำพยานกรรมแบบเอกสารลับไว้ ให้ผู้นั้นเขียนด้วยตนเองบนซองเอกสารต่อหน้า นายอำเภอ และพะยาน ซึ่งข้อความว่าเอกสารที่แนบนั้นเป็นพยานกรรมของตน แทนการให้ล้อยคำดังที่กำหนดไว้ในมาตรา

๕ (๓) และถ้าหากมีผู้เขียนให้เขียนชื่อกับภูมิลำเนาของผู้เขียนพยานกรรมนั้นไว้ด้วย

ให้นายอำเภอจดลงไว้บนซองเป็นสำคัญว่า ผู้ทำพยานกรรมได้ปฏิบัติตามข้อความในวรรคต้นแล้วแทนการจดล้อยคำของผู้ทำพยานกรรม

มาตรา ๓๑ ถ้าพยานกรรมได้ซึ่งทำขึ้นตามความในมาตรา ๕ หรือ ๕ หนึ่ง ทำยังไม่ถูกต้องตามแบบซึ่งระบุไว้ในมาตราเหล่านั้น ท่านว่าพยานกรรมนั้นอาจจัดเป็นพยานกรรมแบบเอกสารเขียนเองทั้งระบบตามความในมาตรา ๖ ได้ หากได้ปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งมาตรานั้น

มาตรา ๓๒ เมื่อได้ทำพินัยกรรมตามแบบที่ระบุไว้ในมาตรา ๗, ๘ และ ๙ แล้ว ถ้าผู้ทำพินัยกรรมจะเรียกในเวลาใด ๆ ให้นายอำเภอส่งมอบพินัยกรรมนั้นแก่ตน นายอำเภอจะต้องส่งมอบให้

ถ้าพินัยกรรมนั้นทำแบบเอกสารมหายาตราไว้ ก่อนส่งมอบพินัยกรรม ให้นายอำเภอคัดสำเนาพินัยกรรมไว้ แล้วลงลายมือชื่อประทับตราตำแหน่งเป็นสำคัญ สำเนาพินัยกรรมนั้นต้องเก็บไว้โดยวิธีที่จะเอาออกเปิดเผยแก่บุคคลอื่นใดไม่ได้ ในระหว่างที่ผู้ทำพินัยกรรมยังมีชีวิตอยู่

มาตรา ๓๓ ถ้าบุคคลใดตกอยู่ในอันตรายใกล้ความตาย และโดยพฤติการณ์ที่เป็นอยู่ บุคคลนั้นไม่ถ้ามารจะทำพินัยกรรมให้ถูกต้องตามแบบที่ระบุไว้ในมาตราอื่น ๆ ได้ไซ้ว่า ท่านว่าให้ปฏิบัติตามแบบต่อไปนี้

(๑) ผู้ทำพินัยกรรมต้องแสดง ด้วยวาจา หรือ ด้วย อาการกิริยาว่า ต้องการให้ได้ข้อความอะไรลงในพินัยกรรมบ้าง การแสดงเช่นนั้นต้องแสดงต่อผู้ใหญ่บ้าน หรือกำนัน หรือนายตำรวจ หรือผู้ทำการในหน้าที่นายตำรวจ หรือนายดับตำรวจ และต้องต่อหน้าพยานสามคน

(๒) ให้เจ้าพนักงานที่กล่าวจนจบข้อความประสงค์ของผู้ทำพินัยกรรมตามที่ได้แสดงมานานลงไว้เป็นหนังสือ และอ่านให้ผู้ทำพินัยกรรมและพยานฟัง เมื่อผู้ทำพินัยกรรมและพยานเห็นว่าข้อความที่จดไว้นั้นถูกต้องแล้ว ก็ให้ลงลายมือชื่อไว้ทุกคน และลง วัน เดือน ปี ไว้ด้วย

(๓) เจ้าพนักงานพร้อมด้วยพยาน ต้องรับนำเอกสาร ททช. นั้น ไปส่งมอบต่อนายอำเภอโดยมีหลักฐาน ให้นายอำเภอมีเอกสารนั้นและประทับตราตำแหน่งเป็นสำคัญ ให้เจ้าพนักงานดังกล่าว และพยานลงลายมือชื่อพร้อมรอยผนึกนั้น

ถ้าตามพฤติการณ์จะปฏิบัติตามบทบัญญัติในอนุมาตรา (๒) ไม่ได้ไซ้ ให้ผู้ใหญ่บ้านหรือกำนันหรือตำรวจพร้อมด้วยพระยานลำคนไ้ยังนายอำเภอโดยมิชักช้า ให้นายอำเภอจัดทำพินัยกรรมขึ้นตามถ้อยคำของผู้ทำพินัยกรรมโดยอนุโลมตามบทบัญญัติมาตรา ๗ แล้วจดลงไว้เป็นสำคัญที่พินัยกรรมนั้นได้ทำถูกต้องตามบทบัญญัติมาตรา ๑๓ แล้ว

มาตรา ๑๔ ถ้ากรณีชนบทบัญญัติไว้ในมาตรา ๑๓ เกิดในเร็วคืนทะเลระหว่างเดินทาง ให้นายเรือเป็นผู้รับคำบอกกล่าวเหมือนเป็นผู้ใหญ่บ้านหรือกำนันหรือตำรวจ และให้ใช้บทบัญญัติทุกตัวในมาตรานี้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๑๕ เมื่อเอกถาวร อันเป็น พินัยกรรม นั้นประกอบขึ้นด้วยกระดาษหลายแผ่น และบุคคลอื่นนอกจากผู้ทำพินัยกรรมเป็นพยานทั้งหมดหรือบางส่วน ให้ผู้ทำพินัยกรรมลงลายมือชื่อกำกับกระดาษนั้นทุกแผ่น

ถ้าการทำพินัยกรรมได้เขียน บนแผ่นกระดาษ อันมิได้มี ลายมือ ชื่อกำกับไว้ตามความในวรรคก่อน ผู้รับประโยชน์แห่งพินัยกรรมนั้นต้องพิสูจน์ว่า การได้เป็นไปตามความประสงค์ของผู้ทำพินัยกรรม

มาตรา ๑๖ เมื่อผู้ทำพินัยกรรมจะต้องลงลายมือชื่อตามมาตรา ๕, ๗, ๘, ๑๓, ๑๔ และ ๑๕ ไซ้ ท่านว่าเพียงพอได้พอพิลี่ยนงมอไว้ ณ ที่ และตามวิธีตั้งระบุไว้ในมาตรานี้ ก็ได้มอ กับลงลายมือชื่อ แต่ต้องมิพะยานลงลายมือชื่อรับรองสองคน

มาตรา ๑๗ เมื่อคนในบังคับสยาม จะทำ พินัยกรรม ใน เมือง ต่างประเทศ พินัยกรรมนั้นอาจทำตามวิธีกฎหมายของประเทศที่พินัยกรรมนั้นบัญญัติไว้

หนึ่ง ท่านว่าจะทำตามแบบที่กฎหมายไทยบัญญัติไว้ได้ และในกรณีเช่นนั้น อำนาจและหน้าที่ของนายอำเภอตามพระราชบัญญัติ ให้เจ้าพนักงานทูตหรือกงสุลฝ่ายสยามเป็นผู้ใช้ตามขอแห่งอำนาจของตน

มาตรา ๑๘ ท่านว่า ผู้ทำพินัยกรรมไม่จำเป็นต้องเปิดเผยข้อความในพินัยกรรมนั้นให้พยานทราบ เว้นแต่กฎหมายจะได้ระบุไว้เป็นอย่างอื่น

มาตรา ๑๙ บุคคลที่รับราชการทหารบกทหารเรือ หรือทำการเกี่ยวข้องกับกรมกองทหารบกทหารเรือ นั้น ท่านว่าในระหว่างสงครามจะทำการพินัยกรรมตามแบบที่บัญญัติไว้ใน มาตรา ๗ ก็ได้ และในกรณีเช่นนั้น อำนาจและหน้าที่ของนายอำเภอตามพระราชบัญญัติ ให้นายทหารหรือข้าราชการฝ่ายทหารบกหรือทหารเรือชั้นสัญญาบัตรเป็นผู้ใช้

ถ้าผู้ทำพินัยกรรมนั้นบวชเป็นพระ หรือต้องบาดเจ็บ และอยู่ในโรงพยาบาลไซ้ ท่านว่าอำนาจและหน้าที่ของนายอำเภอตามพระราชบัญญัติ ให้นายแพทย์แห่งโรงพยาบาลเป็นผู้ใช้

ถ้าผู้ทำพินัยกรรมนั้นตกอยู่ในอันตรายใกล้ความตาย ท่านว่าอาจทำการพินัยกรรมตามแบบที่บัญญัติมาตรา ๑๓ (๑) ให้นายทหาร หรือข้าราชการฝ่ายทหารบกทหารเรือชั้นสัญญาบัตรหรือประทวนเป็นผู้ใช้ แต่ต้องอำนาจและหน้าที่ของนายอำเภอ นั้น ให้นายทหาร หรือข้าราชการฝ่ายทหารบกหรือทหารเรือชั้นสัญญาบัตรเป็นผู้ใช้

มาตรา ๒๐ เว้นแต่ไม่สามารที่จะทำได้ เนื่องจากการตกอยู่ในอันตรายใกล้ความตาย หรือโดยพฤติการณ์ที่เป็นอยู่ ท่านว่าบุคคลต่อไปนี้เป็นพยานในการทำพินัยกรรมไม่ได้

- (๑) ผู้เยาว์
- (๒) บุคคลผู้ถูกศาลสั่งแสดงว่าเป็นผู้ไร้ความสามารถ หรือ
เสมือนไร้ความสามารถ
- (๓) ทายาทโดยชอบธรรมของผู้ทำพินัยกรรม หรือผู้รับมรดก
ตามพินัยกรรม
- (๔) ตำนกวิยา หรือผู้สืบสันดานของทายาทโดยชอบธรรมของ
ผู้ทำพินัยกรรม หรือของผู้รับมรดกตามพินัยกรรม
- (๕) นักโทษซึ่งกำลังถูกจำคุกอยู่
- (๖) บุคคลผู้ต้องคำพิพากษาให้ลงโทษตามมาตรา ๓๕๕ ถึง ๓๖๒
๒๒๒ ถึง ๒๓๑ แห่งกฎหมายลักษณะอาญา แต่กำหนดเวลาเป็นพยาน
ไม่ได้ในชั้น ท่านว่าไม่ให้เกินห้าปีนับแต่วันคำพิพากษาถึงที่สุด
- (๗) บุคคลที่หูหนวก เป็นใบ้ หรือจักษุบอดทั้งสองข้าง
- (๘) บุคคลผู้ไม่รู้ภาษาของผู้ทำพินัยกรรม
- (๙) บุคคลผู้อยู่ในสถานที่ หรือใต้บังคับบัญชา ของ นายอำเภอ
เฉพาะในกรณีซึ่งพินัยกรรมนั้นได้ทำขึ้นตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๗
และ ๘

มาตรา ๓๑ พินัยกรรมซึ่งได้ทำขึ้นตามแบบดังบัญญัติไว้ในมาตรา
๓๓, ๓๔, ๓๕ (วรรค ๓) นั้น ท่านว่าความสมบูรณ์สืบไปเมื่อพ้นกำหนด
หกเดือนนับแต่ผู้ทำพินัยกรรมสามารถทำพินัยกรรมตามแบบอื่นที่บัญญัติไว้
ในกฎหมายได้

มาตรา ๓๒ เมื่อบุคคลอื่นนอกจากผู้ทำพินัยกรรมได้เขียนข้อความ

แห่งพินัยกรรมตามเงื่อนไขที่กฎหมายยอมให้ทำได้ บุคคลนั้นต้องแสดงข้อความเช่นนั้น และลงลายมือชื่อของตน ลงระบว่า "ผู้เขียน" ต่อท้าย ถ้าบุคคลนั้นเป็นพระยานคดีย ท่านให้เขียนข้อความระบว่าตนเป็นพระยานไว้ต่อท้ายลายมือชื่อของตนด้วย

มาตรา ๒๓ บุคคลสองคน หรือ มากกว่านั้น จะทำพินัยกรรม โดยเอกสารฉบับเดียวกันไม่ได้

มาตรา ๒๔ ภายในบังคับแห่งมาตรา ๑๑ พินัยกรรมหรือข้อความในพินัยกรรมนั้น ท่านว่าเป็นโมฆะ ถ้ามิได้ปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งมาตรา ๔ ถึง ๗, ๙, ๑๐, ๑๓, ๑๔, ๑๖, ๑๗, ๑๙, ๒๓ แห่งพระราชบัญญัติ

มาตรา ๒๕ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย มีหน้าที่รักษาและควบคุมวิธีการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ และให้มีอำนาจออกกฎกระทรวงกำหนดค่าธรรมเนียมและกิจการอื่น ๆ เพื่อปฏิบัติให้เป็นไปตามบทแห่งพระราชบัญญัตินี้

กฎกระทรวงนั้น เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

ประกาศมา ณ วันที่ ๓๐ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๕ เป็นปีที่ ๑๘ ในรัชกาลปัจจุบัน

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

พระยามโนปกรณนิติธาดา

นายกรัฐมนตรี

(๕๐ร.จ. ๑๖ ลงวันที่ ๕ เมษายน ๒๔๗๖)

หน้าว่าง

กฎกระทรวงมหาดไทย

ออกตามความในพระราชบัญญัติว่าด้วยการทำพินัยกรรม

พุทธศักราช ๒๔๗๕

อาศัยอำนาจตามความใน มาตรา ๒๕ แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยการทำพินัยกรรม พุทธศักราช ๒๔๗๕ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ออกกฎไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ผู้ทำพินัยกรรมจะทำพินัยกรรมเป็นแบบเอกสารมหายชน หรือเอกสารลับ ณ ที่ว่าการอำเภอใดในราชอาณาจักรก็ได้

ถ้าจะทำพินัยกรรมแบบเอกสารมหายชน ณ สถานที่นอกที่ว่าการอำเภอ นายอำเภอผู้มีอำนาจทำพินัยกรรมนั้น คือ นายอำเภอเจ้าของท้องที่ซึ่งสถานที่นั้นตั้งอยู่

ข้อ ๒ ในการทำพินัยกรรมเป็นเอกสารลับ ผู้ทำพินัยกรรมต้องนำเอกสารนั้นไปแสดงต่อนายอำเภอ ณ ที่ว่าการอำเภอ

ข้อ ๓ พยานในการทำพินัยกรรมเป็นเอกสารมหายชน หรือเอกสารลับนั้น ผู้ทำพินัยกรรมต้องเป็นผู้นำมาเอง ถ้าไม่สามารภจะหามาได้ จะขอให้นายอำเภอช่วยจัดหาให้ก็ได้ แต่จะต้องเสียค่าบงการให้แก่พยานตามที่นายอำเภอจะกำหนดตามอัตราท้ายกฎ

ความในข้อนี้ให้ใช้บังคับด้วยโดยอนุโลม

ข้อ ๔ เมื่อจะทำพินัยกรรมแบบเอกสารมหายชน หรือเอกสารลับ ให้แก่ผู้ทำพินัยกรรมที่เป็นผู้เยาว์ หรือหญิงหรือบุคคลที่มีเหตุควรสงสัย

ว่าฉกฉกรรจ์ ซึ่งอาจมีปัญหายุ่งยากแก่ความสามารถตามกฎหมายที่จะทำ
 พินัยกรรม ให้นายอำเภอสอบสวนเหตุการณ์และรายละเอียดอื่นอาจเป็น
 ประโยชน์แก่การพิจารณาถึงความสามารถตามกฎหมายของผู้ทำพินัย-
 กรรมนั้น ท่านบนบันทึกชดได้ประกอบเรื่องด้วย

ข้อ ๕ ผู้ใดร้องขอให้นายอำเภอไปทำพินัยกรรมเป็นเอกสาร
 มหาชนนอกเหนือการอำเภอ นอกจากจะต้องเสียค่าธรรมเนียมเป็นพิเศษ
 ตามกฎแล้ว ต้องจ่ายค่าพาหนะ หรือจัดพาพาหนะสำหรับรับและส่ง
 นายอำเภอด้วย

ข้อ ๖ ให้นายอำเภอมีสมุดทะเบียนพินัยกรรมตามแบบของ
 กระทรวงมหาดไทย และให้จัดข้อความต่อไปนี้ในสมุดทะเบียนเป็น
 หลักฐาน คือ

- (๑) วัน เดือน ปี ที่ทำพินัยกรรม
- (๒) แบบพินัยกรรม
- (๓) ชื่อผู้ทำพินัยกรรมและสถานที่อยู่
- (๔) ชื่อผู้จัดการมรดกหรือบุคคลอื่น (ถ้าไม่มีผู้จัดการ) ซึ่ง
 ผู้ทำพินัยกรรมตั้งให้มอบพินัยกรรมให้เมื่อผู้ทำพินัยกรรมตาย
- (๕) ข้อหมายเหตุสำหรับบันทึกข้อความว่า พินัยกรรมนั้น
 นายอำเภอเก็บไว้หรือได้มอบให้แก่ผู้ทำพินัยกรรม หรือผู้จัดการมรดก
 หรือทายาทของผู้ทำพินัยกรรม หรือผู้รับมรดกตามพินัยกรรม หรือผู้
 ซึ่งผู้ทำพินัยกรรมตั้งให้มอบพินัยกรรมให้เมื่อผู้ทำพินัยกรรมตาย และ
 วัน เดือน ปี ที่มอบให้ไป

(๖) ช่องสำหรับให้ซึ่งได้รับมอบพินัยกรรมลงลายมือชื่อ

ข้อ ๗ พินัยกรรมทำเป็นแบบเอกสารมหาชน หรือเอกสารฉบับ
 หนึ่ง ถ้าผู้ทำพินัยกรรมมีความประสงค์จะขอรับเอาไปทันที ก็ให้มอบให้
 ไปได้ เมื่อให้ผู้ทำพินัยกรรมลงชื่อรับไปในสมุดทะเบียนแล้ว และถ้า
 พินัยกรรมทำเป็นแบบเอกสารมหาชน ให้คัดสำเนาไว้ตามความใน
 มาตรา ๑๒ แห่งพระราชบัญญัติด้วย ถ้าผู้ทำพินัยกรรมยังไม่มีความ
 ประสงค์จะรับเอาไปทันที ให้เป็นหน้าที่นายอำเภอจัดการเก็บรักษา
 พินัยกรรมนั้นไว้ ณ ที่ว่าการอำเภอ โดยใช้ความระมัดระวังเช่นเดียว
 กับการเก็บหนังสือสำคัญในราชการ และให้ออกใบรับให้แก่ผู้ทำ
 พินัยกรรมด้วยหนึ่งฉบับ

พินัยกรรมนั้นจะต้องเก็บรักษาไว้ จนกว่าผู้ทำพินัยกรรมหรือ
 ผู้จัดการมรดก หรือทายาทของผู้ทำพินัยกรรม หรือผู้รับมรดกตาม
 พินัยกรรม หรือผู้ซึ่งผู้ทำพินัยกรรมตั้งให้มอบพินัยกรรมให้เมื่อผู้ทำ
 พินัยกรรมตายมาขอรับเอาไป

ข้อ ๘ พินัยกรรมที่นายอำเภอจัดการเก็บรักษาไว้แล้ว ถ้าผู้ทำ
 พินัยกรรมมีความประสงค์จะเรียกเอาเมื่อใดก็ได้ หรือเมื่อผู้ทำพินัยกรรม
 ตายแล้ว ผู้จัดการมรดกหรือทายาทของผู้ทำพินัยกรรม หรือผู้รับมรดก
 ตามพินัยกรรม หรือผู้ซึ่งผู้ทำพินัยกรรมตั้งให้มอบพินัยกรรมให้เมื่อผู้ทำ
 พินัยกรรมตาย มีความประสงค์จะขอรับเอาไปก็ได้ ให้ทำหนังสือแสดง
 ความประสงค์ยื่นต่อนายอำเภอ และให้นายอำเภอรับที่นายอำเภอได้ทำให้ได้
 ตามข้อ ๗ แบบไปด้วย (ถ้ามี)

ในกรณีที่ใบรับหาย หรือมีเหตุควรสงสัยว่าผู้ทำตนว่าเป็นผู้
ทำพินัยกรรมจะไม่ใช่ความจริง หรือในกรณีผู้จัดการมรดก หรือทายาท
ของผู้ทำพินัยกรรม หรือผู้รับมรดกตามพินัยกรรม หรือผู้ซึ่งผู้ทำ
พินัยกรรมตั้งให้มอบพินัยกรรมให้เมื่อผู้ทำพินัยกรรมตาย เป็นผู้มาขอรับ
พินัยกรรม ก่อนที่จะมอบพินัยกรรมให้ไปให้นายอำเภอจัดการสอบสวน
โดยวิธีให้ผู้มาขอรับพินัยกรรมนั้นแสดงหลักฐาน หรือโดยวิธีอื่นใดเพื่อ
ให้ทราบแน่ชัดว่า ผู้มาขอรับพินัยกรรมนั้นเป็นคหวผู้ทำพินัยกรรม หรือ
ผู้จัดการมรดก หรือทายาทของผู้ทำพินัยกรรม หรือผู้รับมรดกตาม
พินัยกรรม หรือผู้สมควรมอบพินัยกรรมแท้จริง และในกรณีที่ไม่ใช่
คหวผู้ทำพินัยกรรมมาขอรับ จะต้องสอบสวนถึงข้อที่ผู้ทำพินัยกรรมได้ตาย
แล้วจริงนนด้วย

ข้อ ๙ เมื่อนายอำเภอจะมอบพินัยกรรมให้แก่ผู้มาเรียกเอา
หรือมาขอรับพินัยกรรมดังกล่าวมาในข้อ ๘ ให้เรียกให้ผู้นั่งลงลายมือชื่อ
หรือพิมพ์ลายนิ้วมือในใบรับและในสมุดทะเบียนนอกชั้นหนึ่งด้วย เพื่อเป็น
หลักฐาน

ข้อ ๑๐ การมาขอรับพินัยกรรม หรือลงลายมือชื่อ หรือ
ลายพิมพ์นิ้วมือ รับพินัยกรรมตามข้อ ๘ และข้อ ๙ นั้น จะต้องผู้จะมา
ทำการแทนก็ได้ แต่การตั้งแต่งให้มาทำแทนนั้นจะต้องทำเป็นหนังสือ
มอบฉันทะ

ข้อ ๑๑ ห้ามมิให้เจ้าพนักงานต่าง ๆ ผู้ซึ่งมีหน้าที่ช่วยจัดทำ
พินัยกรรมให้แก่ผู้ตกอยู่ในอันตรายใกล้ความตาย ตั้งระบุไว้ในมาตรา

๓๓ แห่งพระราชบัญญัติรับราชการเสนาธิการ ถ้ามีเจ้าพนักงานซึ่งมีหน้าที่
ประจำท้องที่จะทำพินัยกรรมอยู่แล้ว เว้นแต่ในพฤติการณ์ที่จำเป็น
ในกรณีเช่นนั้น เจ้าพนักงานผู้ทำการนั้นต้องบันทึกเหตุผลและพฤติการณ์
จำเป็นที่รับทำการนั้นลงไว้ให้แจ้งชัด

ข้อ ๓๒ เมื่อจะต้องทำพินัยกรรมตามมาตรา ๓๓ บรรดาสัตถ์
หรือมาตรา ๓๔ แห่งพระราชบัญญัติ เพราะตามพฤติการณ์จะปฏิบัติ
ตามบทบัญญัติในมาตรา ๓๓ อนุมาตรา (๒) ไม่ได้ไว้ ให้นายอำเภอ
สอบถามเจ้าพนักงานและพระยาน และจัดทำพินัยกรรมให้เสร็จไปโดยเร็ว
ในวันที่ได้รับคำบอกกล่าวนั้น ถ้ามีเหตุอันควรสงสัยว่าถ้อยคำของ
เจ้าพนักงานหรือพระยานนั้นไม่เป็นความจริง หรือไม่ใช่ถ้อยคำของผู้ทำ
พินัยกรรมไว้ ให้นายอำเภอสอบสวนเสียก่อนจนเป็นที่พอใจว่าเป็น
ความจริงแล้ว จึงจัดทำพินัยกรรมให้

ข้อ ๓๓ ในการทำพินัยกรรมตามมาตรา ๓๓ และ ๓๔ แห่ง
พระราชบัญญัติ ให้นายอำเภอมีอำนาจที่จะยกเว้นไม่เรียกค่าธรรมเนียม
ตามกฎหมาย

ข้อ ๓๔ พินัยกรรมที่เจ้าพนักงานผู้ใช้อำนาจและทำหน้าที่แทน
นายอำเภอ จัดทำขึ้นในระหว่างสงครามตามมาตรา ๓๔ แห่งพระราช-
บัญญัติ ไม่ต้องเรียกค่าธรรมเนียมตามกฎหมาย แต่เจ้าพนักงานผู้จัดทำ
พินัยกรรมจะต้องสอบถามภูมิลำเนาและรายละเอียดอื่น ๆ เกือบแก่ผู้ทำ
พินัยกรรมจดไว้ให้ชัดเจน

๑๕.๕
 พินัยกรรมที่ทําขึ้นตามความในข้อ ๕ ให้เจ้าพนักงานผู้ใช้อำนาจ
 และทำหน้าที่แทนนายอำเภอนำส่งต่อกระทรวงมหาดไทยโดยมีหลักฐานเพื่อ
 จะได้จัดส่งต่อไปยังนายอำเภอท้องที่ผู้ทำพินัยกรรมมีภูมิลำเนาอยู่ ถ้า
 ผู้ทำพินัยกรรมได้เรียกเอาพินัยกรรมไปเสียแล้ว ให้ส่งใบรับกับสำเนา
 พินัยกรรมที่คัดไว้ไปแทน

ข้อ ๑๕ พินัยกรรมที่คนในบังคับสยามทําในเมืองต่างประเทศ
 ตามแบบที่กฎหมายไทยบัญญัติไว้ต่อหน้าเจ้าพนักงานทูต หรือกงสุล
 ฝ่ายสยามตามมาตรา ๓๗ แห่งพระราชบัญญัตินี้ ถ้าผู้ทำพินัยกรรม
 ไม่ได้เรียกเอาพินัยกรรมไปในทันที หรือไม่ได้แสดงความจริงประสงค์ว่า
 ให้เจ้าพนักงานทูต หรือกงสุลเก็บรักษาไว้โดยฉะเพาะแล้ว ให้
 เจ้าพนักงานผู้จัดทำพินัยกรรมปฏิบัติตามข้อ ๑๔ วรรค ๒ โดยอนุโลม

ข้อ ๑๖ การเก็บรักษาและส่งมอบพินัยกรรมที่ทําขึ้นตาม
 มาตรา ๓๓, ๓๔, ๓๗, และ ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติ ให้นายอำเภอ
 ปฏิบัติตามความในข้อ ๗ และ ๘ แห่งกฎนี้

ข้อ ๑๗ ให้เรียกค่าธรรมเนียมดังต่อไปนี้

(๑) ค่าทำพินัยกรรมเป็นเอกสารมหาชน ในที่ว่าการ อำเภอ
 ธรรมเนียม ๓๐ บาท

ถ้าจะทําในคราวเดียวกันเป็นคู่ฉบับ ๆ ละ ๓๐ บาท

(๒) ค่าทำพินัยกรรมเป็นเอกสารมหาชนนอกที่ว่าการ อำเภอ
 ธรรมเนียม ๒๐ บาท

ถ้าจะทําในคราวเดียวกันเป็นคู่ฉบับ ๆ ละ ๓๐ บาท

- (๓) ค่าทำพินัยกรรมเป็นเอกสารลับ ระเบียบละ ๕ บาท
- (๔) ค่าทำพินัยกรรมตามมาตรา ๓๓-๓๔ ระเบียบละ ๑๐ บาท
- (๕) ค่าคัดและรับรองสำเนาพินัยกรรม ระเบียบละ ๔ บาท
- (๖) ค่าช่วยการพะยานและค่าในการทำพินัยกรรมให้ให้แก่พะยานและค่ามณเฑาะพินัยอาเภอจัดทำ อนึ่งโดยตามอัตราที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติพิจารณาความแพ่งที่ใช้อยู่
- (๗) ค่าพะยานรับรองลายมือชื่อผู้ทำพินัยกรรมให้ให้แก่พะยานมณเฑาะพินัยอาเภอจัดทำ คนละ ๒๕ สตางค์

ศาลว่าการกระทรวงมหาดไทย

กฎให้ไว้ ณ วันที่ ๒๒ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๗๗

หลวงประดิษฐมนูธรรม

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

(๕๐ ร.จ. ๑๙๐ ลงวันที่ ๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๗)

หน้าว่าง

พ.ร.บ. อากรรมผิดกและการรับผิดก

พ.ศ. ๒๔๗๖

และกฎกระทรวง

พระราชบัญญัติ

อากรมฤตกและการรับมฤตก พุทธศักราช ๒๔๗๖

นริศรานุวัดติวงศ์

ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

(ตามพระราชกฤษฎีกา ลงวันที่ ๓๓ มกราคม พ.ศ. ๒๔๗๖)

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว
มีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าฯ สั่งว่า

โดยที่เสนาผู้แทนราษฎรถวายคำปรึกษาว่า สมควรเก็บอากรมฤตก
ของผู้ตาย และการรับมฤตก

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดย
คำแนะนำและยินยอมของเสนาผู้แทนราษฎรดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้ให้เรียกว่า “พระราชบัญญัติอากร
มฤตกและการรับมฤตก พุทธศักราช ๒๔๗๖”

มาตรา ๒ ให้ใช้พระราชบัญญัตินี้ตั้งแต่วันประกาศในราชกิจจานุ
เบกษาเป็นต้นไป

มาตรา ๓ ในพระราชบัญญัตินี้ เว้นแต่ข้อความจะแสดงให้เห็น
เป็นอย่างอื่น

“ผู้จัดการมฤตก” หมายความว่า บุคคลซึ่งผู้ตายได้ตั้งไว้โดย

พินัยกรรม หรือทศาค้างให้เป็นผู้จัดการมรดก เพื่อให้จัดการทรัพย์สิน
ทั้งหมดหรือบางส่วนอันเป็นมรดกของผู้ตาย

“ทายาท” หมายความว่า บุคคลที่ได้เข้าเป็นเจ้าของทรัพย์สิน
อันเป็นมรดกของผู้ตายทั้งหมดหรือบางส่วน จะโดยผู้ตายสั่งไว้ในพินัยกรรม
หรือโดยชอบด้วยกฎหมาย หรือโดยประเพณีประเพณีอันเองก็ตาม

“พนักงานตรวจตรา” หมายความว่า พนักงานซึ่งรัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงการคลังได้ตั้งขึ้นเพื่อสอบให้แน่ว่า มรดกของผู้ตายหรือการรับ
มรดกนั้น จะต้องเสียอากรตามพระราชบัญญัติหรือไม่ และเพื่อจัดการ
ความถูกต้องหรือการรับมรดกนั้น

“พนักงานเจ้าหน้าที่” หมายความว่า พนักงานซึ่งรัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงการคลังได้ตั้งขึ้น เพื่อจัดการประเมินค่าอากร

“พนักงานเก็บอากร” หมายความว่า พนักงานกระทรวงมหาดไทย
ผู้ทำหน้าที่เก็บและเร่งรัดให้เสียอากร กล่าวคือ ข้าราชการประจำจังหวัด
และนายอำเภอ ในความควบคุมของกระทรวงการคลัง

มาตรา ๕ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง มีหน้าที่ราชการ
ให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติ และให้มีอำนาจออกกฎกระทรวงตั้ง
เจ้าพนักงาน กำหนดอัตราค่าธรรมเนียม หรือกระทำการอย่างอื่นเพื่อ
ปฏิบัติการให้เป็นไปตามบทแห่งพระราชบัญญัติ

กฎกระทรวงนั้น เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้
บังคับได้

หมวด ๑

อากรมฤตก

ส่วนที่ ๑

การใช้พระราชบัญญัติ

มาตรา ๕ เมื่อบุคคลใดตายภายหลังวันใช้พระราชบัญญัติ เว้นแต่จะมีบทบัญญัติเป็นอย่างอื่น ให้เรียกและเก็บอากรในค่าแห่งบรรดาทรัพย์สินที่เป็นของบุคคลนั้นในเวลาตาย อันได้ตอบสนองตามทักกล่าวต่อไปแล้ว อากรนั้นเรียกว่า “อากรมฤตก” ซึ่งต้องเก็บตามอัตราที่กำหนดไว้ในพิกัด ๑ แนบท้ายพระราชบัญญัติ

มาตรา ๖ ทรัพย์สินของผู้ตาย ซึ่งทำให้นำนารวมในการกำหนดค่าแห่งมฤตกนั้น คือ

- (๑) ถ้าผู้ตายมีสัญชาติเป็นไทย
- (๒) บรรดาอสังหาริมทรัพย์และสิทธิ หรือประโยชน์ ใน อสังหาริมทรัพย์ที่มีอยู่ในสยาม
- (๓) บรรดาอสังหาริมทรัพย์มีรูปร่างที่มีอยู่ในสยาม
- (๔) บรรดาสิ่งของ พืชพันธุ์ ใบไม้ ใบหญ้า หรือผลิตภัณฑ์อย่างอื่น หรือประโยชน์ หรือสิทธิ ในกิจการค้าอุตสาหกรรมและวิชาชีพ โดยลักษณะเป็นหุ้นส่วน หรืออย่างอื่น ทั้งที่มีอยู่ในสยามและต่างประเทศ
- (๕) บรรดาสิทธิเรียกร้องที่ยังค้างอยู่ในเวลาตาย หรือเงินที่จะได้รับ หรือทรัพย์สินอื่นเกิดขึ้นแก่กองมฤตก เพราะเหตุที่ตายทั้งที่อยู่ใน

ด้ายและต่างประเทศ แต่ทงนลายงมิไต่แยง หรืออยู่ภายในเงอนไขบงคับ
ก่อนไชร่ ซอโตแยงตองไต่ระบบแฉว หรือเงอนไขล่ำเรจดังแฉวในทางท
เป็นคุนเกททายาท

(๒) ถ้าผู้ตายเป็นชนต่างด้าว ให้กำหนดค่าแห่งมฤตกเหมือน
ผู้ตายมีสัญชาติเป็นไทย เว้นแต่ให้กำหนดเฉพาะทรัพย์สินที่อยู่ในสยาม

(๓) อสังหาริมทรัพย์กิตติ์ อสังหาริมทรัพย์กิตติ์ ที่ผู้ตายถือกรรมสิทธิ์
หรือมีชื่อเป็นเจ้าของ หรืออสังหาริมทรัพย์ออกให้แก่ผู้ถือที่อยู่ในครอบครอง
ของผู้ตาย ท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นของผู้ตาย เว้นแต่จะพิสูจน์ได้
เป็นอย่างอื่น

มาตรา ๗ บรรดาทรัพย์สินของผู้ตาย ซึ่งผู้ตายให้แก่บุคคลใด
โดยตรงหรือโดยอ้อมภายในเวลาหนึ่งปีก่อนตายนั้น เพื่อประโยชน์แห่ง
อากรมฤตก ท่านให้ถือเป็นส่วนหนึ่งแห่งมฤตก และให้คิดรวมเพื่อกำหนด
ค่าแห่งมฤตกด้วย เว้นแต่ทรัพย์สินที่ให้ผู้รับได้รับไปเป็นราคาไม่เกิน
คนละพันบาท หรือให้ในการสมัครรับ หรือได้ให้ไปแล้วก่อนวันใช้
พระราชบัญญัติ

มาตรา ๘ บุคคลที่ศาลมีคำสั่งว่าเป็นคนด่าบั่นขี้ และคนด่าบั่นขี้
นั้นมทรัพย์สินอันเป็นมฤตกอยู่ ท่านให้ถือเป็นส่วนหนึ่งว่าคนด่าบั่นขี้
ถึงแก่ความตายในเมื่อศาลมีคำสั่ง และท่านให้ใช้บทบัญญัติในการเก็บ
และเสียค่าอากรมฤตก และการรับมฤตกตามพระราชบัญญัติทว่าด้วย
ทรัพย์สินอันเป็นมฤตกของผู้ตายโดยอนุโลม

เมื่อใดปรากฏว่าคนด่าบั่นขี้หนึ่งมีชีวิตอยู่ โดยศาลได้ถอนคำสั่ง

และได้โฆษณาในหนังสือราชกิจจานุเบกษาแล้ว และผู้เสียอากรโดยน
 ค้าร้องตามแบบขอคืนเงินค่าอากรใช้ ก็ให้คนตะเพาะค่าอากรบรรดาที่
 ได้รับไว้ทั้งสิ้นอันเนื่องแต่กรณีทว่าเป็นคนล่ามคูนยมน ให้แก่ผู้ร้องไป

ส่วนที่ ๒

การตรวจราคา

มาตรา ๙ ในการกำหนดค่าแห่งมฤตกนั้น ท่านให้รวบรวม
 บรรดาทรัพย์สินของผู้ตายอันจะต้องเก็บอากรเข้าเป็นมฤตกกองเดียวกัน

มาตรา ๑๐ ค่าแห่งทรัพย์สินนั้น ให้กำหนดดังต่อไปนี้

ทรัพย์สินซึ่งระบุไว้ในมาตรา ๖ (ก) (ข) (ค) ให้ประมาณตาม
 ราคาตลาดในเวลาตาย

ทรัพย์สินซึ่งระบุไว้ในมาตรา ๖ (ง) ถ้าการเรียกร้อยจำนวนเงินนั้น
 ไม่มีได้แน่ ให้ประมาณตามจำนวนที่ระบุไว้ในเอกสารซึ่งเป็นหลักฐาน
 เรียกร้อย ถ้ามีการโต้แย้ง ให้ประมาณตามจำนวนเงินซึ่งกำหนดใน
 คำพิพากษา หรือตามข้อตกลงซึ่งคู่กรณีทำได้โดยสุจริต การกำหนด
 ค่าแห่งทรัพย์สินตามมาตรา ๗ ให้อนุโลมกำหนดอย่างเดียวกับทรัพย์สิน
 ซึ่งระบุไว้ในมาตรา ๖

มาตรา ๑๑ ถ้าศาลจะกำหนดขึ้นปรากฏจากนิติกรรม หรือเอกสาร
 ที่ทำขึ้นโดยสุจริตในเวลาไม่เกินสองปีก่อนเวลาตายของผู้ตาย ผู้จัดการ
 มฤตก และพนักงานตรวจราคาจะตกลงกันยอม รับค่าเช่นนั้น เป็นหลัก ในการ
 ตรวจราคาทรัพย์สินก็ได้

มาตรา ๑๒ การกำหนดค่าทรัพย์สินตามราคาตลาดที่กล่าวใน
มาตรา ๑๐ นั้น ให้ประกอบขึ้นด้วยพนักงานตราค่าและผู้จัดการ มฤตกหรือ
ผู้แทนรวมมือกันปรึกษากำหนดราคา และเมื่ออธิบดีกรมสรรพากร หรือ
ข้าหลวงประจำจังหวัดเห็นชอบด้วยแล้ว ให้ถือเป็นราคาตลาด

ถ้าพนักงานตราค่าเห็นควรให้ทราบล่วงหน้าครั้งละไม่น้อยกว่า
เจ็ดวันล่วงหน้าแล้ว แต่ผู้จัดการมฤตกมิได้มาร่วมการปรึกษาหรือตั้ง
ผู้แทนมาต่างตัว ก็ให้พนักงานตราค่ากำหนดตามเห็นควร แล้วให้ส่งดำเนิน
บัญชีทรัพย์สินที่ราคาคำนวณไปให้ผู้จัดการมฤตกทราบ ถ้ามิได้รับคำคัดค้าน
จากผู้จัดการมฤตกภายในสิบห้าวันไซ้ และอธิบดีกรมสรรพากร หรือ
ข้าหลวงประจำจังหวัด เห็นชอบตามที่พนักงานตราค่า ได้กำหนดไว้แล้ว
ก็ให้เป็นราคาตลาด

ทรัพย์สินใดที่ผู้จัดการมฤตก หรือผู้แทนคัดค้าน หรือมีความเห็น
แตกต่างกับความเห็นพนักงานตราค่า หรือราคาที่พนักงานตราค่า และผู้
จัดการมฤตก หรือผู้แทนรวมมือกันกำหนดขึ้น แต่อธิบดีกรมสรรพากรหรือ
ข้าหลวงประจำจังหวัด เห็นชอบเป็นอันตกลงกันได้ไซ้ ท่านให้นับบท
บังคับในวิธีพิจารณาความแพ่ง ว่าด้วยการตั้งอนุญาโตตุลาการมาบังคับ
โดยอนุโลม

ค่าธรรมเนียมและค่าใช้จ่ายในการตั้งอนุญาโตตุลาการนั้น ให้หัก
จากกองมฤตก

มาตรา ๑๓ ค่าแห่งทรัพย์สินอันได้ครอบครองหรือรับคำวินิจฉัย
ชี้ขาดมิกำหนดแน่นอน ตามมาตรา ๑๐, ๑๑ หรือมาตรา ๑๒ แล้วนั้น

เรียกว่า “ยอดสุทธิแห่งค่า” และยอดสุทธิแห่งค่านี้ ท่านให้หักจำนวน
ต่อไปนี้ออก คือ

- (๑) บรรดาหนี้ซึ่งผู้ตายเป็นหนี้ก่อนตาย
 - (๒) ค่าใช้จ่ายเนื่องด้วยศพและยดสืบของยอดสุทธิแห่งค่า แต่
มิให้เกินกว่าห้าพันบาท
 - (๓) ค่าใช้จ่ายในการจัดการมรดกตามที่ตั้งมรดก แต่ท่านมิให้
หักหนี้ดังต่อไปนี้
 - (ก) หนี้ซึ่งผู้ตายได้ปลดให้ โดยพินัยกรรม
 - (ข) หนี้ซึ่งผู้ตายได้ทำขึ้นเพื่อการให้คงที่ระบุไว้ในมาตรา ๗
 - (ค) หนี้ซึ่งไม่มีพยานหลักฐานอื่น นอกจากถ้อยคำของผู้ตาย
ในพินัยกรรม
 - (ง) หนี้ซึ่งมีหลักฐานอันได้ทำขึ้นในต่างประเทศ หรือเกิด
ตามคำพิพากษาของศาลในเมืองต่างประเทศอันบังคับในสยามมิได้
 - (จ) หนี้ซึ่งขาดอายุความ
- มาตรา ๑๔ ถ้าปรากฏว่ามีทรัพย์สินใดอันจะตกได้แก่รัฐ หรือ
ทบวงการเมือง หรือข้าราชการสถานการบุคคล หรือสหภาพชาติ เมื่อได้นำ
ค่าแห่งทรัพย์สินนั้นมารวม ในการ กำหนด ยอดสุทธิ แห่งค่า ของ มรดกแล้ว
ท่านมิให้เรียกและเก็บอากรในค่าทรัพย์สินนั้น

ส่วนที่ ๓

การแจ้งรายการ

มาตรา ๑๕ เมื่อบุคคลใดตายและปรากฏว่าค่าของมรดกมีจำนวน

รวมกันเกินกว่า หรือน่าจะเกินกว่าหมื่นบาท ท่านให้ผู้จัดการมฤตกแจ้งความตายต่อพนักงานตราค่าแห่งท้องที่ ซึ่งบุคคลนั้นตายภายในสิบห้าวันตามแบบที่กำหนดไว้ แต่ตายในต่างประเทศกำหนดเวลาดำหรับทำคำบอกกล่าว ให้นับแต่เวลาที่ผู้จัดการมฤตกทราบในสยาม คำบอกกล่าวนั้นให้ส่งไปยังพนักงานตราค่าแห่งท้องที่ซึ่งผู้จัดการมฤตกตั้งสถานที่อยู่

ถ้าไม่มีผู้จัดการมฤตก ให้บุคคลซึ่งกำลังครอบครองทรัพย์สินมฤตกจัดการตามที่ได้กล่าวแล้วในวรรคต้น

มาตรา ๑๖ เมื่อพนักงานตราค่าได้รับคำบอกกล่าวตามมาตรา ก่อนหรือไม่ได้รับคำบอกกล่าว แต่มีเหตุสมควรเชื่อว่ามฤตกมีค่าเกินกว่าหมื่นบาท ถ้าไม่มีผู้จัดการมฤตกตามพินัยกรรม หรือผู้จัดการมฤตกตามพินัยกรรมไม่ยอมรับหน้าที่ หรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่เมื่อพนักงานตราค่าสืบค้นนับจากวันตายไปแล้ว ทายาทมิได้ร้องต่อศาลให้ตั้งผู้จัดการมฤตกไว้ ท่านให้พนักงานตราค่าร้องต่อศาลขอให้ตั้งผู้จัดการมฤตก

ค่าธรรมเนียมการร้องขอให้ศาลตั้งผู้จัดการมฤตกนั้น ท่านให้หักจากกองมฤตก

มาตรา ๑๗ ถ้าไม่มีผู้จัดการมฤตกตามพินัยกรรม หรือก่อนที่ศาลตั้งผู้จัดการมฤตก บุคคลใดเข้าครอบครอง หรือพิทักษ์ทรัพย์สืบหรือล่อเข้าเกี่ยวของกับทรัพย์สินของมฤตก ท่านให้ถือว่าในส่วนของมฤตกตามพระราชบัญญัตินั้น บุคคลนั้นเป็นผู้จัดการมฤตกทราบเท่าที่ศาลยังไม่ตั้งผู้จัดการมฤตก แต่ถ้าศาลได้ตั้งผู้จัดการมฤตกแล้ว บุคคลนั้นจะต้องแจ้ง

ข้อความและให้ความสะดวกอื่นจะช่วยให้ผู้จัดการมฤตก ตรวจทรัพย์สินหรือ
ปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัติได้

มาตรา ๑๘ ในเวลาตาย บุคคลใดครอบครองทรัพย์สินของผู้ตาย
ดังกล่าวในมาตรา ๖ หรือ ๗ ไว้โดยเหตุประการใดก็ตาม หรือเป็นลูกหนี้ของ
ผู้ตายก็ดี ท่านว่าบุคคลนั้นต้องบอกกล่าวแก่ผู้จัดการมฤตกและพนักงาน
ตรวจราคาถึงความเป็นอยู่ และค่าแห่งทรัพย์สินหรือหนี้สินนั้น โดยแสดง
รายการ และให้ความสะดวกประการอื่นอันจะช่วยให้ผู้จัดการมฤตกและ
พนักงานตรวจราคาปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัติได้

มาตรา ๑๙ ผู้จัดการมฤตกมีหน้าที่หาบัญชีดังบัญญัติไว้ในมาตรา
๒๐ และส่งมอบสำเนาอันแท้จริงให้แก่พนักงานตรวจราคา

ท่านมิให้ส่งมอบบัญชีว่าเกินกว่าหกเดือนนับแต่วันตาย ถ้าตายใน
ต่างประเทศ มิให้ส่งมอบบัญชีว่าเกินกว่าเก้าเดือนนับแต่วันตาย เว้นแต่
เมื่อผู้ต้องรับผิดชอบได้ร้องขอ ท่านว่าพนักงานตรวจราคาจะขยายเวลาที่กำหนด
ไว้ข้างตนออกไปตามที่เห็นควรก็ได้ แต่มิให้เกินหนึ่งนับแต่วันตาย

มาตรา ๒๐ ในบัญชีให้แสดงทรัพย์สินและหนี้สินทั้งหมด ตามที่
ระบุไว้ในมาตรา ๖, ๗ และ ๑๘ ซึ่งผู้จัดการมฤตกทราบ ไม่ว่าทรัพย์สิน
หรือหนี้สินนั้นจะอยู่ในความควบคุมดูแลของตนหรือไม่ หรือจะมีโต้แย้ง
หรืออยู่ภายในเงื่อนไขบังคับก่อนหรือไม่ และให้บอกค่าแห่งทรัพย์สินและ
จำนวนเงินหนี้สินดังกล่าวแล้วด้วย

ในกรณีที่ผู้จัดการมฤตกสงสัยว่ายังมีทรัพย์สิน หรือหนี้สินที่ควร
นำมารวมในการตรวจราคา ให้ผู้จัดการมฤตกบันทึกไว้ในบัญชี แต่ท่านมิให้

นำเอาทรัพย์สินหรือหนี้สินคงค้างจนมาตราค่า จนกว่าจะได้ทราบค่าทรัพย์สินหรือหนี้สินมียุติ และทราบราคาแน่นอนแล้ว

เมื่อโดยบัญชีแล้ว ถ้าผู้จัดการมฤตกทราบแน่ชัดว่าทรัพย์สินหรือหนี้สินซึ่งควรนำมารวมในการตราค่าคงค้างแล้วมียุติแล้ว ให้ผู้จัดการมฤตกยื่นบัญชีเพิ่มเติมภายในสามเดือนนับแต่เวลาที่ทราบแน่ และเมื่อได้กำหนดค่าแห่งทรัพย์สินหรือหนี้สินในส่วนเพิ่มเติมนั้นแล้ว ท่านให้คำนวณยอดสุทธิแห่งค่าอภิศงหนึ่ง โดยนำเอาทรัพย์สินหรือหนี้สินที่เพิ่มเติมรวมเข้าด้วย และให้เรียกเก็บค่าอากรตามจำนวนยอดสุทธิแห่งค่าที่ใดรวมแล้ว

การยื่นบัญชีเพิ่มเติม ท่านให้ใช้บทบัญญัติมาตรา ๑๘ อันเกี่ยวกับการขยายเวลาบังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๒๑ เมื่อได้รับบัญชีฉบับเดิมหรือฉบับเพิ่มเติมแล้ว ให้พนักงานตราค่าจดทะเบียนไว้ และออกใบรับให้แก่ผู้จัดการมฤตกไป ใบรับนั้นให้พนักงานตราค่า ลงวัน เดือน ปี และลงนามไว้เป็นสำคัญ

มาตรา ๒๒ ถ้าพนักงานตราค่ามีเหตุอันควรเชื่อว่าบัญชีไม่ถูกต้องหรือไม่บริบูรณ์ไซ้ ท่านว่าในเวลาใดๆ ภายในสามปีนับแต่ได้รับมอบบัญชีแล้ว พนักงานตราค่ามีอำนาจออกหมายเรียกบุคคลผู้ทำบัญชี หรือเรียกพระยานหลักฐานมาไต่สวนได้ หมายเรียกนั้นต้องตั้งเป็นหนังสือให้ทราบล่วงหน้าอย่างน้อยสามวันก่อนวันที่กำหนดให้มา และถ้าพนักงานตราค่าต้องการตรวจทรัพย์สินของผู้ตายไซ้ ท่านว่าเมื่อได้แจ้งเป็นหนังสือให้ทราบล่วงหน้า ยี่สิบสี่ ชั่วโมงแล้ว ก็มิอำนาจเข้าตรวจได้ในระหว่างพระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตก แต่ต้องตรวจต่อหน้าผู้จัดการมฤตกหรือผู้แทน

ถ้าไม่ตรวจเองจะให้เจ้าพนักงานอื่นหรือผู้เชี่ยวชาญไปตรวจก็ได้ แต่ต้องมีหนังสือมอบอำนาจเป็นหลักฐาน ผู้จัดการมฤตกหรือผู้แทนต้องให้ความสะดวกในการตรวจทุกประการ

ถ้าผู้ต้องรับผิดชอบคนใด ละเลยไม่ทำ หรือไม่ ส่งมอบ บัญชี ตาม มาตรา ๑๘, ๒๐ ไซ้ ท่านว่าพนักงานตีราคามีอำนาจทำการได้ส่วนโดยลักษณะเดียวกับบรรพแรกก่อน

ในกรณีที่กล่าวมาข้างต้น ท่านว่าพนักงานตีราคามีอำนาจทำบัญชี หรือเปลี่ยนแปลงบัญชีได้ ตามที่ได้ส่วนมีหลักฐานแน่นอนแล้ว

มาตรา ๒๓ เมื่อพนักงานตีราคาได้รับหรือได้ทำบัญชีบริบูรณ์เป็นที่พอใจ ทั้งได้ตกลงกำหนดราคากับผู้จัดการมฤตก โดยอนุมัติของอธิบดีกรมสรรพากรหรือข้าหลวงประจำจังหวัด หรืออนุญาตตุลาการได้ซึ่งขาดกำหนดราคากดี ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๒ แล้วนั้น ให้พนักงานตีราคาลงลำนับบัญชี ดำเนินบัญชีการตีราคาและลำนับเอกสารที่ไว้ต้นนับส่งไปยังพนักงานเจ้าหน้าที่ เพื่อประเมินอากร และให้ส่งลำนับเหล่านั้นไปให้ผู้จัดการมฤตกด้วย

ส่วนที่ ๔

การประเมินและการเก็บอากร

มาตรา ๒๔ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ ประเมินค่าอากรโดยถือบัญชีและราคาที่รับจากพนักงานตีราคาเป็นหลักในการประเมิน

มาตรา ๒๕ เมื่ออสังหาริมทรัพย์ ประโยชน์หรือสิทธิในกิจการค้า อุตสาหกรรม หรือในงานวิชาชีพได้มาจากการเป็นหุ้นส่วน หรือ

ได้มาจากทางอื่น (มิใช่ที่ได้มาจากบริษัท) กัด ประโยชน์ในอสังหาริมทรัพย์นั้นกีด ประโยชน์หรือสิทธิซึ่งได้โอนไปในเวลาคนใดคนหนึ่งตายกีด ได้เสียอากรมฤตกแล้ว ต่อมาภายในห้าปีทรัพย์สินนั้นทั้งหมดหรือบางส่วน จะต้องเสียอากรมฤตกอีก ท่านว่าถ้าข้อบังคับกรมสรรพากร หรือข้าหลวงประจำจังหวัดเห็นความหลักฐานเช่นว่ามา ก็ให้ลดจำนวนเงินอากรมฤตกที่จะต้องเสียเพราะความตายของคนที่ต้องคงต่อไป

ถ้าความตายของคนที่ต้องเกิดขึ้นภายในหนึ่งปี นับแต่ความตายของคนทหนึ่ง..... ร้อยละแปดสิบ

ถ้าความตายของคนที่ต้องเกิดขึ้นภายในสองปี นับแต่ความตายของคนทหนึ่ง..... ร้อยละหกสิบ

ถ้าความตายของคนที่ต้องเกิดขึ้นภายในสามปี นับแต่ความตายของคนทหนึ่ง..... ร้อยละห้าสิบ

ถ้าความตายของคนที่ต้องเกิดขึ้นภายในสี่ปี นับแต่ความตายของคนทหนึ่ง..... ร้อยละสี่สิบ

ถ้าความตายของคนที่ต้องเกิดขึ้นภายในห้าปี นับแต่ความตายของคนทหนึ่ง..... ร้อยละยี่สิบ

ถ้าค่าแห่งทรัพย์สินนั้นจะต้องเสียอากรมฤตกเมื่อคนทต้องตาย มีราคาต่างกับค่าแห่งทรัพย์สินที่เสียอากรมฤตกเมื่อคนทหนึ่งตายไว้ ท่านให้ลดจำนวนข้างน้อยเป็นเกณฑ์คำนวณค่าอากรมฤตก ซึ่งจะได้ลดตามมาตรฐาน

มาตรา ๒๖ ผู้จัดการ มฤตก ต้องรับผิดชอบในการ เสีย อากรมฤตกในทรัพย์สินที่ได้รับมอบและได้จัดการไป ผู้จัดการมฤตก มีอำนาจ จำหน่าย

ทรัพย์สินนั้น ๆ ได้ตามที่เป็นการสมควร เพื่อประโยชน์แห่งการเสียอากร
มฤตกหรือให้หลักประกันสำหรับอากรมฤตก

ในกรณีที่ทรัพย์สินมิได้อยู่ในความควบคุมของผู้จัดการ มฤตก
ท่านว่าบุคคลใดรับประโยชน์จากทรัพย์สินนั้นต้องรับผิดชอบในการเสียอากร

มาตรา ๒๗ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ส่งหนังสือแจ้งจำนวนเงินที่จะต้องเสียอากรมฤตกไปยังผู้รับผิดชอบ

มาตรา ๒๘ ภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งจำนวนเงินอากร
จากพนักงานเจ้าหน้าที่ ให้ผู้ต้องรับผิดชอบเสียค่าอากรแก่พนักงานเก็บอากร

มาตรา ๒๙ เงินอากรในส่วนแห่งมฤตกซึ่งเป็นอสังหาริมทรัพย์กิตติ
หรือประโยชน์หรือสิทธิในกิจการค้า อุตสาหกรรม หรือในงานวิชาชีพ
ได้มาจากการเป็นหุ้นส่วน หรือได้มาจากทางอื่นก็ดี อันถึงกำหนดต้องเสีย
นั้น ท่านว่าผู้ต้องรับผิดชอบเสียอากรจะเลือกเสียเป็นงวดปีเท่า ๆ กันแบ่งงวด
หรือครั้งปีเท่า ๆ กันสิบหกงวด กับบอกเบียดตามอัตรากรอยละสี่ต่อปี นับ
แต่วันครบกำหนดเสียอากรงวดแรกก็ได้ งวดแรกนั้น ท่านว่าถึงกำหนดเสีย
เมื่อพ้นสิบสองเดือนนับแต่วันตาย ดอกเบียดให้เสียพร้อมกับค่าอากรงวด
ที่ต้องส่ง แต่ในกรณีที่การขายทรัพย์สินนั้นให้ชำระอากรเมื่อการขายได้
สำเร็จแล้ว ท่านว่าชำระอากรเช่นว่านั้น ท่านว่าเป็นเงินอากรค้าง

ถ้าผู้ต้องรับผิดชอบเสียอากรมฤตกในอสังหาริมทรัพย์โดยนิตยการของขอ
ต่ออธิบดีกรมสรรพากร และเมื่ออธิบดีกรมสรรพากรเห็นสมควรจะรับส่วน
แห่งอสังหาริมทรัพย์ตามที่ตกลงกันในระหว่างอธิบดีกรมสรรพากรกับผู้ต้อง
เสียอากรเป็นการชำระเงินอากรทั้งหมดหรือแบ่งส่วนก็ได้

มาตรา ๓๐ ถ้ามิได้เสียอากร ภายในเวลาที่บังคับไว้ในพระราช-
บัญญัติ หรือตามที่พนักงานเจ้าหน้าที่กำหนดไว้ ท่านให้เพิ่มจำนวน
เงินที่ทักกำหนดเสียจนอกรอยละสิบต่อปี ในระหว่างเวลาที่เงินอากรค้าง
จำนวนเงินที่เพิ่มขึ้นนั้น ท่านว่าเป็นส่วนหนึ่งแห่งอากร

ถ้ามิได้เสียอากร หรือจนตลิ่งเงินตามงวด ท่านว่าพนักงานเก็บอากร
มีอำนาจตั้งตามวิธีพิจารณาความแพ่ง ให้อยึดและขายทอดตลาดทรัพย์สินของ
มฤตกเพื่อจะได้เอาเงินมาเสียอากรที่ถึงกำหนดเสีย และเสียค่าธรรมเนียม
และค่าใช้จ่าย ทั้งนี้ท่านว่าทำได้โดยมิต้องขอให้ศาลออกหมายยึดหรือสั่ง

มาตรา ๓๑ ถ้าพนักงานเจ้าหน้าที่ ทราบเอง หรือทราบโดยที่ผู้เสีย
อากรมาร้องขอว่า การคำนวณอากรหรือการเสียอากรที่ได้เสียไปแล้วนั้น
ผิดเพราะเหตุใด ๆ ก็ดี ท่านว่าพนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจเก็บบัญชีประเมิน
ได้ภายในสองปีตั้งแต่วันคำนวณเดิมหรือวันเสียอากร

ถ้าการเกณฑ์เงินที่ประเมินได้ ให้พนักงานเก็บอากรคืนเงิน
แก่ผู้เสียอากร แต่ในกรณีการเสียเงินอากรเกินนั้นเป็นเพราะพนักงาน
เจ้าหน้าที่ประเมินเกินไว้ ท่านให้หักดอกเบี้ยให้ร้อยละสิบ

ถ้าการเกณฑ์เพิ่มเงินอากรที่จะต้องเสียไว้ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่
เขียนหนังสือแจ้งความไปให้ผู้เสียอากรทราบ จำนวนเงิน ซึ่งจะต้องเสียเพิ่ม
เดิมและแสดงเหตุให้ทราบด้วย ผู้เสียอากรต้องเสียเงินนั้นแก่พนักงานเก็บ
อากรตั้งทักถามไว้ในมาตรา ๒๘ และ ๒๙ แต่ให้ขอทวงคืนได้ตามบทบัญญัติ
ไว้ในพระราชบัญญัตินี้ พนักงานเก็บอากรมีอำนาจเรียกของเงินจำนวนนั้น

จากผู้จัดการมฤตกหรือทายาทคนเดียวหรือหลายคนโดยเฉลี่ยตามส่วนมฤตก
ที่ได้รับ

หมวด ๒

อากรการรับมฤตก

ส่วนที่ ๑

การจัดเก็บ

มาตรา ๓๒ บุคคลใดได้เป็นเจ้าของทรัพย์สินของผู้ตาย อันมีราคา
เกินกว่าหมื่นบาท บุคคลนั้นต้องเสียอากร เรียกว่า “อากรการรับมฤตก”
ตามอัตราที่จำแนกไว้ในพิกัด ๒ แห่งท้ายพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๓๓ บรรดา ทรัพย์สิน อันบุคคล จะต้องเสีย อากรการรับ
มฤตกนั้น ท่านว่าให้ใช้ความในมาตรา ๖ บังคับ

มาตรา ๓๔ บุคคลใดได้รับทรัพย์สินจากผู้ตายได้ให้ ภายในหนึ่งปี
ก่อนเวลาตาย ท่านว่าต้องเสียอากรมฤตก เว้นไว้แต่การรับทรัพย์สินที่ให้
ตามพระบัพัฒนาในมาตรา ๗

มาตรา ๓๕ ให้ยกเว้นการเรียกและเก็บอากรการรับมฤตกตามนี้
ที่กล่าวไว้ในมาตรา ๑๔

มาตรา ๓๖ ให้ผู้จัดการมฤตกแจ้งแก่พนักงานตราค่าให้ทราบนาม
และตำแหน่งของทายาทผู้ต้องรับผิดชอบ เสียอากรการ รับมฤตกทั้งจำนวน และ
ราคาทรัพย์สินที่ทายาททุกคนได้รับ

ท่านให้ใช้มาตรา ๑๘ นอกจากพันธะที่กำหนดไว้สำหรับลูกหนี้กับ
มาตรา ๒๑ และ ๒๒ บังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๓๗ ค่าแห่งทรัพย์สินที่จะใช้ในการประเมิน อากร การรับ
มฤตกนั้น ท่านให้ใช้ราคาที่ได้กำหนดในคราวประเมินเก็บอากรมฤตก แต่
ถ้าทายาทได้รับทรัพย์สินนั้นช้าเกินกว่าสองปี นับแต่ที่ได้กำหนดราคาไว้
คราวก่อน และทายาทเห็นว่าราคาที่กำหนดไว้นั้นเปลี่ยนแปลงไป จะขอให้
กำหนดราคาทรัพย์สินเสียใหม่ ก็ให้ใช้มาตรา ๓๒ บังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๓๘ ให้พนักงานตีราคาส่งจำเนาคำบอกกล่าว และดำเนิน
บัญชีการตีราคา ดังได้ระบุไว้ใน มาตรา ๓๖ และ ๓๗ กับ จำเนาเอกสาร ที่ใช้
สนับสนุน ไปยังพนักงานเจ้าหน้าที่ประเมินอากร และให้ส่งจำเนาเหล่านั้น
ไปให้ทายาทผู้ต้องรับผิดชอบเสียค่าอากรด้วย

ส่วนที่ ๒

การประเมินและการเก็บอากร

มาตรา ๓๙ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่ ประเมิน ค่าอากรโดยถือ บัญชี
และราคาที่ได้รับจากพนักงานตีราคาเป็นหลักในการประเมิน

มาตรา ๔๐ ความรับผิดชอบในการเสียอากรการรับมฤตกนั้น ท่านให้
ใช้มาตรา ๒๖ บังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๔๑ การเก็บอากรนั้น ท่านให้ใช้มาตรา ๒๗, ๒๘, ๒๙
๓๐ และ ๓๑ บังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๔๒ ชนต่างด้าวผู้ต้องรับผิดชอบเสียอากรตามความใน
มาตรา ๓๒ ๓๓ และ ๓๔ โดยตนเอง หรือโดยผู้แทนที่ได้รับแต่งตั้ง หรือ
โดยเป็นผู้จัดการทรัพย์สินคงระบุไว้ในมาตรา ๓๓ นั้น ท่านว่าต้องรับผิดชอบ
เสียอากรการรับมฤตก

เพื่อประโยชน์แห่งการเสียอากรการรับมฤตก หรือหาประกันให้
สำหรับการเสียอากร ท่านว่าบุคคลดังกล่าวแล้วมีอำนาจจำหน่ายทรัพย์สิน
นั้น ๆ ได้ตามที่เป็นการสมควร

หมวด ๓

อุทธรณ์

มาตรา ๔๓ บุคคลผู้ต้องรับผิดชอบในการเสียอากรมฤตก หรืออากร
การรับมฤตกตามพระราชบัญญัตินี้ คนใดไม่พอใจในการประเมินค่าอากร
ของพนักงานเจ้าหน้าที่ จะอุทธรณ์ไปยังอธิบดีกรมสรรพากรภายในสิบห้า
วันนับแต่วันที่ได้รับคำบอกกล่าวการประเมินนั้นก็ได้ อธิบดีกรมสรรพากร
มีอำนาจหรือมอบอำนาจให้ข้าหลวงประจำจังหวัดออกหมายเรียกผู้อุทธรณ์
ออกหมายเรียกพระยาน หรือให้นำสำเนาบัญชีและเอกสารเกี่ยวกับเรื่องมา
เพื่อทำการสอบสวนและไต่สวนได้ แต่ต้องแจ้งให้ทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่า
สิบวัน หมายเรียกนั้นต้องลงเป็นหนังสือให้ทราบล่วงหน้าอย่างน้อยตามวัน
ก่อนวันถึงกำหนด ผู้อุทธรณ์คนใดละเลยไม่ปฏิบัติตามหมายเรียก หรือ
ไม่ยอมตอบคำถามเมื่อยซักถาม หรือไม่นำพระยานและหลักฐานมาสนับสนุน
คำร้องของตนโดยไม่มีเหตุผลอันควร ผู้นั้นหมดสิทธิที่จะอุทธรณ์ค่าอากร
ของอธิบดีกรมสรรพากร เว้นไว้แต่ในปัญหาข้อกฎหมายอันเกี่ยวกับการ
หมดสิทธิหรือการตีความหมายในพระราชบัญญัตินี้

ค่าอากรของอธิบดีกรมสรรพากรให้เขียนเป็นหนังสือส่งแก่ผู้อุทธรณ์

มาตรา ๔๔ ผู้อุทธรณ์คนใดไม่พอใจค่าอากรของอธิบดีกรมสรรพากร จะอุทธรณ์ไปยังศาลภายในสิบห้าวัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำ

ชราภิกโก เว้นแต่จะหมดสิทธิ์แล้วตามเหตุผลคงระบุไว้ในมาตรา ๔๓ แต่
ท่านว่าผู้นั้นต้องเสียเงินอากรตามที่เรียกร้อง หรือส่วนแห่งอากรที่ถึงกำหนด
ต้องเสีย

มาตรา ๔๕ ในกรณีที่มีการอุทธรณ์คำพิพากษาของอธิบดีกรม
สรรพากรนั้น ถ้าศาลเห็นว่าการที่จะให้ผู้อุทธรณ์เสียอากรทั้งหมดหรือ
บางส่วนจะเป็นการหนักไปไซ้ ศาลจะอนุญาตให้ผู้อุทธรณ์โดยมิต้องเสีย
เงินอากรเลย หรือให้เสียแต่บางส่วนตามที่ศาลเห็นสมควรก็ได้ ถ้าศาลสั่ง
ดังนี้แล้ว ให้เรียกประกันสำหรับเงินอากรที่ถึงกำหนดจะต้องเสียนั้นไว้

มาตรา ๔๖ หนังสือแจ้งความหรือหมายเรียกตามพระราชบัญญัติ
นี้ จะให้คนนำไปส่ง หรือจะส่งโดยทางจดหมายไปรษณีย์ลงทะเบียนก็ได้
ถ้าให้คนนำไปส่ง และถ้าผู้ส่งไม่พบผู้รับ จะส่งให้แก่บุคคลใดซึ่งมีอายุ
ไม่ต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์ที่อยู่ในบ้านเรือน หรือสำนักงานค้าของผู้รับก็ได้
และการส่งเช่นนี้ให้ถือว่าเป็นการพอเพียงตามกฎหมาย

ถ้าหาตัวผู้รับไม่ได้และไม่มีบุคคลที่จะรับดังกล่าวไซ้ ท่านว่าอาจ
ส่งโดยวิธีปิดหนังสือแจ้งความหรือหมายนั้น ในที่ซึ่งเห็นได้สนิทที่ประตูบ้าน
ผู้รับ หรือโฆษณาในหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นก็ได้

หมวด ๔

ความผิดและบทกำหนดโทษ

มาตรา ๔๗ ผู้ใดไม่ทำตามข้อกำหนด หรือแจ้งความตามมาตรา

๑๕, ๑๘ หรือ ๓๖ เว้นไว้แต่โดยเหตุสุดวิสัย ท่านว่ามีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินสองพันบาท

มาตรา ๔๘ ผู้ใดขัดขวาง หรือกีดกันผู้จัดการมฤคกมิให้ปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรา ๑๗, ๑๘, ๒๒ หรือ ๓๖ ท่านว่ามีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินพันบาท

มาตรา ๔๙ ผู้ใดโดยรู้ยู่แล้ว หรือจงใจไม่ปฏิบัติตามหมายเรียกของเจ้าพนักงานตามพระราชบัญญัตินี้ ที่ให้แจ้งข้อความ หรือให้แจ้งข้อความละเอียดยิ่งขึ้น หรือให้นำพยานหลักฐานมาแสดงหรือไม่ตอบคำถาม ท่านว่ามีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าร้อยบาท

มาตรา ๕๐ ผู้ต้องรับผิดชอบคนใดไม่ว่าเป็นผู้ หรือบัญชีเพิ่มเติมตามมาตรา ๑๙ หรือ ๒๐ หรือไม่ส่งคำบอกกล่าวตามมาตรา ๓๖ แก่พนักงานศรัทธา หรือรู้ยู่แล้ว หรือจงใจไม่ระบุทรัพย์สิน หรือหนี้สินต้องแสดงลงไว้ในบัญชี หรือบัญชีเพิ่มเติม หรือคำบอกกล่าว ท่านว่ามีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินสองพันบาท

มาตรา ๕๑ ผู้ใด

(ก) โดยรู้ยู่แล้วหรือจงใจยื่นข้อความเท็จ หรือให้ถ้อยคำเท็จ หรือตอบคำถามด้วยถ้อยคำอันเป็นเท็จ หรือนำพยานหลักฐานเท็จมาแสดง เพื่อหลีกเลี่ยงการเสียอากรตามพระราชบัญญัตินี้ หรือ

(ข) โดยความเท็จ โดยเจตนาละเลย โดยฉ้อโกง หรือใช้อุบายโดยวิธีการอย่างหนึ่งอย่างใดหลีกเลี่ยง หรือพยายามหลีกเลี่ยงการเสียอากรตามพระราชบัญญัตินี้

ท่านว่าฉันมีความผิดของระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือ
ปรับไม่เกินสองพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ประกาศมา ณ วันที่ ๒๓ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๗๗ เป็น
ที่ ๓๐ ในรัชกาลปัจจุบัน

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

นายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา

นายกรัฐมนตรี

(๕๑ ร.จ. ๓๓๒ ลงวันที่ ๒๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๗๗)

พิภักดิ์ ๑

อากรมฤตก

๑. มฤตกซึ่งมียอดสุทธิแห่งค่า เมื่อได้หักตามมาตรา ๓๓ (๑) (๒) (๓) แล้ว มีจำนวนไม่เกิน ๑๐,๐๐๐ บาท ยกเว้นไม่ต้องเสียอากรมฤตก

๒. มฤตกซึ่งมียอดสุทธิแห่งค่า เมื่อได้หักตามมาตรา ๓๓ (๑) (๒) (๓) แล้ว มีจำนวนเกิน ๑๐,๐๐๐ บาท ต้องเสียอากรณะเพาะส่วนที่เกินตามอัตราต่อไปนี้

มฤตกซึ่งมียอดสุทธิแห่งค่าเกิน	๑๐,๐๐๐ บาท แต่ไม่เกิน	๒๕,๐๐๐ บาท	ต้องเสียอากรณะเพาะส่วนที่เกิน	๑๐,๐๐๐ บาท	ร้อยละ	๑
" "	๒๕,๐๐๐ "	" "	๕๐,๐๐๐ "	" "	" "	๒
" "	๕๐,๐๐๐ "	" "	๗๕,๐๐๐ "	" "	" "	๓
" "	๗๕,๐๐๐ "	" "	๑๐๐,๐๐๐ "	" "	" "	๔
" "	๑๐๐,๐๐๐ "	" "	๒๐๐,๐๐๐ "	" "	" "	๕
" "	๒๐๐,๐๐๐ "	" "	๔๐๐,๐๐๐ "	" "	" "	๖
" "	๔๐๐,๐๐๐ "	" "	๗๐๐,๐๐๐ "	" "	" "	๗
" "	๗๐๐,๐๐๐ "	" "	๑,๐๐๐,๐๐๐ "	" "	" "	๘
" "	๑,๐๐๐,๐๐๐ "	" "	๓,๐๐๐,๐๐๐ "	" "	" "	๑๐
" "	๓,๐๐๐,๐๐๐ "	" "	๕,๐๐๐,๐๐๐ "	" "	" "	๑๕
" "	๕,๐๐๐,๐๐๐ "	ขึ้นไป	" "	" "	" "	๒๐

พิกัด ๒

อากรการรับมรดก

๑. การรับมรดกซึ่งมียอดสุทธิแห่งค่า เมื่อได้หักตามมาตรา ๓๓ (๑) แล้ว มีจำนวนไม่เกิน ๑๐,๐๐๐ บาท ยกเว้นไม่ต้องเสียอากรการรับมรดก

๒. การรับมรดกซึ่งมียอดสุทธิแห่งค่า เมื่อได้หักตามมาตรา ๓๓ (๑) แล้ว มีจำนวนเกิน ๑๐,๐๐๐ บาท ต้องเสียอากรการรับมรดกเฉพาะส่วนที่เกินตามอัตราต่อไปนี้

การรับมรดกซึ่งมียอดสุทธิแห่งค่าเกิน		๑๐,๐๐๐ บาท แต่ไม่เกิน	๒๕,๐๐๐ บาท	ต้องเสียอากรเฉพาะส่วนที่เกิน	๑๐,๐๐๐ บาท	ร้อยละ	๑		
"	"	๒๕,๐๐๐ "	"	๕๐,๐๐๐ "	"	"	๒๕,๐๐๐ "	"	๒
"	"	๕๐,๐๐๐ "	"	๗๕,๐๐๐ "	"	"	๕๐,๐๐๐ "	"	๓
"	"	๗๕,๐๐๐ "	"	๑๐๐,๐๐๐ "	"	"	๗๕,๐๐๐ "	"	๔
"	"	๑๐๐,๐๐๐ "	"	๒๐๐,๐๐๐ "	"	"	๑๐๐,๐๐๐ "	"	๕
"	"	๒๐๐,๐๐๐ "	"	๔๐๐,๐๐๐ "	"	"	๒๐๐,๐๐๐ "	"	๖
"	"	๔๐๐,๐๐๐ "	"	๗๐๐,๐๐๐ "	"	"	๔๐๐,๐๐๐ "	"	๗
"	"	๗๐๐,๐๐๐ "	"	๑,๐๐๐,๐๐๐ "	"	"	๗๐๐,๐๐๐ "	"	๘
"	"	๑,๐๐๐,๐๐๐ "	"	๓,๐๐๐,๐๐๐ "	"	"	๑,๐๐๐,๐๐๐ "	"	๑๐
"	"	๓,๐๐๐,๐๐๐ "	"	๕,๐๐๐,๐๐๐ "	"	"	๓,๐๐๐,๐๐๐ "	"	๑๕
"	"	๕,๐๐๐,๐๐๐ "	ขึ้นไป	"	"	"	๕,๐๐๐,๐๐๐ "	"	๒๐

(ก) ถ้าทายาทเป็นบิดา มารดา คู่สมรส ภริยา บุตร หรือบุตรของบุตร ให้เรียกและเสียค่าอากรการรับมรดกเพียงครึ่งหนึ่งแห่งอัตราข้างบน

(ข) ถ้าทายาทเป็นพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน ให้เรียกและเสียค่าอากรการรับมรดกเพียง ๓ ใน ๔ ส่วน แห่งอัตราข้างบน

กฎกระทรวงการคลัง

ออกตามความในมาตรา ๔

แห่งพระราชบัญญัติอากรมฤตกและการรับมฤตก

พุทธศักราช ๒๔๗๖

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๔ แห่งพระราชบัญญัติอากรมฤตกและการรับมฤตก พุทธศักราช ๒๔๗๖ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังออกกฎกระทรวงไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ให้ข้าหลวงประจำจังหวัดทุกจังหวัด เป็นพนักงานตรวจราคาประจำท้องที่จังหวัดนั้น ๆ

ข้อ ๒ ให้สรรพากรจังหวัดทุกจังหวัด เป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ประจำท้องที่จังหวัดนั้น ๆ

ข้อ ๓ พนักงานตรวจราคาตามความในมาตรา ๑๘ และ ๓๖ นั้น คือ

(ก) ถ้าผู้มีอำนาจของผู้ตายอยู่ในราชอาณาจักร พนักงานตรวจราคาประจำท้องที่นั้นเป็นทนายความ

(ข) ถ้าผู้มีอำนาจของผู้ตายอยู่นอกราชอาณาจักร พนักงานตรวจราคาประจำท้องที่นั้นเป็นทนายความของผู้จัดการมฤตกหรือผู้แทน

ข้อ ๔ พนักงานเก็บอากรตามความในมาตรา ๒๘ และ ๔๑ นั้น คือ พนักงานเก็บอากร ผู้ซึ่งพนักงานเจ้าหน้าที่ระบุในหนังสือแจ้งจำนวนเงินอากร

ข้อ ๕ อุดมการณ์การประเมินตามความในมาตรา ๔๓ นั้น ให้ยื่น
ต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ เพื่อนำเสนออธิบดีกรมสรรพากร

หอรัษฎากรพิพัฒน์

กฎให้ไว้ ณ วันที่ ๑๘ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๗๗

พระยามานวราชเสวี

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง

(๕๐ ร.จ. ๘๘๔ ลงวันที่ ๒๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๗)

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

บรรพ ๖

และกฎกระทรวงก้ำกระเบียบที่เกี่ยวกับบทบัญญัติในบรรพนี้

พระราชบัญญัติ

ให้ใช้บทบัญญัติบรรพ ๖ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
พุทธศักราช ๒๔๗๗

ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล

คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

(ตามประกาศประธานสภาผู้แทนราษฎร

ลงวันที่ ๗ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๗)

อนควตน์จาตรนต

อาทิตยทิพอาภา

เจ้าพระยายมราช

ตราไว้ ณ วันที่ ๕ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๗๗

เป็นปีที่ ๒ ในรัชกาลปัจจุบัน

โดยที่สภาผู้แทนราษฎรลงมติว่า การประมวลกฎหมายแห่งบ้าน
เมืองได้ดำเนินมาถึงคราวที่ควรใช้บรรพ ๖ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและ
พาณิชย์

จึงมีพระบรมราชโองการให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้ โดยคำ
แนะนำ และยินยอมของสภาผู้แทนราษฎร ดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้ให้เรียกว่า “พระราชบัญญัติให้ใช้
บทบัญญัติบรรพ ๖ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พุทธศักราช
๒๔๗๗”

มาตรา ๒ ให้ใช้พระราชบัญญัตินี้ตั้งแต่วันประกาศในราชกิจจานุ
เบกษา เป็นต้นไป

มาตรา ๓ ให้เพิ่มบทบัญญัติบรรพ ๖ ตั้งแต่มาตรา ๑๕๙๘ ถึง
มาตรา ๑๗๕๕ ตามที่ได้ตราไว้ต่อท้ายพระราชบัญญัตินี้เป็นส่วนหนึ่ง
แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และให้ใช้บทบัญญัติแห่งบรรพ
๖ ตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘ เป็นต้นไป

* (มาตรา ๔ บทบัญญัติแห่งบรรพนี้ไม่กระทบกระเทือนถึงกฎ
ข้อบังคับสำหรับปกครองบริเวณจังหวัดหัวเมือง ร.ศ. ๑๒๐ ในส่วนที่เกี่ยว
ด้วยมฤตก)

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

นายพันเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา

นายกรัฐมนตรี

(๕๒ ร.จ. ๕๒๘ ลงวันที่ ๗ มิถุนายน ๒๔๗๘)

* มาตรา ๔ นี้ ถูกยกเลิกโดยมาตรา ๓ แห่ง พระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติ
ให้ใช้บทบัญญัติ บรรพ ๖ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. ๒๔๗๗ พ.ศ. ๒๔๘๖

ถูกข้อยกเว้นสำหรับปกครองบริเวณจังหวัดหัวเมือง สารตรากระทรวงยุติธรรมที่ ๓๐/๔๓๕๓
พระราชบัญญัติยกเลิก อำนาจและหน้าที่ คณะตุลาการในการพิจารณาพิพากษาคดี พุทธศักราช
๒๔๘๖ และพระราชบัญญัติว่าด้วยการใช้กฎหมายอิสลามในเขตจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา
และสตูล พ.ศ. ๒๔๘๘ ซึ่งพิมพ์ไว้ท้ายบทบัญญัติ บรรพ ๕ แห่ง ประมวลกฎหมายแพ่งและ
พาณิชย์ด้วย

สารบัญ

บรรพ ๖

มฤตก

มาตรา

ลักษณะ ๑ บทเบ็ดเสร็จทั่วไป

หมวด ๑ การตกทอดแห่งทรัพย์สินมฤตก	๑๕๙๙-๑๖๐๓
หมวด ๒ การเป็นทายาท	๑๖๐๔-๑๖๐๗
หมวด ๓ การตัดมรดกให้รับมฤตก	๑๖๐๘-๑๖๐๙
หมวด ๔ การตั้งละมฤตกและอื่น ๆ	๑๖๑๐-๑๖๑๙

ลักษณะ ๒ สิทธิโดยธรรมในการรับมฤตก

หมวด ๑ บทเบ็ดเสร็จทั่วไป	๑๖๒๐-๑๖๒๗
หมวด ๒ การแบ่งทรัพย์สินมฤตกระหว่างทายาท โดยธรรมในลำดับและชั้นต่าง ๆ	๑๖๒๘-๑๖๓๑
หมวด ๓ การแบ่งส่วนมฤตกของทายาท โดยธรรมในลำดับและชั้นต่าง ๆ	๑๖๓๒-๑๖๓๘
ส่วนที่ ๑ ญาติ	๑๖๓๒-๑๖๓๔
ส่วนที่ ๒ คู่สมรส	๑๖๓๕-๑๖๓๘
หมวด ๔ การรับมฤตกแทนที่กัน	๑๖๓๙-๑๖๔๕

ลักษณะ ๓ พันัยกรรม

หมวด ๑ บทเบ็ดเสร็จทั่วไป	๑๖๔๖-๑๖๕๔

หมวด ๒	แบบพินัยกรรม	๑๖๕๕-๑๖๗๒
หมวด ๓	ผลแห่งการตีความแห่งพินัยกรรม	๑๖๗๓-๑๖๘๕
หมวด ๔	พินัยกรรมที่ตั้งผู้ปกครองทรัพย์สิน	๑๖๘๖-๑๖๙๒
หมวด ๕	การเพิกถอนและการตกไปแห่ง พินัยกรรมหรือข้อกำหนดพินัยกรรม	๑๖๙๓-๑๖๙๙
หมวด ๖	ความเสียเปล่าแห่งพินัยกรรม หรือข้อกำหนดพินัยกรรม	๑๗๐๐-๑๗๑๐

ลักษณะ ๔ วิธีจัดการและปันทรัพย์มรดก

หมวด ๑	ผู้จัดการมรดก	๑๗๑๑-๑๗๓๓
หมวด ๒	การรวบรวมจำหน่ายทรัพย์มรดก เป็นตักเงินและการชำระหนี้ แบ่งปันทรัพย์มรดก	๑๗๓๔-๑๗๔๔
หมวด ๓	การแบ่งมรดก	๑๗๔๕-๑๗๕๒

ลักษณะ ๕ มรดกที่ไม่มีผู้รับ

๑๗๕๓

ลักษณะ ๖ อายุความ

๑๗๕๔-๑๗๕๕

บรรพ ๖

มฤตก

ลักษณะ ๑

บทเบ็ดเสร็จทั่วไป

หมวด ๑

การตกทอดแห่งทรัพย์สินมฤตก

มาตรา ๑๕๙๙ เมื่อบุคคลใดตาย มฤตกของบุคคลนั้นตกทอด
แก่ทายาท

ทายาท อาจเสียไปซึ่งสิทธิในมฤตกได้แต่โดยบทบัญญัติแห่งประ-
มวลกฎหมายนี้หรือกฎหมายอื่น

มาตรา ๑๖๐๐ ภายใต้บังคับของบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมาย
นี้ กองมฤตกของผู้ตายได้แก่ทรัพย์สินทุกชนิดของผู้ตาย ตลอดทั้งสิทธิ
หน้าที่และความรับผิดชอบต่าง ๆ เว้นแต่ตามกฎหมายหรือว่าโดยสภาพแล้ว เป็น
การเฉพาะตัวของผู้ตายโดยแท้

มาตรา ๑๖๐๑ ทายาทไม่จำต้องรับผิดชอบเกินกว่า ทรัพย์สินมฤตกที่ตก
ทอดได้แก่ตน

มาตรา ๑๖๐๒ เมื่อบุคคลใดต้องถือว่าถึงแก่ความตาย ตามความ
ในมาตรา ๖๕ แห่งประมวลกฎหมายนี้ มฤตกของบุคคลนั้นตกทอดแก่
ทายาท

ถ้าผู้ต้องหาไม่มีความผิดจนยังคงมีชีวิตอยู่ หรือตายในเวลาอันรวดเร็ว
ไปจากเวลาตั้งรับไว้ในคำสั่งทั้งนี้ให้เป็นคนลำบากน้อย ให้ใช้บทบัญญัติ
มาตรา ๖๖ แห่งประมวลกฎหมายนี้บังคับแก่ทายาทของผู้ต้องหา

มาตรา ๑๖๐๓ กองมฤตกย่อมตกทอดแก่ทายาทโดยสิทธิตามกฎหมาย
หรือโดยพินัยกรรม

ทายาทที่มีสิทธิตามกฎหมาย เรียกว่า “ทายาทโดยธรรม”

ทายาทที่มีสิทธิตามพินัยกรรม เรียกว่า “ผู้รับพินัยกรรม”

หมวด ๒

การเป็นทายาท

มาตรา ๑๖๐๔ บุคคลธรรมดาจะเป็นทายาทได้ก็ต่อเมื่อมีสภาพ
บุคคลหรือสามารถมีสิทธิได้ตามมาตรา ๑๕ แห่งประมวลกฎหมายนี้ ใน
เวลาที่เจ้ามฤตกถึงแก่ความตาย

เพื่อประโยชน์แห่งมาตรานี้ ให้ถือว่าเด็กที่เกิดมารอดอยู่ภายใน
สามร้อยสิบวันนับแต่เวลาที่เจ้ามฤตกถึงแก่ความตายนั้น เป็นทารกใน
ครรภ์มารดาอยู่ในเวลาที่เจ้ามฤตกถึงแก่ความตาย

มาตรา ๑๖๐๕ ทายาทคนหนึ่งโดยยกย้าย หรือปิดบังทรัพย์สินมฤตก
เท่าส่วนที่ตนจะได้ หรือมากกว่านั้นโดยฉฉฉฉหรือร้อยว่า ตนทำให้เสื่อม
ประโยชน์ของทายาทคนอื่น ทายาทคนนั้นต้องถูกกำจัดมิให้ได้มฤตกเลย
แต่ถ้าโดยยกย้ายหรือปิดบังทรัพย์สินมฤตกน้อยกว่าส่วนที่ตนจะได้ ทายาทคนนั้น
ต้องถูกกำจัดมิให้ได้มฤตกเฉพาะส่วนที่โดยยกย้าย หรือปิดบังไว่นั้น

มาตรา ๑๒๖ ให้ใช้แก่ผู้รับพินัยกรรม ซึ่งผู้ตายได้ทำพินัยกรรมยก
ทรัพย์สินให้เฉพาะสิ่งเฉพาะอย่าง ในอันที่จะได้รับทรัพย์สินนั้น

มาตรา ๑๒๐๒ บุคคลดังต่อไปนี้ต้องถูกกำจัดมิให้รับมรดกฐาน
เป็นผู้ไม่สมควร คือ

(๑) ผู้ที่ต้องคำพิพากษาถึงที่สุด ว่าได้เจตนากระทำ หรือ
พยายามกระทำให้เจ้ามรดก หรือผู้มีสิทธิได้รับมรดกก่อนตน ถึงแก่ความ
ตาย โดยมิชอบด้วยกฎหมาย

(๒) ผู้ที่ฟ้องเจ้ามรดกหาว่าทำความผิดโทษประหารชีวิต และ
ตนเอง ถูกระบุว่าพิพากษาถึงที่สุดว่า มีความผิด ฐานฟ้องเท็จ หรือทำ
พยานเท็จ

(๓) ผู้ที่รู้แล้วว่า เจ้ามรดกถูกฆ่าโดยเจตนา แต่มิได้นำข้อ
ความนั้นขึ้นร้องเรียนเพื่อเป็นทางที่จะเอาตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ แต่ซ่อน
มีให้ซึ่งบังคับ ถ้าบุคคลนั้นมิอาจยังไม่ครบสิบหกปีบริบูรณ์ หรือเป็นคน
วิกลจริตไม่สามารถรับผิดชอบ หรือถ้าผู้ชานนั้นเป็นด่ามภรรยาหรือผู้บุพการี
หรือผู้สืบสันดานของตนโดยตรง

(๔) ผู้ที่ฉ้อฉลหรือขโมยให้เจ้ามรดกทำ หรือเพิกถอน หรือ
เปลี่ยนแปลงพินัยกรรมแต่บางส่วนหรือทั้งหมดซึ่งเกี่ยวกับทรัพย์สินมรดก หรือ
ไม่ให้กระทำการดังกล่าว

(๕) ผู้ที่ปลอม ทำลาย หรือบิดเบ่งพินัยกรรมแต่บางส่วน หรือ
ทั้งหมด

เจ้ามฤตกาจกอนชอกำจตุรฐานเป็นผู้ไม่สมควรเสียก็ได้ โดยให้
อภัยไว้เป็นลายลักษณ์อักษร

มาตรา ๑๖๐๗ การถูกกำจตมิให้รับมฤตกนั้นเป็นการเฉพาะตัว ผู้
สืบสันดานของทายาทที่ถูกกำจตสืบมฤตกต่อไปเหมือนหนึ่งว่าทายาทนั้น
ตายแล้ว แต่ในส่วนทรัพย์สินซึ่งผู้สืบสันดานได้รับมฤตกมาเช่น ทายาท
ทวงหนี้ไม่สิทธิที่จะจัดการและใช้บังคับได้ในบรรพ ๕ ลักษณะ ๒
หมวด ๓ แห่งประมวลกฎหมายนี้ ในกรณีเช่นนั้นให้ใช้มาตรา ๑๕๔๘
บังคับโดยอนุโลม

หมวด ๓

การตมมิให้รับมฤตก

มาตรา ๑๖๐๘ เจ้ามฤตกจะตัดทายาทโดยธรรมของตนคนใดมิให้
รับมฤตกก็ได้แต่ด้วยแสดงเจตนาชัดแจ้ง

(๑) โดยพินัยกรรม

(๒) โดยทำเป็นหนังสือมอบไว้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่

ตัดทายาทผู้ถูกตมมิให้รับมฤตกนั้น ต้องระบุไว้ให้ชัดเจน

แต่เมื่อบุคคลใดได้ทำพินัยกรรมจำหน่ายทรัพย์สินมฤตกเสียทั้งหมด
แล้ว ให้ถือว่าบรรดาทายาทโดยธรรมผู้ที่มีได้รับประโยชน์จากพินัยกรรม
เป็นผู้ถูกตมมิให้รับมฤตก

มาตรา ๑๖๐๙ การแสดงเจตนาให้รับมฤตกนั้น จะถอนเสียก็ได้
ถ้าการตมมิให้รับมฤตกนั้นได้ทำโดยพินัยกรรม จะถอนเสียได้ก็แต่

โดยพินัยกรรมเท่านั้น แต่การตัดสินใจให้รับมรดกได้ทำเป็นหนังสือมอบ
ไว้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่ การถอนจะทำตามแบบใดแบบหนึ่งดังบัญญัติไว้ใน
มาตรา ๑๖๐๘ (๑) หรือ (๒) ก็ได้

หมวด ๔

การสละมรดกและอื่นๆ

มาตรา ๑๖๑๐ ถ้ามรดกตกทอดแก่ผู้เยาว์ หรือบุคคลวิกลจริต
หรือบุคคลผู้ไม่สามารถจะจัดทำกรงานของตนเองได้ ตามความหมาย
แห่งมาตรา ๓๔ แห่งประมวลกฎหมายนี้ และบุคคลนั้นยังไม่มีผู้แทนโดย
ชอบธรรม หรือผู้อนุบาล หรือผู้พิทักษ์ เมื่อผู้มีส่วนได้เสียหรือพนักงาน
อัยการร้องขอ ก็ให้ศาลตั้งผู้ปกครอง ผู้อนุบาล หรือผู้พิทักษ์แล้วแต่กรณี

มาตรา ๑๖๑๑ ทายาทซึ่งเป็นผู้เยาว์ บุคคลวิกลจริต หรือบุคคล
ผู้ไม่สามารถจะจัดทำกรงาน ของตนเองได้ ตามความหมายแห่งมาตรา ๓๔
แห่งประมวลกฎหมายนี้ จะทำการดังต่อไปนี้ไม่ได้ เว้นแต่จะได้รับความ
ยินยอมของบิดามารดา ผู้ปกครอง ผู้อนุบาล หรือผู้พิทักษ์แล้วแต่กรณี
และได้รับอนุมัติจากศาลแล้ว คือ

(๑) สละมรดก

(๒) รับมรดกอันมีค่าภาระติดพันหรือเงื่อนไข

มาตรา ๑๖๑๒ การสละมรดกนั้น ต้องแสดงเจตนาชัดแจ้งเป็น
หนังสือมอบไว้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่ หรือทำเป็นสัญญาประนีประนอม
ยอมความ

มาตรา ๑๖๓๓ การสละมฤตกนั้น จะทำแต่เพียงบางส่วน หรือ ทำโดยมีเงื่อนไข หรือเงื่อนไขไม่ได้

การสละมฤตกนั้น จะถอนเสียมิได้

มาตรา ๑๖๓๔ ถ้าทายาทสละมฤตกด้วยวิธีใด โดยที่รู้ว่าการ ทำเช่นนั้น จะทำให้เจ้าหนี้ของตนเสียเปรียบ เจ้าหนี้มีสิทธิที่จะร้องขอ ให้เพิกถอนการสละมฤตกนั้นเสียได้ แต่ความชอบมิให้ใช้บังคับ ถ้าปรากฏ ว่าในขณะที่ยสละมฤตกนั้น บุคคลซึ่งเป็นผู้ได้ลาภยกแต่การนั้นมิได้รู้ทำ ถึงข้อความจริงอันเป็นทางให้เจ้าหนี้ต้องเสียเปรียบนั้นด้วย แต่หากกรณี เป็นการสละมฤตกโดยเจตนา เพียงแต่ทายาทผู้สละมฤตกเป็นผู้รู้ฝ่ายเดียว เท่านั้นก็พอแล้ว ที่จะขอเพิกถอนได้

เมื่อได้เพิกถอนการสละมฤตกแล้ว เจ้าหนี้จะร้องขอให้ศาลสั่ง เพื่อให้ตนรับมฤตกแทนที่ทายาทและในสิทธิของทายาทนั้นก็ได้

ในกรณีเช่นนี้ เมื่อได้ชำระหนี้ของทายาทนั้นให้แก่เจ้าหนี้แล้ว ถ้า ส่วนของทายาทนั้นยังมีเหลืออยู่อีก ก็ให้ให้แก่ผู้สืบสันดานของทายาทนั้น หรือทายาทอื่นของเจ้ามฤตกแล้วแต่กรณี

มาตรา ๑๖๓๕ การที่ทายาทสละมฤตกนั้น มีผลย้อนหลังไปถึง เวลาที่เจ้ามฤตกตาย

เมื่อทายาทโดยธรรมคนใดสละมฤตก ผู้สืบสันดานของทายาท คนนั้นสืบมฤตกได้ตามสิทธิของตน และชอบที่จะได้รับส่วนแบ่งเท่ากับส่วน แบ่งที่ผู้สละมฤตกนั้นจะได้รับ แต่ผู้สืบสันดานนั้นต้องไม่ใช่ผู้ที่ตามมาวคา

ผู้ปกครอง หรือผู้นับแล้วแต่กรณี ได้ออกสละมฤตกโดยสมบูรณ์ใน
นามของผู้สืบสันดานนั้น

มาตรา ๑๖๑๖ ถ้าผู้สืบสันดานของผู้สละมฤตกได้มฤตกมาดังกล่าว
ไว้ในมาตรา ๑๖๑๕ แล้ว ผู้ที่ได้สละมฤตกนั้นไม่มีสิทธิในส่วนทรัพย์สิน
อันผู้สืบสันดานของตนได้รับมฤตกมา ในอันที่จะจัดการและใช้ดังที่ระบุไว้
ในบรรพ ๕ ลักษณะ ๒ หมวด ๓ แห่งประมวลกฎหมายนี้ และให้ใช้
มาตรา ๑๕๔๘ บังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๑๖๑๗ ผู้รับพินัยกรรมคนใดสละมฤตก ผู้นรวมตลอด
ทั้งผู้สืบสันดานไม่มีสิทธิจะรับมฤตกที่ได้สละแล้วนั้น

มาตรา ๑๖๑๘ ถ้าทายาทโดยธรรมผู้ที่ได้สละมฤตกไม่มีผู้สืบ
สันดานที่จะรับมฤตกได้ หรือผู้รับพินัยกรรมได้สละมฤตก ให้แบ่งส่วนแบ่ง
ของผู้ที่ได้สละมฤตกนั้นๆ แก่ทายาทอื่นของเจ้ามฤตกต่อไป

มาตรา ๑๖๑๙ ผู้ใดจะสละหรือจำหน่ายจ่ายโอนโดยประการใด
ซึ่งสิทธิอันหากจะมีในภายหลังในการรับมฤตกผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่นั้นไม่ได้

ลักษณะ ๒

สิทธิโดยธรรมในการรับมฤตก

หมวด ๑

บทเปิดเสรีทั่วไป

มาตรา ๑๖๒๐ ถ้าผู้ใดตายโดยไม่ได้ทำพินัยกรรมไว้ หรือทำ

พินัยกรรมใดแต่ไม่ผลบังคับได้ ให้บันทึพมรดกทั้งหมดแก่ทายาทโดย
ธรรมของผู้ตายนั้นตามกฎหมาย

ถ้าผู้ใดตายโดยได้ทำพินัยกรรมไว้ แต่พินัยกรรมนั้นจำหน่าย
ทรัพย์สินหรือมรดกบังคับได้แต่เพียงบางส่วนแห่งทรัพย์สินมรดก ให้บันทึส่วนที่
จำหน่ายโดยพินัยกรรม หรือส่วนที่พินัยกรรมไม่มีผลบังคับให้แก่ทายาท
โดยธรรมตามกฎหมาย

มาตรา ๑๖๒๑ เว้นแต่ผู้ทำพินัยกรรมจะได้แสดงเจตนากำหนดไว้
ในพินัยกรรมเป็นอย่างอื่น แม้ทายาทโดยธรรมคนใดจะได้รับทรัพย์สิน
อย่างหนึ่งอย่างใดตามพินัยกรรม ทายาทคนนั้นยังมีสิทธิจะเรียกเอาส่วน
โดยธรรมของตน จากทรัพย์สินมรดก ส่วนที่ยังไม่ได้จำหน่ายโดย พินัยกรรม จน
เต็มออกก็ได้

มาตรา ๑๖๒๒ พระภิกษุ^๕ จะเรียกร่องเอาทรัพย์สินมรดกในฐานะ
ที่เป็นทายาทโดยธรรมไม่ได้ เว้นแต่จะได้สั่งจากสัมณเพศมาเรียกร่องภายใน
กำหนดอายุความตามมาตรา ๑๗๕๔

แต่พระภิกษุ^๕ นั้น อาจเป็นผู้รับพินัยกรรมได้

มาตรา ๑๖๒๓ ทรัพย์สินของพระภิกษุ^๕ ที่ได้มาในระหว่างเวลาที่อยู่
ในสมณเพศนั้น เมื่อพระภิกษุ^๕ นั้นถึงแก่มรณภาพ ให้ตกเป็นสมบัติของวัด
ที่เป็นภูมิลำเนาของพระภิกษุ^๕ นั้น เว้นไว้แต่พระภิกษุ^๕ นั้นจะได้จำหน่ายไปใน
ระหว่างชีวิตหรือโดยพินัยกรรม

มาตรา ๑๖๒๔ ทรัพย์สินใดเป็นของบุคคลก่อนอุปสมบทเป็นพระ
ภิกษุ^๕ ทรัพย์สินนั้นหากตกเป็นสมบัติของวัดไม่ และให้เป็นมรดกตกทอดแก่

ทายาทโดยธรรมของบุคคลนั้น หรือบุคคลนั้นจะจำหน่ายโดยประการใดตามกฎหมายก็ได้

มาตรา ๑๖๒๕ ถ้าผู้ตายเป็นผู้สืบทอดแล้ว การคิดส่วนแบ่งและการปันทรัพย์สินระหว่างผู้ตายกับคู่สมรสที่ยังมีชีวิตอยู่นั้น ให้เป็นไปตามนี้

(๑) ในเรื่องส่วนแบ่งในทรัพย์สินระหว่างสามีภริยาให้อยู่ในบังคับของบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายว่าด้วยการหย่าโดยยินยอมทั้งสองฝ่าย อันมีบทบัญญัติเพิ่มเติมให้บริบูรณ์ในมาตรา ๑๖๓๗ และ ๑๖๓๘ และโดยเฉพาะต้องอยู่ในบังคับแห่งมาตรา ๑๕๑๓ ถึง ๑๕๑๗ แห่งประมวลกฎหมายนี้ แต่การคิดส่วนแบ่งนั้นมรดกตกแก่บุตรจากการสืบทอดได้สิ้นไปด้วยเหตุความตายนั้น

(๒) ในเรื่องส่วนแบ่งในทรัพย์สินมรดกของผู้ตาย ให้อยู่ในบังคับของบทบัญญัติแห่งบรรพชน นอกจากมาตรา ๑๖๓๗ และ ๑๖๓๘

มาตรา ๑๖๒๖ เมื่อได้ปฏิบัติตามมาตรา ๑๖๒๕ (๑) แล้ว ให้คิดส่วนแบ่งทรัพย์สินมรดกกระหว่างทายาทโดยธรรมดังต่อไปนี้

(๑) ทรัพย์สินมรดกนั้นให้แบ่งแก่ทายาทตามลำดับและชั้นต่างๆ ดังที่บัญญัติไว้ในหมวด ๒ แห่งลักษณะนี้

(๒) ส่วนแบ่งอันจะได้แก่ทายาทในลำดับและชั้นต่างๆ นั้น ให้แบ่งในระหว่างบรรดาทายาทในลำดับและชั้นนั้นๆ ดังที่บัญญัติไว้ในหมวด ๓ แห่งลักษณะนี้

มาตรา ๑๖๒๗ บุตรนอกกฎหมายที่บิดาได้รับรองแล้ว และบุตร

บุญธรรมนั้น ให้ถือว่าเป็นผู้สืบต้นตอ เหมือนกับบุตรที่ชอบด้วยกฎหมาย ตามความหมายแห่งประมวลกฎหมาย

มาตรา ๑๖๒๘ ถ้ามีภรรยาทรงกัน หรือแยกกันอยู่โดยยังมีได้ หย่าขาดจากกันตามกฎหมาย มิได้สิ้นไปซึ่งสิทธิโดยธรรมในการสืบมรดก ซึ่งกันและกัน

หมวด ๒

การแบ่งทรัพย์สินมรดกระหว่างทายาทโดยธรรม

ในลำดับและชั้นต่างๆ

มาตรา ๑๖๒๙ ทายาทโดยธรรมมีหกลำดับเท่านั้น และภายใต้บังคับแห่งมาตรา ๑๖๓๐ วรรค ๒ แต่ละลำดับมีสิทธิได้รับมรดกก่อนหลัง ดังต่อไปนี้ คือ

- (๑) ผู้สืบต้นตอ
- (๒) บิดามารดา
- (๓) พี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน
- (๔) พี่น้องร่วมบิดาหรือร่วมมารดาเดียวกัน
- (๕) ปู่ ย่า ตา ยาย
- (๖) ลุง ป้า น้า อา

คู่สมรสที่ยังมีชีวิตอยู่เป็นทายาทโดยธรรม ภายใต้บังคับของบทบัญญัติพิเศษแห่งมาตรา ๑๖๓๕

มาตรา ๑๖๓๐ ทรัพย์ใดที่มทายาทซึ่งยังมีชีวิตอยู่ หรือมีผู้รับ

มฤตกแทนที่ยังไม่ขาดสาย แล้วแต่กรณี ในลำดับหนึ่ง ๆ ที่ระบุไว้ในมาตรา ๑๖๒๘ ทายาทผู้ที่อยู่ในลำดับถัดลงไปไม่มีสิทธิในทรัพย์สินมฤตกของผู้ตายเลย แต่ความในวรรคก่อนนี้มิให้ใช้บังคับในกรณีเฉพาะที่ผู้สืบสันดาน คนโดยมรดกอยู่หรือมรดกมฤตกแทนทกน แล้วแต่กรณี และมรดกามรดก ยังมีชีวิตอยู่ ในกรณีเช่นนั้นให้มรดกามรดกได้ส่วนแบ่งเดิมอันหนึ่งว่าเป็น ทายาทชั้นบุตร

มาตรา ๑๖๓๓ ในระหว่างผู้สืบสันดานต่างชั้นกันนั้น บุตรของ เจ้ามฤตกอันอยู่ในชั้นต้นที่สุดเท่านั้นมีสิทธิรับมฤตก ผู้สืบสันดานที่อยู่ใน ลำดับถัดไปจะรับมฤตกได้ก็แต่โดยอาศัยสิทธิในการรับมฤตกแทนที่

หมวด ๓

การแบ่งส่วนมฤตกของทายาทโดยธรรมในลำดับและชั้นต่างๆ

ส่วนที่ ๑

ญาติ

มาตรา ๑๖๓๒ ภายใต้บังคับแห่งมาตรา ๑๖๒๘ วรรคสุดท้าย การแบ่งส่วนมฤตก ของทายาทโดยธรรมใน ลำดับ ญาติให้เป็นไปตาม บทบัญญัติในส่วนที่ ๑ แห่งหมวดนี้

มาตรา ๑๖๓๓ ทายาทโดยธรรมในลำดับเดียวกัน ในลำดับหนึ่ง ๆ ที่ระบุไว้ในมาตรา ๑๖๒๘ นั้น ชอบที่จะได้รับส่วนแบ่งเท่ากัน ถ้าในลำดับ หนึ่งมีทายาทโดยธรรมคนเดียว ทายาทโดยธรรมคนนั้นมีสิทธิได้รับส่วนแบ่ง ทั้งหมด

มาตรา ๑๖๓๔ ระบุว่าผู้สืบสันดานที่รับมรดกแทนที่กันในส่วนแบ่งของฝ่ายหนึ่ง ๆ ตามบทบัญญัติในลักษณะ ๒ หมวด ๔ นั้น ให้ได้รับส่วนแบ่งมรดกดังนี้

(๑) ถ้าผู้สืบสันดานต่างชนกัน บุตรของผู้ตายซึ่งอยู่ในชนชั้นที่ต่ำสุดเท่านั้นมีสิทธิรับมรดก ผู้สืบสันดานในชั้นถัดลงไปจะรับมรดกได้แต่โดยอาศัยสิทธิในการรับมรดกแทนที่

(๒) ผู้สืบสันดานในชั้นเดียวกันได้รับส่วนแบ่งเท่ากัน

(๓) ถ้าในชั้นหนึ่งมีผู้สืบสันดานคนเดียว ผู้สืบสันดานคนนั้นมีสิทธิได้รับส่วนแบ่งทั้งหมด

ส่วนที่ ๒

คู่สมรส

มาตรา ๑๖๓๕ ถ้าดับและส่วนแบ่งของคู่สมรสที่ยังมีชีวิตอยู่ในการรับมรดกของผู้ตายนั้น ให้เป็นไปดังต่อไปนี้

(๑) ถ้ามีทายาทตามมาตรา ๑๖๒๘ (๑) ซึ่งยังมีชีวิตอยู่ หรือมีผู้รับมรดกแทนที่แล้วแต่กรณี คู่สมรสที่ยังมีชีวิตอยู่นั้น มีสิทธิได้ส่วนแบ่งเสมือนหนึ่งว่าตนเป็นทายาทชั้นบุตร

(๒) ถ้ามีทายาทตามมาตรา ๑๖๒๘ (๓) และทายาทชั้นยังมีชีวิตอยู่หรือมีผู้รับมรดกแทนที่ หรือถ้าไม่มีทายาทตามมาตรา ๑๖๒๘ (๑) แต่มีทายาทตามมาตรา ๑๖๒๘ (๒) แล้วแต่กรณี คู่สมรสที่ยังมีชีวิตอยู่นั้น มีสิทธิได้รับมรดกเพียงหนึ่ง

อยู่รวมกันและเมื่อฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดตาย ฝ่ายยังมีชีวิตอยู่จะต้องได้รับเงินต่อไปตลอดอายุ ฝ่ายที่ยังมีชีวิตอยู่จะต้องใช้เงินเดิมของอีกฝ่ายหนึ่งหรือเงินต้นมรดกแล้วแต่กรณี แต่ถ้าได้เอาเงินเงินเดิมหรือเงินต้นมรดกไปใช้ในการลงทุนนั้น เงินที่จะต้องใช้เงินเดิมหรือเงินต้นมรดกตั้งนาน ให้ใช้ได้เท่าจำนวนเงินซึ่งผู้จ่ายเงินรายปีจะเรียกให้ใช้เพิ่มขึ้นเป็นพิเศษ เพื่อผู้จ่ายจะได้จ่ายเงินรายปีให้แก่ผู้สืบทอดฝ่ายที่ยังมีชีวิตอยู่ต่อไป

หมวด ๔

การรับมรดกแทนที่กัน

มาตรา ๑๖๓๙ ถ้าบุคคลใดซึ่งจะเป็นทายาทตามมาตรา ๑๖๒๘ (๑) (๓) (๔) หรือ (๖) ถึงแก่ความตาย หรือถูกจำกัดมิให้รับมรดกก่อนเจ้ามรดกตาย ถ้าบุคคลนั้นมีผู้สืบสันดานที่ใหญ่ผู้สืบสันดานรับมรดกแทนที่ ถ้าผู้สืบสันดานคนใดของบุคคลนั้นถึงแก่ความตาย หรือถูกจำกัดมิให้รับมรดกเช่นเดียวกัน ก็ให้ผู้สืบสันดานของผู้สืบสันดานนั้นรับมรดกแทนที่ และให้มรดกที่รับมรดกแทนที่กันเฉพาะส่วนแบ่งของบุคคลเป็นราย ๆ สืบต่อกันกันไปจนหมดสาย

มาตรา ๑๖๔๐ เมื่อบุคคลใดต้องถึงแก่ความตายตามความในมาตรา ๖๕ แห่งประมวลกฎหมายนี้ ให้มรดกที่รับมรดกแทนที่กันได้

มาตรา ๑๖๔๑ ถ้าบุคคลใดซึ่งจะเป็นทายาทตามมาตรา ๑๖๒๘ (๒) หรือ (๕) ถึงแก่ความตาย หรือถูกจำกัดมิให้รับมรดกก่อนเจ้ามรดกตาย ถ้ามีทายาทในลำดับเดียวกันยังมีชีวิตอยู่ ก็ให้ส่วนแบ่งทั้งหมดตกให้แก่ทายาทนั้นเท่านั้น ห้ามมิให้มรดกที่รับมรดกแทนที่กันต่อไป

มาตรา ๑๖๔๒ การรับมรดกแทนที่กันนั้น ให้ใช้บังคับแต่ในระหว่างทายาทโดยธรรม

มาตรา ๑๖๔๓ สิทธิที่จะรับมรดกแทนที่กันนั้นได้เฉพาะแก่ผู้สืบสันดานโดยตรง ผู้บุพการีห้ามสิทธิกันไม่

มาตรา ๑๖๔๔ ผู้สืบสันดานจะรับมรดกแทนที่ได้ออเมื่อมรดกบริบูรณ์ในการรับมรดก

มาตรา ๑๖๔๕ การที่บุคคลใดสละมรดกของบุคคลอีกคนหนึ่งนั้น ไม่ตัดสิทธิของผู้สละที่จะรับมรดกแทนที่บุคคลอีกคนหนึ่งนั้นในการรับมรดกบุคคลอื่น

ลักษณะ ๓

พินัยกรรม

หมวด ๑

บทเปิดเสร็จทั่วไป

มาตรา ๑๖๔๖ บุคคลใดจะแสดงเจตนาโดยพินัยกรรม กำหนดการเผื่อตายในเรื่องทรัพย์สินของตนเอง หรือในการต่างๆ อันจะให้เกิดเป็นผลบังคับได้ตามกฎหมายเมื่อตนตายก็ได้

มาตรา ๑๖๔๗ การแสดงเจตนากำหนดการเผื่อตายนั้น ย่อมทำได้ด้วยคำสั่งครั้งสุดท้ายกำหนดไว้ในพินัยกรรม

มาตรา ๑๖๔๘ พินัยกรรมนั้นต้องทำตามแบบซึ่งระบุไว้ในหมวด ๒ แห่งลักษณะนี้

มาตรา ๑๖๔๘ ผู้จัดการมฤตกซึ่งผู้ตายตั้งไว้อย่างมีอำนาจและหน้าที่
ในอันที่จะจัดการทำศพของผู้ตาย เว้นแต่ผู้ตายจะตั้งบุคคลอื่นไว้โดยเฉพาะ
ให้จัดการดังกล่าว

ถ้าผู้ตายมิได้ตั้งผู้จัดการมฤตก หรือบุคคลใดไว้ให้เป็นผู้จัดการ
ทำศพ หรือทายาทมิได้มอบหมายตั้งให้บุคคลใดเป็นผู้จัดการทำศพ บุคคล
ผู้ได้รับทรัพย์มฤตกโดยพินัยกรรม หรือโดยสิทธิโดยธรรมเป็นจำนวนมาก
ที่สุด เป็นผู้มีอำนาจและตกอยู่ในหน้าที่ต้องจัดการทำศพ เว้นแต่ศาลจะเห็น
เป็นการสมควรตั้งบุคคลอื่นให้จัดการเช่นนั้น ในเมื่อบุคคลผู้มีอำนาจได้เสีย
คนใดคนหนึ่งร้องขอขึ้น

มาตรา ๑๖๕๐ ถ้าใช้จ่ายเกินหนี้เป็นอันแก่บุคคลใดในการจัด
การทำศพนั้น ให้เรียกเอาได้ตามบริวารสิทธิที่ระบุไว้ในมาตรา ๒๕๓ (๒)
แห่งประมวลกฎหมาย

ถ้าการจัดการทำศพ ต้องชักเข้าไปด้วยประการใด ๆ ให้บุคคลผู้มี
อำนาจตามความในมาตราก่อนกันเงินเป็นจำนวนอันสมควรจากสินทรัพย์
แห่งกองมฤตก เพื่อใช้ในการนี้ โดยให้บุคคลผู้มีอำนาจได้เสียคนใดคนหนึ่ง
ร้องต่อศาลได้ในกรณีที่ไม่ตกลงหรือคัดค้านการกันเงินจำนวนนั้น

กรณีจะเป็นอย่างไรก็ตาม เงินค่าใช้จ่าย หรือเงินที่ทักไว้อนก่อน
กับการทำศพนั้น ให้กันไว้ได้แต่เพียงจำนวนตามสมควรแก่ฐานะในสมัย
ของผู้ตาย แต่จะต้องไม่เป็นการเสื่อมเสียศีลธรรมของเจ้าหนี้ของผู้ตาย

มาตรา ๑๖๕๑ ภายใต้งบบังคับบทบัญญัติลักษณะ ๔

(๑) เมื่อตามข้อกำหนดพินัยกรรม บุคคลใดมีสิทธิที่จะได้รับทรัพย์สินมรดกทั้งหมดของเจ้ามรดก หรือตามเศษส่วน หรือตามส่วนที่เหลือแห่งทรัพย์สินมรดก ซึ่งมีได้แยกไว้ต่างหากเป็นพิเศษจากกองมรดก บุคคลนั้นเรียกว่าผู้รับพินัยกรรมลักษณะทั่วไป และมีสิทธิและความรับผิดชอบเดียวกับทายาทโดยธรรม

(๒) เมื่อตามข้อกำหนดพินัยกรรม บุคคลใดมีสิทธิที่จะได้รับทรัพย์สินเฉพาะสิ่งเฉพาะอย่าง ซึ่งเจาะจงไว้โดยเฉพาะ หรือแยกไว้ต่างหากเป็นพิเศษจากกองมรดก บุคคลนั้นเรียกว่า ผู้รับพินัยกรรมลักษณะเฉพาะ และมีสิทธิและความรับผิดชอบเกี่ยวกับทรัพย์สินเท่านั้น

ในกรณีที่มีข้อสงสัย ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า ผู้รับพินัยกรรมเป็นผู้รับพินัยกรรมลักษณะเฉพาะ

มาตรา ๑๖๕๒ บุคคลผู้อยู่ในความปกครองนั้น จะทำพินัยกรรมยกทรัพย์สินมรดกของตนให้แก่ผู้ปกครอง หรือคู่สมรส บุพพการี หรือผู้สืบสันดานหรือพี่น้องของผู้ปกครองไม่ได้ จนกว่าผู้ปกครองจะได้ทำคำแถลงการณ์ปกครอง ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๕๗๗ และมาตราต่อไปแห่งประมวลกฎหมายนี้แล้ว

มาตรา ๑๖๕๓ ผู้เขียน หรือพยานในพินัยกรรม จะเป็นผู้รับทรัพย์สินตามพินัยกรรมนั้นไม่ได้

ให้ใช้บทบัญญัติในวรรคก่อนบังคับแก่คู่สมรสของผู้เขียน หรือพยานในพินัยกรรมด้วย

พนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งได้จดข้อความแห่งพินัยกรรมที่พยานนำมา

การชุดบ ตก เต็ม หรือการแก้ไขเปลี่ยนแปลงอย่างอื่น ซึ่งพินย-
กรรมนั้นยอมไม่เต็มบรรณ เว้นแต่ผู้ทำพินยกรรมจะได้ทำด้วยมือตนเอง และ
ลงลายมือชื่อกำกับไว้

บทบัญญัติมาตรา ๘ แห่งประมวลกฎหมายนี้ มิให้ใช้บังคับแก่
พินยกรรมที่หาชนตามมาตรา ๕

มาตรา ๑๖๕๘ พินยกรรมนั้น จะทำเป็นเอกสารฝ่ายเมืองก็ได้
กล่าวคือ

(๑) ผู้ทำพินยกรรมต้องไปแจ้งข้อความที่ตนประสงค์จะให้ไว้
ในพินยกรรมของตนแก่กรมการอำเภอต่อหน้าพยานอีกอย่างน้อยสองคน
พร้อมกัน

(๒) จรมการอำเภอต้องจดข้อความที่ผู้ทำพินยกรรมแจ้งให้ทราบ
นั้นลงไว้ แล้วอ่านข้อความนั้นให้ผู้ทำพินยกรรมและพยานฟัง

(๓) เมื่อผู้ทำพินยกรรม และพยานทราบแน่ชัดว่าข้อความที่
กรมการอำเภอจดนั้นเป็นการถูกต้องตรงกับที่ผู้ทำพินยกรรมแจ้งไว้แล้ว
ให้ผู้ทำพินยกรรมและพยานลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญ

(๔) ข้อความที่กรมการอำเภอจดไว้วันนั้น ให้กรมการอำเภอ
ลงลายมือชื่อและลงวัน เดือน ปี ทั้งจดลงไว้ด้วยตนเองเป็นสำคัญว่า พินย-
กรรมนั้นได้หาชนถูกต้องตามบทบัญญัติอนุมาตรา ๑ ถึง ๓ ข้างต้น แล้ว
ประทับตราตำแหน่งไว้เป็นสำคัญ

การชุดบ ตก เต็ม หรือการแก้ไขเปลี่ยนแปลงอย่างอื่น ซึ่ง

พินัยกรรมนั้นยอมไม่สมบูรณ์ เว้นแต่ผู้ทำพินัยกรรม พยาน และกรรมการ
อำเภอจะได้ลงลายมือชื่อกำกับไว้

มาตรา ๑๖๕๙ การทำพินัยกรรมแบบเอกสารฝ่ายเมืองนั้น จะทำ
นอกที่ว่าการอำเภอได้ เมื่อมีการร้องขอเช่นนั้น

มาตรา ๑๖๖๐ พินัยกรรมนั้น จะทำเป็นเอกสารฉบับใดก็ตามคือ

(๑) ผู้ทำพินัยกรรมต้องลงลายมือชื่อในพินัยกรรม

(๒) ผู้ทำพินัยกรรมต้องผนึกพินัยกรรมนั้น แล้วลงลายมือชื่อ

คาบรอยผนึกนั้น

(๓) ผู้ทำพินัยกรรมต้องนำพินัยกรรมที่ผนึกนั้นไปแสดงต่อกรม-
การอำเภอ และพยานอีกอย่างน้อยสองคน และให้ลงลายมือชื่อของทุกคน
เหล่านั้นว่าเป็นพินัยกรรมของตน ถ้าพินัยกรรมนั้นผู้ทำพินัยกรรมมิได้เป็น
ผู้เขียนเองโดยตลอด ผู้ทำพินัยกรรมจะต้องแจ้งนามและภูมิลำเนาของผู้เขียน
ให้ทราบด้วย

(๔) เมื่อกรรมการอำเภอจดถ้อยคำของผู้ทำพินัยกรรมและ วัน
เดือน ปี ที่นำพินัยกรรมมาแสดงไว้บนซองนั้น และประทับตราตำแหน่ง
แล้ว ให้กรรมการอำเภอผู้ทำพินัยกรรม และพยานลงลายมือชื่อบนซองนั้น

การขูดลบ ตก เติม หรือการแก้ไขเปลี่ยนแปลงอย่างอื่น ซึ่ง
พินัยกรรมนั้นยอมไม่สมบูรณ์ เว้นแต่ผู้ทำพินัยกรรมจะได้ลงลายมือชื่อ
กำกับไว้

มาตรา ๑๖๖๑ ถ้าบุคคลผู้เป็นทนายและหมวกหรือผู้ทพดไม่
มีความประสงค์จะทำพินัยกรรมแบบเอกสารฉบับ ให้ผู้นั้นเขียนด้วย

ตนเองบนซองพินัยกรรมต่อหน้ากรรมการอำเภอ และพยานซึ่งข้อความว่า
 พินัยกรรมทมนกน เป็นของคณแทนการให้โดยคำดังที่กำหนดไว้ในมาตรา
 ๑๖๖๐ (๓) และถ้าหากมีผู้เขียนให้เขียนชื่อบุคคลที่จำเนาะของผู้เขียน
 พินัยกรรมนั้นใจด้วย

ให้กรรมการอำเภอจดลงไว้บนซองเป็นสำคัญว่าผู้ทำพินัยกรรมได้
 ปฏิบัติตามข้อความในวรรคก่อนแล้ว แทนการจดโดยคำของผู้ทำพินัยกรรม

มาตรา ๑๖๖๒ พินัยกรรมซึ่งได้ทำเป็นแบบเอกสารฝ่ายเมือง หรือ
 เอกสารฉบับอื่น กรรมการอำเภอจะเปิดเผยแก่บุคคลอื่นใดไม่ได้ในระหว่างที่
 ผู้ทำพินัยกรรมยังมีชีวิตอยู่ และผู้ทำพินัยกรรมจะเรียกให้กรรมการอำเภอ
 ดึงมอบพินัยกรรมนั้นแก่ตนในเวลาใดๆ กรรมการอำเภอจำต้องดึงมอบให้

ถ้าพินัยกรรมนั้นทำเป็นแบบเอกสารฝ่ายเมือง ก่อนดึงมอบพินัย-
 กรรมให้กรรมการอำเภอคัดสำเนาพินัยกรรมไว้ แล้วลงลายมือชื่อประทับ
 ตราตำแหน่งเป็นสำคัญ สำเนาพินัยกรรมนั้นจะเปิดเผยแก่บุคคลอื่นใดไม่ได้
 ในระหว่างที่ผู้ทำพินัยกรรมยังมีชีวิตอยู่

มาตรา ๑๖๖๓ เมื่อมีพฤติการณ์พิเศษซึ่งบุคคลใดไม่สามารถ
 จะทำพินัยกรรมตามแบบที่กำหนดไว้ได้ เช่นตกอยู่ในอันตรายใกล้ความ
 ตายหรืออดามโรคระบาด หรือสงคราม บุคคลนั้นจะทำพินัยกรรมด้วย
 วาจากก็ได้

เพื่อการนี้ ผู้ทำพินัยกรรมต้องแสดงเจตนากำหนดชื่อพินัยกรรม
 ต่อหน้าพยานอย่างน้อยสองคนซึ่งอยู่พร้อมกัน ณ ที่นั้น

พยานต้องคนนั้นต้องไปแสดงตนต่อกรรมการอำเภอโดยมิชักช้าและ
แจ้งข้อความที่ทำพยานกรรมใดสิ่งใดด้วยวาจาอัน ทงต้องแจ้ง ณ เดือน
ปี สถานที่ทำพยานกรรม และพฤติการณ์พิเศษนั้นไว้ด้วย

ให้กรรมการอำเภอจดข้อความที่พยานแจ้งนั้นไว้ และพยานต้องคน
นั้นต้องลงลายมือชื่อไว้ หรือมีฉันทน จะให้เสมอกับการลงลายมือชื่อใดก็แต่
ด้วยลงลายพิมพ์นิ้วมือโดยมีพยานลงลายมือชื่อรับรองต้องคน

มาตรา ๑๖๖๔ ความเต็มบูรณ์แห่งพยานกรรมซึ่งทำขึ้นตามมาตรา
ก่อนนั้น ย่อมสันนิษฐานไปเมื่อพยานกำหนดหนึ่งเดือนนับแต่เวลาผู้ทำพยานกรรมกลับ
มาสู่ฐานที่จะทำพยานกรรมตามแบบอันที่กำหนดไว้ได้

มาตรา ๑๖๖๕ เมื่อผู้ทำพยานกรรมจะต้องลงลายมือชื่อตามมาตรา
๑๖๕๖, ๑๖๕๗, ๑๖๖๐ จะให้ให้เสมอกับลงลายมือชื่อได้ ก็แต่ด้วยลงลาย
พิมพ์นิ้วมือโดยมีพยานลงลายมือชื่อรับรองไว้ด้วยสองคนในขณะนั้น

มาตรา ๑๖๖๖ บทบัญญัติมาตรา ๘ วรรค ๒ และ ๓ แห่งประมวล
กฎหมายนี้ มิให้ใช้บังคับแก่พยานผู้จะต้องลงลายมือชื่อตามมาตรา ๑๖๕๖
๑๖๕๗- ๑๖๖๐

มาตรา ๑๖๖๗ เมื่อคนในบังคับไทยจะทำพยานกรรมในต่างประเทศ
พยานกรรมนั้นอาจทำตามแบบซึ่งกฎหมายของประเทศที่ทำพยานกรรมบัญญัติ
ไว้ หรือตามแบบที่กฎหมายไทยบัญญัติไว้ก็ได้

เมื่อทำพยานกรรมตามแบบที่กฎหมายไทยบัญญัติไว้ อำนาจและ
หน้าที่ของกรรมการอำเภอตามมาตรา ๑๖๕๗, ๑๖๖๐, ๑๖๖๑, ๑๖๖๒, ๑๖๖๓
ให้ตกแก่บุคคลดังต่อไปนี้ คือ

(๑) พนักงานทูต หรือกงสุลฝ่ายไทย กระทำการตามชอบอำนาจของตน หรือ

(๒) พนักงานใด ๆ ซึ่งมีอำนาจตามกฎหมายของต่างประเทศนั้น ๆ ที่จรรยาบรรณทักขอสองใจเป็นหลักฐานได้

มาตรา ๑๖๖๔ ผู้ทำพินัยกรรมไม่จำเป็นต้องเปิดเผยข้อความในพินัยกรรมนั้นให้พยานทราบ เว้นแต่กฎหมายจะได้ระบุไว้เป็นอย่างอื่น

มาตรา ๑๖๖๕ ในระหว่างเวลาที่ประเทศใดตกอยู่ในภาวะการรบหรือการสงคราม บุคคลที่รับราชการทหาร หรือทำการเกี่ยวข้องกับราชการทหาร จะทำพินัยกรรมตามแบบที่บัญญัติไว้ใน มาตรา ๑๖๕๔ มาตรา ๑๖๖๐ หรือมาตรา ๑๖๖๓ ก็ได้ ในกรณีเช่นว่านั้น ให้นายทหารหรือข้าราชการฝ่ายทหารชั้นสัญญาบัตร มีอำนาจและหน้าที่เช่นเดียวกับกรรมการอำเภอ

บทบัญญัติวรรคก่อนให้นำมาใช้บังคับแก่กรณีบุคคลที่รับราชการทหาร หรือทำการเกี่ยวข้องกับราชการทหารทำพินัยกรรมในต่างประเทศในระหว่างที่ปฏิบัติการเพื่อประเทศในภาวะการรบ หรือการสงครามในต่างประเทศโดยอัตโนมัติ และในกรณีเช่นว่านั้น ให้นายทหารหรือข้าราชการฝ่ายทหารชั้นสัญญาบัตร มีอำนาจและหน้าที่เช่นเดียวกับพนักงานทูตหรือกงสุลฝ่ายไทย

ถ้าผู้ทำพินัยกรรมตามความในสองวรรคก่อนนั้น บวญเจ็บ หรือตบาศเจ็บ และอยู่ในโรงพยาบาล ให้แพทย์แห่งโรงพยาบาลนั้นมีอำนาจ

และหน้าที่เช่นเดียวกับกรรมการอำเภอหรือพนักงานทูต หรือกงสุลฝ่ายไทย
แล้วแต่กรณีด้วย

(ความเดิมของมาตรา ๑๖๖๕ นี้ถูกยกเลิกโดย พ.ร.บ. แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่ง
และพาณิชย์ (ฉบับที่ ๖) พ.ศ. ๒๕๕๕ ความใหม่ที่ใช้แทนมีดังที่พิมพ์ไว้)

มาตรา ๑๖๗๐ บุคคลต่อไปนี้จะเป็นการทำพินัยกรรมไม่ได้

(๑) ผู้ซึ่งยังไม่บรรลุนิติภาวะ

(๒) บุคคลวิกลจริต หรือบุคคลซึ่งกำลังให้เป็นผู้เสมือนไร้

ความสามารถ

(๓) บุคคลที่หนวก เป็นใบ้ หรืออัมพาตทั้งสองข้าง

มาตรา ๑๖๗๑ เมื่อบุคคลใดนอกจากผู้ทำพินัยกรรม เป็นผู้เขียน
ข้อความแห่งพินัยกรรม บุคคลนั้นต้องลงลายมือชื่อของตนลงระบุว่าเป็น
ผู้เขียน

ถ้าบุคคลนั้นเป็นพยานด้วย ให้เขียนข้อความระบุว่าเป็นพยาน
ไว้ต่อท้ายลายมือชื่อของตนเช่นเดียวกับพยานอื่น ๆ

มาตรา ๑๖๗๒ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย กลาโหม
และต่างประเทศ มีอำนาจและหน้าที่เท่าที่เกี่ยวกับกระทรวงนั้น ๆ ที่จะออก
กฎกระทรวง เพื่อให้การเป็นไปตามประมวลกฎหมายบรรพณ รวมทั้ง
กำหนดอัตราค่าฤชาธรรมเนียมอื่น ๆ เกี่ยวกับงาน

(ความเดิมของมาตรา ๑๖๗๒ นี้ถูกยกเลิกโดย พ.ร.บ. แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่ง
และพาณิชย์ พ.ศ. ๒๕๕๕ ความใหม่ที่ใช้แทนมีดังที่พิมพ์ไว้)

หมวด ๓

ผลและการตีความแห่งพินัยกรรม

มาตรา ๑๖๗๓ ดิถีและหน้าที่ใด ๆ อันเกิดขึ้นตามพินัยกรรม
ใหม่ผลบังคับแก่บรรดาทายาทตั้งแต่ผู้ทำพินัยกรรมตายเป็นต้นไป เว้นแต่ผู้
ทำพินัยกรรมจะได้กำหนดเงื่อนไข หรือเงื่อนไขใหม่ผลบังคับแก่บรรดาทายาท
ได้ภายหลัง

มาตรา ๑๖๗๔ ถ้าข้อกำหนดพินัยกรรม มุ่งเงื่อนไขและเงื่อนไขนั้น
ดำไว้เสียก่อนเวลาที่ผู้ทำพินัยกรรมตาย หากว่าเป็นเงื่อนไขบังคับก่อน
ข้อกำหนดพินัยกรรมนั้นมผลเมื่อผู้ทำพินัยกรรมตาย หากว่าเป็นเงื่อนไข
บังคับหลัง ข้อกำหนดพินัยกรรมนั้นเป็นอันไร้ผล

ถ้าเงื่อนไขบังคับ ก่อนดำไว้ ภายหลังที่ผู้ทำพินัยกรรมตาย ข้อกำหนดพินัยกรรมมผลตั้งแต่เวลาเงื่อนไขดำไว้

ถ้าเงื่อนไขบังคับหลังดำไว้ ภายหลังที่ผู้ทำพินัยกรรมตาย ข้อกำหนดพินัยกรรมมผลตั้งแต่เวลาที่ผู้ทำพินัยกรรมตาย แต่ก็เป็นอันไร้ผล
ในเมืองเงื่อนไขนั้นดำไว้

แต่ถ้าผู้ทำพินัยกรรมได้กำหนดไว้ในพินัยกรรมว่า ในกรณีกล่าว
มาในสองวรรคก่อนนั้น ให้ความลำเอียงแห่งเงื่อนไขมผลย้อนหลังไปถึงเวลา
ที่ผู้ทำพินัยกรรมตาย ก็ให้เป็นไปตามเจตนาของผู้ทำพินัยกรรมนั้น

มาตรา ๑๖๗๕ เมื่อพินัยกรรมมุ่งเงื่อนไขบังคับก่อน ผู้รับประโยชน์

ตามข้อความแห่งพินัยกรรมนั้นจะร้องต่อศาลขอให้ตั้งผู้จัดการทรัพย์สินที่ยก
ให้โดยพินัยกรรมนั้นจนกว่าจะถึงเวลาที่เงื่อนไขสำเร็จ หรือจนกว่าความ
สำเร็จแห่งเงื่อนไขตกเป็นอันพ้นวิสัยก็ได้

ถ้าศาลเห็นเป็นการสมควร จะตั้งผู้รอนนเป็นผู้จัดการทรัพย์สิน
เดี่ยวเอง และเรียกให้ผู้รอนนวางประกันตามที่สมควรก็ได้

มาตรา ๑๖๗๖ พินัยกรรมจะทำขึ้นโดยให้บุคคลใดตกอยู่ในภาวะ
ติดพันที่จะต้องก่อตั้งมูลนิธิ หรือจะตั้งจัดสรรทรัพย์สินไว้โดยตรง เพื่อ
ประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง ตามบทบัญญัติมาตรา ๘๑ แห่งประมวล
กฎหมายนี้ก็ได้

มาตรา ๑๖๗๗ เมื่อมพินัยกรรม ก่อตั้งมูลนิธิ ขึ้นตามมาตรา ก่อน
ให้เป็นหน้าที่ของทายาทหรือผู้จัดการมรดกแล้วแต่กรณี ที่จะต้องร้องขอ
ให้รัฐบาลให้อำนาจจัดตั้งขึ้นเป็นนิติบุคคลตามมาตรา ๘๕ แห่งประมวล
กฎหมายนี้ เว้นแต่จะได้มีข้อกำหนดไว้ในพินัยกรรมเป็นอย่างอื่น

ถ้าบุคคลดังกล่าวแล้วมิได้ร้องขอให้รัฐบาลให้อำนาจ บุคคลผู้มี
ส่วนได้เสียคนหนึ่งคนใดหรือพนักงานอัยการจะเป็นผู้ร้องขอก็ได้

มาตรา ๑๖๗๘ เมื่อมูลนิธิใด ซึ่งก่ ตั้งขึ้นโดยพินัยกรรมได้ตั้งขึ้น
เป็นนิติบุคคลแล้ว ให้ถือว่าทรัพย์สินซึ่งผู้ทำพินัยกรรมจัดสรรไว้เพื่อการ
นั้น ตกเป็นของนิติบุคคลนั้นตั้งแต่วันที่พินัยกรรมมีผล เว้นแต่จะมีขอ
กำหนดไว้ในพินัยกรรมเป็นอย่างอื่น

มาตรา ๑๖๗๘ ถ้าจัดตั้งมูลนิธิขึ้นไม่ได้ตามวัตถุประสงค์ ให้
ทรัพย์สินตกทอดไปตามที่ระบุไว้ในพินัยกรรม

ถ้าพินัยกรรมไม่ได้ระบุไว้ เมื่อทายาทหรือผู้จัดการมรดก หรือ
พนักงานอัยการ หรือบุคคลผู้มีส่วนได้เสียคนใดคนหนึ่งร้องขอให้ศาลจัด
ตั้งทรัพย์สินนั้นให้แก่บุคคลอื่น ซึ่งปรากฏว่ามีวัตถุประสงค์ที่ขัด
ตรงกับวัตถุประสงค์ของผู้ทำพินัยกรรม

ถ้าหากว่าจัดตั้งทรัพย์สินอย่างนั้นไม่ได้ก็ดี หรือมูลนิธินั้นตั้ง
ไม่ได้ เพราะเป็นการขัดต่อกฎหมาย หรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือ
ศีลธรรมอันดีของประชาชนก็ดี ขอให้กำหนดพินัยกรรมในการจัดตั้งมูลนิธิ
เป็นอันไร้ผล

มาตรา ๑๖๗๙ เจาหนี้ของผู้ทำพินัยกรรม มัดทูลที่จะร้องขอให้
เพิกถอนข้อ กำหนด พินัยกรรม ซึ่งยกของ มูลนิธิ นั้นได้เพียงเท่าที่ตนต้องเสีย
ประโยชน์เนื่องแต่การนั้น

มาตรา ๑๖๘๑ ถ้าทรัพย์สินซึ่งเป็นวัตถุประสงค์แห่งพินัยกรรมนั้น ได้สูญ
หาย ทำลาย หรือบอบสลายไป และพฤติการณ์ทางนั้นเป็นผลให้ทรัพย์สิน
นั้นขึ้นมาแทน หรือได้สิทธิเรียกร้องเอาค่าสินไหมทดแทนทรัพย์สินนั้น ผู้รับ
พินัยกรรมจะเรียกให้สิ่งมอภของแทนซึ่งได้รับมานั้น หรือจะเรียกร้องเอา
ค่าสินไหมทดแทนเสียเองก็ได้แล้วแต่กรณี

มาตรา ๑๖๘๒ เมื่อพินัยกรรมทำขึ้นเป็นการปลดหนี้ หรือโอน
สิทธิเรียกร้อง พินัยกรรมนั้นจะมีผลเพียงจำนวนซึ่งคงค้างชำระอยู่ในเวลาที่ผู้
ทำพินัยกรรมตาย เว้นแต่ผู้ทำพินัยกรรมจะได้กำหนดไว้เป็นอย่างอื่น

ถ้าเมื่อใดก่อนเป็นหลักฐานแห่งหนที่ปลดให้ หรือสิทธิเรียกร้อง
ที่โอนไปนั้น ก็ให้ส่งมอบแก่ผู้รับพันยกรรม และให้ใช้มาตรา ๓๐๓ ถึง
๓๓๓, ๓๔๐ แห่งประมวลกฎหมายบังคับโดยอนุโลม แต่ถ้าผู้ทำพันยกรรม
จะต้องกระทำการ หรือดำเนินการ อย่างไรก็ดี อย่างหนึ่งตาม มาตรา นั้น ๆ แล้ว
บุคคลผู้ต้องจัดการตามพันยกรรมหรือผู้รับพันยกรรมจะกระทำการ หรือ
ดำเนินการนั้น ๆ แทนผู้ทำพันยกรรมก็ได้

มาตรา ๑๖๘๓ พันยกรรมที่บุคคลทำให้แก่เจาหนคนใดของตนนั้น
ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า มิได้หาชนเพื่อชำระหนี้จนกว่าจะแก่เจาหนคนนั้น

มาตรา ๑๖๘๔ เมื่อความข้อใดข้อหนึ่งในพันยกรรม อาจมีความ
ได้เป็นหลายนัย ให้ถือเอาตามนัยที่จะได้ผลตามความประสงค์ของผู้ทำ
พันกรรมนั้นโดยที่สุด

มาตรา ๑๖๘๕ ในกรณีผู้ทำพันกรรมได้กำหนดผู้รับพันกรรม
ไว้โดยคนล้มบดทรวาตัวแน่นอนได้ ถ้ามีบุคคลหลายคนทรงไว้ซึ่งคุณ
ล้มบดทระจะเป็นผู้รับพันกรรมตามผู้ทำพันกรรมกำหนดไว้ดังนั้นได้ ใน
กรณีที่มีข้อสงสัย ให้ถือว่าทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับส่วนแบ่งเท่า ๆ กัน

หมวด ๔

พันยกรรมที่คงผูกครองทรัพย์

มาตรา ๑๖๘๖ อันว่าทรัพย์สิน จะก่อตั้งขึ้นโดยตรงหรือโดยทาง
อ้อมด้วยพันยกรรมหรือด้วยนคกรรมใด ๆ ที่มีผลในระหว่างชีวิตก็ดี หรือ
เมื่อตายแล้วก็ดี ห้ามผลมี

มาตรา ๑๖๘๗ ถ้าผู้ทำพินัยกรรม ประสงค์ จะยกทรัพย์สิน ให้แก่ผู้
 เยาวหรือผู้ซึ่งศาลได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ หรือเสมือนไร้ความ
 สามารถ หรือแก่ผู้ซึ่งต้องรักษาตัวอยู่ในโรงพยาบาลเพราะเหตุจิตจลจิต
 แต่ต้องการมอบการเก็บรักษา และจัดการทรัพย์สินนั้น แก่บุคคลอื่น นอกจาก
 บิดามารดา ผู้ปกครอง ผู้อุปการะ หรือผู้พิทักษ์ของบุคคลเช่นนั้น ผู้ทำ
 พินัยกรรมต้องตั้งผู้ปกครองทรัพย์สิน

การตั้งผู้ปกครองทรัพย์สิน ห้ามมิให้ตั้งขึ้นเป็นเวลาเกินกว่ากำหนด
 แห่งการเป็นผู้เยาว์ หรือกำหนดที่ศาลได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถหรือ
 เสมือนไร้ความสามารถ หรือกำหนดที่ต้องรักษาตัวอยู่ในโรงพยาบาล แล้ว
 แต่กรณี

มาตรา ๑๖๘๘ การตั้งผู้ปกครองทรัพย์สิน ในส่วนที่เกี่ยวข้อง
 จนถึงทรัพย์สิน หรือทรัพย์สินใด ๆ อันเกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ ย่อม
 ไม่บริบูรณ์ เว้นแต่จะได้จดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่

บทบัญญัติดังกล่าวมาในวรรคก่อนนี้ ให้ใช้บังคับแก่เรือกำปั่น
 หรือเรือมระวางตั้งแต่หกตันขึ้นไป เรือกลไฟ หรือเรือยนต์มระวางตั้งแต่
 ห้าตันขึ้นไป ทั้งแพ และสัตว์พาหนะด้วย

มาตรา ๑๖๘๙ นอกจากบุคคลที่ระบุไว้ในมาตรา ๑๕๕๗ แห่ง
 ประมวลกฎหมายนี้ นิตบุคคล หรือบุคคลธรรมดาที่มีความสามารถบริบูรณ์
 จะรับตั้งเป็นผู้ปกครองทรัพย์สินก็ได้

มาตรา ๑๖๙๐ ผู้ปกครองทรัพย์สินนยอมตั้งขึ้นได้โดย

(๑) ผู้ทำพินัยกรรม

(๒) บุคคลซึ่งระบุไว้ในพินัยกรรมให้เป็นผู้ตั้ง

มาตรา ๑๖๙๑ เว้นแต่ผู้ทำพินัยกรรมจะได้กำหนดไว้เป็นอย่างอื่น
ในพินัยกรรม ผู้ปกครองทรัพย์สินจะทำพินัยกรรมตั้งบุคคลอื่นให้ทำการสืบ
แทนตนก็ได้

มาตรา ๑๖๙๒ เว้นแต่ผู้ทำพินัยกรรมจะได้กำหนดไว้ในพินัยกรรม
เป็นอย่างอื่น ในส่วนที่เกี่ยวข้องด้วยทรัพย์สินที่ได้รับมอบไว้ ผู้ปกครองทรัพย์สิน
มีสิทธิและหน้าที่เช่นเดียวกับผู้ปกครองตามความหมายในบรรพ ๕ แห่ง
ประมวลกฎหมายนี้

หมวด ๕

การเพิกถอนและการตกไปแห่งพินัยกรรม

หรือข้อกำหนดพินัยกรรม

มาตรา ๑๖๙๓ ผู้ทำพินัยกรรม จะเพิกถอน พินัยกรรม ของตนเสีย
ทั้งหมด หรือแต่บางส่วนในเวลาใดก็ได้

มาตรา ๑๖๙๔ ถ้าจะเพิกถอนพินัยกรรมฉบับก่อนเสียทั้งหมดหรือ
แต่บางส่วนด้วยพินัยกรรมฉบับหลัง การเพิกถอนจะสมบูรณ์ต่อเมื่อ
พินัยกรรมฉบับหลังนั้นได้ทำตามแบบใดแบบหนึ่งตามกฎหมายบัญญัติไว้

มาตรา ๑๖๙๕ ถ้าพินัยกรรมได้ทำเป็นต้นฉบับแต่ฉบับเดียว ผู้ทำ
พินัยกรรมอาจเพิกถอนพินัยกรรมนั้นทั้งหมดหรือบางส่วนได้ โดยทำลาย
หรือขีดฆ่าเสียด้วยความตั้งใจ

ถ้าพนักงานได้ทำเป็นต้นฉบับหลายฉบับ การเพิกถอนนั้นไม่
บริบูรณ์ เว้นแต่จะได้กระทำแก้ต้นฉบับเหล่านั้นทุกฉบับ

มาตรา ๑๖๕๖ ถ้าผู้ทำพนักงานได้โอนไปโดยสมบูรณ์ ซึ่ง
ทรัพย์สินอันเป็นวัตถุแห่งข้อกำหนดพนักงานได้ด้วยความตั้งใจ ข้อกำหนด
พนักงานนั้นเป็นอันเพิกถอนไป

วิธีเดียวกันนี้ให้ใช้บังคับ เมื่อผู้ทำพนักงานได้ทำลายทรัพย์สิน
นั้นด้วยความตั้งใจ

มาตรา ๑๖๕๗ ถ้าผู้ทำพนักงานมิได้แสดงเจตนาไว้ในพนักงาน
เป็นอย่างอื่น และปรากฏว่าพนักงานฉบับก่อนฉบับหลังขัดกัน ให้ถือ
ว่าพนักงานฉบับก่อนเป็นอันเพิกถอนโดยพนักงานฉบับหลัง เฉพาะใน
ส่วนที่ขัดกันเท่านั้น

มาตรา ๑๖๕๘ ข้อกำหนดพนักงานนั้น ย่อมตกไป

(๑) เมื่อผู้รับพนักงานตายก่อนผู้ทำพนักงาน

(๒) เมื่อข้อกำหนดพนักงานเป็นผลใช้ได้อีกเมื่อเงื่อนไขอย่างใด
อย่างหนึ่งสำเร็จ และผู้รับพนักงานตายเสียก่อนเงื่อนไขสำเร็จ หรือ
ปรากฏเป็นเหตุแน่นอนอยู่แล้วว่าเงื่อนไขนั้นไม่อาจจะสำเร็จได้

(๓) เมื่อผู้รับพนักงานมรณสักขี

(๔) เมื่อทรัพย์สินทั้งหมดที่ยกให้สูญหาย หรือถูกทำลายโดย
ผู้ทำพนักงานมิได้ตั้งใจในระหว่างที่ผู้ทำพนักงานยังมีชีวิตอยู่ และผู้
ทำพนักงานมิได้ได้มาซึ่งของแทน หรือซึ่งสิทธิที่จะเรียกค่าทดแทนในการ
ที่ทรัพย์สินนั้นสูญหายไป

มาตรา ๑๖๙๙ ถ้าพินัยกรรม หรือข้อกำหนดในพินัยกรรม
เกี่ยวกับทรัพย์สินรายใดเป็นอันไร้ผลด้วยประการใด ๆ ทรัพย์สินรายนั้น
ตกทอดแก่ทายาทโดยธรรม หรือได้แก่แผ่นดินแล้วแต่กรณี

หมวด ๖

ความเสียหายแห่งพินัยกรรมหรือข้อกำหนดพินัยกรรม

มาตรา ๑๗๐๐ ภายใต้บังคับแห่งบทบัญญัติในหมวดนี้ บุคคล
จะจำหน่ายทรัพย์สินใด ๆ โดยนิติกรรมที่มีผลในระหว่างชีวิต หรือเมื่อ
ตายแล้ว โดยมีข้อกำหนดห้ามมิให้ผู้รับประโยชน์โอนทรัพย์สินนั้นก็ได้ แต่
ต้องมีบุคคลใดบุคคลหนึ่งนอกจากผู้รับประโยชน์กำหนดไว้ สำหรับเป็นผู้จะ
ได้รับทรัพย์สินนั้นเป็นสิทธิเด็ดขาด ในเมื่อมีการละเมิดข้อกำหนดห้ามโอน
ผู้ซึ่งกำหนดชนดังกล่าวจะต้องเป็นผู้สามารถจะมีสิทธิต่าง ๆ ได้
อยู่ในขณะที่การจำหน่ายทรัพย์สินนั้นมผลบังคับ

ถ้ามิได้กำหนดบุคคลที่จะเป็นผู้รับทรัพย์สินในเมื่อมีการละเมิดข้อ-
กำหนดห้ามโอนไว้ ให้ถือว่าข้อกำหนดห้ามโอนนั้นเป็นอันไม่ผล

มาตรา ๑๗๐๑ ข้อกำหนดห้ามโอนตามมาตราก่อนนั้น จะให้
กำหนดเวลาหรือตลอดชีวิตของผู้รับประโยชน์ได้

ถ้าไม่ได้กำหนดเวลาห้ามโอนไว้ ในกรณีผู้รับประโยชน์เป็น
บุคคลธรรมดา ให้ถือว่าข้อกำหนดห้ามโอนมีระยะเวลาอยู่ตลอดชีวิตของ
ผู้รับประโยชน์ แต่ในกรณีผู้รับประโยชน์เป็นนิติบุคคล ให้มีระยะเวลา
เพียงตามฉบับ

ถ้าได้กำหนดเวลาห้ามโชนไว้ กำหนดหนีได้เกินสามสิบปี ถ้ากำหนดไว้นานกว่านั้น ถือลดลงมาเป็นสามสิบปี

มาตรา ๑๗๐๒ ข้อกำหนดห้ามโชนอันเกี่ยวกับสิ่งห้ามทรัพย์ซึ่งไม่อาจจดทะเบียนกรรมสิทธิ์ได้นั้น ถือว่าเป็นอันไม่เลย

ข้อกำหนดห้ามโชนอันเกี่ยวกับสิ่งห้ามทรัพย์หรือทรัพย์สิทธิ์อันเกี่ยวกับสิ่งห้ามทรัพย์นั้น ไม่บริบูรณ์ เว้นแต่จะได้ทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนการห้ามโชนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่

บทบัญญัติในวรรคก่อนให้ใช้บังคับแก่เรือกำปั่นหรือเรือมระวางตั้งแต่หกตันขึ้นไป เรือกลไฟ หรือเรือยนต์มระวางตั้งแต่หกตันขึ้นไป พ่วงแพ และสัตว์พาหนะด้วย

มาตรา ๑๗๐๓ พินัยกรรมซึ่งบุคคลทำตายยังไม่ครบสิบห้าปีบริบูรณ์เท่านั้น เป็นโมฆะ

มาตรา ๑๗๐๔ พินัยกรรมซึ่งบุคคลผู้ถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถเท่านั้น เป็นโมฆะ

พินัยกรรมซึ่งบุคคลผู้ถูกอ้างว่าเป็นคนวิจริต แต่ศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถเท่านั้น จะเป็นอันเสียเปล่าถ้าแต่เมื่อพิสูจน์ได้ว่าในเวลาทำพินัยกรรมนั้นผู้ทำวิจริตอยู่

มาตรา ๑๗๐๕ พินัยกรรมหรือข้อกำหนดพินัยกรรมนั้น ถ้าได้ทำขึ้นขัดต่อบทบัญญัติแห่งมาตรา ๑๖๕๒, ๑๖๕๓, ๑๖๕๖, ๑๖๕๗, ๑๖๕๘, ๑๖๖๐, ๑๖๖๑ หรือ ๑๖๖๓ ย่อมเป็นโมฆะ

มาตรา ๑๗๐๖ ข้อกำหนดพินัยกรรมเป็นโมฆะ

(๑) ถ้าผู้รับพินัยกรรมไว้โดยมีเงื่อนไขว่า ให้ผู้รับพินัยกรรม
จำหน่ายทรัพย์สินของเขาเองโดยพินัยกรรม ให้แก่ผู้ทำพินัยกรรม หรือ
แก่บุคคลภายนอก

(๒) ถ้ากำหนดบุคคลซึ่งไม่อาจจะทราบตัวแน่นอนได้ เป็นผู้รับ
พินัยกรรม แต่ผู้รับพินัยกรรมตามพินัยกรรมลักษณะเฉพาะนั้น อาจ
กำหนดโดยให้บุคคลใดคนหนึ่ง เป็นผู้รับเลือกเอาจากบุคคลอื่นหลายคน
หรือจากบุคคลอื่นหมู่ใดหมู่หนึ่ง ซึ่งผู้ทำพินัยกรรมระบุไว้ก็ได้

(๓) ถ้าทรัพย์สินตกให้โดยพินัยกรรมระบุไว้ไม่ชัดแจ้งจนไม่อาจ
ที่จะทราบแน่นอนได้ หรือถ้าให้บุคคลใดคนหนึ่งกำหนดให้มากน้อยเท่าใด
ตามแต่ใจ

มาตรา ๑๗๐๗ ถ้าข้อกำหนดพินัยกรรมให้ผู้รับพินัยกรรม โดย
มีเงื่อนไขว่าให้ผู้รับพินัยกรรมจำหน่ายทรัพย์สินตกให้โดยพินัยกรรมแก่
บุคคลอื่น ให้ถือว่าเงื่อนไขนั้นเป็นอันไม่มีผล

มาตรา ๑๗๐๘ เมื่อผู้ทำพินัยกรรมตายแล้ว บุคคลผู้มีส่วนได้เสีย
คนใดคนหนึ่งจะร้องขอให้ศาลสั่งเพิกถอนพินัยกรรม ซึ่งได้ทำขึ้นเพราะเหตุ
ชำรุดก็ได้ แต่หากผู้ทำพินัยกรรมยังมีชีวิตอยู่ต่อมาเกินหนึ่งปีนับแต่ผู้ทำ
พินัยกรรมพ้นจากการชำรุดแล้ว จะมีการร้องขอเช่นนั้นไม่ได้

มาตรา ๑๗๐๙ เมื่อผู้ทำพินัยกรรมตายแล้ว บุคคลผู้มีส่วนได้เสีย
คนใดคนหนึ่งจะร้องขอให้ศาลสั่งเพิกถอนพินัยกรรมซึ่งได้ทำขึ้นเพราะสำคัญ

ผิดหรือกลั่นแกล้งใดก็ตามต่อเมื่อความสำคัญผิดหรือกลั่นแกล้งนั้นถึงขนาด ซึ่งถ้า
มิได้มีความสำคัญผิดหรือกลั่นแกล้งเช่นนั้น พินัยกรรมนั้นก็จะมิได้ทำขึ้น

ความในวรรคก่อนนี้ ให้ใช้บังคับ แม้ถึงว่ากลั่นแกล้งนั้น บุคคล
ซึ่งมิใช่เป็นผู้รับประโยชน์ตามพินัยกรรมได้ก่อขึ้น

แต่พินัยกรรมซึ่งได้ทำขึ้นโดยสำคัญผิดหรือกลั่นแกล้งย่อมมีผล
บังคับได้แม้ผู้ทำพินัยกรรมมิได้เพิกถอนพินัยกรรมนั้นภายในหนึ่งปี นับแต่ที่
ได้รู้ถึงการสำคัญผิดหรือกลั่นแกล้งนั้น

มาตรา ๓๗๓๐ คดีฟ้องขอให้เพิกถอนข้อกำหนดพินัยกรรมนั้น
มิให้ฟ้องเมื่อพ้นกำหนดดังนี้

(๑) สามเดือนภายหลังที่ผู้ทำพินัยกรรมตาย ในกรณีที่เกิดจาก
เหตุแห่งการฟ้องขอให้เพิกถอนได้ ในระหว่างที่ผู้ทำพินัยกรรมมีชีวิตอยู่ หรือ

(๒) สามเดือนภายหลังที่โจทก์ได้รู้เหตุเช่นนั้น ในกรณีอื่นใด

แต่ถ้าโจทก์ไม่รู้ว่าข้อกำหนดพินัยกรรมอันกระทบกระทั่งถึงส่วน
ได้เสียของตน แม้ว่าโจทก์จะรู้เหตุแห่งการที่จะขอให้เพิกถอนได้ก็
อายุความสามเดือนให้เริ่มนับแต่ขณะที่โจทก์รู้หรือควรจะรู้ข้อกำหนด
พินัยกรรมนั้น

แต่อย่างไรก็ดี ห้ามมิให้ฟ้องคดีเช่นนั้นเมื่อพ้นสิบปีนับแต่ผู้ทำ
พินัยกรรมตาย

ลักษณะ ๕

วิธีการและบันทึบมฤตก

หมวด ๑

ผู้จัดการมฤตก

มาตรา ๑๗๑๑ ผู้จัดการมฤตกนั้นรวมตลอดทั้งบุคคลทั้งชนโดย
พันธกรรมหรือโดยคำสั่งศาล

มาตรา ๑๗๑๒ ผู้จัดการมฤตกโดยพันธกรรมอาจตั้งขึ้นได้

(๑) โดยผู้ทำพันธกรรมเอง

(๒) โดยบุคคลซึ่งระบุไว้ในพันธกรรม ให้เป็นผู้ตั้ง

มาตรา ๑๗๑๓ ทายาทหรือผู้มีส่วนได้เสียหรือพนักงานอัยการจะ
ร้องต่อศาลขอให้ตั้งผู้จัดการมฤตกก็ได้ ในกรณีดังต่อไปนี้

(๑) เมื่อเจ้ามฤตกตาย ทายาทโดยธรรมหรือผู้รับพันธกรรม
ได้สูญหายไป หรืออยู่นอกราชอาณาจักร หรือเป็นผู้เยาว์

(๒) เมื่อผู้จัดการมฤตกหรือทายาทไม่สามารรถ หรือไม่เต็มใจที่
จะจัดการ หรือมีเหตุขัดข้องในการจัดการ หรือในการแบ่งมฤตก

(๓) เมื่อข้อกำหนดพันธกรรมซึ่งตั้งผู้จัดการมฤตกไว้ ไม่มีผล
บังคับได้ด้วยประการใดๆ

การตั้งผู้จัดการมฤตกนั้น ถ้ามีข้อกำหนดพันธกรรม ก็ให้ศาลตั้ง
ตามข้อกำหนดพันธกรรม แต่ถ้าไม่มีข้อกำหนดพันธกรรม ก็ให้ศาลตั้ง
เพื่อประโยชน์แก่ของมฤตกตามพฤติการณ์ และโดยคำนึงถึงเจตนาของ
เจ้ามฤตก แล้วแต่ศาลจะเห็นสมควร

มาตรา ๑๗๑๔ เมื่อศาลตั้งให้ผู้ใดเป็นผู้จัดการมรดกเพื่อการใด โดยเฉพาะ ผู้นั้นไม่จำกัดของทำบุญหรือทรมนมรดก เว้นแต่จะจำเป็นเพื่อการนั้น หรือศาลสั่งให้ทำ

มาตรา ๑๗๑๕ ผู้ทำพินัยกรรมจะตั้งบุคคลคนเดียวหรือหลายคน ให้เป็นผู้จัดการมรดกก็ได้

เว้นแต่จะมีข้อกำหนดไว้ในพินัยกรรมเป็นอย่างอื่น ถ้าผู้จัดการมรดกหลายคน แต่ผู้จัดการเหล่านั้นบางคนไม่สามารรถ หรือไม่เต็มใจจะจัดการ และยังมีผู้จัดการมรดกเหลืออยู่แต่คนเดียว ผู้นั้นมีสิทธิที่จะจัดการมรดกได้โดยลำพัง แต่ถ้ามผู้จัดการมรดกเหลืออยู่หลายคน ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า ผู้จัดการเหล่านั้นแต่ละคนจะจัดการโดยลำพังไม่ได้

มาตรา ๑๗๑๖ หน้าที่ผู้จัดการมรดกที่ศาลตั้ง ให้เริ่มนับแต่วันที่ได้ฟัง หรือถือว่าได้ฟังคำสั่งศาลแล้ว

มาตรา ๑๗๑๗ ในเวลาใด ๆ ภายในหนึ่งนับแต่วันที่เขาจัดการมรดก แต่ต้องเป็นเวลาภายหลังที่เขาจัดการมรดกตายแล้วสืบหาว่า ทายาทหรือผู้มีส่วนได้เสียคนใดคนหนึ่ง จะแจ้งความถามไปยังผู้ทอดทิ้งเป็นผู้จัดการมรดกโดยพินัยกรรมว่า จะรับเป็นผู้จัดการมรดกหรือไม่ก็ได้

ถ้าผู้ที่ได้รับแจ้งความ มิได้ตอบรับเป็นผู้จัดการมรดก ภายในหนึ่งเดือนนับแต่วันรับแจ้งความนั้น ให้ถือว่าผู้นั้นปฏิเสธ แต่การรับเป็นผู้จัดการมรดกนั้นจะทำภายหลังหนึ่งนับแต่วันที่เขาจัดการมรดกตายไม่ได้ เว้นแต่ศาลจะอนุญาต

มาตรา ๑๗๑๘ บุคคลใดไปนั้นจะเป็นผู้จัดการมรดกไม่ได้

(๑) ผู้ซึ่งยังไม่บรรลุนิติภาวะ

(๒) บุคคลวิกลจริต หรือบุคคลซึ่งศาลสั่งให้เป็นผู้ไร้สติ

ความสามารถ

(๓) บุคคลซึ่งศาลสั่งให้เป็นคนล้มละลาย

มาตรา ๑๗๑๕ ผู้จัดการ มฤตกมรดก และ หน้าที่จะทำกรอัน
จำเป็น เพื่อให้การเป็นไปตามคำสั่งเจ้าชัดหรือโดยปริยายแห่งพินัยกรรม
และเพื่อจัดการมฤตกโดยทั่วไป หรือเพื่อแบ่งปันทรัพย์มฤตก

มาตรา ๑๗๒๐ ผู้จัดการมฤตกต้องรับผิดชอบทายาทตามที่บัญญัติ
ไว้ในมาตรา ๘๐๘ ถึง ๘๑๒, ๘๑๘, ๘๒๓ แห่งประมวลกฎหมาย โดยอนุโลม
และเมื่อเกี่ยวกับบุคคลภายนอก ให้ใช้มาตรา ๘๓๑ บังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๑๗๒๑ ผู้จัดการมฤตกไม่มีสิทธิที่จะได้รับบำเหน็จจากกอง
มฤตก เว้นแต่พินัยกรรม หรือทายาทโดยจำนวนข้างมากจะได้กำหนด
ให้ไว้

มาตรา ๑๗๒๒ ผู้จัดการมฤตกจะทำนิติกรรมใด ๆ ซึ่งตนมีส่วน
ได้เสียเป็นปฏิปักษ์ต่อกองมฤตกหาได้ไม่ เว้นแต่พินัยกรรมจะได้อนุญาตไว้
หรือได้รับอนุญาตจากศาล

มาตรา ๑๗๒๓ ผู้จัดการมฤตกต้องจัดการโดยตนเอง เว้นแต่จะ
ทำการโดยตัวแทนได้ตามอำนาจที่ไว้ชัดแจ้ง หรือโดยปริยายในพินัย-
กรรม หรือโดยคำสั่งศาล หรือในพฤติการณ์เพื่อประโยชน์แก่กองมฤตก

มาตรา ๑๗๒๔ ทายาทย่อมมีความผูกพันต่อบุคคลภายนอกในกิจ

การทั้งหลาย อันผู้จัดการมฤตกได้ทำไป ภายในขอบอำนาจในฐานะที่เป็นผู้
จัดการมฤตก

ถ้าผู้จัดการมฤตกเข้าทำนิติกรรมกับบุคคลภายนอก โดยเห็นแก่
ทรัพย์สินอย่างใด ๆ หรือประโยชน์อย่างอื่นใด อันบุคคลภายนอกได้ให้
หรือได้ให้ความมั่นว่าจะให้ บนลาภส่วนตัว ทายาทหาต้องผูกพันไม่ เว้นแต่
ทายาทจะได้ยินยอมด้วย

มาตรา ๑๗๒๕ ผู้จัดการมฤตกต้องสืบหาโดยสมควรซึ่งตัวผู้มีส่วน
ได้เสียและแจ้งไปให้ทราบถึงข้อกำหนด พินัยกรรมที่เกี่ยวกับผู้มีส่วนได้เสีย
นั้นภายในเวลาอันสมควร

มาตรา ๑๗๒๖ ถ้าผู้จัดการมฤตกมีหลายคน การทำการตาม
ตามหน้าที่ของผู้จัดการมฤตกนั้นต้องถือเอาเสียงข้างมาก เว้นแต่จะมีข้อ
กำหนดพินัยกรรมเป็นอย่างอื่น ถ้าเสียงเท่ากัน เมื่อผู้มีส่วนได้เสียร้องขอ
ก็ให้ศาลเป็นผู้ชี้ขาด

มาตรา ๑๗๒๗ ผู้มีส่วนได้เสียคนหนึ่งคนใด จะร้องขอให้ศาลสั่ง
ถอนผู้จัดการมฤตก เพราะเหตุผู้จัดการมฤตกจะเลยไม่ทำการตามหน้าที่
หรือเพราะเหตุอย่างอื่นที่สมควรก็ได้ แต่ต้องร้องขอเสียก่อนที่การอันมฤตก
เสร็จสิ้นลง

แม้ถึงว่าจะได้เข้ารับตำแหน่งแล้วก็ตาม ผู้จัดการมฤตกจะลาออกจาก
ตำแหน่งโดยมิเหตุอันสมควรก็ได้ แต่ต้องได้รับอนุญาตจากศาล

มาตรา ๑๗๒๘ ผู้จัดการมฤตกต้องลงมือจัดทำบัญชีทรัพย์สินมฤตก
ภายในสิบห้าวัน

(๑) นับแต่เจ้ามฤตกาตาย ถ้าในขณะนั้นผู้จัดการมฤตกได้รู้ถึง
การตั้งแต่งตามพันธกรรมที่มอบหมายไว้แก่ตน หรือ

(๒) นับแต่วันที่เขาเริ่มหน้าที่ผู้จัดการมฤตกตามมาตรา ๑๗๑๖ ใน
กรณีที่เขาตั้งเป็นผู้จัดการมฤตก หรือ

(๓) นับแต่วันที่เขาจัดการมฤตกรับเป็นผู้จัดการมฤตกในกรณีนั้น
มาตรา ๑๗๒๘ ผู้จัดการมฤตกต้องจัดทำบัญชีทรัพย์สินมฤตกให้แล้ว
เสร็จภายในหนึ่งเดือนนับแต่เวลาที่ระบุไว้ในมาตรา ๑๗๒๘ แต่กำหนดเวลา
นั้น เมื่อผู้จัดการมฤตกรอรองว่ก่อนสิ้นกำหนดเวลาหนึ่งเดือน ศาลจะอนุญาต
ให้ขยายต่อไปอีกได้

บัญชีนั้นต้องทำต่อหน้าพยานอย่างน้อยสองคน ซึ่งต้องเป็นผู้ม
ฉันทได้เสียในกองมฤตกนั้นด้วย

บุคคลซึ่งจะเป็นพยานในการทำพันธกรรมไม่ได้ตามมาตรา ๑๖๗๐
จะเป็นพยานในการทำบัญชีใด ๆ ที่ต้องทำขึ้นตามบทบัญญัติแห่งประมวล
กฎหมายนี้ไม่ได้

มาตรา ๑๗๓๐ ให้นำมาตรา ๑๕๖๓, ๑๕๖๔ วรรค ๑ และ ๒ และ
๑๕๖๕ แห่งประมวลกฎหมายมาใช้บังคับโดยอนุโลม ในระหว่างทายาท
กับผู้จัดการมฤตกโดยพันธกรรม และในระหว่างศาลกับผู้จัดการมฤตกที่
ศาลตั้ง

มาตรา ๑๗๓๑ ถ้าผู้จัดการมฤตกมิได้จัดทำบัญชีภายในเวลาและ
ตามแบบที่กำหนดไว้ หรือถ้าบัญชีนั้นไม่เป็นที่น่าพอใจแก่ศาล เพราะความ

ประมาณเดิมได้อย่างร้ายแรง หรือการทุจริต หรือความไม่ดามารกอัน
เห็นประจักษ์ของผู้จัดการมฤตก ศาลจะถอนผู้จัดการมฤตกเสียก็ได้

มาตรา ๑๗๓๒ ผู้จัดการมฤตกต้องจัดการตามหน้าที่และทำรายงาน
แสดงบัญชีการจัดการและแบ่งปันมฤตกให้เสร็จภายในหนึ่งนับแต่วันครบ
ไว้ในมาตรา ๑๗๒๘ เว้นแต่หาพิพาทกรรม ทายาทโดยจำนวนข้างมาก
หรือศาลจะได้กำหนดเวลาให้ไว้เป็นอย่างอื่น

มาตรา ๑๗๓๓ การให้อุ่นมัต การปลดเปลื้องความรับผิดชอบ หรือ
ข้อตกลงอื่น ๆ อันเกี่ยวกับรายงาน แสดงบัญชี การจัดการมฤตก ดังบทบัญญัติ
ไว้ในมาตรา ๑๗๓๒ นั้น จะสมบูรณ์ต่อเมื่อรายงานแสดงบัญชีนั้นได้ส่งมอบ
ต่อหน้าแก่ทายาทพร้อมด้วยเอกสารอันเกี่ยวกับการนั้นไม่น้อยกว่าสิบวัน
ก่อนแล้ว

คดีเกี่ยวกับการจัดการมฤตกนั้น มิให้ทายาทฟ้องเกินกว่าห้าสิบ
แต่การจัดการมฤตกสิ้นสุดลง

หมวด ๒

การรวบรวมจำหน่ายทรัพย์สินมฤตกเป็นตัวแทนและการชำระหนี้ กับแบ่งปันทรัพย์สินมฤตก

มาตรา ๑๗๓๔ เจ้าพนักงานมฤตกขอแต่จะได้รับชำระหนี้จาก
ทรัพย์สินในกองมฤตกเท่านั้น

มาตรา ๑๗๓๕ ทายาทจำต้องบอกทรัพย์สินมฤตกและหนี้ของผู้
ตายตามทนายทงหมดแก่ผู้จัดการมฤตก

ในระหว่างเวลาเช่นว่านั้น ผู้จัดการมฤตกชอบที่จะทำการใด ๆ ใน
ทางจัดการตามทำเป็นได้ เช่น พึงคิดหรือแก้พ้องในคำสวดและอื่น ๆ อนึ่ง
ผู้จัดการมฤตกต้องทำการทุกอย่างตามทำเป็น เพื่อยกเกบหนี้ซึ่งค้าง
ชำระอยู่แก่กองมฤตกภายในเวลาอันเร็วที่สุดที่จะทำได้ และเมื่อเจ้าหนกอง
มฤตกได้รับชำระหนี้แล้ว ผู้จัดการมฤตกต้องทำการแบ่งปันมฤตก

มาตรา ๑๗๓๗ ก่อนแบ่งมรดก เจ้าหนี้ของมรดกจะบังคับชำระหนี้เต็มจำนวนจากกองมรดกก็ได้ ในกรณีเช่นทายาทคนหนึ่งๆ อาจเรียกให้ชำระหนี้จากทรัพย์สินมรดกของเจ้ามรดก หรือให้เอาเป็นประกันก็ได้จนถึงเวลาแบ่งมรดก

มาตรา ๑๗๓^{๕๑} ให้ข้าราชการกองมฤตคางชำระตามลำดับต่อไป^{๕๒}
และตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวินัยว่าด้วยบรรณวิมลิตริ โดยต้งไม่

เป็นสื่อแลกเปลี่ยนกับบรรดาเจ้าหนี้ผู้มีบริวารสิทธิพิเศษ ตามประมวลกฎหมาย
หรือกฎหมายอื่น และบรรดาเจ้าหนี้ที่มีประกันโดยการจำนำหรือการจำนอง

- (๑) ค่าใช้จ่ายเพื่อประโยชน์อันร่วมกันของกองมฤตก
- (๒) ค่าใช้จ่ายในการทำศพเจ้ามฤตก
- (๓) ค่าภาษีอากรซึ่งกองมฤตกค้างชำระอยู่
- (๔) ค่าจ้างซึ่งเจ้ามฤตกค้างชำระแก่เสมียน คนใช้และคนงาน
- (๕) ค่าเครื่องอุปโภค บริโภค อันจำเป็น ประจำวัน ซึ่งส่งให้แก่

เจ้ามฤตก

- (๖) หนี้สินสามัญของเจ้ามฤตก
- (๗) บำเหน็จของผู้จัดการมฤตก

มาตรา ๑๗๕๐ เว้นแต่เจ้ามฤตก หรือกฎหมายจะได้กำหนดไว้เป็นอย่างอื่น ให้จัดสรรทรัพย์สินของเจ้ามฤตกเพื่อชำระหนี้ตามลำดับต่อไปนี้

- (๑) ทรัพย์สินนอกจากอสังหาริมทรัพย์
- (๒) อสังหาริมทรัพย์ ซึ่งจัดสรรไว้ชัดเจนในพินัยกรรม ว่า

สำหรับชำระหนี้หากความทรัพย์สินเช่นนั้น

- (๓) อสังหาริมทรัพย์ซึ่งทายาทโดยธรรมจะไดรับในฐานะ

เช่นนั้น

- (๔) อสังหาริมทรัพย์ซึ่งเจ้ามฤตกทำพินัยกรรมให้แก่ผู้ใดคนหนึ่งโดยมีเงื่อนไขว่า ผู้นั้นต้องชำระหนี้ของเจ้ามฤตก

- (๕) อสังหาริมทรัพย์ซึ่งเจ้ามฤตกทำพินัยกรรมให้โดยลักษณะทั่วไป ดังบัญญัติไว้ในมาตรา ๑๖๕๑

(๖) ทรัพย์สินเฉพาะอย่าง ซึ่งเจ้ามฤตกทำพินัยกรรมให้โดย
ลักษณะเฉพาะตั้งบัญญัติไว้ในมาตรา ๓๖๕๓

ทรัพย์สินอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งได้จัดสรรไว้ตามความตกลงมา
แล้วข้างต้นนั้น ให้เอาออกขายทอดตลาด แต่ทายาทคนใดคนหนึ่งอาจมี
ใ้ให้มีการขายเช่นนั้นได้ โดยชำระราคาทรัพย์สินนั้นทั้งหมด หรือแต่บาง
ส่วนตามมูลค่าราคาซึ่งศาลตั้งขึ้นได้กำหนดให้ จนพอแก่จำนวนที่จะชำระหนี้
ให้แก่เจ้าหนี้

มาตรา ๓๗๕๓ เจ้าหนี้กองมฤตกคนใดคนหนึ่ง จะคัดค้านการ
ขายทอดตลาดหรือการชำระราคาทรัพย์สินตั้งระบุไว้ในมาตราก่อน โดยเสียค่า
ใช้จ่ายของตนเองก็ได้ ถ้าเจ้าหนี้ใครคัดค้านแล้ว ยังได้กระทำการขาย
ทอดตลาดหรือชำระราคาไป จะยกการขายทอดตลาดหรือชำระราคานั้นขึ้นยืนต่อ
เจ้าหนี้ผู้ร้องคัดค้านแล้วนั้นหาได้ไม่

มาตรา ๓๗๕๔ ถ้าในการชำระหนี้ซึ่งค้างชำระอยู่แก่คนใดคนหนึ่ง
คนใดคนหนึ่งได้รับตั้งในระหว่างที่ผู้ตายมีชีวิตอยู่ ให้เป็นผู้รับประโยชน์ใน
การประกันชีวิต เจ้าหนี้คนนั้นชอบที่จะได้รับเงินทั้งหมด ซึ่งได้ตกลงไว้กับ
ผู้รับประกัน อนึ่งเจ้าหนี้เช่นนั้นจะต้องตั้งเบยประกันภัยคนเข้ากองมฤตก
ก็ต่อเมื่อเจ้าหนี้คนอื่น ๆ พิสูจน์ได้ว่า

(๑) การที่ผู้ตายชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้โดยวิธีดังกล่าวมานั้น เป็น
การขัดต่อบทบัญญัติ มาตรา ๒๓๗ แห่งประมวลกฎหมาย และ

(๒) เบยประกันภัยเช่นนั้น เป็นจำนวนสูงเกินสมควรเมื่อเทียบกับ
กำไรที่ได้หรือฐานะของผู้ตาย

ถึงอย่างไรก็ดี เบี้ยประกันภัยซึ่งจะพึงส่งคืนเข้าของมฤตกนั้นต้องไม่เกินกว่าจำนวนเงินที่ผู้รับประกันชำระให้

มาตรา ๑๗๔๓ ทายาทโดยธรรม หรือผู้รับพินัยกรรมโดยลักษณะทั่วไปไม่จำเป็นต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดในพินัยกรรมลักษณะเฉพาะเกินกว่าจำนวนทรัพย์สินมฤตกที่ตนได้รับ

มาตรา ๑๗๔๔ ผู้จัดการมฤตกไม่จำเป็นต้องส่งมอบทรัพย์สินมฤตก หรือส่วนใดส่วนหนึ่งแห่งทรัพย์สินมฤตกให้แก่ทายาทก่อนหนึ่ง นับแต่จนทเจ้ามฤตกถึงแก่ความตาย เว้นแต่เจ้าหน่อกองมฤตกและผู้รับพินัยกรรมที่ปรากฏตัวได้ชำระหนี้และส่วนใดตามพินัยกรรมแล้วทุกคน

หมวด ๓

การแบ่งมฤตก

มาตรา ๑๗๔๕ ถ้ามีทายาทหลายคน ทายาทเหล่านั้นมีสิทธิและหน้าที่เกี่ยวกับทรัพย์สินมฤตกร่วมกันจนกว่าจะได้แบ่งมฤตกกันเสร็จแล้ว และให้ใช้มาตรา ๑๓๕๖ ถึงมาตรา ๑๓๖๖ แบ่งประมวลกฎหมายนบงคบทเพียงเท่าที่ไม่ขัดกับบทบัญญัติแห่งบรรพนี้

มาตรา ๑๗๔๖ ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย หรือข้อความในพินัยกรรมถ้าหากมี ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า ผู้เป็นทายาทด้วยกันมีส่วนเท่ากันในกองมฤตกที่ยังไม่ได้แบ่ง

มาตรา ๑๗๔๗ การที่ทายาทคนใดได้รับทรัพย์สินอย่างหนึ่งอย่างใด หรือประโยชน์อย่างอื่นใดจากเจ้ามฤตกโดยการให้ หรือโดยการอย่างอื่นใด

ซึ่งทำให้โดยเสนาในระหว่างเวลาที่เจ้ามฤตกยังมีชีวิตอยู่นั้น หากทำให้
 สิทธิในการแบ่งปันทรัพย์มฤตกของทายาทคนนั้น ต้องเสื่อมเสียไปแต่โดย
 ประการใดไม่

มาตรา ๑๗๔๘ ทายาทคนใดครอบครองทรัพย์มฤตกซึ่งยังมีได้
 แบ่งกัน ทายาทคนนั้นมีสิทธิที่จะเรียกร้องให้แบ่งทรัพย์มฤตกนั้นได้ แม้ว่า
 จะล่วงพ้นกำหนดอายุความตามมาตรา ๑๗๔๔ แล้วก็ตาม

สิทธิที่จะเรียกร้องให้แบ่งทรัพย์มฤตกตามวรรคก่อน จะตัดโดยนิติกรรม
 เกินความละเมิดไม่ได้

มาตรา ๑๗๔๙ ถ้ามีคดีฟ้องเรียกทรัพย์มฤตก ผู้ซึ่งอ้างว่าตนเป็น
 ทายาทมีสิทธิในทรัพย์มฤตกนั้น จะร้องสอดเข้ามาในคดีนี้ได้

แต่ศาลจะเรียกทายาทอื่น นอกจากคู่ความ หรือผู้ร้องสอด ให้
 เข้ามารับส่วนแบ่ง หรือกันส่วนแห่งทรัพย์มฤตกไว้เพื่อทายาทอื่นนั้นไม่ได้

มาตรา ๑๗๕๐ การแบ่งปันทรัพย์มฤตกนั้น อาจทำได้โดยทายาท
 ต่างเข้าครอบครองทรัพย์นั้นเป็นส่วนลด หรือโดยการขายทรัพย์มฤตกแล้ว
 เอาเงินที่ขายได้มาแบ่งปันกันระหว่างทายาท

ถ้าการแบ่งปันมิได้เป็นไปตามวรรคก่อน แต่ได้ทำโดยสัญญา จะ
 ฟ้องร้องให้บังคับคดีหาได้ไม่ เว้นแต่จะมีหลักฐานเป็นหนังสืออย่างหนึ่ง
 อย่างใดลงลายมือชื่อฝ่ายที่ตกลงรับผิด หรือตัวแทนของฝ่ายนั้นเป็นสำคัญ
 ในกรณีเช่นนั้นให้นามตรา ๗๕๐, ๗๕๒ แห่งประมวลกฎหมายนี้ว่าด้วย
 ประเด็นประณอมยอมความมาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๑๗๕๑ ภายใต้บังคับแห่งมาตรา ๑๗๕๐ หรือบางส่วนของกฎหมายใดคนหนึ่งได้รับตามส่วนแบ่งปันนั้นหลุดมือไปจากทายาทคนนั้นเนื่องจากการรอนสิทธิ ทายาทคนอื่น ๆ จำต้องใช้ค่าทดแทน

หนี้เสนอนั้น เป็นอันระงับเมื่อการตกลงกันได้เป็นอย่างอื่น หรือการรอนสิทธิเป็นผลเนื่องมาจากความผิดของทายาทผู้ถูกรอนสิทธิ หรือเนื่องมาจากเหตุซึ่งเกิดขึ้นภายหลังการแบ่งปัน

ทายาทคนอื่น ๆ ต้องใช้ค่าทดแทนให้แก่ทายาทผู้ถูกรอนสิทธิตามส่วนแห่งส่วนแบ่งของตน แต่ให้หักจำนวนที่เป็นส่วนเฉลี่ย ซึ่งทายาทผู้ถูกรอนสิทธิจะต้องออกกับเขาด้วยนั้นออกเสีย แต่ถ้ายายาทคนใดคนหนึ่งเป็นคนหนี้สินพันตัว ทายาทคนอื่น ๆ ต้องรับผิดชอบในส่วนของการขาดทุนนั้นตามส่วนเฉลี่ยเช่นเดียวกัน แต่ให้หักจำนวนที่เป็นส่วนเฉลี่ยซึ่งทายาทผู้ถูกรอนสิทธิจะต้องออกแทนทายาทผู้หมดหนี้สินพันตัวนั้นออกเสีย

บทบัญญัติในวรรคก่อน ๆ มิให้ใช้บังคับแก่ผู้รับพินัยกรรมลักษณะเฉพาะ

มาตรา ๑๗๕๒ คดีฟ้องให้รับผิดชอบเนื่องจากการรอนสิทธิตามมาตรา ๑๗๕๑ นั้น มิให้ฟ้องเมื่อพ้นกำหนดสามเดือน นับแต่เมื่อถูกรอนสิทธิ

ลักษณะ ๕

มรดกที่ไม่มีผู้รับ

มาตรา ๑๗๕๓ ภายใต้บังคับแห่งสิทธิของเจ้าพนักงานมรดก เมื่อ

บุคคลใดถึงแก่ความตายโดยไม่ทายาทโดยธรรมหรือผู้รับพินัยกรรม หรือ
การคงมุนินิตามพินัยกรรม มฤตกของบุคคลนั้นตกทอดแก่แผ่นดิน

ลักษณะ ๖

อายุความ

มาตรา ๑๗๕๔ ห้ามมิให้ฟ้องคดีมฤตกเมื่อพ้นกำหนดหนึ่งปี นับแต่
เมื่อเจ้ามฤตกตาย หรือนับแต่เมื่อทายาทโดยธรรมได้รู้ หรือควรได้รู้ถึง
ความตายของเจ้ามฤตก

คดีฟ้องเรียกตามข้อกำหนดพินัยกรรม มิให้ฟ้องเมื่อพ้นกำหนด
หนึ่งปี นับแต่เมื่อผู้รับพินัยกรรมได้รู้หรือควรได้รู้ถึงคดี ซึ่งตนมีอยู่ตาม
พินัยกรรม

ภายในบังคับแห่งมาตรา ๑๗๕๔ แห่งประมวลกฎหมายนี้ ถ้าคดี
เรียกร้องของเจาหนอนมต่อเจ้ามฤตกมีกำหนดอายุความยาวกว่าหนึ่งปี มิให้
เจาหนอนฟ้องร้องเมื่อพ้นกำหนดหนึ่งปี นับแต่เมื่อเจาหนได้รู้ หรือควร
ได้รู้ถึงความตายของเจ้ามฤตก

ถึงอย่างไรก็ดี ถ้าคดีเรียกร้องตามที่ว่ามาในวรรคก่อนๆ นั้น มิให้
ฟ้องร้องเมื่อพ้นกำหนดสิบปี นับแต่เมื่อเจ้ามฤตกตาย

มาตรา ๑๗๕๕ อายุความหนึ่งปีนั้น จะยกขึ้นต่อสู้ได้ก็แต่โดย
บุคคลซึ่งเป็นทายาท หรือบุคคลซึ่งชอบที่จะใช้สิทธิของทายาท หรือโดย
ผู้จัดการมฤตก

กฎกระทรวงมหาดไทย

ออกตามความในมาตรา ๑๖๗๒

แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๖๗๒ แห่งประมวลกฎหมาย
แพ่งและพาณิชย์ ซึ่งได้แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม
ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พุทธศักราช ๒๔๗๘ รัฐมนตรี
ว่าการกระทรวงมหาดไทยออกกฎไว้ดังต่อไปนี้

ว่าด้วยการทำพินัยกรรม

ข้อ ๑. ผู้ใดจะทำพินัยกรรมเป็นแบบเอกสารฝ่ายเมืองหรือ
เอกสารลับ ให้ทำคำร้องแสดงความจำนงตามแบบของเจ้าพนักงาน
ยื่นต่อกรรมการอำเภอ ณ ที่ว่าการอำเภอหรือกิ่งอำเภอใดในราชอาณาจักร
ก็ได้

ถ้าจะทำพินัยกรรมแบบเอกสารฝ่ายเมือง ณ สถานที่นอกที่ว่าการ
อำเภอหรือกิ่งอำเภอ กรรมการอำเภอนั้นอำนาจรับทำพินัยกรรมนั้น คือ
กรรมการอำเภอเจ้าของท้องที่ซึ่งสถานที่ทำพินัยกรรมนั้นตั้งอยู่

ข้อ ๒. ในการทำพินัยกรรมแบบเอกสารถับ ผู้ทำพินัยกรรม
ต้องนำพินัยกรรมที่ตนกลงไปแสดงต่อกรรมการอำเภอ ณ ที่ว่าการอำเภอ
หรือกิ่งอำเภอ

ข้อ ๓. พยานในการทำพินัยกรรม แบบเอกสารถับฝ่ายเมือง
หรือเอกสารถับ นั้น ผู้ทำพินัยกรรมต้องนำมาเอง ถ้าไม่สามารถจะหา
มาได้ จะขอให้กรรมการอำเภอช่วยจัดหาให้ก็ได้ แต่จะต้องเสียค่า-
บ่วยการให้แก่พยานตามที่กรรมการอำเภอจะกำหนด ตามอัตราในข้อ ๑๘
แห่งกฎ

ความในข้อนี้ให้ใช้ถึงตามด้วยโดยอนุโลม

ข้อ ๔. เมื่อจะทำพินัยกรรมแบบเอกสารถับฝ่ายเมืองหรือเอกสารถับ
ให้แก่ผู้ทำทมิเหตุควรสงสัยว่าเป็นผู้เยาว์อายุไม่ครบ ๑๕ ปีบริบูรณ์
หรือเป็นบุคคลวิกลจริต ซึ่งอาจมีปัญหายุ่งยากกับความสามารถตามกฎหมาย
ให้กรรมการอำเภอสอบสวนเหตุการณ์และรายละเอียดอันอาจ
เป็นประโยชน์แก่การพิจารณาถึงความสามารถตามกฎหมายของผู้นั้น
ทำเป็นบันทึกขึ้นไว้ประกอบเรื่องด้วย

ข้อ ๕. ผู้ใดร้องขอให้กรรมการอำเภอไปทำพินัยกรรมแบบ
เอกสารถับฝ่ายเมืองนอกที่ว่าการอำเภอหรือกิ่งอำเภอ ต้องจัดหาพาหนะ
สำหรับรับส่งกรรมการอำเภอด้วย

ข้อ ๖. ให้กรรมการ อำเภอมีสัมคະเบี่ยนพินัยกรรมตามแบบ
ของกระทรวงมหาดไทย สำหรับจดทะเบียนพินัยกรรม ซึ่งทำเป็นแบบ

เอกสารฝ่ายเมืองหรือเอกสารฉบับ และสมุดทะเบียนพินัยกรรมนั้น ใหม่
ข้อความดังต่อไปนี้

(๑) วัน เดือน ปี ที่ทำพินัยกรรม หรือที่นำพินัยกรรมมาจด
ทะเบียน

(๒) แบบพินัยกรรม

(๓) ชื่อผู้ทำพินัยกรรมและสถานที่อยู่

(๔) ในกรณีพินัยกรรมทำเป็นแบบเอกสารฝ่ายเมือง ชื่อ
ผู้จัดการมรดกตาม หรือถ้าไม่มีผู้จัดการมรดก ชื่อบุคคลผู้ได้รับทรัพย์
มรดกโดยพินัยกรรม หรือโดยสิทธิโดยธรรมเป็นจำนวนมากที่สุด
ในกรณีพินัยกรรมทำเป็นแบบเอกสารฉบับ ชื่อบุคคลซึ่งผู้ทำพินัยกรรม
สั่งให้มอบพินัยกรรมให้เมื่อผู้ทำพินัยกรรมตายแล้ว ให้ผู้ทำพินัยกรรม
แจ้งชื่อบุคคลดังกล่าวไว้ใน (๔) นิตตามที่เจ้าพนักงานต้องการ

(๕) ช่องหมายเหตุ สำหรับบันทึกข้อความว่า พินัยกรรม
นั้นกรรมการอำเภอเก็บรักษาไว้ หรือว่าได้มอบให้แก่ผู้ทำพินัยกรรม
ไปแล้ว หรือว่าเมื่อผู้ทำพินัยกรรมตายแล้วได้มอบให้แก่บุคคลผู้มีสิทธิ
จะรับมรดกพินัยกรรม ดังที่ระบุไว้ใน (๔) ข้างต้น

(๖) วัน เดือน ปี ที่กรรมการอำเภอส่งมอบพินัยกรรม

(๗) ช่องสำหรับผู้รับมอบพินัยกรรมลงลายมือชื่อ

ถ้าพินัยกรรมนั้น เก็บรักษาไว้ ณ ที่ว่าการอำเภอ ให้ออก
ใบรับให้แก่ผู้ทำพินัยกรรม และให้มันคนชดใบรับเก็บไว้ ณ ที่ว่าการ
อำเภอ หรือกิ่งอำเภอ เป็นหลักฐานด้วย

ข้อ ๘. ในกรณีทนายธรรมทำเป็นแบบเอกสารฝ่ายเมืองให้คดี
ดำเนินทนายธรรมได้ แล้วให้กรรมการอำเภอลงลายมือชื่อ ประทับตรา
ตำแหน่งเป็นสำคัญ

ข้อ ๙. ทนายธรรมซึ่งทำเป็นแบบเอกสารฝ่ายเมือง หรือเอกสาร
ฉบับอื่น ถ้าผู้ทนายธรรมมีความประสงค์จะขอรับไปทันที ก็ให้มอบ
ให้ไปได้เมื่อผู้ทนายธรรมลงชื่อรับในสมุดทะเบียนแล้ว ถ้าผู้ทนาย
ธรรมมอบทนายธรรมไว้กับกรรมการอำเภอ แต่ภายหลังมีความ
ประสงค์จะขอคืนไป ก็ให้ทำได้ทุกเมื่อ และให้นำใบรับซึ่งได้ออกให้ไว้
แก้คืนมาแสดง และให้ลงชื่อไว้ในสมุดทะเบียนดังกล่าวมาด้วยข้างต้น

เมื่อกรรมการอำเภอทราบว่าผู้ทนายธรรมตายแล้ว ให้กรรมการ
อำเภอแจ้งแก่บุคคลที่กล่าวไว้ในข้อ ๖ (๔) ว่าให้มารับเอาทนายธรรม
ของผู้ตายไปได้ และเมื่อผู้นั้นได้นำพยานหลักฐานมาแสดงเป็นที่พอใจว่า
เขาเป็นบุคคลคนจริง และเมื่อได้ลงชื่อไว้ในสมุดทะเบียนดังกล่าวมา
ข้างต้นแล้ว ให้กรรมการอำเภอมอบทนายธรรมให้แก่ผู้นั้นไป

ครั้นใดที่ยังมิได้มอบทนายธรรมให้แก่ผู้ทนายธรรมหรือบุคคล
อื่นผู้ใดรับทนายธรรม แล้วแต่กรณี ให้กรรมการอำเภอเก็บรักษา
ทนายธรรมนั้นไว้ ณ ที่ว่าการอำเภอ หรือกิ่งอำเภอ โดยใช้ความ
ระมัดระวังเช่นเดียวกับการเก็บหนังสือสำคัญในราชการ

ข้อ ๙. ในกรณีผู้มาขอรับทนายธรรมไม่ใช่ตัวผู้ทนายธรรม
กรรมการอำเภอจะต้องสอบสวนถึงข้อที่ผู้ทนายธรรมได้ตายแล้วด้วย

ข้อ ๑๐. เมื่อกรรมการอำเภอจะมอบทนายธรรมให้แก่ผู้มาขอ

รับพันยกรรรมดังกล่าวมาในข้อ ๘ ให้เรียกให้ผู้นั่งลงตามข้อ หรือ
พิมพ์ลายนิ้วมือไว้ในคั่นขวไม่รับด้วย

ข้อ ๑๑. การมาขอรับพันยกรรรม หรือลงลายมือชื่อหรือลาย
พิมพ์นิ้วมือรับพันยกรรรมตามข้อ ๘ และ ข้อ ๑๐ นั้น จะต้องผู้นมาทา
การแทนก็ได้ แต่การตั้งแต่งให้มาทำแทนนั้น จะต้องทำเป็นหนังสือ
มอบฉันทะ ถ้ามีเหตุควรสงสัยว่าไม่มอบฉันทะนั้นไม่สมควร ให้กรม-
การอำเภอมีอำนาจสอบสวนได้

ข้อ ๑๒. การจัดทำพันยกรรรมด้วยวาจา ตามมาตรา ๑๖๖๓
แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ นั้น ให้กรมการอำเภอมีหน้าที่
ข้อความที่พยานนำมาแจ้งโดยมีหลักฐาน ถ้ากรมการอำเภอสงสัยว่าจะ
มิได้มีการทำพันยกรรรมด้วยวาจาเช่นตามที่ไต่ถามแล้วไว้ก็ดี หรือสงสัยว่า
ข้อความที่นำมาแจ้งไม่ตรงกับความจริงก็ดี ให้กรมการอำเภอสอบสวน
เหตุการณ์และรายละเอียด อันอาจเป็นประโยชน์แก่การพิจารณาถึง
ความถูกต้องและแท้จริงแห่งข้อความที่พยานนำมาแจ้งนั้น จัดทำเป็น
บันทึกขึ้นไว้ประกอบเรื่องด้วย

พันยกรรรม ททาชนตามมาตรา ๑๖๖๓ แห่งประมวลกฎหมาย
แพ่งและพาณิชย์นั้น ให้ยกเว้นไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมตามที่กำหนดไว้
ในอัตราแห่งกฎ

ข้อ ๑๓. การเก็บรักษาและตั้งมอบพันยกรรรมททาชนตามมาตรา
๑๖๖๓ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ให้กรมการอำเภอปฏิบัติ
การตามความในข้อ ๖, ๘ และ ๙ แห่งกฎ ท่่าที่สามารจะทำได้

ว่าด้วยการตัดทายาทโดยธรรมมิให้รับมรดก

การถอนการตัดมิให้รับมรดก และการสละมรดก

ข้อ ๔๔. ผู้ใดประสงค์จะแสดงเจตนา โดยทำเป็นหนังสือมอบ
ไว้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่ เพื่อ

- (๑) ตัดทายาทโดยธรรมมิให้รับมรดก หรือ
- (๒) ถอนการตัดทายาทโดยธรรมมิให้รับมรดก หรือ
- (๓) สละมรดก

ให้ทำคำร้องแสดงความจำนงตามแบบของเจ้าพนักงาน ขึ้นต่อ
กรมการอำเภอ ณ ที่ว่าการอำเภอหรือกิ่งอำเภอใดในราชอาณาจักรก็ได้

ข้อ ๔๕. หนังสือแสดงเจตนาที่ประสงค์จะมอบไว้ตามข้อ ๔๔ นั้น
ถ้าได้ทำไว้แล้ว ก็ให้ยื่นไปพร้อมกับคำร้อง แต่หนังสือนั้นจะต้องมี
เดือน ปี ที่ทำ ภูมิลำเนาของผู้นทำ และลงลายมือชื่อ หรือมีเครื่องหมาย
อื่นแทนลายมือชื่อของผู้นทำหนังสือนั้น ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎ-
หมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๕ และมีข้อความชัดเจนระบุข้อความ
โดยธรรมที่จะตัดหรือจะถอนการตัดมิให้รับมรดก หรือขอเจ้ามรดก
ทบทวนเจตนาสละมรดก แล้วแต่กรณี และถ้าเป็นหนังสือสละมรดก จะ
ต้องมีข้อความว่าสละเพียงบางส่วน หรือมีเงื่อนไข เงื่อนไขอย่าง
ใด ๆ

ถ้าผู้แสดงเจตนาประสงค์จะให้กรมการอำเภอจัดทำหนังสือ
ดังกล่าวแล้วให้ ก็ให้กรมการอำเภอจัดทำ โดยเรียกค่าธรรมเนียม
ตามอัตราท้ายกฎ

ข้อ ๑๖. เมื่อกรรมการอำเภอได้รับมอบหนังสือแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ หรือถอน การตัดทายาทโดยธรรมมิให้รับมรดกหรือส่งมรดกได้จาก ผู้ใดแล้ว ให้ออกใบรับให้แก่ผู้ยื่นใบฉบับหนึ่ง และให้มีคนชดใบรับเก็บไว้ ณ ที่ว่าการอำเภอ หรือกิ่งอำเภอเป็นหลักฐานด้วย

ข้อ ๑๗. เมื่อมีเหตุควรสงสัยว่า ผู้ทำหนังสืออย่างใดๆ ดังกล่าวไว้ในข้อ ๑๔ เป็นผู้เยาว์หรือบุคคลวิกลจริต ให้นำความในกฎข้อ ๔ ว่าด้วยการทำพินัยกรรมมาปฏิบัติโดยอนุโลม

ในกรณีส่งมรดก ถ้าปรากฏว่าผู้ทำหนังสือส่งมรดก เป็นผู้เยาว์หรือบุคคลวิกลจริต หรือบุคคลผู้ไม่สามารถจัดทำกรงานของตนเองได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๔๔ ให้กรรมการ อำเภอเรียกให้ผู้นั้นแสดงหลักฐานว่า ผู้นั้นได้รับความยินยอมของบิดา มารดา ผู้ปกครอง ผู้อุปการะ หรือผู้พิทักษ์ แล้วแต่กรณี และได้รับอนุมัติจากศาลแล้ว จึงรับมอบหนังสือนั้นได้

ข้อ ๑๘. หนังสือตัด หรือถอนการตัดทายาทโดยธรรมมิให้รับมรดกหรือส่งมรดกนั้น ให้เป็นหน้าที่กรรมการอำเภอจัดการเก็บรักษาไว้ ณ ที่ว่าการอำเภอ หรือกิ่งอำเภอ โดยใช้ความระมัดระวังเช่นเดียวกับการเก็บหนังสือสำคัญในราชการ

ว่าด้วยอัตราค่าธรรมเนียม

ข้อ ๑๙ ให้เรียกเก็บค่าธรรมเนียม ดังต่อไปนี้

(๑) ค่าทำพินัยกรรมแบบเอกสารฝ่ายเมือง ในที่ว่าการอำเภอ ฉบับละ ๕๐ บาท ถ้าจะทำเป็นคู่ฉบับๆ ละ ๑๐ บาท

(๒) ค่าทำพินัยกรรมแบบเอกสารฝ่ายเมือง นอกที่ว่าการ-
อำเภอ ฉบับละ ๓๐๐ บาท ถ้าจะเป็นคู่ฉบับ ๆ ละ ๒๐ บาท

(๓) ค่าทำพินัยกรรมแบบเอกสารลับ ฉบับละ ๒๐ บาท

(๔) ค่าทำหนังสือคัด หรือถอนการคัดทายาทโดยธรรม มิให้
รับมรดกหรือส่งมรดก ฉบับละ ๒๐ บาท

(๕) ค่ารับมอบเก็บรักษาเอกสารที่ระบุไว้ใน (๔) ฉบับละ
๒๐ บาท

(๖) ค่าคัด และรับรองสำเนาพินัยกรรม หรือเอกสารที่ระบุ
ไว้ใน (๔) ฉบับละ ๓๐ บาท

(๗) ค่าบ่วยการพยานและด่าม ให้ได้แก่พยานและด่าม เฉพาะ
ที่ทางอำเภอจัดหา โดยพิจารณาจ่ายตามรายได้ และฐานะของพยาน
และด่าม ซึ่งควรได้รับค่าบ่วยการเมื่อมาอำเภอ ไม่เกินวันละ ๕๐ บาท

(ความเดิมของข้อ ๑๘ นี้ถูกยกเลิกโดยกฎกระทรวง ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๐๓) ออก
ตามความใน มาตรา ๑๖๗๒ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งให้ไว้ ณ วันที่ ๒๖
สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๐๓ และให้ใช้ความใหม่แทน ดังที่พิมพ์ไว้)

กฎให้ไว้ ณ วันที่ ๒๗ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๔๗๑

พ.ต.อ. อุดมเดชสวัสดิ์

รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย

รักษาการแทน

ระเบียบของกรมมหาดไทย
ว่าด้วยการทำพินัยกรรม, การตัดทายาทโดยธรรมมิให้รับมรดก
การถอนการตัดทายาทโดยธรรมมิให้รับมรดก
และการสละมรดก พุทธศักราช ๒๔๘๘

การทำพินัยกรรม^{๑๔๗} การตัดทายาทโดยธรรมมิให้รับมรดก การ
ถอนการตัดทายาทโดยธรรมมิให้รับมรดก และการสละมรดก^{๑๔๘} ได้มี
ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๖ ว่าด้วยมรดก และกฎกระทรวง
มหาดไทยออกตามความในมาตรา ๑๖๗๒ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและ
พาณิชย์ ให้ไว้ ณ วันที่ ๒๘ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๔๘๑ บัญญัติ
ไว้แล้ว แต่เพื่อให้เป็นการชัดเจนและง่ายแก่การปฏิบัติ จึงได้ตราระเบียบ
นี้ขึ้นไว้ สำหรับเจ้าหน้าที่จกได้ถือเป็นหลักปฏิบัติสืบไป

ส่วนที่ ๑
การทำพินัยกรรม

ตอนที่ ๑
แบบพินัยกรรม

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๖ ว่าด้วยมรดก
ได้บัญญัติแบบของพินัยกรรมไว้รวม ๕ แบบด้วยกัน คือ

๑. พินัยกรรมธรรมดา
๒. พินัยกรรมเขียนเองทั้งฉบับ

๓. พินัยกรรมทำเป็นเอกสารฝ่ายเมือง
๔. พินัยกรรมทำเป็นเอกสารลับ
๕. พินัยกรรมทำด้วยวาจา

แบบพินัยกรรมดังที่ใดระบบมาแล้วนั้น กรรมการอำเภอไม่มีหน้าที่
ต้องไปเกี่ยวข้องทั้งหมด คงมีหน้าที่เกี่ยวข้องของแต่ละที่กฎหมายได้บัญญัติ
ให้เป็นเจ้าหน้าที่ดำเนินการในพินัยกรรม ๓ แบบ ดังได้ระบุไว้แล้วใน
หมายเลข ๓, ๔ และ ๕ เท่านั้น

๑. พินัยกรรมทำเป็นเอกสารฝ่ายเมือง

เมื่อมีผู้ประสงค์จะทำพินัยกรรมเป็นแบบเอกสารฝ่ายเมือง ให้ผู้นั้น
ทำคำร้องแสดงความจำนงตามแบบของเจ้าพนักงานยื่นต่อกรรมการอำเภอ
ณ ที่ว่าการอำเภอ หรือกิ่งอำเภอ แล้วปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ต่อไปนี้

(๑) ให้ผู้ทำพินัยกรรม แจ้งข้อความที่ตนประสงค์จะให้ได้ไว้ใน
พินัยกรรมของตน แก่กรรมการอำเภอ ต่อหน้าพยานอย่างน้อยสองคน
พร้อมกัน

(๒) กรรมการอำเภอต้องจดข้อความที่ผู้ทำพินัยกรรมแจ้งให้ทราบ
นั้นลงไว้และอ่านข้อความนั้น ให้ผู้ทำพินัยกรรมและพยานฟัง

(๓) เพื่อให้ผู้ทำพินัยกรรมและพยานทราบแน่ชัดว่า ข้อความที่
กรรมการอำเภอจดนั้น เป็นการถูกต้องตรงกับที่ผู้ทำพินัยกรรมแจ้งไว้แล้ว
ให้ผู้ทำพินัยกรรมและพยานลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญ

(๔) ข้อความที่กรรมการอำเภอจดไว้ให้นั้น ให้กรรมการอำเภอลง

ลายมือชื่อ และลงวัน เดือน ปี ทงจดลงไว้ด้วยตนเองเป็นสำคัญว่า พันย-
กรรมนันได้ทำเช่นถูกต้องตามบทบัญญัติอนุมาตรา ๓ ถึง ๓ ของมาตรา ๓๖๕๔
คือ หลักเกณฑ์ ๓ ข้อตามที่ระบุไว้ข้างต้น แล้วประทับตราตำแหน่งไว้
เป็นสำคัญ

เมื่อมีการ ขุด ดบ ตก เติม หรือแก้ไขเปลี่ยนแปลงอย่างอื่น ใน
พันธกรรมแบบเอกถาวรฝ่ายเมือง ผู้ทำพันธกรรม พยาน และกรรมการอำเภอ
ต้องลงลายลายมือชื่อกำกับไว้เป็นหลักฐาน มิฉะนั้นพันธกรรมฉบับที่ทางชน
จะไม่สมบูรณ์ ในเมื่อได้ทำพันธกรรมจนเสร็จแล้ว ถ้าผู้ทำพันธกรรมยังไม่
รับพันธกรรมของตนไปในขณะนั้น ก็เป็นหน้าที่ของกรรมการอำเภอจะต้อง
เก็บรักษาไว้ และเปิดเผยแก่บุคคลอื่นใดไม่ได้ในระหว่างที่ผู้ทำพันธกรรม
ยังมีชีวิตอยู่ ภายหลังผู้ทำพันธกรรมประสงค์จะได้พันธกรรมของตนกลับคืน
ไปเมื่อใด ก็ให้ยื่นเรื่องราวต่อกรรมการอำเภอที่ตนได้ทำพันธกรรมไว้ ให้
ส่งมอบพันธกรรมนั้นแก่ตนในเวลาใดก็ได้ ให้กรรมการอำเภอลงมอบให้
ก่อนส่งมอบให้คัดสำเนาพันธกรรมไว้ แล้วลงลายมือชื่อประทับตราตำแหน่ง
เป็นสำคัญและสำเนาพันธกรรมที่คัดไว้จะเปิดเผยแก่บุคคลอื่นใดไม่ได้ ใน
ระหว่างที่ผู้ทำพันธกรรมยังมีชีวิตอยู่

การทำพันธกรรมแบบเอกถาวรฝ่ายเมือง ไม่จำเป็นต้องทำในทวการ
อำเภอ หรือกิ่งอำเภอเสมอไป ถ้าผู้ทำของขอจะกำหนดทวการอำเภอ
หรือกิ่งอำเภอใด แต่กรรมการอำเภอผู้มอบหมายทำพันธกรรมนอกทว
การอำเภอเช่นนี้ต้องเป็นกรรมการอำเภอเจ้าของท้องที่ ซึ่งส่งงานทำพันธ-
กรรมนั้นตั้งอยู่ การทำพันธกรรมในทวการอำเภอ หรือกิ่งอำเภอ

ใครๆ จะมาขอให้ทำพินัยกรรมให้ก็ได้ โดยมีข้อกำหนดดังต่อไปนี้
ถ้าในท้องหรือนอกท้องของคุณ ในการขอให้ไปทำพินัยกรรมนอกที่
ทำการนั้น ผู้ร้องต้องจัดหาหนึ่งสำหรับรับส่งกรมการอาด้วย

๒. พินัยกรรมทำเป็นเอกสารลับ

เมื่อผู้ประสงค์จะทำพินัยกรรมเป็นแบบเอกสารลับ ให้ผู้ยื่นแสดง
ความจำนงตามแบบของเจ้าพนักงานยื่นต่อกรมการอำเภอ ทว่าการอำเภอ
หรือกิ่งอำเภอแล้วปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ ต่อไปนี้

(๑) สอบถามผู้ทำพินัยกรรมว่า ได้ลงลายมือชื่อในพินัยกรรม
เรียบร้อยแล้วหรือยัง และตรวจดูว่าผู้ทำพินัยกรรมได้สมัครพินัยกรรม
ลงลายมือชื่อครบถ้วนแล้วเรียบร้อยแล้ว

(๒) ผู้ทำพินัยกรรม ต้องนำพินัยกรรมที่ตนทำไปแสดง พร้อม
ด้วยพยานอย่างน้อยสองคน และให้ถ้อยคำต่อบุคคลทั้งหมดเหล่านั้นว่า
เป็นพินัยกรรมของตน ถ้าพินัยกรรมนั้นผู้ทำพินัยกรรมมิได้เป็นผู้เขียนเอง
โดยตลอด ผู้ทำพินัยกรรมจะต้องแจ่มนามและภูมิลำเนาของผู้เขียนให้
ทราบด้วย

(๓) เมื่อกรมการอำเภอจดด้วยคำของผู้ทำพินัยกรรม และวัน
เดือน ปี ที่ทำพินัยกรรมลงไว้บนซองและประทับตราตำแหน่งแล้ว ให้
กรมการอำเภอผู้ทำพินัยกรรมและพยานลงลายมือชื่อบนซองนั้น ตาม
ตัวอย่างท้ายระเบียบการ

ถ้าบุคคลผู้เป็นทั้งไป และหูหนวก หรือผู้ทุพหูพริ้มที่ไม่มีความประสงค์

จะทำพินัยกรรมเป็นเอกสารฉบับก็ได้ โดยให้ผู้นเขียนด้วยตนเองบนของ
พินัยกรรม ต่อหน้ากรรมการอำเภอ และพยานอย่างน้อยสองคน ว่าพินัยกรรม
ที่เขียนนี้เป็นของตน แทนการให้ยอคำ ดังที่กำหนดไว้ในมาตรา ๑๖๖๐
(๓) คือ ข้อ ๓. ทักถามมาแล้ว และถ้าหากผู้เขียนพินัยกรรม ก็ให้เขียน
ชื่อกับภูมิลำเนาของผู้เขียนพินัยกรรมไว้ด้วย ให้กรรมการอำเภอจดลงไว้
บนของเป็นสำคัญว่า ผู้ทำพินัยกรรมไม่สามารถให้ยอคำได้ เพราะเป็น
ใบ้และหูหนวก หรือพูดไม่ได้ แต่ได้จดข้อความนั้นๆ ลงบนหลังของด้วยตน
เองแล้ว ทงนไขเฉพาะผู้ที่เป็นใบ้ และหูหนวก หรือพูดไม่ได้ แต่สามารถ
อ่านและเขียนหนังสือได้เท่านั้น ถ้าหากบุคคลดังกล่าวนี้ไม่สามารถอ่านและ
เขียนหนังสือได้ ก็กระทำตามความไม่โดยยอ

ให้แจ้งแก่ผู้ทำพินัยกรรมว่า การขีด ลบ ตก เต็ม หรือแก้ไข
เปลี่ยนแปลงอย่างอื่นในพินัยกรรม ผู้ทำพินัยกรรมจะต้องลงลายมือชื่อกำกับ
ไว้เป็นหลักฐานทุกแห่ง มิฉะนั้นพินัยกรรมที่ทาทาจะไม่มีผล เมื่อผู้
ทำพินัยกรรมได้นำพินัยกรรมมามอบให้แก่กรรมการอำเภอ กรรมการอำเภอ
จักต้องเก็บรักษาไว้ และจะเปิดเผยแก่บุคคลอื่นไม่ได้ ในระหว่างผู้ทำพินัย
กรรมยังมีชีวิตอยู่ ภายหลังผู้ทำพินัยกรรมประสงค์จะได้พินัยกรรมของตน
กลับคืนใหม่เมื่อใด ก็ให้ยื่นเรื่องราวต่อกรรมการอำเภอที่ตนได้ทำพินัยกรรม
ไว้ ให้ส่งมอบพินัยกรรมนั้นแก่ตนในเวลาใดก็ได้

๓. พินัยกรรมทำด้วยวาจา

เมื่อมีพฤติการณ์พิเศษ ซึ่งบุคคลใดไม่สามารถจะทำพินัยกรรม
ตามแบบอื่น ทกกฎหมายกำหนดไว้ได้ เช่น ตกอยู่ในอันตรายใกล้ความตาย

หรือเวลาวิโรคระบาดหรือสงคราม ซึ่งในพฤติการณ์เช่นนี้ ผู้ทำพินัยกรรม
 ไม่อาจหาเครื่องมือ เครื่องเขียนได้ทันที หรืออาจจะหาได้ก็คงตาย
 เสียก่อน ดังนั้นบุคคลนั้นจะทำพินัยกรรมด้วยวาจาก็ได้ แต่ต้องแสดงเจตนา
 กำหนดข้อพินัยกรรมต่อหน้าพยานอย่างน้อยสองคน ซึ่งอยู่พร้อมกัน ณ
 ที่นั้น พยานทั้งหมดคนนั้นต้องไปแสดงตนต่อกรรมการอำเภอโดยมิชักช้า และ
 แจ้งให้กรรมการอำเภอทราบถึงข้อความเหล่านั้น

- (๑) ข้อความที่ผู้ทำพินัยกรรมได้ตั้งไว้ด้วยวาจา
- (๒) วัน เดือน ปี สถานที่ ที่ทำพินัยกรรม
- (๓) พฤติการณ์พิเศษที่ขัดขวางมิให้สามารถทำพินัยกรรมตาม
 แบบอื่นตามกฎหมายกำหนดไว้ได้ด้วย

ให้กรรมการอำเภอจดข้อความที่พยานแจ้งไว้ และพยานทั้งหมดนั้น
 ต้องลงลายมือชื่อ ถ้าลงลายมือชื่อไม่ได้ จะลงลายพิมพ์นิ้วมือ โดยมี
 พยานลงลายมือชื่อรับรองสองคนก็ได้ ความสมบูรณ์แห่งพินัยกรรมทำ
 ด้วยวาจาตั้งกลางทางตนยอมสิ้นไป เมื่อพ้นกำหนดหนึ่งเดือน นับแต่
 เวลาผู้ทำพินัยกรรมกลับมาสู่ฐานะที่จะทำพินัยกรรมตามแบบอื่น ที่กฎหมาย
 กำหนดไว้ได้ การจัดทำพินัยกรรมด้วยวาจา ให้กรรมการอำเภอ
 บันทึกข้อความที่พยานนำมาแจ้งโดยมิชักช้า ถ้ากรรมการอำเภอดังกล่าวว่า
 จะมิได้จัดทำพินัยกรรมด้วยวาจาตามที่ได้รับแจ้งไว้ก็ดี หรือสั่งถือว่า
 ข้อความที่นำมาแจ้งไม่ตรงกับความจริงก็ดี ให้กรรมการอำเภอสอบสวน
 เหตุการณ์และรายละเอียด อันอาจเป็นประโยชน์แก่การพิจารณาถึงความ
 ถูกต้องและแท้จริงแห่งข้อความที่พยานนำมาแจ้งนั้น จัดทำเป็นบันทึกขึ้น

ไว้ประมวลเรื่องด้วย ให้กรรมการอำเภอมีหน้าที่เก็บรักษาและส่งมอบ
พินัยกรรมตามกฎหมายกระทรวงมหาดไทยออกตามความในมาตรา ๑๖๗๒ แห่ง
ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ข้อ ๑๓

ตอนที่ ๒

ความสามารถและข้อห้ามของผู้ทำพินัยกรรม

พยาน ผู้เขียน คำ และ การลงลายมือชื่อ

๑. ความสามารถและข้อห้ามของผู้ทำพินัยกรรม

พินัยกรรม เป็นนิติกรรมอย่างหนึ่ง ฉะนั้น ความสามารถของผู้ทำ
นิติกรรม ซึ่งระบุไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ จึงนำมาอนุโลม
ใช้ในเรื่องเกี่ยวกับความสามารถของผู้ทำพินัยกรรม ได้เท่าที่ไม่ขัดแย้งกับ
ความสามารถของผู้ทำพินัยกรรม ซึ่งได้มีกฎหมายบัญญัติไว้โดยเฉพาะ

กฎหมายกำหนดห้ามมิให้บุคคลเหล่านี้ทำพินัยกรรม คือ

- (๑) ผู้ที่ยังไม่ครบ ๑๕ ปี บริบูรณ์
- (๒) บุคคลที่ถูกศาลสั่งให้เป็นคนไร้ความสามารถ

ถ้าหากฝ่าฝืนข้อห้ามนี้ พินัยกรรมนั้นเป็นอันเสียเปล่า ห้ามผล
ผูกพันทางกฎหมายไม่

บุคคลที่ถูกอ้างว่าเป็นคนวิกลจริต แต่ศาลยังไม่ได้สั่งให้เป็นคน
ไร้ความสามารถ ทำพินัยกรรมขึ้น พินัยกรรมนั้นเป็นอันใช้ได้ จะเสียเปล่า
ก็ต่อเมื่อพิสูจน์ได้ว่า เวลาทำพินัยกรรมผู้ทำกำลังวิกลจริตอยู่ เมื่อ

กรมการอำเภอจะทำพินัยกรรมแบบเอกสารถ่ายเมืองหรือเอกสารถ่ายให้
แก่ผู้ทรมเหตุควรตั้งดีว่าเป็นผู้เยาว์อายุยังไม่ครบ ๑๕ ปีบริบูรณ์ หรือ
เป็นคนวิกลจริต ซึ่งอาจมีปัญหายุ่งยากเกี่ยวกับความสามารถตามกฎหมาย ให้
กรมการอำเภอสอบสวนเหตุการณ์และรายละเอียด อันอาจเป็นประโยชน์แก่
การพิจารณาถึงความสามารถตามกฎหมายของผู้นั้น ทำเป็นบันทึกขึ้นไว้
ประกอบเรื่องด้วย

๒. ความสามารถและข้อห้ามของพยานและผู้เขียน

บุคคลต่อไปนี้จะพยานในการทำพินัยกรรมไม่ได้

- (๑) ผู้ซึ่งยังไม่บรรลุนิติภาวะ
- (๒) บุคคลวิกลจริต หรือบุคคลผู้ซึ่งศาลสั่งให้เป็นผู้ไร้สติ

ความสามารถ

- (๓) บุคคลที่หมกมุ่น เป็นใบ้ หรือจักษุบอดทั้งสองข้าง

นอกจากข้อห้ามในเรื่องความสามารถของพยานดังกล่าวแล้ว กฎ
หมายยังห้ามมิให้พยานในพินัยกรรม หรือคู่สมรสของพยานในพินัยกรรม
เป็นผู้รับทรัพย์ในพินัยกรรมอีกด้วย ยิ่งกว่านั้นกฎหมายยังห้ามไปถึงผู้เขียน
และคู่สมรสของผู้เขียนพินัยกรรมว่า จะเป็นผู้รับทรัพย์ในพินัยกรรมไม่ได้
พนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งได้จดข้อความแห่งพินัยกรรม ทพยาน นำมาแจ้งตาม
มาตรา ๑๖๖๓ คือ พินัยกรรมที่ทพยานว่า จักเป็นผู้เขียนพินัยกรรม
จะเป็นผู้รับทรัพย์ในพินัยกรรมไม่ได้

๓. การลงลายมือชื่อของผู้ทำพินัยกรรมและพยานในพินัยกรรม

ผู้ทำพินัยกรรมจะต้องลงลายมือชื่อในพินัยกรรมแบบเอกสารถ่าย-

เมือง และเอกสารด้วยตนเอง ถ้าหากเขียนชื่อไม่ได้ จะลงลายพิมพ์นิ้วมือ โดยมีพยานลงลายมือชื่อรับรองไว้ด้วยสองคนในขณะนั้นก็ได้ แต่พยานมีฐานะเป็นแต่พยานรับรองลายมือชื่อเท่านั้น มิใช่พยานในพินัยกรรม ผู้ทำพินัยกรรมจะลงแต่เครื่องหมายหรือแกงใดไม่ได้

การลงลายมือชื่อของพยานในการทำพินัยกรรม กฎหมายประสงค์ให้พยานเขียนชื่อเป็นลายลักษณ์อักษร จะลงแกงใดหรือลายพิมพ์นิ้วมือไม่ได้ ดังนั้นพยานในการทำพินัยกรรมต้องเขียนชื่อด้วยตนเองเสมอไป เว้นแต่การลงลายมือชื่อในพินัยกรรมทำด้วยวาจา ตามมาตรา ๑๖๒๓ ถ้าพยานเขียนชื่อไม่ได้ จะลงลายพิมพ์นิ้วมือก็ได้ แต่ต้องมีพยานลงลายมือชื่อรับรองสองคน โดยพยานรับรองสองคนต้องเขียนชื่อได้ และถ้าบุคคลเป็นพยานนั้น เป็นทั้งผู้เขียนและพยานในการทำพินัยกรรมก็ให้เขียนระบุคำว่า “ผู้เขียน” และ “พยาน” ต่อท้ายลงลายมือชื่อของตนไว้ด้วย

พยานหรือล่ามในพินัยกรรมนั้น ผู้ทำพินัยกรรมจะต้องนำมาเอง ถ้าไม่สามารถจะหาได้ จะขอให้กรรมการอำเภอช่วยจัดการหาก็ได้ แต่จะต้องเสียค่าบ่วยการให้ตามที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง

ตอนที่ ๓

การลงทะเบียน การเก็บรักษา และส่งมอบพินัยกรรม

๑. การลงทะเบียน

เมื่อมีผู้มาขอให้ทำพินัยกรรมตามแบบใดแบบหนึ่ง ซึ่งกรรมการอำเภอมีหน้าที่ไม่ว่าจะทำในหรือนอกสำนักงาน ต้องจดข้อความลงในสมุด

ทะเบียนพินัยกรรม เรียงเลขที่ไปตามลำดับวันที่ ถ้าไปทำนอกสำนักงาน
ก็ให้หมายเหตุไว้ในช่องหมายเหตุด้วย

๒. การเก็บรักษาพินัยกรรม

พินัยกรรมที่ทำเป็นแบบเอกสารฝ่ายเมือง หรือเอกสารลับ ก
ถ้าผู้ทำพินัยกรรมไม่มีความประสงค์จะขอรับเอาไปเก็บรักษาเองโดยทันทีแล้ว
ให้เป็นหน้าที่ของกรมการอำเภอจัดเก็บรักษาพินัยกรรมนั้นไว้ ณ ที่ว่าการ
อำเภอหรือกิ่งอำเภอ โดยใช้ความระมัดระวังเช่นเดียวกับการเก็บหนังสือ
สำคัญในราชการ ในกรณีนี้ให้กรมการอำเภอออกใบรับให้แก่ผู้ทำพินัย-
กรรมเสียเสียเพื่อเป็นหลักฐาน (ตามแบบ พ.ก. ๗) ส่วนพินัยกรรมทำด้วย
วาจาอื่น ให้เก็บรักษาไว้จนกว่าจะมีผู้จัดการมรดกหรือผู้รับพินัยกรรมมา
ขอรับไป

๓. การส่งมอบพินัยกรรม

ก. พินัยกรรมซึ่งทำเป็นเอกสารฝ่ายเมืองหรือเอกสารลับ ถ้าผู้ทำ
ประสงค์จะขอรับไปทันที ก็ให้กรมการอำเภอมอบให้ไปได้ โดยให้ผู้ทำ
พินัยกรรมลงชื่อรับในสมุดทะเบียน ในกรณีเช่นนี้ไม่ต้องออกใบรับ แต่
เฉพาะพินัยกรรมแบบเอกสารฝ่ายเมือง ก่อนส่งมอบ จะต้องคัดสำเนาเก็บไว้
(ดูคำอธิบายในหัวข้อพินัยกรรมแบบเอกสารฝ่ายเมือง) ฉะนั้น ถ้าทำพินัย-
กรรมแบบเอกสารฝ่ายเมือง นอกที่ว่าการอำเภอ ก็จะต้องแจ้งให้ผู้ทำ
พินัยกรรมทราบว่า จะขอรับไปทันทียังไม่ได้ ควรทำความตกลงนัดหมาย
ให้ผู้ทำพินัยกรรม ไปขอรับพินัยกรรม ณ ที่ว่าการอำเภอในเวลาต่อไป

ข. ในระหว่างที่ผู้ทำพินัยกรรมยังมีชีวิตอยู่ การตั้งมรดกจะทำให้
 ต่อเมื่อผู้ทำพินัยกรรมนั้นเองเป็นผู้ยื่นเรื่องขอรับ โดยนำใบรับของ
 อำเภอบิดไปแสดงเป็นหลักฐาน เมื่อสอบถ้วนเป็นที่พอใจแล้ว ให้กรรมการ
 อำเภอมอบพินัยกรรมนั้นให้ไปโดยผู้รับตั้งชื่อในทะเบียนพินัยกรรม และ
 คืนชื่อใบรับแล้วเก็บใบรับที่มอบลายนนวนมเรื่องไว้ด้วย

ค. เมื่อความปรากฏว่า ผู้ทำพินัยกรรมถึงแก่ความตายแล้ว ผู้
 จัดการมรดกหรือผู้ได้รับทรัพย์มรดกโดยพินัยกรรม หรือโดยสิทธิโดยธรรม
 เป็นจำนวนมากที่สุด หรือผู้ซึ่งผู้ทำพินัยกรรมสั่งให้มอบพินัยกรรมให้ จะ
 ขอรับพินัยกรรมไปได้ โดยแสดงหลักฐานการตายของผู้ทำพินัยกรรมและ
 ปฏิบัติเช่นเดียวกับข้อ ข. โดยอนุโลม

ส่วนที่ ๒

การตัดทายาทโดยธรรมมิให้รับมรดก

การถอนการตัดมิให้รับมรดก และการสละมรดก

ตอนที่ ๑

การตัดทายาทโดยธรรมมิให้รับมรดก

๑. แบบการตัดทายาทโดยธรรมมิให้รับมรดก

เมื่อมีผู้ประสงค์จะตัดทายาทโดยธรรม ของตน คนใดมิให้รับมรดก
 ให้ผู้นั้นทำคำร้อง แสดงความจำนง ตามแบบของเจ้าพนักงาน ยื่นต่อกรรมการ
 อำเภอ ณ ที่ว่าการอำเภอหรือกิ่งอำเภอ การตัดทายาทโดยธรรมมิให้รับ
 มรดกนั้นอาจทำได้โดยแสดงเจตนาชัดแจ้งไว้ดังต่อไปนี้

ก. โดยพินัยกรรม หรือ

ข. โดยทำเป็นหนังสือมอบไว้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่

การตัดทายาทโดยธรรมตามข้อ ก. นั้น ผู้ทำพินัยกรรมอาจทำได้
เป็นสองทาง คือ

(๑) พินัยกรรมตามแบบเอกสารฝ่ายเมือง ขณะที่ให้กรรมการ
อำเภอลำโพงให้แสดงควรประสงค์ว่า จะตัดทายาทโดยธรรมของคนใด
มิให้รับมรดก กรรมการอำเภอดังกล่าวจะจดข้อความลงในข้อใหม่ ตามตัวอย่าง
พินัยกรรมท้ายระเบียบการนี้ หรือ

(๒) ทำพินัยกรรมตามแบบใด ๆ ขึ้นใหม่อีก ๑ ฉบับ ระบุตัว
ทายาทที่ถูกต้องไว้โดยชัดแจ้ง

การตัดทายาทโดยธรรมตามข้อ ข. นั้น ผู้ทำพินัยกรรมจะทำเป็น
หนังสือด้วยตนเองแล้วนำไปมอบไว้แก่กรรมการอำเภอ หรือจะให้กรรมการ
อำเภอดำเนินการก็ได้ แต่ในหนังสือตัดทายาทนั้นต้องมี

(๑) วัน เดือน ปี ที่ทำ

(๒) ภูมิลำเนาของผู้ทำ

(๓) ลงลายมือชื่อ หรือเครื่องหมายอื่นแทนลายมือชื่อของผู้ทำ
หนังสือนั้น ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๘

(๔) มีความชัดเจนระบุชื่อทายาทโดยธรรมที่จะตัดได้

เมื่อกรรมการอำเภอได้รับมอบหนังสือ แสดงเจตนาตัดทายาทโดย
ธรรมมิให้รับมรดกไว้จากผู้ใดแล้ว ให้ออกใบรับให้แก่ผู้นั้นไปฉบับหนึ่ง

และให้หมิ่นชวโบร่ำเก็บไว้ ณ ที่ว่าการอำเภอหรือกิ่งอำเภอเป็นหลักฐาน
ด้วย หนังสือตัดทายาทโดยธรรมมิให้รับมรดกนั้น ให้เป็นหน้าที่กรรมการ
อำเภอจัดการเก็บรักษาไว้ ณ ที่ว่าการอำเภอ หรือกิ่งอำเภอ โดยใช้ความ
ระมัดระวังเช่นเดียวกับการเก็บหนังสือสำคัญในราชการ

๒. ความสามารถของผู้ทำการตัดทายาทโดยธรรมมิให้รับมรดก

ความสามารถของผู้ทำการตัดทายาทโดยธรรมมิให้รับมรดกนี้ ให้
นำความสามารถของผู้ทำพินัยกรรมมาใช้ได้ เท่าที่ไม่ขัดกับกฎหมายที่ระบุ
ในเรื่องนี้ได้โดยเฉพาะ และเมื่อมีเหตุควรสงสัยว่าผู้ทำหนังสือตัดทายาทโดย
ธรรมมิให้รับมรดกเป็นผู้เยาว์อายุยังไม่ครบ ๑๕ ปีบริบูรณ์ หรือเป็นบุคคล
วิกลจริต ให้กรรมการอำเภอดำเนินการสอบสวนเหตุการณ์ และรายละเอียดอันอาจ
เป็นประโยชน์แก่การพิจารณาถึงความสามารถตามกฎหมายของผู้นั้น แล้ว
ทำเป็นบันทึกขึ้นประกอบเรื่องไว้ด้วย

ตอนที่ ๒

การถอนการตัดทายาทโดยธรรมมิให้รับมรดก

๑. แบบการถอนการตัดทายาทโดยธรรมมิให้รับมรดก

เมื่อมีผู้ประสงค์จะถอนการตัดทายาทโดยธรรมของตนมิให้รับมรดก
ซึ่งแสดงเจตนาไว้แล้ว ก็อาจทำได้ โดยทำคำร้องแสดงความจำนงตามแบบ
ของเจ้าพนักงานขึ้นต่อกรรมการอำเภอ ณ ที่ว่าการอำเภอหรือกิ่งอำเภอ แต่
แบบที่จะทำนั้นกฎหมายได้บัญญัติไว้ ดังนี้:-

ก. ถ้าการตัดมิให้รับมฤตกนั้นได้ทำโดยพินัยกรรม จะถอนเสียได้ก็แต่โดยพินัยกรรมเท่านั้น

ข. ถ้าการตัดมิให้รับมฤตกได้ทำเป็นหนังสือมอบไว้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่ การถอนจะทำโดยพินัยกรรม หรือทำเป็นหนังสือมอบไว้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่ก็ได้

การถอนโดยพินัยกรรมให้ปฏิบัติตามระเบียบ การทำพินัยกรรมที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ถ้าวอนโดยทำเป็นหนังสือมอบไว้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่ก็ต้องมีเงื่อนไขอย่างแบบหนังสือการตัดทายาททั้งพินัยกรรม และหนังสือทำมอบไว้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่ ให้ระบุชื่อทายาทโดยธรรมที่จะถอนการตัดไว้ให้ชัดเจน เมื่อกรรมการอำเภอดำเนินการได้รับหนังสือแสดงเจตนาถอนการตัดทายาทโดยธรรมมิให้รับมฤตกจากผู้ใดแล้ว ให้ออกใบรับให้แก่ผู้มอบฉบับหนึ่ง และให้มอบตัวใบรับเก็บไว้ ณ ที่ว่าการอำเภอหรือกิ่งอำเภอเป็นหลักฐานด้วย หนังสือถอนการตัดทายาทโดยธรรมมิให้รับมฤตกนั้น ให้เป็นหน้าที่ของกรรมการอำเภอจัดการเก็บรักษาไว้ ณ ที่ว่าการอำเภอหรือกิ่งอำเภอ โดยใช้ความระมัดระวังเช่นเดียวกับการเก็บหนังสือสำคัญในราชการ

อนึ่ง เมื่อกรรมการอำเภอได้รับหรือได้ทำหนังสือถอนการตัดทายาทโดยธรรมมิให้รับมฤตกไว้แล้ว ถ้าหนังสือตัดทายาทโดยธรรมมิให้รับมฤตกซึ่งได้ทำไว้แต่เดิม ก็ให้หมายเหตุลงไว้ให้ด้วยว่า ได้มีหนังสือถอนการตัดแล้วเมื่อ วัน เดือน ปีใด หากหนังสือนั้นทำไว้ต่างอำเภอ ก็ให้แจ้งกรรมการอำเภอนั้นทราบ เพื่อบันทึกด้วย

๒. ความสามารถของผู้ถอนการตัดทายาทโดยธรรมมิให้รับมรดก

ผู้ถอนการตัดทายาทโดยธรรมมิให้รับมรดก จะต้องมีความสามารถ เช่นผู้ทำการตัดทายาท ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น และในกรณีดังตั้งเรื่อง ความสามารถของผู้ถอน การตัดทายาทยังเป็นผู้เยาว์อายุไม่ครบ ๑๕ ปี บริบูรณ์หรือวิกลจริต ก็ให้ปฏิบัติเช่นเดียวกับการตัดทายาท

ตอนที่ ๓

การสละมรดก

๑. แบบการสละมรดก

เมื่อมีผู้ประสงค์จะทำการสละมรดก ให้ทำคำร้องแสดงความจำนง ตามแบบของเจ้าพนักงาน ยื่นต่อกรมการอำเภอ ณ ที่ว่าการอำเภอหรือ กิ่งอำเภอ การแสดงเจตนาสละมรดกอาจทำได้เป็น ๒ นัย คือ

๑) แสดงเจตนาชัดแจ้ง เป็นหนังสือ มอบไว้แก่พนักงานเจ้าหน้าที่ หรือ

๒) ทำเป็นสัญญาประนีประนอมยอมความ

การสละมรดกนั้น จะทำแต่เพียงบางส่วน หรือทำโดยมีเงื่อนไข หรือเงื่อนไขไม่ได้ และเมื่อสละแล้วจะถอนไม่ได้

การแสดงเจตนาเป็นหนังสือสละมรดก จะจัดทำขึ้นเอง หรือขอให้ กรมการอำเภอทำก็ได้ โดยมีข้อความสำคัญดังนี้

(๑) วัน เดือน ปี ที่ทำ

(๒) ภูมิลำเนาของผู้ทำ

(๓) ลงลายมือชื่อ หรือเครื่องหมายอื่นแทนลายมือชื่อ ของผู้
ทำหนังสือแนบตามบัญชีไว้ ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา ๙

(๔) มีความชัดเจนระบุชื่อเจ้ามรดกที่ตนเจตนาสละมรดก

เมื่อกรรมการอำเภอดำเนินการได้รับมอบหนังสือแสดงเจตนาสละมรดกไว้จาก
ผู้ใดแล้ว ให้ออกใบรับให้แก่ผู้ยื่นใบฉบับหนึ่ง และให้มีต้นฉบับไว้เก็บ
ไว้ ณ ที่ว่าการอำเภอหรือกิ่งอำเภอเป็นหลักฐานด้วย หนังสือแสดงเจตนา
สละมรดกให้เป็นหน้าที่ กรรมการอำเภอ จัดการ เก็บรักษาไว้ ณ ที่ว่าการ
อำเภอ โดยใช้ความระมัดระวังเช่นเดียวกับการเก็บหนังสือสำคัญในราชการ

๒. ความสามารถของผู้แสดงเจตนาสละมรดก

ผู้แสดงเจตนาสละมรดก จะต้องมีความสามารถเช่นผู้แสดงเจตนา
ตัดหรือถอนการตัดทายาทโดยธรรมมิให้รับมรดก ในกรณีที่ผู้ทำหนังสือ
สละมรดกเป็นผู้เยาว์อายุไม่ครบ ๑๕ ปีบริบูรณ์ หรือบุคคลวิกลจริต หรือ
บุคคลผู้ไม่สามารถจัดทำกรางงานของตนเองได้ คือเป็นบุคคลเสมือนไร้ความ
สามารถให้กรรมการอำเภอเรียกให้ผู้ยื่นแสดงหลักฐานว่า ผู้ยื่นได้รับความ
ยินยอมของบิดามารดา ผู้ปกครอง ผู้อนุบาล หรือผู้พิทักษ์ แล้วแต่กรณี
และได้รับอนุมัติจากศาลแล้วจึงรับมอบหนังสือแนบไว้ แต่กรณีเป็นทาส่งสัย
ไม่แน่นอนว่า ผู้ทำหนังสือ สละมรดกเป็นผู้เยาว์ อายุไม่ครบ ๑๕ ปีบริบูรณ์
หรือเป็นบุคคลวิกลจริต ซึ่งอาจมีปัญหาเกี่ยวกับความสามารถตามกฎหมาย
ให้กรรมการอำเภอดำเนินการสอบสวนเหตุการณ์และรายละเอียด อันอาจเป็นประโยชน์
แก่การพิจารณาถึงความสามารถตามกฎหมายของผู้ยื่น ทำเป็นบันทึกขึ้น
ไว้ประกอบเรื่องด้วย

ส่วนที่ ๓

อัตราค่าธรรมเนียมและค่าธรรมเนียมพิมพ์พร้อมทั้งตัวอย่าง

ตอนที่ ๑

อัตราค่าธรรมเนียม

กฎหมายได้กำหนดอัตราค่าธรรมเนียมไว้ดังนี้

- (๑) ค่าทำพินัยกรรมแบบเอกสารฝ่ายเมือง ในที่ว่าการอำเภอ ฉบับละ ๕๐ บาท ถ้าจะทำเป็นคู่ฉบับ ๆ ละ ๓๐ บาท
 - (๒) ค่าทำพินัยกรรมแบบเอกสารฝ่ายเมือง นอกที่ว่าการอำเภอ ฉบับละ ๑๐๐ บาท ถ้าจะทำเป็นคู่ฉบับ ๆ ละ ๒๐ บาท
 - (๓) ค่าทำพินัยกรรมแบบเอกสารลับ ฉบับละ ๒๐ บาท
 - (๔) ค่าทำหนังสือคัด หรือถอนการตัดทายาทโดยธรรมมิให้รับมรดกหรือลดมรดก ฉบับละ ๒๐ บาท
 - (๕) ค่ารับมอบเก็บรักษาเอกสารที่ระบุไว้ใน (๔) ฉบับละ ๒๐ บาท
 - (๖) ค่าคัด และรับรองสำเนาพินัยกรรม หรือเอกสารที่ระบุไว้ใน (๔) ฉบับละ ๓๐ บาท
 - (๗) ค่าบ่วยการพยานและล่าม ให้ได้แก่พยานและล่ามเฉพาะที่ทางอำเภอจัดหา โดยพิจารณาจ่ายตามรายได้ และฐานะของพยานและล่าม ซึ่งควรได้รับค่าบ่วยการเมื่อมาอำเภอ ไม่เกินวันละ ๕๐ บาท "
- (อัตราค่าธรรมเนียมนี้แก้ตามกฎกระทรวงฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๐๓)

ออกตามความในมาตรา ๑๖๗๒ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
แล้ว)

ตอนที่ ๒

คำอธิบายแบบพิมพ์พร้อมทั้งตัวอย่าง

๑. แบบ พ.ก. ๑ เป็นแบบคำร้องขอทำพินัยกรรม ขอตัดทายาท
โดยธรรมมิให้รับมรดก หรือถอนการตัดทายาทโดยธรรมมิให้รับมรดก
และขอตั้งมรดก ให้ผู้รับคำร้องกรอกข้อความลงไปตามความประสงค์ว่า
จะมอบหรือให้ทำพินัยกรรมตามแบบใด หรือทำการสิ่งใดอันเกี่ยวกับ
มรดกของตน ให้ระบุข้อความลงไปด้วยละเอียดชัดเจน ข้อความใดไม่
ต้องการให้ขีดฆ่าเสีย

๒. แบบ พ.ก. ๒ เป็นตัวอย่างพินัยกรรมแบบเอกถาวรฝ่ายเมือง
ผู้ทำพินัยกรรมต้องทำต่อหน้ากรรมการอำเภอและพยานอย่างน้อย ๒ คน โดย
ลงชื่อกรรมการอำเภอและพยานไว้ให้ชัดเจน

(๑) ให้ระบุชื่อผู้จะได้รับทรัพย์สิน อย่างไรก็ดี เป็นรายบุคคลให้
เป็นการชัดเจนแน่นอน

(๒) ผู้ทำพินัยกรรมจะให้มอบพินัยกรรมแก่ผู้ใด หรือจะตั้ง
ผู้ใดเป็นผู้จัดการมรดก ก็ให้ระบุไว้ ให้แน่นอนชัดเจน

(๓) ถ้าผู้ทำพินัยกรรมประสงค์จะให้จัดข้อความใด ๆ ลงอีก ก็
ให้จัดลงในช่องนี้ได้ เช่นประสงค์จะตัดทายาทโดยธรรมคนใดมิให้รับมรดก
ในขณะทำพินัยกรรมนั้น เป็นต้น

(๔) เมื่อจัดซื้อความเสร็จแล้ว ก็อ่านให้ผู้ทำพินัยกรรมและพยานฟัง แล้วให้ลงชื่อไว้ ให้กรรมการอำเภอผู้จัดซื้อความในพินัยกรรมเขียนบันทึกรับรองไว้ตามตัวอย่างต่อท้ายพินัยกรรม ถ้าไปทำนอกที่ว่าการอำเภอ ก็ให้ระบุสถานที่ทำไว้ให้ชัดแจ้ง แล้วประทับตราตำแหน่งและลงสมุดทะเบียนพินัยกรรมต่อไป

๓. แบบ พ.ก. ๓ เป็นตัวอย่างพินัยกรรมทำด้วยวาจา ซึ่งผู้ทำพินัยกรรมไม่สามารถจะทำพินัยกรรมตามแบบอื่นที่กฎหมายกำหนดไว้ได้ จึงได้กำหนดซื้อพินัยกรรมไว้ด้วยวาจา ต่อหน้าพยานอย่างน้อย ๒ คน พยานนั้นต้องรีบไปแจ้งต่อกรรมการอำเภอ ให้จัดซื้อกำหนดนั้นลงในพินัยกรรม ให้กรรมการอำเภอกรอกข้อความตามที่พยานแจ้งลงในแบบนี้ โดยอนุโลมตามคำอธิบายในตัวอย่างพินัยกรรมแบบเอกสารฝ่ายเมือง

๔. แบบ พ.ก. ๔ เป็นตัวอย่างหนังสือตัดทายาทโดยธรรมมิให้รับมรดก ซึ่งผู้ประสงค์จะตัดทายาท ได้ขอให้กรรมการอำเภอจัดทำให้ หากมีการถอนการตัดทายาทโดยธรรม ก็ให้บันทึกไว้ในแบบ พ.ก. ๕ นด้วย

๕. แบบ พ.ก. ๕ เป็นตัวอย่างหนังสือถอนการตัดทายาทโดยธรรมมิให้รับมรดก บุคคลใดที่ทำหนังสือตัดทายาทโดยธรรมของตนคนใดมิให้รับมรดก แล้วมีความประสงค์จะให้ทายาทผู้นั้นกลับมามีสิทธิได้รับมรดกตามเดิม และประสงค์จะให้กรรมการอำเภอจัดทำหนังสือถอนการตัดทายาทให้ด้วย ก็ให้กรรมการอำเภอจัดทำไปตามตัวอย่าง

๖. แบบ พ.ก. ๖ เป็นตัวอย่างหนังสือการสละมรดก ผู้มีสิทธิ

ได้รับมฤตกโดยเป็นทายาทโดยธรรมหรือโดยพินัยกรรมคนใด ประสงค์จะ
ให้กรรมการอำเภอกำหนดสิ่งส่งมฤตก ก็ให้กรรมการอำเภอกำหนดแบบนั้น
ถ้าปรากฏว่าผู้ส่งมฤตกเป็นผู้เยาว์ หรือเป็นบุคคลวิกลจริต หรือเป็นบุคคล
ผู้ไม่สามารถจัดทำกรของตนเองได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
ให้ผู้นั้นแสดงหลักฐานว่าได้รับความยินยอมของบิดามารดา ผู้ปกครอง ผู้
อุปการะ หรือผู้พิทักษ์ แล้วแต่กรณี และได้รับอนุมัติจากศาลแล้ว จึง
รับมอบหนังสือไว้จัดทำให้ได้

๗. แบบ พ.ก. ๗ เป็นแบบใบรับพินัยกรรม สำหรับออกให้แก่
ผู้ทำพินัยกรรมยึดถือไว้เป็นหลักฐาน เมื่อมีผู้มาขอรับคืน ให้กรรมการ
อำเภอสืบสวนว่า เป็นอะไรกับผู้ทำพินัยกรรม เช่น ผู้จัดการมฤตก หรือ
ผู้ได้รับทรัพย์มฤตกโดยพินัยกรรม หรือโดยมีสิทธิโดยธรรมเป็นจำนวน
มากที่สุด หรือผู้ซึ่งผู้ทำพินัยกรรมตั้งให้มอบพินัยกรรมให้ เมื่อเป็นผู้ใด
ผู้หนึ่งดังกล่าวแล้ว ก็ให้กรอกข้อความลงในต้นขอรับด้านหลังเสียก่อน
มอบพินัยกรรมให้ไป

๘. แบบ พ.ก. ๘ เป็นแบบใบรับหนังสือตัด หรือถอนการตัด
ทายาทโดยธรรมมิให้รับมฤตก สำหรับออกให้แก่ผู้ทำการตัดหรือถอนการ
ตัดทายาทโดยธรรมมิให้รับมฤตกยึดถือไว้เป็นหลักฐาน

(ตัวอย่างแบบพิมพ์ต่างๆ ไม่ได้นำมาพิมพ์ไว้)

พ.ร.บ. ขกเล็ก พ.ร.บ. อากัรمرتัก

และการรับมรดก พ.ศ. ๒๔๗๖ พ.ศ. ๒๔๘๗

พระราชบัญญัติ

ยกเลิกพระราชบัญญัติอากรมรดกและการรับมรดก

พุทธศักราช ๒๔๗๖ พุทธศักราช ๒๔๗๗

ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล

คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์

(ตามประกาศประธานสภาผู้แทนราษฎร

ลงวันที่ ๕ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๗๖

และวันที่ ๑๖ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๗๔)

อาทิตยทิพอาภา

ปรีดี พนมยงค์

ตราไว้ ณ วันที่ ๕ มกราคม พุทธศักราช ๒๔๗๗

เป็นปีที่ ๑๑ ในรัชกาลปัจจุบัน

โดยที่สภาผู้แทนราษฎรลงมติว่า สมควรยกเลิกอากรมรดก

และอากรการรับมรดก

จึงมีพระบรมราชโองการให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้ โดย
คำแนะนำและยินยอมของสภาผู้แทนราษฎร ดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้ให้เรียกว่า “พระราชบัญญัติ
ยกเลิกพระราชบัญญัติอากรมรดกและการรับมรดก พุทธศักราช ๒๔๗๖
พุทธศักราช ๒๔๗๗”

มาตรา ๒ ให้ใช้พระราชบัญญัติ^{๕๕}นี้ตั้งแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา ๓ ภายใต้บังคับมาตรา ๔ ให้ยกเลิกพระราชบัญญัติอากรรมรตกและการรับมรดก พุทธศักราช ๒๔๗๒

มาตรา ๔ ฉะเพาะในกรณีที่เจ้ามรดกตาย หรือในกรณีที่ศาลมีคำสั่งแสดงว่าเป็นคนสาปสูญก่อนวันใช้พระราชบัญญัติ^{๕๕}นี้ ให้คงใช้พระราชบัญญัติอากรรมรตกและการรับมรดก พุทธศักราช ๒๔๗๒ บังคับทุกมาตรา

มาตรา ๕ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังรักษาการตามพระราชบัญญัติ^{๕๕}นี้

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

จอมพล ป. พิบูลสงคราม

นายกรัฐมนตรี

(๖๑ ร.จ. ๖๔ ตอนที่ ๖ ลงวันที่ ๑๘ มกราคม ๒๔๘๑)

พิมพ์ที่ห้างหุ้นส่วนจำกัด ร.พ. ไทอพิทยา ถนนตะนาว พระนคร

นางจำลอง หลิมสาโรช ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา ๒๕๐๔

